

PETRI BLESENSIS

EPISTOLÆ.

(*Petri Blesensis, Bathoniensis archidiaconi, Opera omnia*; nunc primum in Anglia ope codicum manuscriptorum editionumque optimarum edidit I. A. GILES, LL.D., Ecclesiæ Anglicanæ presbyter et coll. Corporis Christi Oxon. olim socius. — Vol. I-II Epistolæ. Oxonii et Londini 1847, in 8°.)

EPISTOLA PRIMA.

PROLOGUS, AD HENRICUM II.

[Script. ante A. D. 1200.]

ARGUMENTUM. — *Hæc epistola vicem præfationis obtinet, ut auctor in calce epistolæ adnotavit; in ea enim regi Anglorum Henrico II exponit, cur hoc epistolarum opus, quantumvis stylo parum excultum et elaboratum, in lucem venire permiserit.*

HENRICO (1), Dei gratia illustrissimo Anglorum regi, duci Normanniæ et Aquitaniæ, et comiti Andegavensi, suus PETRUS Blesensis, Bathoniensis archidiaconus, salutem in eo per quem reges regnant.

Rogatus a vobis epistolas, quas passim et variis direxi personis, colligere, et quasi diversas species in unum fasciculum comportare, rapior ad incertos affectus. Nam inter occupationes varias, et tempestuosos curiæ fluctus, et mihi durum est aliquid scribere, et longe durius vestræ majestatis imperio contraire; preces siquidem vestras imperium voco; quia, sicut satis urbane scribit quidam magister meus (2),

*Est orare ducum, species violenta jubendi,
Et quasi nudato supplicat ense potens.*

Illud pro certo noveritis, quod si olim præcivissem epistolas meas tantæ dignitatis audientiam habituras, quidquid in eis erat quod aures delicatas offendere posset, lima diligentior et exquisitior vigilantia correxisset. Nunc autem in ea ruditate nativa, qua conditæ sunt, vestris, meticolose tamen, oculis se præsentant, censuram potius exspectantes, quam gratiam expetentes; et in hoc summam præmii sui constituunt, si non rejiciantur, si non expuantur; sed tandem. quod eis maximum est

A indulgentiam mereantur. Scitis equidem quod non semper ingenii vena respondet ad voluntatem: et quandoque dicta laudabiliora casualiter scribenti se offerunt, quæ per studii vehementiam, et indaginem laboriosæ meditationis inveniri non possunt. Illud etiam vestra, sicut reor, eminentia diligenter attendit, quod fere omnes epistolæ meæ de alio pendebant arbitrio, et nunc propter ingruentium necessitatum urgentiam incultius, nunc propter materiæ tenuitatem recisius, nunc propter insufficientiam personarum, quibus scribebantur, aut quæ scribebant, inurbanius aut diffusius aut simplicius me scribere oportebat. Imperfectum itaque meum videant et indulgeant oculi vestri, et in libro memoriæ conscribantur, si qua inveneritis ædificantiæ ad salutem. Nam et quandoque revelat Dominus parvulis quæ a sapientibus absconduntur¹. Leprosi nuntiaverunt salutem Samariæ, et subjugalis Balaam dominum suum a via illicita revocavit². Quod si causa publicæ eruditionis aliqua de libris Gentilium (3) fuerint interserta, vobis in fastidium non vertantur. Nam et David de diademate Melchomidi Ammonitarum sibi diadema composuit³, et⁴ Paulus apostolus ad improprium Cretensium quandoque versus poeticos eleganter aptavit. Nec illud magnificentiæ vestræ, quæso, sit oneri, si usque ad personam vestram in aliqua epistolarum mearum stylus devotæ correctionis evaserit. Nam totum illud dictavit affectio: *Æmulor enim vos Dei æmulatione*⁵; zelans et sitiens salutem vestram in Christi visceribus, et in charitate non ficta. Nihil equidem vobis adulatorium scripsisse me recolo, nec sum olei venditor. Et scio quod, cum sal correctionis in

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(1) Quis et qualis iste Henricus ad epistolam 66 fuscè declarabimus.

(2) Arbitrantur nonnulli hunc esse Joannem Sarisberiensem, quia eum magistrum suum passim appellat: ubi tamen reperiantur versus isti (quos hic citat Petrus Blesensis) non sane constat, nisi dicamus eum plurima opuscula edidisse, quæ in

manus nostras non pervenerunt, sed in quibusdam et maxime in Angliæ bibliothecis adhuc delitescunt.

(3) Quod multa de libris gentilium utiliter ab ecclesiasticis viris usurpari possint, fuscè probat epist. 8, ad quam et ad ea quæ ibi notavimus lectorem remittimus.

¹ Luc. 10. ² IV Reg. 7. ³ II Par. 20. ⁴ Hier. ep. 84 *ad Magnum*. ⁵ II Cor. 11.

omni sacrificio acceptetur a Domino, mel in omni sacrificio reprobatur. Teste etiam Salomone: *Qui dicit injusto, Justus es, maledicent ei populi; et super eos qui arguunt, veniet benedictio*¹. Primam claudo epistolam; nam, cum sit quasi præfatio aliarum, vitio ascribetur, si abeat in immensum. Valet.

EPISTOLA II.

AD EUNDEM HENRICUM REGEM.

[A. D. 1182.]

ARGUMENTUM. — *Solatur regem Henricum patrem, æquo gravius in filii Henrici III obitu moerentem: probatque morem quidem lugendi vita defunctos pium esse, si moderatus sit; at nullam causam esse tam acerbe deplorandi mortem filii, cum tantis ipse a se de anteactæ vitæ lapsibus pœnas exegerit, ut minime dubium sit eum hanc vitam cum æterna commutasse.*

HENRICO, Dei gratia illustri Anglorum regi, duci

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(4) Fuit hic Henricus primogenitus filiorum Henrici regis Anglorum et Alienoræ uxoris ejus, licet ante hunc fuerit alius nomine Guillelmus, qui pene puer obiit, et patre nondum rege, sed tantum duce Northmanniæ, et comite Andegaviæ. Porro Henricus iste, volente patre, in regem inunctus est anno ætatis xv, ducta jam in uxorem Margareta filia Ludovici Junioris, Francorum regis. Sane infausta fuit hæc consecratio, et multorum causa in aliorum. Si quidem in primis vera fuit occasio necis S. Thomæ Cantuariensis archiepiscopi. Postquam enim, procurantibus Alexandro III summo pontifice et Ludovico Juniore, pax inita esset inter Henricum regem Anglorum et Thomam archiepiscopum, idem Thomas regressus in Angliam archiepiscopum Eboracensem cum cæteris episcopis, qui juniorem Henricum sacraverant, et omnes magnates aliosque qui consecrationi interfuerant, publice excommunicavit. Unde rex pater accensus ira, verba paulo duriora in S. Thomam protulit, ex quibus nequissimi paricidæ occidendi præselem sanctum occasioneu temere arripuerunt. Deinde, quia junior ille Henricus, rex fuit sine regno, aut saltem sine regia potestate. Recte Gervasius in *Chronico*: « Mortuus est anno xiii regni sui, cujus nec dimidia hora rexit habenas. » Et licet, dum viveret, appellatus sit Henricus III, quia tamen Henrico II patri non supervixit, non est computatus inter reges Angliæ. Unde et postea regis Joannis filius Henricus III appellatus est. Tertio quia coronatio illa materia fuit maguæ inter reges patrem et filium dissensionis, cum enim novus rex se regem esse sine regno et regia auctoritate doleret, pravorum etiam consiliis impulsus, bellum semel et iterum in patrem movit. Primo quidem ab Alienora matre et a fratribus sollicitatus, nec non et copiis Ludovici Junioris soceri sui adjutus. Postmodum vero proprio motu et indignatione, ex eo quod pater Richardum Aquitaniæ, Gaufridum Britannia ducem constituerat, sibi vero D solum post ipsum regnandi spem reliquerat, juncto sibi fratre suo Gaufrido, et quibusdam proceribus Aquitanicis patrem motibus bellicis lacessivit. Qui quidem, cum rebelles, filios blandis ad se revocare mandatis non posset, improbis eorum ausibus obviaturus, fines Aquitanicos cum exercitu ingressus est; cumque in obsidione Lemovicarum urbis deti-

Normanniæ et Aquitanicæ, comiti Andegavensi, suus PETRUS Blesensis, Bathoniensis archidiaconus, salutem et spiritum fortitudinis in adversis.

*Audivi, et conturbatus est venter meus; a voce contremuerunt labia mea*². Nam ex familiarium vestrorum relatione cognovi, quod illa vestra magnanimitas celestri hactenus opinione conspicua, in morte filii vestri (4) mortificata est, et quadam mollitie muliebri degenerans, gemitibus indulget ac lacrymis, atque reverentia majestatis abjecta, supervacuis doloribus pueriliter intabescit. Doloris affectum in vobis non arguo, sed dolendi excessum. Scio quod pium est flere mortuum, et hujusmodi mœstuosos affectus lex naturæ indicit. Nam et Job, audita filiorum suorum morte, vestimentorum scissione et aspersione pulveris vim doloris expressit³. Abraham, mortua Sara, venit ut fleret eam et plangeret⁴. Jacob existimans filium suum Joseph

neretur, rex junior subita febre correptus est. Et, jam ingravescente morbo, cum desperaretur a medicis, ad patrem misit, excessum suum humiliter confitens, extremamque gratiam a paterna benignitate deposcens, ut ipsum in extremis languentem visitare dignaretur. Quibus auditis, paterna viscera super filium commota sunt; sed allegantibus amicis non esse tutum nequissimis conspiratoribus, qui circa filium erant, se credere, ad filium non perrexit, sed pro signo clementiæ et indultæ veniæ notum annulum mittens, ei omnia condonavit. Qui acceptum annulum deosculans, extremum illico clausit diem. Hæc fere ad verbum, ex Bromptono, ex Guillelmo Neubrigensi et aliis.

Causam tamen aliam extremi hujus belli referunt Radulfus de Diceto, Matthæus Parisiensis et Thomas Walsinghamus. Aiunt enim Henricum Junio-rem non contra patrem, sed potius jussu aut hortatu patris bellum illud fratribus indixisse, quod nolent ipsi Henrico fratri Richardus de Aquitania et Gaufridus de Britannia obsequium, vel, ut vocant, homagium præstare. Paulo post tamen Gaufridum, intellecta patris voluntate, paruisse, Richardum vero renuisse: quod indignum ipsi videretur, ut fratres fratri patre vivo sese subjicerent. Eam contumaciam displicuisse patri, ac proinde impulsum ab eo Henricum ut arma contra Richardum fratrem sumeret.

Verumtamen id verisimile non videtur, cum et filius in extremis agens ad patrem perfidiæ veniam deprecatum miserit, et pater, conjuratorum insidias timens, ad filium ire noluerit. Adde quod Guillelmus Brito, scriptor cœtaneus, rem paucis ita complectitur: *Philipp.*, lib. II.

Rex vero Juvenis Henricus, clara propago Anglorum regis, dum patri bella moveret, Germanisque suis, sub eodem tempore solvit Debita nature.

Quidquid sit, vere pœnitens obiit apud Castrum Martellum non longe a Lemovicis, et eo linteo quo in consecratione chrismate unctus fuerat involutus, Rothomagum delatus, ut ipsemet statuerat, in ecclesia cathedrali juxta altare S. Mariæ sepultus est. Rem autem sic enarrat Gervasius in *Chronico*: « Audiens rex pater filium suum vitam finiisse,

¹Prov. 24. ²Hab. 5. ³Job. 1. ⁴Gen. 33.

devoratum a bestia, multos dies continuavit in A planctu¹⁰. Joseph etiam cum fratribus suis, et cunctis senioribus domus Pharaonis, patrem suum defereus mortuum, venit ad aream Adab trans Jordanem, ubi septem dies super morte Jacob in fletu et genitu compleverunt¹¹. Sed et Josia rege mortuo, scriptum est¹², quod universus Juda et Jerusalem luxerunt eum, et præ omnibus rex Adadremmon: ita quod in proverbium verum est, et populariter dicebatur: *Planctus ejus, sicut planctus Adadremmon*¹³. In Ecclesiastico etiam legitur¹⁴, quod *luctus mortui septem diebus legitime celebratur, et ibidem hæc verba leguntur: Fili, in mortuum produc lacrymas*¹⁵. Christus lacrymas produxit in Lazarum¹⁶. Ideoque non miror, si tam deplorando funeri pietatis lacrymas exhibetis. Nec enim de numero illorum estis, de quibus Dominus dixit per prophetam: *Percussit eos, et non doluerunt*¹⁷. Et ut verbis Job¹⁸ utar: *Nec fortitudo vestra fortitudo lapidis est, nec caro vestra ænea est.*

Sed sit, quæso, hic dolendi modus, ne vos dolor rapiat ultra modum. Temperantior debet esse

apud vos erga defunctum filium dolere i occasio, quia christianissime abiit, ne dicam, obiit; et dolendo pœnitens dolores æternos evasit. Nobis enim fletibus jam securissime dicit: *Nolite super me flere, sed super vosmetipsos flete*¹⁹. Planxit David filium patricidam: *Absalon, fili mi, fili mi Absalon*²⁰! Planxit super Saul et Jonathan finem eorum deporans, quos dominium mortis involverat sua: sine²¹. Verumtamen si circa filium vestrum pius est flere, pius est et gaudere. Si enim Petrus apostolus²², si Magdalena suos desleverunt excessus²³; iste, licet adolescens, et inter militie incentores, et, ut ita loquar, tanquam *lilium inter spinas*²⁴, in omnem se se dejecit pœnitentiæ humilitatem (4), mundi gaudia convertens in planctum et delicias in dolorem. Conversus est planctus ejus in gaudium²⁵; convertatur et vester. Cedit vobis ad plenitudinem gaudiorum, talem filium de lumbis vestris processisse, in quem naturæ dotes universæ confluxerant (5); quem timebant remotissimæ nationes; quem vereri et diligere etiam inimicus et invidus tenebatur.

Qui, cum præ universis mortalibus obtinisset

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

prodicionem suspicatus, præcepit corpus Rothomagum deferri, nec ipse volebat adesse. Cum igitur in luctu et lacrymis omnium versus Rothomagum efferretur, et obiter in ecclesia Cenomanensi de nocte pausandi gratia poneretur, violentia episcopi Cenomanensis et civium ibidem in ecclesia sepultum est. Disperso autem exercitu, de morte filii rex certior effectus, una cum Richardo, Cantuariensi archiepiscopo, Cenomanensem venit ad ecclesiam, filique sui, regis videlicet junioris, corpore sublato, Rothomagum pervenit, ibidemque sepeliri præcepit.

(4) Mira sunt et incredibilia quæ de Junioris Henrici pœnitentiæ narrat historici. Aiunt enim eum, cum nulla amplius vitæ spes superesset, coram prælatis primum, tum publice de peccatis confessum et absolutum fuisse; postea cilicio indutum, et fune collo alligato coram episcopis et religiosis, qui aderant, in hæc verba prorupisse: « Trado me peccatorem indignum, et culpabilem, et obnoxium per funem istum vobis, ministri Dei, postulans, ut Dominus noster Jesus Christus, qui latroni contenti in cruce peccata dimisit, per preces vestras et per suam ineffabilem misericordiam misereatur infelicissimæ animæ meæ. » Et responderunt omnes: « Amen. » Et ipse ait illis: « Trahite me a lecto isto per funem hanc, et imponite illi lecto » (cinereo scilicet, quem sibi præparaverat). Quod illi, ut præcepit, fecerunt: et apposuerunt capiti et pedibus ejus ingentes duos lapides quadratos. Postmodum sacrosancto corporis et sanguinis Domini viatico inunctus, in timore Domini emisit spiritum. Hæc ad verbum fere ex Rogero de Hoveden, et Roberto de Monte, ejusdem sæculi scriptoribus. Quæ quidem concordant cum iis quæ scribit Blesensis in fine hujus epistolæ: « Nemo, inquit, fuit in confessione humilior, in sui accusatione contritior, in emendatione devotior, in propriæ carnis afflictione crudelior, in omni satisfactione ferventior. » Et paulo post: « Judicavit enim seipsum, ne in posterum judicaretur.

(5) Egregiam hujus principis indolem et præclaras virtutes describunt istius temporis historici. Præcipue vero Gervasius Dorobernensis et Robertus de Monte, quorum prior de eo sic loquitur: « Amabilis erat omnibus, et pulcher aspectu, et præcipue gloriæ militaris insignis; adeo ut nulli videretur esse secundus; humilis, docilis erat et affabilis: unde eum et prope positi, et longe remoti affectuose diligebant. » Posterior vero, in *Append. ad sigill.*, ad ann. 1182: « Anno 1182 obiit Henricus III charissimus dominus noster juvenis rex, filius Henrici II, excellentissimi et illustrissimi regis Anglorum, apud Castrum Martel; vir per omnia plangendus, quia erat pulcherrimus facie, honestus in moribus, dapsilis in muneribus super omnes, quos in nostra ætate vidimus, qui terram nondum haberet assignatam, quamvis pater ejus quindecim millia librarum Andegavensis monete, et eo amplius, quotannis daret. Sed hoc parum erat ad explendam latitudinem cordis ejus. In officio militari tantus erat, ut non haberet parem; sed princeps et comites et etiam reges eum timerent. Veniens ad extrema, quia consilio pravorum hominum per bellum, fere per annum, Deum et sanctam ejus Ecclesiam ac patrem ejus offenderat, pœnitentiam recepit a quodam sanctissimo episcopo, et multis aliis et patri suo in extremis per litteras mandavit ut quod offenderat in Deum et sanctam Ecclesiam pro eo emendaret. Disposuerat ante mortem suam, ut corpus ejus in ecclesia B. Mariæ Rothomagensis sepeliretur, ubi jacent primi antecessores sui Rollo et Willelmus Longa Spata, » etc. Tum narrat quæ in funere gesta sunt eodem fere modo, quo supra Gervasius.

Anonymus etiam quidam ejusdem ætatis poeta elogium Henrici Junioris sic metricè cecinit apud Bromptonem:

*Omnis honoris honos, decor et decus urbis et orbis,
Militiæ splendor, gloria, lumen, apex.*

¹⁰ Gen. 37. ¹¹ Gen. 50. ¹² II Par. 31. ¹³ Zach. 12. ¹⁴ Eccl. 58. ¹⁵ Joan. 11. ¹⁶ Jer. 5. ¹⁷ Cap. 6. ¹⁸ Luc. 23. ¹⁹ II Reg. 19. ²⁰ II Reg. 4. ²¹ Matth. 26. ²² Luc. 7. ²³ Cant. 2. ²⁴ Psal. 29.

gloriam et supereminentiam militiæ sæcularis, tandem in abiectione temporalium et humilitate pœnitentiæ factus et delunctus est Christi miles. Exemplum dedit vobis, ut et vos sequamini vestigia pœnitentis ²⁶. Nemo enim fuit in confessione humilior, in sui accusatione contritior, in emendatione devotior, in propriæ carnis afflictione crudelior, in omni satisfactione ferventior. Consilio siquidem et suggestionem proditoricæ factionis (6) minus consulte contra vos erexerat et direxerat arcum suum, sed Dominus adversus eum *tendit urcum suum* : et in eo *paravit vasa mortis* ²⁷, volens vobis et aliis dare in eo *significationem*, ut fugiatis a *facie arcus*, et liberentur dilecti ejus ²⁸. Cum igitur de salute ejus spem certissimam habeamus : *Beati enim qui in Domino moriuntur* ²⁹, ut voce Apostoli utar : *Nolite* B *contristari de dormiente, sicut et illi qui spem non habent* ³⁰. Omne iudicium jam evasit; iudicavit enim se ipsum, ne in posterum iudicetur. Utinam, amantissime princeps, dum hoc sæculum manet, imo potius, dum hoc sæculum manet, iudicemus nosmetipsos; fallax enim est hic mundus, vita brevis, finis dubius, exitus horribilis, iudex terribilis, pœna inflexibilis. Planetus itaque, quos impenditis mortuo, in arma pœnitentiæ convertatis; ut sicut turbato fatalitatis ordine filius vos præcessit ad mortem, sic ordinato hujus mortalitatis excursu cæteros præcedatis ad vitam.

EPISTOLA III.

AD G. VIRUM NOBILEM.

ARGUMENTUM. — *Graviter increpat virum genere nobilem, qui sacellano suo vilitatem familiæ exprobrat : ostenditque pluris paupertatem quam natalium splendorem virtute destitutum faciendam : humilitatem sectandam, superbiam vero fugiendam.* C

Charissimo domino et amico suo G. PETRUS BLESENSIS Bathon. archid., salutem, et se ipsum cognoscere.

Fletu singultuoso et anxio tuus mihi retulit capellanus graves et enormes probrorum injurias, quibus eum citra meritum suorum exigentiam,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

*Julius ingenio, virtutibus Hector, Achilles
Viribus, Augustus moribus, ore Paris.*

Neque vero audiendus est Guillelmus Neubrigensis, lib. in *Rerum Anglic.*, cap. 7, ubi de eo ita sinistre loquitur : « Ilunc finem habuit inquietus ille puer, ad multorum quidem natus exitium, sed tamen hominibus adeo favorabilis et gratosus, quia scriptum est : « Stultorum infinitus est numerus (*Eccle.* 1), » ut etiam de mortuo præclara dicerentur. Denique post mortem ejus quidam mentiendi libidine atque impudentissima vanitate famam late sparserunt, quod ad sepulcrum ejus curationes fierent infirmorum : scilicet ut vel causam contra patrem justam habuisset, vel finali pœnitentia Deo egregie placuisse crederetur. » Iniquo enim in illum animo hæc scripsisse Guillelmum apparet, ut Richardi

A sicut asserit, nimis in civiliter affectisti. Scio quod superbus est Moab ³¹, et quod hæc ipsa correctio mea, quæ ex amicitia sinceritate procedit, te mihi faciet inimicum. Memini me legisse : Corripe sapientem, et diliget te; corripe fatuum, et pestilentior erit ³². Ideo et præsentis epistolæ titulum non præscribo; volens experiri quid in te valeat secreta et privata correctio; ferrum abscissionis appositurus, si fomenta non senseris. Quid gloriæ tibi, quæso, accrevit in eo, quod ipsi honesto et commendabili viro sui vilitatem generis exprobrasti? Quid jactitas genus tuum? *Quem te ipsum facis* ³³? Vaga et incerta est hominum generatio, et quandoque putatur filius principis, qui filius est culinarii histrionis, testimonio poetæ :

*Cum tua multiplices exornent undique ceræ
Atria, nobilitas sola est atque unica virtus* (7).

Mendaces sunt filii hominum In stateris, ut decipiant in vanitate in id ipsum. Magnos se reputant, qui aut parvi, aut omnino nulli sunt. Quare te apud te majorem reputas, quam hominum reputet communis opinio? Pondera te ipsum secretius; nec te majorem vendas, quam te libra veritatis appendit. Verbum Domini est : *Pondus et pondus abominatio est mihi* ³⁴. Est in cælo, qui corda scrutatur et renes ³⁵. Vide quod nihil doli admisceas, sed te ipsum apud Deum et homines rationabiliter æquilibres. *Dolose*, inquit, *egit, ut inveniatur iniquitas ejus ad odium* ³⁶. Quid profuit tibi, miser, seditiæ nobilitatis magnificare jactantiam, et pauperi amico notam quasi criminosa paupertatis objicere? Certe apud pauperem Christum pretiosus est titulus paupertatis. Christus pauper, et pauperis Virginis filius, pauperes elegit in apostolos ³⁷. Nec domum reguli introire dignatus est, ne honorare divitias videretur ³⁸. Nabuzardan, solis pauperibus in terra promissionis remanentibus, omnes divites captivavit ³⁹. In superbia siquidem et in abusione progenitorum tuorum virtutem tibi ascribis ad gloriam, sed eorum famam turpi opinione contaminas, et a tui generis dignitate vel bonitate degenerans, turpi conversatione celo-

D tunc Anglorum regis gratiam iniret, quia nempe Henricus frater in illum arma moverat; cum ab omnibus fere historicis, et maxime a Petro Blesensi, qui nusquam regum aut magnatum adulator fuit, ut multarum virtutum princeps laudetur.

(6) Impiam illam intelligit uxoris et filiorum in Henricum patrem, junctis copiis regis Francorum et magnatum Northmanniæ, conspirationem, cujus quidem infaustum fuisse exitum, omnes hujus temporis narrat historici.

Scriptam vero hanc epistolam arbitror anno 1182, quo scilicet Henricus rex Junior mortuus est.

(7) Hæc sunt germana verba Juvenalis, sat. 5, sed codex Marc. habet,

Nobilitas sola est, animum quæ moribus ornat.

²⁶ 1 Petr. 2. ²⁷ Psal. 7. ²⁸ Psal. 59. ²⁹ Apoc. 16. ³⁰ 1 Thess. 4. ³¹ Isa. 14. ³² Prov. 9. ³³ Joan. 8. ³⁴ Prov. 20. ³⁵ Psal. 7. ³⁶ Psal. 35. ³⁷ Jac. 2. ³⁸ Joan. 4. ³⁹ IV Reg. 25.

orem tuorum memoriam dehonestas. Quid jam abo-
litæ generositatis stipitem laudas? solet equidem
ramus radicem, et fructus stipitem commendare.
Et quæ utilitas in veteri trunco, si jam emarcuit;
si ab eo fructus commendabilis non processit? audi,
miser (8), audi, successor veteris Adæ, testa fragi-
lis, lutum solubile, pellis morticina, vas putredinis,
fomes tinea, cibus vernis. Quid tibi, et progenito-
ribus tuis? *Sicut non portabit filius innocens iniqui-
tatem patris* ⁴⁹, sic nec filium reprobum decet de
patris actibus gloriari. Et quæ nobis argumenta
præterdis, ut ejus te filium probes, cujus pomposam
memoriam magnificas et extollis? Sane ideo Domi-
nus Abraham ex Sara et Agar ⁵⁰, ex duabus etiam
uxoribus et duabus ancillis voluit Jacob prolem susci-
pere ⁵¹, ut universitatis humanæ successio, de pa-
rentum conditione incerta et ignara utrum a libera
vel ancilla descenderit, se de generositatis ambiguae
gloria non extollat. Titulos enim Saræ, aut Rache-
lis, quos sibi quandoque ascribit vaga et vulgaris
opinio, proscribit et abolet nequitia in moribus, ser-
vitus in peccatis, ut se filios ancillarum conversa-
tione testentur, qui de aliorum virtute, quam apud
se non noverunt, inflantur. Præterea in domo Jacob
apertit pariter cum legitimis funiculum hæreditatis
sortiti sunt ⁵², et communiter inter se familiæ her-
ciscundæ (9) judicium dictaverunt.

Quid inter parentelas hominum variando distin-
guis? Ab uno patre descendimus universi et singuli.
Certe *speciosus forma præ filiis hominum* ⁵³ Christus C
Jesus, de quo scriptum est, quia *vir nobilis est in
portis suis* ⁵⁴, cujus nobilitatem et generationem
propheta non sufficit enarrare ⁵⁵, et qui unicus
nostræ generositatis est auctor ⁵⁶, de justis et in-

A justis, de magnis et humilibus carnem traxit. Nam
et agnus Paschalis ⁵⁷, juxta Septuaginta Interpre-
tes (10), de ovibus et capris assumebatur; in quo
manifestissime vides quod apud Christum omnis for-
tuna, omnisque conditio acceptatur. Uquid ergo te
in aliorum virtute commendas, et adversus paupe-
rem de tui generis extollentia gloriaris? *Qui gloriatur,
in Domino gloriatur* ⁵⁸; *non enim qui se ipsum com-
mendat, ille probatus est, sed quem Deus commen-
dat* ⁵⁹; *disperdet Dominus omnia labia dolosa, et lin-
guam magniloquam* ⁶⁰. Melius ageres, si humiliter
saperes. Dei Filius in beata Virgine, licet ipsa de
sacerdotali et regali schemate duxisset originem,
non nobilitatem sed humilitatem elegit. *Respexit,
inquit, humilitatem ancillæ suæ* ⁶¹. Scriptum est,
quia *Deus humilibus dat gratiam* ⁶², et cum humili-
bus *sermocinatio ejus* ⁶³. *Super quem, inquit, re-
quiescet spiritus meus* ⁶⁴, nisi *super humilem et
mansuetum*? Quid tibi et pauperi capellano, superbe
et fatue? Tu eminentiam generis tui tua pravitate
deprimis et conculcas; ille in medio suorum sancta
et honesta conversatio præradiat. Scio, quia ægre
fers quod te instruo, quod

... *veteres avias tibi de pulmone revello* ⁶⁵,
sed me salus tua sollicitat. Vereor enim, ne super-
bia in ruinam et præcipitium te devolvat. Nam
scriptum est: *Ante ruinam exaltabitur cor* ⁶⁶. Ille,
qui in altis habitat, et humilia respicit ⁶⁷, superbiam
super omnia detestatur. Hæc est enim illa sangui-
naria meretrix, quæ de calice Babylonis aureo propi-
nat hominibus spiritum vertiginis ⁶⁸. Hæc est illa
Athalia, quæ fere omne genus regum exstirpavit ⁶⁹.
Hæc est lepra cicatricis in ulcere ⁷⁰. Hæc est bestia
saltus, quæ devorat exercitum Absalon ⁷¹. Hæc est

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(8) Præclara vilitatis humanæ descriptio. Sic
apud Innocentium III libris *De contemptu mundi* pas-
sim.

(9) *Hercisco* verbum antiquum significat divido
hæreditatem. Deducitur a Græco ἑρκεω quod septum
significat. Et sic herciscere est proprie de ea divi-
sione, qua intersepiuntur domus et arva, ut cuique
sit distinctum dominium. Ita Martinus in *Lexico*.
Eodem modo Calvinus in *Lexico juris*: « Herctum,
inquit, est divisio; » unde Cicero, lib. 1 *De oratore*:
« Qui quibus verbis herctum fieri oporteat nescit,
idem herciscundæ familiæ causam agere non pos-
sit. » Et libro x *Dig.*, titulus secundus est: *De fami-
lia herciscunda*. Judicium ergo herciscundæ fami-
liæ, est judicium civile de hæreditate inter cohæ-
redes dividenda, inquit Busæus ad ep. 8. Et sic
vox « familiæ » licet sæpe in jure ad res et personas
referatur, hoc tamen loco significat res ad substan-
tiam patrimonii pertinentes.

(10) Illic locus Exod. apud LXX interpretes ita
legitur: Ἰσράβατον τέλειον, ἄρσιν, ἐνιαύσιον ἴστα

ὄμιν ἀπὸ τῶν ἄρνων καὶ τῶν ἐρίφων λήψεσθαι. *Pe-
cus*, id est agnus, *perfectum, masculum, annicu-
lum erit vobis. Ab agnis et hædis accipietis*. In qui-
busdam exemplaribus post ἄρσιν additur ἄμωμον,
innoculatum, quod S. Cyprianus interpretatus est,
sine vitio. Chaldæus vero paraphrastes vertit, *ex
agnis et filiis caprarum accipietis*. Pagninus, « ex
ovibus et capris tolletis. » Eodem modo S. Ambro-
sius: « Agnus sine macula, mundus, maturus,
masculus, anniculus. » Præclare Theodoretus in
hunc locum: κελύει οὐ μόνον ἐκ τῶν προβάτων ἄρνας
ἐνιαυσίους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν αἰγῶν ἐρίφοις, οὐχ ἵνα κατὰ
ταῦτον τοῦτον κἀκείνον θύσωσιν, ἀλλ' ἵνα ὁ μὲν πρόβα-
τον ἔχων θύσῃ τοῦτο, ὁ δὲ σπανίζων πρόβατον τῶν ἐρίφων.
Hoc est: *Mandat Deus ut accipiant non tantum ex
ovibus agnos innoculos, sed etiam ex capris hædos;
non ut simul utrumque immolent, sed ut is qui ovem
habet, agnum immolet; qui ove caret, hædum*. Quar-
dam in hunc locum addidit Busæus, ad quæ lecto-
rem remittimus.

⁴⁹ Ezech. 18. ⁵⁰ Gen. 16. ⁵¹ Gen. 29. ⁵² Gen. 49. ⁵³ Psal. 44. ⁵⁴ Prov. 31. ⁵⁵ Isa. 53. ⁵⁶ Matth. 1.
⁵⁷ Exod. 12. ⁵⁸ 1 Cor. 1. ⁵⁹ 11 Cor. 10. ⁶⁰ Psal. 11. ⁶¹ Luc. 1. ⁶² 1 Petr. 5. ⁶³ Prov. 3. ⁶⁴ Isa. 41.
⁶⁵ Pers. sat. 5. ⁶⁶ Prov. 16. ⁶⁷ Psal. 112. ⁶⁸ Jer. 51. ⁶⁹ IV Reg. 11. ⁷⁰ Lev. 15. ⁷¹ II Reg. 18.

ærugo et linea, quæ omnem mentis ornatum depravando consumit⁶⁶. Hæc est turris in Siloe, quæ suos ædificatores interimit⁶⁷. Hæc est elephas in libro Machabæorum qui Eleazarum sua mole occidit⁶⁸. Hæc est sicaria, illa (11) in *Psychomachia* Prudentii, quæ unam de virtutibus interfecit. Descendas igitur ad conscientiam tuam, et vide, si qua est ibi materia gloriandi. *Gloria enim nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*⁶⁹. Ne credas adulatoribus, qui te lactant. Certe populus, qui te beatificat, in errorem te inducit⁶⁶. *Ferant autem confestim confusionem suam, qui tibi dicunt: Euge, euge!*⁶⁷ *Inimici enim hominis domestici ejus*⁶⁸. Isti sunt, de quibus ad Sedechiam loquitur Jeremias⁶⁹: *Seduxerunt, inquit, te viri tui pacifici: — Moliti sunt sermones ejus super oleam, et ipsi sunt jacula*⁷⁰. Sic Joas, Abner,⁷¹ et Amasam⁷² gladio teniter fabrefacto, id est verbo proditorie adulationis, interimit. Excole igitur conscientiam tuam. Hic est enim ager, cui benedixit Dominus⁷³; de quo scriptum est: *Pulchritudo agri mecum est*⁷⁴. Planta igitur et semina ibi semen virtutum fructus vite, et odor sanctæ opinionis erumpat. Nam juxta præceptum divinæ legis: *Si dederis de semine tuo idolo Moloch, id est regi superbie, morieris*⁷⁵. Nec tuum genus elegantius extollere potes, quam si abstracto fastu elationis humilibus te conformes. Vale.

EPISTOLA IV

AD R. PRIOREM CISTERCIENSEM.

[Circ. A. D. 1195.]

ARGUMENTUM. — *Gratulatur monacho de progressu in religiosa vita, suamque sortem in sæculo degentis deplorat, ejusque precibus et sacrificiis se commendat. Deinde dubitationem quamdam dissolvit.*

Charissimo socio et præcordiali amico suo R. priori Cisterciensi, P. Blesensis, Bath. archid. salutem et continuos in Christo profectus.

*Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi*⁷⁶. Nam ex fidei commeantium relatione cognovi, quia de die in diem, de virtute in virtutem proficiens⁷⁷, claustralis militiæ bravium meruisti. Ascendisti in montem sacrificii; ego autem adhuc in valle cœnosa moror, et exspecto cum asino⁷⁸. Tu pennas contemplationis assumens hæc mundana transcendis: me glutinum terrenæ habitationis adeo inviscauit, quod volare non possum. *Heu mihi! quia incolatus meus a Deo prolongatus est*⁷⁹. *Et quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requie-*

*scam?*⁸⁰ *In omnibus requiem quæsi*⁸¹, et in omnibus dolorem et laborem inveni. Non est requies, nisi, in hereditate sanctorum, de qua scriptum est: *Hæc requies mea in sæculum sæculi*⁸². *Ego autem carnalis homo et venundatus sub peccato*⁸³, *infixus sum in limo profundi*⁸⁴, et in libertatem filiorum Dei respirare non possum. Adjuva me orationibus tuis, amice charissime, *dies enim mei transierunt*⁸⁵, et juxta verbum Job per viam qua ingredior, non revertar. Non longe sum ab illa communi meta, quæ præfixa est omni carni. *Rugæ meæ testimonium dicunt contra me*⁸⁶, jam canos induimus, horæ finalis prænuntios. Teste autem Apostolo, *omne quod antiquatur et senescit, prope interitum est*⁸⁷. Ora igitur, frater, ne me supremæ necessitatis articulus anticipet imparatum. Inter secretiores lacrymas tuas ibi mei offeras memoriam, ubi Patri Filii immolatur. Scio, quod *multum valet deprecatio justis assidua*⁸⁸; et quod propria quandoque vota non obtinent, facit intercessio aliena. Litteras domini abbatis, et tuas devote suscepi et legi. Miror autem te in admirationem ducere et stuporem, quare in libro, quem *De præstigiis fortunæ* composui, hac frequenter expositione usus sum: «Contigit, id est contingere potuit: quandoque eveniet, id est quandoque evenire continget.» Verumtamen in his, quæ de fortunæ insidiis pendent, et ad utrumlibet se habentia ambiguos sortiuntur eventus, secure hoc genus expositionis induxi; cum et in his, quæ certos et quasi C necessarios habent exitus, hæc locutio frequenter soleat inveniri. Nam et in Levitico legitur⁸⁹: *Si quis de victimis pacificorum comederit die tertio, oblatio ei non proderit. Comederit, inquit, id est comedere voluerit. Et sic intelligi necesse est; nam, cum per diem tertium vita futura signetur, in quo operari non licet, per hanc comestionem significari oportet non opus, sed operis voluntatem. Simile habes in Job⁹⁰: *Quis restitit Deo, et pacem habuit?* Restitit, id est resistere voluit. De magis enim Pharaonis recolis te legisse: *Fecerunt et magi sicut et Moyses, ut educerent ciniphes, et non potuerunt*⁹¹. Fecerunt, dicit, id est facere voluerunt. Si ergo in his, quæ de contingenti sunt, quandoque quasi positive et causa exempli, hoc genus locutionis admisi, non te D moveat. Nam et in his, quæ quamdam necessitatem veritatis important, hic loquendi modus poterit frequenter inveniri. Adhuc precor, ut preceris pro me; oneratus enim peccatis, mole corporis aggrava-*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(11) Contrario sensu hæc sic esse legenda, quam una de virtutibus interfecit, recte adnotavit Bursæus. Locus autem ille Prudentii habetur in *Psy-*

chomachia, sect. 5, *De superbie et humilitatis pugna*.

⁶⁶ Jac. 5. ⁶⁷ Luc. 15. ⁶⁸ Mach. 5. ⁶⁹ II Cor. 1. ⁷⁰ Isa. 9. ⁷¹ Psal. 59. ⁷² Mich. 7. ⁷³ Cap. 38. ⁷⁴ Psal. 54. ⁷⁵ II Reg. 3. ⁷⁶ I Reg. 20. ⁷⁷ Gen. 27. ⁷⁸ Psal. 49. ⁷⁹ Lev. 20. ⁸⁰ Psal. 121. ⁸¹ Psal. 88. ⁸² Gen. 12. ⁸³ Psal. 119. ⁸⁴ Psal. 54. ⁸⁵ Eccli. 24. ⁸⁶ Psal. 131. ⁸⁷ Rom. 7. ⁸⁸ Psal. 68. ⁸⁹ Job 47. ⁹⁰ Job 16. ⁹¹ Hebr. 8. ⁹² Jac. 5. ⁹³ Cap. 7. ⁹⁴ Cap. 9. ⁹⁵ Exod. 8.

tus, curis involutus, desiderii immundis infectus, A infirmus, anxius, ærumnosus, non levabo me super me⁹², nisi per eum, qui erigit elisos et sanat contritos corde⁹³. Vale.

EPISTOLA V.

AD RICARDUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM (12).

[Circ. A. D. 1176.]

ARGUMENTUM. — Ricardum, qui proxime post S. Thomam martyrem, e monasterio ad archiepiscopatum Cantuariensem pervenerat, cum landisque opibus, et sæcularibus potius rebus, quam spiritualibus curandis invigilabat, liberrime arguit, ac quæ tum populi, tum regis Henrici II de eo sint querimoniæ, exponit.

Reverendo Patri et domino RICARDO, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, totius Angliæ primati, et apostolicæ sedis legato, PETRUS Blesensis archidiaconus, salutem, et in melius expergisci.

Habebam in desideriis ad vos cum festinatione reverti, sed auctoritas regia non permittit. Millies postulavi licentiam recessurus, sed nec repulsam passus, nec licentiam sum adeptus. Quoties causor moram, quam facio, et allego vestræ revocationis instantiam, unica et quotidiana est ejus responsio: Cras recedes. In omnibus diebus anni cras istud invenire non potui; dum quæritur, latet: et fortasse, quando non quæretur, occurret. In eo autem turbata est anima mea valde, et sicut aranea tabescere me fecistis, quia exprobraverunt qui me tribulant inimici mei dum dicunt mihi per singulos dies: Ubi est dominus tuus⁹⁴? ubi latitat? ubi dormit? usquequo piger dormit? exsurgat qui dormit, et exsurgat a mortuis⁹⁵. Et jam hora esset a somno surgere⁹⁶, et vigilare super commissum sibi gregem, et attendere, qualem habuit decessorem. Nunquid Dei gratiam accepit in vacuum, et gratiam sibi datam, et gloriam sui decessoris evacuet? jam evacuavit ex

parte, nec videmus, quando restauret quod amisit; quando redimat quod commisit. Vobis igitur imputant, quod ab allophylis arca Domini capitur⁹⁷, quod a laicis Ecclesia Dei conculeatur, quod gladium Petri rubigo consumit⁹⁸, quod Christi sacramenta vilescunt, quod terribile nomen Dei in vanum assumitur, quod sub prætextu perjurii legitima conjugia dissolvuntur. Vobis imputant, quod Malchus in Christum, quod Phassur in Jereniam⁹⁹, quod Balthasar in vasa Domini manus extendit sacrilegas¹⁰⁰. Quoties autem gratiam innocentiae et humilitatis extollo in vobis: Non sufficit, inquit, tantæ prælationis homini, non facere malum, nisi adjiciat facere bonum. Non solum enim arbor quæ fructus malos facit, sed arbor quæ fructus bonos non facit, excidetur et in ignem mittetur¹.

Reperit, inquit, archiepiscopus tuus Ecclesiam in optimo statu, ipse vero eam destituit, et dejecit. Cantuariensis Ecclesiæ dignitates, quas gloriosus martyr rubricaverat sanguine suo, et quasi testamentum æternum morte et cerebri effusione firmaverat, pusillanimitas ejus evacuavit, eamque reduxit in antiquæ servitutis opprobrium, quæ se in gratiam plenæ libertatis erexerat. Utquid, inquit, terram occupat? quando morietur et peribit nomen ejus²? cur saltem non expergiscitur? Nunquid qui dormit, non adjiciet ut resurgat³? In his omnibus verecundia mea tota die contra me est, et confusio cooperuit faciem meam a voce exprobrantis et obloquentis⁴. Sunt itaque lacrymæ meæ panes die ac nocte⁵, et ubi sub umbra vestri nominis magnificari et extolli speraveram, ibi improprium expectavit cor meum et miseriam⁶. Estis enim fabula in ore hominum, studiumque omnium fere commune est linguas procaces laxare contra vos in detestandum susurrium. Quod si vestram velim prædicare industriam circa

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(12) Cum post mortem S. Thomæ sedes Cantuariensis vacasset annis duobus et mensibus quinque, electus fuerat Rogerius Beccensis abbas. Verum nec a provinciæ episcopis, nec a monachis Cantuariensibus, quorum eligendi archiepiscopum jus erat, nec a legatis apostolicis, qui tunc erant in Northmannia, nec ab ipsomet Henrico rege, qui electionem gaudens ratam habuerat, induci potuit ut electioni de se factæ consentiret. In ejus itaque locum substitutus est Richardus, de Northmannia oriundus, qui ab ineunte ætate in ecclesia Cantuar. monachicum gesserat habitum; deinde Theobaldi Cantuariensis archiepiscopi capellanus effectus una cum B. Thoma, eidem sedulo ministraverat. Tandem vero cum esset prior monasterii Doverensis ordinis S. Benedicti, ad archiepiscopatum Cantuariensem evectus est. Electione de more facta, cum ejus consecratio invidia et factione familiarium Junioris regis Henrici impederetur, ad Alexandrum III profectus, post varias adversariorum obtrectationes tandem ab eo consecratus est. Reversus itaque Richardus archiepiscopus, totius Angliæ primas, et apostolicæ sedis legatus more

antecessorum suorum, honorifice in suam sedem Cantuariensem receptus est. Hæc sunt Gervasi verba, qui et de ejus moribus hæc addit: « Bonis moribus et affabilitate, qua præditus erat, adeo gratus effectus est, ut omnium præterquam invidiorum oculis placeret. » Cui conveniunt quæ de eo scribit Godwinus: « Insigni vir prudentia, egregie liberalis, benignus, comis et affabilis. »

Rexit Ecclesiam Cant. undecim fere annis. Rem vero mirabilem ante ejus mortem, sed parum convenientem « bonis moribus, » quos ipsi tribuit, narrat Gervasius his verbis: « Dum Richardus archiepiscopus Cantuariensis nocte sobrius in stratu sua membra sopori dedisset, in visu noctis apparuit ei persona terribilis et majestativa, semel et secundo dicens ei: Tu quis es? Cui cum archiepiscopus verbum non responderet timore compressus, persona illa subjungit: Tu es qui dissipasti bona Ecclesiæ tibi commissæ, et ego dissipabo te de terra. Quo dicto, persona disparuit, etc. Archiepiscopus vero paulo post obiit, ut idem narrat. Eadem habet et Willelmus Thornus, et Knyghton canonicus Leicestrensis.

⁹² Thren. 2. ⁹³ Psal. 146. ⁹⁴ Psal. 26, 41. ⁹⁵ Ephes. 5. ⁹⁶ Rom. 13. ⁹⁷ 1 Reg. 4. ⁹⁸ Joan. 18. ⁹⁹ Cap. 20. ¹⁰⁰ Dan. 5. ¹ Luc. 5. ² Psal. 40. ³ Ibid. ⁴ Psal. 45. ⁵ Psal. 41. ⁶ Psal. 68.

ædificiorum meliorationem, circa prædiorum culturam, et circa hujusmodi exteriorem administrationem, quæ incessanter exigit humana necessitas, ipsi universa depravant. Quæ gloria est, inquit, quod vivaria construit, quod claudit feras indagine, si clerici imprecantur, si in omnem dissolutionem religiosorum claustrorum ostia relaxantur?

Quæ utilitas est quod fimo et creta (13) ager sationarius impinguatur, si in Dominicæ messis cultura nec spina evellitur, nec extirpatur tribulus, nec verbum Domini seminatur? Nunquid Deo cura est de bobus et asinis, ut circa boves et asinos ita sollicitus occupetur? cur injunctæ sibi legationis officium non exercet? ligatus est potius quam legatus. Prophetæ, inquit, cui Dominus legationem injunxerat, præcepit ut evellat ac destruat, ut dissipet et perdat, ædificet et plantet⁷. Dominus tuus (14) officii spiritualis intelligentiam convertit in litteram, aut, ut verius dicatur, in litteram. Illud mihi ad cumulum doloris accedit, quod dominus rex, qui ex toto corde vos diligit, cujus erga vos dilectionem lego assidue in libro experientiæ, qui turbatoribus vestris in Romana curia murum inexpugnabilem se opponit, ipse frequenter incuriam et desidiam vestram, secreta tamen et modesta correctione redarguit: ipse crebro vos excitat scriptis et nuntiis, gravissime ferens, quod terræ suæ maleficos ad excessus enormes per impunitatis licentiam provocatis. Quam amicabilia nuperrime vobis scripserit et mandaverit, memoriæ, sicut credo, tenaciter affixistis. Inter quæ ego, qui conscius secretorum sui, verbum illud confidenter in communem deduco notitiam; verbum enim memorabile est. Sciat, inquit, dominus archiepiscopus, quod si filius meus electus, aut aliquis episcopus terræ, vel comes, vel aliqua persona illustris suæ voluntati, aut dispositioni contraire præsumperit, aut impedierit, quo minus sibi commissæ legationis munus adimpleat, inveniet in me sui contemptus persecutorem et vindicem, ac si in coronam meam proditorie commisisset.

Scio quidem, Pater, dominum regem diu habuisse et adhuc habere in votis, ut consilio et auxilio vestro fiant increpationes in populis⁸, ut arripiat manus vestra iudicium⁹, et arguat pro mansuetis terræ¹⁰. Dura quidem retuli vobis, amantissime

A Pater, et forte hoc aliquis temeritati ascribet, quod non blandior, quod non palpo, quod reverendum præsulis caput peccatoris oleo non impinguo¹¹. Quidquid immundissimæ sues grunniant, ego in Christi visceribus, et jugi beneficiorum vestrorum memoria vos moneo et monebo, quatenus cum ea diligentia impleatis pontificium, ut non vituperetur ministerium vestrum. Legistis enim: *Maledictus homo, qui facit opus Domini negligenter* (15). A claustrali et spirituali militia elegit vos Deus in sacerdotem sibi. Videte, ne cum spiritu cæperitis, carne consummemini¹²; et ne de vobis intelligatur illud: *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est*¹³. Putatis quod de commissis vobis animabus, vos in districto examine non oporteat reddere rationem? *Propter hoc irritavit impius Deum; dixit enim in corde suo: Non requirit*¹⁴. Sed certe requirit exactissime usque ad novissimum quadrantem; et vereor ne tempestivius aut durius, quam credere aut timere velimus. Utinam velitis recollere comminationes Altissimi, quibus apertissima visione nobis terribilem suæ indignationis sententiam revelavit. *Horrendum autem est incidere in manus Dei viventis*¹⁵. Ignis enim succensus est in furore ejus¹⁶, quem quandoque spiritualiter vidistis, ipsum autem nunquam sensibiliter sensitistis (16).

EPISTOLA VI.

AD RADULFUM BELLOVACENSEM.

[Circ. A. D. 1155.]

ARGUMENTUM. — *Respondet invective cujusdam magistri vitam clericorum in aulis episcoporum degentium acerbe insectantis; et contra graviter ipsum coarguit, quod omnem ætatem in profanis litteris consumat: hortaturque ut extremam saltem senectam in meditatione novissimorum suorum peragat.*

Magistro Rad. Bellovacensi, PETRUS Blesensis, Bathoniensis archidiaconus, salutem et saltem in senio senem esse.

Litteras vestras, licet plurimum invectivas, cum omni æquanimitate et gratiarum actione suscepti. Quod me corripitis affectio est; ideoque mihi acceptiora sunt vestra verbera, quam eorum ubera, qui me lactant. Utinam semper corripiat me justus in misericordia, et increpet me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum¹⁷. Clericorum

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(15) Est modus quidam colendi et stercorandi agros, quem nos Galli dicimus « fumer et marnier. »

(14) Appellat Richardum Cantuariensem archiepiscopum dominum suum, quia tunc domesticus et Cancellarius ejus erat Petrus Bles. Apparet autem quod, cum hæc scribebat, esset in curia regis Anglorum, apud quem pro Richardo legatione fungebatur.

(15) Versio Hebraica legit « fraude; » Syriaca « cum fraude; » paraphrasis Chaldaica, « in dolo: » versio vero LXX interpretum: « Ἐπιχαράματος ὁ ποιῶν τὰ ἔργα κυρίου ἀμέλως. Maledictus, qui facit opera Dei negligenter. »

(16) In ms. Marc. sic habetur: « Et quem spiritualiter vidistis, ipsum, quæso, nunquam sensibiliter sentiatis. » Ita Maz. 1, et Vall.]

⁷ 1 Cor. 9. ⁸ Jer. 1. ⁹ Psal. 149. ¹⁰ Deut. 32. ¹¹ Isa. 11. ¹² Psal. 140. ¹³ Gal. 3. ¹⁴ Gen. 6., ¹⁵ Psal. 9. ¹⁶ Psal. 9. ¹⁷ Hebr. 10. ¹⁸ Jer. 15. ¹⁹ Psal. 140.

curi illum vitam damnatissimam reputatis, et in ejus A
exsecrationem fere totam illam satyram Juvenalis
expenditis :

Si te propositi nondum pudet (17).

Magister bone! si puerilium derivationum nœnias,
quibus insenuistis, memoriter retinetis, cum curia
a cruore dicatur, clerici, qui cum prælatis ecclesie
conversantur, curiales non sunt; nec enim apud
eos judicium sanguinis exercetur (18). Cumque
institutio canonica clericos curiales (19) prohibeat
promoveri, clericus pontificum frequentius elegit
Dominus in sacerdotes sibi. Improperatis nobis,
quod semper quadra vivimus aliena. Si pontifices
nos vocant in partem sollicitudinis, ut in agricul-
tura divinæ messis, et in tritura Dominicæ aræ
pariter laboremus, quæ injuria est, si et nos bonis
eorum pariter contamur? juxta divinæ legis sen-
tentiam: Nemo os bovis triturantis obturat¹⁷;
teste Paulo: Nemo militat stipendiis suis¹⁸. Cumque
debeat de altari vivere, qui servit altari, non est
absurdum, si ego, aut alius, qui in mensa Dominica
pontifici ministrat, fiat ejusdem commensalis in
cibo. Causamini, quod inaniter expendam dies
meos, qui in castris scholaribus poteram fructificare
quam plurimis. Magister bone! castra Dei sunt
hæc¹⁹, in quibus habitamus, et sciat, quia non
est hic aliud, nisi domus Dei, et porta cæli²⁰. In
domo Domini mei Cantuariensis archiepiscopi, viri
litteratissimi sunt, apud quos invenitur omnis
rectitudo justitiæ, omnis cautela providentiæ, om-
nis forma doctrinæ. Isti post orationem, et ante
comestionem, in lectione, in disputatione, in cau-
sarum decisione jugiter se exercent. Omnes quæ-
stiones regni difficiles et nodosæ referuntur ad nos;
quæ, cum inter socios nostros in commune audi-
torium deducuntur, unusquisque secundum ordinem
suum sine lite et obretractione ad bene dicendum
mentem suam acuit, et quod ei consultius videtur
et sanius, de vena subtiliore producit. Quod si
Deus minori, quæ potiora sunt, revelaverit, ejus

sententiæ sine omni invidia et depravatione uni-
versitas acquiescit. Vos autem tumultuoso strepitu,
et clamore nautico de nugis assidue disputantes,
inutiliter æra verberatis; vos circa litteram et
syllabam, et circa hujusmodi elementares doctrinæ
primitias, vestrum adhuc ingenium exercetis; et,
si dicere fas est, vos, puer centum annorum, et
elementarius senex, docetis sapientiam (20). Vere-
cundum siquidem et onerosum satis est mihi, quod
omnes cortanei vestri in montem eminentioris
scientiæ ascenderunt, et vos in cœno crassioris
intelligentiæ cum asino remansistis. Priscianus et
Tullius, Lucanus et Persius; isti sunt dii vestri²¹.
Vereor ne in extremæ necessitatis articulo vobis
improperando dicatur: Ubi sunt dii tui, in quibus
habebas fiduciam? Surgant et opulentur tibi, et
in necessitate te protegant²². Semper circuitis mon-
tem Seir²³, nec ad terram promissionis venire po-
testis.

Magister, vobis, et imitatoribus vestris convertit
Dominus flumina in sanguinem²⁴, ne libant. Dat
etiam cælum æneum et terram ferream, dum vobis
convertit Dominus carnalem scientiam, in qua ob-
duruistis pertinaciter, in peccatum²⁵. Magister,
nolite loqui sublimia gloriantes; recedant vetera
de ore vestro, quia Deus scientiarum Dominus ab-
horret philosophiæ gentilis errorem; cujus adhuc
idololatra estis; et acceptat in quolibet Christiano
conscientiæ puritatem. Damnat enim Apostolus ea,
quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ²⁶ se-
cundum mandata et doctrinas hominum, si non
ædificant ad salutem.

Utinam, magister, saperes, et intelligeres, ac
novissima provideres²⁷. Hæc philosophia tibi jam
decrepito pernecessaria esset, quæ frequenter in
scholis describitur, sed frequentius præscribitur,
cogitatio mortis scilicet assidua. Propheta dicit:
Domine, notum fac mihi finem meum²⁸. Et Salo-
mon: Fili mi, recordare novissima tua, et non pec-
cabis in æternum²⁹. Lamentator ille Jeremias pro-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(17) Est 5, quæ incipit: « Si te propositi, etc. de
qua desumptum est hemistichium illud, « aliena
vivere quadra, » quod refertur in epistola.

(18) Quoniam Ecclesia abhorret a sanguine, ab
antiquo clericis judicio sanguinis et causis crimi-
nalibus interesse interdictum fuit, et præcipue in
concilio Toletano xi, c. 6: « Illis a quibus Domini
sacramenta tractanda sunt, judicium sanguinis agi-
tare non licet, » etc. De hac materia referuntur
multi canones apud Antonium Augustinum *De actio-
nibus et judiciis*, tit. 20, cap. 7.

(19) Sic in omnibus impressis. In omnibus vero
mss. deest vox « Clericos » et recte.

(20) Hæc duo verba, « docetis sapientiam, »
absunt a For., Ful., Boer., Bec. Dom., Hard.,

Sorb. 1 et 2, Vict. 1 et 3, et ad editis Mog. et Merl.,
sicut et a mss. Busæi, excepto unico Carth.; at in
Laun. Maz. 1 et Vall. sic legitur: « Vos puer
centum annorum, et elementaris senex, ut verbo Job
(cap. xxxii) utar, sperabam quod ætas prolixior
prudenciam et multitudine annorum doceret sapien-
tiam. Sed, ut video, spiritus est in hominibus, et
inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. » Ele-
mentarius autem senex dicitur, qui inter pueros
elementa discit, inquit Lipsius ad hæc verba Se-
necæ, epist. 36: « Turpis et ridicula res est ele-
mentarius senex. »

Scriptam hanc epistolam censeo circa an. 1177,
cum esset apud Cantuariensem archiepiscopum.

¹⁷ Dent. 25. ¹⁸ I Tim. 5. ¹⁹ I Cor. 9. ²⁰ I Cor. 9. ²¹ Gen. 52. ²² Gen. 28. ²³ Gen. 21. ²⁴ Exod. 32. ²⁵ Dent.
2. ²⁶ Psal. 104. ²⁷ II Reg. 2. ²⁸ Col. 2. ²⁹ Dent. 52. ³⁰ Psal. 38. ³¹ Eccle. 7.

pheta deplorat animam peccatricem, et sui finis immemorem. *Sordes*, inquit, *in pedibus ejus, nec recordata est finis sui* ²². Et subiungit: *Deposita est vehementer, non habens consolatorem* ²³. Sit, magister, cogitatio vestra dies mortis. Mors enim, quæ junioribus est in insidiis, vobis senioribus est in januis, vestrum observat calcaneum, nec cessabit, donec sodiatur fovea peccatori ²⁴. Rogo itaque, et in vera consulo charitate, ut qui hactenus varietatibus hujus sæculi militastis, Deo militetis saltem ad modicum tempus, atque fæces vestræ senectutis imoletis Altissimo, qui juventutis et adolescentiæ vestræ florem in rebus nugatoriis expendistis.

EPISTOLA VII.

AD MAGISTRUM A.

ARGUMENTUM. — Magistrum quemdam ex acutissimo disputatore egregium potatorem factum, divinæ Scripturæ testimoniis ab ebrietatis studio revocare conatur.

Magistro A. PETRUS Blesensis, Bathon. archidiaconus, salutem et continuam memoriam honestatis.

A domo et mensa vestra nuper egrediens magister P. milir'via publica incedenti, lætus, et longe lætior quam expediret, occurrit. Vesania siquidem ferebatur; hauserat enim apud vos spiritum vertiginis et furoris, vinoque aut cerevisia totum ejus cerebrum æstuabat. Equum meum freno rapuit, et tam equum quam equitem supinum fere in terram dejiciens, in devium me retorsit. Avertebam manus ejus et ipsum servientes nostri graviter increpabant; ille autem lingua præcipiti, et confusa, atque clamore dæmoniaco intonabat: Veniet certe, veniet; veniet, velit nolit, et hibet de Filio Dei magister meus charissimus. Ego autem dolens cum

A sequerbar, et traherbar invitus. Cum vero servientes mei, qui ejus temeritati parcebant, manus ejus a freno meo, cum multa tamen instantia, separasset et nos ipse vidisset in viam, a qua nos abduxerat, equorum capita reflexisse, nos diu persequens lapidibus et glebis, me inaudita verborum turpitudine lacessivit.

Sane reputaveram eum semper virum industrium et discretum et modestum; sed vobiscum ea vice hiberat; apud quem, sicut publice dicitur, in bibendo non est ratio neque modus. Et quæ vobis, amice, gloria est, ita potu afficere hominem, ut hominem dediscat, et in desipientiam omnino trans-eat bestialem? Non est tibi occasio magnæ laudis, quod sic vino fundis et infundis amicos, et infundendo confundis. Scriptum est in Habacuc ²⁵: *Væ qui potum dat amico, inebrians eum, ut videat nuditatem ejus!* Testimonio sacri eloquii multiplicem sententiam maledictionis incurrunt, qui ad calices sedent epotandos, et ebrietati continuæ se impendunt. Dicit Dominus per Isaiam prophetam ²⁶: *Væ, qui potentes estis ad bibendum vinum, et tiri fortes ad miscendam ebrietatem!* Subsecutiva ebrietatis incommoda Salomon eleganti compendio enumerat dicens: *Cui vax? cujus patri vax (21)? cui vulnera? cui rixax? cui suffossio oculorum (22)? nonne his qui morantur in vino, et student (25) calicibus epotandis? Sane juxta verbum Sapientis: Potus iste in vomitum, et hæc voluptas in nauseam convertetur* ²⁷. *Expergisimini, ebrii, dicit propheta, et flete, et ululate omnes qui bibitis vinum in dulcedine* ²⁸. Apostolus ²⁹ etiam ebrietates multipliciter interdicat. Censura vero canonica sententiam depositionis dicitur in clericos, qui ebrietatibus assuescunt. Ubi

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(21) Versio Hebraica sic legit: *Cui vax? Cui dolor? Cui lites sive rixax? Cui locutio? Cui vulnera sine causa? Cui rubedo oculorum? Nonne morantibus in vino, euntibus ad quærendum mistum.* Eodem plane modo LXX ad Hebraicam veritatem propius accedentes: *Τίνι οὐαί? τίνι θόρυβος; τίνι κρίσις, τίνι δὲ ἀδία καὶ λίσχαι; τίνι συν-ριματά διακνής; τίνος πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί; οὐ τῶν ἐγγρονηζόντων ἐν οἴνοις; οὐ τῶν ἐχρυσόντων ποῦ πότοι γίνονται.* Id est: *Cui vax? Cui tumultus? Cui judicia? Cui autem molestiæ et trixax? Cui contritiones supervacua? Cui lividi oculi? Nonne immorantium in vinis? Nonne vestigantium ubi computationes fiant?* Sensus est: Non sunt miserabiliores homines, quam qui diu nocturne versantur juxta vinum. His enim modo dolet caput, modo torquetur venter, modo paralytica sunt membra; nunc in rixas prorumpunt, nunc absque causa infliguntur eis vulnera, nunc ex assiduitate potandi in caliginem et caecitatem oculorum incidunt, quæ ex immodico vino non raro accidit. Mens itaque sapientis in hac exclamatione est, filium suum abducere a vitis, quibus juventus est maxime obnoxia, et ad sanam mentem et sapientiam reducere. Quod si qui virtutis amore facere noluerint, saltem timore pœnæ et criminum turpitudine discant a turpibus vitis, carnis nempe luxu, crapula, libidine, quæ infinita

mala et cruciatus generant, abstinere.

Quod autem ait: *Cui rixax? Cui vulnera?* in Vulg. *Cui sine causa vulnera?* intelligit quod inter pocula oriantur lites, inverecundi sermones, et nocentes objurgationes, ex quibus sequuntur pugnae et vulnera aliquando inter amicos et ob rem nihili.

(22) Sic legitur in antiquis editionibus ante Biblia Sixtina, licet in omnibus mss. habeatur *suffusio*, ut et in vulgata hodierna, et sic legit Beda, cui consentit Lucas Brugensis, in *Romanis correctionibus*, qui legendum ait *suffusio* a *suffundo*, non *suffossio* a *suffodio*. Paraphrasis Chaldaica conformis Hebraicæ. כְּלִימָה vertit, *rubedo* vel *rubor*; Syriaca *lividi oculi*; Arabica, *decolores oculi*, quod idem est ac *lividi*.

(25) Mss. Viet. legunt: « Qui ad calices sedent, et ebrietati se impendunt. » Clarius Hebraica versio supra, *morantibus in vino*, etc., id est, his qui potando tempus consumunt, et qui eunt ad investigandum mistum, vel potius temperatum vinum; vel qui quærent locum, ubi vina miscuntur, hoc est convivia celebrantur; et secundum LXX, his qui quærent non solum plurimum vini bibere, sed quam plurimum tempus inter bibendum consumere.

²² Thren. 1. ²³ Ibid. . . ²⁴ Psal. 95. ²⁵ Cap. 2. ²⁶ Cap. 5. ²⁷ Eccli. 31. ²⁸ Joel. 1. ²⁹ Rom. 13.

enim regnat ebrietas, ratio exsulat, intellectus obrunditur, consilia deviant, judicia subvertuntur⁴⁰. Si juxta Apostolum *bonum est non bibere vinum*⁴¹, non video qualiter possit bonum esse contrarium. Ideo prudens illa mulier filium suum instruens, in visione dicebat: *Noli regibus, o Lamuel, dare vinum, ne forte obliviscantur judiciorum Dei, et subvertant populi æquitatem. Sed nec ullum secretum est, ubi regnat ebrietas*⁴². Loth, quem Sodoma non vicerat, vina vicerunt⁴³. Vineæ quoque, quam Noe plantaverat⁴⁴, suo non pepercit auctori, et ex delicto patris usque hodie derivatur ad posterum macula servitutis. Titulus quoque beati Joannis Baptistæ plurimum commendationis adjecit, quod vinum et siceram, et omne quod inebriare poterat, non bibit⁴⁵. Aaron et filiis ejus præcepit Dominus, ut intraturi tabernaculum, a vino, et omni quod inebriare poterat, abstinerent⁴⁶. Rechabitz, quia juxta mandatum Jonadab filii Rechab abstinerant ab omni potu⁴⁷, qui posset esse ebrietatis occasio, cum omnes tribus captivatae essent, liberi remanserunt. Tu qui disciplinali militiæ, et libris quondam omnia posthabebas, nunc, sicut audio, codices ad calices transtulisti. Scribere in bibere convertisti; et, quod anxie doleo, nunc prædicaris egregius potator, qui fueras prius nominatissimus disputator. Unum prædictis adjicio; aut emendabiliorem te exhibeas in hac parte, aut a corde meo te evomo: et amicitia socialis vinculum rumpens, gratiam antiquæ familiaritatis evacuo. Valeas.

EPISTOLA VIII.

AD QUEMDAM PRIOREM (24).

ARGUMENTUM.— *Declarat Ecclesiam Dei, instar lune, varios habuisse status: et dicta philosophorum gentilium, atque etiam jurisconsultorum recte usurpari in tradenda doctrina sacra.*

Causaris et arguis vehementer, quod nuper in

A capitulo fratribus tuis loquens de vario amictu sponsæ⁴⁸, quædam interserui, quæ potius philosophum gentilem et ethnicum, sicut asseris, sapiebant, quam Christianæ fidei professorem. Teneo firmiter, quid dixerim, et hoc ipsum a tua memoria non evasit, in quo nihil nisi Catholicum invenies; nisi simpliciter dicta sinistra interpretatione, aut perversa recordatione depraves. Referens equidem varios militantis Ecclesiæ status, quia frequenter in sacro eloquio per lunam solet Ecclesia præsens intelligi, quasdam proprietates lunaris excursus Ecclesiæ coaptavi. Sicut enim in astrologia Martiani luna in sua novitate *menoides* dicitur; in augmento, cum jam ad medium crevit *diatomos*; cum accedit ad circulum, dicitur *amphicyrtos*; cum vero in plenitudine sua tota est serena, *panselenos*: sic Dei Ecclesia, quæ lunari exemplo lumen suum mendicat a sole justitiæ, in Abel et patriarchis, *menoides*; in tempore prophetarum, *diatomos*; in adventu Christi, *amphicyrtos*; in ejus resurrectione et fidei confirmatione satis tolerabiliter poterat *panselenos* nuncupari. Quod enim Ecclesia perfecta et perfecte ordinata tunc demum fuerit, quando Christus cælos ascendit, propheta satis expresse exemplo consimili manifestat: *Elevatus est, inquit, sol, et luna stetit in ordine suo*⁴⁹; id est ascendit Christus, et Ecclesiam in ordine sanctitatis per apostolos stabilivit. Sane si Scripturas sanctas (25) diligenter attendis, non censebis absurdum, quod C verba philosophiæ vel scientiæ civilis, quandoque in doctrina Christiana, maxime ubi ratio postulat, admittantur. Audi quid dicat Job de Domino: *Præcepit, inquit, soli, et non oritur, et stellas claudit, quasi sub signaculo. Qui facit Arcturum, et Orionem, et Hyadas, et interiora Austri*⁵⁰. Jeremias propheta quasi in jure civili fuerit eruditus, emptio-nem prædii patruelis, quam contraxerat, quorum-

PETRI BE GUSSANVILLA NOTÆ.

(24) In editis Mogunt. et Merl. et in omnibus fere mss. habetur hic titulus: « Responsio Petri Ble-sensis cuidam priori, qui verba non admittebat alienæ facultatis in sacro eloquio. »

(25) Libros gentilium ab ecclesiasticis viris utiliter legi posse contendunt SS. Patres. Unde et Basilii Magni de legendis gentilium libris tractatum satis prolixum composuit, ubi et fuse probat ex Scripturis ipsis magnam ex lectione gentilium utilitatem provenire, exemplo Mosis, qui Ægyptiorum disciplinis instructus, ad veri Dei contemplationem pervenit; Danielis item, qui, postquam Chaldæorum doctrina imbutus fuisset, postmodum divinas attigit doctrinas. Tum docet qua ratione sint legendi aut potius eligendi, exemplo apum, quæ ex conquisitis undequaque floribus dulcissima miella conficiunt: « Sic, inquit, et qui diligentes in legendo existunt, non solum quod dulce jucundumque fuerit in eorum libris prosequuntur, sed quamdam ab eis utilitatem animo referre contendunt, » etc.

ὄντω δὲ πάντα οὐα τοῖς μὴ τὸ ἡδὺν καὶ ἐπιχαρὶ μόνον

τῶν τοιούτων λόγων διώκουσιν, ἔστι τετὰ καὶ ὠφέλειαν ἀπ' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν ἀποθέσθαι.

Tandem i'a conclusit: καὶ ἐπειδὴ περ δὲ ἀρετῆς ἡμᾶς ἐπὶ τὸν βίον καθεῖναι δεῖ τὸν ἡμέτερον, εἰς ταύτην δὲ πολλὰ μὲν ποιηταῖς, πολλὰ δὲ συγγραφεύσι, πολλὰ δὲ ἐστὶ πλείω φιλοσόφοις ἀνδράσιν ὑμνῶνται, τοῖς τοιούτοις τῶν λόγων μάλιστα προσκίτεον. Hoc est: « Quando per virtutem ad vitam hanc veram ascenditur, virtus autem ipsa plurimum a poetis, historiographis, multo magis et philosophis commendatur, talibus eorum sermonibus maxime vacandum. » Eodem modo et Gregorius Nazianz. oratione quam habuit in funere Basilii magni. Verba sunt paulo prolifera, sed quia mirum in modum ad rem nostram faciunt, ea referre non pigebit:

Οἶμαι δὲ πᾶσιν ἂν ὠμολογῆσθαι τὸν νοῦν ἔχόντων, παιδεύσειν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον, οὗ ταύτην μόνην τὴν εὐγενεστέρην καὶ ἡμετέραν. ἢ πᾶν τὸ ἐν λόγοις κόμψον καὶ φιλότιμον ἀτιμάζουσα, μόνης ἔχεται τῆς σωτηρίας, καὶ τοῦ κἀλλοῦς τῶν νοουμένων, ἄλλα καὶ τὴν ἔξωθεν ἦν οἱ πολλοὶ χριστιανῶν διαπύουσι, ὡς

⁴⁰ I Cor. 5. 6. ⁴¹ Rom. 12 ⁴² Prov. 31. ⁴³ Gen. 19. ⁴⁴ Gen. 9. ⁴⁵ Luc. 1. ⁴⁶ Lev. 10. ⁴⁷ Jer. 35. ⁴⁸ Cant. 6. ⁴⁹ Josue 10 ⁵⁰ Job 9.

dam verborum legalium urbanitate commemorat : *Emi, inquit, agrum ab Hanameel filio patris mei, qui est in Anathoth, et appendi ei argentum septem stateras, et decem argenteos; et scripsi in libro, et signavi, et adhibui testes, et appendi argentum in statera. Et accepi librum possessionis signatum, et stipulationes, et rata, et signa forinsecus* ⁸¹. Sane sicut in Deuteronomio ⁸² legis, aliena mulier capta in prælio, si decor ejus tibi placuerit, rasis ejus unguibus, et capillis, atque veste captivitatis deposita, licite ducitur in uxorem. Si qua enim scriptura gentilium est, que in conflictu studiorum mihi placet, sublata superfluitate verborum possum illam mihi assumere, ut ex illa filii spirituales generentur in fide. In lege enim præcipitur quod si in agr. vel in arbore inveneris avem incubantem ^B ovis suis, aut pullis, ova aut pullos debes accipere, matremque dimittere ⁸³. Non etiam curandum est de littera, ubi fructuosæ inveniuntur sententiæ.

Incepas me, quia in exhortationibus meis, quas rogatu conscholiarum nostrorum quandoque Bononiæ feci, verba posui, quæ jus civile redolebant. Porro jus civile sanctum est et honestum, atque sacris orthodoxorum Patrum constitutionibus approbatum. Loquebar equidem legisperitis in illis prædicis exhortationibus de terribili sententia districti et extremi iudicii, et dicebam, quod nec appellationis remedio, nec supplicationis suffragio, nec actione in factum subsidiaria, nec aliquo restitutionis beneficio poterat attentari. Dicebam quod ^C ille Antiquus dierum inter filios regni ⁸⁴ quos quasi in *funiculo distributionis* ⁸⁵ secundum meritum

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

ἐπιβουλον καὶ σφαλερὰν, καὶ Θεοῦ πόρρω βάλλουσαν, κακῶς εἰδότες. Id est : « Illud autem inter eos sanæ mentis homines constare arbitror, eruditionem inter humana bona principem locum obtinere : non de hac nostra solum ac nobiliore loquor, quæ contempto omni sermonis lepore atque ornatu, salutari uni, atque earum rerum, quæ ratione atque anima intelliguntur, pulchritudini arctissime hæret, sed etiam de externa, quam plerique Christiani pravo quodam iudicio ut insidiosam et periculosam ac ^D procul a Deo avertentem aspernantur. » Postea comparationem instituit rerum omnium creaturarum, quarum unaquæque sua natura aut utilis aut noxia est, prout iis quisque bene vel male utitur, cum ex ipsis animalibus venenosis salutaria medicamenta, veluti theriaca, utiliter conficiantur. Tum demum hanc conclusionem inferit :

Ὁυκοῦν ἀτιμωστὸν τὴν παιδείαν, ὅτι τοῦτο δοκιμασίαν, ἀλλὰ σκαιούς καὶ ἀπαιδέυτους ὑποληπτέον τοὺς αὐτῶς ἔχοντας οἱ βούλονται ἂν ἅπαντας εἶναι καθ' ἑαυτοὺς, ἐν τῷ κοινῷ τὸ κατ' αὐτοὺς κρύπτεται, καὶ τοὺς τῆς ἀπαιδευσίας ἐλέγχους διαδιδράσκουσιν. Id est : « Quamobrem non ideo eruditio contemnenda est, quod ita quibusdam videatur; quin potius stulti atque imperiti habendi sunt, qui hoc existimant, qui omnes sui similes esse cupiant, ut privata eorum inscitia sub communi deliteat, nec quisquam ipsorum imperitiam prodat et coarguat. » Divinam

A suorum exigentiam ad hæreantem vocabit æternam, dictaturus erat familiæ herciscundæ iudicium. Dicebant, quod contritione duplici punirentur illi; qui peccatorum suorum confessionem differebant per erubescantiam, aut contemptum ⁸⁶; nam et in jure civili lis per inficiationem (26) crescebat in duplum. Unum noveris, quod nunquam super verbis faciam quæstionem, de qua facultate sumantur, dummodo ædificent ad salutem. Nam nec de herbis quæritur, in qua terra, vel cujus hortulani cura vel cultura adoleverint, dummodo vim habeant sanativam.

EPISTOLA IX.

AD QUEMDAM LUDI LITTERARII DESERTOREM.

ARGUMENTUM. — *Invehitur in quemdam discipulum suum, qui cursu liberalium artium confecto, non ante cogitabat theologie operam dare, quam biennium in otio consumpsisset: prolixæque probat perniciosum esse omne otium.*

Missione usus minus legitima et honesta, tanquam transfuga et desertor castra scholaris militiæ dimisisti, et de labore quietissimo te in laboriosissimum otium contulisti. Præceperam tibi in discipulo, consulueram ut amico, quatenus continuata instantia studiorum imperfectum tuum perduceres in plenitudinem, et de discipulo ascenderes in magistrum. Respondes te in disciplinis liberalibus diutius laborasse, tuumque propositum esse, antequam theologicas difficultates expugnes, biennio respirare. Utinam huic desiderio, aut potius desidiæ, et defectui tuo vicennium aut tricennium præscripsisses! Defectui dico; nam *defecit in salutare tuum anima tua* ⁸⁷, mihi que satius videretur, hominem qui per semitam damnatæ opinionis incedit,

hanc magistri sui doctrinam luculenter prosecutus est D. Hieronymus passim; sed præcipue, epist. 84 ad Magnum. Ubi ostendit in Moyse, in prophetis, in Salomonis libris, ab apostolo etiam Paulo quædam de gentilium libris fuisse assumpta, sed et D. Augustinus, libro secundo *De doct. Christ.*, cap. 18, asserit nihil nos ex gentilibus fugere debere, si quid inde utile ad intelligendas sacras Scripturas rapere poterimus; sed ab eis tanquam ab injustis possessoribus omnia in usum nostrum vindicanda. Tandemque concludit : « Quisquis bonus verusque Christianus est, Domini sui esse intelligat, ubicunque invenerit, veritatem. » Eleganter etiam Theodoretus, tract. *De Græc. affect.*, ad quem brevitalis gratia lectorem remittimus. Verum ut aliquid addamus de hominibus nostri temporis, ad obstruendum os sciorum et scrupulosorum quorumdam sufficit testimonium S. Caroli Barrhomæi apud Lipsium de eo sic loquentem : « Hieronymi sententia est, stoici nostro dogmati in plerisque concordant, etc. « Audio magnum illum Carolum Berrhomæum stirpe, sacra purpura, virtute, addere ego sanctitate maxime clarum, sæpe fassum Epicteti se libris motum et monitum ad contemptum rerum humanarum et amorem divinarum venisse. »

(26) Inficiari apud legistas est, creditum depositumve abnegare. Vide Brissonium, lib. *De verb. signif.*

⁸¹ Jer. 32. ⁸² Cap. 21. ⁸³ Deut. 22. ⁸⁴ Dan. 7. ⁸⁵ Psal. 77. ⁸⁶ Jer. 17. ⁸⁷ Psal. 118.

negotium honestatis prorsus omittere, quam differre. Sancti quidem et honesti propositi dilatio, magna ruina est. Nunc docibilis, in provectori ætate capax doctrinæ non eris: ideoque in præsentis articulo, quod differtur, aufertur. Verbum prophetæ est: *Populus iste dicit: Nondum tempus est ædificandi domum Domini* ⁶⁰. Miserrime, cur opus commendabile in biennium differs? forsitan cras non eris. Sapiens dicit: *Quidquid potest manus tua, cum instantia operare* ⁶¹:

Qui non est hodie, cras minus aptus erit ⁶².

In litteris tuis legi: « Vacabo mihi, et libris meis, et in camera mea ero mihi discipulus et magister: nunquam quievi, semper laboravi; nunc laborem convertam in otium et quietem. » Frater, utinam saperes et intelligeres, et inter otium et quietem discerneres! Audisti quietem Domini: *quievit enim ab omni opere, quod patrarat* ⁶³, verumtamen ejus otium non legisti. Legitur ⁶⁴, quod otiositas inimica est animæ, animus namque qui ad otia resolvitur, roditur inanibus curis; ac testimonio Salomonis desideria rodunt pigrum ⁶⁵. Eodem docente ⁶⁶, stercoribus boum, id est turpi increpatione lapidandus est piger.

*Carnis ut ignavum corrumpunt otia corpus,
Et capiunt vitium, ni moveantur aquæ* ⁶⁷.

Flaccus dicit:

Si non

*Ante diem poscas librum cum lumine, si non
Intendes animum studiis et rebus honestis,
Invidia vel amore vigil torquere* ⁶⁸.

An quæris experimentum hujus rei?

Quæritur, Ægisthus quare sit factus adulter.

In promptu causa est: desidiosus erat ⁶⁹.

Teste Hieronymo ⁷⁰, peccatum Sodomorum fuit satietas et abundantia panis ⁷¹. Lex ⁷² etiam de sacrificiis præcipit ut bos offeratur in ostio tabernaculi; quia qui laborant in agro Dominicæ culturæ, libere possunt cæleste tabernaculum introire. Cur causaris studiorum laborem, et ad otium toto corde suspiras? Labor scholasticus otium est, sed otium negotiosum, et quod animum reddit ad honesta sollicitum. Unde et scriptum est ⁷³: Sapientiam scribe in otio, et qui minorantur, actu inveniunt eam. Ideo discipuli esurientes fricabant spicas in die Sabbati ⁷⁴; in quo notatur utilium sententiarum discussio, quæ mente quieta diligentius procuratur. Sic ingreditur homo *sepulcrum in abundantia* ⁷⁵, quia absconditus a conturbatione hominum ⁷⁶, foris quidem minuitur, sed interius fructus spiritualis studii inæstimabiliter reficitur et ditatur. Sic in Ezechiele ⁷⁷: *Porta atrii interioris, quæ respicit orientem, clausa est sex diebus, in quibus opus*

fit; die autem Sabbati aperitur. Qui enim a terrenis vacant, spiritualium notitiam facilius assequuntur. *Vacate, inquit, et videte, quoniam ego sum Deus* ⁷⁸. Ideo Martha turbatur erga plurima ⁷⁹. Liæ oculus lippitudine impeditur; Maria vero cum Rachele optimam partem elegit ⁸⁰. Et Jacob cum requiescit in Bethel, cælestium mysteria comprehendit ⁸¹. Hoc est otium sanctum, otium studiosum. Verumtamen otium vocas, non vigilare, non legere, vacare comessionibus, resolvi ad carnis illecebras, torpere somno et potibus indulgere. Timere debueras vocem Domini super tali otio irascentis: *Neomenias vestras, inquit, Sabbatum non feram. Otia et sata et festivitates vestras odivit anima mea* ⁸². Luget etiam super animam otiosam propheta dicens: *Viderunt eam hostes, et deriserunt Sabbata ejus* ⁸³. Verbum sancti Hieronymi est ⁸⁴: « Otium sine litteris mors est, et vivi hominis sepultura. » Miser, quidquid longo tractu temporis didicisti, biennale otium exsufflabit, et illa logices ventosa æquacitas, qua tumescis, sicut visio nocturna, et sicut somnium avolat ⁸⁵. Putas, quod in pace et quiete corporis sit pax mentis? habebis forsitan pacem, sed amarissimam. Pacem, scio, reputas te habere, in loci habitatione solitudinem, in carnis exhibitione sollicitudinem: et ecce in pace tua *amaritudo amarissima* ⁸⁶. Qui enim curam carnis in deliciis agit ⁸⁷, tormenta conscientiæ accusantis patitur, et semper hostem domesticum secum gerit, sicut sapiens dicit: Solitudo, quam desideras, subversio est virtutum. Væ soli, quia, *si ceciderit, non habet sublevantem* ⁸⁸. Solitudo Amnon fratrem Thamar ad incestuosum sororis suæ concubitum provocavit ⁸⁹. Solitudo est, quæ virum fortem fortissime præcipitat in reatum; ea enim mediante, honestas impudicitæ arma sua reddit, degenerat sanctioris vitæ propositum, et odoriferæ opinionis gloria damnabiliter evanescit. Dum Parisiis operam studiis dabas, publice dicebatur, quod in hac humana conversatione te angelum exhibebas: vereor, ne qui de homine in angelum transieras, de angelo in hominem revertaris. Nam juxta sententiam Veritatis ⁹⁰, spiritus immundus ambulans per loca deserta et arida, et non inveniens requiem (apud quiescentem in otio quietem invenit) assumensque septem spiritus nequiores se, domum vacantem, et scopis disciplinalibus mundatam invenit, vacantem occupat, ac novissima hominis illius in pejora convertit. Diu te invitavi ad scholarem militiam, diu clamavi, et laboravi clamans, ne abhoreas hunc laborem vere laboravi. Suadere enim et non persuadere, hoc labor est ante me. Sane laborem et duritiam theologicæ facultatis non debebas abhor-

⁶⁰ Agg. 1. ⁶¹ Eccl. 9. ⁶² Ovid. *De rem. amor.* lib. 1. ⁶³ Gen. 2. ⁶⁴ Eccl. 33. ⁶⁵ Prov. 21. ⁶⁶ Eccl. 22. ⁶⁷ Ovid. I *De Pont.* el. 5. ⁶⁸ Horat. lib. 1, ep. 2. ⁶⁹ Ovid. lib. 1. *De rem. amor.* ⁷⁰ Lib. II in *Jovin.* ⁷¹ Ezech. 16. ⁷² Lev. 1. ⁷³ Eccl. 38. ⁷⁴ Luc. 6. ⁷⁵ Job. 3. ⁷⁶ Psal. 50. ⁷⁷ Cap. 46. ⁷⁸ Psal. 45. ⁷⁹ Luc. 10. ⁸⁰ Gen. 29. ⁸¹ Gen. 48. ⁸² Isa. 1. ⁸³ Thren. 1. ⁸⁴ Senec. ep. 85. ⁸⁵ Job. 20. ⁸⁶ Isa. 38. ⁸⁷ Rom. 13. ⁸⁸ Eccl. 4. ⁸⁹ II Reg. 15. ⁹⁰ Math. 12.

rere : scholastici namque hominis labor non est in operibus, sed in verbis : et ut verbo Salomonis utar : *Omnis labor hujusmodi hominis in ore ipsius* ⁹⁹. Certe præcepta sua, et sciri et custodiri vult Dominus cum labore : nam et ipse est, qui fingit laborem in præcepto ⁹⁹. Unde et justus scire atque custodire desiderans verba et præcepta, quæ de labiis Altissimi processerunt, dicit Propheta : *Propter verba laborum tuorum ego custodivi vias duras* ⁹¹. Adhuc rogo te, ne timeas aut differas hunc laborem. Effeminari quidem otio, et torpere pigritia, nihil aliud est quam suffocare virtutem, nutrire superbiam viamque construere ad gehennam. De his dicitur : *In labore hominum non sunt et cum hominibus non flagellabuntur ; ideo tenuit eos superbia, etc.* ⁹². Procul dubio, qui non flagellantur temporaliter cum hominibus, in perpetuum flagellabuntur cum dæmonibus; et qui cum hominibus non laborant, cum dæmonibus laborabunt. Vale.

EPISTOLA X.

AD G. CAPELLANUM REGIS SICILIÆ.

ARGUMENTUM. — *Graviter queritur a rege Siciliae adolescentulo ad Ecclesie Agrigentinae episcopatum evectum hominem prorsus inidoneum : simulque ostendit capellani, ad quem scribit, officio incumbere, de hoc lapsu regem non semel tantum, sed etiam secundo et tertio serio commonefacere.*

Diu est quod rumor insonuit et publice jam crebrescit, quod dominus tuus rex Siciliae (27) salutis suæ, et paternæ traditionis oblitus, cum comite Lorocelli (28) in ruinam et desolationem Agrigentinae Ecclesie conjuravit. Intendit episcopare fratrem comitis, et ipsum reclamante capitulo violenter intrudit. Tu vero cum scias eum statum esse, et truncum inutilem, miror quod non ascendis ex

A adverso, et te pro domo Israel non opponis ⁹². Infelix ego homo, cur non habeo copiam illius comitis, ut aliquid persuadeam homini inhumano? **A** Adjunctiarem impio impietatem suam, et, si non lucrifacerem eum Deo, perfecte saltem partes evangelizantis implerem. *Zelus domus tuæ, Deus, comedit me* ⁹³. *Tabescere me fecit zelus tuus, quia oblitus sunt verba tua inimici tui* ⁹⁴. Vere oblitus; verbum enim tuum est, Domine : *Domus mea, domus orationis, non intrusionis, vocabitur* ⁹⁵. *Domus tuam, Domine, decet sanctitudo* ⁹⁷, non intrusio. Respice, Domine, in faciem testamenti tui ⁹⁶. *Zelare honorem et decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ* ⁹⁸ : non irruat in eam immundus et circumcisus ¹⁰⁰. Consoleris Ecclesiam, quæ in concultationem data est, et dicas ei : *Noli timere, filia Sion* ¹. *civitas Hierusalem, noli flere* ². *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei* ³. *Gloriam illorum humiliabo, qui te humiliant et confundunt ; ponam te in superbiam sæculorum* ⁴. O detestanda operatio ! o adolescentia deploranda ! Filius Ecclesie quare se erigit contra matrem ? cur abiecit consilium pietatis, et abiit in concilio impiorum ? ⁵ in una die peribunt cogitationes eorum ⁶ ; consilium autem Domini manet in æternum ⁷.

Væ terræ, cujus rex puer est ⁸. Doleo, quod inter primitias dominationis suæ, et in recentia unctionis regie hoc præsumit. Virtus equidem consecrationis ab hujusmodi violentiis eum utinam temperasset ! magna enim est hujus efficacia sacramenti. **C** Nam de David, postquam a Samuele unctus est, Scriptura testatur ⁹, quod directus est Spiritus Domini in David a die illa, et in reliquum. Saul quoque die illa, qua olei lenticula a Samuele per-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(27) Malo certe animo in regem francorum epistolam hanc detorsit audaculus aliquis, ut docte adnotavit Busæus. Etenim editi omnes et maxima pars mss. codicum legunt rex Siciliae, vel rex Siculus, ut Sorb. 1 et 2 ; Vict. 1 et 2 ; For., Ful., Vall., Hard., etc., sicut et Vaticanum exemplar ms. et alia apud eundem Busæum. Sane quidam, ut Laun. et Maz. 1 habent : « Rex Francorum, » etc. « cum comite Claromontensi in ruinam Bituricensis Ecclesie conjuravit. » Sed inepte et ignoranter primi istius amanuensis errorem secutos esse manifestissimum est. Quomodo enim regi Francorum hæc convenirent, ubi ait, regem adolescentem ignobilium consilia proditoria prætulisse Domino Salernitano et comiti Avellini avunculis suis ? An Ludovico VII, regi Francorum, qui jam senex, nec Salernitanum archiepiscopum nec comitem Avellini noverat ? Hæc autem omnia de Guillelmo II, Siciliae rege, dici hujus temporis historici loquuntur. Sed rem clarius exponit auctor Siculus abbas Rocchus Pyrrhus, qui res patriæ suæ accurate descripsit. Ait enim in notis. Ecclesie Agrigentinae Gentilem Agrigentinum episcopum, cum adversus Richardum electum Syracusanum, qui archiepiscopatum Panor-

mitanum quem ipse ambiebat, multos sollicitasset curiales, Stephano Perticensi, regis consanguineo, in archiepiscopum electo, ipsum Gentilem cum pluribus aulicis in vincula conjecit. Eo tempore Guillelmum regem in Ecclesiam Agrigentinam intrudendum fratrem comitis Loricelli regis consobrini maxime curavisse. Verum paulo post cum Stephanus dignitati renuntiasset Siciliaeque valedixisset, rebus compositis Gentilem e carcere eductum, pristinaeque dignitati restitutum, cum pluribus aliis inter reges familiares et curiæ consulares institutum fuisse.

D Porro notandum est eundem Rocchum Pyrrhum errasse, ubi ait epistolam hanc scriptam Richardo Syracusano electo, cum in omnibus tam editis quam mss. exemplaribus hujus epistolæ titulus sit *G. capellano*.

(28) Robertum regis Guillelmi II consanguineum, de quo sic Fazellus : « Erant eo tempore inter proceres Robertus, comes Loricelli, regis consobrini, » etc. Hunc opinor esse quem inter comestabulos Siciliae nominat Rocchus Pyrrhus hoc modo : « Comes Loricelli nepos regis Rogerii aut Guillelmi II ex Beltrano. »

⁹⁹ Eccle. 6. ⁹⁰ Psal. 95. ⁹¹ Psal. 16. ⁹² Psal. 72. ⁹³ Ezech. 15. ⁹⁴ Psal. 68. ⁹⁵ Psal. 118. ⁹⁶ Isa. 6. Matth. 21. ⁹⁷ Psal. 92. ⁹⁸ Psal. 73. ⁹⁹ Psal. 25. ¹⁰⁰ Isa. 25. ¹ Joan. 12. ² Luc. 7. ³ Psal. 6. ⁴ Isa. 60. ⁵ Psal. 1. ⁶ Psal. 145. ⁷ Psal. 52. ⁸ Eccle. 10. ⁹ 1 Reg. 16.

fusus est ¹⁰, mutatus est in virum alium, et insi- A
liente in eum Spiritu Domini, cum accessisset ad
cuneeum prophetarum, cum eis prophetare incepit.
Caiphas, qui in illo consistorio, ubi de morte Do-
mini agebatur, sententiam protulit, dicens: *Ex-
pedit quod unus moriatur pro populo*, sicut ait
Evangelista ¹¹, *hoc a semetipso non dixit, sed cum
esset pontifex anni illius prophetavit*. Verum nec
virtus unctionis, nec religiosorum crebra exhor-
tatio, nec Dei timor, nec Ecclesiæ reverentia, nec
sue famæ dispendium, nec exemplum paternæ
mansuetudinis (29) a sua pertinacia hunc refle-
tunt. Duorum mihi nomina expressisti, qui fami-
liares et domestici ejus sunt, quorum amicitias,
licet ignobiles sint mente et genere, gratantissime
acceptavit; hi ipsum in hanc temeritatem excitant
et incendunt. Sed certe *inimici hominis domestici
ejus* ¹². Proditoria istorum consilia prætulit incon-
sultissimus adolescens domino Salernitano (30), et
comiti Avelini (31) avunculis suis, quorum fidem
et prudentiam necessitas regis frequenter experta
est, qui dedecus pueri sua morte redimerent;
nec regni humiliationi usque ad effusionem san-
guinis et perpetuitatem exsilii consentirent. Sed
populi peccatis exigentibus, elongavit a se amicos
et proximos, incedensque per viam Roboam
consilium venerandæ maturitatis abiecit ¹³. Porro
honorem sponsæ suæ zelabit Dominus, et malos male
perdens *retribuet abundanter facientibus super-
biam* ¹⁴.

Et quia ille miserabilis adolescens in thesauros

Ecclesiæ consilio malignorum manus rapaces inje-
cit, vereor ne in eum Dominus excalescat, et eve-
niat quod dicit Job: *Thesuros, inquit, quos devo-
ravit impius, eromet, et de ventre eius extrahet illos
Deus. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur* ¹⁵.
Non decebat eum: manus laicas ad sacra porrigere.
Frequenter debueras ei suggestisse qualiter Oza fuit
percussus a Domino, eo quod in arcam Domini ma-
nus, devote quidem, sed indigne porrexerit ¹⁶. Qua-
liter temporibus Jasonis, ille perpetuus ignis, qui a
tempore Jeremiæ usque ad Nehemiam duraverat, ex-
stinctus est, eo quod Antiochus occasione Jasonis
ad sacerdotalia manuum misit ¹⁷. Qualiter regnum
Balthazar a Persis occupatum est, et vastatum in-
dicio manus ultricis et scribentis, *Mane, Thecel,
B Phares* ¹⁸, eo quod vasa Domini in convivio profa-
nasset. Illis et similibus cum deterrere debueras,
sed alligatum est verbum Domini in ore tuo (32),
nec moveris super contritione Joseph. Times homi-
nem, nec te zelus Domini aut Ecclesiæ tangit afflic-
tio. Porro testimonio Job: *Qui timet pruinam, ve-
niet super eum nix* ¹⁹. Gloriosum est cuilibet Chri-
stiano, si affligatur, dummodo non sit turpis, sed
in Christo commendabilis afflictionis occasio. *Nemo,
inquit Petrus apostolus, patietur ut fur* ²⁰ sed si be-
nefacientes et benedicentes sustinetis, hæc est gratia
apud Deum. Ideo *ibant apostoli gaudentes a conspectu
concilii, quia digni habebantur pro Christi nomine con-
tumeliam pati* ²¹. Si exhortationem tuam contemptum
habet, ipse contemptus tibi calet ad gloriam. *Lam-
pas*, ait Job, *contempta apud cogitationes principum,*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ

(29) Quid per paternam illam mansuetudinem
intelligat Petrus noster non video. Etenim nullus
est historicorum hujus temporis, qui pravos mores
Guillelmi I regis Siciliae patris istius Guillelmi non
detestetur; et eum idcirco Malum appellatum fuisse,
filium vero Bonum asserat. Sic enim post Falca-
dum scriptorem coetaneum Fazellus de eo loquitur:
« Guillelmus I fuit ingenio solerti, et militia stren-
uus; cupiditate vero et avaritia simul et credulitate
nulli secundus. » Rocchus Pyrrhus in *Chrono-
logia regum Siciliae*, ubi de eo agit: « Cui cognomen
Mali dederunt mores. » Nisi forte dicamus rebus in
regno post mortem ipsius turbatis eum a subtilis
suis, qui vitiorum ejus, ut sæpe solet, oblitus fuerant,
desideratum esse, ut testatur ipsemet Fazellus.

(30) Hic est Romualdus archiepiscopus Salerni-
tanus, summo loco natus, vir doctus, et prudentia
clarus: qui inter primos Guillelmi II consiliarios
et regni ministros recensetur ab historicis. De
eo sic Rocchus Pyrrhus, dum regum Siciliae vices
gerentes enumerat: « Romualdus Guarna archiepi-
scopus Salernitanus una cum regina Margarita ob
Guillelmi II infantiam. » Habetur et inter eruditos
sui sæculi scriptores. Et Romualdi ab ipsis mundi
primordiis ad sua usque tempora *Chron.* sæpe citat
Baron. in *Ann.*

Subscripsit concilio generali Lateranensi rimo

sub Alexandro III anno 1180. Ad eum etiam plures
epistolae scripsit Alexander III, quæ habentur in
decretalibus. Obiit anno 1182, postquam Ecclesiæ
Salernitanæ annis 27 præfuisset.

(31) Erat hic Rogerius, Guillelmi I consanguineus,
ait Fazellus Dec. 2, l. vii, c. 4, post Falca-
dum, qui narrans conjugationem a proceribus in Guillel-
mum I regem factam, ex quibus erat idem Rogerius,
de iis quæ post detectam conjugationem acta sunt,
ita loquitur: « Alii fere omnes ad galeas producti,
regni terminos exierunt. Pepercit autem rex con-
sanguineo suo Rogerio comiti Avelini, quod in aliis
crimen atrocissimum judicabat, in eo putans ob
ætatis lubricum errorem debere non facinus appel-
lari; simulque prece motus et lacrymis Adelciæ
consobrinæ suæ ejusdem comitis aviæ, quæ, cum
alium hæredem superstitem non haberet, nepotem
suum tenerrime diligebat. » Post mortem vero
Guillelmi I inter primos regni consiliarios a Mar-
garita regina matre Guillelmi II infantis assumptus
est.

(32) Clericis curialibus, qui principum et magna-
tum peccata dissimulant, aptati potest proverbium:
Canis ante offum. De quibus Scriptura: *Canes multi
non valentes latrare (Isai Lvi)*, quia diligunt munera,
sequuntur retributiones.

¹⁰ Reg. 10. ¹¹ Joan. 11. ¹² Mich. 7. ¹³ III Reg. 12. ¹⁴ Psal. 30. ¹⁵ Job 20. ¹⁶ II Reg. 6. ¹⁷ II
Mach. 1. ¹⁸ Dan. 5. ¹⁹ Job 6. ²⁰ I Petr. 4. ²¹ Act. 5.

parata erit ad tempus statutum ³³. Et quod est tempus illud, nisi tempus, de quo dicitur: *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo* ³⁴? Unum noveris, si non annuntiaveris impio impietatem suam, *ipse in impietate sua morietur*, et ejus anima de tuis manibus requiretur ³⁵. Ovis tua est, et in periculum tuum ipsius custodiam suscepisti. Vide ne alios imiteris, qui lac et lanam querunt in ovibus, non salutem. Periculosum est tibi, si in tonsoris officium veritas ministerium pastorale. Tondet Absalon oves suas et fratrem suum interfecit ³⁶; sic animam proximi sui praelatus mortificat, dum eo enormiter delinquente, aut tacet, aut dissimulat, aut consentit, ut inde emolumentum temporale percipiat. Indubitanter quidem scio, quod si orasses instantius, perorasses, et ab hac inhumana tyrannide hominem avertisses. *Diffusa est enim gratia in labiis tuis* ³⁷, *vivusque est efficax sermo tuus, imo Domini, et penetrabilior omni gladio ancipiti* ³⁸. Ille est vomer ille aratorius, quo Samgar sexcentos Philistæos occidit ³⁹; mandibula asini, qua Samson mille de suis hostibus interfecit ⁴⁰; clavus Jahel ⁴¹; pugio Phinees ⁴²; gladius Gedeonis ⁴³. Quod si ex corde ageres causam Christi, daret voci tuæ vocem virtutis, atque voluntaria oris tui beneplacita faciens, cor regis ad tuum verteret arbitrium ille, in cujus manu corda sunt regum ⁴⁴. *Non enim, sicut dicit Dominus, vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis* ⁴⁵; ipse est, qui dat verbum evangelizantibus virtute multa. Ipse est, qui tibi opportune astaret, si importune et frequenter instares.

Habet tuarum continentia litterarum, quod ipsum primo blande et amicaliter convenisti: ipse autem respondit, se non esse in culpa, sed comitem Loro-celli; cum vero eundem iterum convenisses, te, sicut asseris, reputavit insanum: ideo ori tuo imposuisti silentium, proprioque ipsum arbitrio dimisisti. Quod primo usus es blanditiis, prudentiæ ascribo; non enim litibus exasperandi sunt principes, sed temperatius corrigendi, sicut Paulus apostolus ad Timotheum scribens: *Servum, inquit, Domini non oportet litigare, sed ad omnes mansuetum esse, et patientem cum modestia eos, qui resistunt veritati* ⁴⁶. Sed qui semel, et secundo verbum exhortationis proposueras, eandem exhorta-

tionem debueras tertiasse (35): forte aliquid etuacitæ contulisset numerus trinitatis. Goliath in tertio lapide prostratus est ⁴⁷. Moyses magos Pharaonis in signo tertio superavit ⁴⁸. Doleo, quod ad excusandas excusationes in peccatis culpam suam transfundit in alium, quum enim humiliter confiteri et devote corrigere oportebat. Graviter offenditur Deus, cum quis propria malitiam dissimulando, eam ministerio prosequitur alieno, scriptum est enim, *manus in manu non erit innovens malus* ⁴⁹ (34). Sic dicebat Saul de David: *Non sit manus mea in eum, sed sit super eum manus Philistinorum*. ⁵⁰ Sic Judæi linguis crucifigentes Dominum, dicentes tamen: *Non licet nobis interficere quemquam* ⁵¹, tradebant eum occidendum militibus, ut ab eis culpa in alios transferretur. Quod insanum te reputat, non mirare; non est mirum, si insanus alios existimet insanire. Certe cum quidam filius prophetarum venisset et inunxisset Jehu in regem, quæsierunt alii dicentes: *Ad quid venit insanus iste ad te?* ⁵² sic apud eos, quorum interiores oculi ambitione, vel invidia excæcantur, vilescit sermo Dominicus, et verba viæ ædificativa vesaniæ ascribuntur. Scio quid Dominus tuus somniet, quid affectet in hac erectione sui Dagon, in hac intrusione tyrannica. Utinam maturius saperet et intelligeret, utinam prudentius inter spiritualia et mundana discerneret; peremptorium enim est in principe, vel auram odorare munerum, vel favorem quærere personarum! Teste siquidem propheta: *In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus* ⁵³; transibunt vero iniquitates in penam, et munera in dolorem; quia testimonio Job: *Ignis devorabit tabernaculum eorum, qui munera libenter accipiunt*. ⁵⁴ Benedictus autem Dominus, qui regem Anglorum Henricum a talibus hactenus conservavit innoxium. Manus enim suas excussit ab omni munere; nec in prælati Ecclesiæ promovendis ipsum unquam reflectere potuit, vel muneris oblatio, vel gratia personalis: ideo magnificavit eum Dominus in conspectu regum ⁵⁵, et juxta nomen magnorum, qui sunt in terra, thesaurisavit super eum gloriam et honorem ⁵⁶. Bene valeas, amice charissime, et inceptæ correptioni diligenter insistas, donec dominus tuus ab invio-
D roris sui in viam justitiæ revertatur.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(33) Id est tertio admonere. Vid. Columella.

(34) Sic restitui hoc ultimum verbum: nam antea habebatur *manus*, sed librariorum, opinor, vitio. Ita enim legunt exemplaria omnia et consentit vulgata lectio. Hebraica etiam versio: *Manus ad manum non erit impunis malus*. Clarius Chaldaica: *Qui extendit manum suam contra socium suum non*

erit innoxius a malo. Sic et Syriaca: LXX vero *χειρι χειρας ἐμβαλὼν ἀδίκως οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται*, hoc est, *Manu manus injiciens injuste non erit impunitus*. Cui conformis est S. Hieronymus, lib. III, contra Rullin: *Manus inferens injuste non erit impunitus*.

³³ Joh. 12. ³⁴ Psal. 74. ³⁵ Ezech. 3. ³⁶ II Reg. 13. ³⁷ Psal. 44. ³⁸ Hebr. 4. ³⁹ Jud. 3. ⁴⁰ Jud. 15. ⁴¹ Jud. 4. ⁴² Num. 25. ⁴³ Jud. 7. ⁴⁴ Prov. 21. ⁴⁵ Matth. 10. ⁴⁶ II Tim. 2. ⁴⁷ I Reg. 17. ⁴⁸ Exod. 8. ⁴⁹ Prov. 11. ⁵⁰ I Reg. 18. ⁵¹ Joan. 18. ⁵² IV Reg. 9. ⁵³ Psal. 25. ⁵⁴ Job. 15. ⁵⁵ Eccli. 45. ⁵⁶ Eccli. 15.

EPISTOLA XI.

AD R. CLERICUM IAM ÆTATE PROVECTUM.

ARGUMENTUM. — *Hortatur clericum quemdam, qui Deo promiserat se ingressurum religionem, ut voto suo faciat satis; nec sinat se vel disciplinæ religiosæ asperitate, vel parentum et amicorum querelis, nisi se perditum ire velit, a proposito revocari.*

Charissimo socio et amico R. PETRUS BLESENSIS, Bathon. archid. salutem, et rectum iter tenere.

Proposueras omnes sæculi pompas et illecebras mundanæ conversationis abrumpere, ut pauper pauperem sequens Christum divitias æternitatis acquirerer. Verumtamen inconsulta carnis affectio, proditorie blandiens et amicablliter fallens, in devium te retorquet, dum a pusillanimitate spiritus conturbatus primitias religionis et introitum sanctitatis abhorres. Quia te mundi voluptatibus totum hactenus immersisti, importabilia tibi omnino videntur ciborum mutatio, vestimentorum asperitas, jugum obedientiæ, censura silentii, regularitas morum, et austeritas disciplinæ. Veritas, quæ mentiri non potest, clamat: *Jugum meum suave est, et onus meum leve*⁴⁴. Si Christo credis aut credis in Christum, cur grave reputas, quod ipse judicat leve? Si Christo contrarius es, te ipsum enormiter gravas: *Posuisti me, inquit, contrarium tibi, et factus sum mihi metipso gravis*⁴⁵. Ethnicus dicit:

*Quod male fers, assuesce, feres*⁴⁶,

Et tu, si jugo Domini assuescere velis, factus tanquam vitula Ephraim⁴⁷ docta diligere tritiram, affectabis quod times, cupies quod vereris. Qui de obscuris egreditur, conniventi palpebra et infirmiori oculo luci publice se exponit; qui si aliquantulum lumini assuescat, quod prius erat oculi tormentum, in delicias convertetur. Velle quidem tibi adjacet, sicut dicis, sed perficere non invenis⁴⁸. Si enim velis onus inolitæ vetustatis abjicere, hoc labor est ante te. Sequere eum, quem voveras sequi, et ipse votis tuis misericorditer et efficaciter aspirabit. *Venite, inquit, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos, dicit Dominus*⁴⁹. Incipias, quæso, et tuum Dominus prosperabit inceptum:

*Dimidium facti, qui bene cæpit, habet*⁵⁰.

Si te tentaverit timor ille nocturnus, qui solet inter primitias sanctæ conversationis obrepere, faciet tibi Dominus etiam cum tentatione proventum⁵¹. *Tentatio est vita hominis super terram*⁵²; ideoque si servare proponis ei, cui servire regnare est, non eris a tentatione omnino immunis. Sapientia enim dicit: *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia et timore et præpara animam tuam ad tentationem*. Verumtamen ut ignis aurum, tentatio virum probat. Tentatio, præveniente Dei gratia, te fortiolem faciet in adversis, et in periculis circumspectum. Rogo ergo te,

A frater, aggredere et ingredere viam vitæ, qui per viam mortis hactenus ambulasti. Vides quod non est nisi contritio et infelicitas in viis nostris; et quidquid sub sole est labor est et afflictio spiritus. Vitæ præsentis excursus fumus est, et vapor ad modicum parens⁵³. Scio quia parentes tui te retrahunt a proposito meliori. Non differat, quæso, non evacuet propositum tuæ conversionis proditoria et seductrix affectio parentelæ. Noli eos diligere contra Christum, quos teneris odio habere pro Christo. Multi pro parentibus suis re animas perdiderunt, quorum occasione mundus, qui in eis aruerat, denuo revirescit; atque divitias, et cætera impedimenta salutis, quibus se exoneraverant, affectant aliis, tanquam eis prodesse credant eam quæ sibi esse nociva pro certo cognoverant. Nunquid quod damnabile est uni, alii est salubre? nunquid gaudia viventium, solatia sunt mortuorum? Impius est, qui animæ suæ pro suis parentibus est crudelis; majoremque temeritatem hac nemo habet, quam ut animam suam ponat ita periculose quis pro amicis suis⁵⁴. Tu qui elegisti habitare humilis et abjectus esse in domo Domini, quomodo iterum in his, quæ in æternæ confusionis vergunt præjudicium, iterum gloriaris? Gloria mundi fallax et seductoria decipit amatores suos. Quidquid enim vel in futurum promittit, vel in præsentem prætendit, totum ad nihilum deveniet, tanquam aqua decurrens. Non consentias carni facturæ, quæ se et te pariter trahit in lacum gehennalem; sicut legitur de Zamri, qui se et domum regiam pariter dedit in combustionem et cibum ignis. Circumferinus hostem nostrum, et juxta verbum Salomonis: *Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui*⁵⁵. Nulla pestis efficacior est ad nocendum quam familiaris et domesticus inimicus; hic est ignis in gremio, serpens in sinu, hæc est uxor hominis litigiosa, pessima caro nostra. Quæ licet sit vexata doloribus, repleta illusionibus, infecta sordibus, afflicta infirmitatibus, obnoxia passionibus, flagellis trita, plagis cæsa, morti denique deputata, tamen adhuc aculeis contradictionum hispida, rebellis, superba, murmurosa, querulosa, contumax, inquieta in suum et animæ conjurat exitium; nec posse satisfieri sibi putat, donec se et animam præcipitet in æternæ damnationis abyssum. Cur non attendit infelicissima caro, quam nobilem, et quam necessarium sibi habeat hospitem, cujus beneficiis sustentatur, regitur et honestatur? Quod audit, quod videt, quod sentit, quod intelligit, quod loquitur, quod movetur, totum hospiti suo debet: cujus auxilio destituta fieret quasi terra sine aqua, immundum, morticinium, vermium cibus, aeris corruptela. *Inventa est iniquitas ejus ad odium*⁵⁶, dum inique odit quod totis visceribus debuerat dilexisse. Odit dico; qui enim diligit iniquitatem, odit animam

⁴⁴ Matth. 11. ⁴⁵ Job. 7. ⁴⁶ Ovid. lib. 11, *De art. am.* ⁴⁷ Osee 10. ⁴⁸ Rom. 7. ⁴⁹ Matth. 11. ⁵⁰ Horat. 1 Epist. 11, 40. ⁵¹ 1 Cor. 10. ⁵² Job. 7 juxt. LXX. ⁵³ Jac. 4 ⁵⁴ Joan. 13 ⁵⁵ Miche. 7 ⁵⁶ Psal. 35

suam ⁶⁹. Redeat, quæso, ad cor, amice charissime, et quo te traxerit caro fatua, non sequaris. Cæca est, et si tibi ducatum præstiterit, secum in mortis foveam te devolvat. Nosti quid feceris; nam, ut verbo Salomonis utar, *Defixisti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es verbis oris tui, et captus propriis sermonibus* ⁶⁹. Irasceris mihi, quia te ad viam vitæ arctioris tam instanter invito, quam tamen, sicut asseris, pertinaciter fugio et evito. Sane alia est conditio mea, qui nunquam alienius voti vinculo me astrixi; et aliam judico tuam, qui sanctioris propositi votum solemniter emisisti. Scriptum est enim: *Vovete et reddite* ⁶¹. Convertisti in necessitatem tuæ libertatis arbitrium, nec jam sine animæ periculo, et famæ dispendio conversionem tuam detrectare poteris, aut differre. Nam oblatum exigit, qui non exegerat offerendum. Non est aliud votum protrahere quam luxuriari in Christo. Nec enim promissionem Dominus acceptat, nisi propter promissionis effectum. Festinantis igitur age, ne voti tui executionem mors inopinata præveniat. Relinquas sæculum, antequam a sæculo relinquaris. Egredere de terra dissimilitudinis, de medio pravæ ac perversæ nationis, de tenebris ad lucem, de miseria ad jucunditatem, de labore ad requiem, de exilio in patriam, de morte ad vitam. Maturius, quæso, tuæ saluti prospicere velis, ne tunc timere velle incipias, cum non possis. Qui opportunitatem deserit oportunitas cum fugit. Rugæ tuæ jam testimonium dicunt contra te forte. Instat tibi hora undecima, et ad operandum Dominus te invitat. Si non vis operari, dum potes, justo Dei judicio non poteris, quando voles. Vide quomodo in hac valle plorationis nos fere omnes nubes caliginosa involvit: ubi Deo et angelis ejus spectaculum triste et lacrymabile facti sumus ⁶². Alii spiritu vertiginis ducti titubando incedunt, et in alios oberrantes

...offendunt. Alii nubes et inania captant.

Quidam in locis cœnosis et fetidis se voluptuose volutant. Alii in desideriis animæ suæ mortem sibi adsciscunt. Alii ventum hauriunt. Alii in saccum pertusum congregant. Alii quidquid apprehendunt avidissime devorant. Alii prunas ardentes in sinu suo colligunt. Alii in profundo submersi sunt, quorum finis interitus. Alii exeuntes de nebula respirant in liberioris auræ gratiam, cum jubilatione dicentes, Benedictus Deus, qui non dedit nos in puteum interitus ⁶³, qui nos eduxit de lacu miseriæ, et de luto sæcis ⁶⁴. Egredere, quæso, de tenebris ad lucem, de labore ad requiem, de perditione ad salutem. Arripe arma sanctimonix, exercitium divinæ militiæ, studium disciplinæ, pacatissimum fructum justitiæ, et primitias felicitatis æternæ. Dies tui transierunt, *horrendumque est in-*

cidere in manus Dei viventis ⁶⁵, vitamque, quæ non deficit, perdere, et se scienter involvere doloribus sempiternis.

EPISTOLA XII.

AD QUEMDAM NEPOTEM SUUM.

ARGUMENTUM. — *Consolatur nepotem plus nimio de avunculi sui obitu, incendio domus, et pedis sui lesione dolentem; probatque hujus vitæ afflictiones divini in nos amoris esse signa, et mundi tantam esse vanitatem ut minime lugendus sit, qui mundo per mortem defunctus sit.*

Infortunium, quod deploras, quodam compassionis affectu sustineo: justum est enim, ut qui amicus eram in prosperis, profitear amicitias in adversis. Nobis avunculum tuum mors inopina præripuit: qui si lacrymis redimi possit, tota fere in lacrymas Aurelianis efflueret. Verumtamen, quia mortis jactura restitutionis beneficium non admittit, illud saltem adhibeas solatium, quod et honestas exigit, et dictat affectio. Familiarissime dilexi avunculum tuum; ego te familiaritatis illius successorem constituo, et dilectionis hæredem. Mors avunculum tuum tibi abstulit; sed *fortis est ut mors dilectio* ⁶⁶, quæ in me tibi avunculum restauravit. Si materiam tuæ promotionis mihi obtulerit opportunitas, erit apud me dilectio fortior quam mors, et gratia quam natura. Verumtamen æquanimiter tolerare non possum, quod inconsolabiliter doles; et quod super dolorem vulnerum tuorum addidisse ⁶⁷ causaris Dominum, casualem pedis extorsionem, et incendium domus tuæ. In his tibi divina miseratio fidem certissimæ dilectionis exhibuit. *Quem enim diligit, corripit Deus: flagellat autem omnem filium quem recipit*, ut ⁶⁸. Dulciora sunt justis et misericordis Dei verbera, quam verba adulantis. Utinam, inquit Propheta, *corripiat me justus in misericordia, et increpet me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum* ⁶⁹. Si elisit, et contrivit Dominus pedem tuum, ipse est qui erigit elisos ⁷⁰, qui sanat omnes contritiones eorum ⁷¹. Cum simus omnes filii iræ ⁷², cur causaris in Christo flagellum misericordiæ? *Cum exarserit in brevi ira ejus* ⁷³, quis scit, si convertatur, et ignoscat Deus, et relinquat post se benedictionem? ⁷⁴ non obliviscitur misereri Deus ⁷⁵, sed et iratus misericordiæ recordatur ⁷⁶. Si flagellum ejus cum æquanimitate sustineas, ira transibit in gratiam, atque secundum multitudinem dolorum in corde tuo consolationes ejus lætificabunt animam tuam ⁷⁷. Ideo forsitan temporaliter te punit, ut æternæ mortis ardores pœna redimat temporalis. In ædificio templi omnes lapides prius malleis tundeantur, ne in illorum positione sonus mallei audiretur ⁷⁸: sic et vivi lapides, qui ponendi sunt in illa cœlesti Hierusalem, quæ *adificatur ut civitas* ⁷⁹,

⁶⁹ Psal. 10. ⁶⁹ Prov. 6. ⁶¹ Psal. 75. ⁶² I Cor. 4. ⁶³ Psal. 54. ⁶⁴ Psal. 39. ⁶⁵ Hebr. 40. ⁶⁶ Cant. 8. ⁶⁷ Psal. 68. ⁶⁸ Hebr. 12. ⁶⁹ Psal. 140. ⁷⁰ Psal. 144. ⁷¹ Psal. 146. ⁷² Ephes. 2. ⁷³ Psal. 2. ⁷⁴ Joel. 2. ⁷⁵ Psal. 95. ⁷⁶ Habac. 3. ⁷⁷ Psal. 95. ⁷⁸ III Reg. 6. ⁷⁹ Psal. 121.

variis infortuniorum tusionibus prius poliuntur (35), quam in ædificio cœlestis habitaculi collocentur. Sed nec in horreo Domini reponitur granum, donec flagellis, aut triturantium pedibus sit excussum. Circa tui autem avunculi mortem, magna tibi debet esse consolationis occasio, quod innocentissimè vixit, quod in sæculo nihil sæculariter egit, et pro diebus æternis dies transitorios cominutavit. Ille introivit in potentias Domini⁸⁰, et in thesauros gloriæ, quæ non transit, in pace factus est locus ejus⁸¹. Nos in labore et ærumna vitam miseram protrahentes dati sumus in opprobrium et derisum his, qui habitant in civitate Domini virtutum⁸². Nonne spectaculum facti sumus civibus illis Jerusalem, *cujus participatio in idipsum*⁸³, cujus communicatio est in vinculo charitatis, et unanimitate virtutum, cum tota conversatio nostra in id, et aliud tendat, et in universis actibus suis, non solum a proximis, sed etiam a seipsa tota dissentiat. Considera singulorum judicia, studia, vota, consilia, officia, dicta et merita, et videbis omnia quadam discolori, et repugnanti varietate confusa.

Quidam, qui sine omni periculo et labore vivere poterant, certa mortis pericula et labores importabiles amplectuntur, ut vivant. Quidam more Tantalo in aquis sitiunt, dum inter opulentias inedia se affligunt. Quidam se voto continentie astrinxerunt, et, juxta prophetam, tanquam equi emissarii ad uxores hinnunt alienas⁸⁴. Quidam cum infinita congregaverint, se nihil reputant congregasse. Quidam studiose inquirunt, nec invenire sufficiunt, qualiter modicula, quam habent, substantia consumatur. Quidam honores appetunt, et eos assequi non possunt. Quidam honores fugiunt, et ad eos trahuntur inviti. Quidam laudes hominum vilipendunt, et in hoc sunt laudabiles. Quidam omni tempore venantur famam sæculi, et omni tempore sunt infames. Quidam per labores equum requiem querunt. Quidam in requie requiem invenire non possunt. Quidam apud alios venerabiles, sibi apud se vilescunt. Quidam plus de se linguæ adulatrici, quam conscientie suæ credunt. Quidam se tyrannica usurpatione magnificent. Quidam se sua benignitate vilificant. Quidam ibi trepidant, ubi non est timor⁸⁵. Quidam in periculo mortis certissimæ sunt securi. Quidam non quiescunt, donec rem habeant concupitam, quam cum habuerint, vilem reputant et abjectam. Quidam rem, quam non concupierunt, adepti, inæstimabilem in ipsa concipiunt voluptatem. Quidam simpliciter vivunt, et in omnibus prosperantur. Quidam versantur in dolis, et eis quælibet adversantur. Quidam pro libitu suo vivunt, et

A semper sunt vegeti. Quidam a regulis Hippocratis non deviant, et assidue sunt infirmi. Quidam insipientiam simulando sapiunt. Quidam nimis sapiendo desipiunt. Quidam a philosophiæ sinu ad arma prosiliunt. Quidam a claustrali aut scholari quiete migrantes quotidiana membrorum fatigatione se frangunt. Quidam in litigiis et contradictionibus gloriantur. Quidam si eos oportuerit litigare, torquentur. Quidam in rebus nugatoriis sunt plurimum circumspecti, in arduis autem atque seriis, et quæ maturo indigerent consilio, penitus inconsulti. Quidam amicis et domesticis suis graves, inimicos humiliter venerantur. Quidam verissimæ amicitie professores inimicos severissime persequuntur. Quidam se superbe humiliant. Quidam humiliter se exaltant. Quidam in suis mendacis gratiosi sunt. Quidam semper laborant esse verissimi, et mendacissimi reputantur. Quidam ea semper differunt, quæ differre non expedit: ibique sunt præcipientes, ubi res saniore consilio indigeret. Quidam in perniciem animæ conjurantes, curam corporis in deliciis agunt. Quidam zelantes salutem animæ, corpori misero et afflicto non parcunt. Quidam de crastino nunquam cogitant. Quidam in universis oculis providentiæ dirigunt in futurum. Quidam de proprio patrimonium Christi augent. Quidam Christum sequuntur pauperem, ut de Christi patrimonio suis nepotibus thesaurizent. Quidam interius simplices, exterius sunt austeri, ut sic inter fratres vinculum sociale concilient. Quidam exterius mansueti murmurant interius, ut fraternæ societatis unitatem dissuant. Quidam irascentes ad horam insaniant. Quidam dissimulatorio vultu palliant ad tempus injurias et abscondunt. Quidam sub risu fictitio plorant. Quidam sub hypocrisi lamentationis exsultant. Quosdam ad damnosos honores inducit ambitio. Quidam nihil honores reputant sine lucro. Quidam libentius donant semper ingratis. Quidam libentius nutuant debitoribus nunquam matuum soluturis. Quidam omnes libros revolvunt, et nihil addiscunt; sed et quidam omnia promittentes, promissa non solvunt. Quidam omnia imprudenter agunt, et ipsis pro voto succedit. Quidam omnia consiliose disponunt, et semper in contrarium eis cedit. Quosdam nobilitas sua magnificat, quosdam humiliat, et quandoque apud principes acceptior est fatuus, quia ignobilis, quam nobilis, quia prudens. Quidam omnem sollicitudinem a se prorsus excutunt. Quidam non solum suis, sed etiam alienis negotiis se minus sufficienter involvunt. Quidam omnia consilio alieno disponunt. Quidam in omnibus sequuntur propriæ voluntatis arbitrium. Quosdam negotia

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(35) Aptissima allegoria. Sic in hymno festi Dedicationis Ecclesiæ: *Tusionibus, pressuris expoliti lapides* etc.

⁸⁰ Psal. 70. ⁸¹ Psal. 73. ⁸² Psal. 47. ⁸³ Psal. 121. ⁸⁴ Jer. 5. ⁸⁵ Psal. 13.

licet ardua nunquam sollicitant. Quidam in rebus etiam nugatoriis curiose se torquent. Quidam, ut alienis parcant expensis, se ipsos evacuant. Quidam de alieno prodigi, de proprio sunt avari. Quidam satis tenues, multa vestimenta faciunt et consuunt. Quidam, quod deterius est, multa ædificia incipiunt, nec consummant. Quidam comedunt, ut jejument. Quidam jejunt, ut comedant. Et quid per universa excurram? *Si linguis hominum loquar, aut angelorum* ⁸⁶, dissonantias habitantium in hac terra diasthilitudinis, recensere non potero, cum unusquisque non tantum a proximis dissentiat, sed dissideat a se ipso. Gaude igitur, si raptus est avunculus tuus de hoc sæculo nequam, *ne malitia mutaret intellectum ipsius* ⁸⁷. De mundo eductus est, quo mundus non erat dignus ⁸⁸. Assumptus est de medio pravæ ac perversæ nationis, ut habitet in splendoribus sanctorum, ubi ad pacem et consonantiam universa componit harmonia virtutum, ubi vivendi est invariabilis status et æternus gaudiorum. De incendio autem domus, aut pedis extorsione ne murmures. Nam si animi doles, quibus præcellerat avunculus tuus, imiteris, *pes tuus stabit in directo* ⁸⁹, et erit Dominus *lucerna pedibus tuis* ⁹⁰; et sic super semitas justitiæ te deducet ⁹¹, ut pro domo fragili domum habeas in cælis non manufactam, salubrem, jucundam, decoris incomparabilis, et æternam. Mitte mihi versus et ludicra, quæ feci Turonis: et scias cum apud me transcripta fuerint, eadem sine dilatione aliqua rehabebis.

EPISTOLA XIII.

AD MONACHUM NOVITIUM.

ARGUMENTUM.—*Monachum novitium reprehendit, ante tempus prioratum, hoc est liberam e monasterio egrediendi, et verbum Dei prædicandi potestatem offerentem; monetque monachi novitii potius esse doceri quam docere; subesse, quam præesse; latere, quam in publicum prodire.*

Clastrum et custodiam posueram ori meo; sed illud in amaritudinis verba relaxare compellor, cum tu novitius et claustralis appetas prioratum. Dicis, quod in parochia prioratus, quem postulas, multos lucrifaceres Deo; de tuo siquidem lucro dubius, de tua proditione sum certus. Nam quid est claustralem redire ad sæculum, nisi cæli habitatorem cadere in infernum? Vis præesse, antequam subesse aut coesse didiceris, et disciplinatum prævenis magistratu.

Ordo hic præposterus est, priusquam doceas expedit te doceri, Apostolus Timotheum instruens, qualem deberet eligere in ministerium verbi Dei: *Non neophytum, inquit, ne forte subito elatus in superbiam incidat et in tentationem diaboli* ⁹². Periculosum est neophytis, et nondum in sancta religione firmatis, exire in publicum et usurpare officia perceptorum. Nam ulus Synamitides, quoniam adhuc

tener et puerulus egressus est ad messores, reverens ad matrem, et clamans: *Caput meum doleo* ⁹³, exstinctus est. Dina filia Jacob, nisi in publicum exisset, Sichem raptoris sui violentiam declinasset ⁹⁴. Inter Jacob mansuetudines computatur, quod domi sedebat, quando Esau durus et hispidus exterius venabatur ⁹⁵. Utinam desiderium tuum esset jugo Domini assuescere et sedere in claustro, maxime dum adolescentia est in cursu! Nam teste Sapientia: *Bonum est viro, cum portaverit jugum Domini ab adolescentia sua; sedebit solitarius et tacebit: levabit enim se supra se* ⁹⁶. Proni autem sunt sensus hominis, sicut dicit Scriptura ⁹⁷, ab adolescentia in malum. Amplectere igitur jugum Domini, et delectare in vinculis ejus: *Jugum enim Domini suave est, et onus ejus leve* ⁹⁸. De Sapientia, scriptum est: *Injice pedem tuum in compedes ejus, et ne accedieris calculis ejus* ⁹⁹. Claustrum semel ingressus clausisti te, et Christi vinculis alligasti. Clausisti sane et alligasti te per obedientiæ jugum, per clausuram ordinis, per disciplinæ observantiam, per timoris et reverentiæ ligaturam. Clausuram hanc abjecerat ille, de quo Salomon impropere decantat, dicens: *Per agrum pigri hominis transiit, et per vineam stulti, totumque repleverant urticae et spinæ, et maceria lapidum ejus destructa erat* ¹⁰⁰. Scio equidem quod scholaris es, et tecum aliquid de scholari scientia attulisti in claustrum. Verumtamen non existimes te habere Spiritum Dei; donec draco Moysi devoret dracones Pharaonis ¹; donec scientia eharitatis evacuet scientiam vanitatis. Adhuc novitius es et ignoras qualiter te in agricultura Domini oporteat laborare. Scriptum quippe est in lege Domini: *Non arabis in primogenito bovis* ². In Levitico legis ³: *Si obtuleris munus primitiarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis eas igni, et confringes eas in modum farris; in quo vita novitiorum patenter exprimitur, quorum mentes adhuc desideriorum carnalium humoribus gravidæ et tumentes, non acceptantur in sacrificio Domini, nisi prius igne tribulationis torreantur; nec paleas priorum deponunt affectuum, nisi per laborem et abstinentiam confringantur. Verbum Ecclesiastici est ⁴: *Non te immittas in populum, nec alliges tibi peccata duplicia*; quod quidam faciunt, qui citra meritum sufficientiam officium docentis assumunt. Sicut asseris, charitas ad magisterium te compellit; cui putas illudere? Apostolus ad Corinthios loquens dicit: *Charitas non est ambitiosa, non agit perperam* ⁵; nos autem scimus, quia perperam facis, et ad hoc cæca ambitio te inducit. Si percussus fuerit incantator a serpente, quæ n. edel itur ei ⁶? Non fuerunt Principi apostolorum commissæ claves regni cælorum ⁷, donec terna confessione fidei probaretur. Utinam suscitaret Dominus spiritum tuum,*

⁸⁶ I Cor. 13. ⁸⁷ Sap. 1. ⁸⁸ Phil. 2. ⁸⁹ Psal. 25. ⁹⁰ Psal. 118. ⁹¹ II Cor. 5. ⁹² I Tim. 5. ⁹³ IV Reg. 4.
⁹⁴ Gen. 34. ⁹⁵ Gen. 25. ⁹⁶ Thren. 3. ⁹⁷ Gen. 8. ⁹⁸ Matth. 11. ⁹⁹ Eccli. 6. ¹⁰⁰ Prov. 24. ¹ Exod.
² Deut. 13. ³ Cap. 2. ⁴ Cap. 4. ⁵ I Cor. 13. ⁶ Eccli. 12. ⁷ Matth. 16.

qui suscitavit ad liberationem Susannæ spiritum pueri junioris⁹! Ipse suscitasse legitur spiritum Othoniel⁹, spiritum Debboræ¹⁰, spiritum Geleonis¹¹, et aliorum omnium, quorum ministerio ad liberationem populi sui utebatur. Nescio, si forte cum Apostolo dicis, quod non ab homine, sed a Deo duntaxat Evangelium didicisti. Utinam noveris, quia qui gladium accipit, gladio peribit¹²! se namque interimit, qui verbum prædicationis indigne præsumit. Lex imperialis minorem viginti quinque annis ad tutelæ officium non admittit. Sed nec Ezechiel¹³, donec tricesimum annum compleat, aperiuntur cæli, ut visiones Dei intelligat, nec Moyses¹⁴ ad liberationem populi de Ægypto mittitur, donec annos septuaginta transcendat. Doleo, quia prioratum desideras; prioratum tamen leviter obtineres, si desiderares esse posterior. Ille, qui solus de pulvere erigit pauperem, in scholæ evangelicæ disciplinæ nos erudit non appetere prælaturam. Ardes desiderio lucendi aliis: utinam arderes ardenti desiderio non lucendi! *Erat*, inquit Christus, *Joannes lucerna ardens et lucens*¹⁵. Sufficiat tibi, si in claustro ardeas. Si enim velis lucere coram hominibus, timeo *ne lumen quod in te est, tenebræ sint*¹⁶. Nam *qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos*¹⁷. Bonum est ardere, sed igne charitatis, non vanitatis. *Ignem*, dicit Dominus, *veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat*¹⁸? Ardebat siquidem et lucebat ille, quo *major inter natos mulierum, Veritatis testimonio, nemo surrexit*¹⁹. Tu vero, quandiu sub modio es, ardere tibi potes et lucere, sed paucis; lucere autem publice non est tibi datum, donec super candelabrum colloceris. Sustineas igitur interim, et ardeas sapienter. Ardet enim reprobis, sed *sicut ignis in spinis*²⁰. *Exarserunt et iniqui, sicut legitur, in concupiscentiis suis*²¹. Si vis exire de claustro, ut obtineas libertatem, devias et aberras: recedens enim a claustro, elongaris a Deo. Nec possum te videre liberiorem, quam si pro Christo claustralem subeas et impleas servitutem. Liberrimum te facis, si ei servis ex corde, cui servire regnare est. Dicis, quod si haberes prioratum, aut saltem liberam egrediendi et prædicandi licentiam, fructum in Ecclesia Dei faceres tempestivum. *Faceres quidem, nisi, quia jam mundus osculo Judæ proditorio te vendidit: et cum te fallaci osculo alliceret, angelis Satanæ dicebat: Quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eum*²². Nam te jam præsentia tenent: et te desiderare compellunt, quod spontaneus abjurasti. Vereor, ne cum spiritu cæperis, carne consumeris²³. Reuultasti sæculo

et pompis ejus, et spiritualem in te Jericho subvertisti. Scis, quoniam adhuc durat imprecatio Josuæ: *Maledictus, qui reedificat Jericho*²⁴. Non decet ad sæculum redire monastici ordinis professorem. Si prædicare et docere affectus; prius docearis, quod docere te oporteat. Adhuc plangentis habes, non docentis officium. Porro quidam de domo tua exierunt, occasione alios instruendi, et ad sanctoria vitæ propositum convertendi, et per eos scandalizata est domus tua. Neminem palpat Dominus. *Væ homini, per quem scandalum venit*²⁵. *Væ*, inquit Christus, *vobis, qui circuitis mare et aridam, ut unum proselytum faciatis*²⁶. *Hi sunt*, dicit Apostolus, *qui penetrant domos, et captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis*²⁷. Sane in claustro potes legere, scribere et docere. Sapientia dicit: *Sapientiam scribe in olio, et qui minorantur actu percipient eam*²⁸. Nam et Paulus in vinculis scribebat, et ædificabat alios ad salutem²⁹. Jeremias clausus in carcere, scribit et præcipit Baruch ut legat comminationes Domini³⁰. Ama, quæso, claustrium, et abscinde ab animo tuo desiderium exeundi; nam juxta sententiam cordis mel, si paradisius in hac vita præsentis est, vel in claustro est, vel in scholis. Quidquid enim extra hæc duo est, plenum est anxietate, inquietudine, amaritudine, formidine, sollicitudine et dolore. Tu vero nescio quam sæculi dulcedinem somniasti in claustro, quam si forte per insipientiam apprehenderis, avolabit ut somnium, et inter nugatorias beatitudines, quas suspiras, invenies te delusum. Fallax et seductoria illa evangelii voluptas consumet claustralis innocentie fructus; et quod nunc reputas honorabile et lucrosam, in tuæ famæ dispendium et periculum animæ convertetur

EPISTOLA XIV (36).

AD SACELLANOS AULICOS REGIS ANGLORUM.

ARGUMENTUM — *Fatetur se morbi gravis beneficio cognovisse vitæ aulicæ pericula. Eiusdem multiplices vanitates et molestias proluxe describit. Clericos doctiores ait apud Deum inexcusabiles esse, si aulas sectentur, et sacellanos, ad quos scribit, hortatur, ut suo exemplo eas deserant.*

Dilectis dominis, et amicis omnibus clericis de capella domini regis, suus PETRUS, Blesensis BATH. archidiaconus, salutem in vero salutari.

Gratias ago gratiæ vestræ quantas possum, quia, quandiu conversatus sum inter vos, me fraterno coluistis affectu; nec minus mihi apud vos effecti gratia, quam apud alios diuturna nutrituræ conditio, aut natura. Si quando equitabamus, eratis lucerna pedibus meis, eratis mihi pro vehiculo in

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(36) Hæc epistola, licet elegans, deest in quibusdam codicibus mss.

⁹ Dan. 13. ¹⁰ Jud. 3. ¹¹ Jud. 4. ¹² Jud. 6. ¹³ Matth. 26. ¹⁴ Cap. 1. ¹⁵ Exod. 7. ¹⁶ Joan. 5. ¹⁷ Luc. 11. ¹⁸ Psal. 52. ¹⁹ Luc. 12. ²⁰ Luc. 7. ²¹ Psal. 117. ²² Dan. 13. ²³ Matth. 26. ²⁴ Gal. 3. ²⁵ Jos. 6. ²⁶ Matth. 18. ²⁷ Matth. 23. ²⁸ II Tim. 3. ²⁹ Eccli. 38. ³⁰ Ephes. 6. ³¹ Jer. 38.

via. Si autem nostris indulgebatur jumentis Sab-
batum (homines enim in curia sabbatizare non vidi,
unde et in ea parte melior est conditio jumentorum)
tædium illud, quod frequenter afficit curiales,
vestra mihi dulcissima colloquia furabantur: eratis-
que solatium et exsultatio mea in via, in camera,
in capella. Ductus equidem quodam spiritu ambi-
tionis, me totum civilibus undis immerseram: Deumque
et Ecclesiam ejus, atque ordinem meum post terga
rejiciens, non quanta fecisset mihi Dominus, sed
quantas possem mihi aggregare divitias, anxius
attendebam. Eorum ergo, quæ retro sunt, oblitus,
me ad anteriora, sed non more Apostoli, porrigebam³¹,
verumtamen *castigans castigavit me Dominus, et
morti non tradidit me*³²: quem lecto doloris affligens,
in corpus parvum, abjectum, et miserum, spiritum
suaræ indignationis infudit. Anxiabar ad mortem,
jamque corporis et animæ divortium certissime
imminebat; sed intelligens Pater misericordiarum,
quia datura esset mihi vexatio intellectum, iratus
misericordiæ recordatus est³³, simulque spiritum
iræ suæ cohibuit, et a me ambitionis spiritum
exsufflavit. Sane frequenter legeram verbum illud
Salomonis: *Ire de hospitio in hospitium vita
pessima est*³⁴, sciebamque quod vita curialis,
mors est animæ: recolebam, damnabile esse in
clerico, se curialibus aut sæcularibus negotiis
immiscere. Nec a memoria mea exciderat illud
Ecclesiastici verbum, quod me et consimiles a
curialibus curis debuerat abstraxisse. *Noli, inquit,
ab homine querere ducatum, neque a rege cathedram
honoris: penes regem noli videri sapiens. Noli
querere fieri judex, nisi valeas virtute irrumpere
iniquitates populi. Non te immittas in multitudinem
civitatis, nec alliges tibi peccata duplicia*³⁵. Porro
sic me inebriaverat ambitio, sic me blanda principis
promissa subverterant, ut sciens et prudens viderer
in omne discrimen animæ, corporisque dispendium
pertinaciter conjurasse. Verumtamen in flagello
Domini gratiam paternæ correctionis intelligens,
*meditatus sum nocte cum corde meo, et exercitabar,
et scopebam spiritum meum*³⁶. Sic pallium cum
Joseph³⁷, cum Matthæo telonium³⁸, sindonem cum
Joanne³⁹, cupiditatis hydriam cum Samaritana⁴⁰
relinquere et abjurare decrevi. Audivit me
Dominus, et ambitionis ardorem, quem prius in me
torrentes auri et argenti temperare non poterant,
ros divinæ miserationis exstinxit. *Confirma hoc,
Deus quod operatus es in me*⁴¹: nec me redire ad vomitum,
nec me unquam, quod destruxi, Jericho re-
ædificare permittite⁴². Ego putridissimus pulvis,
et modico flatu dispergendus in ventos, ut quid
ad ampliores divitias anhelabam? Modicus venter meus

A quotidie uno modico pane contentus est: dederat-
que mihi Dominus, unde singulis diebus cum hilaritate
animi, et quiete corporis, possem pascere multos
ventres. Nunquid infelix debui venari et jejuna-
re in castris in animæ et corporis mei exitium,
ut pascerem multitudinem jumentorum et hominum?
nunquid gloria hominis est, et homines et jumenta
pascere, et a verbo Dei et a cibo animæ jejuna-
re? *Esca ventri, et venter escis*, dicit Aposto-
lus: *Deus autem hunc et has destruet*⁴³. Porro
panis vitæ duraturus est in æternum⁴⁴. Sane
servientes, de quorum numerosa multitudine
magnæ plurimum gloriantur, suorum venatores
sunt et aucupes dominorum; prædam enim sequuntur
non homines. Quod ex eo manifestissime liquet,
quia illos, quos in divitiis et honores extulit
fortuna clementior, nec numerositas illa clientelæ
secuta est. dum adhuc pauperes essent, nec hodie
sequeretur, si in consimilem reciderent
paupertatem. Pro hac vanissima vanitate
militant hodie nostri curiales *in labore et
ærumna, in vigiliis multis, in periculis
magnis, periculis maris, periculis fluminum,
periculis pontium, periculis montium, periculis
in falsis fratribus*⁴⁵; in mortibus frequenter,
in contractione et lassitudine corporis, atque
in aliis vitæ discriminibus, in quibus gloriam
martyrii mererentur, si hæc pro Christi nomine
sustinerent. Nunc autem sunt martyres sæculi,
mundi professores, discipuli curiæ, milites
Herlewini. Per multas siquidem tribulationes
intrancti in regnum cælorum⁴⁶; hi autem
per multas tribulationes promerentur
infernum. *Væ qui trahitis jugum iniquitatis,*
sicut propheta⁴⁷ commemorat, *in funiculo
vanitatis. Quid prodest homini, si totum
mundum lucretur, animæ vero suæ
detrimentum patiatur*⁴⁸? Longe melius foret
esse justum quam divitem, quia testimonio
Salomonis⁴⁹: *Non proderunt divitiæ in
tempore ultionis; dives enim cum
interierit, non sumet omnia, et non
descendet cum eo gloria domus ejus*⁵⁰,
*Justitia vero liberabit a morte*⁵¹. Miserrimi,
quando fruemur cum quiete et gaudio,
bonis, quæ supra omnem nostrorum
exigentiam meritorum nobis gratia
divinæ miserationis indulsit? Libenter
siquidem frueremur; sed domina ambitio
non permittit, quæ ad majorem
divitiarum acquisitionem nos excitat,
et semper hiatus aperit ampliores.
Verumtamen juxta Salomonem: *Avarus
non implebitur pecunia; et qui amat
divitias, fructum non capiet ex eis*⁵².
Apud homines quidem vilis, sed apud
Deum et angelos ejus gloriosus est
titulus paupertatis. Scio, quia eos qui
in curia domini regis morantur,
aut potius moriuntur, spes regis
liberalitatis frequenter exhilarat,
quæ quandoque in multos ma-

³¹ Philipp. 3. ³² Psal. 117. ³³ Habac. 3. ³⁴ Eccli. 29. ³⁵ Eccli. 7. ³⁶ Psal. 76. ³⁷ Gen. 39. ³⁸ Matth. 9. ³⁹ Marc. 14. ⁴⁰ Joan. 4. ⁴¹ Psal. 67. ⁴² Jos. 6. ⁴³ I Cor. 6. ⁴⁴ Joan. 6. ⁴⁵ II Cor. 11. ⁴⁶ Act. 14. ⁴⁷ Isa. 5. ⁴⁸ Matth. 16. ⁴⁹ Prov. 11. ⁵⁰ Psal. 48. ⁵¹ Prov. 11. ⁵² Eccli. 5.

gnifice et munifice se effundit. Sperat autem unusquisque sibi eventurum, quod videt pluribus aliis evenisse. Sub istius expectationis dulcis et incertæ solatio tædiosa delectant, gravia levigantur, amara dulcescunt, nostrique martyres labores, quamvis infirmi, expensas etiam, quamvis avari, non sentiant.

*Sic, ut non perdat, non cessat perdere lusor. |
Et revocat cupidus alea blanda manus*⁵³.

Videntur mihi in verbis et desideriis illum Persii⁵⁴ versare versiculum.

*Jam dabitur, jam, jam : donec deceptus et exspes,
Nec quidquam fundo suspirat nummus in imo.*

Porro juxta sapientem⁵⁵ : « Sera est in fundo parcinonia. » Illud in curia detestabile est quod qui magis diligunt, minus diliguntur. Imperiti etiam, B et omnino inutiles elegantioribus beneficiis ampliantur, divitiæ accumulantur divitibus; nec est qui respiciat ad inopem et mendicum. Elisæus implebat vasa vacua, et deficientibus vasis vacuis oleum stetit⁵⁶. In curia autem vasa vacua contemnantur, et plena implentur, ligna in silvas, et aquæ in maria deferuntur. Ego sane dispendia enormium expensarum, et super omnia jacturam perditæ temporis, deplorarem; nisi, quia maximum laboris mei reputo fructum, quod nostrum principem per gratiam Dei et suam semper habui propitium, mitem, affabilem et benignum. Nunquam porrexi ei preces, quas non admisit liberaliter; præparationem etiam cordis mei in pluribus ejus bonitatis beneficiis quandoque prævenit. Diligebam ipsum, et diligo, et C semper diligam ex affectu; nec me diligit Deus cum ab ipsius dilectione desistam; gratia namque ejus me perpetuo vindicavit in suum; suumque semper erit, si quid cogito, si quid scribo, si quid sum, si quid valeo, si quid possum. Hinc est quod, quantum vestra usus sum comitiva, quælibet dies, in qua domini regis alloquio non fruebar, mihi tristis et nubila videbatur dies; in qua vero suo me dignabatur alloquio, mihi tota tanquam dies nuptialis in gaudio ducebatur. Confidentissime dico, majoremque partem mundi testem habeo, in hac parte a tempore Cæroli, nullum fuisse principem, adeo benignum, prudentem, largum et strenuum. Hæc pauca in ejus commendatione perstrinxi, quia in his D quatuor omnia bona principum efficaciter concluduntur.

Illud autem noveritis, quod ad gloriam et magnificentiam domini regis jam de actibus ejus librum ex magna parte composui, qui vestræ fraternitati communicandus est: sed adhuc opus illud manus artificis corrigit et elimat, ut cum in publicam audientiam venerit, nec obtractatorum linguas, nec venenosos morsus invidiæ pertimescat. Porro,

A quamvis obsequium et reverentiam debeamus principibus, et maxime regi, juxta apostolum, *tantumquam præcellenti*⁵⁷: tamen nostræ professionis homines efficacius possent in Ecclesiis deservire principibus, quam in castris. Simpliciores equidem, et qui minus in divina pagina sunt eruditi, si in obsequio regis majestatis militare proponunt, non arbitror hoc absurdum.

Verum, in sacris ordinibus constitutus, et sacro eloquio pollens, qui jam tenetur fontes suos derivare foras, talentumque sibi a Domino creditum cum lucro ad Dominum reportare, omnino inexcusabilis est, si sæcularibus negotiis se immiscet et vinculis curialibus innectit. Audite quid de talibus dicat Dominus per prophetam: *Dedi eis, inquit, argentum et aurum meum: ipsi vero de auro et argento meo operati sunt Baal*⁵⁸. Nonne fabricant Baal de auro et argento Domini, quibus sapientiam et eloquentiam dedit Deus *ad dandam scientiam salutis plebi ejus*⁵⁹: ipsi vero talentum Domini terræ infodiunt, atque Baal eonstruunt, dum pro temporalium rerum quæstu, quasi sub jactu aleæ vitam et animam ponunt? Isti constituunt arcam Domini in Azoto⁶⁰, quæ interpretatur, *ignis concupiscentiæ*, quia per ambitiosam concupiscentiam gloriam nostræ professionis evacuant. Convertit Dominus flumina eorum in sanguinem, ne bibant: terramque ferream, et cælum æneum dat eis, ut pluvie cælestis expertes fructum vitæ non faciant⁶¹. Scienter equidem et prudenter pereunt, quia immiscuit eis Dominus spiritum vertiginis⁶², eisque rotam malorum rex sapiens impiorum ventilator immittit. Perditæ vitæ homines se laboribus torquent, cruciant curis, expensis eviscerant; nonne figuram aranæ gerunt, quæ de suis visceribus telam textit, ut capiat muscam vilissimam? Quid est inania gloria, quam venantur, nisi musca vilissima, murmurosa, sordida, pungitiva? Quidam allegantes excusationem in peccatis, et veteris Adæ perizomata præferentes⁶³, interrogantibus quare curiam sequantur, quam Deo et salutis suæ non ambigunt esse contrariam, ad colorem et tuitionem suæ ambitionis exempla antiqui temporis introducunt. Ad correctionem et eruditionem regum, inquirunt, missi sunt, Moyses ad Pharaonem⁶⁴, Jeremias ad Sedechiam⁶⁵, Elias ad Achab,⁶⁶ Joiadas ad Josiam. O clerice curialis, nunquid Dominus misit te ad regem? in obsequium ejus te misit, aut potius intrusit ambitio. Certe post signa in rubo, in serpente, in manu leprosa⁶⁷, ab injuncta legatione Moyses se excusat⁶⁸. Si tibi legatio etiam impossibilis a rege injungitur, sponte te offers, magna dieis et majora promittis. Cupienti enim animo nil grave videtur, nihil ambitioso difficile: ideoque

⁵³ Ovid. l. 1. *De art. am.* ⁵⁴ Sat. 2. ⁵⁵ Senec. ep. 1. ⁵⁶ IV Reg. 4. ⁵⁷ I Petr. 2. ⁵⁸ Osc. 2. ⁵⁹ Luc. 1. ⁶⁰ I Reg. 5. ⁶¹ Deut. 28. ⁶² Isa. 19. ⁶³ Gen. 3. ⁶⁴ Exod. 3. ⁶⁵ Jer. 33. ⁶⁶ III Reg. 18. ⁶⁷ Exod. 3. ⁶⁸ Exod. 4.

ambitio est quædam simia charitatis. Charitas enim patiens⁶⁹ est pro æternis; ambitio patitur omnia pro caducis. Charitas benigna est pauperibus; ambitio divitibus. Charitas omnia suffert pro veritate; ambitio pro vanitate. Utraque omnia credit, omnia sperat; sed longe dissimili modo: hæc ad gloriam hujus vitæ, illa ad gloriam sine fine. Nam in igne aliter se habet aurum rutilans; et aliter palca fumans. Charitas nunquam excidit; ambitio nunquam surgit. Ambitio enim ipsa est iniquitas super talentum plumbi. Hæc est oculus omnium curialium, sicut Zacharias dicit⁷⁰. Hæc est oculus eorum in universa terra, non dexter oculus, sed sinister. Omnes enim, qui militant in castris ambitionis, capti sunt a Naas Ammonite, dextrosque oculos amiserunt⁷¹. Perspicaces enim sunt in acquisitione temporalium; jacturam vero vitæ, quæ præterit, et imminetia mortis æternæ supplicia non attendunt: cæcutientes autem sunt ad bonum, sed perspicaces in malum. *Sapientes sunt*, dicit propheta, *ut faciant mala: bona autem facere nesciunt*⁷² ipsi autem tanquam lapides sanctuarii dispersi sunt in capite omnium platearum⁷³. Rerum temporalium acquisitioni impendunt, quidquid sciunt, quidquid loquuntur, quidquid faciunt. De uno potissimum miror: qualiter curialis sustinere potest molestias, qui diu scholari militiæ, et castris disciplinabilibus assuevit. Ad curiales redeo: apud quos in accipiendo cibo, in equitatu, in vigiliis non est ordo, non est ratio, non est modus. Apponitur clerico, aut militi curiali panis non elaboratus, non fermentatus, confectus ex cerevisiæ facibus: panis plumbeus, loliatus et crudus; vinum vero aut acore, aut mucore corruptum, turbidum, unctuosum, rancidum, piceatum et vapidum. Vidi aliquando vinum adeo sæculentum magnatibus apponi, quod non nisi clausis oculis, et consertis dentibus, cum horrore et rictu, cribrari oportebat potius quam potari. Cerevisia, quæ in curia bibitur, horrenda gustu, abominabilis est aspectu. In curia, propter frequentiam populorum animalia venduntur indifferenter, sana et morbida; pisces etiam jam quadrupes: nec tamen aliquid de pretio putredo aut fe-

A tor imminuit. Servientes enim de infelicium convivarum morte aut languore non curant, dummodo dominorum suorum mensis plenioribus ferculis serviatur. Implentur morticinis, stantque multorum sepulcra mortuorum discumbentium ventres. Multi etiam ex ciborum hujusmodi corruptela frequentius morerentur, sed famelica ventris ingluvies, et illius exitialis abyssi Scyllæa vorago ope laboriosæ exercitationis omnia consumit. Hinc est quod, si in aliquo municipio spatium moræ productionis indulgeant, aliqui eorum semper manent moribundi. Ut cæteras taceam, molestias mareschallorum (37) sustinere non possum. Ii siquidem blandissimi sunt adultores, detractores pessimi, Improbissimi emunctores. Importunissimi sunt, donec accipiant; cum acceperint, sunt ingrati; et nisi munus suam donator continet, inimici. Vidi plurimos, qui mareschallis manum porrexerant liberalem; qui, dum hospitium post longi fatigationem itineris cum plurimo labore quæsisset, cum adhuc essent eorum epulæ semicrudæ, aut cum jam forte sederent in mensa, quandoque etiam, cum jam dormirent in stratis, mareschalli supervenientes in superbia et abusione, abscissis equorum capistris, ejetisque foras sine delectu, et non sine jactura, sarcinulis, eos ab hospitibus turpiter expellebant, amissisque omnibus ad quietis nocturnæ solatium comportatis, non habebant miseri, divites tamen, ubi nocte illa capita reclinarent. Curialibus miseris illud adjicio; quod si rex alicubi perendinare promiserit, maxime si regiam vox præconia publicaverit voluntatem, certissime scias, quod rex summo mane iter arripet, et propositum singulorum inopina subitatione deludet. Ideo frequenter evenit, quod hi qui sibi in curia sanguinem minuunt (38), vel accipiunt medicinam, omnia corporis cura, principem sequuntur; et ponentes vitam suam quasi sub jactu alexæ, ne perdant quod nec habent, nec habituri sunt, se ipsos perdere non verentur. Videas homines quasi furiosos excurrere, instare summaris (39), et quadrigas occurrere quadrigis: omnes tumultuari ad invicem, ut ex ipsa rerumurbatione tibi apertissime describatur facies inferni.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ

(37) Mareschallus est vox usitata. Ima præcipue apud scriptores rerum Anglicarum: de qua sic Guillelmus Somnerus in *Glossario*: Mareschallus deducitur ex veteri vocabulo *mare*, quod idem est ac equus et *schal*, id est servus. Olim enim, aiunt, vilis fuit muneris nomen equorum, custodem sive servum significans. Postea vero præclaræ dignitatis nomen evasit. Sic enim vocaverunt eum, qui Latinis aliter comes stabuli, magister sive præfectus equitum, Græco πρωτοστράτωρ. Legendi Cassiodorus, lib. vi. *Variarum*; P. Gregorius, lib. vi. *Synag.*, c. 8; Holomanus in comm. *De verb. feud.*, et Gerardus Vossius.

(38) Vox sanguinem non habetur in Sorb. 1,

Vict. 11 et 3, nec male: nam et sola vox minnere significat aperire venam et φλεβοτομῆν, ut habetur in antiquis consuetudinibus Cluniacensis monasterii, collectore S. Udalrico, lib. 2, cap. 21, ubi et aliquando solo verbo *minutionis* utitur. Florebat anno 1080; habentur hæc consuetudines tomo *Spicilegii* Dacleriani. Eodem etiam modo loquitur Lanfrancus Cantuariensis archiepiscopus in *Decretis pro ordine S. Benedicti*, cap. 12. Idem frequenter legere est in statutis Carthusiensibus.

(39) Sic in Sorb. 1. Dom. et Victorinis tribus legitur, ut in Herbiopolensi ms. apud Busæum, vel *Saumarios*, ut in quibusdam, et in ms. Confluentino ejusdem Busæi; nec male, licet Busæus post Gerar-

⁶⁹ I Cor. 13. ⁷⁰ Cap. 5. ⁷¹ I Reg. 1. ⁷² Jer. 4. ⁷³ Thren. 4.

Quod si princeps prædixerit, se ad certum locum summo mane in crastino profecturum, sententia procul dubio mutabitur: ideoque scias eum usque ad meridiem dormiturum. Videbis summarios, sub oneribus exspectantes, silere quadrigas, dormitare præambulos, mercatores curiæ anxiani, omnesque invicem mussitantes. Curritur ad meretrices et tabernacularios curiales, ut inquiratur ab eis, quo princeps profecturus sit. Hoc enim genus curialium arcana palatii frequenter novit. Regis enim curiam sequuntur assidue histriones, candidatrices, aleatores, dulcorarii, caupones, nebulatores, nimi, barbatores,

Balatrones(40), hoc genus omne.

Sæpe vidimus, rege dormiente, dum medium silentium tenerent omnia, quod sermo a regalibus sedibus veniebat⁷⁵, non omnipotens, sed omnes excitans, et civitatem, ad quam eundum erat, vel oppidum nominabat. Post longa tædia expectationis incertæ, cedebat nobis ad solatium, ibi hospitari, ubi sperabatur hospitiorum et victualium copiam inveniri. Tanta itaque et tam confusa, atque tumultuosa erat equitum, peditumque discursio, ut crederes, abysso eversa, eruptionem fieri ab inferno. Porro cum jam diætam illam, aut totam, aut fere totam nostri præambuli peregissent, mutata voluntate rex alio divertebat, ubi forte unicam domum, et sufficientiam victualium, quæ nullo communicabantur, habebat; et credo, si hoc dicere audeam, quod voluptates suas de nostris angustiis ampliat.

Tribus ergo aut quatuor miliaribus per silvas incognitas et frequenter in tenebris oberrantes, credebamus nobis successisse ad votum, si nos sordidum et vile contingeret invenire tugurium. Erat autem sæpissime inter curiales de mapalibus gravis et dura contentio: seque pro hospitio gladii appetebant, pro quo indignum esset litigium inter porcos. Qualiter ea nocte nobis, aut evectationibus nostris fuerit, aliquem vestrum hæsitare non credo; ego autem et mei divisi eramus, vixque per tri-

A duum potui congregare dispersos. Summe Deus omnipotens, tu qui es *Rex regum et Dominus dominantium*⁷⁶, qui es *terribilis apud reges terræ, qui auferis spiritum principum*⁷⁷, qui *das salutem regibus*⁷⁸, in cuius manu cor regis est, et quocunque volueris, vertis illud⁷⁹, verte et converte cor huius regis ab hac pestilenti consuetudine, ut sciat se esse unum hominem, atque hominibus, quos post eum, non ambitio, sed necessitas trahit, discat et assuescat exhibere gratiam regiæ liberalitatis et humanæ compassionis affectum. *Dimitte, quæso, me ut adhuc plangam paululum dolorem meum, ne revertar in curiam laboriosam, et operam mortis caligine, ubi umbra mortis est, et nullus ordo*⁸⁰. Nam, ut ad ministeriales curiæ redeam: apud forinsecos janitores biduanam forte gratiam aliquis multiplici obsequio merebitur, sed usque in diem tertium non durabit; nisi continuatis muneribus et obsequiis redimatur. Regem dormire, aut ægrotare, aut esse in consiliis mentientur; te, si honestus aut religiosus es, ut qui eis heri non dederis, diutissime foris in luto et in pluvia stare cogent; et, ut iniquius jecur tuum ira ulcerent et crudelius anxient, ciniflones et furciferos ad primum verbum gratis intrare permittent. Ostiarios cameræ confundat Altissimus; faciem enim cujuscumque boni viri confusione multiplici et rubore perfundere non verentur. Evasisti terribiles virgas; si nihil dederis ostiario, nihil actum est:

*Si nihil attuleris, ibis, Homere, foras*⁸¹.

Post primum Cerbero, Briareo terribilior, nequior Pygmalione, crudelior Minotauro. Quantacunque tibi mortis necessitas, aut discrimen exhæredationis incumbat, non intrabis ad regem; imo quod sæpius accidit, ut gravius anxieris, et, ut ita loquar,

*...rumpantur ut ilia Codro*⁸²,

tuis introducetur adversarius, te excludo. Domine Jesu Christe, si sic vivitur, et in talibus vita et spiritus eorum qui castra sequuntur, nunquam, quæso, in castra regrediar; jactura siquidem an-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

dum Vossium vocabulum istud rejecerit, apponendo *Sagmarios*. Nec video cur idem Vossius, approbante Busæo, voluerit emendare vocem illam apud S. Bernardum, lib. III *De consid.*, cap. 3, ubi dicitur: « Summarii non levati sarcinis, onusti nihilominus repatriant vel inviti, » et monuerit legendum esse *Sagmarii*, cum in omnibus mss. S. Bernardi legatur *Summarii*, ut mihi asseruit doctissimus, dominus Joannes Mabillon Benedictinus, qui in novissima sua operum S. Bernardi editione vocem *Summarii* apposite restituit. Certe enim novimus cum Vossio *σάγμα* significare onus, vel stratum, cui onera aptantur: unde *σαγμαρίοι* quasi sarcinarii et onerum bajuli. Verum novimus etiam *summarii* vocem esse antiquam licet barbaram, sed ætate Bernardi usitatissimam apud auctores præcipue, qui de rebus Gallicis et Anglicis scripserunt,

apud Matthæum Paris., Radulfum de Diceto, Joan⁸³ Bromton, Gervasium Dorob. et alios. Nec eo indicias vocabulum hoc deductum esse a Græco *σάγμα*, unde dictum est Latine *sauma*, et postmodum *summa*, Gallice *une somme*: unde *saumarius* et *summarius* Gallice *sommier*, Anglice *sumpter*.

(40) Sic se restituisset ait Busæus, quia vox ista Latina est, et a bonis auctoribus usurpata pro hominibus nullius pretii. Nullum tamen exemplarium nostrorum legit, balatrones sed baratrones: quæ vox etiam admittitur a novissimis auctoribus, ut a Spelmanno, qui sic ait: « Balatro vel baratro, nequam, inquit, Lydius ex M. Goldasto. » Et Laurentius Lucensis in *Onomastico ex Jesu*: « Balatrones, inquit, dicti olim baratrones, quasi digni baratro. »

⁷⁵ Sap. 18. ⁷⁶ 1 Tim. 6. ⁷⁷ Psal. 73. ⁷⁸ Psal. 143. ⁷⁹ Prov. 21. ⁸⁰ Job. 10. ⁸¹ Ovid. l. II *De art. am.* ⁸² Virg. Ecl. 7.

norum, quos circa curiam in nugis consumpsi, æstimationem non recipit. Saluto vos, et militiam vestram, ne dicam malitiam curialem. Alia militia est, ad quam Timotheo scribens Apostolus me invitat: *Milita*, inquit, *militiam bonam habens fidem et conscientiam puram* ⁸². Ubi dicit, militiam bonam, patenter excludit militiam curialem, tanquam male sibi consciam, inhonestam, reprobam, perditam et damnatam. Vos etiam, amici charissimi, quandoque recogitatis in amaritudine animæ vestræ dies, quos in curia perdidistis. *Hora est jam nos de somno surgere* ⁸³. *Surgite postquam sederitis* ⁸⁴, ne obdormiatis in morte ⁸⁵. Vita nos fugit, mors instat, hostis insidiatur ut rapiat, et non est qui eripiat. *Æmulor quidem vos Dei æmulatione* ⁸⁶, zelans et sitiens salutem vestram in visceribus Jesu Christi: videtis, quia curia plena est laqueis mortis: mors autem inevitabilis et incerta, iudexque terribilis nos expectat. *Horrendum est autem incidere in manus Dei viventis* ⁸⁷, illosque cruciatus incurrere, quorum non est intermissio, neque finis. Scio me spiritualem Jericho subvertisse, Josueque Moysi successorem dixisse recorder: *Maledictus, qui reædificat Jericho* ⁸⁸. Ego siquidem processi in diebus meis; et, ut sermonibus Job utar: *Rugæ meæ dant testimonium contra me* ⁸⁹. Et item: *Brevés anni transeunt, et per semitam, qua ambulo, non revertar* ⁹⁰; recogitabo ergo dies perditos in amaritudine animæ meæ, residuumque annorum meorum studiis immolabo et paci.

Bene valeant socii et amici nostri, et sciant me suum esse universi et singuli.

EPISTOLA XV.

AD COMITEM RAINALDUM (41) ELECTUM IN EPISCOPUM CARNOTENSEM.

[A. D. 1178.]

ARGUMENTUM. — *Instruit filium comitis R. in episcopum Carnotensem electum, quibus virtutibus episcopus ornatus esse, et a quibus vitiis abhorrrere debeat.*

Vocavit te nobilitas Ecclesie Carnotensis de subdito in prælatum, de filio in parentem, de discipulo in magistrum. Si vis esse, quod diceris, ut inter electos Domini censearis, qui in electis suis mittit radices ⁹¹, qui quos elegit, hos et prædestinavit ⁹²; D

A convertere a conversatione tua antiqua, ut novum induens hominem, omnem vitæ prioris exuas vetustatem. Cum eras parvulus, sapiebas et loquebaris ut parvulus; nunc autem quia in virilis ætatis plenitudinem evasisti, evacuanda sunt quæ erant parvuli ⁹³, ut nihil puerile aut tenerum sapiant opera tua, sed te per omnia exhibeas virum in Christo perfectum. Super omnia humilitatem amplectere, ut apud te nihil superciliosum appareat, in verbo, vel in facie, vel in gestu. Principem te constituerunt fratres tui, dicit Sapientia ⁹⁴, *esto in illis quasi unus ex illis*; nihil singularitatis prætendas, nihil dominationis exerceas. *Estate*, inquit beatus Petrus apostolus, *non dominantes in clero, sed formæ facti gregis in populo* ⁹⁵. Ille, qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt ⁹⁶, vocavit te, ut sacerdotio fungaris ei, ut, in domo matris suæ sis fidelis et prudens dispensator, servus non dominus, sis possessionum suarum custos, et populi advocatus. Posuit te Dominus, ut sis principibus ad correctionem, plebibus ad eruditionem, afflictis ad solatium, nocentibus ad timorem, clericis ad liberationem, superbis ad humiliationem, humilibus ad tutelam. Agnosce, quæso, vocationem tuam ⁹⁷; non enim vocavit te iterum Dominus in immunditiam, ut deducas in bonis dies tuos, et agas curam carnis in desideriis ⁹⁸; hæc omnia a mente futuri episcopi convenit exsulare; scriptum est enim ⁹⁹: Necessè est, ut munda sit manus, quæ sordes diluit alienas. Sane in Exodo legitur ¹⁰⁰, quod cum Moyses de mandato Domini proposuisset Aaron in pontificem consecrare, eum prius diligenter ablutum vestivit subucula, et balteo cinxit; in quo ostenditur quod in episcopum consecrandus prius abluatur, ut de antiqua conversatione in novam innocentiam reformatus suscipiat incrementa virtutum. In subucula quidem vitæ munditia designatur; quæ balteo constringitur, ut sub arctiore tutela pudicitia nutriatur. Apponitur etiam tunica hyacinthina, ut sit conversatio ejus cælestis ¹, ut jam non loquatur verba hominum, aut sapiat nisi Christum. Superhumerali autem rationale adjicitur ², in quo erat doctrina et veritas; ut sit scriba doctus in regno Dei, et cum opportunum fuerit,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(41) Raynaldus, aut, ut alii, Reginaldus de Monçon, filius erat Reginaldi comitis de Monçon alias de Bar, et Agnetis, Theobaldi magni Campaniæ comitis filii. Illic cum esset thesaurarius ecclesiæ S. Martini Turonensis, et præpositus Ecclesiæ Carnotensis, ex Soucheto in *Historia ms.* ejusdem Ecclesiæ, anno circiter 1187, successit in episcopatu Carnotensi Petro Cellensi abbati, non autem Joanni Sarisberienensi, ut scripsit Busæus. Constat enim apud omnes Joannis Sarisberienensis successorem fuisse Petrum Cellensem. Sic enim ad Rainaldum nostrum scribens Stephanus Tornacensis, et promotioni ipsius ad episcopatum congratulans, me-

minit Joannis et Petri prædecessorum ejus. Consentiant omnes historici, et Necrologium Carnotense, quod de virtutibus ejus ita loquitur: « Octavo Kal. Augusti obiit Reginaldus illestris comes Mouvionis, pro cujus anima Reginaldus ejus filius, Carnotum Ecclesiæ venerandus antistes, capellam SS. Sergii et Bacchi in curia domorum episcopatum sitam, in ea libertate et immunitate, qua eam possidebat, concessit capitulo Carnotensi jure plenario perpetuo possidendam. Pro cujus beneficii largitione statutum est anniversarium patris ejus et matris, et comitis Henrici, et ipsius episcopi, cum decesserit, celebrari, ac preventum dictæ capellæ canonicis

⁸² I Tim. 1. ⁸³ Rom. 13. ⁸⁴ Psal. 126. ⁸⁵ Psal. 12. ⁸⁶ II Cor. 11. ⁸⁷ Hebr. 10. ⁸⁸ Jos. 6. ⁸⁹ Job. 16. ⁹⁰ Ibid. ⁹¹ Eccli. 24. ⁹² Rom. 8. ⁹³ I Cor. 13. ⁹⁴ Eccli. 32. ⁹⁵ I Petr. 5. ⁹⁶ Rom. 4. ⁹⁷ II Cor. 1. ⁹⁸ Rom. 13. ⁹⁹ Eccli. 43. ¹⁰⁰ Cap. 29. ¹ Exod. 28. ² Ibid.

producat de thesauro suo nova et vetera ³. Hæc a tuæ administrationis officio exactissime requiruntur, ut per omnia sit in te humilitas non vilescens, dignitas non præsumens.

Hodie in promotione quorundam prima quæstio est, quæ sit summa redituum, non quæ sit conversatio subjectorum; verumtamen Deus non irridetur. Ad honorem vocavit te propter onera, non ad multiplicandum numerum familiæ, aut equorum; non ad dandas parentibus dignitates, sed ad dandam scientiam salutis plebi ejus. Majus gaudium Deo et angelis ejus, si convertatur peccator a via sua mala ⁴, prælati officio, quam si per ejus industriam pompa episcopalis eminentiæ in evectionibus et familiis augeatur. Non est in hoc gaudium angelorum, in quo est pauperum domorum subversio, a quibus procuraciones exigis importunas. Conqueruntur et dicunt, quia *multiplicasti gentem, et non magnificasti lætitiã* ⁵. Si te illius discipulum profiteris, qui *venit ministrare, non ministrari* ⁶, sic ministrabis pauperibus, ut non vituperetur ministerium tuum ⁷ ut patrimonium Christi et pauperum ejus, quod tibi commissum est in egentium necessitates, non in usus extraordinarios expendatur.

Patrimonii hujus zelator est Dominus, rationem tecum districtissimam positurus ⁸, et usque ad novissimum quadrantem exiget universa ⁹. Sane propter hoc irritavit impius Deus. *Dixit enim in corde suo: Non requiret* ¹⁰. Sed certe requiret. Nec te poterunt excusabilem reddere tuæ generositatis eminentia, et numerositas clientelæ. Si quia filius comitis, aut consobrinus regis (42) es, manu effusiore teneris expendere; necessitas hæc Christi patrimonium non contingit. Expensas, quas de rebus mundanis fecisses, alias fortassis enormes pro tua generositate, debet in rebus ecclesiasticis episcopalis modestia cohibere. Electus es in episcopum a Christo, ut ei fungaris sacerdotio, ut reddas populum acceptabilem Domino, sectatorem bonorum operum, ipsum verbo instruens et exemplo ¹¹. Propter quod omni antiqua vanitate deposita, studeas moribus implere pontificem, et, ut Sancto sanctorum devotæ servitutis impendas officium, induas sanctitatem. Sis, quæso, compositus ad mores, fervidus in dilectione, mansuetus in societate, stabilis in promisso, fortis ad patientiam, pronus ad concordiam, rigidus ad censuram. Sis in judiciis rectus, in loquendo modestus, in cubendo discretus, in dis-

spensatione industrius, in agendo strenuus, in auxiliando sollicitus, in consiliis fidus, in responsionibus circumspectus. Exhibe te majoribus devotum, minoribus blandum, æqualibus mansuetum, rigidum superbis, benignum humilibus, misericordem pœnitentibus, inflexibilem obstinatis. Exhibe te Joannem incestuosus ¹², Jehu et Mattathiam apostatis ¹³, fornicantibus Phineem ¹⁴, Eliam idololatris ¹⁵ mentientibus Petrum ¹⁶, blasphemantibus Paulum ¹⁷, negotiantibus Christum ¹⁸.

Brevissimus est hujus vitæ temporalis excursus; finis autem horribilis et incertus. Quanto est celebrrior titulus tuæ nobilitatis, tanto gloriosius tibi cedit ad cumulum laudis, si alios in Christi ministerio superas sanctitate, quod generositate transcendis. In episcopali conditione nihil est medium; vel sæcularis erit tua conversatio et probrosa, vel sancta, et tam apud Deum quam homines gloriosa. Nihil est, quod adeo vitam hominis cito obtinebret, aut illustret, sicut pontificalis auctoritas. Cito fit vel bonus odor Deo, vel rumor in populo. Quædam geminæ splendidiore sunt in obscuro quam in luce. Quidam ante dignitatis adeptionem satis commendabilem exstiterunt; sed super candelabrum Ecclesiæ constituti, lucem in tenebras, et famam in infamiam converterunt.

Vulgariter dicitur quod honores mutant mores; sed raro in meliores. Melius plerisque fuisset adhuc latere sub modio, et sub umbra honestæ opinionis, quam cum infamia candelabrum ascendisse. Adhuc turpitudinem sub paupertatis obscuro lateret, nisi eam dignitas divulgasset. Crevit honor, et cum honore infamia; nam juxta satyricum:

*Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto qui peccat major habetur* ¹⁹

Privato peccanti sæpe parcitur; sed si prælatus deliquerit, in ejus infamiam linguæ omnium acuuntur. Multi ex aliena persuasionem credunt suum crimen prorsus esse absconditum, sed periculose falluntur. Sciat enim omnis prælatus, ex aliquo semper se esse infamem, nisi veram operibus exhibeat sanctitatem. Scriptum est, quia *vox populi, vox Dei* ²⁰. Nec leviter, juxta æstimationem meam, opinio communis aliquem prælatum extolleret, nisi quem effectus operum, et jugis experientia commendasset. Si te igitur publicæ commendationis titulos habere delectat, Christo et hominibus placere intendas, non in multitudine divitiarum, sed gratiarum, non

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

qui interfuerint, distribui. » Ibidem postea: « Sexto Idus Decemb. obiit, anno 1217, venerabilis Pater piæ memoriæ Reginaldus, hujus sanctæ sedis reverendus amicus, illustris comitis Moncionis filius, clara stirpe Francorum principum et regali

cognitione vir nobilissimus; sed et animi liberalitate longe nobilior, et corde humilis ac benignus. » (42) Scilicet Philippi Augusti, regis Franciæ, cujus pater Ludovicus Junior duxerat Adelam sororem Agnetis matris ipsius Rainaldi.

³ Matth. 15. ⁴ Luc. 15. ⁵ Isa. 9. ⁶ Matth. 20. ⁷ II Cor. 6. ⁸ Matth. 18. ⁹ Matth. 5. ¹⁰ Psal. 9, ¹¹ Tit. 2. ¹² Matth. 14. ¹³ IV Reg. 9. ¹⁴ Mach. 2. ¹⁵ Num. 25. ¹⁶ III Reg. 18. ¹⁷ I Tim. 4, ¹⁸ Joan. 2. ¹⁹ Juv. sat. 8. ²⁰ Isa. 56.

In ornatu vestium, sed virtutum. Illorum episcoporum vitam detestabilem reputes, quorum habitus in vestem pompaticam, quorum incessus erecta cervice, quorum facies torva, truces oculi, minæ terribiles, dominantes in clero, non forma facti gregis in populo²¹; quorum deus venter est²²; quorum vita in morte sepulta est, mendaces, vaniloqui et superbi, socii furum, non collegæ Petri sed Simonis, non Christi discipuli, sed Neronis. Isti dum pauperes spoliant, dum monasteria gravant, dum extorquent a clero, dum in quæstum trahunt, et venalem exponunt justitiam Dei, dum Gieztiticam negotiationem exercent²³, thesaurum iræ et mortis sibi accumulunt, cum thesauro pecuniæ Christum habituri vindicem, quem non timent judicem. Illud certissime teneas, quod si ad hos enormes actus manum semel prælatus extenderit,

*Ut canis a corio non absterrebitur uncto*²⁴: sed glutino malitiæ inviscatus de cætero respirare non poterit, et, nisi cum multiplici austeritate pœnitentiæ, ad innocentiam non redibit. Prælatus siquidem rarissime invenitur, qui collaterales non habeat assentatores sibi, qui eum lactant et palpant, qui oleo peccatoris caput impingunt. *Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur*²⁵. Isti sunt, qui cum vident domini sui animum in tentationibus vacillantem, possentque eum verbo exhortationis imbuere, et a peccato avellere et erigere in virtutem, mellitis sermonibus spiritum in eo virtutis extinguunt, cum scriptum

A sit : *Spiritum nolite extinguere*²⁶, atque adhuc imbecilles sanctioris propositi conatus evacuant, et subvertunt. Si continentiam vovet, si ad abstinentiam se conformat : Propitius, inquit, sis tibi, domine ; juvenis es, jejunia capiti sunt importuna, nimia carnis afflictio morbos parit ; sic debes chordam tendere, ne rumpatur. Hæc omnia in annos maturitatis differri oportet. Non sumus meliores quam patres nostri. Ad solatium viri creata est femina. Viro et femina dictum est : *Crescite et multiplicamini, et replete terram*²⁷. *Nec virtus tua, virtus est lapidis, nec caro tua aenea est*²⁸. Delicta juventutis et ignorantias Dominus non attendit²⁹. Somnus, et ludus, et sollicitudinum depositio amicissima sunt naturæ ; bonum custodit castrum, qui servat cum diligentia corpus suum³⁰. Temerarium est se citra necessitatem affligere. Religio in juvenibus, raro commendabiles sortitur eventus ; ætas provector satis redimet lubricum juventutis. Satis tempestiva est pœnitentia, quæ anticipat diem mortis ; latro in cruce pœnitet³¹ ; nemo sero pœnituit, quem mors invenit pœnitentem. Tuæ proprium est parentelæ, motus adolescentiæ sequi, atque ad tempus laxioribus indulgere desideriis, et tandem in tempore maturitatis odorem suavitatis emittere³². His et aliis modis *superseminat zizania inimicus homo*³³ ; sed *mentita est iniquitas sibi*³⁴. Nam, ut novissimis ejus verbis prius respondeam, magnus ille comes Theobaldus (43), et alii plerique progenitores tui, etiam ante juventutis ingressum, ma-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(43) Avus Rainaldi per Agnetem filiam suam, quæ Rainaldum peperit. Fuit autem Theobaldus Campaniæ comes, via nobilitate, sanctitate et rebus gestis viribusque clarissimus. De eo sic Joannes a S. Victore in *Memoriali historia*, quod habetur manuscriptum in bibliotheca S. Victoris Parisiensis, ad annum 1137 : « Hoc tempore florebat Theobaldus comes Campaniæ, pater orphanorum, et iudex viduarum, oculus cæcorum, pes claudorum, singulariter munificus in pauperibus sustentandis, in extruendis quoque monasteriis, et erga religiosos quosque largitate incomparabili. Hic quatuor habuit filios comites, Henricum Campaniæ, Theobaldum Blesensem et Carnotensem Stephanum, et Guillelmum Remensem archiepiscopum ; filiasque plures habuit, quarum unam Adelam nomine rex Francorum Ludovicus VII accepit uxorem, de qua Philippus Augustus procreatus est. » Ubi notandum falso dici Stephanum fuisse comitem Carnotensem. Nullus enim auctor est, qui hoc illi tribuerit, sed omnes consentiunt eum fuisse comitem Sancerranum, sive Sacro-Cæsariensem, postea uxore mortua Carthusianum effectum. De Theobaldo magno Albericus monachus Trium fontium ord. Cisterciensis, in diocesi Leodiensi, auctor *σύγγραφος* in *Chronico ms.* Ita scribit : « Anno 1152 moritur Campaniæ comes Theobaldus sexto Idus Januarii, et

apud Latiniacum sepelitur. Quatuor habuit filios : Henricum comitem Trecensem Palatinum, largitate et liberalitate famosum ; Theobaldum, comitem Blesensem, qui tenuit Carnutum ; Stephanum, comitem de Sancerræ, quod Sacrum Cæsaris est dictum, et Guillelmum archiepiscopum Senonensem, postea Remensem, ad quem magister Petrus Comestor scripsit historiam scholasticam. Habuit etiam filias sex. Prima fuit Maria, Burgundiæ ducissa ; secunda Agnes, Barriducis comitissa ; tertia quædam ducissa in partibus remotis. Hanc postea duxit Guillelmus de Goet in diocesi Carnotensi. Quarta comitissa Pertici Mathildis ; Quinta monialis Fontis-Ebraldi ; sexta Adala, Francorum regina. » Quam vero pius et sanctus fuerit Theobaldus hinc apparet, quod intima cum S. Bernardo amicitia conjunctus fuerit, ab eoque in iis, quæ ad Deum pertinerent, totus dependeret. Indicant etiam innumerabiles ecclesiæ, monasteria, xenodochia ab ipso fundata et donis cumulata, quibus maxime Burgundia et Campaniam repletæ sunt. Plura de eo referrem, nisi brevitati consulerem, et nisi spes quædam mihi affulgeret fore ut aliquis insignium nostri temporis scriptorum huic operi unum admoveat, et historiam aut genealogiam illustriam Campaniæ comitum eruditi Pitthoei morte interruptam nobis describat.

²¹ Petr. 5. ²² Philipp. 3. ²³ IV Reg. 4. ²⁴ Horat. Sat. II, sat. 5. ²⁵ Psal. 10. ²⁶ Thess. 5. ²⁷ Gen. 1. ²⁸ Joh. 6. ²⁹ Psal. 24. ³⁰ Bernard. serm. 2, de assumpt. B. Virg. ³¹ Luc. 23. ³² Hieron. epist. 7 ad Læct. et 47 ad Sabin. ³³ Matth. 13. ³⁴ Psal. 26.

gnarum virtutum titulis effuissent, sed et avunculus tuus, archiepiscopus Remensis (44) senilem induit ab adolescentia gravitatem, ex tunc ascensiones in corde suo disposuit, atque per incrementa virtutum in eminentiam vitæ perfectioris ascendit. Certe populus qui te lactat, in errorem inducit. Crede, amice charissime, Paulo doctori gentium, non adulatori : *Abstineat vos, inquit, a desideris carnis, quæ militant adversus animam* ³⁵, *si enim secundum carnem vixeritis, moriemini* ³⁶; illa scilicet, morte, quæ nec moritur, nec finitur. *Sapientia carnis, quæ tibi suadet illicita, inimica est Deo* ³⁷. Attende suggestiones adulantium tibi, et vide quem fructum ex eorum consilio assequaris. Sane in voluptatibus carnis cito præterit quod delectat, et permanet sine fine quod cruciat. *Quem fructum habuistis, dicit Apostolus, in his, in quibus nunc erubescitis* ³⁸. Hæc sunt, quæ carnis opera comitantur, appetitus anxietatis et recordiæ, actus abominationis et immunditiæ, exitus pœnitudinis et verrecundiæ. De universis, in quibus Deum offendimus, nihil residuum est, nisi conscientia immunditiæ testis, et se crucians recordatione peccati. Teste Apostolo, fructus peccati mors; fructus autem justitiæ, spes et gaudium in Spiritu sancto ³⁹. Factus es discipulus, non Epicuri, sed Christi, ut crucem Christi circumferas in corpore tuo, non ut curam carnis in desideris agas ⁴⁰. Si Christi ministerium suscepisti, in omnibus exhibe te sicut Dei ministrum, ut non blasphemetur in te nomen Dei ⁴¹. Ille, cui ministrare proponis, *sanctus est, innocens, impollutus, excelsior cælis factus* ⁴². *Sanc. i.* inquit, *estote, quia ego sanctus sum* ⁴³. *Hæc est, inquit Apostolus, voluntas Dei, sanctificatio vestra* ⁴⁴. Et subiungit : *Ut abstineatis a fornicatione, ut sciat unusquisque vas suum possidere in sanctificatione et ho-*

nore ⁴⁵. *Sic te existimet homo, ut ministrum Christi, et dispensatorem mysteriorum Dei* ⁴⁶. Bene quidem dispensas (45), si vivas ordinabiliter, socialiter, humiliter; ordinabiliter tibi, sociabiliter proximo, humiliter Deo. Si onerosus tibi videtur vitæ melioris ingressus, erit tibi progressus acceptior, ipsamque propositi sancti duritiam certior retributionis expectatio levigabit. Propheta dicit : *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras* ⁴⁷. *Quod leve est, dicit Apostolus, et momentaneum tribulationis nostræ, immensum gloriæ pondus operatur in nobis* ⁴⁸. Transibit enim spes in rem, labor in præmium, continentia in gloriam, abstinentia in coronam : quod breve est, in perpetuum; quod mutabile est, in æternum. Inter cætera, tanquam dominum et amicum humiliter et obnixè te precor, quatenus hanc exhortationem meam, quæ procedit ex corde, patienter admittas : quodque per, *tu et tibi et te* scribo moleste non feras; pluralis enim locutio, quæ uni loquendo mentimur, sermo adulatorius est, longe a sacro eloquio alienus.

[In codice Harlejano [3672] post epistolam interveniunt hæc quæ sequuntur.

Hæc epistola continuatur cum præscripta et non habet rubricam nec etiam numerum epistolarum. — Non te lusisse pudeat, sed ludum non incidere : et qui lusisti temere ad vitæ frugem regere magistrum morum doceat te ratio, ut dignius pontificio divini dono munere ad laudem Christi nominis fungaris sacerdotio. Sis pius, justus, sobrius, prudens, pudicus, humilis, in lege Dei docilis, et non sis arbor sterilis. Tuo te regas aptius officio, et pulso procul vitio mundus a labe criminis, ut mundus mundæ Virginis ministres in altario. Ministros immunditiæ a te repellas longius, bonorum vitam fortius pravus depravat socius, et afficit infamiæ dispendio : sic

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(44) Ille est Guillelmus cognomento Albimanus, filius Theobaldi Magni. « Qui quidem sub ferula Bernardi Claravallensis educatus, religiosissimus evasit, » inquit Tavellus in *Vita archiep. Senon.* « Unde et senilem induit ab adolescentia gravitatem, » ait hic Blesensis. Ex canonico primum S. Quiriaci vel Cyriaci Pruviniensis in episcopum Carnotensem electus, non consecratus est. Nam, post aliquod tempus Senonensis, deinde Remensis archiepiscopus consecratus, tandem cardinalis tituli S. Sabinæ ab Alexandro III in concilio Lateranensi anno 1179 creatus est. Vir non illustribus modo verum regis natalibus; non ingenio tantum et rerum gestarum gloria, sed eximia in Deum pietate clarissimus. Eum Alexander III jam archiepiscopum Senonensem, legatum in Angliam misit, ut de morte S. Thomæ quæstionem haberet; ibique tam prudenter et animose se gessit, ut Henricum regem Angliæ ad pœnitentiam induxerit. Quanto autem in pretio esset

apud Philippum Augustum Francorum regem sororis suæ filium, hinc elucet quod supremus ab eo regni administer factus sit, perpetuoque principalli lateri adhærens. Unde, cum Lucius III summus pontifex ejus videnti desiderio flagrans, scripsisset regi ut sibi cardinalem mitteret, Lucio sic rescripsit Augustus : « Astitit super omnes amicos et fideles nostros charissimus avunculus noster Guillelmus, in consiliis nostris oculus vigilans, in negotiis dextra manus. Eum vel ad tempus recedere a nobis, succedere est hostibus nostris. Retinimus eum clavum in oculis hostium nostrorum, et in lateribus eorum lanceam, sine ipso fieri nihil existimantes, sive de pace, sive de bello eum hostibus esset agendum. » Obiit anno 1202. Plura de eo passim historicis.

(45) Hanc sententiam desumpsit Blesensis ex S. Bernardo, sermone 1 de SS. Petro et Paulo.

³⁵ I Petr. 2. ³⁶ Rom. 8. ³⁷ Jac. 4. ³⁸ Rom. 6. ³⁹ Gal. 5. ⁴⁰ Rom. 13. ⁴¹ I Tim. 63. ⁴² Hebr. 7. ⁴³ Lev. 11. ⁴⁴ I Thess. 4. ⁴⁵ Ibid. ⁴⁶ I Cor. 4. ⁴⁷ Psal. 16. ⁴⁸ II Cor. 4

trahit præsumptio a convictu similium. Prælati vita vilium vilescit contubernio. Pius protector pauperum omni petenti tribue, malos potenter argue, manusque-sacras ablue a sordidorum muneris contagio. Nullus te palpet prænio, quæsitâ gratis gratia largire beneficia sed dignis beneficio. Non des ministris scelerum, non tua sed ecclesiæ, sub pietatis specie, non abutaris impie commisso tibi pauperum suffragio. Nil a te ferat histrio, et tibi non allicias infames amicitias de Christi patrimonio. Cautè dispone Domini pauca, sed vera loquere; verba confirmes opere, quia non decet temere os sacerdotis pollui mendacio. Prudentium consilio te frui non displiceat, nec sinistra moveat salubris exhortatio. Teneris ut abstineas ab omni mala specie; sub freno temperantiæ magistra pudicitiae sobrietate floreas. Non vario vagoque desiderio declines ad illecebras, sed cæcæ mentis tenebras purga virtutis radio.

EPISTOLA XVI.

AD EPISCOPUM QUEMDAM JAM GRANDÆVUM.

ARGUMENTUM. — *Episcopum multis negotiis et occupationibus distractum serio hortatur, ut tranquilliorē vivendi rationem causa suæ et aliorum salutis procurandæ ineat; et cogitet satis non esse, si culpæ nullius gravioris conscius sit, nisi bona multa opera innoxie vitæ adjungat.*

Veniens et inveniens vos tot negotiis implicitum, tot circumvallatum turbis hominum, tot occupationibus ad tam diversa distractum, condolui vobis, et concussa sunt viscera mea pio compassionis affectu. Quis enim sustineat patienter, ut tam nobilis anima spiritualibus doctrinis inbuta sub quodam velamine libertatis in opus servile degeneret? Animam siquidem, quæ tot labyrinthis intricata est, necesse est frequentius ancillari; non enim solummodo habitatio terrena hanc deprimit, sed et ipsa ad terrenorum inquietudinem se diffundit, ut cum Jeremia ⁴⁹ dicat: *Effusa sunt in terram viscera mea. Et cum Ezechiele ⁴⁰: Terra erat usque ad fenestras, et fenestræ clausæ, sic cælum mutatur in terram, aurum in scoriam, spiritus in carnem. Carnalis homo deprimit spiritualementem, et draconem Moysi dracones Pharaonis absorbent ⁴¹. Loquar ergo, quia si tacuero, os meum condemnabit me. Rogabo ut dominum, monebo ut patrem; et si animam ejus ad notitiam suæ conditionis alias revocare non possum, utar cantico amoris, et dicam: *O pulchra, si te ignoras, egredere post gregem sodalium tuorum ⁴². Nemo enim se novit, donec dies suos recogitet, eundo recordatione post gregem et multitudinem commissorum. Loquar itaque, et de sollicitudine vestra importabili aliquid imminuam, aut eam omnino exstinguam, et aliquid eruditionis, et ædifica-**

tionis infundam. Sunt enim in candelabro tabernaculi, infusoria, exstinctoria et emunctoria ⁴³. Ero autem transgressor Dominicæ legis, si sustineam, quod nemo juxta altare Domini crescat, quod circa ecclesiæ rectorem sollicitudinum multitudo silvescat. Majus est omni thesauro, quod in discrimine ponitur certo. Impretiable et super omnem æstimationem est, quod quasi sub jactu alex æternæ perditioni exponitur. Abigendæ omnino sunt scenicæ istæ meretriculæ, sirenes usque in exitium dulces, *muscæ exterminantes suavitate unguenti ⁴⁴, mures ebullientes de terra, ut corrodant extales eorum qui ponunt arcam Domini, id est administrationem ecclesiasticam, juxta Dagon ⁴⁵; qui temporalia non minus quam spiritualia, et forte diligentius administrant. Propheta dicit de hujusmodi: Sicut araneum tabescere fecisti animam meam ⁴⁶. Aranea siqui lem de suis visceribus telam textit, et texendo tabescit, ut muscam vilissimam capiat. Quid aliud facit homo, qui se eviscerat in expensis, et in curis, ut muscam, sive mustum odoriferæ opinionis, et favorem linguæ meretricantis acquirat? in hujusmodi homines mittit Dominus spiritum vertiginis, et errare facit eos in invio, et non in via ⁴⁷. Sic filii Israel quadraginta annos expenderunt in itinere trium dierum circa montem Seir, nec terram promissionis intraverunt ⁴⁸. Isti sunt lunatici, qui offeruntur Domino ad curandum ⁴⁹, modo cadentes in aquam sollicitudinum, modo in ignem cupiditatis, aut odii, aut iracundiæ, aut alicujus extraordinariæ voluptatis. Vix possum credere, ut in tanta turbatione animæ possit quis invenire orando rorem devotionis, aut fluentia gratiæ. Est enim tempestas valida, et mirabiles sunt elationes maris in corde. Ili sunt, quibus promisit Dominus cælum ferreum, ut cælestis pluvix vel gratiæ sint extorres; et terram æneam, ut circa terrena interius obdurati fructum vitæ non faciant ⁵⁰. Absit, absit, amantissime Pater, ut adversus innocentiam tuam aliquid sinistre conjiciam vel præsumam! Caritas tamen, qua mediante gesto te in visceribus meis, timere me facit, utinam et tu timeas! *Beatus enim homo qui semper est pavidus ⁵¹. Circumspecti hominis est, omne opus suum habere suspectum. Verebar omnia opera mea, dicit Job ⁵². Cum omnia bene fecerimus, debemus dicere, quod servi inutiles sumus ⁵³. Breves dies hominis sunt ⁵⁴: nescio quid staturit super nos terribilis in consiliis super filios hominum ⁵⁵, nescimus, quid ventura pariat dies ⁵⁶. Verbum Prophetæ est: Ecce mensurabiles posuisti dies meos: in imagine enim pertransit homo ⁵⁷. Dies mei transierunt, dicit Job, et per viam, qua ingreditior, non revertar ⁵⁸**

⁴³ Cap. 31. ⁴⁴ Cap. 41. ⁴⁵ Exod. 7. ⁴⁶ Cant. 1. ⁴⁷ Num. 4. ⁴⁸ Eccle. 10. ⁴⁹ I Reg. 5. ⁵⁰ Psal. 38. ⁵¹ Psal. 106. ⁵² Deut. 2. ⁵³ Matth. 17. ⁵⁴ Levit. 26. ⁵⁵ Prov. 28. ⁵⁶ Cap. 9. ⁵⁷ Luc. 17. ⁵⁸ Job. 14. ⁵⁹ Psal. 65. ⁶⁰ Prov. 27. ⁶¹ Psal. 38. ⁶² Job 16.

Singula de nobis anni prædantur euntes.

*Qui non est hodie, cras minus aptus erit*⁶⁰.

Non dicam, vitæ, sed jam tuæ mortis pars magna præterit. Clepsydra (46) non tantum ultimum stillicidium exhaurit, sed totum quod prius effluxit: nec mors est in ultimo vitæ tuæ, sed in toto, quod devita præcessit. Noe, ut se suosque salvaret, centum annis in arcæ fabrica laboravit⁷⁰; nos vero quantum laboravimus, quorum singuli dies momentanei sunt, transitorii et finales? Plurimum timentum est, ne fuga nostra fiat in hieme vel in Sabbato, quando operari non licet⁷¹. Ideo sexta die colligendas est gomor⁷², quia in hac sexta ætate operandum est, ut in illa septima quiescamus, quando dicetur, *ut requiescant a laboribus suis*⁷³. Forte in corde tuo cum Apostolo dicis: *Nihil mihi conscius sum*⁷⁴; et cum beato Job: *Non reprehendit me cor meum in vita mea*⁷⁵. Sed, benignissime Pater, munda conscientia sine opere non sufficit ad salutem. Propheta dicit: *Diverte à malo, et fac bonum*⁷⁶. Utrumque sine altero imperfectum est. Dominus in Evangelio, servum non solum male operantem, sed a bono opere torpentem damnat⁷⁷. Non enim solummodo arbor, quæ malos fructus facit, sed et quæ bonos fructus non facit, excidetur, et in ignem mittetur⁷⁸. Hujusmodi ignis horrorem semper habeas in corde, dilectissime Pater, ut te premant et molant assidue metus æternæ mortis, et desiderium interminabilis vitæ. Istæ sunt molæ, quibus molitur anima Christiana: quarum una sine altera, juxta præceptum Domini, in obligationem pignoris transire non debet: omnes siquidem peccavimus⁷⁹. Vide, Pater, quantum pro teipso satisfeceris, ut scias quid desit tibi. Ut de tua taceam anima, vide quot annas de ore leonis, et de faucibus inferni ejeceris: quantum lucri de talento tibi commisso, opere, verbo et exemplo retuleris, qualiter sex opera misericordiæ, quæ Dominus proponit in judicio⁸⁰, jugiter impleveris; quam sollicitè carnem tuam purgaveris jejuniis et disciplinis; quam fortiter pro domo Domini ex adverso ascenderis. Ad omnia hæc factus es ex tua professione obnoxius, et hæc omnia, Pater, a te exactissime requiruntur. Temeritati et præsumptioni forsitan ascribetur, quod vos moneo, sed charitas me compellit. Scio quod in die tremendi judicii reddaturi sumus rationem, etiam de sermonibus otiosis⁸¹. Nullos ibi excessus præ-

A ceptio regia, vel hominum temporalis utilitas poterit excusare. Sed erit, qui dicat: Quia quidquid deliquimus, confessionis beneficio poterit aboleri; porro nemo de vitæ diuturnitate securus est; testimonio Scripturæ: *Cum dixerint: Pax et securitas, tunc repentinus superveniet interitus*⁸². Mors⁸³ enim subita et incerta remedium poenitentiae frequenter anticipat; morbi etiam, qui sæpissime graves et invalescentes sunt, angustia sensuali spiritum devotionis extinguunt. Certissimum est autem, quod non punit homo punit Deus. *Horrendum vero est incidere in manus Dei viventis*⁸⁴. *Quis enim habitare poterit cum igne devorante, aut quis stabit cum ardoribus sempiternis?*⁸⁵

Hæc me movent, ut te moneam, Pater, quatenus ex hoc nunc quantumcunque poteris a turbatione sæcularium sabbatizes. *Miserere animæ tuæ placens Deo*⁸⁶. Si te ipsum non habes, nihil habes. Sola *pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum*⁸⁷, faciat, ut ab omni sensualitate et sæcularitate sis liber; hæc occupationum turba mors animæ est. Ideo dicit Salomon: *Fili, in paucis sint actus tui*⁸⁸. Et ecce plus quam Salomon, non ad pauca, sed ad unum duntaxat docet esse sollicitum: *Porro, inquit*⁸⁹, *unum est necessarium, Deum scilicet diligere: quod sine animi sinceritate haberi non potest. Non est qui faciat bonum, donec veniat ad hoc unum. Scriptum est: Unam petii a Domino, et hanc requiram*⁹⁰. In uno siquidem cubito consummata est arca⁹¹. Mandatum enim charitatis consummatio est summæ pacis. Ideo dicit Propheta: *Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis*⁹². Sane, quia *ex abundanti cordis os loquitur*⁹³; vereor ne filialis affectio et zelus, quem de salute vestra concepi, epistolam præsentem protrahat in immensum: ideo, ne multiloquio aures delicatas offendam, epistolam in verbo doctoris gentium claudio: *Gratia sit vobis et pax a Domino Jesu Christo*⁹⁴.

EPISTOLA XVII.

AD CLERICUM NEGOTIATOREM.

ARGUMENTUM. — *Ostendit clericum negotiationi operam dantem, non differre ab usurario; ac studium omne cumulandarum opum vanum esse et perniciosum.*

PETRUS Blesensis Bath. archid. dilecto socio et amico G., salutem et æternæ salutis memoriam.

Si tuæ professionis ordinem et gratiam divinæ

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(46) Ex Philepho, l. v, ep. 6: « Clepsydra, erat olim vas quoddam vitreum, quod æqualibus dimensionibus signatas horas ostendebat, ad cujus etiam fundum erat foramen apertum quod aquam emitteret, et ita horæ per aquæ diminutionem quot essent videri poterant. » Itaque clepsydra nominatur, quod æquam velet aut furetur. Dicitur autem clepsydra a Cælio Rodigino, lib. xviii *Antiq. lection.*, cap. 38, astronomicum sive horonomicum organum, ho-

ras dimetiens. Cleomedi est ὑδρολογία: unde et qui clepsydre æqualitatem custodiebat ἰσοδωρ dicebatur. Cum autem Romani vigiliis militares in quatuor tempora æqualiter distinguerent, eas primum ille clepsydri discernebat. Unde Vegetius: « In quatuor partes ad clepsydram sunt divisæ vigiliæ. » Et Cæsar loquens de insula Britannia, sic ait: « Certis ex aqua mensuris breviores esse noctes quam in Continente videbamus. »

⁶⁰ Ovid. *De rem amor.* ⁷⁰ Gen. 6 et 7. ⁷¹ Matth. 24. ⁷² Exod. 16. ⁷³ Apoc. 14. ⁷⁴ I Cor. 4. ⁷⁵ Job 27. ⁷⁶ Psal. 53. ⁷⁷ Luc. 12. ⁷⁸ Matth. 5. ⁷⁹ Rom. 3. ⁸⁰ Matth. 25. ⁸¹ Matth. 12. ⁸² I Thess. 5. ⁸³ Aug. in *Psal.* 50. ⁸⁴ Hebr. 10. ⁸⁵ Isa. 55. ⁸⁶ Eccl. 30. ⁸⁷ Phil. 4. ⁸⁸ Eccl. 41. ⁸⁹ Luc. 10. ⁹⁰ Psal. 26. ⁹¹ Gen. 6. ⁹² Psal. 118. ⁹³ Matth. 12. ⁹⁴ I Cor. 1, Gal. 6, Ephes. 6, etc.

vocationis attenderes, te potius lectione quam negotiatione, artibus quam mercibus occupares. Periculosum siquidem est in laico, sed perniciosum in clerico, negotiationibus augere peculium, atque rerum ambitiosa venalitate se ipsum diabolo venalem exponere. Clericus, qui leviori comparat pretio, ut vendat carius, filius est avaritiæ, idololatra pecuniæ, servus manimonæ, et *venundatus sub peccato* 66. Cum enim species usuræ sit, minus proximo dare, et plus ab eo accipere; non video clericum ab usurarium criminem, et a nomine criminoso immunem, qui sibi cum alieno dispendio lucrum querit. Sane fenerator, dum proximum manifeste spoliat, fure deterior est et prædone. Das pro frumento vinum, pro vino equum; et sic sub colore permutationis aut dilationis obtentu recipis incrementum in bursa, detrimentum in anima: longe deterior Judeis, dum illi tantum alieno, tu vero alieno et proximo feneratoris 67. Congregabis divitias, et in novissimo non gaudebis; et eveniet tibi, quod Dominus per Jeremiam figuratim dicit: *Perdix fovit, quæ non peperit; fecit divitias, et non in judicio: in medio dierum derelinquent eum, et in novissimis suis reperietur insipiens* 68. Fenerator enim tristissimos habebit hujus vitæ exitus, cujus *finis interitus* 69, cujus mors detestabilis, cujus damnatio sine fine. Porro negotiationis crimen attenuas, et ad excusandas excusationes in peccatis proponis tui laboris et providentiæ fructum esse, quod plus recipis, qui rem, dum vilis vendebatur, emisti. Dicis, omnino non esse absurdum, si laborem in questum, si in lucrum periculum convertisti. Quidquid proponas, unum denuntio tibi, quod negotiationem in tuæ salutis periculum convertisti. Negotiatorem clericum sacri canones execrantur. Cum enim *beatus sit homo, qui misereatur et commodat* 70, et *qui pecuniam suam non dedit ad usuram* 71, eum possumus judicare ab æterna beatitudine alienum, qui quod acce-

pit, sicut accepit, non præstat: qui, juxta sacræ Scripturæ consilium dati et accepti gratiam non observat 72. Porro tibi adscribis ad gloriam, quod ad cumulum tuæ damnationis accedit, quia in negotiationibus publice factitas te circumspectum; qui, utinam damnabile tibi non novisses officium! Propheta dicit: *Quia non cognovi negotiationem (47), introibo in potentias Domini* 73. Sciebat, quantum esset in negotiatione periculum. Nam et Job, qui in potentias Domini certum expectabat introitum, dicebat: *Dux species difficiles et periculosæ mihi apparuerunt; difficile exiit negotians a negligentia Dei, et caupo non justificabitur a peccato labii (48)*. Sane famam et animam perdis, ut perdeuda lucraris. Sententia Christi est, totum mundum nemini esse lucrandum, ut quis suæ patiat animæ detrimentum 74. Tu contrarium sentis, qui de tua perditione non curas, et salutis propriæ perditionis pecuniam anteponis. Summam reputas beatitudinem, immensas et supervacuas opes habere: quarum partem decimam toto vitæ tuæ spatio non expendes. Utinam non fuisset hæc pecunia, quæ tibi non solum Deum, sed et proximum abstulit, et teipsum! Sane si beatitudo per divitias conferretur; non compararet eas Dominus spinis 75, nec prædicaret Dominus beatitudinem paupertatis 76. Si divitiæ apud Deum commendabiles essent, justis et timentibus Deum frequentius obvenerent.

Nunc autem *ecce peccatores et abundantes in sæculo obtinuerunt divitias* 77. Fœneratores et violenti Ecclesiæ persecutores, isti sunt qui ampliores hodie divitias thesaurizant. Esau, quem Dominus reprobarerat, incedebat cum quadringentis viris, Jacob in baculo suo transeunte Jordanem 78. Nunquid metuis, miser, quos tibi non sufficiant quæ parastis? certe prius tibi deficiet vita, quam victus. Ne dicam de te: Multos facit avaritia inter divitias indigere. Judicium enim Dei est, ut in eo, in quo quis deli-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(47) Est hæc versio LXX Interpretum, nisi quod habent « negotiationes, » Græcè *πραγματίας*. Et ita legit Psalterium vetus, et Romanum, quod et sequuntur Arnobius, Chrysostomus, Augustinus, similiter et versio Æthiopica, Hebraïca *ספרות* « numeros » Chaldaïca, versio « numerum earum: » forte, bonitatum tuarum; Syriaca et Arabica legunt « scripturam. » Theodoricus ex Symmacho sic habet: *ὁ γὰρ οὐδα ἐξαριθμῶσαι* « Non enim novi dinumerare. » Vulgata vero legit « litteraturam, » cui concordat versio Hieronymi secundum Hebraïcam veritatem, ubi habetur « litteraturas; » quia in quibusdam exemplaribus Græcis legitur *πραγματίας*. Hanc etiam alibi sequitur Augustinus. Quod autem sequitur: « Introibo in potentias Domini, » Hebraïce habetur *בגבורת*: in fortitudines. Sensus autem istius versiculi secundum Hebraïcam versionem est: Quoniam non cognovi numerum, aut dinumerare non possum tua erga me beneficia, quotidie tuam potentiam, id est tua fortia facta et justitiam prædicabo. Quod si vox Se-

phoroth « numeres, » sumatur pro arte numeraria qua numerant mercatores, quæque cum negotiationibus maxime conjuncta est, cum omnis negotiatio pene fiat in numerando, et in rationibus subducendis, sensus erit: Quoniam non cognovi negotia sæculi, accedam ad celebrandam justitiam et misericordiam tuam, atque beneficia quæ a te maxima accepi. Secundum Vulgatam versionem hic est sensus: Quoniam non sum eruditus in scientiis, aut sacris aut etiam profanis, mihi satis erit meditari in mirabilibus Dei, ejusque potentiam recolere et commemorare. Ita Genebrardus et alii.

(48) Sciendum primo hanc sententiam non reperiri in libro Job, sed esse desumptam ex Ecclesiastici, cap. xxvi, vers. 37. Deinde in textu originali desiderantur hæc duo verba « Dei et labii, » quæ addit Blesensis ad majorem intelligentiam. Sic autem habent LXX: *μόλις ἐξαίρειται ἔμπυρος ἀπὸ πλημμελείας, καὶ οὐ δικαιωθήσεται κάπηλος ἀπὸ ἀμαρτίας*, id est: « Difficile exuetur negotians a delicto, et non justificabitur caupo a peccato. »

66 Rom. 7. 67 Eccli. 29. 68 Jer. 17. 69 Phil. 3. 70 Psal. 141. 71 Psal. 14. 72 Matth. 10. 73 Psal. 70. 74 Matth. 16. 75 Matth. 13. 76 Matth. 5. 77 Psal. 72. 78 Gen. 32.

quit, puniatur, ut semper indigeat, qui semper indigentiam timet. Sicut scriptum est : *Qui metuit pruina, veniet super eum nix* ⁷. Unum scio, quod in saccum pertusum congregas universa, nec proderunt tibi in die ultionis. *Cum enim interieris, non sumes omnia, neque descendet, tecum gloria domus tuæ* ⁸. Succedet tibi forsitan inimicus, et qui cogitat hodie diem mortis tuæ, introibit in labores tuos, et in bonis temporalibus, quibus more Tantalico pepercisti, manu profusiore congregata dispergens fructum capiet voluptatis : tu vero dormies, et utinam cum patribus tuis, eritque sepulcrum domus tua in æternum. Sufficeret mihi, si tibi sufficeret, si a te vitium negotiationis auferres : *Habentes alimenta, dicit Apostolus, et quibus tegamur, his contenti simus*. Nam qui volunt divites fieri, *incidunt in tentationes et laqueum diaboli* ⁹. Porro, si opes congreges, ut plenius habeas sufficientiam vitæ hujus, teipsum decipis : auget enim inopiam multiplicata rerum temporalium substantia. *Divites, inquit Propheta, egerunt et esurierunt : inquirentes autem Dominum non minuuntur omni bono* ¹⁰. Juxta poctam,

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit ¹¹.

Rogo igitur, et in vera consulo charitate, ut legitima honorum acquisitione contentus, ab enormibus lucris cesses, ne de cætero tui ordinis reverentiam negotiatorio crimine dehonestes. Quod si non acquiescis amici concilio, scias, quod *scuria tibi posita est ad radicem* ¹². Qui enim faciunt *vindictam in nationibus, increpationes in populis* ¹³, ipsi jam in te crimen negotiationis et scœnoris olfecerunt. Et nisi pro te humiliter supplicassem, te tanquam damnatissimi fructus arborem succidissent. Quod si te ad emendationem supplicia æterna non movent, te saltem ignominia hujus vitæ, et temporalia damna sollicitent.

EPISTOLA XVIII.

AD MAGISTRUM QUENDAM AMICUM SUUM.

ARGUMENTUM. — *Gravissime perstringit mores, ingenium et vitam deterrimam ejusdam episcopi, ad cujus aulam ab amico invitabatur.*

Magister P. Blesensis Bathon. archid., charissimo socio et amico, magistro N., salutem.

Scio quod ex sincera dilectione procedit, quod me nuntiis, et litteris crebrius mones, ut revertar ad dominum tuum, qui me familiarem consiliarium habere desiderat, et domesticum commensalem. Quandoque facta est mihi mensa ejus in laqueum, in retributionem ¹⁴, et in scandalum ¹⁵ : ideo non revertor. Pro multiplicibus obsequiis, quibus eum totum meruisse et emisse credideram, non beneficium, sed maleficium; non gratiam, sed injuriam reportavi, ideo non revertor. Claves regni cœlorum accepit, non

A ad reditus auferendos, sed ad corrigendos excessus. In omnibus autem, quæ cogitat, quæ deliberrat, quæ agit aut dicit, procurat lucrum, intendit ad quæstum, temerario usu omnia sua existimans esse, quæ a subditis possidentur. Sane testimonio Apostoli ¹⁶ parentes filiis, et non filii parentibus thesaurizant; si tamen iste pater est, et non potius vitricus : suorum enim gravis est persecutor, exactor improbus,

torvusque Procrustes ¹⁷.

Odit honestos, prudentes opprimit, insidiatur incautis, divites spoliat, pauperes gravat, nulli proficit, officit universis. Ex omni causa per fas et nefas pecunias congregat, congregatis applaudit; nec veretur suæ aut alterius animæ detrimentum, dummodo qualitercunque possit assequi temporale compendium. Longe dissimilis est Doctori gentium, qui fructum animæ suæ, non munera, sive retributiones affectabat in subditis : ideoque dicebat, *non requiro datum, sed fructum* ¹⁷. Quoties ad eum venit, non faciem, sed manum adventantis attendit, quasi semper munera suscepturus. Attritæ frontis est in petendo : ingratus, cum acceperit; si non acceperit, inhumanus. Alieni sermonis impatiens, rei alienæ improbissimus exactor, suæ avarissimus dator, afflictis immisericors, sævissimis mansuetus, instabilis, intractabilis, incorrigibilis, nulli tolerabilis, cunctis odibilis, inimicus pacis, contemptor fidei, adversarius unitatis, infidus in consiliis, negligens in agendis, furiosus in ira, remissus in misericordia, dissolutus in verbis, in conviviis gulosus, garrulus, temulentus, timidus in prosperis, timidus in adversis. Dominus tuus nihil pro ratione, omnia vero pro libitu agit, et quasi in bestialem degeneret sensum, a se omne consilium, judiciumque discretionis excutiens, proprium sequitur appetitum. *Homo enim cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* ¹⁸. Juxta verbum Nathan prophetæ ¹⁹, illius hominis imaginem gerit, qui cum oves innumeras possideret, unicam pauperis oviculam concupivit. Nec absimilis est Achab ²⁰, qui cum teneret summam rerum abundantiam, injectis oculis in hortulum Naboth, vineam quam affectaverat morte possessoris obtinuit. Utinam saperet, et intelligeret ²¹ ! sed *intelligere noluit, ut bene ageret* ²²; obdurnit enim in malitia sua, et assiduitate peccandi decidit in contemptum. Absorbuit eum vitiorum profunditas; ideoque delicta non intelligit, nec vulneratæ et periclitantis animæ morbum sentit. Certum est autem, membrum, quod stupuit, periculosius laborare : et is, qui suos excessus dissimulat, aut ignorat, longe est a salute. Cor domini tui nunquam scindit compunctio, non movet affectio, pietas non emollit. Non mansuescit

⁷ Job 6. ⁸ Psal. 48. ⁹ 1 Tim. 6. ¹⁰ Psal. 53. ¹¹ Juven. Sat. 14. ¹² Matth. 3. ¹³ Psal. 149. ¹⁴ Psal. 68. ¹⁵ II Cor. 12. ¹⁶ Ovid. Met. l. vii. ¹⁷ Phil. 4. ¹⁸ Psal. 48. ¹⁹ II Reg. 12. ²⁰ III Reg. 21. ²¹ Deut. 32. ²² Psal. 35.

obsequiis, beneficiis est ingratus, surdus ad preces, ad judicia sævus, infidus ad consilia, inverecundus ad turpia, temerarius in divina, in animæ periculo securus, in damno temporali pusillanimis, promptus ad dissensiones, ad odia inhumanus. Gratiam sibi exhibitam non recolit, ad solam injuriarum memoriam et vindictam, omnes turbulentæ mentis versutias circumducit. Scriptum est: « Simia in tecto rex fatuus in solio sedens ²⁸. » Honor fatui, gladius in manus insani ²⁹. Et qui insipienti dat honorem, sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii. Ascendit in eminentiam cathedræ pastoralis, non vocatus a Domino tanquam Aaron ³⁰. Ascensus enim ejus nec Deo nec hominibus placet. Prophetæ et apostoli (quorum simulacrum gerit, quorum potius simia est, tanquam degener successor et hæres reprobus) *fortes fuerunt in bello* ³¹, non molles in sericis, non gulæ dediti, non superbi, non invidi, non rapaces, non libidine subnervati. Ridiculum est in prælato præminere populis et vitiiis subjacere, esse lingua magniloquum, opere vero esse pusillanimum, remissum et infirmum, pompaticæ et vultuose incedere, et integræ testimonium conscientiæ non habere.

Non bene conveniunt, nec in una sede morantur ³² generis jactantia et populi communis infamia, extollentia oculorum et fœditas morum, vitæ vilitas, et honoris auctoritas. Non attendit infelix propriæ conscientiæ testimonium, mentitur se majorem se, virtutem reputat dignitatem, et cum omni honore omnino sit indignus, credit se obtinuisse meritis, quod eum permisit Dominus in locum præcipitii, et in occasionem damnationis æternæ, et in præsentis vitæ ignominiam sublimari. Periculosa est celsitudo, quæ discrimen intendit. Sera querela est. *Quoniam elevans allisisti me* ³³. Melius erat illi non ascendisse in eminentiæ gradum, quam in proximo *cum rubore tenere novissimum locum* ³⁴. Scio enim quod hoc eveniet, atque periculum præcipitii præsumptuosa elatio non evadet: *securis enim posita est ad radicem* ³⁵. Porro si hæc perizomata maledictionis antiquæ, et fucati ac fugacis honoris gloriam umbratilem, si infames primitias sui ortus attendat, se miserabiliorem cunctis inveniet, utpote qui ab ineunte ætate non nisi turpia didicit, atque usu adolevit in vitiiis: ab adolescentiæ annis flagitiosa præsumpsit, et in cathedram pestilentiæ sublimatus, ab oppressionibus subditorum, ab injuriis et exactionibus non cessavit. Evolat a se, et se extra se quærens ambulat in magnis et mirabilibus supra se. Sic multis præest, ut nulli prosit: sic dominatur, ut ei omnis injustitia dominetur. Dominatio ejus superbiæ inducit exemplum, for-

amque malitiæ: cum e contrario Princeps apostolorum scribat, et dicat: *Non dominantes in clero, sed forma facti gregis in populo* ³⁶. Aspice loquentem, aspice et incedentem:

Quas gerit ore minas, quanto premit omnia fastu ³⁷

Semper incedit, oculos fastuose circumducendo, cervice erecta, humerosque jactando,

Et multum referens de Mæcenate supino ³⁸.

Totum ejus studium, totus honor, tota gloria, tota et sola usurpatæ dignitatis auctoritas in eo est, protensio pectoris, cervicis elatio, incessus pompaticus, oculorum distortio, vultuositas, tonitrusque minarum et, ut multa paucis includam, apud eum totum datur elationi, nihil sanctitati, nihil pudicitæ, nihil amicitæ, nihil tandem reliquitur honestati. Antequam in hanc ruinosæ potestatis excelsiam ascendisset, erat in eo quædam liberalitatis species adumbrata, erat quædam hypocriticæ humilitatis ostentatio colore simulatorio subornata: sed honores mutant mores. Accidit circa eum, quod scriptum est: *Omnis homo primum bonum vinum ponit: cum autem inebriati fuerint, tunc id quod deterius est* ³⁹. Factus pontifex statim convertit in apertum odium simultates, quas, dum fuerat privatus, fūco mendacis benevolentiæ palliabat. Nam testimonio Scripturæ, *Est qui se humiliat nequiter, et interiora ejus plena sunt dolo* ⁴⁰. Circa se habitare non patitur, nisi eviratos et molles, qui eum palpent, qui eum post desiderii passionis abire permittant: *Omne enim animal diligit simile sibi* ⁴¹. Isti sunt qui miserum beatificant, et oleo adulationis caput peccatoris impingunt ⁴². *Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur* ⁴³. Si enim vir honestus accedat, ut eum instruat et informet, ut ad frugem melioris vitæ ipsum familiariter exhortetur; irascitur, uritur, anxiat. Optime erit eum corripienti si illæsus evadat,

Si liceat paucis cum dentibus inde reverti ⁴⁴.

Instanter me revocas ad domum episcopi tui, et ad execrabilem ejus mensam. Non tanti facio episcopum tuum, ut pro eo me perdam. Scio, quod qui tangit *pirem, iniquinabitur ab ea* ⁴⁵; suosque hospites male remunerant serpens in sinu, ignis in gremio, mus in pera. Domum episcopi decet sanctitudo; sed hac domo, ut cum familia etiam dominum comprehendam, nihil est damnabilius ad meritum, nihil seditiosius ad consortium, nihil inhonestius ad mores, nihil sordidius ad conscientiam, nihil culpabilius ad famam, nihil perniciosius ad exemplum. *Leva, Domine, manus tuas in superbias ejus* ⁴⁶, et confringe cornua peccatoris. Aufer de domo tua idolum Moloch ⁴⁷, adimpleas quod propheticæ promisisti: *Non habitabit in medio domus*

²⁸ Prov. usurpatum a S. Bern. De consid. l. 2. ²⁹ Prov. 26. ³⁰ Hebr. v. ³¹ Hebr. 11. ³² Ovid. Met. 2. ³³ Psal. 101. ³⁴ Luc. 14. ³⁵ Matth. 3. ³⁶ I Petr. 5. ³⁷ Stat. Theb. 1. ³⁸ Juven. Sat. 3. ³⁹ Joan. 2. ⁴⁰ Eccl. 19. ⁴¹ Eccl. 13. ⁴² Psal. 22. ⁴³ Psal. 10. ⁴⁴ Juv. Sat. 3. ⁴⁵ Eccl. 13. ⁴⁶ Psal. 75. ⁴⁷ Lev. 18.

mæ, qui facit superbiam ⁹⁸. Superbus est Moab, et major est arrogantia ejus, quam fortitudo ejus ⁹⁹; ideo juravi, et statui declinare et elongari ab eo. Filium enim superbiæ, abominationis idolum, oculos sublimes ¹⁰⁰, labia dolosa, et linguam magniloquam ¹⁰¹ sustinere non possum. Fugio igitur, et elongor ab eo, ut in me verbum Prophetæ impleam: *Superbo oculo, et insatiabili corde, cum hoc non edebam* ¹⁰².

EPISTOLA XIX.

AD AMICUM R. JURIS CANONICI STUDIOSUM.

ARGUMENTUM. — *Duas quæstiones propositas diluit. Altera est, an mulier quæ existimans virum suum obiisse, monasticen professæ est, eo reverso, sua auctoritate virum repetere possit. Altera, an eadem, viro deinde mortuo, teneatur monasticen repetere.*

Petrus Blesensis Bath. archidiac., dilecto socio et amico R., salutem, et si quid melius est salute.

Nuper in conflictu scholastico quædam quæstiones, sicut asseris, deductæ in medium, tuum animum in dubio suspenderunt. Eas mihi proponis, earumque solutionem cum instantia petis; verumtamen cum sis in scholis, ego autem in castris; et cum jam biennium in legibus et decretis expendis, vercor ne tentative hoc facias, ut sic me in simplicitate mea callide comprehendas. Poteram tibi dicere, quod prudens illa mulier Jacob quærenti caput Sibæ legitur respondisse: *Proverbum est*, inquit, *ut qui interrogant, interrogent in Abela* C (49). Qui interrogant, interrogent Parisiis, ubi difficultium quæstionum nodi intricatissimi resolvuntur. Quæstionum, quas proponis, solutionem apud eos facilius invenire poteris, qui in talibus se exercent. Ego quidem, quod scio, non invideo tibi; utinam *voluntaria oris mei beneplacita* tibi faciat Deus ¹⁰³, ut quæstiones quas proponis, etsi non ad rationem, saltem ad hominem possint solvi! Mihi autem sufficere credo, si solutionem quam daturus sum, unius legis, aut canonis auctoritate firmavero.

Quæris de muliere, quæ virum suum peregre profectum ex verisimili bonorum virorum relatione credens concessisse in fata, monasterium ingressa,

et velata est, utrum viro ejus redeunte, et eam non repetente, sua possit auctoritate exire, et virum repetere?

Quæris etiam, si, postquam professæ est propositum sanctitatis, restituenda sit viro; utrum, eo postea mortuo, cogenda sit ad observantiam voti sui? sublata enim est causa, quæ ad tempus votum ipsius suspendere videbatur.

Primæ quæstioni respondeo; quia votum continentia, quod emisit citra auctoritatem et licentiam viri sui, eam obligare non potuit. Quod manifestissime liquet ex octava synodo, ex synodo Eugenii papæ, ex epistola Gregorii ad Urbicum, ex epistola Nicolai, et dictis Augustini. Hieronymus etiam super Epistolam ad Titum id ipsum constanter affirmat; Ambrosius etiam in libro *Quæstionum Novi et Veteris Testamenti*, mulieris votum reprobat. nisi consensus viri pariter voventis assistat. Id ipsum autem Augustinus in *Quæstionibus Numeri* manifeste declarat. Licet autem ex concilio apud Compendium (49°) habito videatur, quod nisi vir eam revocaverit, exire non possit, intelligere debes eam exire non posse, si vir continentiam vovere voluerit; alioquin si vir pariter converti renuit aut uxorem revocare contemnit, per ecclesiam cogendus est, vel uxorem suam repetere vel se vinculo castitatis astringere, testificante hoc Augustino super centesimum quadragesimum nonum psalmum. Quod si objicias, quia in sua potestate erat, nunquam a viro debitum carnis exigere, et quod in hoc se potuit obligare: respondeo, quod cum Apostolus dicat quis *vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier* ¹⁰⁴, et versa vice, illa corpori suo, quod suæ potestatis non erat, non potuit citra licentiam viri legem castitatis indicere. Quod habes expressum ex epistola Alexandri secundi Landulphi. Cæterum, cum errore inducta votum castitatis emiserit, votum hoc obligatorium non videtur; cui etiam, ut verum fatear, non consensit. Nam juris assertionem civilem, nihil est quod magis impediat consensum, quam error qui imperitiam detegit. Si ergo mater esse desiderat, exeat in nomine Domini, et repetat conjugales amplexus, si vir aut pariter converti renuit, aut uxorem revocare con-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(49) Id est: Quando aliqui dubitant, et volunt D interrogare de dubio, vadant ad interrogandum in Abela urbe Palestinæ, et ibi respondebitur eis: Quia scilicet ista est civitas in qua sunt sapientes, qui respondent in Israel de omnibus dubiis. Sic Tostatus in hunc locum. Alium sensum tradunt Hebræi, sed maxime obscurum esse conveniunt omnes interpretes. Iste vero magis congruit litteræ et historiæ, eumque secutus est Petrus Bles. comparatione facta istius urbis Abelæ cum Lutetia Parisiorum, qua ex toto orbe sapientes consuluntur.

(49°) Hæc sunt verba concilii: « Mulier si sine comæatu viri sui velum in caput miserit, si viro placuerit, recipiat iterum eam ad conjugium. » Pro « comæatu, » in aliquibus exemplaribus ponitur « comiato, » ut in « Capitularibus, » lib. v, c. 6; in « Decretis » Buchardi, lib. ix, c. 47. Apud Ivonem. part. viii, c. 185 habetur sine « comæatu. » Parte vero ix, c. 124, « sine licentia. » Et sic apud « Gratianum 33. qu., 5. c. » « Mulier si sine. » Ex comæatu comiatum, ex comiato « congé » nostri fecerunt.

⁹⁸ Psal. 100. ⁹⁹ Isa. 16. ¹⁰⁰ Prov. 6. ¹⁰¹ Psal. 11. ¹⁰² Psal. 100. ¹⁰³ Psal. 118. ¹⁰⁴ I Cor. 7.

tennit. Quod si vir postea vere mortis tributum A exsolverit, ipsa liberata a lege viri, nubat, cui vult, in Domino (50): nec votum, quod ab initio non tenuit, observare cogatur. Nam expressa similitudinis forma, servus quem dominus a monasterio extraxit, si postea consequatur libertatis beneficium, et jam non sit, quod impediatur votum ejus, tamen ad vitæ arctioris propositum non cogitur. Hæc tux inquisitioni, communico, sicut ministrat in dulcedine sua pauperi Deus⁵⁵. Si quid elegantius tibi datum fuerit desuper, non invidias mihi; nam sicut a magistro, sic a discipulo meo paratus sum erudiri. Damnatissima enim est illa erubescencia, quæ sic a minore, sicut a majore, doctrinæ beneficium non acceptat.

Librum meum *De præstigiis fortunæ*, quem postulas, adhuc habere non potes; prius enim, quam exeat in publicum, sentiet castigatioris linæ iudicium, ne illic aliquid informe, vel incivile remaneat, quod oculos aut aures legentis offendant. Quod autem et per litteras, et per clericum tuum scire desideras, quare hæc novum opusculum meum *De fortunæ præstigiis* inscribatur, cum nihil in eo legatur, quod non sit de Novo aut Veteri Testamento assumptum, hoc in causa esse cognoscas. Primus liber sufficienter edisserit, nihil esse fortunam, eorumque satis probabiliter reprobatur opinio, qui ex quadam præstigiata varietate fortunæ, rerum temporalium metiuntur eventus: cum hanc ipsam mutabilitatem eventuum Dei providentia in se immutabiliter operetur. Ideoque in capite libri scriptum est: *De præstigiis fortunæ*, non ut fortuna sit aliquid, vel ejus præstigia, sed ut in magnificentia, vel humiliatione hominum, quæ a multis fortuita et incerta creditur, cuncta procedere convincantur ex dispensatione divina. Et, ut hoc oculata fide cognoscas, quinque hujus novi operis quaternos tibi mitto, ut translegas, non transcribas, ipsosque mihi per latorem præsentium cum omni festinatione transmittas. Bene valeas, amice in Christo charissime.

EPISTOLA XX.

AD DOMINUM CRISPINUM ET MAGISTRUM PAGANUM.

[A. D. 1188.]

ARGUMENTUM. — Queritur se malevolentia aulicorum arceri a promissa episcopi Carnotensis Rei-

naldi aula et consuetudine; humanitatem et liberalitatem ejus collaudat et hortatur, et ecclesiasticæ libertatis patrocinium contra exactiones regias intrepide suscipiat.

Charissimis amicis suis domino CRISPINO et magistro PAGANO, M. PETRUS Blesensis. Bath. archidiaconus, salutem in auctore salutis.

Promiserat mihi Dominus vester (51), quod imponeret exilio meo finem, meque in terram meæ nativitatæ honorifice revocaret. Utinam non esset apud eum *Est et Non*⁵⁶, neque degeneraret in eo gravitas pastoralis! Scio quia detractores, sicut Apostolus dicit: *Deo odibiles*⁵⁷ magnificaverunt super me supplantationem⁵⁸. Habitant siquidem in domibus episcoporum et regum ranæ pestilentes, cænomia, et sciniphes, musca Ægypti gravissima⁵⁹, loquaces adultores, garruli et mendaces. De talibus scriptum est: *Edidit terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum*⁶⁰, *dentes eorum arma et sagittæ, et gladius in labiis eorum*⁶¹. Sic igitur mihi domini vestri gratiam enormiter toxicavit linguæ meretricantis adulatio et invidia detractoris. Illic est aer ille pestilens, et aura corrumpens, quæ hodie generaliter palatinos inficit, ut a magnatum lateribus viros approbatæ honestatis avellit; pestis enim invidiæ merita virtutum non ponderat, sed tormenta conscientiæ sustinet, dum ipsam præceps ambitio et elationis propriæ appetitus excæcat. Benedictus autem Deus, qui ad illius status moderantiam me reduxit, ut mihi sufficiant ad voti plenitudinem propriæ facultates. Nemo mihi de cætero objiciet: *Ego ditavi Abraham*⁶². Jam non bibam de puteo Samaritæ, de quo qui plus bibit, amplius sitiit. Malo pauca cum puritate conscientiæ, quam dignitates innumeras cum verne, qui non moritur, possidere. Jam per gratiam Dei me revocare non poterit illa proditoria et fallax parentum affectio, quæ me quasi sub jactu alcæ toties posuit, toties sub discrimine capitis transfretare coegit. Elegi mihi latibulum, ut non videam mala gentis meæ, quia ut verbo Job utar, *terra data est in manus impij*⁶³.

*Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit: et intra Fortunam debet quisque manere suam*⁶⁴.

Abrahæ dictum est: *Egredere de terra tua et de cognatione tua*⁶⁵, et ego quare non egrediar, au-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(50) Ipsam nubere non posse duo pontifices summi, Cælestinus tertius, ut habetur in *Decretal. c. Placet*, de convers. conjug., et ante eum Alexander tertius cap. *Quidam*, eodem titulo, ipso Blesensis sæculo, definierunt, eo quod ingrediendo monasterium, promiserit se non exacturam carnis debitum, quod erat in potestate ipsius, quæ promissio morte viri soluta non est. Addunt consultum etiam esse, ut redeat ad monasterium, non tamen ad id cogendam. Ad similitudinem autem

lic a Blesensi allatam de servo, respondeo parem omnino esse rationem. Nam servus ille, mortuo domino suo, qui eum e monasterio extraxerat, non quidem cogi poterit ratione voti, vel professionis, invito domino, factæ ad repetendum monasticæ vite propositum; poterit tamen cogi ad servandam promissionem de non exigendo debito, ac protinde et de non ineundis nuptiis.

(51) Id est Rainaldus episcopus Carnotensis, de quo diximus ad epist. 15.

⁵⁵ Psal. 67. ⁵⁶ II Cor. 1. ⁵⁷ Rom. 1. ⁵⁸ Psal. 40. ⁵⁹ Exod. 8. ⁶⁰ Psal. 104. ⁶¹ Psal. 56. ⁶² Gen. 14. ⁶³ Job 9. ⁶⁴ Ovid. *De Trist.* eleg. 4. ⁶⁵ Gen. 12.

quære ad parentes meos regrediar : apud quos non inveni nisi manus harpyiarum, consilia Achitophel⁶⁶, vulpium dolos, aculeos scorpionum ? Licet parentibus debeam affectionem naturalem; illud tamen non debeo, ut pro eis me perdam, aut pro eis ab honestatis proposito me reflectam. Vaccæ siquidem quæ in Bethsames deferebant arcam Domini⁶⁷, licet eas traheret naturalis quædam affectio vitulorum, ad eos tamen colla sua minime reflectebant. Multi pro parentibus suis animas perdiderunt, dum in eis plus amantes carnem quam spiritum, animas suas pro amicis suis temere et crudeliter posuerunt. Levita, imo archilevita ego sum : scriptum est autem in lege Domini, ut nemo in sacerdotalem ordinem, aut Leviticum assumatur, nisi prius dicat patri et matri : Vale⁶⁸ ! id est, nisi in eo penitus exstinguatur affectio parentelæ. Revertor ad dominum vestrum, cujus familiaritatem, et suavissimam comitivam perdidisse me doleo. Sperabam, quod esset ex mea conversatione industrius, eo quod nobile illius ingenium, divesque memoria meis admonitionibus se in virtutum culmen erigeret, fructumque in Ecclesia Dei faceret tempestivum. Absentiam meam nunc suppleatis, amici charissimi, dominumque vestrum adhortari salutari-
bus monitis non cessetis, ut levitate juvenili deposita pontificalem induat gravitatem; ne siquidem illius nobilis animæ zelus et cura sollicitat. Non enim inveni pontificem adeo socialem, adeo manifestum, adeo in omnes munificentias et liberalitates effusum. Omni petenti tribuit; munificentiam enim a tenera prænuñtiavit infantia : misericordia cum ipso coaluit, ut cum beato Job fiducialiter dicat : *Ab infantia mea crevit liberalis affectio mecum, et de utero matris meæ mecum egressa est*⁶⁹. Vellem tamen quod munificentis ejus ratio mensuram præscriberet, et donationes, quas militibus aut histrionibus facit, modestia limitaret. Beneficiorum enim, quæ pauperibus conferuntur, mensura debet esse immensitas. Quantum vero per adulationes mediantibus donis ejus opinio ad inanem jactantiam crescit, tantum apud bonos et graves, quasi in vaporem et fumum suæ beneficentiæ titulus evanescent. Non militibus, sed pauperibus erogare tenetur patrimonium crucifixi : cujus ipse non domi-

nus, sed tutor est, ut misereatur et commodet ad usum egentium, tanquam testamentarius dispensator. Vidi eum quandoque sic exinanitum liberalitatibus extraordinariis, quod eum invitum et dolentem adigebat necessitas exactionibus et rapinis operam dare. Utinam memoriter et efficaciter observasset verba Pauli in secunda Epistola ad Corinthios : *Non dico, inquit, ut gratia vestra sit aliis remissio, vobis autem tribulatio; sed ut abundantia vestra sit eis inopiæ supplementum, ut fiat æqualitas, de qua scriptum est : Qui multum habuit, non abundavit, et qui modicum habuit non minoravit*⁷⁰ ! Instate, quæso, opportune, ut gloriam nobilis Ecclesiæ Carnotensis non obscuret, sed eam supportet auxiliis, et consiliis erigat, meritisque sanctæ conversationis illustret. Si vult salubriter ei servire, cui servire regnare est, et habere laudem in nomine ipsius, ascendat ex adverso, et opponat se murum pro domo Domini⁷¹. Non enim potest esse præclarior famæ titulus in prælato, quam si viriliter tueatur statum ecclesiasticæ libertatis. Si quid perperam fecit, si quid vitam ejus aliquo tempore offuscavit, totum reformabit et redimet zelus domus tuæ, Deus, et justitiæ amor. Hæc duo faciunt ut fama hominis mortua reviviscat; et, qui prius obnoxius erat accusantibus linguis, postea in libertatem publici favoris et gratiæ odorem suavitatis effundat.

Sane, sicut audivimus, exiit edictum a Philippo rege (52), ut describeretur Gallicus orbis, et oneraretur Ecclesia decimationibus recidivis. Sic paulatim transibit decimatio in consuetudinem (53), et præsumpta semel abusio ignominiosam Ecclesiæ servitatem infligit. Offerunt Domino nostro cœlitus gratiæ triumphalis occasio. In optione ipsius est, aut degenerem et dejectum animum turpiter ad serviendum submittere, et importabile jugum suis successoribus importare, aut coronæ immarcescibilis eminentiam obtinere. Regiæ, quæso, indignationis motus non timeat : cum enim sit æqualis regi genere (54), non est eo inferior dignitate. Ad ministrum Dei dicitur per prophetam : *Erunt reges nutritii tui et mammilla regum lactaberis*⁷². In hac autem causa Deus, qui major est omnibus, causa finalis est. Bonus autem pontifex in persecutione

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(52) Intelligit Philippum Augustum Francorum regem, qui ad expugnandum Saladinum potentissimum Saracenorum principem, et ad subveniendum terræ sanctæ, decimam omnium bonorum tam a laicis quam a clericis exigebat. Quæ decima ideo Saladina dicta est, quod ad expellendum e terra sancta Saladinum collecta fuerit.

(53) Id recte auguratus fuerat Blesensis. Nam licet expeditio illa transmarina cum tanto apparatu tantoque zelo suscepta sit, biennio tamen dilata est, et decimæ exactæ ac persolutæ; nec cessante

bello ab exactione cessatum est, ut innuit Choppinus, libro tertio *De Doman.*, tit. 23 : « Neglecto sacrarum expeditionum consilio, nihilo secius decimantur sacerdotiorum redditus, et decimæ in annuas fisci rationes patrimonii instar reservantur. »

Scripta anno 1188, quo scilicet reges Franciæ et Angliæ, multique magnates, et aliorum infinita multitudo se cruce signarunt ad subveniendum terræ Hierosolymitanæ.

(54) Quia Rainaldus erat regis consanguineus. Vide notas ad epist. 15.

⁶⁶ II Reg. 15. ⁶⁷ I Reg. 6. ⁶⁸ Deut. 35. ⁶⁹ Job. 31. ⁷⁰ II Cor. 8. ⁷¹ Ezech. 13. ⁷² Isa. 49.

seminat, quod in gaudio metet ⁷³. *Potens in terra A* erit semen ejus ⁷⁴: pressura enim libertatem, afflictio jucunditatem, amaritudo dulcedinem germinabit. Si se pro Christi Ecclesia erubescentiæ et confusione opposuerit, scriptum est: Quia pro confusione duplici et rubore in terra sua duplicia possidebit ⁷⁵. Quid dubitet Christianus, cui vivere Christus est, et mori lucrum? ⁷⁶. Quidquid ei accidat, si Christum diligat, vita ejus abscondita est cum Christo in Deo ⁷⁷. Eum, quæso, favor auræ blandientis non moveat, nec turbo tempestuosus inclinet. Turbo quandoque motus est, ut Elias raperetur in cœlum ⁷⁸. Certus est, quod morietur, quando vero morietur incertus. Debitor naturæ est, ut ei mortis vectigal exsolvat. Nescimus quid ventura pariat dies ⁷⁹ et quis de die præsentis securus est? Quis scit, si mors ignominiosa, mors turpis, mors subita eum rapiat, et non sit qui eripiat? Cum dulcior et jucundior est homini vita sua, tunc separat amara mors ⁸⁰. Teste Scriptura: Cum dixerint: Pax et securitas, tunc repentinus superveniet eis interitus et dolor, sicut in utero habentis, et non effugient ⁸¹. Job etiam dicit: Deducunt in bonis dies suos, et in puncto horæ ad inferna descendunt ⁸². Horrendum est incidere in manus Dei viventis ⁸³. Sancta ergo et salubris est cogitatio, se pro eo vitæ aut famæ periculo grantanter exponere, qui est auctor vitæ et gloriæ retributor. Tutius est homini pro Christo animam suam perdere, ut eam custodiat, quam custodire, ut perdat. Summa hujus exhortationis est, ut Dominus vester sibi circumspicere prospiciat, ut non terrenæ suppellectilis eum jactura deterreat; non alliciat favor principum, non enervet ambitio, nec ipsum spes vitæ productionis fallax et proditoria blandiendo seducat.

EPISTOLA XXI.

AD H. CANONICUM, QUONDAM AMICUM.

ARGUMENTUM. — *Insignem H. canonici quondam amici, fastum et arrogantiam describit et insectatur.*

Petrus Blesensis Bath. archidiaconus, quondam dilecto filio, et amico H., salutem et spiritum humilitorem.

Solenter inquirens, et diligenter examinans universa quæ habes ex beneficio naturæ vel gratiæ, ad plenum admirari non sufficio: unde tibi obrepere possit elationis occasio, qui ex pluribus causis in unum concurrentibus debueras in oculis tuis esse humilis et abjectus. Cum nuper te Rothomagi invenissem, atque ad verbum mutuæ societatis et amicitiae descendissem; nec unum a te verbulum mansuetudinis aut dilectionis extorsi. Quidquid humano cordi suggerere potest humilitas sive modestia, proponebam, ut aliquod verbum mansuetudinis et humilitatis elicerem. Tu vero in superbia

et abusione, sublimes et infrunitos oculos distorquens in fastum, quadam pomposa et superciliosa facie despiciens universa, et omnia quasi pro imperio agens, amicum, cui nunquam necessarius esse potes, et cujus auxilio semper egres, vix, et tamen indignantissime respexisti, et despexisti. Læco enim respexisti, ut despiceres; et, ut ab eo, qui te diligebat ex animo, faciem tuam cum quadam fastuosa oculorum extollentia declinares. Causam hujus rei nescio, nisi quia magnus apparere desiderabas in oculis tuis, qui in oculis aliorum forte abjectissimus reputaris. Summam reputo insaniam, si mento captus prudentem se judicet: nec minorem vesantiam censeo, si ignobilis et imprudens arroganti elatione se inflat. Certe in filio regis satis intolerabile esset supercilium quod præterdis; publice tamen scitur quod non es filius regis, licet is, qui te genuerit, fuerit coronatus. Miror unde tibi venerit pes superbiæ; unde conceperis superbiendi materiam, nisi quia forestariis es addictus, ut tyrannicas exactiones, quibus pauperes opprimuntur, redigas in scripturam. Porro illi te scribunt et proscrubunt apud Dominum in libro mortis, quos apud forestarios paginæ damnationis ascribis. Cum esses litteratoriæ artis omnino ignarus, scis, quia amici tui epistolæ, quas depravasti, te fecerunt canonicum: tuque per eandem facile excanonicari posses, si significarent summo pontifici cum alijs enormitatibus tuis damnatæ usurpationis officium quod exerces. Porro dictum est Danieli: *Daniel, claude sermonem, et signa librum usque ad tempora statutum* ⁸⁴: sic et ego cum patientia sustinebo, nec adversum te spiritum conceptæ indignationis effundam, donec experiar, quid in te possit operari familiaris et amica correctio. Ego quidem fatuitati ascribo, quod fatuum doceo et superbum; cum Salomon dicat: *Qui arguit impium, ipse sibi maculam generat* ⁸⁵; et *qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam* ⁸⁶. In eo enim est correctio supervacua, quem incorrigibilem pertinacia sua facit testimonio Salomonis: *Si contuderis stultum in pilo quasi pitanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia ejus* ⁸⁷. Descende, quæso, in te ipsum, et fode conscientiam tuam parietem, videbisque abominationum genera, quibus te judicare poteris infelicem. Sic enim dicit Dominus Ezechieli: *Fili hominis, fode parietem* ⁸⁸; et cum fodisset, ecce multitudo reptilium et abominationum. Hunc parietem foderat, suæque miseriam conditionis attendens alius propheta dicebat: *Ego vir videns paupertatem meam* ⁸⁹. Verumtamen non potes humiliter sapere, quia ambulans in magnis et mirabilibus super te, atque ventum elationis magnæ concipiens, ad nubes et impossibilia te extendis. Disperdet Dominus labia dolosa, et linguam magniloquam ⁹⁰.

⁷³ Psal. 125. ⁷⁴ Psal. 111. ⁷⁵ Isa. 61. ⁷⁶ Philip. 1. ⁷⁷ I Thess. 5. ⁷⁸ Job. 21. ⁷⁹ Hebr. 10. ⁸⁰ Cap. 12. ⁸¹ Thren. 3. ⁸² Psal. 11.

⁷⁷ Coloss. 3. ⁷⁸ IV Reg. 2. ⁷⁹ Prov. 27. ⁸⁰ I Reg. 15. ⁸¹ Prov. 9. ⁸² Eccli. 22. ⁸³ Prov. 27. ⁸⁴ Cap. 8.

Extollentiam autem oculorum ne dederis mihi, Deus **A** ⁹¹. Cave quæso, ne magnificentia cordis tui tibi occasio sit ruinæ. Scriptum est enim: *Ante ruinam exaltabitur cor* ⁹²: *Vidi, inquit, impium superexaltatum et elevatum* ⁹³. Et subjungit: *Transivi, et ecce non erat* ⁹⁴. Unum noveris, quod cum hac superbia tua nec Deo nec homini potes esse acceptus. Nam nec avis acceptatur in sacrificio Domini, nisi plumæ et pulmonis vesicula deponatur ⁹⁵.

EPISTOLA XXII.

AD MAGISTRUM JOANNEM SARESBERIENSEM.

[A. D. 1170.]

ARGUMENTUM. — *Joannem Saresberensem, cum S. Thoma archiepiscopo Cantuariensi in exilio agentem, spe futuræ remunerationis consolatur. Monetque ut fortiter pro ecclesiasticæ libertatis defensione, remoto tamen omni studio vindictæ, certare pergat. Non dubitare se gloriosum tandem fore hujus certaminis in Thoma exitum.*

Charissimo amico suo magistro JOANNI de Saresberia, PÆTRUS Blesensis Bath. archid. (55), salutem in auctore salutis.

Quoties communes Ecclesiæ Anglicanæ pressuras (56), dominique vestri Thomæ archiepiscopi Can-

tuariensis exsilium diligenter attendo, plurimum mihi cedit ad solatium, quod pro justitia Dei, et pro Ecclesiæ libertate se murum opponit, et ex ipsa persecutione hac finem merebitur gloriosum. Video, quod positi estis inter malleum et incudem; et assidue supra dorsum vestrum fabricant peccatores ⁹⁶⁻¹⁰⁰. Verumtamen, si in Christo et pro Christo pugnatis, ipse non permittet vos tentari supra id quod potestas ferre, sed faciet cum tentatione proventum ¹⁻³⁷ tolletque Dominus virgam peccatorum desuper sortem justorum, ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas ³⁸. Si veritas non mentitur, vestræ persecutionis exitus beatitudo interminabilis erit. *Beati, inquit, qui persecutionem patiuntur propter justitiam* ³⁹, Petrus apostolus dicit: *Nemo ex vobis patietur, quasi homicida aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor* ⁴⁰. « Martyrium enim facit non pœna, sed causa ⁴¹, sed et sicut apostolus ait: *Si quid patimini propter justitiam, beati* ⁴². Donum quidem Dei est in eum credere, sed et donum optimum pro Christo contumelias sustinere. *Vobis, inquit Apostolus, donatum est pro Christo, non solum ut in illum credatis, sed ut etiam pro ipso patiamini* ⁴³. Vobis itaque

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(55) Sola exemplaria Merlini et Sorb. 1 ms. habent ut hic in titulo *Bathoniensis archidiaconus*, quod non legitur in omnibus aliis; et recte: nondum enim in Anglia fuisse videtur, cum hæc scriberet Petrus Blesensis. Vide ipsius Vitam quam operibus præfiximus. — *Joanni de Saresberii*. Ille est Joannes Saresberiensis inter litteratos sui temporis eruditissimus, ut testantur varia ejus opera, ex quibus quædam excusa, alia in bibliothecis præsertim Angliæ reconclita doctorum obstetricantem manum expectant.

Hic ex mediocribus parentibus et fortuna tenui natus, aliquandiu primum apud Petrum Cellensem mansit, et ab eo benigne et liberaliter est sustentatus: Unde et sæpe clericum suum Petrus appellat. Quantum vero ipsi obstrictus cæset, testatur idem Joannes *epist. 8*. Dehinc Parisios arcem scientiæ studiorum causa profectus, cura Theobaldi Magni Campaniæ comitis viri munificentissimi, in scholis est educatus. Postea Romam profectus est ad salutandum Adrianum IV summum pontificem, compatriotam suum, qui eum tam amice liberaliterque excepit, ut in ulteriorem familiaritatem admitteret, commensalem sæpe haberet, et arcana conscientia secretiora ipsi revelaret, ut ipsemet Joannes testatur in suo *Metalogico*, lib. iv, c. 42. Quanta autem apud eundem Adrianum libertate loquendi, ipso summo pontifice jubente, uteretur, disertè declarat in *Polygrafico*, lib. vi, c. 24.

Reversus Parisios aliquandiu doctoris munere ibi in academia perfunctus est, ubi inter cæteros magni nominis discipulos habuit Petrum Blesensem, qui propterea eum sæpe magistrum suum nominat. Tum in patriam regressus primum Theobaldi Cantuariensis archiepiscopi, mox S. Thomæ ejusdem successoris familiaris et ad mortem usque comes individuus fuit; ita ut a Petro Cellensi, lib. vii, *epist. 8*, dicatur: « Pretioso sanguine B. Thomæ, martyris intinctus. »

Annis vero post mortem S. Thomæ 4 aut 5, id

est anno Christi 1176, ex Radulfo et Gervasio, vel 1177 ex monacho Autissiodorensi et Roberto de monte, procurante Willelmo Theobaldi Magni filio, qui ex Carnotensi sede ad Senonensem archiepiscopatum translatus fuerat, et postulante Ludovico Junio Francorum rege, ipse Joannes a capitulo Carnotensi in episcopum electus est. Itaque decanus et cantor pluresque cleri Carnotensis Ecclesiæ Cantuariam cum literis capituli, regis et archiepiscopis Senonensis advenerunt: qui in capitulo Cantuariense introducti litteras fidem et auctoritatem suæ postulationi præstantes exhibuerunt, ut est apud Gervasium et Radulfum.

Perlectis publicè litteris, summo omnium gaudio cum hymnis et canticis electus ad ecclesiam perductus est. Tum a Carnotensibus in Franciam deductus, Senonis consecratus est a Mauricio episcopo Parisiensi. Sex aut septem annis Ecclesiam Carnotensem administravit. Nam obiit ann. 1182, sepultusque est in abbacia de Josaphat, juxta Carnotum.

Solebat autem ille promotionem suam meritis gloriosi martyris S. Thomæ magistri sui tribuere, ideoque in litteris suis aut chartis sæpissime ita scribebat: « Joannes divina miseratione, et meritis S. Thomæ martyris Carnotensis Ecclesiæ minister humilis. » Pietatem et sanctitatem ejus mirifice extollit Necrologium Carnotense, et inter alia eum magistri sui exemplo cilicio a collo ad pedes indni consuevisse refert, ut habet Joan. Baptista Soucheus in historia ms. Ecclesiæ Carnotensis, lib. iv, cap. 22. Inter multa autem quæ contulit Carnotensi Ecclesiæ beneficia, reperitur vas pretiosum, in quo sanguis S. Thomæ asservabatur: quem scilicet effusum in pavementum Ecclesiæ, post mortem viri sancti collegerat; de eo sic Gervasius: « Collectus est ille sacrosanctus sanguis cum cerebro et testibus, et diligenter repositus est, post modicum toti mundo propinandus. »

(56) Historiam calamitatum Ecclesiæ Anglicanæ

⁹¹ Ecc. 1. 25. ⁹² Prov. 16. ⁹³ Psal. 36. ⁹⁴ Ibid. ⁹⁵ Lev. 1. ⁹⁶⁻¹⁰⁰ Psal. 125. ¹⁻³⁷ I Cor. 10. ³⁸ Psal. 124. ³⁹ Matth. 5. ⁴⁰ I Petr. 4. ⁴¹ Aug. *epist.* 147. ⁴² I Petr. 3. ⁴³ Philipp. 1.

congratulor quia justitiam in iudicium convertistis, quia quorundam rebellionem atque contumaciam suspensionis animadversione reprimitis (57) : si tamen hoc facitis rationis et justitiæ motu, non zelo ultionis, aut alienæ injuriæ appetitu. Nihil, quæso, faciatis ex rancore vel odio, sed omnia vestra in charitate fiant; nec enim ex persecutione hac salutis manipulos colligitis, nisi tota intentio vestra procedat ex intimo charitatis. Porro cum per cli- banum iracundia, sive persecutio in sacra pagina designetur, in Levitico docemur, sacrificium, quod in cli- bano coquendum est⁴³, prius aspergere oleo charitatis, ne comburatur. Illius enim animus, qui ad tolerantiam persecutionis se præparat, prius demulcendus est oleo charitatis, ut nec in adversis a charitate deficiat, nec adversus fratrem suum zelo ultionis, aut odio inardescat. Meritorium igitur vobis est, atque apud Deum et homines commendabile, si inobedientiam subjectorum justitia mediante compescitis. *Beati enim, qui custodiunt iudicium, et faciunt justitiam omni tempore*⁴⁴. In executione quidem justitiæ, non debet esse personarum acceptio, aut delectus. Si sit frater, aut filius : si sit prælatus, aut subditus, semper quæratur fructus justitiæ, semper juste judicent, qui judicant orbem terræ. Nam cum levitæ, occidentes fratres et filios suos, illi essent peccatum idololatriæ, ait illis Moyses : *Consecrasti manus vestras hodie unusquisque in filio suo, et in fratre suo, ut detur vobis benedictio*⁴⁵. Salomon quoque dicit : *Qui arguunt, laudabuntur, et super eos veniet benedictio*⁴⁶. Plurimum quidem commendabile est in domino vestro, quod sic solus ascendit ex adverso, quod opponit se murum pro domo Israel, et arguit pro mansuetis terræ⁴⁷. Istum habemus hodie, singularem et unicum inter filios excussorum. Pro patribus nostris natus est nobis filius⁴⁸, qui exemplo apostolorum solus hodie facit vindictam in nationibus, et increpationes in populis⁴⁹. Et sicut illi principes populorum, qui modo congregati sunt cum Deo Abraham⁵⁰ pro justitia Christi,

A tanquam *dii fortes terræ vehementer elevati sunt*⁵¹, sic et honor istius, si in exhibitione justitiæ perseveraverit, elevabitur in immensum.

Quod enim nunc exsulat, quod multa in ejus contumeliam attentantur, ei totum hoc in gloriam beneficio patientiæ convertetur. *Quod leve est, et momentaneum tribulationis nostræ, dicit Apostolus, immensum gloriæ pondus operatur in nobis*⁵². *Exhibeatis vosmetipsos tanquam Dei ministros in multa patientia*⁵³ :

Nam *vidua est virtus, quam non patientia firmat*⁵⁴. Et quis a primitivis Ecclesiæ cunabulis sine patientia triumphavit? Sane, licet plurimum habeat de spiritu fortitudinis dominus vester; dicitur tamen, quod propter coronationem novi regis Anglorum (58) ab Eboracensi factam, atque ob quædam privilegia, sicut dicunt, contra ipsum subreptitie impetrata, adeo turbatus est, quod a pusillanimitate spiritus et tempestate *pene moti sunt pedes ejus, pene effusi sunt gressus sui*⁵⁵. Verumtamen vos, qui estis manus archiepiscopi et oculus ejus, sanctis exhortationibus vestris confortate manus dissolutas, et genua debilia roborate. Non est mirum, si turbetur tribulationibus et pressuris; verumtamen, si totus imitatur et inhæreat ei, qui in electis suis mittit radices, omnem ventum tentationis et turbinis securus excipiet⁵⁶. Certe patres antiqui, cum essent quandoque inter angustias, frequenter tædio sunt affecti. Unde et fortis illa tolerantia passionum, qua fervebant in Domino, tepere et torpere videbatur ad tempus, donec virtute induti ex alto per gratiam divinæ consolationis in spiritu fortitudinis resurgabant. Elias fugiens a facie Jezabel, et affectus tædio hujus vitæ, projecit se subter unam juniperum, petiitque animæ suæ, ut moreretur. *Sufficit, inquit, mihi tolle animam meam*⁵⁷. Apostolus etiam, simili tædio intabescens : *Supra modum, inquit, gravati sumus, ita ut tæderet nos vivere*⁵⁸. Propheta hæc tædia frequenter expertus dicit : *A fortitudine manus tuæ ego defeci, et tabescere fecisti, sicut ara-*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

ex dissidio inter Henricum regem et Thomam archiepiscopum Cantuariensem ortarum, fuse narrant ejus ævi scriptores, et maxime *Processus S. Thomæ, ex Historia quadripartita* aut quadrilogo compositus. [Vide *Patrolog.* t. CXC. Ebrt.]

(57) Videtur loqui de excommunicatione, quam S. Thomas fulminaverat in eos, qui bona Ecclesiæ Cantuar. injuste occupata detinebant, similiter et in Eboracensem archiepiscopum, aliosque episcopos, et magnates, qui coronationi regis Henrici Junioris interfuerant. Vide *Processum*, l. II, c. 29. Gervasium et Radulfum.

(58) Hæc fuit vera et unica causa aut occasio necis S. Thomæ. Nam et mediantibus summo pontifice, rege Francorum et archiepiscopo Senonensi, Thomas Henrico regi, licet diutissimæ et pertinaciter retinenti, reconciliatus fuerat, revocatis et

D abolitis pravis decretis, quæ tam funesti inter regem et archiepiscopum dissidii causa fuerant, ipseque archiepiscopus in Ecclesiæ suæ honorumque omnium possessionem redire permisit. Verum cum juribus suis nihil detrahi pateretur, Eboracensem archiepiscopum, qui juniorem regem sacraverat, episcopos etiam plures et magnates, aliosque omnes qui coronationi interfuerant, nomine summi pontificis excommunicavit, nempe ne propriæ personæ injuriam ulcisci videretur, prius excommunicationis sententiam a summo pontifice obtinuerat. Quæ res in tantam iracundiam Henricum concitavit ut in duriora quædam verba in archiepiscopum proruperit, ex quibus trucidandi sanctum virum nefarii homines occasionem arripuerunt.

⁴³ Lev. 2. ⁴⁴ Psal. 105. ⁴⁵ Exod. 32. ⁴⁶ Prov. 24. ⁴⁷ Isa. 1. ⁴⁸ Psal. 136. ⁴⁹ Psal. 149. ⁵⁰ Psal. 46. ⁵¹ Ibid. ⁵² II Cor. 4. ⁵³ II Cor. 6. ⁵⁴ Vide *Neubrig.* l. II, c. 25, et *Polyd.* l. III *Histor. ang.* ⁵⁵ Psal. 72. ⁵⁶ Eccli. 24. ⁵⁷ III Reg. 19. ⁵⁸ II Cor. 1.

neam, *animam meam* ⁴⁸. Porro charitas in eis invalescebat ex tædio, et ex ipsa infirmitate fortitudo crescebat: quod alicui forte incredibile videretur: Nisi Apostolus, qui frequenter hæc in libro experientiae legerat, testimonium super hoc ferret: *Quando enim, inquit, infirmor, tunc fortior sum*; sed et ei dictum est: quia *virtus in infirmitate perficitur* ⁴⁹.

Si ergo propter ingruentiam malorum, quæ sustinet dominus vester, aut pro suorum desolatione, aut pro exsilio hujus diuturnitate, videritis ei torporem mentis obrepere, sitis ipsi solatio, ne desperet, ne situbet: in proximo est enim tempus visitationis suæ. Nam si *mirabiles sunt elationes maris, mirabilis est et in aliis Dominus* ⁵⁰: qui procellam convertit in auram, et indignationem regis in gratiam.

Per legatos sedis apostolicæ (59), cum quibus a Romana curia usque ad Bononiam veni; vel Anglorum regi in proximo firmissime reconciliabitur, vel ad majoris patriarchatus eminentiam transferetur. Sane, qualitercunque voluerit Dominus negotium ejus disponere, si talis perseverat, qualis est hodie, securus expectet exitum hujus pugnae: ideoque voces palpantium non attendat, sed sequatur spiritum Dei, qui in eo est, et quocunque ibit spiritus, et rotæ pariter gradiantur ⁵¹. Scio enim, quod gloriosus erit sui certaminis cursus, si tantummodo perseveret in eo, quem cœpit, fortitudinis et con-

stantiæ casu. Qui enim legitime certaverit, coronabitur ⁵²: cumque omnes virtutes currant ad bravium, sola perseverantia coronatur. Rogo autem vos, tanquam dominum et magistrum meum, ut me de vestro et ipsius statu frequentius instruat. Nam, cum aliud non possim, oro jugiter pro vobis, ut præveniente Altissimi gratia regis Anglorum gratiam,strarum rerum liberam administrationem obtinere possitis.

Librum vestrum de nugis curialibus legi, et mirabiliter me refecit; nam et ibi optima forma eruditionis est, et propter artificiosam sententiarum varietatem inæstimabilis materia voluptatis. Bene valete.

EPISTOLA XXIII.

AD OCTAVIANUM (60) ROMANÆ ECCLESIAE CARDINALEM.

[A. D. 1187.]

ARGUMENTUM. — *Dolenter queritur passim indignos, sive scientiam, sive virtutem, sive ætatem spectes, per summam ambitionem in episcopatus, aliasque dignitates irruere: obestaturque Octavianum, apostolicæ sedis legatum, ut sui auctoritate interposita ambiciosos et Simoniacos omnes ab Ecclesiæ gubernaculis arceat.*

Charissimo domino et amico Oct. S. Romanæ Ecclesiæ cardinali presbytero, apostolicæ sedis legato, magister P. B. Bath. archid. salutem,
O curas hominum, o quantum est in rebus inane ⁵³
O inanis gloria! o ambitio cæca! o terreni honoris

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(59) Plures variis temporibus missi sunt ab Alex. III ad pacem inter Henricum regem et S. Thomam stabilendam legati: qui vero sint isti, qui post coronationem Henrici Junioris missi sint, et de quibus hic loquitur Blesensis, prorsus incertum est. Cum de illa legatione ne verbum quidem apud auctores istius temporis reperire sit, nec apud ipsummet Baronium, qui rem totam accuratissime descripsit. Nisi forte dicamus eos esse Gratianum et Vivianum cardinales, quos anno superiore, id est 1169, pro hac causa ultimum a summo pontifice missos narrat historici. Vid. *Process.*, lib. II, c. 27. Gervasius, Radulfus, et post illos Baronius, t. XII, ad ann. 1169. — Videtur hæc epistola scripta ann. 1170. Nam in ea mentionem facit coronationis Henrici Junioris, quæ facta hoc anno. Sequenti autem, id est 1171 ineunte, S. Thomas martyrio coronatus est.

(60) Ille est Octavianus nobilis Romanus, qui primum subdiaconus apostoli us ab Alexandro III, diaconus cardinalis SS. Sergii et Bacchi, tum a Lucio III postmodum episcopus cardinalis Ostiensis, et vicarius urbis a Clemente III creatus est, inquit Ciaconius in *Vitis pontif.* Quod ad legationem attingit, qua fungebatur, cum ei scriptis Blesensis, hanc epistolam querelis plenam de his quæ perpetram agebantur in Ecclesia Dei, ait Baronius ad ann. 1187, et missus est ab Urbano III in Angliam cum Hugone de Nunant electo Cestrensi, alias Coventrensi, quibus commisit legatiam in Hispaniam ad coronandum ibi Joannem filium regis Henrici II. Sed rex coronationem distulit, et prædictos legatos duxit secum in Northmanniam, etc.

Hic est Octavianus, cui Richardus Anglorum rex, cum ad sacrum bellum pergeret, occurrente sibi ad ostia Tiberina (erat enim Ostiensis episcopus) turpia multa, dixit, impropere Romano Simoniam, quod oca marcas haberent pro consecratione Cenomanensis episcopi, et oca marcas pro legatione Eliensis episcopi, et pecuniam magram ne deponeretur Burdegalensis, qui a clericis suis accusabatur in crimine. » Eadem Baronius ex Rogero.

Ille est etiam, quem, ait Baronius, missum a Cælestino III, anno 1192, Jordano cardinali a Fessanova in Northmanniam, ad dirimendam litem, quæ erat inter Guillelmum Eliensem episcopum regni Angliæ cancellarium, et Walterum Rothomagensem archiepiscopum, de qua suo loco infra dicemus. Verum, re infecta, recesserat.

Quanto autem apud Innocentium III in pretio fuerit, hinc potissimum apparet, quod summus pont. castrum montis S. Mariæ destrui jussit, in quo prædecessoris sui tempore Conradus Musca Octavianum episcopum Ostiensem e Francia redeuntem detinuerat, et ut esset hæc demolitio in titulum memoriæ sempiternæ, ait Ciacon. *ibid.* Ad eum etiam, quem vicarium suum in urbe constituerat, in mandatis dedit, ut altaria quædam basilicæ Vaticanæ solemniter dedicaret. Insuper bis eum legatum a latere suo destinavit, semel in Siciliam, ad Constantiam Augustam, ut suo et filii sui Friderici II nomine fidei sacramentum exigeret, eique beneficiario jure, regni titulos more majorum apostolicæ sedis nomine concederet. Iterum in Galliam ad Philippum Augustum missus est, ut legi-

⁴⁸ Psal. 38. ⁴⁹ II Cor. 12. ⁵⁰ Psal. 92. ⁵¹ Ezech. 10. ⁵² II Tim. 2. ⁵³ Pers. Sat. 4.

inexplebilis fames! o lineæ cordium, animarum subversio, cupiditas dignitatum! Unde obrepit hæc pestis? Unde invaluit hæc execranda præsumptio, ut indigni dignitates ambiant; et quanto minus meruerunt ascendere ad honores, tanto importunius honoribus se importent? Hodie per fas et nefas, hodie in animæ corporisque discrimine currunt infelices ad cathedram pastorem; nec attendunt, quod sit eis cathedra pestilentiae, dum sibi et aliis sit occasio ruinae. In gregibus et armentis, teste Hieronymo⁶⁶, aries et taurus corpore et animositate præstantior alios antecedit⁶⁷; homo vero hestis omnibus bestialior, tanto indiscretius et audacius melioribus anteesse præsumit, quanto minus de virtutum titulis, aut conscientiae sinceritate confidit. *Utinam saperent, et intelligerent, ac novissima providerent*⁶⁸, nec populi iniquitates suis excessibus aggregarent! Verba sunt Ecclesiastici⁶⁷: *Noli quærere ab homine ducatum, neque a rege cathedram honoris. Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumperere iniquitates populi.* Non te immittas in populum nec alliges tibi peccata duplicia. Qui nihil didicit, aliorum doctor efficitur, et quasi *æs sonans aut cymbalum tinniens*⁶⁸ usurpat prædicantis officium, cum sit truncus inutilis et idolum mutum. Apud veteres erat conditio sapientum inæstimabiliter venerabilis, hodieque prudentia tanquam vilis et abjecta calcatur; quadam vero abominabili mutatione stultitia ponitur in sublimi. Hoc est, quod Ecclesiastes⁶⁹ deplorando conqueritur: *Vidi, inquit, in alium, quod sub sole est, stultum positum in dignitate sublimi, et sapientes sedere deorsum.* Sacrae Scripturae prorsus expertes onus importabile dignitatis usurpant; de aliena potius, quam de sua scientia præsumentes. Alia erat Apostoli sententia discipulum instrumentis: *Tibi, inquit, commendo, fili Timothee*⁷⁰ regere Ecclesiam Dei, secundum quod novi te scientiam habere sacrarum litterarum⁷¹. Scientia siquidem spiritualis gladius est in manu potentis. Hæc est pera, in qua David tres limpidissimos lapides posuit, quibus Goliath prostravit⁷². Hæc est asini mandibula, quæ Samsoni mille hostium stragem fecit⁷³. Hic est vomer ille aratorius, quo Sangar sexcentos Philistæos occidit⁷⁴. Episcopus illitteratus, præco est mutus.

A Prælati est erudire subjectos, reddere populum acceptabilem Deo, aperiendo mysteria Scripturarum. Petro enim et successoribus ejus præcipitur ducere in altum rete⁷⁵, id est profundam sacrae Scripturae intelligentiam in capturam hominum aperire. Verumtamen hodie *sicut populus, sic sacerdos*⁷⁶: sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus. *Erubescere Sidon, ait mare*⁷⁷; erubescat, doleatque prælatus præesse populo, nec prodesse: docentis assumptis officium, et in doctrina populi mutum esse. Verbum lamentatoris prophetae est: *Grex perditus, factus est populus meus; pastores eorum seduzerunt eos*⁷⁸: *canes muti non valentes latrare*⁷⁹. Lupos a gregibus suis acere debuerant, sed ipsi lupi sunt in suos; nec de sua suorumve salute curantes, se cum gregibus suis in foveam mortis æternæ præcipitant. Hodie in episcopi dignitatem adolescentuli promoventur, et molles. Sic venditur Joseph Putiphari eunucho⁸⁰, dum Christi magisterium, dum dispensationem sacramentorum Dei sibi damnabiliter usurpare præsumit infructuosus et mollis episcopus. Porro dum ad eruditionem populi mittit Dominus Jeremiam, quem sanctificaverat ex utero matris suæ, propheta suum considerans imperfectum, tanquam adhuc elementarius et rudis in formatione verborum, respondit: *A, a, a Domine Deus, nescio loqui*⁸¹. Moyses etiam dum a Domino destinatur ad liberationem populi Israel de Ægypto: *Obsecro, inquit, Domine mitte, quem missurus es*⁸²: ab heri et nudius tertius, ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris linguæ factus sum. Et quis hodie a pontificali onere se excusat? quis hodie allegat insufficientiam suam? quis hodie invitatus trahitur, aut reclamationem? Ubi hodie similis Ammonio invenitur⁸³? quem cum clerus et populus in episcopum elegissent, electioni nullatenus consentire volebat; prævalentibus illis et invitum trahentibus, aurem sinistram cunctis videntibus sibi radicatus secuit, dicens: « Lex divina nullum præcisa aure episcopari permittit. » Cumque Timotheus patriarcha censeret hunc episcopatu dignum, etiamsi nare et auribus truncatus esset, dummodo scientia et virtutibus præemineret: illis rursus Ammonium rapientibus, et invitum trahentibus, Ammonius dixit: « Linguam meam, propter quam vobis placeo,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

timo matrimonio, quod cum uxore Isemberga vel Engelberga contraxerat, et adulterino, quod cum Agnete, alias Maria, Meranice in Istria ducis filia, contra jus fasque inierat, irritum declararet. Raynaldus ad ann. 1200.

Notandum porro hic occurrit quod in titulo dicatur

(a) Textus ex Rogero legit *subdiaconum*, sed ad marginem recte ponitur *diaconum*.

D Octavianus card. presbyter in omnibus exemplaribus, cum tamen dicam Baronius eum tantum fuisse cardinalem diaconum (a) qui in Angliam ab Urbano missus est. Unde et Ciaconius supra ait eum solummodo a Clemente III, cardinalem episcopum creatum.

⁶⁵ Epist. ad fabiolam et in c. xxxiv Isa. ⁶⁶ Senec. ep. 90. ⁶⁷ Deut. 32 ⁶⁸ Cap. 7. ⁶⁹ I Cor. 13. ⁷⁰ cap. 10. ⁷¹ I Tim. 4. ⁷² II Tim. 3 ⁷³ I Reg. 17. ⁷⁴ Jud. 15. ⁷⁵ Jud. 3. ⁷⁶ Luc. 5. ⁷⁷ Isa 24. ⁷⁸ Isa 23. ⁷⁹ Isa. 50. ⁸⁰ Isa. 56. ⁸¹ Gen. 39. ⁸² Jer. 1. ⁸³ Exod. 4. ⁸⁴ Pallad. Hist. laus., c. 11, Socr. l. iv, c. 18.

nisi me citius dimittatis, abscindam. Dignitatis equidem appetitus natione cœlestis est: in cœlo concepit, et peperit iniquitatem⁶⁵. Per hanc affectabat sedere in lateribus aquilonis⁶⁶, qui nondum laboraverat, ut sederet. Sed et isti nondum laboraverunt, ut sedeant, ut eminentiam cathedræ pastoralis ascendam. Nondum propositum perfectionis aggressi sunt. Nondum cum Petro rete, cum Joanne sindonem, cum Matthæo telonium, cum Joseph pallium, cum homine evangelico sepulturam patris, cum muliere Samaritana hydriam, id est cupiditatem sæculi reliquerunt. Peccato talium, quasi filiorum Heli translata est hodie arca, sive gloria Domini de Israel in Azotum⁶⁷ ignem, scilicet, concupiscentiæ. Ignis autem iste non inflamat, sed infumat, non illuminat, sed excæcat, sicut scriptum est: *Supercecidit ignis et non viderunt solem*⁶⁸. De Azoto transfertur in templum Dagon⁶⁹, id est tristitiæ, vel desolationis. Nonne idolum tristitiæ et mœroris est prælatus illiteratus et fatuus, qui in ira Dei, et populi desolatione eligitur, et quasi idolum erigitur⁷⁰, ut veniat quod legitur in Matthæo: *Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto*, id est in Ecclesia Dei, *tunc vœ prægnantibus et nutriendibus*⁷¹. Illi enim, qui spiritum salutis necperant, exemplo talium suffocantur. Qui vero vitæ cœlestis alimenta petebant, nullo verbi divini pabulo sustentantur. *Parvuli*, inquit *propheta, petierunt panem, et non erat, qui frangeret eis*⁷².

Tu igitur, amantissime Pater, qui a latere summi pontificis missus es, ut legatione fungaris pro Christo, surge in exstirpationem exētratiſsimæ pestis hujus. Ecce constituit te Dominus *super gentes et regna, ut vellas et destruas, ut disperdas et dissipes, et ædifices, et plantes*⁷³. Accendatur et ignescat zelus tuæ auctoritatis adversus ambitionis malum, dissipa et evelle plantationes iniquas. Ædifica, et planta in Ecclesia Dei tales, quos humilitas, quos innocentia, quos vita probatior et litteratura com-

mendat; qui subjectos doceant, qui divites non palpent, pauperes non gravent, qui minas potentum non timeant, qui crimina corrigant et marsupia non emungant; quorum sermo sit doctrina, quorum conversatio sit justitia, quorum auctoritas sit, non in habitu, non in fastu, sed in eruditione et defensione fidei; quorum vita sit publice commendabilis, quorum memoria in benedictione. Ad tuum, et collegæ tui (61) ingressum, quæso, lætetur Ecclesia Christi, ut a Simoniacis et ambitiosis oppressa sub vestra consolatione respiret. Congaudeant clerici, et exsultent populi, se hodie in vobis suscepisse cives apostolorum, et domesticos Dei, portantes pacem, et illuminantes patriam, nobis et aliis vitæ æternæ poscentes præmia, ut de labore et sollicitudine vestræ legationis immarcessibiles justitiæ manipulos reportetis.

EPISTOLA XXIV.

AD FAMILIARES THOMÆ ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS (62).

[A. D. 1169-70.]

ARGUMENTUM.—*Reginaldus archidiaconus Saresberiensis in offensionem Thomæ archiepiscopi exsultantis inciderat: eum ad satisfactionem et reconciliationem paratum Petrus cupit in amicitiam, et per eam, in societatem persecutionis restitui.*

Doletis, et causamini quod ad archidiaconum Saresberiensem (63) me contuli: sed si culpa esset, accessisse ad eum, reddidit me necessitas excusatum. In verbo Domini dico vobis, quod nec noveram, nec audieram, quod dominus vester adversus eum aliquid rancoris aut odii concepisset. Nunc etiam certissime novi quod vestro domino reconciliari toto corde desiderat; et jam nisi inimicus homo impedisset, per omnia satisfactorius se ipsius pedibus humiliter advolvisset.

Adhuc etiam correctionem, et conversionem ipsius exspecto quotidie, et ad hoc operam adhibeo diligentem. Sed sunt aliqui cum eo, qui seminant zizania, et firmiter interdicitur, ne domino vestro reconcilietur, si patris sui, quem super omnia dicitur

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(61) Hugonis electi Cestrensis, de quo supra.

Scripta est hæc epistola anno 1187, quo juxta Baronium missus est Octavianus in Hiberniam.

(62) Titulus hujus epistolæ varius est. In quibusdam hoc modo: *Litteræ excusatoriæ*; in aliis, *exhortatoriæ*, ut *R. beato Thomæ reconcilietur*; in aliis aliter. Sed in nullo habetur nomen Petri Blesensis, quod et in aliis pluribus reperire est. Ipsi tamen esse nemo est qui dubitaverit.

(63) Ille est Reginaldus, qui postea fuit episcopus Bathoniensis, cui vehementer offensus fuerat S. Thomas, ut patet ex epistola, quam scripsit ad nuntios suos, quos Roman miserat, apud Baron., tom. II ad an. 1168, his verbis: « Contra adversarios nostros cautelam et contiguam vigilantiam habeatis, et præcipue adversus illum spurium, fornicarium, et Ecclesiæ pacis inimicum, sacerdotis filium Reginaldum de Saresberia, qui personam nostram, in quantum potest, diffamat ubique, et

deturpat dicens nos proditores esse, et sibi fidem nostram dedisse quod patrem ejus non læderemus, in aliquo, etc. « Dicit etiam quod si dominus papa decederet, faceret nos deleri de libro vitæ, jactans curiam Romanam ita venalem esse, ut intervenientibus muneribus, quidquid velit, possit impetrare. « Suggestit etiam regi Anglorum hujusmodi petitiones facere domino papæ, ut alicui episcopo in Anglia committere auctoritatem coronandi filium ipsius regis, et consecrandi episcopos, ut vel sic dominum papam deciperet. Cui cum respondisset rex se, ut credebatur, a domino papa petitiones illas non posse impetrare, respondit Reginaldus: Dominus papa ut stolidus et fatuus agit, si petitionibus tuis [Non addendum videtur] satisfecerit. » Quæ quidem perperam a malevolis quibusdam suggesta videntur sancto Thomæ, si vera sunt quæ de eodem Reginaldo scribuntur a Petro Blesensi hac in epistola. De eodem Reginaldo plura ad epist., 30.

⁶⁵ Psal. 7. ⁶⁶ Isa. 14. ⁶⁷ I Reg. 3. ⁶⁸ Psal. 57. ⁶⁹ I Reg. 5. ⁷⁰ Isa. 57. ⁷¹ Matth. 24. ⁷² Thren. 4. ⁷³ Jer. 1.

git, ac totius generis sui salutem et quietem desiderat. Scitis equidem, quia homo circumspectus est et industrius, vobisque ac domino vestro fructuosissimus esse posset, si staret vobiscum, si in se partem vestræ persecutionis exciperet. Scio etiam, quod ad hoc eum tenuissima exhortatio domini Cantuariensis efficaciter inclinaret. Date operam, quæso, ut ad eum a domino vestro super hoc litteræ dirigantur. Quod si non facitis vestræ utilitatis intuitu, faciatis hoc saltem suæ conversionis et salutis obtentu. Certe Moyses, ut Hobab ab errore gentilitatis averteret, volens ipsum tanquam necessarium retinere dicebat: *Proficiscimur ad locum, quem Dominus daturus est nobis: veni nobiscum, et benefaciamus tibi, quia Dominus bona promisit Israeli, noli nos relinquere: tu enim nosti, in quibus locis castra ponere debeamus, et eris ductor noster*⁶¹ Si Moyses gentilem postulabat sibi fieri ducem, non erubescat quæso, Moyse minor archidiaconum sibi adjungere dolorum et laborum participem. Archidiaconus enim hoc præcipue desiderat, ut pro eo, et cum eo laborem et dolorem inveniat. Nuper legebamus in libro Regum, et occurrit nobis verbum illud Ethai Gethai ad David egredientem nudis pedibus de Jerusalem a facie Absalon, et dicentem, quod ille reverteretur; illeque respondit: *Vivit Dominus, qui non derelinquam te, neque in vita, neque in morte.* Suspirans ergo archidiaconus: *Sic faciat mihi, inquit, Dominus, et hoc addat, antequam moriar,*⁶² ut sic possim domino Cantuariensis, et ex corde hoc dicere, et opere adimplere. Suggeste, quæso, domino archiepiscopo, ne clericum suum verbis provocet, aut minis exasperet, ne dum ligna cum proximo cæduntur in silva, ferrum de manubrio securis evadat⁶³, proximumque interimat. Ligna enim, teste Gregorio⁶⁴, cædimus, cum per increpationem proximi peccata succidimus; sed ferrum securis elabitur, proximumque occidit, dum contumeliosa correctio conscientiam proximi vulneratam a dilectionis spiritu in mortale odium vertit. Sane non est admonitio accepta in oculis Altissimi, quæ non sit ex charitatis intimo, et in spiritu lenitatis. Quod liquido patet ex verbis Eliæ dicentis: *Ecce spiritus Domini subvertens montes, et conterens petras, et non in spiritu Dominus; et post spiritum commotio, et non in commotione Dominus: et post*

*A commotionem ignis, et non in igne Dominus: et post ignem sibilus auræ tenuis, et in sibilo Dominus*⁶⁷. Nam cum per prædicta terribilis increpatio exprimitur, per sibilum auræ tenuis blanda et amica exhortatio designatur. Hæc fit cum silentio, illa fit cum iracundia et tumultu, sicut scriptum est: Quoniam aquæ Siloes cum silentio currunt; aquæ vero Rasin transeunt cum tumultu⁶⁸. Porro dominus Cantuariensis, qui, sicut mihi videtur, jam aggressus est arctioris et altioris vitæ propositum (64), non spiritum hujus mundi accepit, sed spiritum qui ex Deo est. Caritas ergo Dei, quæ diffusa est in corde illius⁶⁹ usque ad proximum se extendat, sicut decet sanctum. Unde, si Saresberiensis archidiaconus perseverat in ea satisfactione et obedientia, quam promittit, aperienda sunt ei viscera charitatis. Ego autem magnum reputo, tantum lucrifacere virum: qui, si vestigiis domini Cantuariensis inhaerit, fructum in Ecclesia Dei faciet tempestivum. Si adhuc residet in animo ejus adversus archidiaconum aliqua suspitionis occasio, antequam eundem in sacrarium suæ familiaritatis admittat, fidem ipsius experiat operibus. Josue quidem non prius angelum amicum recepit, quam amicum esse cognoverit: sciscitans prius, suusne esset, an adversario-⁷⁰ Illud verbis assero confidenter, quoniam si conversionem ejus procurare voluerit, in eo quod Saul reperit, Paulum inveniet. Super conversione siquidem et salute archidiaconi anxia sollicitudo me tangit; non enim possum eum non diligere, qui frequenter in suis benedictionibus me prævenit.

EPISTOLA XXV.

AD OFFICIALEM EPISCOPI CARNOTENSIS.

ARGUMENTUM. — *Hortatur officialem, ut officium susceptum, ob graves et multos abusus illi conjunctos deserat: unde et prolize officialium fraudes et technas describit.*

Magister P. Blesensis Bath. archid., G. officiali episcopi Carnotensis, salutem et salubre consilium.

Quia te affectuosissime diligo in visceribus Jesu Christi, proposui te salutaribus monitis adhortari, ut de Ur Chaldæorum¹, et de medio Bæbylonis tempestivus exeat, et ministerium damnatissimæ villicationis omittas. Scio quod munerum cupiditas subvertit cor tuum ut fieres officialis episcopi. Quandoque legeras, sed forte negligebas verbum illud beati

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(61) Loquitur de S. Thoma qui Pontiniacum profectus, benedictum et sibi missum ab Alexandro III tunc Senonis agente monachicum habitum induit, ex *Proc.*, l. II, c. 12; *Baron.*, tom. XII ad an. 1164. Ex supradictis colligi posset, hanc epistolam scriptam esse circa annum 1164, quo ad Pontiniacenses divertit S. Thomas, post reditum ab Alexandro papa, qui tum Senonis aderat. Scripta autem videtur

Parisiis, antequam Petrus in Siciliam pergeret. Verum quia initio epistolæ ait se ad archidiaconum Saresberiensem venisse, probabilius videtur scriptam esse hanc epistolam tantum circa annum 1170, cum jamdiu exsularet S. Thomas. Constat enim Blesensem e Sicilia reversum anno 1168, et Parisiis aliquandiu moram fecisse, donec in Angliam ab Heurico II, circa annum 1170, evocatus fuit.

⁶¹ Num. 10. ⁶² 2 Reg. 15. ⁶³ Deut. 19. ⁶⁴ Moral. l. x c. 9. ⁶⁵ III Reg. 19. ⁶⁶ Isa. 8. ⁶⁷ Rom. 5. ⁶⁸ Jos. 5. ⁶⁹ Gen. 15.

^o ob¹ : *Ignis devorabit corpora eorum, qui munera libenter accipiunt. Ideo beatus est, qui excutit manus suas ab omni munere*². Credo hujusmodi officiales non ab officii nomine, sed ab officio, verbo, mutuasse vocabulum :

Nam genus hoc hominum, quod dicitur Officiperdi : Officium est verbum crudele nimis et acerbum : Dicitio plena malis, hinc dicitur officialis.

Tota officialium intentio est, ut ad opus episcoporum suæ jurisdictioni commissas miserrimas oves quasi vice illorum tondeant, emungant, excoriant. Isti enim sunt episcoporum sanguisugæ, evomentes alienum sanguinem, quem biberunt. Quia testimonio Scripturæ : *Divitias, quas congregavit impius, evomet ; et de faucibus illius extrahet eas Deus*³. Isti sunt quasi spongia in manu prementis, et quasi quedam colatoria, divitias suis dominis influentes, et execrandis acquisitionibus nihil sibi præter peccati sordem, et sæculentiam retinentes. Quod enim aggregant per oppressionem pauperum ; episcopis quidem ad delicias cedit, officialibus ad tormentum.

*Sic vos, non vobis, mellificatis apes*⁴.

Sic vos, non vobis, accumulatis opes.

Isti sunt secretiora illa ostiola, per quæ ministri Belis sacrificia, quæ super mensam ponebantur a rege, clanculum asportabant⁵. Sic episcopus quasi longa manu bona aliena diripit, et notam criminis a se removens, suis officialibus culpæ et infamiæ discrimen impingit. Ideo quasi sub umbra episcopi et obtentu justitiæ palliatæ subditos opprimunt, ecclesias gravant, redditus alienos violenter invadunt : oculos habent ad munera, pupillo et viduæ non intendunt. Verba sunt Jesu filii Sirach : *Concupiscentia spadonis devirginat juvenulam : ita et qui facit per vim judicium injustum*⁶. Spado virgineum opprimit, et prolem in oppressione non quærens, sed suæ libidini tantum serviens, corrumpit, non gignit ; sic prælatus iracundiæ aut avaritiæ suæ satisfaciens, nec fructum justitiæ quærens corrumpit, non corrigit ; exasperat, non emendat. Quod enim sit prætextu fucatæ religionis, aut simulatæ justitiæ, non fructificat ad vitam, non ædificat ad salutem. Parcit Saul optimis gregibus Amalec, quasi ea sacrificaturus Deo, et divinam incurrit offensam. Gedeon de præda Madianitarum facit Ephod⁷ ; et hoc ei et domui suæ versum est in ruinam. Hanc administrationem, quam tibi damnabiliter usurpasti, patientius ferrem ; nisi sacrarum litterarum scientia præmineres. Causæ et judicia, quibus te imprudenter, ne dicam impudenter, immisceas, potius consuetudinario et sæculari jure quam ecclesiastico, deciduntur. Virum litteratum et ecclesiasticum non sic decebat sæcularibus ne-

gotiis implicari⁸. Apostolus ad Corinthios scribens dicit : *Sæcularia negotia si habueritis, eos qui contemptibiliores sunt inter vos constituite in ecclesia ad judicandum*⁹. Officium officialium, quorum numero aggregasti, hodie est, jura confundere, suscitare lites, transactiones rescindere, innectere dilaciones, suppressere veritatem, fovere mendacium, quæstum sequi, æquitatem vendere, inihiare exactionibus, versutias concinnare. Isti sunt, qui hospites suos gravant superflua evectioe, et multitudine clientelæ. Quærunt delicatas et superfluos cibos, cum scriptum sit : *Comedentes et bibentes, quæ apud illos sunt*¹⁰. De alieno enim prodigi, de proprio sunt avari, verborum insidiatores, et aucupes syllabarum, tendunt laqueos et pedicas in capturam pecuniæ ; jura interpretantur ad libitum, et ea pro voluntate sua, nunc abdicant, nunc admittunt bene dicta depravant, prudenter allegata pervertunt, rumpunt sæderæ, nutriunt simulates, fornicationes dissimulant, matrimonia distrahant, adulteria fovent, penetrant domos, et mulierculas oneratas peccatis captivas ducunt¹¹, diffamant innoxios, et nocentes absolunt ; et, ut multa sub verborum paucitate concludam : dum omnia venaliter agunt filii avaritiæ, servi mammonæ, se diabolo venales exponunt. Dominus in Evangelio dicit : *Gratis accepistis, gratis date*¹² : et Salomon in Parabolis : *Veritatem eme, et noli vendere sapientiam, et doctrinam*¹³. Vereor ne te rapiat spiritus elationis et dominandi libido ad vanitates et insanias falsas¹⁴. Utinam attenderes verba Sapientiæ talibus comminantis : *O vos, qui placetis vobis in turbis, data est vobis potestas a Deo, qui interrogabit opera, et cogitationes vestras, quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis. Horrende autem apparebit Dominus, et judicium durissimum his qui præsumunt fiet*¹⁵ : atque fortioribus instat fortior cruciatus. Amice, in arena hujus sæculi periculosissime pugnas : mors te sequitur, vita fugit, caro palpat, mundus allicit, leo rugiens et quærens quem devoret, circumcurrit¹⁶. *Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere*¹⁷ : utinam ab hominibus hujusmodi noxiis absteres, ut nil in te, quod suum est, princeps hujus mundi, et in palæstra, qua curritur ad bravium, nil haberet adversarius, quo te caperet, aut teneret, aut a bravio retardaret ! Si mihi credis, imo si credis in Deum, relinque maturius officialis officium, ministerium damnationis, rotam natorum, et spiritum vertiginis, qui te ad inania circumvolvunt. *Miserere animæ tuæ placens Deo*¹⁸ : cui placere non potes sine perditione officii.

¹ Cap. 15. ² Isa. 33. ³ Job. 20. ⁴ Virg. in Vita.
⁵ I Cor. 6. ⁶ Luc. 10. ⁷ II Tim. 3. ⁸ Matth. 10.
⁹ Cor. 9. ¹⁰ Eccli. 30.

¹¹ Dan. 14. ¹² Eccli. 10. ¹³ d. 8. ¹⁴ II Tim. 2.
¹⁵ Prov. 23. ¹⁶ Psal. 39. ¹⁷ Sap. 6. ¹⁸ I Pet. 5.

EPISTOLA XXVI.

AD SOCIUM QUEMDAM SUUM.

ARGUMENTUM. — *Scribit se deserto juris civilis studio theologiæ Parisiis operam dare; juris civilis studium et usum non convenire clericis, propter maximos advocatorum abusos.*

Domino suo B. et charissimo socio suo P. Blesens. archid. Bathon. (65), salutem.

In epistolari salutatione ferventior exstitisset nostra devotio, nisi vel invida mihi locorum distantia, vel raritas itinerantium contraheret. Vicarias ergo salutationes præsens et nunquam intercisa suppleat affectio: cumque civilis possessio corporalem assistentiam non mendicet, me, licet remotum, propinquiorem habetis, et fortius possidetis absentem; nec interstitium locale, corporumve remotio, vel temporum intercursus robur dilectionis evacuat. Quod si de verborum obligationibus, legem primam attenditis,

*Intervallum medii temporis obligationem non vitiat*⁵⁰. Vester, vobisque devotissimus operam theologiæ Parisiis indulgeo, Bononiensis castra militiæ crebro suspirans, quæ vehementer amata citius et præmature deserui. Legimus⁵¹ tamen de usu et usufructu legato, quod fructuario liceat maturitatem fructuum prævenire; soletque ex olivis citra maturitatis tempora uberius olei copia emanare. Currens ergo ad oleum, quod Aaron cum laganis jubetur offerre⁵², leges sæculi saluto ad tempus, ne peccatoris oleum me impinguet⁵³. *Lex enim Domini, lex immaculata, convertens animas*⁵⁴: meque prævaricatorem legis divinæ constituerem, nisi cum qualiquali theologiæ notitia, nisi cum pugillo similæ thus offerrem⁵⁵. Lex equidem sæcularis gloriosa suppellectili verborum, lepidaque orationis urbanitate lasciviens me vehementer allexerat et inebriaverat mentem meam. Sed abhorret propheta aureum calicem Babylonis⁵⁶; ubi designatus est lepor eloquentiæ ædificans ad gehennam. Adhuc tamen, quia nondum dilatavi gressus meos in lege Domini⁵⁷, lectioni Codicis et Digestorum plerumque ad solatium, non ad usum, tempus vacationis impendo.

Res plena discriminis est in clericis usus legum: totum enim hominem adeo sibi vindicat, ut eum rei familiaris providentia fraudet, suspendat a spiritualibus, a divinis avellat. Ideo Joannes Chrysostomus, sicut *tripartita* refert *Historia*⁵⁸, licet scientia civili et facundia præemineret, noluit tamen ad instantiam amicorum gerere officium advocati. Periculosum est ita se legibus humanis impedire,

A ut mens per horulam a divinæ legis meditatione jejuset. Nemo simul potest precari et orare, petere et postulare, exercere Christi ministerium et officium advocati, ne, dum in utroque festinat, neutrum bene peragat.

Non inficior neque denego: nonum est scire leges, sed non ad quæstum, non ad iniquum juris compendium, sed ad inquisitionem veritatis et judicii æquitatem: si forte me aut alium, aliquando oporteat esse judicem, aut judicis assessorem. Hodie soli avaritiæ militant patroni causarum: illudque quondam venerabile nomen, et gloriosa professio advocati notabili venalitate vilescit, dum miser et perditus linguam vendit, lites emit, matrimonia legitima dissolvit, amicitias rumpit, sopitarum litium cineres resuscitat, pactiones violat, detrectat transactiones, privilegia frangit, et in capturam pecuniæ pelucas et retiacula tendens jura omnia intervertit. Ideo constitutio imperialis ab officio postulandi removet litium redemptores. Jure autem prætorio, atque interpretum, in prævaricantes vel alias delinquentes præne extraordinariæ statuuntur. Debuerat advocatus, quod gratis acceperat, gratis dare⁵⁹, advocare pro pupillo et vidua, pro utilitate reipublicæ, pro Ecclesiæ libertate, nil exigens, sponte oblata suscipiens, *eripiens inopem de manu fortioris, egenum et pauperem a diripientibus eum*⁶⁰. Fructuosius esset ei salarium modicum et honestum, quam sinum inexplebilis avaritiæ per fas et nefas extendere in immensum; nam *melius est modicum justo super divitias peccatorum multas*⁶¹. Si talentum scientiæ sibi a Domino commendatum sponte et gratis expenderit, non est abbreviata manus Domini, ut ei respondere ad meritum, et ampliora etiam conferre non possit. Hoc igitur secure commendet patri orphanorum et judici viduarum⁶²; ipse enim promissor est magnificus, et munificus retributor.

EPISTOLA XXVII.

AD CANONICOS DE BELLOVIDERE.

[A. D. 1171.]

ARGUMENTUM. — *Docet obitum S. Thomæ martyris Cantuar. archiepiscopi non esse defendendum, utpote qui vitam terrenam cum cælesti, miseram cum gloriosa commutarit. Virtutes ejusdem accurate describit: ac monachos ejus cathedrales arguit quod clunaculum, contempta communi episcoporum et abbatum electione, successorem clegerint: optat denique ut summus pontifex tam clericorum quam monachorum ambitionem coerceat.*

Charissimis fratribus et amicis suis canonicis de

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(65) Male in titulo habetur *Bathoniensis archidiaconus*. Nondum enim in Angliam profectus erat Blesensis cum hæc scribebat, sed Parisiis adhuc

theologiæ operam dabat, ut ipsemet fatetur in epistola. Titulus tamen ille ita habetur, in Sorb. 1; Maz. 1, 2 et Merl.; non autem in aliis.

⁵⁰ Dig. l. 454, l. 1 ex vipian. ⁵¹ Dig. l. vii t. 1 l. 27. ⁵² Exod. ⁵³ Psal. 22. ⁵⁴ Psal. 18. ⁵⁵ Lev. 6. ⁵⁶ Jer. 51. ⁵⁷ Psal. 17. ⁵⁸ Lib. x, c. 3. ⁵⁹ Matth. 40. ⁶⁰ Psal. 54. ⁶¹ Psal. 36. ⁶² Psal. 67.

Ballovadere, magister P. Blesensis Bath. arch., salutem et dilectionem.

Decessit pastor animarum nostrarum (66), cujus obitum flere decreveram; sed recessit, non decessit; abiit, non obiit. Mors enim per quam mirificavit Dominus Sanctum suum, non est mors, sed dormitio; portus mortis, et porta vitæ, introitus in delicias cælestis patriæ, in potentias Domini, in abyssum claritatis æternæ. Peregre siquidem profecturus, sacculum pecuniæ secum detulit, in plenilunio reversurus; ejus enim anima, dives meritis, recedens a corpore, in resurrectione generali et plena ad antiquum hospitium revertetur. Cum multas virtutes quasi merces varias in unum fasciculum comportaverit ad cælestes nundinas profecturus, plena dierum vetula, mors sæculi scilicet, anus improba, litigiosa, querula, importuna, invila, inimica et subdola, cœpit revolvere sarcinulas ejus, et scrupulosius explorare, si quid esset in illo meritorum involucre, quod ad ipsius dominium pertineret. Ipse autem tanquam vir circumspectus et prudens noluit vitæ suæ sustinere dispendium. Diu enim desideraverat *dissolvi, et esse cum Christo* ²², et tunc permaxime suspirabat exire de corpore mortis hujus. Modicum itaque pulveris projecit in os vetulæ, quasi vice tributi, et nomine vectigalis. Inde cœpit falsus ille rumor populariter evagari et passim plebescere, quia *fera pessima devoravit Joseph* ²³. Tunica siquidem, qua spoliatus est, fallax nuntia mortis erat. Joseph enim vivit, et dominatur in tota terra Ægypti. Beata ejus anima corruptibilibus exonerata exuviis de pulvere hujus conversationis libera evolavit in cælum. Assumpta est ab eo, qui dicit: *Vado parare vobis locum: iterum autem veniam, et assumam vos ad meipsum* ²⁴. *Consummatus in brevi explevit tempora multa; raptus est, ne malitia immutaret intellectum ipsius* ²⁵. Vocatus est in cælum, quo mundus non erat dignus: nec est extincta lucerna hæc, sed flatu transitorio percussa est, ut luminosius splendeat, et jam sub modio non abscondita luceat omnibus qui in domo sunt. Visus est oculis insipientium mori ²⁷, sed *vita ejus abscondita est cum Christo in Deo: Mors cum viciese et absorbuisset visa est, sed absorpta est mors in victoria* ²⁸. *Desiderium cordis ejus tribuisti ei, Domine* ²⁹; diu enim militaverat tibi propter verba laborum tuorum custodiens *vias duras* ³⁰. Sane a primitivis adolescentiæ moribus, cœpit morum maturitate senescere, atque prurientes carnalis insolentiæ motus, vigiliis, jejuniis, disciplinis, cilicio et jugis continentiæ balteo cohibere. Vocatus est itaque a Domino tanquam Aaron ³¹, ad dandam

scientiam salutis plebi ejus et redderet populum acceptabilem Domino, scilicet *honorum operum* ³², et pararet Domino plebem perfectam ³³. Elegit cum Dominus in sacerdotem sibi, ut esset in populo ejus ductor et doctor, vitæ speculum, penitentiae forma, et sanctitatis exemplum. Deus scientiarum Dominus dederat ei linguam eruditam, et infuderat ei abundanter spiritum sapientiæ et intellectus, ut esset inter doctos doctior, inter sapientes sapientior, inter optimos melior, inter humiles socius, inter maximos major. Erat præco verbi divini, tuba Evangelii, amicus sponsi, columna cleri, oculus cæci, lingua muti, pes claudi, sal terræ, patriæ lumen, minister Altissimi, vicarius Christi, christus Domini. Tota conversatio ejus erat schola honestatis, morum ædificatio, et structura salutis. Erat in judicio rectus, in dispensatione industrius, in præcipiendo discretus, in loquendo modestus, in consilio circumspectus, parcissimus in cibo recipiendo, in donando largissimus, in ira pacificus, in carne angelus, inter injurias mansuetus, timidus in prosperis, securissimus in adversis, in elemosynis effusus, in misericordiis totus. Erat religiosorum gloria, delicia plebis, timor principum, deus Pharaonis. De isto possumus fiducialiter dicere, et cantare, quia *post aurum non abiit, nec speravit in thesauris pecuniæ* ³⁴, qui nec acceptor munerum, nec acceptator esse dignatus est personarum. Cæteri in eminentiæ cathedralis apicem sublimati, statim curam carnis propensius agunt, circumspectius se dietant, non minus timent corporis ægritudinem, quam gehennam, et in omnibus spatium vitæ productionis affectant. Iste vero a primo suæ promotionis ingressu, summo desiderio appetebat finem vitæ, imo ut verius loquar, vivendi principium. Nam, sicut Salomon ait: *Cum consummaverit homo, tunc incipit* ³⁵. Hujus enim vitæ transeuntis egressus, ingressus est ad illam, quæ non transit nec desinit, vitam. A tenerioribus annis incipiens, singulis ætatibus, quasi singulis diei horis, tanquam diligens cultor et strenuus in vinea Domini Sabaoth laboravit: et sic in consummatione sanctorum vitæ transitorie cursum clausit. Sane jamdiu conversatione cælestis, et a corpore peregrinans anhelabat ad illas cælestes delicias temporalis vitæ transire compendio.

Ideo propositum et signum peregrinationis arripiens de torrente in via bibit; propterea exaltatum est nomen ejus in patria ³⁶. Sic domini et fratres nostri monachi cathedrales pupilli facti sunt absque patre. *Deus autem, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium in sanguine testamenti æterni Domi-*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(66) Designat S. Thomam, de cujus nefaria et atroci cæde fuisse omnes historici istius sæculi, et maxime Anglici, inter quos liber qui *Processus*, vita

et mors S. Thomæ inscribitur omnia accurate descripsit.

²² Philipp. 1. ²³ Gen. 36. ²⁴ Joan. 14. ²⁵ Sap. 4. ²⁷ Sap. 3. ²⁸ Coloss. 3. ²⁹ I Cor. 15. ³⁰ Psal. 16. ³¹ Hebr. 5. ³² Tit. 2. ³³ Luc. 44. ³⁴ Eccli. 31. ³⁵ Eccli. 18. ³⁶ Psal. 109.

num *Jesus Christum* ⁶⁷, ipse, ut verbo Moysi A
 utar ⁶⁸, *provident virum, qui sit super multitudinem*
hanc. Porro plurimi conqueruntur, et impatientis-
 sime ferunt quod Christi tunica inconsutilis ⁶⁹ inter
 eos et episcopos terræ scissa est (67): nec tantum
 vacca et aries, sed turtur et columba divisæ sunt,
 et altrinsecus separatæ ⁷⁰. Ausa est irrumpere
 usque ad religionis professores magistra illa discor-
 diæ, odii fomes et occasio scandalorum præsum-
 ptuosa, scilicet, usurpatio seorsim et singulariter
 eligendi; ut contempta et abjecta episcoporum et
 abbatum deliberatione communi fieret electio clan-
 destina et furtiva, et consuetudini contraria, ini-
 mica legibus, damnata decretis et moribus repro-
 bata. Omnes cæteri, qui nunc injuriam et contem-
 ptum suum reputant, eam quam monachi fecerunt
 electionem, in personam, quæ nominata est, sua
 vota libenter et unanimiter sine omni scissura et
 scandalo contulissent. Nunc autem vereor ne hæc
 electio, quod Deus avertat! sit ejus dejectio: et
 hæc acquisitio umbraticæ libertatis convertatur
 Ecclesiæ Christi in materiam servitutis. Sane pes-
 tis hæc, et aliæ innumerabiles corpus Ecclesiæ
 generalis hodie inficiunt et corrumpunt. Irruunt
 laici in Sancta sanctorum: *sanctuarii vero lapides*
disperguntur in capite omnium platearum ⁷¹. Conver-
 tuntur hodie claustra in castra et fora: religiosi in
 ethnices, pastores in lupos, liliū in spinam, aurum
 in scoriam, frumentum in lolium, vinum in acetum,
 oleum in amuream. Respiciat Dominus in faciem
 testamenti sui ⁷², et non det in conculcationem vi-
 neam, quam plantavit dextera ejus, Ecclesiam,
 quam acquisivit sanguine suo. Suscitet spiritum
 Moysi, et erigat cornu illius unicornis, episcopi il-
 lius unice summi et singulariter generalis, quate-

nus arripiat iudicium manus ejus, ut cornu suo
 ventilat Syriam, intonet contra Edom, fulminet
 contra vitulos Bethel ⁷³, contra idola Ægypti, con-
 tra pingues vaccas Samaritæ ⁷⁴, contra sacerdotes
 Baal, contra pastores pascentes se ipsos, contra
 iudices, qui condunt iniquas leges, contra canes
 mutos non valentes latrare ⁷⁵, contra amphoram
 Zachariæ ⁷⁶, contra vasa pastoris stulti, contra
 ambitionem Simonis Magi, contra tyrannidem sæ-
 culi, et ambitionem claustrum, contra prævaricantes
 contra arrogantes, contra oppressores pauperum,
 contra turbatores ecclesiasticæ pacis et fidei sub-
 versores.

EPISTOLA XXVIII.

ROTROCI EPIST. AD WILLELMUM SENONENSEM
 ARCHIEPISCOPUM (68).

[A. D. 1172.]

ARGUMENTUM. — *Rothrodus archiepiscopus Rotho-*
magensis implorat opem archiepiscopi Senonensis,
ut exitium ecclesiæ Rothomagensi, ejusque nobilis-
simæ villæ Andeliæ, ex bello inter reges Anglorum
et Francorum orto impendens, sua industria amo-
liatur.

WILLELMO Senonensi archiepiscopo, et apostolicæ
 sedis legato, R. (69) Rothomag., salutem et spiritum
 compassionis afflictis impendere.

Si ad memoriam reducantur Ecclesiæ nascentis
 exordia: sicut inter credentes erat unitas in fide,
 in spiritu, in baptismo; sic in unum facultatibus
 contributis, unum erat omnibus votum, relevare
 pauperum indigentias, et omnium necessitates tan-
 quam proprias reputare. Una siquidem et indivisa
 est Domini tunica: nec unquam passa est diver-
 sium sponsa Christi, nec contumelias pellicis
 alienæ sustinuit, cujus unitatem sponsus in Can-
 ticiis ⁷⁷ attestatur, dicens: *Una est columba mea,*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(67) Scilicet monachi Cantuarienses eligendi ar-
 chiepiscopi jus suum esse contendebant. Contra epi-
 scopi suffraganei ad se pertinere dicebant. Quæ lis
 dirempta est, ut propositis regi Angliæ duobus
 monachis, unus ad ipsius beneplacitum a capitulo
 Cantuariensi electus sit, et ab episcopis confirma-
 tus. Rem totam apprimè narrat Gervasius et Ra-
 dulfus. Cæterum jus eligendi archiepiscopum Can-
 tuariensem ad solos monachos cathedrales pertinere
 solemnè decreto declaravit Innocentius III, anno
 Christi 1206, pontificatus nono, ut videre est apud
 Matthæum Parisiensem in Hist. Angl. sub Joanne.
 Sententia autem Innocentii sic incipit: «Majores
 Ecclesiæ causas, » etc.

(68) De Guillelmo Senonensi, postmodum Re-
 mensi archiepiscopo et cardinali, vide quæ diximus
 ad epist. 15.

(69) Seu Rotrocus vel Rotro, Anglus, filius War-
 vicensis comitis et Margarete Perticensis: primum
 Rothomagensis archidiaconus, cum Ebroicensi epi-
 scopus, tandem archiepiscopus Rothomagensis anno

1165. Hic cum episcopo Nivernensi missus est le-
 gatus ad Henricum II, pacis cum S. Thoma san-
 ciendæ gratia, ann. 1170. Quæ, intervenientibus
 iisdem legatis, præsentè Ludovico Francorum rege,
 confirmata est. Idem postea Rotrodus, scilicet an.
 1172, præfuit concilio Abrincensi, quod a Theodino
 et Alberto cardinalibus, aliisque plurimis episcopis
 pro secunda absolutione regis Angliæ a morte S.
 Thomæ, celebratum est, in quo rex Angliæ de tra-
 gica morte S. Thomæ absolutus est. Sed et quan-
 tum erga regem suum effectus esset ostendit ex epi-
 stolis vehementioribus 53 et 154, apud Petr. Bles.,
 quas Eleonoræ reginæ, et Henrico III regis filio
 scripsit, ut a bello quod regi inferebant, illico ces-
 sarent. Nec frustra: nam et ab armis cessatum est,
 et filii in regis patris gratiam redierunt. Ille est
 etiam qui aliquanto post Henricum Juniorem cum
 uxore sua Margareta regis Francorum filia denuo in
 Angliā coronavit. Nec frustra, nam et ab armis
 cessatum est, et filii in regis patris gratiam redi-
 erunt. Obiit Rotrodus anno Christi 1183.

⁶⁷ Hebr. 13. ⁶⁸ Num. 27. ⁶⁹ Joan. 19. ⁷⁰ Gen. 15. ⁷¹ Thren. 4. ⁷² Psal. 73. ⁷³ III Reg. 12.
⁷⁴ III Reg. 22. ⁷⁵ Isa. 56. ⁷⁶ Cap. 6. ⁷⁷ Cap. 6.

dilectæ meæ. Noluit eam numerosa pluralitate censerî. Licet enim plures sint Ecclesiæ, sic tamen in unius compagem corporis uniantur, ut sicut unius membri læsione membra corporis omnia quodam compassionis participio molestantur, sic unius Ecclesiæ desolatio in communem gemitum convertatur. Cum itaque in vinculo charitatis singularitas locum non habeat, sed in dispendium commune redundet, quidquid toleratur a singulis, quia ex præsentî regum discordia exitialem Ecclesiæ Rothomagensi videmus imminere ruinam, ad vestram gratiam devolvamus : de cuius dilectione et prudentia plenior in Christo fiduciam reportamus. Vos enim estis, in cuius consilio, et auxilio potissimam suæ salutis anchoram navicula B. Petri constituit; cum inter schismaticæ persecutionis fluctus periculosius æstualet, vobis contulit Deus in pueritia super senes intelligere, et futuram naturæ canitiem maturiore morum senio prævenire. Fluxos adolescentiæ motus in vobis ratio magistra cohibuit, ut omni lasciviæ libertate præcisâ, nec forma, nec nobilitas, nec opum exuberantia, nec potestas, nec cætera, quibus pudicitia expugnatur, propositum interverterent castitatis; sed modesta in omnibus conversatio plus angeli quam hominis exhiberet. Cæteras virtutes, quibus miraculose fulgetis, sub silentio præterimus; nec enim nostra præconia mendicatis, cuius honestatem et prudentiam fama latissime promulgavit.

Ad nostras et Ecclesiæ nostræ pressuras revertimur, quibus nos hostilitas circumvallat. Scitis enim, qualiter in Northmannorum perniciem Francia tota conjuraverit (70); nec imminens ruinæ dispendium Rothomagensis Ecclesia declinabit, nisi vestræ celsitudinis ope et consilio fulciatur. Si ergo ad præfatam Ecclesiæ unitatem respiciatis, vestrum est avertere quod timemus, vestrum est necessitates nostras omni prævenire cautela, quatenus charitas non ficta et amica compassio se talem nego-

tiis alienis impendat, qualem se propriis exhiberet. Recordetur dominus rex Francorum Rothomagensem Ecclesiam suam esse, quæ pro illo assidue, tanquam pro rege suo unico specialiter interpellat, suasque facultates omnino de ejus jurisdictione cognoscit. Regiæ majestati non congruit depopulari quod suum est, aut illas expugnare Ecclesias, quarum tutor est et patronus. Si nos alius iustaret, ab ipso, non aliunde remedium quæreremus. Andeliacum (71) ergo, et alias possessiones nostras ipsius et vestræ protectioni committimus et tutela. Sane cum de discretione, et consilio vestro dispositio regni Francorum tota pendeat, cum in manu vestra corda sint regum, et ad vestræ ordinationis arbitrium populi inclinentur, vobis incumbit, quæ ad pacem sunt, quærere; vel, si hæc dissensio ad pacem reformari non potest, saltem res ecclesiasticas, quas vestræ tuitioni commisimus, ab incursibus bellicis liberare. Cumque Andeliacum nobis et commensalibus nostris unicum sit vivendi subsidium, villæ nostræ parcite, si vultis parcere vitæ nostræ.

EPISTOLA XXIX.

AD ABBATEM, ET CONVENTUM S. ALBANI (72)

ARGUMENTUM. — *Queritur de inhospitalitate prioris de Wallingford, multaque in laudem hospitalitatis offert, addens ad ea jam olim priscos monachos et monasteria imprimis commendata fuisse.*

Reverendis patribus et amicis, abbati et conventui S. Albani, magister P. Blesensis Bath. archidiaconus, salutem in vero salutari.

Nuper de archidiaconatus mei visitatione redibam, præmittens servientes meos apud Wallingfordiam, qui mihi hospitium præpararent; ipsi vero cum a priore loci illius domos ibi vacantes ad usum unius noctis mihi commodari peterent, et jam illuc omnia, quæ nobis et jumentis erant necessaria, comportassent, prior eis in multa superbia et abusione respondit, et pene usque ad verberum contumeliam prorumpens eos ignominiosa verborum

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(70) Intelligit bellum inter reges Ludovicum VII Francorum, et Henricum II Angliæ. De quo omnes qui Francorum et Anglorum et Northmannorum historias scripserunt.

(71) Aliter Andeleium et Andelcia. Est oppidum Northmanniæ in insula ejusdem nominis, de quo eleganter Guillelmus Armoricus, lib. vii *Philippidos*: *Est locus Andelii, qui nunc habet insula nomen, Quo secat in geminos se Sequana frugifer alveos: Nec longe refluxus in se redit, et facit unum: Inque sui modo terram premittit undique clausam. Cujus planitiem tantus premittit undique clausam, Quod circumfusis operiri non timet undis, Aqua superficies, ex omni parte rotundo Orbiculata sinu, se non obliquat in ullum Divaricans cuneum, sed finibus ipsa suis se Limitat, ut nullus discirculet angulus illam.*

Erat olim patrimonium Sanctæ Mariæ et archiepiscopi Rothomagensis, ut loquitur Neubrigensis, lib. v, c. 33. Unde idem Rotrodus infra, epist. 33,

illud appellat unicum subsidium vitæ suæ. Et Walters ejus successor scribens ad amicum suum Radulfum Lundoniensem decanum: « Rex, inquit, patrimonium Rothomagensis Ecclesiæ solum et unicum, Andeleiam scilicet occupavit, » etc. « Certo si misereri vellet et parcere vitæ nostræ, Andeleio peperisset. » Quomodo autem in manus regis Angliæ, aut potius ducis Northmanniæ devenerit, dicitur ad epist. 138.

(72) Monasterium S. Albani in agro Hertfordensi in Anglia fundatum est ab Olla rege Merciorum anno Christi 794, institutis ibi monachis, quibus multa et insignia privilegia ab Adriano IV impetravit: in quibus maxime commendabile est illud quod abbas primus sit inter omnes Angliæ abbates, ut accidit in concilio Turonensi, præsidente Alexandro III, in quo Robertus abbas S. Albani ante alios abbates Angliæ sedit, apud Mathæum Parisiensem in *Vita Offæ, regis Merciorum.*

turpitudine lacescivit. Domus equidem vestra nominatissima quondam in observantia religionis et ordinis in hospitalitatis etiam exhibitione longe lateque solet odorem suavitatis et fragrantiam gloriosæ opinionis effundere. Nunc autem in injuriam capitis membri inferioris putredo refunditur, et ex particulari corruptione totius corporis vitium æstimatur. Verbum Apostoli est ad Hebræos: *Hospitalitatem nolite oblivisci: propter hanc enim placuerunt quidam angelis in hospitio receptis* ⁵⁸. Ubi est, quæso, illa hospitalitatis gratia, quam olim vestri antecessores exercebant in Scithim? Mutius, Apollonius, Paphnutius, Macarius, Antonius, Paulus: inter quos diutissime certatum est pia contentione, quis alteri panem frangeret, cum Dominus gratia hospitalitatis quotidianum annonæ stipendium duplicasset ⁵⁹. Edictum principis apostolorum est: *Estote hospitales invicem sine murmuratione* ⁶⁰. Princeps etiam principum in iudicio tremendo quibusdam dicturus est: *Hospes fui, et non collegistis me* ⁶¹. Hospitalitatis fuit meritum, quod duo discipuli euntes in Emmaus, acrisia (75) sublata, in fractione panis Dominum cognoverunt ⁶². Plerique etiam autumant beatum Gregorium fuisse illum patremfamilias, qui in expositione ejusdem Evangelii legitur in leproso Dominum suscepisse ⁶³.

Prosapia regis Angliæ, quia unus de antecessoribus ejus, cuidam leproso, quem in hospitio receperat, gratiam officiosæ humanitatis exhibuit, ab officio forestarii in eminentiam regis dignitatis ascendit ⁶⁴. Hospitalitatis gratia suscepit Abraham de Sara senex et sterili filium, in quo Dominus benedictionem omnium gentium repromisit ⁶⁵. Angeli hospites liberaverunt Loth de subversione et incendio Sodomorum ⁶⁶. Raab ab hospitibus suis Caleb et Josue in eversione Jericho salutem suæ domus obtinuit ⁶⁷. Hospitalitas Sunamitidis dedit ei filium precibus Elisæi, eundemque mortuum suscitavit ⁶⁸. Pauperi viduæ, quæ Eliam hospitio suscepit et pavit, cœlesti gratia influente, postea nec oleum, nec farina defecit. Expressa similitudinis forma, dum

A in monasteriis florebat hospitalitas, principes terrarum loca religiosorum passim et certatim magnis facultatibus ampliabant. deficientibus autem vasis, oleum stetit. Ex quo enim tempore in monasteriis deficere cepit liberalitas hospitalis, stetit ac cessavit magnatum largitio: vereorque ne pauperis viduæ filii, quos propheta liberaverat, iterum a creditoribus rapiantur in servos. Sancta enim religio, quæ monachorum mater est, datur hodie in conculcationem: possessiones illius trahuntur in direptionem et prædam: et quod olim devota principum munificentia contulit, modernorum avaritia, non sine magno fœnoris dispendio, revocare et auferre præsumit. Multos equidem a magnatum familiaritate et gratia separat defectus hospitalitatis. Sic brachio contritio, humerus a junctura sua cadit: dum reverenda olim religionis auctoritas principum oppressione calcata vilescit, et evenit imprecatio illa Job dicentis: *Si comedi buccellam meam solus* ⁶⁹, *quia ab infantia mea crevit miseratio mecum, et de utero matris meæ mecum egressa est. Si foris stetit peregrinus: si ostium meum viatori non patuit; humerus meus a junctura sua cadat, et brachium cum ossibus conteratur* ⁷⁰. Sane præfatus prior, quandoque graviter occasione ejusdem delicti punitus est, credebamque quod ei vexatio dedisset intellectum, sed adhuc manus ejus extensa est, nec a vestræ domus dehonestatione cessabit, donec humerus a junctura, morbidum pecus a grege, membrumque putridum a corpore præcidatur.

EPISTOLA XXX.

AD R. (74) BATHONIENSEM EPISCOPUM ELECTUM.

[A. D. 1175.]

ARGUMENTUM. — *Petrus semel, iterum, tertio per quietem viderat amicum suum, ad quem scribit, episcopi ornari insignibus: eam visionem eidem patefacit; optatque undecunque tandem orta sit, ut suum consequatur effectum.*

Charissimo domino et amico R. Batnon. electo, P. Blesens. Bath. archidiaç., salutem et prosperos ad vota successus.

Cum humanæ conditionis status motu multiplici

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(75) *luxuria* significat confusionem, seu turbulentum rerum statum; quasi dicat caliginem sublata ab oculis discipulorum, quæ antea impediabat ne Christum agnoscerent.

(74) Ille est Reginaldus Jocelini Longobardi Sarrisberiensis episcopi filius, quem pater archidiaconatu illius Ecclesiæ donaverat. Ille, cum ad instantiam Alberti et Theodini cardinalium legatorum Henricus II rex Anglorum liberas electiones vacantium ecclesiarum fieri concessisset, ad Bathoniensem episcopatum electus est. Verum cum ipsius et aliorum electionibus contradiceret Henricus rex Junior, ipse Reginaldus cum Richardo Cantuariensi electo, pro sua et aliorum electione confirmanda

D Romam profectus est. Unde paulo post eidem Henrico II de sua et aliorum electorum confirmatione, nec non de Ricardi in archiepiscopum Cantuariensem ab Alexandro III consecratione litteras misit, quæ habentur apud Rogerium Hovedenum *Annal.*, part. II. Cum autem redirent Roma, Richardus veritus ne quid mali Henricus Junior adversus electos moliretur, Reginaldum intra valles Maurianæ in ecclesia S. Joannis in episcopum Bathoniensem consecravit, archiepiscopo Tarentasiæ manum etiam ei apponente; accepta tamen prius purgatione a Reginaldo, quod mortem B. Thomæ neque verbo, neque facto, neque scripto scienter procurasset. Alii etiam juraverunt quod, sicut opinabantur, con-

⁵⁸ Hebr. 13. ⁵⁹ Hier. in Vit. Paul. erem. ⁶⁰ I Petr. 4. ⁶¹ Matth. 25. ⁶² Luc. 24. ⁶³ Joan. diac. Vit. Greg. I. 2, c. 22. ⁶⁴ Greg. hom. 23 in Evang. ⁶⁵ Gen. 18. ⁶⁶ Gen. 22. ⁶⁷ Jos. 6. ⁶⁸ IV Reg. 4. ⁶⁹ III Reg. 17. ⁷⁰ Job 31.

varietur, nihil in temporalibus invenio, præter unum, quod vitæ celestis imaginem repræsentet. Sola dilectio est, quam non alterat casualis eventus, quam separatio corporalis non dividit, quam temporis longitudo non abolet, quæ defectui non succumbit. Sola dilectio est, per quam dominos et amicos absentes videmus, alloquimur, amplexamur: quæ sic quadam angelica agilitate et imaginario comœtu transvolat et recurrit, ut nihil de damno corporeæ molis, aut distantiae localis injuria conqueratur. Vestram itaque præsentiam mihi imaginationibus dies, visionibus noctes offerunt incessanter. Sed nunc in vobis non prius aspectos titulos novæ majestatis intueor; et fortasse mens mea anxia de vestra promotione, vel, quod factum est, jam sentit; vel, quod in proximo futurum est, voto certiori præsentat. Deo teste, et conscientia mea loquor. Dominica die illa, qua cantatur: *Ego sum Pastor bonus*⁷¹, mihi videbatur in somno, quod te pontificalibus indumentis ornatam quædam prægrandis et admodum reverenda persona, quæ statura

A Ebroicensis episcopum, Rothomagensem vero archiepiscopum refererebat atate. Cumque illi operi hilaris et devotus assisterem, videbam pedes tuos in caligis, et manum tuam nullo annulo insignitam. Quærebam tacitus, quid hoc esset. Respondensque ille vir venerabilis: « Annulum, inquit, aureum non habebit ad tempus, sed lapideum, » id est quem gemma una circulata continet; pretiosiora vero sandalia, et majorem anulum sua mater ei tandem datura est, per astutiam adolescentis, cui a sacerdote corona promittetur; sed uterque sua expectatione fraudabitur. Iste cito transibit ad patres, ille adversus et reversus donativis utetur. Unum scias, quia receptis argenteis utraque sandalia extorquebis. Dum hoc in somnis agerem et inanis caperem delicias visionis, ad Matutinas pulsatum est; et abstulit campanarum improbitas, quod beata dormitio conferebat. Hanc visionem secundo et tertio, eadem rerum serie nox secunda replicuit. Cumque curiositatis humanæ sortibus (75), et revolutione psalterii (76) hujus visionis eventum dili-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

ceptus fuit priusquam Jocelinus pater ad gradum sacerdotii promoveretur. Actum est hoc ann. 1174. Sedit vero in episcopatu annis 16 cum dimidio, id est usque ad annum 1192, quo a monachis Cantuariensibus in archiepiscopum electus est. Verum decursis 50 circiter a nominatione sua diebus obiit, et sepultus est Bathoniæ.

Eum porro historia quadripartita in *Processu*, l. v, catalogo familiarium S. Thomæ ascribit his verbis: « Reginaldus natione Anglicus, sed sicut educatione et cognomento Lombardus, (a) pro ætate prudens et industrius, animosus et efficax in agendis, qui etiam industria et probitate ipsius promerente, in Bathoniensem episcopum promotus est. » Cui et assentitur Baronius, ubi ita scribit tom. XII ad an. 1172: « Numeratur inter familiares S. Thomæ Reginaldus Anglus cognomento Lombardus, assumptus in Bathoniensem episcopatum: pro quo Petrus Blesensis scripsit apologiam, » quæ est epist. 45. Miror tamen eundem Reginaldum inter familiares S. Thomæ numeratum, cum ab Henrico rege Romam missus sit contra S. Thomam; et ipse S. Thomas acriter in eum invehatur in epistola, quam ad familiares suos, qui tunc in curia Romana pro causa sua erant, conscripsit, ut est apud Baronium ad an. 1168. Verum cum nullus alius Reginaldus nomine inter episcopos Bathonienses ab ullo auctore recenseatur, dicendum est eum ob aliquam causam in offensam S. Thomæ inventum incurrisse. Quanto autem studio et amore contenderit, ut S. Thomæ reconciliaretur, quibus lamentis, qua pœnitentia in ejus gratiam redire conatus sit, liquet ex 24 epistola Petr. Blesensis.

(75) Sortitio est aliquid de se indifferens, id est quæ aut bona aut mala esse potest. Augustinus in *Psal. xxx*: « Aud. to nomine sortium, non debemus sortilegos querere: sors enim non aliquid mali est, sed res est in dubitatione humana divinam indicans voluntatem. Nam et sortes miscerunt apostoli, quando Judas, tradito Domino, perit. Et sicut de

illo scriptum est: » *Abit in locum suum* (*Act. xii*), « cœpit quæri quis in ejus locum ordinaretur. Electi sunt duo iudicio humano, et electus de duobus unus iudicio divino. De duobus consultus est Deus quemnam ipsorum esse vellet, et cecidit sors super Matthiam. » Ut autem sortitiones bonæ a malis distinguantur, tria spectanda sunt. Primo quo ex fonte profluant; secundo quomodo; tertio quo sine. Fons sortitionum bonus est Deus, et quisquis agitur Dei testimonio. Fons sortitionum malus est diabolus, et quisquis citra testimonium Dei sese in sortitionibus occupat. Sub hac consideratione sortitio recte dividitur in divinam, diabolicam et humanam. Modus sortitionis bonus est, qui secundum Deum adhibetur sine fraude pietatis et justitiæ. Malus, qui contra. Hinc sortitio religiosa est, vel irreligiosa; eaque multiplex, vana, temeraria, superstitiosa, etc. Finis sortitionum est, aut ut quidpiam alicui adjudicetur, aut ut statuatur quid sit faciendum, aut denique ut futurum cognoscatur. Hinc sortes divisoriæ sunt, consultoriæ vel divinatoriæ. Recte S. Thomas, 2-2, q. 95, art. 8: « Sortes proprie dicuntur, cum aliquid fit ut, ejus eventu considerato, aliquid occultum innotescat; et quidem si quæratur iudicio sortium quid cui sit exhibendum, sive illud sit res possessa, sive sit honor, seu dignitas, seu pœna aut actio aliqua, vocatur sors divisoria; si autem inquiratur quid agere oportet vocatur sors consultoria; si vero quæratur quid sit futurum, vocatur sors divinatoria. » Vide eundem, opusc. 25.

(76) Aperiri vel revolvi potest Psalterium. (Idem dicas de Evangelio, aut quolibet alio sacræ Scripturæ libro) ad finem multiplicem; aliquando ad consolationem. Sic Gregorius Turonensis, lib. v, *histor. Franc.*, c. 47: « Hæc ego audiens dum in domo ecclesiæ residerem mœstus turbatusque, ingressus oratorium Davidici carminis sumo librum, ut scilicet apertus aliquem consolationis versiculum daret. In quo ita repertum est: » *Eduxit eos*

(a) Nota patrem ejus Jocellinum vocari Lombardum.

⁷¹ Joan. 10.

gentius explorarem (77), primum oculis meis versus A⁷². Ego quidem, quid revelatio nocturna portendat ille se obtulit: *Moses et Aaron in sacerdotibus ejus* ignoro. Verumtamen quia fidelitati et devotioni ve-

PETRI DE GUISSANVILLA NOTÆ.

in spe, et inimicos eorum operuit mare (Psal. LXXVII). Aliquando ad eruditionem et morum correctionem. Sic August., l. VIII *Confess.*, c. ult.: « Itaque concitatus rediit ad eum locum, ubi sedebat Alipius. Ibi enim posueram codicem Apostoli, cum inde surrexeram; arripui, aperui, et legi in silentio capitulum quo primum conjecti sunt oculi mei: » *Non in comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudiciis, sed invidiis Dominum Jesum Christum, et carnis prudentiam ne feceritis in concupiscentiis (Rom. XIII).* « Nec ultra volui legere, nec opus erat. Statim quippe cum sine hujusce sententiæ, quasi luce securitatis infusa cordi meo, omnis dubitationis tenebræ diffugerunt. » Aliquando ad futuri cognitionem, idque dupliciter, aut ex divina inspiratione, quod paucorum est, aut ex humano sensu, coque, vel qui supponat cognitionem quam habiturus est, explicatione libri esse certam, vel qui incertam.

Agebat divina inspiratione B. Franciscus, de quo S. Bonaventura in ejus *Vita*, c. 13: « Immissum est igitur menti ejus per divinum oraculum, quod in apertione libri evangelici revelaretur ei a Christo quod Deo in ipso, et de ipso maxime foret acceptum. Oratione itaque cum multa devotione præmissa, sacrum Evangeliorum librum de altari sumptum in sanctæ Trinitatis nomine aperiri fecit per socium, virum utique Deo devotum et sanctum. Sane cum in trina libri apertione semper Domini passio occurreret, intellexit vir Deo plenus, quod, sicut Christum fuerat imitatus in actibus vitæ, sic conformis ei esse deberet in afflictionibus, et doloribus passionis, antequam ex hoc mundo transiret. » Eodem spiritu videtur actus fuisse Chramnus, de quo Gregor. Turon. l. IV, c. 16: « Chramnus vero cum exercitu post eos dirigenus usque civitatem Cavillonensem venit, eamque obsidens acquisivit; exinde usque Divionense castrum pertendit, ibique cum die Dominico advenisset, quid gestum fuerit dicam. Erat ibi tum sanctus Tetricus episcopus, positus clerici tribus libris super altarium, id est *Prophetiarum, Apostolorum atque Evangeliorum*, oraverunt ad Dominum, ut Chramno quid eveniret, ostenderet: aut si ei felicitas succederet, aut certe si regnare posset divina potentia declararet. Simulque unam habentes convnientiam, ut unusquisque in libro, quod primum aperiebat, hoc ad nissas etiam legeret. Aperto ergo primum omnium prophetarum libro, inveniunt: *Auferam maceriem ejus, et erit in desolationem; pro eo quod debuit facere iram, fecit autem labruscam (Isa. v.)* Reseratoque Apostoli libro inveniunt: *Ipsi enim diligenter scitis, fratres, quia dies Domini, sicut fur, in nocte ita venit. Cum dixerint pax et securitas, tunc repentinus illis superveniet interitus: sicut dolores parturientis, et non effugiet (I Thess. v.)* Dominus autem per Evangelium ait: *Qui non audit verba mea, assimilabitur viro stulto, qui edificavit domum suam super arenam: descendit pluvia, advenerunt flumina, flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit, et facta est ruina ejus magna (Math. VII).* » Hucque etiam revocari potest quod idem Gregorius de Merovæo Chilperici Successionem regis filio, lib. V, c. 14: « Merovæus vero non credens pythionissæ, tres libros super sancti (Martini) sepulcrum posuit, id est Psalterii, Regum, Evangeliorum. Et vigilans tota nocte petiit, ut sibi beatus confessor quid eveniret ostenderet, et utrum possit regnum capere an non, ut Domino indicante, cognosceret. Posthæc continuato triduo in jejuniis, vigiliis atque oratio-

nibus, ad beatum tumulum iterum accedens revolvit librum, qui erat Regum; versus autem primus paginæ, quam reseravit, hic erat: *Pro eo quod dereliquistis Dominum Deum vestrum, et ambulastis post deos alienos, nec fecistis rectum ante conspectum ejus, ideo tradidit vos Dominus Deus vester in manibus inimicorum vestrorum (III Reg. IX).* » Psalterii autem versus hic est inventus: *Verumtamen propter dolositatem posuisti eis mala, dejecisti eos dum alleverunt. Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitates suas (Psal. LXXII).* In Evangelii autem hoc est repperitum: *Scitis quia post biduum Pascha fiet, et filius hominis tradetur ut crucifigatur (Math. XXVI).* In his responsionibus ille confusus, » etc. Quæ omnes sortitiones divinatoria: innoxie sunt.

Verum alia est ratio apertionis Psal. aut alterius libri Scripturæ facta ex humano sensu, si fides ipsi adhibeatur, quæ sors sanctorum abusive unucupatur, et tanquam diabolica merito damnatur in conciliis. Venetico can. 16: « Ac ne id fortasse videatur omissum, quod maxime fidem catholicæ religionis infestat, quod aliquanti clerici student auguriis, et sub nomine fictæ religionis per eas quas sortes sanctorum vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt: hoc quicumque clericus detectus fuerit vel consulere vel docere, ab Ecclesia habeatur extraneus. » Agathensi, cap. 42, iisdem verbis, nisi quod etiam ad laicos censuram Venetici canonis extendit. Aurelianensi I, can. 30: « Si quis clericus, monachus, sæcularis divinationem vel auguria crediderit observanda, vel sortes, quas mentiuntur esse sanctorum, quibuscunque putaverint intimidandas, cum his qui eis crediderint, ab Ecclesiæ communionem pellantur. » Antissiodorensi, can. 4: « Non licet ad sortilegos vel ad auguria respicere, non ad coragios, nec ad sortes quas sanctorum vocant, vel quas de ligno aut de pane faciunt, aspiceri; sed quæcunque homo facere vult, omnia in nomine Domini faciat. » In *Capitularibus* Caroli Magni, apud Sirmondum, tomo II, conc. Gall., pag. 157: « De codicibus vel tabulis requirendum, et ut nullus in Psalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus sortiri præsumat, nec divinationes aliquas observare. » Ac denique c. 11 operis *De remediis peccatorum* quod nomine Bedæ circumfertur apud Ant. August. in fine *Epitomes juris pontificii veteris*, et tom. I, conc. Angliæ: « Auguria vel sortes quæ dicuntur falso sanctorum, vel divinationes observare, vel quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt, » etc.

Qui denique aperit sacros libros inquisiturus in eis futurum, et judicat incertam esse, quam ex his consecutus est, cognitionem, immunis non est ab omni culpa. Hæc est sortitio divinatoria humana, et de ea hic loquitur Blesensis: unde perperam existimavit Busæus sermonem hic esse de sortibus consultoriis, cum tamen agatur de divinatoriis.

Ad consultorias sortes spectat, c. 20, epist. 119 Augustini, ut et quod apud Cedrenum legitur de Heraclio minore editionis rexipha, pag. 412, et de Andronico seniore apud Nicephorum Gregoram, lib. VIII. Quando autem sint licitæ sortes consultoriae docet S. Thomas loco supra citato.

Ad divisorias denique pertinet quod legitur eisdem Aug. epist. 180. Hæc non debent adhiberi, nisi in necessariis religiose et reverenter.

(77) Non tamen ut fidem his minime adhibuerit, quod verba ipsa epistolæ manifeste declarant.

⁷² Pal. 98.

atræ, quam regiæ necessitatis experientia tot laboribus, tot examinavit periculis, non videbam æqualiter responderi, jugiter longa voti expectatione torquebar; et credo, quod de reliquiis cogitationum, quas diutissime spes incerta protraxerat, anima dormientis sibi præfatæ visionis imagines figuravit.

Faciât tibi Dominus secundum cor meum, et in te mirificans voluntates meas, suo non fraudet effectu diligentis affectum.

EPISTOLA XXXI.

AD RADULPHUM (78) ABBATEM DE FONTANIS.

ARGUMENTUM. — *Gratias agit tum R. abbati, quod se graviter ex morbo afflictum miseratus sit, tum in primis Deo, quod misericorditer flagellarit, fuseque ex sacris litteris ostendit infirmitates, aliasque hujus vitæ afflictiones salutare, utiles et dulces esse, ac inter singularia Dei dona numerandas.*

Reverendo Patri, et domino R. Dei gratia abbati de Fontanis, suus P. Blesensis Bath. archid., salutem in eo sine quo non est salus.

Audivi, quam pia benignitate condoletis meis doloribus, et mala quæ patior, communicatis vobis quodam sustentatiæ participio, et intimæ compassionis affectu. Gratias ago gratiæ largitori, quia me misericorditer flagellavit; cum enim ambularem in magnis et mirabilibus super me, et quasi superventum me continua prosperitas elevasset, elevans alisit me Dominus ⁷³, et humiliavit me, qui est ante sæcula. Secundum duritiam meam, et cor impoenitens thesaurizabam mihi iram in die tremendi iudicii ⁷⁴. Christus iram mihi convertit in gratiam, infirmari me volens, ne gravius infirmarer. Eram salutis meæ neglector et immemor; sed desidem, et in via Domini lentescens infirmitatum multiplicitas stimulavit ad cursum. Verbum Prophetæ est: *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum; postea acceleraverunt* ⁷⁵. At huc tamen gravissime affligor. Utinam quæ patior, sustineam patienter; omnes enim cordis aut corporis afflictio citra meritum et fructum salutis est sine patientiæ condimento. Ipsæ virtutes, nisi patientiæ habeant fundamentum, nomen virtutis et officium perdiderunt:

Nam vidua est virtus, quam non patientia firmat (79).

Quidam in prosperis fortes sunt, confidentes Domino, cum benefecerit eis, sed *in miseriis non subsistent* ⁷⁶. Sane patientia sæpissime periclitatur,

laccésita injuriis: nec enim fortitudo hominis aenea est, ut sustineat, sed tolerantia ipsius juxta divinæ dispensationem gratiæ promovetur aut deficit, minuitur aut grandescit. Quis miseriam et infirmitatem inter Dei dona non computet, cum Christus Apostolo dicat: *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur* ⁷⁷? Idcirco idem Apostolus edoctus in schola experientiæ, quod Magister quandoque prædixerat: *Quando, inquit, infirmor, tunc fortior sum et potens* ⁷⁸. Quod enim apud sapientiam hujus mundi, quæ stultitia est apud Deum, videtur afflictio, consolatio est (80) his qui recto sunt corde. Unde Apostolus: *Pro me, inquit, nihil gloriabor, nisi in infirmitatibus meis* ⁷⁹. Job afflictione corporis et substantiæ temporalis amissione multatus: *Qui afflictus est, inquit, erit in gloria* ⁸⁰, et quod impatientia supplicium reputat, humiliter patienti ad solatium cedit. Cum enim patientiæ fructum consideratius pensat, levigatur onus, et dulcescit afflictio, dum in ipsorum pressura gravaminum futuras consolationis primitias jam prægustat. Propterea idem Job dicit: *Tollat manum suam, et succidat me; et hæc sit consolatio mea, ut affligens me dolore non parcat* ⁸¹. Habacuc etiam in cantico suo cecinit, dicens: *Ingredietur putredo in ossibus meis, et subter me sateat, ut requiescam in die tribulationis, et ascendam ad populum accinctum nostrum* ⁸². Sciebat quod sequeretur vindemia post trituram, post afflictionem lætitia, cederetque contumelia corporis ad coronam. Apostolus ad Corinthios scribens dicit: *Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra* ⁸³. Et ad Hebræos: *Spectaculum facti opprobriis et turbationibus, rapinam honorum nostrorum recepimus cum gaudio, cognoscentes nos habere meliorem et manentem substantiam* ⁸⁴. Jacobus etiam sciens quam magna sit multitudo dulcedinis Dei in flagellis ipsius, dicit: *Omne gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis* ⁸⁵. *Flagellat enim Dominus omnem filium, quem recipit* ⁸⁶. Visitat eum diluculo, et subito probat illum: visitat et probat, ut sic spiritum ejus a spiritu maligno custodiat ⁸⁷. *Et visitatio tua, inquit quidam ægrotus, custodivit spiritum meum* ⁸⁸. Flagello Domini pulvis excutitur, quem ad deformationem animæ iniquitas assiduata congescit, et exteriori

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(78) Radulphus ille est, cujus elogium sic paucis describit H. ejusdem cœnobii monachus sub ejusdem regala educatus, tomo II *Monastici Anglic.*, fol. 733: « Vir omni laude dignus, religionis speculum, nos ordinis, forma disciplinæ. Memoria illius in compositione odoris, opus pigmentarii, illius utique, qui in vase fragili ut virtutum encomia congescit. »

Porro Fontanense monasterium tempore S. Ber-

nardi, scilicet ann. 1132, fundatum fuit a monachis de cœnobio Eboracensi ordinis Cisterciensis illic ab archiepiscopo Turstino deductis.

(79) Versus iste desumptus est ex *Psychomachia* Prudentii *De patientiæ et iræ congressu*, sect. 4, versu ult.

(80) Vide de hac re tractatum Petri Blesensis *De utilitate tribulationum*.

⁷³ Psal. 101. ⁷⁴ Rom. 2. ⁷⁵ Psal. 45. ⁷⁶ Psal. 48. ⁷⁷ II Cor. 12. ⁷⁸ Ibid. ⁷⁹ II Cor. 11. ⁸⁰ Job 22. ⁸¹ Job 6. ⁸² Habac. 3. ⁸³ II Cor. 1. ⁸⁴ Hebr. 10. ⁸⁵ Jac. 1. ⁸⁶ Hebr. 12. ⁸⁷ Job 9. ⁸⁸ Job 10.

vulnere sanatur plaga interior. Nam testimonio Salomonis livor vulneris absterget mala et plaga in secretioribus ventris (81). Sic irascitur Dominus, ut mansuescat, affligit ut parcat, prosternit ut erigat. *Et quis, Domine, novit potestatem iræ tuæ*⁸⁰? Plena est enim miserationibus ira Dei; et indicia tuæ animadversionis, quam specialiter exerces in tuos, certa sunt pietatis indicia. *Iustorum siquidem animæ in manu Dei sunt*⁸¹. Ideo inter delicias et dolores, inter iram Domini et misericordiam sapientes in flagellis agnoscunt specialiter: *Exultaverunt, inquit, filii Judæ propter judicia tua, Domine*⁸². *Omnis disciplina in præsentibus amarissima est; in futuro autem reddet fructum pacatissimum*⁸³. Sane, qui in labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellantur, cum dæmonibus flagellabuntur. Justo itaque melius est, hic incidi, hic uri, ut æternos cruciatus absorbeat vexatio temporalis. *Transivimus per ignem et aquam, dicit quidam, et eduxisti nos in refrigerium*⁸⁴. Justus enim testimonio beati Job, miseriæ suæ obliviscetur, et, quasi aquarum quæ præterierunt, non recordabitur⁸⁵. Sicut meridianus fulgor consurgit ad vesperam, et cum se consumptum putaverit, orietur ut Lucifer⁸⁶. Plane adhuc anxie affligor, adhuc sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum. Scio tamen quod minor est pœna, quam præcesserit culpa. Donum Dei est, quod infirmor; Dei gratia, quod affligor. Medicus non semper dulcia ministrat ægroto, sed frequenter amaras porrigit potiones. Cholera, cui cibis delicatior causam dedit, sæpe purgatur absinthio; et apostemata, quæ ex otio et crapula succreverunt, ustio sanat et purgat incisio. Pro purgatorio mihi est vicissitudo febrilis, caloris et frigoris (82). Spero autem in eo, qui spes nostra est, quod *non consurgit duplex tribulatio: nec judicabit me Dominus bis in idipsum*⁸⁷. Si præsentibus carnis molestias patienter, et cum æquantitate sustinero, mortem interminabilem pœna redimet momentanea, et temporalis afflictio transiet cum æterna. Patior quidem, pro iniquitatibus meis: Utinam mihi desuper datum esset pro justitia pati: *Beati,*

animi, qui persecutionem patiuntur propter justitiam⁸⁸. *Nemo, inquit Petrus apostolus, patiatur ut fur, aut homicida, aut avarus, aut alienorum appetitor: sed, si bene facientes sustineatis, hæc est gratia apud Deum.* Sæpe legimus illustres viros, authenticos senes, elegantes pueros, virgines etiam delicatas, pro Christo flagella, ignes, gladios, bestias, et cætera suppliciorum genera pertulisse. Illi pro justitia torquebantur, ego pro iniquitate mea affligor. Sufficit mihi ad sustinentiam Christi gratia, ut habeam patientiæ illius documenta, nec deficiat a pusillanimitate spiritus et tempestate⁸⁹ caro debilis et toties flagellata.

EPISTOLA XXXII.

AD PRIOREM CANTUARIENSEM.

B ARGUMENTUM. *Priori Cantuariensi, amicitia et charitate ejus fretus, negotium quoddam ad conventum Cantuariensem atlinens commendat.*

Charissimo consanguineo suo WILLELMO priori Cantuar., P. Blesens. Bathon. archid., salutem et si quid pretiosius est salute.

Ea est lex amicitia, et conditio charitatis, ut amici in mutuis necessitatibus suos interiores affectus exteriori operum prosequantur effectu. Amicitias siquidem de recenti contraximus, et gratiam, quam crebra non extorsissent obsequia, quam longo temporum tractu non vindicasset familiaritas senex, spatio recisioris firmavit ad plenum exuberans et fervens affectio. Momentanea itaque collocutio, et notitia brevis, sic me vobis in glutino charitatis univit, ut vestrum omnino me censeam; imo vos me alterum reputarem, si tanta posset esse identitas corporum, quanta est singularitas voluntatum. Fortasse decipior, nec meis ex æquo respondetis affectibus; sed inurbanum foret vos in amicitia claudicare, quem verba, quem opera, quem facies, quem incessus, quem quælibet alia, amicum efficacem et stabilem pollicentur.

H. latorem præsentium, et negotium, quod habet erga conventum Cantuariensem, vestrae dilectioni mitto, et committo, rogans humiliter, ut in eo experiar qualiter ad mutuam amicitia vinculum respondere velitis. Quod enim vestra ei gratia obtinerit, mihi reputabo impensum; absentisque ac

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(81) Apud LXX sic legitur: ὀπίσθια καὶ συντριμμάτα συνανατὰ κακοῖς, πληγαὶ δὲ εἰς ταμεία κοιλίας id est *Livores et contritiones occurrunt malis; plagæ autem in secreta ventris.* Aquila et Theodotion habent, μώλωπες τραυμάτων, *Livores vulnerum.* Hebraica versio sic: *Livores vulneris detersio in malo, et plagæ interioribus ventris.* Chaldaica: *Pavores et plagæ occurrunt malo, et ictus in interioribus ventris.* Syriaca: *Contritio atque supplicium occurrerunt flagitiosis, et plaga ad intima ventris eorum.* Arabica: *Opprobria et fracturæ occurrunt perversis, et perturbationes in cellis ventris eorum.* Sensus ergo est: *Quemadmodum plagæ in summa et in ima cute cum dolore sanantur, ita et malis afflictionibus et angustiis purgatur et sanatur.* Et est metaphora de-

ducta a corpore ad animam. Ac si dicat: *Quod in plagis corporis videmus fieri, idem de plagis mentis sentiendum est.* Ut vulnera quæ sunt in extrema cute, et plagæ quæ altius infiguntur, veluti ad intima et ad viscera, cum dolore et malo curantur; sic malus homo nunquam nisi suo damno sapit, neque corrigitur nisi per dolorem et angustias. Livores Hebr. הכורר sanguinem concretum proprie significant.

(82) Et hæc est communis theologorum post concilium Tridentinum, sess. 14, c. 9, opinio, morbos afflictiones et flagella, quibus a Deo in hac vita punimur, si patienter a nobis tolerantur, esse satisfactoria, et purgatorii pœnas relaxare. Ita Sylvius in supplem. qu. 15, art. 2.

⁸⁰ Psal. 89. ⁸¹ Sap. 3. ⁸² Psal. 96. ⁸³ Hebr. 12. ⁸⁴ Psal. 85. ⁸⁵ Job 11. ⁸⁶ Job 6. ⁸⁷ Nahum. 1. ⁸⁸ Matth. 5. ⁸⁹ 1 Petr. 4.

novi amici obsequium me ad uberiores gratias obligabit. Valet.

EPISTOLA XXXIII.

AD HENRICUM TERTIUM (83), REGEM ANGLIÆ.

ARGUMENTUM. — R. (84) *Rothomagensis archiepiscopus Henricum tertium Anglorum regem Henrico II patri bellum moventem ab instituto revocare conatur, et Andeliacum (85) illius tutelæ commendat.*

HENRICO III, Dei gratia illustri Anglorum regi, archiepisc. Rothomag., salutem in fœdo qui dat salutem regibus.

Quoniam ex officio nobis injunctæ administrationis incumbit, animarum curam agere quarum exactissimam rationem districtus iudex in examine terribili postulabit a nobis; excellentiæ tuæ, quæ sanus, non sit oneri, si te deprecamur ut dominum, hortamur ut regem, docemus ut filium; nec enim alligatum est in ore nostro verbum Domini; sed in spiritu libertatis loquimur, quod salutem animabus, quod quietem populis, quod Ecclesiæ libertatem, quod honorem Deo, et patriæ liberationem conferat, atque ab erroris invio ad viam veritatis et justitiæ te reducat. Non attendis, fili charissime, quid inceperis; nec incepti operis metiris exitum. Votis odientium te festinas satisfacere, et in proprium caput provocas inimicum. Non barbaras impugnans nationes, sed familiares et domesticas; non extraneas regiones, non hostiles munitiones invadis, sed tuas; subjectum tibi affligis populum, non rebellem; non hostem, sed patrem, imo non patrem persequeris, sed te ipsum. Pater siquidem tuus, posthabita corporis et animæ suæ cura, se omni labori et discrimini exponerat, ut tuum faceret, quod nunc vis facere tuum; et, ut verius loquar, quod intendis facere ne sit tuum. Magis tuum pugnando non facies, quod paterna tibi cessio, quod generale votum populi, quod juramenta principum, quod hæreditaria successio deferebat. Quod rex et princeps pacificæ possidebas, hoc tyrannus et invasor, spoliatione ecclesiarum, oppressione pauperum, incendiis et homicidiis, et ad ultimum parricidio, nunc usurpas. Parricidæ siquidem censentur, qui in parentes armati insurgunt; quos et leges sæculi damnant et canones a beneficio successionis excludunt. Jus tuum in injuriam convertisti, dum quod æquitas offerebat, per iniquitatem extorquere intendis: quod sane puerile dicere, nisi quia hoc malitiam provecæ ætatis excedit. Si cum patre venias ad conflictum, dubium est, utrum tibi expediat, aut

vinci, aut vincere. Si pietas habitaret in terris, gloriosius assereres, patri cedere, quam triumphare de patre. Patri cedere et subjici, hoc lex Moysi, hoc lex Evangelii, hoc censura canonum, hoc apostolorum institutio, hoc leges imperiales, hoc ipsa hominum conditio, et lex naturalis indicit. Dei et justitiæ inimicum, omniumque legum te transgressorem constituis, si patri non obedis, cui totum debes, quod ipse es: de cujus carne et sanguine sementinæ originis et naturæ beneficio carnem et sanguinem mutuasti. Quis tibi materiam existentiae præbuit? pater tuus. Quis te educavit? pater tuus. Quis te in armis militaribus instruxit? pater tuus. Quis se exinanivit, ut te regem faceret? pater tuus. Quis in omnibus laboravit, ut quiete omnia possideres? pater tuus. Nihil in patre tuo invenis accusandum, nisi quod exuberantem gratiam, tuamque devotionem, quam forte remissior magnificentia meruisset, sola benigna et effusa liberalitate demeruit. Francorum igitur gentibus successit ad votum; Normanniam enim eorum imminentem cervicibus, quam semper munitam et inexpugnabilem invenerant, nunc ex omni parte te mediante diminuunt; ut nec de cætero caput contra eos erigere, nec incursus hostiles valeant sustinere. O levitas adolescentiæ deploranda? nec mirum. Si enim tibi Deus cursum vitæ longioris indulerit, æbis ætate provecior, quod committis impubes; nec erit tunc locus poenitendi, cum res in eam desolationem venerit, ut reformari non possit. Tibi, dilectissime, fili, licet amare, tamen ex amore sic loquor; inconsultos enim animi tui motus æquanimitè tolerare non possum. Et utinam mors, quam me cogis optare, prævenisset hos dies, quibus te patris et patriæ persecutorem conspicio; quibus te amicum hostibus tuis, et amicis hostem intueor; quibus, in eo statu te video, quasi gladium tuo gutturi affixisses. Ad hæc scias Andeliacum unicum esse subsidium vitæ nostræ; ipsum tuæ committo custodiae, si prædonibus et incendiariis Andeliacum exposueris, mihi vivendi materiam adimes, qui das animum moriendi. Valet.

EPISTOLA XXXIV.

AD P. PETRAGORICENSEM EPISCOPUM (86).

[c. A. D. 1172.

ARGUMENTUM. — *Purgat se apud Petragoricensem episcopum, qui eum in suam aulam invitabat, se promissis veteris domini ita deliniri, ut nunc expectationi illius facere satis non possit.*

Reverendiss. domino et Patri PETRO Petragori-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(83) Ille erat primogenitus Henrici II, Anglorum regis, quem pater in regem ungi voluerat: postmodum cum matre et fratribus conjuratione facta in patrem arma ceperat. De infausta ejus coronatione, deque hoc dissidio, et morte Henrici Junioris fuse dictum est ad epist. 3.

(84) Rotrodus. De eo vide notas ad epist. 28.

(85) Vide ibid.

(86) Ille est Petrus Minetus patria Blesensis, ut

conjectare licet ex eo quod consobrinus esset Petri Blesensis. Hic cum Bertrando metropolitano Burdigalensi profectus est ad Alfonso regem Castellæ, an. 1170 cum aliis proceribus Aquitanicæ, ut Eleonoram Henrici II Anglorum regis filiam eidem Alfonso matrimonio jungendam deducerent. Interfuit etiam dedicationi ecclesiæ S. Amantii Buxiensis in pago Engolismensi. Obiit 1177.

censi episcopo, P. Blesens., suorum consanguineorum, imo serorum minimus, salutem et continuos ad vota successus.

Fortis est ut mors dilectio 99; cum enim compagem membrorum, animæque et corporis sædus amicabile mors abrumpat, dilectio e contrario diversas voluntates conflât in unam, et in glutino charitatis diversarum animarum consolidat unionem. Dilectio absentiae damna non sentit; cumque diurnitate temporum pleraque soleant infirmari, dilectio et temporis tractu et locali distantia convalescit. Hoc in vobis experientia mediante cognosco, qui me in vestra magnificentiae parentela minimum et quasi inter cæteros abortivum benigniore tandem oculo respexistis. Mandastis siquidem, si mandatum fideliter recolo, ut ad vos festinantius venirem, tanquam domesticus et commensalis vester penes vos moraturus. In verbo benignitatis vestrae spiritus meus votivo exultabat applausu; et jam ad vos festinare decreveram, jam ad procinctum itineris ferventius anhelabam, cum dominus ille, quem scitis, promissionibus immensis, et quibusdam blanditiarum præstigiis me minus circumspectum conveniens et circumveniens, meum propositum revocavit. Expectavi sustinens, et multiplex interim beneficiorum occasio se obtulit. Porrigebam

A preces, mea etiam pro me necessitas allegabat, in nullo reperi munificam ejus manum. Adhuc benignioris eventus vota concipio, et fortasse venturum cum Britonibus præstolor Arturum (87), et Mesiam cum Judæis exspecto. Nobiles et magnificos decet nil promittere, sed quasi præagire desideria hominum, et eorum petitiones largitionibus prævenire. Adhuc expedit mihi perdere modicum temporis, ut voluntas ejus exactissime exploretur, cur scilicet tanta promiserit, cur me voto longiore suspendit. Et utinam suæ famæ discrimen attendat, nec de promotione mea, sed sua opinione sollicitus verbum illud Salomonis frequententer attendat: *Ventus et nubes et pluvia non sequentes, vir gloriosus, et promissa non complens* 100. Si infra paucissimos dies munificentia sua mihi clementius non arriserit, ponam in te, Domine, cogitatum meum, et tu me enutries. De tua enim potissime miseratione præsumens, aliunde suffragium non exspecto. *Memor esto verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti* 1. Si illius piæ liberalitatis, et meæ vocationis affectio perseveret in vobis; sit de beneplacito vestro mihi maturiore nuntio vestram exprimere voluntatem. Patrem siquidem meum, et matrem meam de grege hominum ælea fatalitatis exemit, et quos mihi potissime necessarios æstimabam, mors amara

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ

(87) Fuit Britonum in Anglia rex potentissimus: qui, licet annos tantum xv natus regnum capessiverit, et paucis tempore regnaverit, plurima tamen prælia gessit, quibus ferocissimas gentes devicit, Saxones præcipue infensissimos hostes, quibus Mordredo Arthuri nepoti transfugæ junctis, et prælio casis profligatisque, ipse Arthurus lethaliter vulneratus, in insulam Avaloniæ ad sananda vulnera evectus, et ibidem defunctus, in cæmeterio monachorum sepultus est an. Christi 542. Moribundus autem sese prælio subduxerat, ne tanto casui insultarent inimici, amicique molestarentur, inquit Westmonasteriensis. Unde quia paucis obitus ejus et sepultura tunc innotuit, Britonum gens ipsam adhuc superstitem esse præ magnitudine dilectionis contendunt. Unde et parenniam.

Sepultus autem est paucis consciis in modico satis loco, in monasterio Glastoniensi vulgo Glastngebury ordinis S. Benedicti in agro Somersensensi, quod est in insula Avalonia, læta et felicissima, quæ sic dicta est ab Aval, quod Britannis pomum sonat, quia locus ille pomis et pomariis abundat. De ea sic quidam eleganter:

*Insula pomorum, quæ fortunata vocatur
Ex re nomen habet quia per se singula profert.
Non opus est illi sulcantibus arva colonis.
Omnis abest cultus nisi quem natura ministrat.
Ultero secundas segetes producit et uvas;
Nataque poma suis pretiosos germine silvis
Omnia gignit humus, vice graminis ultro redundans.
Annis centenis et ultra vivitur illic.
Hæc nova Jerusalem fuit, hæc fidei quoque lima.
Hæc tumulus sanctorum, hæc sola poli celebratur.
Vix luit inferni pœnas, hic qui tumulatur.*

Dicta est hæc insula tumulus sanctorum, quia innumerabilia sanctorum corpora ibi sepulta sunt. Ibi etiam requiescit Hoel [Al. Coel.] rex Britonum

C Armoricorum, Arthuri ex sorore nepos, qui et pater sanctæ Helenæ matris Constantini Magni.

Cæterum post cxxxviii annos inventum est corpus Arthuri, et in sepulcro opere magnifico reconditum ad majorem Ecclesiam translatum est, ut videre est apud Will. Malmesb., lib. 1 *De gestis Anglorum*. De eo sic *Chronicum* Rodulphi Coggesali monachi Cisterciensis in Anglia, quod habetur manuscriptum in bibliotheca S. Victoris Parisiensis: Anno 1191 (id est sub Philippo Augusto) inventa sunt apud Glestingebur ossa famosissimi Arthuri quondam regis Britanniae, in quodam vetustissimo sarcophago recondita. Circa quod duæ antiquæ pyramides stabant erectæ, in quibus litteræ quadam exaratae erant; sed ob nimiam barbariem et deformationem legi non poterant. Inventa sunt autem hæc occasione. Dum enim ibidem terram effoderent, ut quemdam monachum sepelirent, qui hunc locum sepulturae vehementi desiderio in vita sua peroptaverat, reperiunt quoddam sarcophagum, cui crux plumbea superposita fuerat, in qua ita exaratum erat: *Hic jacet inclitus rex Arthurus in insula Avalonis sepultus*. Locus autem ille olim paludibus inclusus, insula Avalonis, id est insula pomorum vocitatus est.

Eadem fere Joannes Bromton, in *Chronico*, pag. 1152, qui et multa fabulosa, quæ Galfridus Monmetensis de Arthuro congressit, luculenter refutat.

Similiter et Henricus de Knyghton canonicus Leycestrensis, lib. 11 *De eventibus Angliæ*, apud quem videre licet non esse fabulam quod de Arthuro ejusque gestis et sepultura dicuntur, sed fabulas esse Britannicas Arthuro adhuc venturum contingentes. Ipsi habenda fides tanquam auctoritate, et qui ejusmodi translationi interfuit, cadaverque Arthuri et omnia superius commemorata propriis manibus attrectavit.

99 Caut. 8. 100 Prov. 25. 1 Psal. 118.

prima lacie deprædata est, extremæ calamitatis exemplum me faciens, et fortunæ ludibrium. Cum igitur fiduciam in vobis habeam singularem, facite ut sub manu magnificentiæ vestræ de longa infortunii tempestate respirem. Valet.

EPISTOLA XXXV.

AD ANSELMAM SANCTIMONIALEM.

ARGUMENTUM. — *Anselmæ nobilissimæ virginis monasticam complexæ institutum mirifice laudat, eamque hortatur ut expugnatis omnibus carnis mundique tentationibus, castitatis thesaurum fortiter tueatur.*

ANSELMÆ dilectæ in Christo, P. Blesens. Bath. archid., salutem in eo cui servire regnare est.

Exultat, et gratias refert gratiæ largitori communi voto sancta Ecclesia, quod te ancillam humilem respexit Deus, quod inter voluptuosas palatinæ dignitatis illecebras educatam ad religionis propositum, et vitæ pauperis appetitum, spiritu consilii et fortitudinis animavit. *Audi ergo, filia, et vide, et inclina aurem tuam*¹; et, ne inter initiatæ sanctitatis primitias te favor auræ popularis alliciat, obliviscere populum tuum, et domum patris tui.

Multi siquidem sunt, qui de calice Babylonis tibi prolioræ adulationis venena propinant; qui pulchritudinem tuam, et generositatis tuæ titulum recensentes, quasi dolendo et conquerendo submurmurant, quod abjecta sis in domo Domini, et non habites in tabernaculis peccatorum. Verum recolere debes, quod ei generositatem et pulchritudinem tuam dedicasti, qui *speciosus est præ filiis hominum*²; cujus pulchritudinem sol et luna mirantur; cujus nobilitatem propheta non sufficiens aperire: *Generationem ejus, inquit, quis enarrabit*³? Ei florem adolescentiæ illibatam inter castitatis lilia consecrasti; quem adolescentiæ dilexerunt nimis, qui de se ipso dicit: *Ego flos campi, et lilium convallium*⁴. Cogitatus itaque tuos, et inchoatæ conversationis eventum illius committe arbitrio, qui te ad immaculati tori nuptias, et desiderabiles invitavit amplexus; cui, cum servieris, libera es; cum amaveris, casta; cum tetigeris, impolluta. Si ideo equidem voto parentum tuorum ad hoc generaliter concurrisset, ut te nepoti ducis Burgundiæ matrimoniali commercio conjungerent, quatenus cum eo contracta affinitas, et mutuæ dilectionis occasio esset⁵ et potentiæ incrementum. Sane adolescens ille, quantum ad dotes corporis, universis provinciæ illius magnatibus præeminebat; strenuitate enim armorum, et formæ elegantia, in oculis hominum in stuporem et miraculum vertebatur: et, quod poterat animum virginis fascinare, nullus erat in verbis urbanior, nullus uberior in muneribus, nullus ad omnes liberalitates effusior. Verum, et prudentia consultiore, et arctiore custodia tibi obser-

vantiam castitatis iudicens, ibi gloriosius de libidine triumphasti, ubi gravior confictus, et pugna suspectior imminebat. Jam

*in portu navigas*⁶:

et adhuc tamen de terra dissimilitudinis ventus tentationis erumpens occulte tibi subsibilat. Si nunc esses in sæculo, te inter matronarum cuneos virorum illustrium brachia supportarent. Si nunc esses in sæculo, affluentia opum, et varietate suppellectilis conspicua incederes, parentum numerositate et fecunditate sobolis gloriosa. Si nunc esses in sæculo, universa nunc tibi exuberarent ad votum; nunc claustrali angustię mancipata es, ubi omnis evagandi licentia præclusa est: unde omnis risus, omnis lascivia, omnesque voluptates sæculi, et mundi desideria relegantur; ubi funereæ vestes, ubi continuatæ vigilia; ubi est potus aquæ vini que confusio, cibus vero legumina et panis austerior. Sic tibi dilectissima suggerit humani generis inimicus, incommoda mundanæ conversationis palliando versute. Taceo enim de voluptate hominum quam sit sterilis et incerta; quæ si plerumque placeat, pœnitentiam inducit; et si delectat ad modicum, productiore spatio displicebit. Divitias siquidem et honores sollicitudo inseparabiliter comitatur. Mundi pompa et favor populi fumus est, et aura subito evanescens. Adde, quod mulier in dolore et discrimine maximo parturit; et quod frequentissime gloriam filiorum, nunc invaletudine, nunc captivitate, nunc morte casus amarior interruptit. *Serva itaque cor tuum omni custodia*⁷, ut possideas vas tuum in sanctificatione. Thesaurus namque pudicitie incomparabilis est. Sola pudicitia Agnum, quocunque ierit, sequitur⁸, sola vitam reformat angelicam. In amissione pudicitie voluptatem virgines fatuæ suspicantur; cum amitti non possit sine erubescentiâ et dolore, jactura ejus non recipit æstimationem. Et, cum omni peccato per pœnitentiam medeamur, solus lapsus virginum restitutionis remedium non meretur. Valet.

EPISTOLA XXXVI.

AD CHRISTIANAM SANCTIMONIALEM.

ARGUMENTUM. — *Laudat sanctimoniam quod castitatem Deo in religione consecratam servavit: hortatur ut virginitati jungat charitatem, humilitatem et perseverantiam.*

Charissimæ sorori suæ CHRISTIANÆ, suus P. Blesensis Bathoniensis archidiaconus, salutem in eo sine quo non est salus.

*Magnificat anima mea Dominum; et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo*⁹, quia ambulans in spiritu salutari custodias vas tuum in sanctificatione et odore suavitatis. Unde, et *sicut unguentum effusum est nomen tuum*¹⁰. Publice dicitur,

¹ Psal. 44. ² Ibid. ³ Isa. 53. ⁴ Cant. 2. ⁵ Ambr. serm. 90 De S. Agnete. ⁶ Terent. in Andr. ⁷ Prov. 4. ⁸ Apoc. 14. ⁹ Luc. 1. ¹⁰ Psal. 47.

atque apud Deum et homines laudem plurimam A meruisti, quia ab eo tempore, quo vitam sancti-
monialem professa es, ab observantia castitatis et
fancimonie non cessasti. Unde et *secundum no-*
mentum, sic et laus tua in fines terræ ¹¹. Cum esses
nuptiis mortalium destinata, te Filius Altissimi
desponsare dignatus est, sicut ipse per prophetam
loquitur : *Desponsabo te, inquit, in misericordia et*
miserationibus, et sponsabo te mihi in fide ¹² Despon-
santur siquidem virgines Christo, ut suam ei offer-
rant castitatem. *Despondi, inquit Apostolus, vos uni*
viro virginem castam exhibere Christo. Eas enim
sponsalio amore sibi libentissime fœderat Deus,
quas sæculum non fœdavit. Amator et zelator est
virginitatis, qui nasci de Virgine prælegit. Ideo
autem specialiter de virgine nasci voluit, ut matrem B
suam virginem pudicitie et humilitatis exemplo
alix æquerentur virgines, atque cohabitationis
æternæ gloriæ fierent participes et consortes. *Ad-*
ducentur, inquit, virgines post eam : proximæ ejus
afferentur tibi. Afferentur in lætitia et exultatione,
adducentur in templum regis ¹³. Vide ergo, soror,
charissima, *ne in vacuum gratiam Dei acceperis* ¹⁴.
Gratiam siquidem Christi accepisti in vacuum, et
lampadem defers vacuum, si non habes oleum cha-
ritatis, id est, si Christum ex toto corde non dili-
gis. Tunc enim pulchra est, et Christo placet casti-
tas, si ejus comes est charitas, juxta illud : *O*
quam pulchra est casta generatio cum charitate (88).
Charitatem ergo habeas, soror, et humilitatem, quæ
illi acceptissima est, *qui in cælis habitat, et humi-*
lii respicit in cælo et in terra ¹⁵. *Super quem, inquit,*
requiscet spiritus meus, nisi super humilem, et man-
suetum, et tremementem verba mea ¹⁶? Mariam virgi-
nem respexit Dominus, non quia pulchra, non quia
nobilis, non quia sapiens, sed quia humilis erat.
Respexit, inquit, humilitatem ancillæ suæ ¹⁷. Sis
ergo humilis, quæ pro Christo te humiliasti, et
elegisti *abjecta esse in domo Dei, magis quam ha-*
bitare in tabernaculis peccatorum ¹⁸. Non prodest
humilitas, nisi finaliter perseveret. Cum enim om-
nes virtutes currant ad bravium, sola perseverantia
coronata. *Onnis gloria ejus filix regis ab intus,*
inquit Propheta, in fimbriis aureis ¹⁹. Fimbriæ sunt
vestimenti extremitates. Est ergo gloria sanctimo-
nialis in fimbriis : nihil enim prodest gloria bonæ
conversationis in principio, nisi sit gloriosus et

finis. Spes fructuum relevat agricolam a labore,
fortemque pugilem contemnere facit molestias
ictuum spes coronæ. Tibi quoque furetur gravamina
claustrum et gratæ servitutis obsequium expectatio
jubilei. Tunc columba septimo die emissa ad ar-
cam, iterum non rediit ²⁰, et, juxta verbum Job ²¹,
filii cervarum euntes ad pastum nequaquam ad ma-
tres iterum revertentur : quia tu et consimiles
tui euntes in gloriam filiorum Dei eritis in loco
pascuæ, nec redibitis ad molestias hujus vitæ. Hæc
te, dilectissima soror, breviter exhortari et exorare
decevi, non ut admonitione mea indigeas, sed ut
ad palmam et bravium animosius curras, quia juxta
gentilem,

Non nocet admissio subdere calcar equo ²².

EPISTOLA XXXVII.

AD ALEXANDRUM PRICREM GEMETICENSEM.

ARGUMENTUM. *Purgat se, cur librum, quem restitutum se promiserat, constituto tempore non restituerit.*

Charissimo socio et amico magistro ALEXANDRO,
priori de Gemetico, suus P. Blesensis Bath. archid.,
salutem in vero salutari.

Promiseram vobis librum vestrum die Sabbati,
quæ jam præterit, remittere; quod non feci. Sed
et Apostolus se in Hispaniam transiturum promise-
rat, suamque promissionem, Domino disponente
aliter, non implevit ²³. Credideram totum librum
transcurrisse legendo infra diem præscriptum; qui
postea legendi licentiam non habui per momentum.
De vestra itaque dilectione confisus, librum adhuc
retinere præsumo; cumque alias accusabilem præ-
sumptio faciat, hic excusabilem facit ipsa præsum-
ptio ²⁴. Nam et in jure civili, si quis equum sibi
accommodatum ultra tempus et locum sibi destina-
tum duxerit, furti actione tenetur: qui tamen, si
de confidentia dilectionis hoc fecit, a furto et a
mendacio excusatur. Bene valeat, et oret pro me
amicus meus.

EPISTOLA XXXVIII.

AD ALBERTUM (89) ROMANÆ ECCLESIE CARDINALEM.

[A. D. 1176.]

ARGUMENTUM. *Cantuariensis archiepiscopi laudes describit, et a criminibus objectis, ut quod ignarus sit juris, quod avarus, quod provehendæ progeniei suæ plus æquo deditus, eum vindicat.*

Dilectissimo domino suo ALBERTO Dei gratia
Rom. Ecclesie presbytero cardinali et cancellario,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(88) Sic omnia exemplaria, licet versio vulgata
semper legerit *cum claritate*. Sed ita legit Blesensis,
quia de charitate agebat. Locus hic apud LXX sic
habet : *Κριστων ἀρεκια μετα ἀδερως*, id est *Melius*
est esse sine filiis cum virtute.

(89) Dicitur est Albertus de Mora Beneventanus
qui ab Adriano IV ex diacono cardinali S. Adriani
postea presbyter cardinalis S. Laurentii in Lucina
creatus est, an. 1158. Tum ab Alexandro III S. R.
E. cancellarius factus, legatus in Angliam pro in-
quirenda nece S. Thomæ directus est. Ubi. re di-

ligenter examinata, Henricum regem absolvit, im-
munemque illius cædis declaravit, confecto super
ea re instrumento publico, et litteris scriptis ad
Ravennatem episcopum, quæ habentur apud Baro-
nium tomo XII *Annalium* ad an. 1172. Tandem
mortuo Urbano III, in summum pontificem electus
est appellatusque Gregorius VIII et, licet brevissi-
mus fuerit ipsius pontificatus, nempe duorum fere
mensium, magna tamen suæ pietatis monumenta
reliquit. Nam ubi primum Ferrariæ nuntium de
sua promotione accessisset, animum illico ad pro-

¹¹ Osc. 2. ¹² II Cor. 12. ¹³ Psal. 44. ¹⁴ II Cor. 12. ¹⁵ Psal. 112. ¹⁶ Isai. 66. ¹⁷ Luc. 1. ¹⁸ Psal. 83. ¹⁹ Psal. 44. ²⁰ Gen. 8. ²¹ Job. 39. ²² Ovid. II. *De Pont.* el. 6. ²³ Rom. 15. ²⁴ Dig. l. XII, tit. 6, l. 5.

suus P. Blesensis, modicus domini Cantuariensis cancellarius, salutem in vero saluari.

Si loquar ad dominum meum, cum sim cinis et pulvis²⁸, quasi edicti venia impetrato; rogo, ut ejusdem officii participatio, sicut ad audaciam me compellit, sic ad indulgentiam vos inflectat. Gratias ago Deo et vobis, quia in spiritu mansuetudinis mihi more vestro blande, et quasi socialiter tetigistis ea, quæ in domino meo notabilia videbantur. Scio, quia *spiritualis homo omnia dijudicat; ipse autem a nemine judicatur*²⁹. Unde et increpationem vestram, sive me, sive dominum meum tangat, cum gratiarum actione recipio. Scriptum est enim: *Ego, quos amo, arguo et castigo*³⁰. Et utinam corripiat me *justus in misericordia, et increpet me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*³¹. Non dico dominum meum (90), talem esse, qui peccatum non fecerit, nec inventum sit in ore ejus mendacium; mentirer enim. Nam si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est³². Neque vos cum austeritate moveri oportet, si quandoque ad vehementem tentationis impulsus cadit humana fragilitas. *Ecce qui Deo serviunt, non sunt stabiles, et in angelis suis reperit pravitatem*³³. Veruntamen ex quo placuit ei, qui *vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt*³⁴, segregare dominum meum, ut in ecclesia patriarchali sibi sacerdotio fungeretur; non enim sumpsit sibi honorem, sed vocatus est a Domino tanquam Aaron³⁵; non exiit monachum, factus vitula Ephraim docere trituram³⁶, nec fuit dominator in clero, sed forma gregis in populo, vas suum in sanctificatione custodiens, et labia consecrata ad vaniloquia non relaxans. Victum vero et habitum, omnesque actus suos sub arctioris censure nodo cohibuit; ut qui a primitivis adolescentiæ motibus, in castris monasticæ religionis Deo militaverat, jam non monachum, sed angelum in homine fateretur. Si ejus humilitatem attenditis, nemo est in oculis suis dejectior, et, sicut de Moyse legitur³⁷, mitissimus omnium, qui morantur super terram, libenter intelligens super egenum et pauperem, pressuras pauperum in visceribus misericordiæ suas faciens; et quasi præ-

sagiret necessitates viduæ et pupilli, preparationem cordis eorum beneficiis antecurrens. Cum de Job legatur³⁸, quia erat *simplex, et rectus, ac timens Deum*, domino meo justo et timorato sua simplicitas imputatur ad culpam. Sane Christus Jesus Petrum, et Andream, et alios, per quos operatus est salutem in medio terræ, non de foro Justiniani, sed de simplicitate piscatoria legitur assumpsisse. Inflat enim sapientia hujus mundi³⁹, et legum ventosa loquacitas, nec plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Si dominus meus humiliter sentit, si alta non sapit, si non ambulat in magnis et mirabilibus supra se, si præstigia versuti juris ignorat, eruditus tamen in lege Domini, et in ea, quæ desursum est sapientia, ambulat super scimitas justitiæ, nihil in causarum decisionibus statuens, quod in commune auditorium, et publicam hominum notitiam non deducat. Educit enim *quasi lumen justitiæ suam, et iudicium suum tanquam meridiem*⁴⁰.

Novi autem quosdam, quorum os maledictione et amaritudine plenum est, innocentiam domini mei detractionibus attentasse; ei notam avaritiæ inucentes, quia bona pauperum, et patrimonium crucifixi venatoribus non effudit. Talium gratiam non venatur, quorum laudem vituperium putat: neque gloriam mendicat ex alienæ vocis officio, cuius *gloria hæc est, testimonium conscientiæ suæ*⁴¹. Ipsum sæpe monui, ut esset propitius formæ suæ, et donis obstrueret os loquentium iniqua, et erat ejus responsio: *Si talibus, dicebat, placerem, Christi servus non essem*⁴². Si expedit placere hominibus, laus mea sit in Domino apud mansuetos et justos; ac si diceret cum Propheta: *In Domino laudabitur anima mea, audiant mansueti et lætentur*⁴³. *Non enim, qui se ipsam commendat, vel qui ab hominibus commendatur, ille probatus est, sed quem Deus commendat*⁴⁴. Imponunt ei alii, quod circa suæ parentelæ promotionem nimis anxie versetur, et quod non spiritus Patris, sed caro et sanguis revelat hoc ei. Porro si suis parentibus pietatis affectus impendit, non est hoc extra ordinem charitatis; cum Apostolus dicat: *Qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem nega-*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

curandum terræ sanctæ subsidium applicuit: comperto enim quod Saladinus Ægypti sultanus civitatem Jerusalem cum sepulcro et cruce Domini magna Christianorum strage edita occupasset, et quod Urbanus III prædecessor suus ex tantæ cladis mœrore decessisset, ipse piissimus pontifex, ut sedis sue et doloris successor, continuo classicum intonuit, litterasque per universum orbem direxit ad commovendos principum et Christianorum omnium animos, quo vires omnes ad repellendos Christi hostes impenderent. Et quia, ut plerumque

fit, Christianorum ipsorum peccatis exigentibus, tot tantaque mala contigerant, jejunium quinquennale toti orbi Christiano, sibi vero et cardinalibus asperius etiam poenitentia genus indixit.

Scriptam puto hanc epistolam circa ann. 1175.

(90) Richardum successorem S. Thomæ in archiepiscopatu Cantuariensi, cuius scilicet erat conmensalis et cancellarius.

Scripta circa an. 1176, quo tempore Petrus erat domesticus Richardi.

²⁸ Gen. 18. ²⁹ I Cor. 2. ³⁰ Apoc. 3. ³¹ Psal 140. ³² I Joan. 1. ³³ Job 4. ³⁴ Rom. 4. ³⁵ Hebr. 5. ³⁶ Ose. 10. ³⁷ Num. 12. ³⁸ Cap. 1. ³⁹ I Cor. 8. ⁴⁰ Psal. 55. ⁴¹ II Cor. 1. ⁴² Gal. 1. ⁴³ Psal. 55. ⁴⁴ II Cor. 10.

vit et est infideli deterior ⁴². Verumtamen non adeo sanguini se indulget, quin etiam extraneis, si honesti sunt, munifice et magnifice provideat, eosque propinquioribus consanguineis anteponat. Processerunt in sua malitia detractores, sicut Apostolus dicit : *Deo odibiles* ⁴³, vestraeque serenitatem gratiae meo domino turbaverunt, elongantes ab eo amicum et proximum. Doleo, doleo : et ex quo posuistis eum *contrarium vobis, facus sum mihi metipsum gravis* ⁴⁴. Scio enim, quod extra suorum exigentiam meritum vestram ei gratiam subtraxistis. Appones tamen, Domine, ut *complacitior sis adhuc* ⁴⁵, et iratus misericordiae recordaberis. Revelabit enim Dominus titulos virtutum, et gratiarum dotes, quas plantavit in eo; confundetque labia dolosa, et mendaces ostendet, qui *maculaverunt innoxium* ⁴⁶. Vestrae autem intererit sanctitatis, ut Dominum meum, qui in omni veritate et sinceritate vos diligit, foveatis in Christi visceribus, et meam supplendo insufficientiam, negotia ejus, quibus aequitas assistit et ratio, benigne et efficaciter proponere et promovere velitis. Valet.

EPISTOLA XXXIX.

AD AMICUM QUEMDAM.

Petrus Bles. Bath. archid., E. amico et socio suo, salutem et ad meliora processum.

Præfationibus coloratis, et picturato fastu verborum, sincera non eget affectio; unde et certissimus de mutua inter nos unione affectuum compendiosæ orationi deservio, atque ab epistola præsentis, et venativas adulationum blanditias, et omne lædium prolixitatis abscondo. Refero vobis grates quia servientes vestri nos non permiserunt ignorare quid in vestris promptuariis haberetur. Illud noverritis, quod Romana curia more suo me multipliciter delictis obligavit: sed si Scyllam semel evasero, per Dei gratiam non recidam in Charybdin.

EPISTOLA XL.

AD PRÆLATUM QUEMDAM AMICUM SUUM.

ARGUMENTUM. — *Invehitur in H. prælatum detractorem principum.*

Charissimo amico suo H., suus P. Blesensis Bathon. archid., salutem et circumstantiam labiorum.

Gauderem plurimum, si esset modestior et correctior sermo vester, si lingua vestra in lubrico non æderet. Multorum si quidem contra vos odium provocatis, dum non cohibetis spiritum, dum labia incircumcisa in susurrium et detractionem illicite relaxatis. Ut autem de cæteris taceam, quæ insania est domino regi detrudere, famamque ipsius venenosissimis sermonibus lacessere? Sane omne turpiloquium inhonestum est in prælato, et plerumque damnosum. Nam cum detractionum injurias nullus æquanimiter ferat; principes, quibus reverentia debetur

A impensior, eas impatientius ferunt, et plerumque animantur in perniciem detractorum. Joannes apostolus detractorem suum garrimentem redarguens, dicit : *Is qui amat principatum gerere, Diotrephes, garruens in nos, non recipit nos: propter hoc, si venero, commonebo opera ejus* ⁴⁷. Ex quo notatur linguam prurientem etiam sanctis et perfectis in Domino displicere. Istiusmodi homines sciiphes sunt mordentes et pungentes occulte, dumque bona aliorum detractionibus æruginant et corrumpunt, comparantur ærugini et serpenti. Ideo Salomon dicit : *Si serpens mordeat in silentio, nihil eo minus habet, qui detrahit in occulto* ⁴⁸. Et idem : *Susurro et bilinguis maledictus: turbat enim pacificos* ⁴⁹. *Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ* ⁵⁰. *Os eorum repletum est amaritudine et dolo* ⁵¹: ipsorumque detractiones apud Deum et homines fetent; quia *sepulcrum patens et fetens est guttur eorum; venenum aspidum sub labiis eorum* ⁵². Ideo Apostolus ad Corinthios scribens : *His, inquit, qui hujusmodi sunt, denuntiamus et obsecramus in Domino, ut sine querela et sine rumusculis operantes pacem invicem habeant* ⁵³. Verba siquidem, quibus vita principum depravatur, occultari non possunt, atque in publicum deducta magnatum suscitant indignationem, et auctoribus suis convertuntur in malum. Salomon dicit : *Ne detrazeris principi in occulto: aves enim cæli portabunt verbum: et qui habet pennas annuntiabit sententiam* ⁵⁴. Et de principum indignatione non tacens, *Indignatio, inquit, regis, nuntius est mortis* ⁵⁵. Sed et in lege Domini, *Filius est mortis, qui principi maledicit* ⁵⁶. Certe absurdum est nimis in prælato, scurrilitati operam dare, et labia Christi Evangelio consecrata, immunda et damnaibili verborum procacitate polluere. Quod si vobis tanta, et tam effrenis detrahendi libido est, saltem in hominibus mediæ manus malitiam linguæ prurientis exercere sufficiat. Non ponatis os vestrum in cælum, et in terram lingua vestra non transeat ⁵⁷: cum juxta apostolum, *Regi tanquam præcellenti reverentia debeatur* ⁵⁸: cum et vos ei vinculo fidelitatis astrinxeritis, cautius, queso, vobis prospicite, nec habeatis spiritum in naribus, aut linguam in lubrico: sed sicut vestrae professionis ordinem decet, sic apponatis linguæ custodiam, ut se in libertatem malitiæ non relaxet. Nam, teste Jacobo : *Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, hujus vana est religio* ⁵⁹. *Vir linguosus non dirigetur in terra* ⁶⁰. Lingua siquidem modicum membrum est, totiusque corporis gratiam plerumque contaminat ⁶¹. Nec sperandum est, quod ab ulla turpitudine se colibeat, qui immunditiam linguæ non refrenat. Nam testimonio Salomonis, *Sicut urbs patens, et absque murorum ambitu: sic vir, qui non potest cohibere spiritum in loquendo* ⁶².

⁴² I Tim. 5. ⁴³ Rom. 1. ⁴⁴ Job 7. ⁴⁵ Psal. 76. ⁴⁶ Sap. 10. ⁴⁷ III Joan. 9, 10. ⁴⁸ Eccl. 10. ⁴⁹ Eccl. 24. ⁵⁰ Psal. 56. ⁵¹ Psal. 13. ⁵² Psal. 5. ⁵³ I Cor. 7. II Thess. 3. ⁵⁴ Eccl. 10. ⁵⁵ Prov. 16. ⁵⁶ Exod. 22. ⁵⁷ Psal. 72. ⁵⁸ I Petr. 2. ⁵⁹ Jac. 1. ⁶⁰ Psal. 159. ⁶¹ Jac. 3. ⁶² Prov. 25.

Sic et in lege Domini ⁶², vas quod cooperculum non habet, reputatur immundum.

EPISTOLA XLI.

AD HENRICUM II. REGEM ANGLORUM.

[A. D. 1177.]

ARGUMENTUM. — *Queritur regem Angliæ incertis vagari sedibus : legatos ejus Romam missos revertisse ; ades quoque legatos regum Hispaniæ commemorat.*

Domino regi Angliæ, suus PETRUS Blesens. Bath. archid., salutem in eo qui dat salutem regibus.

Diu quæsivi, et non inveni quem desiderat anima mea ; diu vos insecutus, sed non assecutus sum. Vanæ namque voces populi, de viis vestris varie sentientes, dum pes meus staret in via recta, me in invium retorserunt. Salomon equidem dicit : *Tria investigabilia esse, et quartum, penitus inveniri non posse : viam aquilæ in cælo, viam navis in mari, viam colubri super terram, viam viri in adolescentia sua* ⁶³. Ego quintum possum adicere : *Viam regis in Anglia.* Cucurri, domine, hactenus in incertum ; et adhuc ignoro, quo veniam, aut quo vadam. Fatigatus enim ab itinere, insuper et arreptus apud Neuportum (91) dysenteria gravi, cursores diversos vestrorum exploratores itinerum ante faciem meam circumquaque præmisi. Mandatis igitur, ubi et qua die inveniri possitis, benignissime princeps, ut eurram in via mandatorum vestrorum, et sit lucerna pedibus meis verbum tuum. Cum enim reipublicæ intersit injuncta mihi per vos negotia tempestivius expediri, non parcam corpori misero et afflicto, donec desideratissimam faciem vestram conspiciam ; *tu vero dirige in conspectu tuo. Domine, viam meam* ⁶⁴. Nuntii vestri a Romana curia redierunt, exonerati quidem argento, onerati plumbo ; non multum indumentis aut evectioibus honorati. Applicuerunt

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(91) Est Neuportus in Flandria, tertio ad Ostenda urbe munitissima milliari, urbs maritima.

(92) Reges isti erant Adelfonsus Castellæ, et Sancius Navarræ ejus avunculus : qui cum vehementer inter se dissiderent, jamque a prædis et rapinis ad arma proxime venturi essent, vix tandem amicorum consilio negotium ad Henrici Anglorum regis arbitrium detulerunt. Itaque missis utrinque legatis Henricus, convocatis Londoniæ archiepiscopis, episcopis, proceribusque regni sui, reque mature perpensa, solenne judicium protulit, quod et utrique regi gratissimum fuit, populisque pacem et tranquillitatem optatissimam attulit. Rem totam cum sententia ab Henrico pronuntiata fuisse referunt Radulfus. Bromton et Gervasius in suis *Chroni-*

Scripta est hæc epistola anno Christi 1177, quo hæc gesta sunt.

(93) Hic est Robertus, quem Philippus Flandriæ comes S. Donatiani Brugis et S. Petri Ariæ præpositum, ac Flandriæ cancellarium, episcopatum Tornacensis et Atrebatensis vacantium administratorem fecit. Postea Petro comitis fratre Cameracensi episcopatu renuntiante, Robertus Camera-

(a) Erat tantum præpositus.

A præterea in magno comitatu nuntii regum Hispaniæ (92), deferentes ad vos illam antiquam, et utinam antiquatam regnorum controversiam, quæ tot civitatum populos traxit in exterminium et ruinam. Benedictus autem Deus ; nam sicut regina Austri venit a sinibus terræ audire sapientiam Salomonis ⁶⁵ ; sic hodie remotissimi reges in hac querela gravi et inexplicabili vestro judicio se submittunt, postulantes instantius ut quæstio tam non losa sub vestræ discretionis examine resolvatur. Bene valeat charissimus dominus meus, diuque ac feliciter vivat et regnet.

EPISTOLA XLII.

AD ROBERTUM CAMERACENSEM ELECTUM (93).

[A. D. 1173?]

ARGUMENTUM. — *Arguit R. præpositum Areensem, quod electus in Cameracensem episcopatum officio episcopi non fungatur, negotiis sæcularibus se implicet, causas sanguinis agat, tyrannice subditos spoliet, nec moveri se a quoquam sinat.*

Reverendo Patri ac domino R. præposito Areensi et Cameracensi electo, suus P. Blesens. Bath. archid., salutem et salutis æternæ memoriam.

In litteris quas tibi mitto, antefertur electo præpositus, quoniam apud reges terræ, et maxime in ore populi celebrius est Areensis præpositi nomen, quam Cameracensis electi : nec mirum. Nam et apud te adeo viluit divina vocatio, quod et nomen et officium abhorres episcopi, et ingratus Altissimo oblatam tibi gratiam erubescis. Elegit te sibi Cameracensis ecclesia in pastorem et episcopum animarum ; tu vero episcopatus emolumenta percipiens, adhuc præpositum electo præponis, atque pastorale ministerium dedignanter accipiens episcopales redditus ad usus extraordinarios usurpare contendis. Doleo quidem, quia tuæ consecrationis gratiam dilatio tam longa et tam periculosa suspendit. Episco-

censis episcopus electus est : cunque Cameracum pergeret, a Jacobo de Avesnis, quem olim graviter offenderat, occisus est anno 1174. De eo sic Albericus in *Chronico ms.* : « Robertus præpositus de Area in Flandria episcopatus duos regebat. Atrebatensem et Cameracensem, filius fabri rustici Carnotensis, qui, ut aiunt, familiari dæmone utebatur, per quem ad tantos honores venerat. » Annales autem Flandriæ de eo sic loquuntur, lib. vi, an. 1174 : « Apud Cameracenses in Petri locum allegitur Robertus † antistes Ariensis (a), plenus vir Simonia, et ambitione nimis infamis, Philippo Flandriæ comiti valde charus. Hic cum gravem exerceret simultatem cum Jacobo Avesniensi potentissimo equite, non ausus est proficisci Cameracum. Quapropter a Petro Blesensi litteratissimo, ut tunc erant litteræ, viro per epistolam objurgatur quod tandiu episcopi obire munia distulerit. Tandem fide publica, ductoreque itineris Ludovico Fraxineo nobili equite a Balduino Hannoniæ comite accepto, Cameracum petiit : sed struxit illi insidias Avesniensis, venientemque Condatum in ponte Scaldis per satellites quosdam suos interfecit. »

palis sane promotio semper cum onere impartitur A honorem. Sed tu, impatiens oneris et laboris, in opere laborioso præcipuam appetis voluptatem. Scriptum est, quia indignum Christo se facit, qui Christi ministerium erubescit. *Qui me, inquit Dominus, confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo*⁶⁷. Utinam minus esses sollicitus circa prudentiam hujus mundi, quæ inimica est Deo⁶⁸: scientiam vero viarum Domini, et disciplinæ ejus diligenter inquirereres.

Vereor enim ne in proximo tibi dicatur a Domino: *Quia scientiam repulisti a te, ecce repello te, ne sacerdotio fungaris mihi*⁶⁹. Tuae damnationis sententia jam in ore omnium plebescit. *Noluit, inquit, benedictionem, et elongabitur ab eo*⁷⁰. Tui opinionem nominis enormiter gravat, quod causas B sanguinis agis, quod abjecta Ecclesiarum sollicitudine negotiis sæcularibus te totum occupas et involvis. Verumtamen tui professio ordinis, nec degeneres sæculi curas, nec sævitiam gladii materialis admittit. Apostolus dicit: *Sæcularia negotia si habueritis, eos, qui contemptibiliores sunt inter vos, ad judicandum eligit*⁷¹. Non decet ordinem professionis tuæ in alea tanti discriminis diutius ludere, et salute animæ spreta te adeo damnabiliter sæcularibus involvere, montemque Seir vertiginoso spiritu circuire. Vide, quid Propheta talibus imprecetur: *Deus meus, pone illos ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti*⁷². Istos percussit Dominus in posteriora, quorum fluis interitus, qui fundunt semen in terram, qui manna et gomor in putredinem vertunt⁷³, quorum flumina mutantur in sanguinem⁷⁴, scientia in errorem, quorum gloria transit in confusionem, et vita æternatur in mortem. Salomon in Parabolis dicit: *Ventiator malorum rex sapiens immittet eis rotam malorum*⁷⁵. Hæc est rota, qua volveris incessanter, dum publicis et laicis actionibus ambitiose te ingerens, Christi sacramenta profanas. Electus in pontificem sanguinolenta conscientia exerces gladii potestatem. Gladium materiale exerceat, qui accepit gladii potestatem: potestates equidem a Deo constitutæ sunt⁷⁶, ut accipiant gladium ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum⁷⁷. De his autem qui sibi usurpant usum gladii, scriptum est: *Quia omnis qui accipit gladium, gladio peribit*⁷⁸. Nam et illi qui potestatem gladii ex officio acceperunt, quia tamen sibi commissa abusi sunt potestate, gladio perierunt. Certe si Romanorum principum fata seriatim consideres, nullum eorum invenies sanguinis effusorem, cujus sanguis effusus non fuerit. Julius Cæsar⁷⁹ a Bruto et Cassio, Antonius interemptus est a seipso, Claudius Cæsar a Caio Caligula; Caius a prætorianis militibus est occisus; Nero, beatorum apostolorum Petri et Pauli occisor

sui ipsius factus est interfectus; successit Neroui Galba: quem interfecit Ottho: qui etiam postea interemptus est a seipso. Successit ei Vitellius, qui morte occisus turpissima, humana caruit sepultura. Domitianus ei proximus, qui B. Joannem evangelistam in Pathmos insulam relegavit, damnatus est a senatu et in palatio interfectus. Aurelius Commodus, Helvius Pertinax, Julianus quoque Helvii interfectus, Aurelius etiam Antoninus, Macer, Macrinus, Marcus Antoninus, Alexander Romanus, Maximinus Julius, Gordianus, Philippus et Decius, Gallus præterea et filius ejus Volusianus, Quintillus, Aurelianus, Probus, omnes hi et alii, quos tam de gentibus, quam de Judæis alibi recensemus, quia præsumptuose et inique gladii exercuerunt officium, in ore gladii corruerunt⁷⁹. Quia, sicut poeta commemorat: *Ad generum Cereris sine cade et vulnere pauci Descendunt reges, et sicca morte tyranni*⁸⁰.

Verbum enim Prophetæ est: *Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos*⁸¹. Sane inter eos, quos modo notavimus gladio animas exhalasse, fuerunt plerique, qui non utebantur gladio, nisi ad fructum justitiæ, vel ad rebellionem gentis barbaræ expugnandam: et hi, completo debito vitæ cursu, naturali resolutione corporis tributum conditionis humanæ solverunt. Nerva enim⁸², qui beatum Joannem ab exilio revocavit: Ælius Adrianus⁸³, qui Jerusalem reædificavit, et eam suo nomine Æliam designavit: Antoninus etiam Pius⁸⁴ et Antoninus philosophus gladiatorum sævitiam evaserunt. Aurelius autem, et Julianus Apostata Christiani nominis persecutores pessimi ab ipso Christo cælesti judicio sunt percussi. Vereor, ne velis sequi vestigia Juliani, qui cum esset vocatus in Domini sortem, ut fieret imperator, fecit se Christianæ professionis exsortem.

Quid commodi tibi confert magnæ in gentibus nominationis ambitio? Recole verba Christi, si te ejus discipulum profiteris: *Principes gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur: vos autem non sic: sed qui vult inter vos major fieri, sit minister vester*⁸⁵. Si acceptas ministerium Christi, si jugum Christi non detrectas, permane in ea vocatione, in qua vocatus es⁸⁶, dimittasque laicis populi principatum. Certe Philippus de Merlaico canonicus Carnotensis jugum Domini abjiciens, sicut scis, ad arma se transtulit: cumque magnis populis nuper præset, in prælio sagitta percussus interiit. Lex enim cælestis est, et regula divini judicii, quod exitus hujus vitæ infelices habebit, qui mundanæ dominationis obtentu Christi militiam derelinquit. Mors Philippi, et aliorum plurimum detertere te potest. Dedit tibi Dominus in eis significationem, ut fugias a facie arcus. Scriptum quippe est: *quia mulcato pestilente, sapiens astutior erit*⁸⁶, justusque lavabit manus suas in

⁶⁷ Matth. 10. ⁶⁸ Jac. 4. ⁶⁹ Ose. 4. ⁷⁰ Psal. 108. ⁷¹ I Cor. 6. ⁷² Psal. 82. ⁷³ Exod. 16. ⁷⁴ Exod. 7. ⁷⁵ Prov. 20. ⁷⁶ Rom. 13. ⁷⁷ I Petr. 2. ⁷⁸ Matth. 26. ⁷⁹ Dion. ⁸⁰ Tract. de itinere Hierosol. ⁸¹ Juv. sat. 10. ⁸² Psal. 54. ⁸³ Dion. ⁸⁴ Euseb. l. iii Hist. c. 15 et in chron. Victor. Theod. l. iii Hist. c. 20. ⁸⁵ Matth. 26. ⁸⁶ I Cor. 7. ⁸⁷ Prov. 21.

sanguine peccatoris 77. Dicitur tamen, quod sic rapis ad vanitates, et insanias falsas, et quod abjecta gratia divinæ vocationis, adeo ardentem affectas potentiam, ut subjectos spolies, ut per oppressionem tyrannicam de spoliis pauperum tibi iram et furorem Domini thesaurizes. Scriptum quippe est: *Potentes potenter tormenta patientur* 78. Plane, exactio-nes, quas sub prætextu comitis crebro facis, multorum, quos amicos et domesticos tuos existimas, tibi susci-averunt invidiam, ut sint, sicut scriptum est, *inimici hominis domestici illius* 79. Destabilis quidem rapina est in clerico: *Rapinas*, inquit Propheta 80, *nolite concupiscere*. Certe actum rapiendi prohibuit ille, qui projecit avaritiam ex calumnia, dum rapinæ concupiscentiam interdixit. Gryphus, halætus, accipiter, milvus et vultur, quia rapaces aves sunt, reprobantur in lege Domini, et a sacrificio prohibentur 81. Si ergo vis teipsum offerre sacrificium Deo acceptabile, nec rapinis inhies, nec affectes potentiam, nec munus acceptes 82. Nam, teste Propheta: *In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus* 83. Job etiam dicit, quia ignis devorabit corpora eorum, qui munera libenter accipiunt 84. Miror equidem, nec ad plenum mirari sufficio, unde hæc ambitio maledicta adeo ardentem tibi obrepserit. Tribus enim episcopis abundanter sufficeret, quod tibi soli usurpas de patrimonio crucifixi. Vereor autem ne te reprobaverit Dominus, et abjecerit a facie sua, quia erubisti ministerium ejus, et jugum ejus contumaciter abjecisti. Resipiscas igitur, et iram Domini prævenias tempestive. Nam, si acuerit ut fulgur gladium suum 85, si arripuerit manus ejus judicium, vereor ne tunc poenitere desideres, cum non possis. *Cum enim exarserit in brevi ira ejus* 86, succendentur inextinguibiles flammæ, quas tamen cum matura correctione, et paucis lacrymis poenitentialibus poteris extinxisse.

Quod asperius solito tibi scribo; quod numeri pluralis adulatione non blandior, pertinacia tua facit. Nam et exhortatorias, quas per abbatem Clarimarisci nuper porrexeram, antequam easdem perlegeres, combussisti, et hominem Dei, qui verba vitæ attulerat, contumeliis affectisti: cumque te pro posse suo a via mortis averteret, tu sanctissimam exhortationem ipsius canino latratui, sicut dicitur, comparasti. Dominus auferat cor lapideum de medio tui, et te in observantia mandatorum tuorum stabiliat, ut ejus minister esse desideres, qui venit ministrare pro nobis.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(94) Sic restitui ex omnibus mss. nostris. Est autem Ambazia vel Ambasia Gregorio Turonensi Ambocia, oppidum in provincia Turoniæ ad Ligerrim, loco tam amœno situm, ut cum omnibus aliis

EPISTOLA XLIII.

AD PETRUM AMICUM MEDICUM.

ARGUMENTUM. — *Indicat Petro medicinæ perito se esse itinere agrum nobilem virum invisisse. et medicinam illi fecisse; rationem morbi et medicinæ exponit, ac de cætero agrum illius curæ committit.*

Charissimo amico suo PETRO, magister P. Bie-sensis, salutem in vero salutari.

Nuper ingrediebar Ambaziam (94), ubi vir nobilis Geldewinus graviter ægrotabat: occurritque mihi dominus castri, rogans humiliter et obnixè, ut dicerem ad infirmum.

Asserebat enim, quod et si manum curationis ei non apponerem, haberet tamen ex visitatione mea qualecunque solatium. Ad instantiam itaque magnatum, qui pro infirmo devotissime supplicabant, triduum ibi feci. Et quia propter occupationes meas, quas ipse novistis, moram non poteram ibi facere longiorem, consilium meum fuit, ut vocarent vos: pinguique retributione vestram circa infirmum diligentiam excitarent. Læcet autem stis circumspectus in his, tanquam similia frequenter expertus; quia tamen testimonio Hippocratis est experimentum fallax, et quandoque uni revelat Dominus, quod abscondit ab aliis: non tædeat vos audire hujus ægritudinis modum: symptomata etiam, quæ plenius vos instruent: et quibus auxiliis in ægritudine sit utendum. Commune quidem medicorum vitium est, semper circa ægritudines variare: unde si tres aut quatuor ad infirmum veniunt, nunquam in assignatione causæ, vel exhibitione curæ conveniunt. Porro, sicut nos duo sumus conformes in votis, sic et decet, ut identitas sit in nostris operibus et in verbis. Ego siquidem primitias curationis adhibui: certusque sum, quod assequetur de facili sanitatem, si sit, qui prudenter continet manum suam. Noveritis autem certissime, quia medium hemitritæum patitur: cum enim patitur continue de tertio in tertium, magis affligitur. Scltis autem quod si minor hemitritæus esset, cum habeat generari ex phlegmate putrefacto in vasis, et extra, suos nunquam tertiarum assultus. Quod si major hemitritæus esset, propter putrefactionem melancholice intus et extra in motu materiæ interioris, æger etiam motum et aptitudinem membrorum amitteret: dentes etiam ipsius ad se invicem clauderentur. Quæ omnia quia in hac febre minime accidunt, constat medium esse hemitritæum proveniente ex cholera in vasis et stomacho putrefacta. Nam si in hepate putrefactio esset, quod quandoque solet accidere, urina rubra et tenuis

77 Psal. 57. 78 Sap. 6. 79 Matth. 10. 80—Psal. 61. 81 Levit. 11. 82 Isa 53. 83 Psal. 25.
84 Job 15. 85 Deut. 32. 86 Psal 2.

minaretur adustionem et ad nigredinem pertine-
ret: quod, quia non accidit, videtis materiam in
vasis et stomacho residere. Ex quo igitur veni, quia
ipsa die eum febris invaserat, feci ei venam hepa-
ticam aperiri. Et quia, dum morbus in augmento
est (quod ex eo liquet, quia adhuc est urina rubea
et tenuis) nondum est purgatione utendum, usus
sum repressivis, oleumque violaceum super cor et
hepar, ac fronti ejus apposui. Restat igitur, ut
cum urina spissior plenæ digestionis tempus nun-
tiaverit, detis ei frigidum catonis, quod dare tutius
est, quam oximel, vel aliud: nam in illo tota ma-
litia scammonæ beneficio decoctionis evanuit.
Optima etiam ei esset decoctio cassiæ fistulæ my-
robalanorum citrinorum cum capillis Veneris et
seminibus citroli, et cucurbitæ, et melonis: si ta-
men infirmi vires hæc videritis posse pati. Dietam,
sicut scitis, oportet esse pertenuem: ptisanam
scilicet, et micam panis ter in aquis, aut quater
ablutam, fomentationesque de malvis, et violis, et
papavere, non deficiant circa pedes: nam ibi calor
plurimum invalescit. Si vero vehemens calor arcem
capitis, sicut evenire solet, invaserit, radatur cap-
put, atque aqua rosacea, et succo solatri, ac semper
vivæ, crassulæ etiam, et vermicularis, atque plan-
taginis, pannorum intinctione, caput, frons et

A tempora mulceantur. Propter ingrumentam sitis
lingua lavetur, sicut scitis, cum persillio, lignoque
radatur. Ad insomnitates, papaveris nigri, malvæ,
violæ, hyoseyami decoctio pedibus, herbæque de-
coctæ capiti apponantur. Contra inobedientiam
ventris fiat suppositorium, aut clystræ. Hæc ideo
scribo vobis, non ut indigeatis instrui, sed ut vobis
securior, et ægroto acceptior sit medicina, quæ de
nostra communi deliberatione procedit. Frequenter
enim ex aptitudine medici gratiosa, et ex quadam
confidentia, quam ægrotus inde concipit, natura
jam deficiens convalescit. Oportet igitur vos circa
hunc circumspectum esse ac strenuum, de cujus
convalescentia, et magni titulus honoris vobis ac-
crescet, et utilitas respondebit ad votum.

B EPISTOLA XLIV.

AD ARNULPHUM LEXOVIENSEM EPISCOPUM (95).

[c. A. D. 1108.]

ARGUMENTUM. — *Consulit A. Lexoviensi episcopo, ne
ob molestias a principe vel capitulo, vel ab aliis
injuste illatas episcopatum cedat, sed tantum, si per
ambitionis humanæ suffragia ad eum perve-
nerit.*

Reverendo Patri ac domino ARNULPHO Dei gratia
Lexoviensi episcopo, P. Blesensis, salutem, spiri-
tumque consilii et fortitudinis

Cum sitis vir alti consilii et prudentiæ appro-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(95) Fuit hic Arnulfus a primis pueritiæ suæ an-
nis liberaliter, sed Christiane educatus, nimirum
apud canonicos regulares, quos ex celeberrima do-
mo S. Victoris Paris. in cathedrali suam Joannes
Sagiensis episcopus ipsius frater accersiverat. Ar-
chidiaconus illius Ecclesiæ aliquandiu fuit, quous-
que mortuo Joanne Lexoviorum episcopo avunculo
suo, communi omnium suffragio ejusdem loci epi-
scopus electus est. Cui electioni licet Andegaven-
sis comes obistere conaretur, tamen, intercedente
Petro venerabili abbate Cluniacensi, ab Innocentio
II S. P. confirmatus est, sanctæ sedi apostolicæ
impense addictus fuit. Unde et contra schismatico
ipse inter primos stans pro Alexandro III summo
pontifice, Henricum etiam II Anglorum regem ad
fovendas Alexandri partes pertraxit. Qua de re
cum ad summum pontif. perscripsisset, quam ac-
ceptæ sibi essent Arnulfi litteræ ut palam testaretur
Alexander, eas in consensu cardinalium publice
recitari jussit, ut ipsemet ad Arnulfum rescripsit.
Porro quanto post in pretio eum habuerit Alexan-
der, hinc patet, quod sæpissime ad eum familiariter
scriberet, ejusque opera in variis ecclesiasticis
negotiis uteretur. Nec mirum, cum et inter doct-
tissimos et sapientissimos sui sæculi viros haberetur,
ut testantur ipsius opera, quæ doctorum omni-
um manibus teruntur. Vixit autem in episcopatu
XL annis: quem petio ab amicis consilio, et maxime
a Petro Blesensi (ut ex præsentis epistola liquet)
cum dimisisset solitudinis ergo, ad cœnobium S.
Victoris Parisiensis, sanctitatis et innocentiae do-
micilium, se contulit, ubi et post annum obiit, id
est an. 1181 sepultusque est in veteri basilica a se
condita, tum ann. 1550 translatus est ad majorem,
ubi quiescit.

De causa autem ipsius secessus satis sinistre lo-
quitur post Rogerium Baronius, ubi ait eum ob
odium regis Angliæ, quod incurrerat, episcopatum
suum relinquisse. Primo enim quodnam illud odium
fuerit, et cur incurreret Arnulfus, nemo est scripto-
rum ejus avi, excepto solo Rogerio, qui verbum

C nullum dixerit; et tamen plures de rebus Henrici II
et satis libere locuti sunt, ut Matthæus Paris. Mal-
mesburiensis, Polydorus Virgilius, Gervasius, Ra-
dulfus, Bromton, canonicus Leycestrensis, et alii.
Apud quos omnes mirum de hoc odio silentium,
cum tamen aliqui de libera ipsius secessione et
episcopatus dimissione locuti sint. Certe Robertus
de Monte horum temporum scriptor Rogerio anti-
quior, aut saltem æqualis nullam aliam profert
causam, imo absolute scribit Arnulfum Lexovien-
sem episcopum, cum XL annos eandem rexisset
Ecclesiam, renuntiavisse episcopatu, et perrexisse
Parisius, suos dies dimidiaturus apud S. Victorem,
in domibus pulcherrimis, quas ibi ad opus suum
erexerat. Adde et Necrologium ejusdem S. Victoris
quod sic habet: « Anniversarium solemne Patris
nostri piæ recordationis Arnulfi Lexoviensis epi-
scopi, qui magnæ devotionis affectu, quem a mul-
tis retro annis erga nostram Ecclesiam habuerat,
de suo episcopatu ad nos veniens, canonicus noster
effectus, quietis sibi ac sepulture locum eandem
Ecclesiam inter omnes alias prælegit, multis et
magnis beneficiis dignum, et perpetuum sui nomi-
nis et amoris memoriale posteris dereliquit, » etc.
Taceo quod de hac re in epistola Blesensis ne ver-
bum quidem, imo et aliam tacite causam subfol-
cit, non tamen asseverat. Deinde tantum abest ut
in Henrici odium incurrerit, quin potius apud scri-
ptores omnes constat Arnulfum summa apud Hen-
ricum regem auctoritate et gratia semper valuisse:
tum ubi Henricum ad partes Alexandri legitimi
pontificis inclinavit, ut patet ex his, quæ ipsemet
Alexander ad Arnulfum testificandi animi sui gra-
tia rescripsit: « Persolvimus gratias omnium Con-
gitori, laudum præconia referentes, quod magnifi-
cum illum et serenissimum orbis principem Henri-
cum regem Anglorum audivimus firmum et stabi-
lem in catholicæ unitate Ecclesiæ permanere, et
quod per tuam præsertim inductionem idem in
sancto proposito animum solidavit. Rogamus sane,
ut ita vigil semper circa eum et sollicitus perse-

batæ, miror, quod a me et cæteris minoribus in re periculosa et ardua consilium postulatis, nisi quia et hoc ipsum prudentia est, in arduis rebus minorum explorare consilium. Frequenter enim minori revelat Dominus, quæ a majoribus absconduntur. Habetis in desideriis episcopali administratione cedere, et ad sanctum otium vos transferre, si super hoc amicorum vestrorum habeatis consilium et assensum. Temerarium esset mihi in re tam periculosa et ardua præcipitare sententiam, nisi prius omnes vestri status circumstantias cognovissem. Scio, quia jam declinatis in senectam et senium, corpusque contractum laboribus et ætate, suum prænuuntiat imperfectum. Habet equidem sanctorum Patrum institutio, ut episcopis infirmis et senibus coadjutor addatur. Nam et Valerio Hipponensi episcopo adjunctus est Augustinus ⁹⁷. Sic Ariminesi episcopo, auctoritate Gregorii: sic Bonifacio Maguntino archiepiscopo auctoritate Zachariæ papæ corporis incommoditate laborantibus, datus est coadjutor. Quod si principis indignationem, aut capituli vestri vexationes, aut alias hujus vitæ molestias formidatis, et ideo pacem eligitis et quietem, hominem degeneris et dejecti animi decet hæc facere, non vos; quem constat præ cæteris magnificentum et munificum habuisse. Sane in hac requie non inveniretis requiem, et ecce in pace vestra esset amaritudo amarissima ⁹⁸; dum recoleretis, cum angustia spiritus gementes, vos ibi defecissem, ubi fortius erat standum; abjectoque spiritu consilii et fortitudinis videretis vos a pusillanimitate spiritus et modica tempestate subversum. Ad resignationem episcopatus nulla, si mihi creditis, vexatio vos inducet. Nam hæc omnia fortasse operatur Dominus, ut det vobis vexatio intellectum. Trituratur granum, ut reponatur in horreo; quadratur lapis, ut sine sonitu mallei in templi ædificio collocetur: movetur turbo, ut Elias rapiatur in cælum ⁹⁹. Si vero vestri principis gratiam affectatis, eam potestis obtinere levissime; dummodo vos habeatis circa eum humiliter et devote. Ipse homo est, qui rebellionem et contumaciam in episcopis super omnia detestatur. Ipse est, qui sola humilitate vincit et vincitur. Porro aliunde subesse potest legitima resignationis occasio. Cum enim scriptum sit ¹⁰⁰, quia proni sunt sensus hominis ab adolescentia in malum; dicitur, quod ab adolescentia cœpistis ecclesiasticos honores olfacere, et ad hunc

A honorem, qui nunc onerosus est vobis, obsequiis atque intercessionibus et aliis ambitionis humanæ suffragiis aspirare. Currite ergo ad conscientiæ vestræ testimonium, et si inveneritis vos minus canonicum habuisse ingressum, sitis sollicitus de egressu. Nam hic resignatio habet locum: beato enim Gregorio ¹ teste, qui in ovile ovium, non per ostium, sed aliunde ascendit, ad æternæ salutis bravium in vanum se fatigat, nisi honorem, in quo deliquit, penitus derelinquat. Sancta ergo et salubris est cogitatio, facta episcopatus cessione, privatam eligere vitam, si recolitis conscientiam vestram jam dictæ promotionis obtentu fuisse vel in modico vulneratam. Si meæ parvitalis acceptatis consilium, nihil omnino retinebitis penes vos, quod acquisieritis per peccatum. Jam advesperascit vobis, et vitæ vestræ inclinati sunt dies: observat etiam inimicus calcaneum vestrum, et ad luctam vos expectat extremam. Dissolvite colligationes iniquas, et jugum exactoris abjicite. Deponite sarcinas ambiciosæ suppellectilis, ne vos luctator occultus inveniat oneratum. Nudus athleta fortius dimicat. Natus tor exiit, ut flumen transeat. Viator exoneratur a sarcinis, ut expeditius currat. In hac via torrentem mortis nataturus estis, in proximo, pugnaturus cum eo, cum quo semper est anceps congressus, periculosus casus, difficilis reparatio, rara et nunquam secunda victoria. Nihil, quæso, in vobis reperiat suum: sed qui vos in annis fortioribus quandoque devicit, ipse vos victorem inveniat, licet decrepitem et infirmum. Vale.

EPISTOLA XLV.

AD ANONYMUM QUENDAM.

[C. A. D. 1174.]

ARGUMENTUM. — *Negat Reginaldum Bathoniensem episcopum fuisse aut persecutorem aut occisorem S. Thomæ Cantuar. archiepiscopi; si quid vero vel verbo vel facto in eum deliquerit, id ex ignorantia accidisse, vel certe elemosynis, lacrymis, pœnisque sponte susceptis expiatum esse.*

Arguitis et damnatis R. Bathoniensem electum (96), tanquam B. Thomæ martyris persecutorem fuerit et occisor. Scitis equidem, quam periculosum sit homini innocenti notam tanti criminis inurere, et adversus innoxium detestabilem suscitare infamiam: quam cum abolere volueritis, ipsius excursum non poteritis cohibere. Scio, quia martyrem dilexit ex corde, et inter desiderabilia hujus mundi fuit in votis ejus quandoque præcipuum familiaritatis et obsequio martyris adhærere. Beatus siqui-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

veres, etc. Tum etiam cum sæpe sæpius ab Henrico missus est ad Thomam Cantuariensem archiepiscopum pro impedienda excommunicatione, quam Thomas in eum fulminare proponebat. Tum denique quod Henricus in angustiis positus pro immani illa rebellionem et conjurationem filiorum suorum adversum se, Arnulfum cum Rotrodo, Rothomagensi archiepiscopo, legatum miserit ad Francorum regem pro reconciliatione, ut liquet ex epi-

stola 153 apud Petr. Bles., quam uterque legatus scribit ad Henricum.

Porro scripta videtur circa annum 1108, quo vel paulo post Arnulfus renuntiavit episcopatu.

(96) Quia Reginaldus persecutionis et cædis S. Thomæ infamatus fuerat, consecrationem ejus ad episcopatum Bathoniensem quidam impedire moliebantur. Unde eum in hac epistola Petrus a tanto facinore purgare nititur.

⁹⁷ Possid. in Vita August. c. 8. ⁹⁸ Isa. 38. ⁹⁹ 14 Reg. 2. ¹⁰⁰ Gen. 3. ¹ Lib. ix, epist. 40.

dem martyr suspenderat patrem suum episcopum Sarisberniensem (97). Nec mirum eo tempore videbatur, si filius afflicto patri compatiens, quandoque durius, aut minus consulte de sancto martyre loquebatur. Nam et nos *insensati vitam ipsius putabamus insaniam, et finem illius sine honore*: sed computatus est *inter filios Dei et sors illius inter electos* ¹. Quidquid faciebat, charitatis obtentu et zelo iustitiæ, in crimen odii et invidiæ vertebatur. Sed e contra, quidquid machinabatur ad ejus infamiam humana malitia, eidem convertebat Dominus ad coronam. De ipso capite nostro Jesu Christo, dicit Isaias: *Nos putavimus eum leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum* ². Et nos quidem pretiosissimum Christi membrum leprosum reputavimus et abjectum. Hæc est lepra, quæ in sanctos Domini se diffundit. De hac lepra in Levitico ³ meminimus me legisse: *Si effloruerit lepra discurrens in cute, sacerdos lepram mundissimam judicabit*. Cum omnis lepra immunda sit, lepra infamiæ, quæ sanctorum afflicto innocentiam, munda est; nam cum exterius excurrat sinistra opinio, cum exterius mentiatur iniquitas sibi, *sanctorum animæ in manu Dei sunt* ⁴, justique verba exterioris contumeliæ contemnent, de thesauro conscientiæ sunt securi. Nota in Christo hujus lepræ vestigia, quæ a capite in membra, a patre in filios derivatur. Curabat Dominus languentes et violator Sabbati dicebatur. *Non est, dicebant, hic homo a Deo, qui Sabbatum non custodit* ⁵. Ejiciebat dæmones, et hoc maleficiis ascribebant. *In Beelzebub principe dæmoniorum, inquit, ejicit dæmonia* ⁶. Nunc Samaritanum, nunc filium fabri eum vocabant ⁷. Ideo describit eum Zacharias sordidis vestibus indutum ⁸, quod ei, et imitatoribus ejus convenit, ut in veste sordida sit decor mentis, et in cute leprosa sit munditia cordis, et inter contumelias detractorum pura et munda conscientia sit in sanctis. Propterea sponsa in Canticis ⁹ dicit: *Nigra sum, sed formosa*. Si ergo Bathoniensis electus, sicut et nos omnes, vitam martyris quandoque habuit in derisum, si patri suo beneficium relaxationis obtinere curavit, non est quod ei debeat imputari ad crimen. Sed, et si adversus eum deliquit in aliquo, eum excusabilem ignorantia facit. *Ecclesiam Dei persecutus sum, dicit Apostolus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci* ¹⁰. Credo, quod si sanguis Abel clamat de terra ultionem ¹¹, sanguis mitissimi martyris clamat remissionem peccatorum, in his maxi-

A me pœnitentiam qui agunt humilem et devotam. Scio autem, quantum exterioribus signis perpendere potest humana fragilitas, quod si præfatus electus aliquid attentaverit in contumeliam martyris, illud expiavit asperitate cilicii, largioribus elemosynis, lacrymis profusioribus, et austerioribus disciplinis. Res est plena periculi, sinistra de homine innoxio suspicari. Ideo Apostolus ad Romanos scribens, ait: *Infirmum autem in fide assumite, non in suspitionibus cogitationum* ¹². Nulli aut pauci hodie sunt, qui conscientias alienas inspiciant, qui cum Elisæo dicant ad Giezi: *Nonne cor meum in præsentem erat, quando accepisti argentum et vestes* ¹³ a Naaman? Temerarium est, si tuum delictum dissimulas et judicas alienum. Verbum Satirici est:

Ut nemo in sese tentat descendere, nemo ¹⁴:
Sed præcedenti spectatur mantica tergo.

Nolite ergo hominem criminose arguere, nolite judicare servum Domini: suo enim domino stat aut cadit. Ejus est judicium, *qui scrutatur corda et renes* ¹⁵, *qui scrutatur Jerusalem in lucernis* ¹⁶, cui *cogitatio hominis confitetur* ¹⁷. *Pro minimo mihi est, dicit Apostolus, ut ab homine judicer, aut ab humano die* ¹⁸. Cui concordat, quod per Isaiam dicit Dominus: *Nolite, inquit, timere opprobrium hominum, et blasphemias eorum ne timeatis* ¹⁹. Ei soli relinquatur judicium, cui omne judicium dedit Pater ²⁰. Ipse licet nunc multa sustineat patienter, judicaturus est tamen tempore suo. *Cum accepero, inquit, tempus, ego justitias judicabo* ²¹. Tunc boni discernentur a malis ²². *Deus enim deorum Dominus loquetur, et vocabit terram* ²³: habensque *ventilabrum in manu sua* ²⁴, veniet ut discernat *populum suum* ²⁵. Interim autem cum Hierosolymitis habitat *Jebusæus* ²⁶. Interim in horto patrisfamilias simul sunt *saliunca et abies, urtica et myrtus* ²⁷. In grege Jacob animalia alba et nigra, agni et hœdi ²⁸. In reti Petri pisces boni et mali ²⁹. In arca Noe animalia munda et immunda ³⁰. In agro Domini lilia inter spinas ³¹, et zizania inter spicas ³². In arca Domini granum cum palea. In cella Christi vinum cum acinis ³³, oleum cum amurca. Non est nostrum aliquem judicare ³⁴: novit enim *Dominus, qui sunt* ³⁵ *deus* ³⁶. Consulo igitur, frater, et exhortor in Christo, ut cessenus a verbis etiam ad rem non pertinentibus: cumque futuri sint *primi novissimi, et novissimi primi* ³⁷, credo, quod vos præcedet ad vitam, quem novissimum reputatis.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(97) Jocelinum nempe, quem Thomas Cantuar. archiepiscopus excommunicaverat, pro eo quod Junioris regis coronationi contra jus Ecclesiæ Can-

tuariensis factæ interfuerat.

Scripta est hæc epistola circa annum 1174, quo electus est Reginaldus.

¹ Sap. 5. ² Isa. 53. ³ Cap. 3. ⁴ Sap. 3. ⁵ Joan. 9. ⁶ Matth. 19. ⁷ Matth. 13. ⁸ Zach. 3.
⁹ Cap. 1. ¹⁰ I Tim. 4. ¹¹ Gen. 4. ¹² Rom. 14. ¹³ IV Reg. 5. ¹⁴ Pers. sat. 4. ¹⁵ Rom. 8. ¹⁶ Sophon. 1. ¹⁷ Psal. 75. ¹⁸ I Cor. 4. ¹⁹ Isa. 51. ²⁰ Joan. 5. ²¹ Psal. 74. ²² Matth. 25. ²³ Psal. 49. ²⁴ Matth. 3. ²⁵ Psal. 49. ²⁶ Josue 15. ²⁷ Isa. 55. ²⁸ Gen. 30. ²⁹ Matth. 13. ³⁰ Gen. 7.
³¹ Cant. 2. ³² Matth. 13. ³³ Num. 6. ³⁴ Matth. 7. ³⁵ II Tim. 2. ³⁶ Matth. 20.

EPISTOLA XLVI.

AD RICARDUM SYRACUSANUM EPISCOPUM (98).

[A. D. 1173?]

ARGUMENTUM. — *Causam Ricardo episcopo reddit, cur in Siciliam reverti nolit, videlicet propter aeris inclementiam: tum excurret in laudes B. martyris Thomæ Cantuariensis; ac denique episcopum, ad quem scribit, hortatur ut in Angliā, patrio solo, reliquum vitæ conficiat.*

Charissimo Patri ac domino RICARDO, Dei gratia Syracusano episcopo, P. Blesens., salutem in vero salutari.

Quod me in Siciliam redire cupitis, et estis de mea revocatione solliciti, gratiarum actiones vobis refero, quantas possum; verumtamen non sum adeo prodigus vitæ meæ, ut velim requiem pro labore, securitatem pro periculis, pro ægritudine sanitatem, pro peregrinatione patriam, vitam pro morte, delicias pro angustiis permutare. Terra siquidem vestra devorat habitatores suos nec parcat ætati, nec sexui defert, nec personam considerat, nec favorem conditionis, nec gratiam dignitatis acceptat. Triginta et septem animæ cum domino Stephano (99) Siciliam sunt ingressæ, omnesque in morte conclusi sunt, præter me et magistrum Rogerium Northmannum (100), virum litteratum, industrium et modestum. Nos solos eduxit Dominus per misericordiam suam de medio umbræ mortis

A in fortitudine manus suæ³⁰. Cumque vix aut nunquam permittatur egressus his, qui semel ingressi sunt: nolo ingredi;

quia me vestigia terrent

Omnia, te adversum spectantia, nulla retrorsum³¹.

Contraxit ab acre suo Sicilia (1); contraxit et a malitia inhabitantium in ea, ut mihi odibilis, et quasi inhabitabilis censeatur. Ipsam abominabilem mihi reddunt aeris distemperantia, et veneni distemperatio frequens, cujus immanissima crudelitate ibi periclitatur assidue nostratum incauta simplicitas. Quis, quæso, ibi securus inhabitat, ubi præter cæteras passiones, montes ignem infernalem semper evomunt, et fetorem sulphureum evaporant? Nam ibi procul dubio est porta inferi, de qua dictum est: A porta inferi erue, Domine, animam meam. Portæ, inquam, mortis et inferi sunt montes Trinacriæ (2), ubi absorbentur a terra homines, et descendunt in infernum viventes. Dulcedinem nativi aeris vestri Anglici, omnemque escam terræ nostræ abominata est anima vestra, et appropinquavit usque ad portas mortis. Omnis quantumcunque cibis fuerit, sive potus apud nos, salutaris est et acceptus. In tenuibus diætiis peccant vestrates: cumque vivant apio tantum et feniculo, in quibus fere est totus victus vester; ex his tamen generatur humor, qui semper in causam morbi acutissimi, et mortis materiam computrescit. Illud

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(98) Erat hic Richardus natione Anglus, nobilitate generis, experientia, eruditione, eloquentia, cæterisque virtutibus insignis, propterea utriusque Guillelmi patris et filii Siciliæ regum familiaris, imo et ex primoribus regni administris. Cum enim Guillelmus I esset in extremis, Margaritam uxorem suam regni administratam, Richardumque consiliorum participem constituit, donec filius ejus adhuc infans per ætatem moderando regno aptus esset. Inde Guillelmo II regnum administrante, ab intimis ejus consiliis fuit, atque magnus regni cancellarius. Continua regis familiaritas invidiam illi, ut moris est, apud omnes concitavit, adeo ut Joannes cardinalis cum in Sicilia legatione fungeretur, primorum regni suggestionem, Richardum cogeret ad consecrationis munus suscipiendum. Tandem anno 1169 consecratus est.

Junctus etiam fuit amicitia Thomæ Cantuariensis archiepiscopo, qui multos ex consanguineis sui causa relegatos in Siciliam transmisit, sub protectione Margaritæ reginæ, et Richardi episcopi, ut patet ex litteris S. Thomæ, quibus grati animi significationem testatur ipsi Richardo, apud Baron., tom. XII, ad an. 1164.

(99) Erat hic Perticensis comitis filius, et Margaritæ, Siciliæ reginæ, matris Guillelmi infantis, consobrinus, quem illa e Francia accersitum, licet ætate adhuc adolescentem, regni cancellarium instituerat; Panormitani quoque canonici, habita a regina libera pastoris sibi deligendi potestate, in eundem Stephanum unanimes archiepiscopatus suffragia, populo et Guillelmo cardinali Papiensi factum probantibus, contulerunt. Sicque duas regni maximas dignitates adeptus totius curiæ post reginam onus et honorem suscepit, inquit Falcandus. Verum, anno vix elapso, ob innatum in Francos odium Siciliensium, seditione in eum a proceribus

C concitata, dignitatibus cedere Siciliamque cito deserere coactus, in Syriam transfretavit, ubi paulo post obiit. Plura vide apud Fazellum.

(100) Illic Rogerius postquam e Sicilia cum Petro Blesensi reversus fuisset, Parisiis theologiæ operam dedit: qui cum post mortem S. Thomæ Cantuariensis archiepiscopi de ipsius sanctitate a multis in utramque partem disputaretur, ipse acriter stetit contra magistrum Petrum cantorem, inter theologos tunc temporis celeberrimum, qui Thomam sanctum appellandum esse contendebat. Rem pluribus narrat horum temporum ferme æqualis scriptor Cæsarius Heisterbakenensis, lib. viii *Dialogorum*, c. 69. Fuit is Rogerius postea decanus Rothomagensis anno Christi 1198. Unde et anno 1199, de eo fit mentio in chartulario capituli, et in veteri obituario Ecclesiæ Rothomagensis: nominatur etiam in chartulario prioratus Belliloci an. 1200, et in donatione quadam Margaritæ, uxoris Henrici Junioris, in chartulario capituli Rothomagensis.

(1) Fertilissimam, uberissimam et amoenissimam esse Siciliam geographi et historici pene omnes testantur, et maxime Fazellus, illius regionis indigena; propterea dicendum est Blesensem paulo durius hic in Siciliam excandescere; ni i forte dicamus eum in mores potius Siculorum quam in cælum et solum invehi, cum scilicet e Sicilia, in qua per annum honorificentissime degerat, exire coactus fuisset, ob seditionem, quæ in Francos excitata fuerat, in qua eorum maxima multitudo inaudita crudelitate oppressa est. Rem hanc fusius vide apud Fazellum *Decad. 2*, lib. vii, cap. 5.

(2) Cur Sicilia dicta sit Trinacria explicat Fazellus *Dec. 1*, lib. 1, c. 2, ex scriptoribus Græcis, scilicet a tribus promontoriis, quæ formam ejus efficiunt.

³⁰ Psal. 106. ³¹ Horat. lib. 1, epist. 1.

autem adjicio, quod assidue legitur in libro experientiae; quia, cum scriptum sit ⁴⁰, quod omnes insulares populi sint generaliter infideles, Siciliae habitatores sophisticatedi amici sunt, et occulti atque perditissimi proditores. Vobis ista non scriberem, nisi vos haec eadem certo et frequenti experimento didicisse novissem. Inde est, quod cum alios fideles sibi populos flagellet Dominus in spiritu misericordiae et mansuetudinis; plebem Siciliae flagellat, nunc in iudicio Sodomae et Gomorrhae ⁴¹, nunc in plaga Dathan et Abiron ⁴², nunc in spiritu iudicii et ardoris.

Scitis, quod Aetna mons (3) frequenter ignes suos in immensum circumquaque diffundit: et adhuc per spatium diatae unius undique combusta et deformata est tota facies regionis. Savientis flammæ procellosa vorago omnes incolas, aut expulit, aut combussit. Hereditas miserorum data est in combustionem et cilium ignis; et, ut expressius loquar, ignis et sulphur, et spiritus procellarum pars calicis eorum ⁴³. In omnem terram, et in fines orbis terræ jam exiit plaga illa, qua nuper in Sicilia percussa sunt Catanenses in vigilia B. Agathes, cum episcopus ille damnatissimus (4), frater Matthæi notarii (5), qui, sicut scitis, sibi sumpsit honorem non vocatus a Domino tanquam Aaron, et qui ad sedem illam non electione canonica, sed Giezitica venalitate intravit; cum, inquam, abominationis offerret incensum, intonuit de cælo Dominus, et ecce terræmotus magnus factus est. Angelus enim

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(3) Ex Gervasio Tornacæo. « Aetna mons plenus est sulphure nutrimentis humidis generato, ex cuius hiatus flammæ vomuntur impetu ventorum exagitatae, noctu quidem horrendo spectaculo, et interdum lumine caliginoso, quæ ut nullo frigore temperari possunt, ita nec frigus ullo modo dissolvere. » De Aetna, et ejus ignibus fuse Fazellus *Dec. l. II, c. 4.*
(4) Joannes de Agello XXI Catanensis Ecclesiae in Sicilia antistes, frater Matthæi notarii, Siciliae regis cancellarii, qui prius laica manu, scilicet a Guillelmo Siciliae rege, contra canones intrusus fuerat: postea tamen ab Alexandro III consecratus, et sacro pallio more archiepiscoporum cohonestatus, anno 1168, ut est apud Rocchum Pyrrhum, tom. II, *Notitiarum Siciliae*, notit. I, Ecclesiae Catanensis. Qui et refert ex antiquo apographo celeberrimum illud diploma, quo summus ille pontifex prædecessorum suorum vestigiis inherendo, statuit ut idem episcopus et abbas Catanensis a monachis canonicè electus, a Romano pontifice benedicatur et consecratur, ipsique soli subjiciatur. Pallii etiam usum ut archiepiscopis ei concedit, etc.

De ingenti autem illa clade, et enormi terræmotu, quo subversam esse civitatem Catanensem ait Blesensis, sic breviter Nangiæ ad annum Christi 1169: « In Sicilia urbs Catanæ terræmotu subvertitur, ubi episcopus, clerus, et abbas de Mileto cum 40 monachis et fere quindecim milia hominum perierunt. » Sed paulo fusius rem narrat scriptor Siculus, et qui rem omnem, prout gesta, suis spectavit oculis, Hugo Falcandus, et post eum Thomas Fazellus etiam indigena, et ex utroque Baronius, tom. XII, ad an. 1169. Sed et ex ms. quodam apud Catanen-

A Domini, percutiens episcopum in furore Domini, cum populo et universa civitate subvertit. Patet itaque, quia beatissimæ Agathes offensam suis exigentibus peccatis incurrerant.

Non sic, quæso, irascatur nobis benignissimus martyr noster B. Thomas. Si *exarserit in brevi ira ejus* ⁴⁴, patientiam quam semper habuit non deliscat, et iratus misericordiae recordetur. Spes equidem mea est, quod quoties nobis Dominus flagellum suæ indignationis intentat, stat martyr in contractione pro nobis atque genitibus inenarrabilibus misericordiam iudicis interpellat. Exsulta, Anglia, exsulta, occidens, quia *visitavit nos oriens ex alto* ⁴⁵. Thomam apostolum India et Orientalis regio jactitabat; sed occidentalem respexit Ecclesiam, *qui in cælis habitat et humilia respicit* ⁴⁶. Dedit Dominus Angliæ Thomam nostrum, non invidemus Indiæ Thomam suum. Sit Thomas apostolus in India; sit Thomas martyr noster in Anglia, ut per hos duos testes Christi ab ortu solis usque ad occasum sit laudabile nomen Domini. Eat, qui voluerit, in Indiam ad suffragia beati apostoli: tam longa peregrinatio nimis laboriosa est mihi; mihi sufficit Thomas meus. Ille palpavit latus Domini, et fixuras clavorum; ille, quia vidit, credidit: beatus, qui non vidit, et credidit, nec dubitavit; atque holocaustum Christo, et pro Christo se obtulit. Non laboro martyrem apostolo comparare, cum apostolus sit major martyre. Sed gloriosum est nos habere martyrem, qui apostoli nomen habeat, et

C ses reperto, historiam his verbis describi auctor est Rocchus Pyrrhus loco citato:

Unde superbit homo, cinis est, caro vernitibus esca,

Flos seni genitor, genitus, genitrix, genitura.

Cataniam doleo, dolor est miserabile dictu.

Clara, potens, antiqua fuit plebe, milite, clero,

Divitiis, auro, specie, virtute, triumphis.

Heu! terræmotu ruit illa potentia rerum.

Morte ruit juvenis, moritur vir, sponsa, maritus

Unde superbit homo? Deus una diruit hora

Turres, ornatus, vestes, cunctosque paratus.

Quis genitus, lacrymas, suspiria corde teneret

In tanto genitu? Perit pars maxima gentis,

Proh dolor! et monachi quadraginta quatuor et plus;

Et perit pastor patriæ, pater ipse Joannes:

Pontificalis honor, lux regni ipsa periere.

Sit requies cunctis, luceat lux ipsa perennis

Pontifici, monachisque suis, et nunc et in ævum.

Fuit hoc 4, Febr. indict. I.

D (5) Erat hic notarius regius, in curia regum Siciliae admodum potens. Fuit primum sub Guillelmo II vicecancellarius regni. Tum a Tancredo rege magnus cancellarius constitutus, inquit Rocchus Pyrrhus in *Chronologia Regum Siciliae*. Qui insuper addit eum non modo in sua patria Salerni, sed et Panormi plurima suæ pietatis monumenta reliquisse, ecclesiasque et monasteria ædificasse. Plura de eo Falcandus et Fazellus.

Scriptam opinor hanc epistolam circa annum 1173, scilicet paulo post mortem S. Thomæ Cantuariensis.

⁴⁰ *Lege Fazellum lib. VII, 2 decan. cap. 5.*

⁴¹ *Gen. 19.*

⁴² *Num. 16.*

⁴³ *Isa. 4.*

⁴⁴ *Psal. 2.*

⁴⁵ *Luc. 1.*

⁴⁶ *Psal. 112.*

apostolum miraculis aut imitetur, aut vincat. Non indignatur apostolus, quia nec indignatur Dominus apostolorum et martyrum, si quandoque Spiritus sanctus in operatione virtutum plenus et celebrius alicui se infundit. Et hæc, inquit Dominus, facietis, et majora horum facietis ⁴⁵. Amor martyris a proposito meo aliquantulum me abduxit; revertor ad propositum. Sed ad vos, amantissime Pater, in Siciliam non revertar. Foveat Anglia me jam senem, quæ vos fovit infantem. Utinam relinqueretis terram illam, Pater, montuosam et monstruosam, et ad nativi aeris dulcedinem rediretis. Ad hoc vos movere debuerant diuturnitas et securitas vitæ, amor patriæ, naturæ lex, conditio nutrituræ, præcipue autem, et præ omnibus amor domini regis Anglorum, qui vos brachiis sinceræ charitatis amplectitur. Et nisi gratiam respueritis oblatam vobis in terra nativitatæ vestræ, Incomparabiliter præparavit gloriam et honorem. Vestræ, quæso, nativitati sepultura respondeat: velitis apponi patribus vestris, et Anglia cineres vestros, quos produxit, excipiat. Dulce est in amicorum amplexibus mori, charorum lacrymis excipi, cum suis progenitoribus sepeliri. In cuius rei observantiam, sicut legitis, sancti patriarchæ plurimum fuere solliciti. Fugite, Pater, a montibus flammivomis, suspecta sit vobis *Ætne* vicinitas, nec vos morientem videat regio infernalis.

EPISTOLA XLVII.

AD HENRICUM III ANGLORUM REGEM.

[A. D. 1174.]

ARGUMENTUM. — *Richardus Cantuariensis archiepiscopus Henricum, Henrici II regis Anglorum filium, hortatur ut a bello, quod in parentem suum movebat, abstat; et, ni faciat, excommunicationem minatur.*

HENRICO tertio, Dei gratia regi Angliæ, et domini regis filio, RICUARDUS Cantuar. Ecclesiæ humilis minister, spiritum consilii cum salute.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(6) Brebantiones, Brebensones, Brabanti, ita dicti sunt, quod ex Brabantia ortum ducerent. Erant autem isti homines sceleratissimi, qui vel sua sponte, vel aliorum stipendiis conducti omnia late depopulabantur. Alter etiam dicebatur Cotarelli et Ruptarii, et hoc nomine vocabatur tunc temporis universa prædonum et latronum publicorum colluvies. Eos « gentem nefariam » vocat Chronicum Antissiodorensis; Mattifeus Paris. « Spurcissimos et ignobiles; » Alexander III epist. 45, « Gentem iniquam: » Petrus noster hic « gentem excommunicatam, perditamque, » scilicet quia et ipsi, et qui eos conducebant, in concil. Lateran. sub Alexandro III, ann. 1179, anathemate percussi fuerant. Concilii verba sunt, cap. 27: « De Brabantionibus et Cotarellis, et qui tantam in Christianos immanitatem exercent, ut nec ecclesiis, nec monasteriis deferant, non viduis et pupillis, non senibus et pueris, nec cuilibet ætati parcant aut sexui, sed more paganorum omnia perdant ac vastent. Similiter constituimus ut qui eos conduxerint vel tenuerint, vel foverint per regiones in quibus taliter debacchantur, in Dominicis et aliis solemnibus diebus publice denun-

Si quid durum tibi loquenti sumus, illustrissimo princeps, austine patienter; nam ex abundantia cordis, et vehementia doloris os loquitur. Non seras moleste, si rogamus, quæ ad pacem sunt, si operam damus, ut convertantur corda filiorum ad patrem. Dolemus, doloremque dissimulare non possumus, quia patrem tuum persequeris, terramque ipsius, quam usque ad sanguinis effusionem tueri debueras, tu ipse das in direptionem et prædam. Et unde hoc tibi, quod Brebantionum factus es ductor (6), gentique excommunicatæ et perditissimæ adhæsisisti, ut perderes devotissimam tibi gentem? In quo te offendit, in quo gratiam tuam demeruit pater tuus? Nunquam tibi exhibuit se dominum, sive regem, sed quasi procuratorem regni tui, et in rerum tuarum administratione fidelissimum servientem. Tibi, et non sibi vivit. Tuum est, quidquid potest, quidquid scit, quidquid facit, quidquid congregat, quidquid habet. Ubi est filialis affectio? ubi est reverentia patris? ubi est lex naturæ? ubi est timor Dei? ubi sunt sacramenta illa, quæ patri tuo coram nobis corporaliter præstitisti? Ubi est intercessio illa, qua nos et alios episcopos terræ patri tuo pro te fidei-jussionis vinculo obligasti? putas ita Deo illudere? Ipse est rex regum, terribilis apud reges terræ, et qui aufert spiritum principum. Dilige et honora, fili charissime, patrem tuum, ut, pro honore exhibito patri, tibi sit longitudo dierum. *Honora patrem tuum et matrem tuam*, dicit Dominus, *ut sis longævus super terram* ⁴⁶. Filius qui maledicit patri aut matri, in lege Domini lapidatur ⁴⁷. Cum ergo male agere sit longe gravius, quam maledicere, merito pœnæ subjacet graviori, qui patrem aut matrem contumeliis afficit, et molestat injuriis. Teste Salomone ⁴⁸: Gloria patris est filius sapiens; Deo vero abominabilis est qui contumeliam facit patri. Quam grata, quam favorabilis, quam suavis, quam amabilis, quam Deo accepta sit erga parentes af-

tientur. » Pravos autem eorum mores offeratamque rabiem apte describit Guillelmus Britto, lib. 1 *Philipp.*, de iis sub nomine Cotarellorum ita loquens: *Nec mora, Bituticas exercitus ibat in oras, Ut Cotarellorum vim sævitiamque retundat, Personisve sacris, rebusve, locisve sacralis, Nullus præstabatur honor, reverentia nulla, Nil juveni virtus, puero nil debilis ætas.*

Henricus rex pater in angustiis positus, ad Alexandrum pontificem per litteras confugerat, ut in rebelles filios suos gladium Petri exereret, quod et fecit, et Richardo Cantuariensi archiepiscopo mandavit, ut quicumque pacem Domini regis turbarent, appellatione omni remota, excommunicationis vinculo astringerentur, inquit Blesensis noster epist. 69 ad episc. Andegavensem. Qui et hæc addit: « Ilac auctoritate fretus dominus Cantuariensis omnes domini regis impugnatores apud Cadomum nuper excommunicavit, nec regi Juniori, nec alii exceptionis gratiam fecit. »

Scripta est hæc epist. ann. Christi 1174, quo superius relata gesta sunt. Ex Rogerio in Annalibus Anglicis.

⁴⁵ Joan. 14. ⁴⁶ Deut. 5, Exod. 21. ⁴⁷ Matth. 15. ⁴⁸ Prov. 17.

fectio filialis; quam vero execrabilis et damnata, atque pœnalibus exterminanda suppliciis irreverentia in parentes, multis docemur exemplis. Multa legimus, quæ te et alios ad paternæ reverentiæ observantiam efficaciter exhortantur. Philippus inter Romanos principes primus fuit fidei Christianæ professor. Philippum filium habuit; qui cum esset, patre vivente et consentiente, in imperialem apicem sublimatus, summæ sibi gloriæ ascribebat, quod patrem haberet superstitem, cujus imperio non minus humiliter obediebat imperator, quam miles devotus, vivens in omnibus, quæ habebat, ad patrem, non ut imperator, sed ut filius. Hermes, Agathoclei regis filius, cum pater ejus ageret in extremis, et a populo postularetur in regem, respondit, se regni officium non debere præsumere, quandiu pater ejus vivere speraretur; cujus prudentia erat in administratione republicæ approbata. Decius imperator cum Decium filium suum imperiali diademate proponeret insignire, renuit minor Decius, dicens: Vereor, ne si flam imperator, dediscam esse filius. Malo tamen non esse imperator, et humilis filius, quam esse imperator, et filius indevotus. Imperet pater meus: meum imperium sit parere humiliter imperanti. Volusianus imperator, Galli imp. filius, licet cum patre suo imperaret, nihil tamen se commune habere cum patre proposuit; nisi quod cum pater ejus occideretur ab hostibus, se pro eo et cum eo permisit occidi. Valerianus imperator⁵⁵, de cujus tyrannido boati martyres Sixtus et Laurentius felici triumphare martyrio, quia patrem suum quadam die atrociter verberavit, a Sapore rege Persarum captus, apud eum adeo ignominiosa servitute consenuit, quod quoties rex erat ascensus in equum, Valerianus humi acclinis eum in sellam dorso, non manibus atollebat, vitamque in hac probrosa servitute finivit. De Absalon taceo⁵⁶, quia historia nota est universis. Adramelech et Sarasar, filii Sennacherib⁵⁷, quia persecuti sunt patrem suum, a regno expulsi dati sunt in captivitatem, et in opprobrium, et in mortem⁵⁸. Demetrius, filius Demetrii regis, patrem suum crudelissime persecutus, vagus et profugus super terram vitam miseram exsilio et opprobrio terminavit. Aristobulus⁵⁹, quia matrem suam prægnantem vinculis carceralibus mancipavit, in morte et sanguine fratris sui Antigoni, quem super omnia diligebat, miserabiliter exspiravit. His et aliis innumerabilibus exemplis intelligere potes, filii charissime, quantum sit apud Deum et homines commendabilis exhibita patri reverentia, quantum sit execrabilis, et infaustis damnata eventibus injuria parentibus irrogata. Porro mihi videtur degenerare filius, cujus voluntas a paterna voluntate dissentit. Nam ejus caro et sanguis est, et de patris essentia suam essentiam mutuavit.

A Velle a sole solis radium, et non lucet; rivum a fonte, et arescit; ramum ab arbore, et siccatur; membrum a corpore, et putrescit. Separa filium a devotione paterna, et jam non est filius, sed frater et collega eorum, quibus dicitur: *Vos ex patre diabolo estis*⁶⁰. In principio Isaïæ legitur⁶¹: *Filios enutritivi et exaltavi: ipsi autem spreverunt me*. Ultimum autem verbum ejusdem prophetæ est: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur*⁶². Probitatem tuam, prudentiam, liberalitatem, constantiam, pulchritudinem, atque alias gratiarum dotes, quibus te natura multipliciter illustravit, mundus prædicat universus. Verumtamen, si erga patrem tuum humilitatem et dilectionem in veritate non exhibes, quanto celebrior est laus tua, tanto in majus et communius opprobrium convertetur.

B Novisti quia pater tuus, homo est, qui sola humilitate sibi exhibita mansuescit. Sis ergo ei subjectus, et ipse suam tibi per omnia subjiciet voluntatem. Exhibe te patri in vera humilitate filium, et ipse tibi se non solum patrem exhibebit, sed famulum. Eris rex regis, et dominus domini tui, qui ad hoc tibi vivit, et sibi moritur, ut post mortem ipse magnifice vivas, regnumque et solium tuum cum multis laboribus et expensis corroborat et confirmat, ut ipsum futuris temporibus barbaræ hostilitatis persecutio non subvertat. Hæres tui patris es, et successor in regno; de hæreditaria successione securus et certus, sustine, non festines; quia, teste Salomone: *Hæreditas, ad quam in principio festinatur, in novissimis benedictione carebit*⁶³. Nimis damnabiliter te seducit adulatorum suggestio, qui tibi submurmurant et suadent, ut certam in regno tibi vindices portionem; porro isti non tantum honorem tibi, quantum sibi honorum et bonorum distributionem desiderant, et ut in populum miserum suum exerceant dominatum. Nonne consultius tibi esset per prudentiam fidelissimi patris in pace populum conservare, quam per adultores infidos quietem et pacem commissi tibi populi conturbare? Sane cum multis violentiis et peccatis non posset de regno Francorum summa illa pecuniæ extorqueri, quam nunc sine labore et crimine tuo tibi liberalitas paterna largitur. Utinam scires quam dulce, quam jucundum sit habere, et habitos venerari parentes. Hæc suavissima jucunditas et frequenter, dum parentes vivunt, ignoratur, et ex sola parentum amissione cognoscitur. Adhuc, amantissime filii, devote et humiliter supplicamus, quatenus facias, et loquaris pacem in plebem tuam: et derelicta societate illius excommunicatæ et perditæ gentis, quæ te in devium malitiæ trahit, revertaris ad patrem. Nos autem ita honori et commoditati tuæ studebimus providere, quod amplius obtinebis pacis beneficio, quam possis per ignem et gladium extorquere. Quod

⁵⁵ Aur. Victor. in Valer. ⁵⁶ II Reg. 18. ⁵⁷ IV Reg. 19. ⁵⁸ Isa. 37. ⁵⁹ Joseph. l. XIII, c. 18. ⁶⁰ Joan. 8. ⁶¹ Cap. 1. ⁶² Isa. 66. ⁶³ Prov. 20.

si nostro et suffraganeorum nostrorum consilio, qui super hoc generaliter tibi scribunt, acquiescere et consentire detrectes, scias nos recepisse a summo pontifice in mandatis, ut te et omnes, qui pacem domini tui turbant, sublato appellationis remedio, excommunicationis vinculo innodemus, nosque mandatum nobis injunctum, licet inviti et dolentes, prompto effectu, et debita reverentia, nisi infra quindecim dies resipueris, plenissime prosequemur.

EPISTOLA XLVIII.

AD WILLELMUM PAPIENSEM (7) CARDINALEM.
[A. D. 1178]

ARGUMENTUM. — *Gratulatur diuturnum schisma in Alexandrum tertium excitatum, prudentia et eloquentia Willelmi Papiensis cardin. apud imperatorem Fridericum tandem extinctum. Deinde Octavianum schismatis auctorem, ejusque electores, acriter perstringit.*

Reverendo Patri ac domino WILLELMO Papiensi, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ presbytero cardinali, PETRUS Blesensis devotissimus ejus filius, salutem et sinceræ dilectionis affectum.

Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui tandem respiciens in faciem testamenti sui vos elegit et prælegit, ut per gratiam prudentiæ et facundiæ vobis divinitus datæ scissura schismatis consueretur ad unitatem, et Ecclesia Dei de variis laboribus respiraret ad pacem. Petri quippe navicula diutissime tempestuosis fluctibus æstuavit; cumque mirabiles essent elationes maris, mirabilior in altis Dominus statuit procellam in auram. Effusa enim contentione super principes,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(7) Ita dictus est ab urbe Papia, unde ortus erat, ex ordine Cisterciensis assumptus, factus est primo archidiaconus Papiensis, tum ab Adriano IV creatus est diaconus cardinalis, demum presbyter: a quo etiam cum aliis tribus cardinalibus missus est ad Fridericum imperatorem, ad dirimendum dissidium, quod de juribus summi pontificis inter eos exortum fuerat, de quo fuse Baronius ad annum Christi 1159. Adriano mortuo, cum pro electione summi pontificis grave ortum esset schisma, a partibus Alexandri contra Octavianum stetit, licet se paulo frigidius initio gessisset, ex Baronio ad annum 1167. Nam cum Fridericus imperator, qui Octaviano favebat, Papiam, ubi tunc forte apud suos erat Guillelmus, concilium aliquot cardinalium et episcoporum convocasset, ipse Guillelmus, qui illi schismaticorum conventiculo aderat, imperatori non in faciem, ut par erat, restitit; nec episcopis, qui præsentis erant, adversatus est, sed tacuit omnino. Unde tacite convenientiæ suspicione non caruit, quæ ipsi non minimam infamiæ notam inussit, ita ut cum in causa S. Thomæ ab Alexandro III missus esset in Angliam, ipse S. Thomas eum ejusmodi notatum infamia judicem habere recusaverit, ut patet ex ipsius litteris, quæ habentur apud Baronium loco supra citato. Qui et addit: « Cum esset vir eloquentissimus » Guillelmus « tunc laborasse creditus est angina Demosthenis. Declamavit autem postea ubi nullus metus urgeret. » Nam anno 1167 missus ab Alexandro ad reges Franciæ et Angliæ, ita perspicuis rationibus objecta legatorum antipapæ Victoris elisit, ut uterque princeps, repudiato Victore, Alexandrum in

cum errarent in invio et non in via, ille qui imperat ventis et mari, imperavit imperatori; qui, cum nuper in Ecclesiam Dei efferata rabie desæviret, hodie per gratiam Christi decrudescit in eo severitas, et iracundia ejus mansuescit in gratiam. Hodie per gratiam Redemptoris, qui vos ad hoc specialiter fecerat gratiosum in verbis, persecutor Ecclesiæ factus est filius, de lupo factus est agnus, de hoste amicus, de superbo devotus; humiliavit eum, qui est ante sæcula, qui humiliat omnem altitudinem extolentem se adversus scientiam Dei⁵⁸. Nimis oppresserant, et in conculcationem dederant Christi Ecclesias sæculares; sed hodie erecta est in superbiam sæculorum, et amodo superbiorum et sublimium colla calcabit, sicut dicit Dominus per prophetam: *Ponam te in superbiam sæculorum, non vocaberis ultra derelicta, sed civitas sancta*⁵⁹. Octavianus ille auctor schismatis (8) toto tempore vitæ suæ congregaverat opes et divitias, ut quietem Ecclesiæ perturbaret. Suis igitur largitionibus ita infascinaverat sapientes hujus sæculi, quod magnatum sibi conciliaverat favorem et gratiam, magnamque partem curiæ secum traxerat in errorem. Sed juxta verbum Jeremiæ⁶⁰ prophetæ: *Perdix fovit, quæ non peperit, fecit divitias, et non in judicio, in novissimo tempore derelinquet eum, et in fine suo apparebit stultus. Erectus fuerat Octavianus in contumeliam Ecclesiæ Christi, et cecidit. Satanas enim Satanam expulit, et abstulit eum primogenita mors, sicut dicit Job*⁶¹; *superbia namque primitiva mortis generatio est. Post hunc exaltatus est Guido Cremannus (9), et corrui. Post ipsum elevatus est*

summum Ecclesiæ Catholicæ pontificem reciperet. Ipse etiam ab eodem Alexandro legatus missus est ad Fridericum, quando tum primum pacis mentio facta est; tantumque eloquentia sua valuit, ut Fridericus, abjectis antipapæ, quos contra legitimum pontificem exererat, ad pedes Alexandri corruens ipsi sempiternam juraverit obedientiam.

(8) Erat hic Romanus ex nobili Tusculanorum comitum progenie oriundus. Creatus est primo diaconus cardinalis ab Innocentio II; tum ab Eugenio III S. Cæciliæ presbyter cardinalis. Perversam ejus indolem paucis ita describit Baronius ad an. 1155: « Erat hic alter Judas, utpote qui in pontificem, ipsamque Romanam Ecclesiam, et collegium cardinalium semper, cum potuit, aliquid moliri conatus est. » Nam primo pacem inter Adrianum papam et Fridericum imp. turbare conatus est. Mortuo autem Adriano, cum a cœtu cardinalium consueto ritu Alexander III legitime in summum pontificem fuisset electus, Octavianus a duobus tantum cardinalibus, Joanne scilicet S. Martini, et Guidone S. Callisti presbyteris electus et violenter intrusus, Victor IV appellatus est. Accidit hoc anno Christi 1159. Vixit autem tyrannice in antipapatu suo quinque circiter annis, obiitque anno Christi 1164. Quo autem morbi genere perierit declarat Baronius ad prædictum annum his verbis: « Octavianus quindecim diebus antequam moreretur, phreneticus effectus est continue, et in tantam versus insaniam, ut nec Dei, nec sui memor esset. »

(9) Ita dictus est, quod esset oriundus ex urbe

⁵⁸ II Cor. 10. ⁵⁹ Isa. 60. ⁶⁰ Cap. 17. ⁶¹ Cap. 18.

Joannes Struma, et dejectus atque confractus evanuit. Ecce idolum Dagon, quod juxta arcam Domini fuerat elevatum prius, cecidit prostratum⁶². Erectum secundo corruit, ex magna parte confractum. Elevatum vero tertio, tandem totum confractum inventum est, et toto corpore dissipatum. Sic Octavianus in superbia et abuse sibi summum usurpaverat sacerdotium, et propter hoc vehementi schismate turbaverat urbes, et regna concusserat, sortem habiturus cum Core, Dathan et Abiron, quorum se imitatore fecerat. Ecce quod de ipso et consimilibus prædixerat Isaias⁶³. Nunquid non est iste vir, qui turbavit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem terræ desolatum, et urbes ejus destruxit? detrahetur ad inferos superbia ejus, concidit cadaver ejus: subter eum sternetur tineæ, et operimentum ejus erit vermis. Adhuc recolo, quam gloriosus erat in oculis suis, quam pomposus in verbis. Fui præsens, ubi se faciebat tanquam statnam adorari. Nam et ego cum aliis in via ad Romanam curiam a carnificibus ejus captus, et spoliatus, et cæsus sum: cumque socii mei conjeci in vincula in compedibus remansissent, ego, præveniente Christi misericordia, nec flexi genua mea ante Baal, nec in compedibus pedem fixi, sed relicta sindone, et omnibus perditis per murum in sporta dimissus sum, et sic effugi manus suas. Scit Deus, quia non mentior, et ab ea die semper

A exoravi Altissimum, ut ejus superbiam dejiceret, qui superbos humiliat: et tandem completum est in eo verbum Job dicentis de rege superbiæ: *Si ascenderit in cælum superbia ejus, et si nubes caput ejus tetigerit, quasi sterquilinum in fine perdetur, et qui eum viderint, dicent: Ubi est? velut somnium avolans non inveniatur, transiet sicut visio nocturna*⁶⁴. Ejus et omnium complicum suorum memoria damnata est in æternum. Isti sunt Allophyli, qui cum in arcam Domini irruere et eam capere præsumpsissent, percussit eos Dominus in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis⁶⁵. Nonne isti in posteriora percussi sunt, quorum finis interitus, quorum posteritas damnata est, ut successor eorum in Ecclesia Dei de cætero non resurgat? Semper redibit in memoriam iniquitas patrum, et peccatum Octaviani non delebitur in æternum⁶⁶. Ipse enim erat, qui crudelius cæteris clericos affligebat, persecutus homines inopes et mendicos, et compunctos corde mortificans. O quam cæcus et turbidus est invidiæ oculus. Ubi, quæso, erant cardinalium corda, quando filium superbiæ, et idolum abominationis in apostolatus apicem erigebant? Ut de vobis taceam, ne videar adulari, quomodo clausis oculis transierunt dominum Bernardum Portuensem (10), Henricum Pisanum (11), dominum Hyacinthum (12), dominum

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

Crema in Lombardia sita. Fuit autem creatus cardinalis ab Adriano IV, in quem cum Friderico imp. secreta colloquia habuit; tum Adriano mortuo, primus fuit in eligendo pseudopontifice Octaviano, post ejus obitum ipsemet in sedem apostolicam intrusus, Paschalis III appellatus est. Verum in pseudopontificatu post annos sex miserabili morte obiit, scilicet cancri morbo in renibus apparente consumptus, anno Christi 1170.

Post obitum Paschalis antipapæ, cum schismatici nullum amplius cardinalem haberent, quem duobus postremis factionis suæ capitibus subsisterent, sibi præficiendum elegerunt quemdam Joannem abbatem Strumensem. Strumiensem ex Pannonia nominat Ciaconius, virum apostatam, lubricum, voracem, atque gyrovagum, inquit Baronius. Hic Callistus III appellatus est, sed paucis diebus falso et imaginario illo præsulatu potitus est. Etenim cum pro suis meritis sperneretur ab omnibus bonis, videretque se in concilio Venetiis habito gradu suo dejectum, et a Friderico imperatore, qui ad partes Alexandri legitimi pontificis transierat, reprobatum, tandem pœnitentia ductus, ad pedes Alexandri corruit, reatum suum humiliter agnoscens, et in conspectu cardinalium, et aliorum plurimorum se graviter peccasse publice confessus est. Quem Alexander pro innata sibi humilitate et mansuetudine, non solum benigne recepit, sed potmodum in curia, et in mensa sua honorifice habuit, inquit Romualdus Salernitanus, auctor *συχροπος* apud Baronium. Hunc tandem finem habuit tam diuturnum tanque molestum schisma, et pax Ecclesiæ est reddita, de qua Petrus noster amico suo Willelmo Papiensi gratulatur hac epi-

stola, scripta anno Christi 1178, quo hæc acta sunt.

Notandus autem est hic Busæi error, ubi ait Guidonem Cremensem appellatum fuisse Callistum II, et Joannem Strumiensem Paschalem III, cum apud Otthonem de S. Blasio, Bromtoneni, et auctorem appendicis ad Radevicum, hujus ævi scriptorem; item apud Platinam, Ciaconium, Onuphrium et cæteros, qui summorum pontificum vitas scripserunt, et apud ipsum Baronium fidelissimum hac in re testem, Guido nominatus sit Paschalis III; Joannes autem Struma Callistus III.

(10) Hic ex Canonico regulari et priore Lateranensis monasterii, primum ab Eugenio III presbyter cardinalis, tum ab Adriano IV episcopus Portuensis creatus est. Post mortem Adriani exorto teterimo schismate, Alexandrum III summum pontificem creandum curavit, eique constantissime adhæsit, vir singularis prudentiæ, multis et magnis legationibus sub Eugenio III, Adriano IV et Alexandro III perfunctus est.

(11) Ita dictus est quod ex nobili familia Pisis ortus esset. Jam subdiaconus Ecclesiæ Romanæ, ad ordinem Cisterciensem transierat: unde assumptus, cardinalis presbyter SS. Nerei et Achillei ab Eugenio III creatus est. Legatus ab Adriano IV in Siciliam pro causa inter ipsum et Guillelmum Siciliæ regem missus est; tum ad Fridericum imperatorem, postea ab Alexandro III in Angliam ad Henricum II regem, ut Thomam regni cancellarium induceret ad Cantuariensem archiepiscopatum suscipiendum. Magnæ vir sanctitatis, obiit sub Alexandro III circa ann. Domini 1178.

(12) Erat hic Romanus cognomento Bobo, car-

⁶² I Reg. 5. ⁶³ Cap. 14. ⁶⁴ Job 20. ⁶⁵ Psal. 77. ⁶⁶ Psal. 108.

Humbaldum episcopum Ostiensem ? (13) respuerunt homines pacis, et hominem dissensionis et scandali crexerunt. Sane notare hic possumus problema Joathan de filiis Gedeonis, de quibus sibi ducem eligere filii Israel volentes, contemptis filiis legitimis, Abimelech spurium, et crudelem judicem elegerunt, juxta cujus verbum, ligna silvarum, non oliuam, non ficum, non vitem, sed rhamnum elegerunt sibi in regem, et egressus est ignis de rhamno, et devoravit cedros Libani ⁶⁷. Egressa est ab Octaviano malitia, quæ totum orbem tumultuose concussit, sed tandem manus Domini per ministerium linguæ vestræ præter spem, et super vota omnium, omnia virtute ineffabili tranquillavit. Vester sum, et utinam se offerat opportunitas, ut me probetis per experientiam vestrum esse. Adhuc memoriter teneo quam pie, quam misericorditer me ab exsilio revertentem vagum et profugum apud vos exceperitis, nudum cooperuistis, pavistis famelicum, et, ut multa paucis includam, in me totum misericordiæ senarum complevistis ⁶⁸. Ille pro me vobis retribuatur, qui honorum retributor est operum, et pauperum fidejussor.

EPISTOLA XLIX.

AD DECANUM CARNOTENSEM, ET ARCHID. BLESENSEM.

ARGUMENTUM. — *Multis verbis deplorat canonicorum quorundam Carnotensium amicorum et collegarum suorum nequitiam, quod, ut ipsam præposituræ Carnotensis dignitatem spoliarent, patrem suum etiam infamare conati fuerint; cujus innocentiam hic tuetur.*

Charissimis amicis et sociis G. decano Carnoten. et G. archidiacono Blesensi, P. Bles. Bath. archid., salutem et viscera compassionis induere.

Patior, patior vehementer, et non est, qui compatitur, qui miseretur afflicto. *Miseremini mei, miseremini mei, saltem, vos amici mei, quia manus Domini tetigit me* ⁶⁹. Diu laboravi in gemitu meo, sed nunc materiam gemitus deduco in publicum: ideo et verba mea dolore sunt plena. *Exitus aquarum deducunt oculi mei* ⁷⁰, et torrentes effluunt lacrymarum. *Sagittæ enim Domini in me sunt, quarum indignatio ebibat spiritum meum* ⁷¹; et torrentes

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

dinalis diaconus a Cœlestino II creatus. In schismate Octaviano pro legitimo pontifice Alexandro III fortiter stetit. Variis legationibus prudenter et summa cum laude gestis, tandem post obitum Clementis III in summum pontificem electus est, dictusque Cœlestinus III sedit annis circiter sex, obiitque an. 1138. Ex Baronio in fine tomi XII.

(13) Cognomen ipsi Allucingolus, natione Tuscus fuit. Creatus est primum presbyter cardinalis. S. Praxedis ab Innocentio II. Tum ab Adriano IV episcopus Ostiensis, multas legationes egregie obiit, sed præcipue prudentia ejus emuit, ubi Fridericum imperatorem schismatis Octaviani fautorem, ad legitimi pontificis obedientiam revocavit. Tandem post Alexandrum III ad summum pontificatum

A iniquitatis alienæ conturbaverunt me. Utinam aperiantur cataractæ miseri capitis mei, et totus in lacrymas fluam; multis enim solatio sunt lacrymæ, et ex parte maxima magnitudinem doloris immittunt. Dolor siquidem speciem ignis gerit, quia dum plus tegitur, plus ignescit. Si me Dominus in amissione rerum temporalium, aut amicorum morte, aut in afflictione proprii corporis flagellasset, totum æquanimiter sustinerem; sed plagam sentio, quæ ad interiora cordis mei penetrat; nec minus angustior, quam si quis mea viscera a me violenter avellat. Nonne viscera mea amici mei sunt, quos soveo et qui me fovent in obsequiorum dulci commercio, in identitate affectuum, sine quibus omnis cogitatio mihi esset tedium, omnis operatio labor, omnis terra peregrinatio, omnis vita tormentum. Quibus vivo, nisi amicis? sine quorum solatio mihi vivere esset mori.

Hæ sunt cruces, amici mei charissimi, quibus amicus vester affligitur. Hæ sunt angustiae, quas deplorat, quoniam amici ejus conversi sunt in arcum pravum, ut sint inimici hominis domestici ejus ⁷². Illi, de quorum dilectione confidentius præsumebat, et ad quos diligendos totam effuderat animam suam, facti sunt hostes ejus in capite. Domini nostri Carnotenses, quorum frater et concanonicus eram, quos ex toto interiore homine diligebam, verbum iniquum constituerunt adversum me. *Posuerunt adversum me mala pro bonis, et odium pro dilectione mea* ⁷³. In causa siquidem, quam habebam adversus R. Saresberiensensem (14) super præpositura Carnotensi, quam adhuc mihi vindico tanquam meam, iudicibus nostris infames litteras porrexerunt, meique patris vitam nequissime depravantes, sic nomen meum denigrare conati sunt. Contra mortuum, et adversus innocentem insurrexerunt in me testes iniqui, et mentita est iniquitas sibi ⁷⁴. Deum testor, et innocentiam Christi, patrem meum vixisse innocenter et sancte; fuit enim homo simplex et rectus, ac timens Deum ⁷⁵, sine querela et dolo, et mansuetus, et mitis, et humilis. Quod quidem non adeo confidenter assererem, nisi quia id ipsum vos et tota provincia cognovistis.

D evectus, dictusque est Lucius III. In quo sedit annis iv cum dimidio.

(14) Quis sit ille R. Sarisberiensis, incertum est: Nam designari Reginaldum Sarisberiensensem, ut auguratur Busæus, probabile non est, cum illa amicissimus fuerit Petri Blesensis, ut patet ex epistolis; atque ex eo etiam, quod ex archidiacono Sarisberiensis ad episcopatum Bathoniensem provectus fuerit. Quod autem fuerit præpositus Carnotensis, ne verbum quidem apud historicos. Neque etiam dici potest intelligi Robertum nepotem Joannis Sarisberiensis, cum quo summa necessitudine junctus erat, et quem tantopere avunculo suo tunc episcopo Carnotensi commendaverat, epistol. 70.

⁶⁷ Jud. 9. ⁶⁸ Matth. 25. ⁶⁹ Job 19. ⁷⁰ Psal. 118. ⁷¹ Job. 6 ⁷² Matth. 10. ⁷³ Psal. 108. ⁷⁴ Psal. 26. ⁷⁵ Job. 1

Indubitanter scitis, quod si pater meus fuisset literis imbutus, prudentia et sancta ejus conversatio copiosissime suffecisset ad regimen eminentissimæ dignitatis. Confidenter extollo et prædico patrem meum, cujus me malo filium exstitisse, quam illius nobilis proditoris, a quo noster æmulus, sicut scitis, jactitat se fuisse progenitum. *Nihil equidem mihi conscius sum* ⁷⁶, nec vos apud vos aliquid invenire possetis, unde posset esse notabilis pater meus, nisi quia non fuit de ditioribus regionis. Certe virtus in divitiis non consistit; nam *ecce peccatores, et abundantes in sæculo obtinuerunt divitias* ⁷⁷. Eum tamen satis judico divitem exstitisse, cui et suis et pauperibus Christi, quorum se ministrum devotissimum semper exhibuit, suæ facultates sufficerent abundanter. Satis commendabiliter dives fuit, qui in ædificiis, in terris, in pratis et vineis abundavit. Sane, etsi pauperrimus exstitisset, nobilitatis tamen titulos paupertas non admittit. Sicut publice notum est, pater meus et mater mea de optimatibus minoris Britannix traxerunt originem. Nec istud ad jactantiam dico, sed ut obstruatur os loquentium iniqua, qui de sua nobilitate satis de genere detrahendi sumunt audaciam. Veram quidem et commendabilem reputo nobilitatem, cum generis claritate virtutem: cujus omnino exortes sunt, qui patri meo objecerunt sul exsilii paupertatem. Nonne exsulavit Brutus? Nonne exsulavit Æneas? in eorum tamen exsilio non degeneravit Trojana nobilitas. Illud pro certo comperi: quod si quid turpitudinis, vel in me, vel in patre meo cognovisset æmulus, libentissime illud in publicum deduxisset. Ego autem bene conscius mihi, et nihil talium suspicatus,

Non exspectato vulnus ab hoste tuli ⁷⁸.

In domo Dei, in ecclesia Beatæ Virginis Carnotensis, cujus canonicus eram, amicus illius esse credebam, cujus erant contra me omnes cogitationes in malum, qui sub lingua blandienti, venenum aspidum nutriebat. *Quod si inimicus homo maledixisset mihi, sustinuissem utique: tu vero homo unanimis, dux meus et notus meus, qui mecum dulces capiebas cibos, et in domo Dei ambulavimus cum consensu* ⁷⁹, dilexisti me in ore tuo, et in lingua tua mentitus es mihi, magnificans super me supplantationem, et proditoriis adventionibus commaculans innocentem. Vide, Domine, et considera: audi voces adversariorum meorum, et judica causam meam. Tu omnia, scis, tu nosti innocentiam

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(15) Videtur loqui de archidiaconatu Bathoniensi: Nullum enim uberius habuisse eum beneficium constat.

(16) Fuit hic primum decanus Sarisberiensis. Ex quo conjicio eum fuisse Anglum; quin etiam ex epistola 201 Joannis Sarisberiensis, qua ipsi Henrico promotionem suam ad episcopatum Baiocensem gratulatur his verbis: «Audio, Pater, et

A meam, et quia odio habuerunt me gratis. *Tu scis improprium meum et confusionem meam et reverentiam meam. In conspectu autem tuo sunt omnes, qui tribulant animam meam* ⁸⁰. Avertantur, quæso, retrorsum, et erubescant, qui persecuti sunt me, hominem inopem, et mendicum, et animam afflictam saturaverunt opprobriis. Proposueram certe in ecclesia et obsequio Beatæ Virginis et morari et mori. Desiderium mihi erat ecclesiæ necessitates in me suscipere, meisque pro ea militare stipendiis, vivere omnibus, atque labore et incommoditate proprii corporis commoditates omnium procurare. Nunquid redditur pro bono malum? quia foderunt mihi amici mei foveam in præcipitium atque in necessitate mea proximi mei adversum me steterunt. *Alienus factus sum fratribus meis, et peregrinus filius matris meæ* ⁸¹. *Domus nativitatis meæ, juxta verbum alterius prophetæ, facta est mihi sicut caverna leonæ, et sicut habitatio struthionum* ⁸². Quia vero nemo acceptus est propheta in patria sua ⁸³, Dominus in exsilio mihi patriam faciat, et qui deduxit me velut ovem Joseph, ipse in loco peregrinationis meæ, per semitas misericordiæ suæ me deducat. *Bonus es, Domine, sperantibus in te, animæ quærenti te* ⁸⁴. Machinati sunt hostes mei domestici supplantare me, et a præpositura Carnotensi omnino avertere. Sed ne averteretur humilis factus confusus, repulsam et opprobrium meum majore et uberiore beneficio (15) redemisti. Sic Jacob pro Rachele data est Lia secundior ⁸⁵. Sic David pro Merob, quæ data est Hadrieli Malathitæ, data est Michol dilector ⁸⁶. Ego autem donum Dei altissimi, et quicquid circa me benigne disposuit, gratanter accepto, votis meis reputans plenissime satisfactum, si eos humiliet, quorum superbia semper ascendit, et mendaces ostendat, qui maculaverunt innoxium. Vos autem, charissimi domini et amici, si nostras non potestis injurias vindicare, patienti saltem animo affectum compassionis impendite.

EPISTOLA L.

AD H. BAIOCENSEM EPISCOPUM (16).

[A. D. 1170.]

ARGUMENTUM. — *Henrico Bajocensi episcopo persuadere conatur ut G. Camerario abbatibus, qui sui defendendi causa eadem fecerat, satisfactionem offerenti, ignoscat; tum quia Christus penitentes recipit; tum quia præceptum diligendi proximum ita postulet.*

Reverendo Patri ac domino H. Dei gratia Baiocensi episcopo, suus P. Bles. Bath. archid., salutem et visceribus pietatis adluere.

gaudeo, quod pro merito vobis universa succedunt: et qui decanorum nomen et ordinem, dum licuit, honorastis, nunc vestrarum splendore virtutum in terra aliena usque ad multorum invidiam pontificis illustratis officium, etc. Ex quibus apparet quantum vir a quanto viro laudetur. Fuit certe vir prudens, gregis sui custos vigilantissimus, et in renovandis augendisque Ecclesiæ suæ rebus studiosis-

⁷⁶ I Cor. iv. ⁷⁷ Psal. 72. ⁷⁸ Ovid. Ep. Hyps. ⁷⁹ Psal. 54. ⁸⁰ Psal. 68. ⁸¹ Psal. 65. ⁸² Job. 30. ⁸³ Jer. 50. ⁸⁴ Luc. 4. ⁸⁵ Gen. 29. ⁸⁶ I Reg. 18.

Auditur hodie, quod non est auditum a sæculis, quia desævit in agno crudelitas, et in lupo sævitiæ mansuescit. Novit fere universitas orbis, quod præcunctis mortalibus præcipue et singulariter pietatis gratia et spiritu mansuetudinis abundatis; ideoque et omnibus vertitur in stuporem, quare G. camerario abbatibus Cadomensis, qui in multa cordis contritione et humilitate pœnitentiæ omni satisfactioni se offert, ita vos durum et inexorabilem exhibetis.

Quod hominem interfecerit, non inficiatur; sed quia hoc fecit provocatus ab hostibus, et ob tutelam proprii corporis, mortisque paternæ vindictam, plurimum de quantitate criminis receditur. Nam et dominus rex, qui hujusmodi excessus præcunctis hominibus districte et terribiliter punit, eum ad gratiam suam, et ad solum natale restituit. Porro ubi materialis gladius misericordis est, gladius Ecclesiæ iahumanus esse non debet; sanctorumque clamat auctoritas, securius nobis esse, si propter misericordiæ humanitatem, quam si propter districtiorem justitiam judicemur. Recipe, quæso, ad pœnitentiam hominem humiliatum, et corde compunctum, ne, si forte claudatur ei sinus misericordiæ, incidat in desperationis abyssum. Gratius siquidem

A acceptat Deus pœnitentiam peccatoris humilis et contriti⁹⁷, quam innocentiam justi tepidi et remisai. Sed et majus gaudium est angelis Dei *super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia*⁹⁸. Cum in sacro eloquio per ovem innocentia simplicis vitæ, per capram vero peccantis immunditia designetur; ovis tamen in lege Domini longe ab ostio tabernaculi jubetur offerri⁹⁹. Capra vero, quæ pacifica hostia est, in ipso ostio, unde ovis elongata est, immolatur. Sacra enim Scriptura ubique invitatur et recipitur ad pœnitentiam peccatores. Elongantur autem a sanctuario, qui vacuam et torpentem innocentiam ducunt; atque familiariter admittuntur in sinum matris Ecclesiæ, qui malitiam per pœnitentiam fortiter abstererunt. Vides Dominum comedentem et bibentem cum peccatoribus, et publice protestantem: *Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam*¹⁰⁰. Habes David, habes Petrum, habes publicanum, habes Paulum, qui primam meritorum gratiam fructuosa pœnitentia transcenderunt. Christus exsurgens a mortuis, non suæ matri virgini benedictæ, sed Mariæ peccatrici, *de qua septem ejecerat dæmonia*¹⁰¹, prius dignatus est apparere (17). Capra igitur non abjiciatur ab ostio tabernaculi, sicut

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

simus, ut patet ex multis donationibus, quarum exempla habentur in archivis capituli Baiocensis, ex quibus aliquas ad calcem notarum apponemus. Interfuit quidem coronationi Junioris Henrici, sed ex jussu regis patris, qui « sub prætextu ordinandi regni, proceres Angliæ et Northmanniæ Lundonias convocaverat, » inquit Processus, l. II, cap. 29. Obiit autem Henricus ex Chronico Cadomensis, anno 1205, postquam xl ferme annis Ecclesiam Baiocensem summa cum laude gubernaverat.

(17) Auctor id vere pronuntiat post Scripturas et Patres. Marc. xvi: « Surgens autem mane prima Sabati apparuit primo Mariæ Magdalene. » Ambrosius, serm. 54: « Maria vero Magdalena, quod arctius diligebat Jesum, quia juxta sepulcrum perseveravit, Dominum prima omnium vidit, et apostolis nuntiavit. » Augustinus concione 2, de i parte psalmi lxxviii: « Usque adeo contristati sunt (discipuli) ut illa Maria Magdalena, quæ primo eum vidit, gaudens lugentibus nuntiaret quid viderit. » Cyrillus Alexandr. lib. xii in Joann. cap. 1, ad hæc verba: « Vade autem ad fratres meos, » etc. *Ὅτι ἐφίση θίγει τῆ; αὐτοῦ σαρκός, καίτοι σφόδρα δεψήσασαν τούτου τοῦ χειρὸς ἐκ φιλοθείας τὴν Μαριάμ, ἀμείβεται δὲ τῆ; προσεδρεύει αὐτῶν, καὶ τῆ; οὕτως ἐκτόσου πίστεως, καὶ ἀγάπης διπλοῦν ἀπένειμε τὸν μισθόν, οὐκ ἀκαρπὸν τοῖς ἐσπιτηθενοῦσιν ἀποδεικνύς τὴν εἰς αὐτὸν εὐσιβείαν; καὶ τὸς τούτων ἐστὶ λαμπρότερον; ἐν αὐτῇ γὰρ καὶ πρώτῃ, φημί δὲ, τῇ Μαριάμ σύμπαν ὡς ἐπεὶν τὸ θλίειον γένος διέτρεψαν οὐταί τιμῆ, καὶ τῶν ἀρχαίων ἀρρωστημάτων ἐκνυμίζετο τὴν διάλυσιν. πρώτῃ γὰρ οὕτω θρηνησασα, καὶ τῶν θαυμάσιων τὴν πρόφασιν λαβοῦσα Χριστὸν μετίστη τὸ πίνθος εἰς θυμηδίαν.* Hoc est: « Non sinit Mariam tangere carnem suam, quamvis ob singularem Dei amorem id illa percuperet. Sed perseverantiæ mercedem ei reddit, ac tam firmæ fidei ac dilectionis duplex præmium reppendit, pietatem erga se non infructuosam ejus

C cultoribus esse ostendens: Et (quod his adhuc illustrius est) in ea prima universum, ut semel dicam, feminarum genus duplici honore coronatur, ac veteribus morbis exsolvitur. Prima quippe ob Christum in luctus effusa mœrorem vertit in gaudium, » etc. Gregorius, homil. 35 in Evangel. : « Amoris sui igne succensa, ejus quem ablatum credidit, ardebat desiderio: unde contigit ut eum sola tunc videret, quæ remanserat ut quæreret, quia nimirum virtus boni operis perseverantis est. » Et infra: « Ecce humani generis culpa ibi absconditur, unde processit. Quia enim in paradiso mulier viro propinavit mortem, a sepulcro mulier viris annuntiat vitam, et dicta sui vivificatoris narrat. quæ mortiferi serpentis verba narraverat: Ac si humano generi non verbis Dominus, sed rebus dicat: De qua manu vobis illatus est potus mortis, de illa suscipite poculum vitæ. » Si B. Virgo prima redivivum filium suum intuita fuisset a sepulcro, tanquam secunda Eva vitam viris annuntiasset. Beda, in c. xvi Marci: « Quæ ergo a septem dæmonibus curata, hoc est, ab universis erat liberata sceleribus, prima resurgentem a mortuis Dominum vidit, ne quisquam digne pœnitens de admissorum venia desperaret, videns eam quæ tot ac tantis quondam erat subdita vitiis, in tantum culminis subito merito fidei ac dilectionis esse promotam, ut ipsis evangelistis atque apostolis Christi prima illa miraculum patratæ resurrectionis evangelizaret. » Alcuinus lib. vii in Joan. c. 41, et Anselmus, seu quis alius auctor *Enarrationum in Mathæum*, idem iisdemque verbis habent quod Gregorius modo relatus. Suffragantur nostræ sententiæ Martyrologia Bedæ, Notkeri, et Romanum. Cajetanus laudatos Patres sequitur ad c. xvi Marci., v. 9. « Magna Dei gratia erga peccatores significatur, quod primo voluit peccatrici, et tali peccatrici (scilicet quæ fuerat subjecta omnibus peccatis significatis per

⁹⁷ Psal. 50. ⁹⁸ Luc. 15. ⁹⁹ Lev. 3. ¹⁰⁰ Matth. 9. ¹⁰¹ Marc. 16.

ovis, quia Deo et angelis ejus gratior est peccatoris conversio, quam tepida simplicitas innoentis. Si pœnitenti sinus misericordiæ præcludatur, vereor ne novissima hominis fiant pejora prioribus⁹², et anima ipsius propter duritiam vestram a vobis durius requiratur. Tota die petimus nobis peccata dimitti, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

septem dæmonia) apparere. » Hæc si Busæus paulo attentius perpendere curavisset, intellexisset profecto, quo fundamento nixus auctor noster scripserit, Christum prius apparuisse primo Mariæ Magdalene quam Mariæ matri suæ benedictæ. Verum quo fundamento nixus idem Busæus post aliquot neotericos scribat, Christum prius apparuisse Mariæ matri suæ quam Mariæ Magdalene, non satis intelligo. Evangelista absolute asserit Christum apparuisse primo Mariæ Magdalene. Quid ad hoc Busæus? « Institutum, inquit, evangelistarum fuit non omnes apparitiones, sed eas tantum referre, quæ valuissent ad confirmandos incredulos et dubitantes, inter quos non erat annueranda D. Virgo. » At ego quæro quo fundamento nixus id asserat? Certe invalido. Sed esto evangelistæ, non omnes apparitiones Christi retulerint. Estio Christus Dominus apparuerit matri suæ. An ex eo consecutorum est apparuisse ei primo, contra Scripturam quæ docet apparuisse primo Mariæ Magdalene? Age vero, Busæum audiamus profertentem menta quibus opinionem suam stabilit. « Si vero, inquit, traditionem veterum, ipsamque veritatem consulamus, dicendum est, prius matri suæ benedictæ, quam Mariæ peccatrici Christum apparuisse. Ita enim docet Rupertus Tuitiensis albas, lib. viii, (scribere debuit vii.) *De div. offic.*, c. 25. B. Hildephonsus serm. 5. *De Assumpt. B. Virginis*. Simeon Metaphrastes, in orat. de vita et dormitione B. Virginis. B. Anselmus, l. *De excellentia Virginis*, c. 6; B. Brigitta, l. vi *Revel.* c. 94, et in sermone angelico de excell. B. Virginis, c. 19. » O præclaram antiquorum Patrum traditionem, veritatem bene fundatam, quæ verbo Dei, quæ sanctorum Patrum Ambrosii, Augustini, Cyrilli Alexandrini, cæterorumque auctoritati verbisque repugnat; quæ denique a novo duntaxat sæculo exordium ducere fertur, sed temere ac falso dicitur initium sumere ab eo sæculo. Hildephonsus, serm. 5, de Assumpt. non ait Christum apparuisse prius matri suæ quam Magdalene. Hæc tantum habet: « Circa sepulturam vero Dominicam multo magis quam mulieres illas sanctas quidam dicunt fuisse sollicitam: quorum opinionem, nisi fallor, astruere videtur Sedulius poeta evangelicus, orator facundus, scriptor Catholicus. » Refert Hildephonsus sententiam aliorum, non suam. Neque hæc sententia cujus meminit, astruit Christum prius matri suæ, quam aliis mulieribus visum fuisse. Sic a Sedulio *Carm.* v libro explicatur:

Hoc luminis ortu

*Virgo parens, aliaque simul cum munere matres
Messis aromatica, notum venere gementes
Ad tumultum.*

Quibus ex verbis hoc unum, vel ipso fatente Busæo, inferri potest, quod mater sanctissima filium non prius, sed simul cum cæteris mulieribus viderit. Adde quod Sedulius adjunxit Mariam cæteris mulieribus per errorem, quo existimavit eam esse, quæ Matth. xxviii dicitur altera Maria. Denique hæc ejus verba:

Venere gementes

Ad tumultum.

⁹² Matth. 12. ⁹³ Luc. 6. ⁹⁴ Matth. 7.

A Periculosa est ei oratio Dominica, qui peccata proximo non dimittit. *Dimittite*, inquit Dominus, et dimittetur vobis⁹². *Mensura, qua mensi fueritis*, inquit, *remetietur vobis*⁹³. Id ipsum docet poeta theologus Prosper, dicens:

*Det peccatori veniam peccator, ut aqua
Conciliet Dominum conditione sibi.*

non satis conveniunt cum ea fide quam Deipara de resurrectione Domini habuit.

B Metaphrastes, ut recte Bellarminus l. *De Scrip. eccles.* observat, scribendo historias Vitæ sanctorum, multa addidit ex proprio ingenio, non ut res gestæ fuerint, sed ut geri potuerint. Tam verum est autem quod scribit, Mariam virginem primam vidisse resurgentem filium, quam verum est immediate quod ante scripserat eam perpetuo asse- disse sepulcro, ac inde contigisse ut prima eum videret.

Anselmi objicitur auctoritas petita e libro *De excellentia Virginis*. Verum liber iste, vel Bellarmino subscribente, non est Anselmi: « Opusculum, inquit ille, de excellentia B. Virginis, non videtur Anselmi, non solum quia ejus non meminit Edmerus, sed etiam quia non habet stylum et gravitatem Anselmi. »

C Rupertus dubitanter, non assertive, ut aiunt, loquitur: « Cum redivivus filius, inquit, illi ante omnes fortasse mortales, materno Virginem non defraudans honore, victoriam suam annuntiavit. » etc. Conficere possumus id accidisse, ne filius matrem suam inhonorare videretur, si ei mox ut resurrexit non apparuisset; quæ profecto ratio est levissima: Nam qui mortuus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram, debuit redivivus primo apparere iis, quorum fides vacillabat, quique testes lateri erant idonei resurrectionis. At Virgo deipara firmissima et inconcussa fide pollebat, et propter dignitatem maternam hand satis idonea testis existisset resurrectionis filii sui apud infideles. In his quæ Patris sui erant, oportebat Christum esse, matris postposita consideratione. Et si mulieres in mandatis ab angelo habuere, ut annuntiarent nominatim Petro, quia Christus resurrexit a mortuis, non est existimandum honoris tantum causa id esse factum, eo quod ille primatum esse consecutorum, sed necessitatis, eo quod ter Dominum negaverat. Unde Greg. hom. 21 in Evangel., et post eum Beda in c. xvi Marci: « Quærendum nobis est cur nominatis discipulis Petrus designatur ex nomine? Sed si hunc angelus nominatim non exprimeret, qui magistrum negaverat, venire inter discipulos non auderet. Vocatur ergo ex nomine, ne desperaret ex negatione. » Et Cajetanus: « Negaverat Petrus Jesum: et propterea angelus neminem nominat, nisi Petrum, tum ut magnam Dei erga peccatores gratiam commendet, tum ut Petrus audita ex ore mulierum angelica voce animæquior fiat. » Absit ut reclamantibus Scriptura et traditione factum a Christo dicamus, quiddam honoris causa sic ab illo decuisse fieri mens sibi humana levioribus ducta ratiunculis persuadet. De revelatione autem B. Brigittæ facta nihil aptius dici potest quam quod Cajetanus tractatu *De conceptione B. Virginis*, c. 5, ait: « Novæ revelationes contra tot sanctos et antiquos doctores angelum lucis in angelum Satanæ transformatum, aut phantasias, vel etiam figmenta sapientibus ingerere videntur, » etc.

D Cæterum notandum est Busæum in sua editione post illa verba, « sed Mariæ peccatrici, » adjecisse hæc duo, « ut puto, » ad firmandam, opinor, suam

Quod si adversus præfatum G. Camerarium aliquid rancoris aut odii concepistis, benigne, quæso, et charitative remittite. *Charitas enim benigna est*⁹⁵. Neque ullus in vobis charitatis est locus, si adversus proximum rancor vel odium retinetur. Sed nec bene diligimus Deum, nisi diligatur proximus propter ipsum. Dilectio quidem bipartito affectu se dividit, quæ a proximo incipiens in Deum se porrigit utiens in eo diversitates affectuum, quem et in quo principaliter causam totius dilectionis instituit. Cum autem velit Dominus diligi propter proximum, non propter se: bonorum enim nostrorum non eget; ab ipsius tamen voluntate non recedimus, si diligimus proximum propter ipsum: imo divinæ resistimus voluntati, si proximum non diligimus propter Deum, cum Dominus in eo diligi velit, et sit in negotio diligendi tanquam Christi vicarius. Ex dilectione proximi nostros Deus metitur affectus. Quomodo enim diligimus Deum, quem non videmus, si proximum non diligimus, si proximo non compatimur quem videmus⁹⁶? Sic ergo Deus proximum in participium et societatem dilectionis admittit, ut nec eum sine se, nec se sine illo diligi velit. Nam dilectio nihil prodest nisi combinata sit, omnemque singularitatis calumniam evacuet. Hinc est, quod coccus, qui in veste sacerdotali ponendus erat, bis tingi præcipitur⁹⁷. Hinc est, quod Elisæus doctoris sui spiritum in se postulabat duplicari⁹⁸. Hinc etiam pars similæ, quæ offertur, concrematur Domino in altari, pars autem Aaron et filiorum ejus usibus reservatur; in quibus gemina notatur dilectio, ut nec proximus sine Deo, nec Deus sine proximo diligatur. Si ergo diligitis, imo quia diligitis Deum, odium quod concepistis erga præfatum G. transferatis in dilectionem et gratiam propter Deum.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

de Christi apparitione B. Virgini sententiam, arrepta scilicet occasione unitus tantum ms. codicis Heribipolensis vitiosi. Verum ea merito expunximus, cum desint in omnibus tam editis quam mss. nostris codicibus, quorum 16 saltem evolvimus, sicut et in sex aliis quibus ipse Busæus usus est.

(18) Jocelinus, patria Longobardus, ex archidiacono Wintoniensi factus est episcopus Sarisburiensis anno Christi 1159, ex Simeone Dunelmensi in Historia Anglicana. Hic initio persecutionis contra S. Thomam exortæ, pro eo fortiter stetit: Unde apud Harpfeldium in *Historia Ecclesiæ Anglicæ*. et apud Baronium ex *Historia quadripartita* de eo ita habetur: « Bartholomæus Exoniensis episcopus proiciens ad pedes domini Cantuariensis, ait: Pater mi! miserere tui, miserere et nostri. Omnes enim hodie perimus odio capitis tui. Exit namque edictum a rege, ut qui amplius cum Cantuariensi staret, publicus hostis judicaretur, in capite puniendus. Dictum est etiam quod Jocelinus Sarisburiensis episcopus, et Willelmus Norvicensis episcopus, quia adhuc restiterant, traherentur statim ad supplicium in membris mutilandis; qui et ipsi pro salute sua Cantuariensem rogabant. » Verum postea in S. Thomæ offensam graviter incurrit, quod Hen-

A Vos qui viam perfectionis et inceditis et docetis, non decet fovere odium, nisi quod propheta commemorat: Perfecto, inquit, odio oderam illos. Odium quidem perfectum, sive perfectorum est, si peccatum in homine, non hominem in peccato habeamus exosum. Publice dicitur, et vos tamen id ipsum forsitan ignoratis, quia quidam ex vestris in res ejus hæreditarias oculos injecerunt, ideoque contra eum animum vestrum turbant. Vulgo enim dicitur⁹⁹: Aqua turbida piscosior est; ipsique de vestra turbatione fructum successionis expectant. Verumtamen, cum nec Deus nec Ecclesia judicet bis in idipsum, multis absurdum videtur, quod G. post satisfactionem pœnitentiæ in bonis patrimonialibus puniatur.

EPISTOLA LI.

AD JO. (18) SARISBURIENSEM EPISCOPUM.

[A. D. 1170?]

ARGUMENTUM. — *Monet episcopum, ut liberet fidem suam in persolvenda pecunia, si honori suo consultum velit. Deinde ne nepotes suos æquo blandius tractet.*

Venerabili Patri, ac domino Jo. Dei gratia Sarisburiensi episcopo, P. Blesensis Bath. archidiacon. salutem et veritatem.

Certissime mihi promiserat vestra benignitas, quod nepotes vestros infra natale Domini proximum erudiendos mihi mitteretis Parisios, et per eos debitum, quod mihi debetis, annum solveretis. *Expectans expectavi Dominum meum, nec intendit mihi*¹⁰⁰. Adhuc etiam promissam expecto gratiam, fortasse sicut Arturum Britannia (19), sicut Judæa Messiam. Donatia quidem gratuita prius fuit et liberalis; sed quia in promissione Scripturæ vinculum intercessit, ut annum fieret beneficium, gratiam in necessitatem debiti convertistis. Utinam nun-

rici Junioris coronationi, contra jus Ecclesiæ Cantuariensis factæ, interfuisset, proptereaque ab ipso Thoma excommunicatus est. Post mortem tamen S. Thomæ, intercedente Henrico rege, ab excommunicatione solutus est, datis super hac re ab Alexand. III ad Bituricensem et Nivernensem episcopos litteris, quæ referuntur apud Bromtonem et Baronium ex Rogerio ad ann. 1172. Scripserat etiam in ejus gratiam Arnulfus Lexoviensis episcopus ad Alexand. III, eumque a calumniis, quibus ob S. Thomam impetebatur, purgaverat, asserens eum virum honestum, prudentem, ac piûm, « in initio tempestatis inter coepiscopos scõpo illi, videlicet S. Thomæ, studiosius adhaerentem, multas injurias pro libertate Ecclesiæ, et ipsius gratia perulisse. » Cæterum dissidium inter eos non tam ex coronatione junioris regis processisse videtur, quam ex eo quod Reginaldus archidiaconus, filius ipsius Jocelini, ab Henrico patre ad summum pontificem contra S. Thomam missus fuerat, unde vir sanctus in Reginaldum vehementer excanduerat, ut patet ex ipsius Epistola apud Baronium tom. XII, ad an. 1168.

(19) De eo vide quæ diximus ad Epistolam 34.

⁹⁵ I Cor. 13. ⁹⁶ I Joan. 4. ⁹⁷ Exod 27. ⁹⁸ IV Reg. 2. ⁹⁹ Vide *Adagia manu*, p. 1139. ¹⁰⁰ Psal. 39.

quam fuisset hæc pecunia, cujus exspectatio tandiu **A** animum meum torsit; in cujus spe ego diffusiores expensas faciens me debitis usurariis cneravi. Si simplex promissio præcessisset, circumspicius expendissem, et usus fuissen leviter levi verbo. Nunc in libro experientiae lego, quam sancta et efficax sit eruditio evangelicæ veritatis. *Sit, inquit, sermo vester, Est, Est, Non, Non; nam quod amplius est, a malo est*¹. Hoc malum nunc sentio, cui charta episcopi, et vehemens ipsius assertio causam dedit. Verba tamen episcoporum, qui apostolorum sunt filii et hæredes, vim juratoriam in se habent, ut in eis jusjurandum sit, quod est verbum simplex in aliis; et quod in aliis est simplex mendacium, perjurium aut sacrilegium sit in illis. Attendite quid dicat Doctor Ecclesiae: *Nunquid, inquit, levitate **B** usus sum, aut quæ cogito, secundum carnem cogito, ut sint apud me, Est et Non*²? Promittentibus et non solventibus convenit vox illa Isaie prophetæ dicentis: *Ecce vos ex nihilo, et opus vestrum ex eo quod non est*³. Magna debet esse in promissione discretio; inanis enim promissio multoties de familiaribus amicis sibi comparat inimicos. Porro si cogitatis vestris promissionibus stare, nec mihi accepta, nec vobis honesta est ista dilatio, testimonio poetæ:

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(20) Pythagoras vitam humanam litteræ Græcæ **C** similem esse aiebat, primamque ætatem incertam esse, ut quæ nondum se vitiiis aut virtutibus dedat, et hoc significari per imam litteræ partem. Bivium autem litteræ a juventute incipere, quo tempore homines aut vitia, id est sinistram partem, aut virtutes, id est, dexteram sequuntur. De hoc recte Virgilius aut quis alius in opusculo de littera Y.

*Littera Pythagoræ discrimine secta bicornis
Humanæ vitæ speciem præferre videtur:
Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primum spectantibus offert.
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.
Molle ostentat iter via lata, sed ultima meta
Præcipitat captos, volvitque per ardua saxa.*

Unde et mythologi fluxerunt Herculem, cum exacta pueritia ad pubertatis annos pervenisset, et duas vias cerneret, unam voluptatis, alteram virtutis, diu multumque dubitasse, utram ingrederetur, tandem rejecta voluptate arduam et asperam virtutis viam ingressum esse. Legendus Xenophon l. II Ἰσοκράτων, et ex eo Tullius, lib. 3 *De officiis*. Ad illud etiam alludit Persius, Satir. 3.

*Et tibi quæ Samios diduxit littera ramos,
Surgentem dextero monstrabit limite callem.*
Nec non et Satir. 5.

*Cumque iter ambiguum est, et vitæ nescius error,
Diducit trepidas ramosa in compita mentes.*
Videndi Casaubonus et alii commentatores in illa loca Persii.

(21) Cautum est sacris canonibus clericis et episcopis ditare de bonis Ecclesiae suos consanguineos. *can. apostolorum 40, Antiocheni concilii 25, Paris. 6, c. 16; Capitul. l. v c. 171*. Ac denique in conc. Trident. sess. 25, *De reform. c. 1*, omnino vero eis interdicit, ne ex redditibus Ecclesiae consanguineos familiaresve suos augere studeant, cum et apostolorum canones prohibeant ne res ecclesiasticas quæ

Dilatio magna ruma est:

Et mora donandi non leve crimen habet.

*Ne dicas amico tuo, dicit Salomon*⁴. *Vade et cras revertere, et dabo tibi, cum statim possis dare.* Cras, cras, vox corvina est; nec Deo, nec hominibus grata est promissionis iteratio frequens. Et hoc ipsum credo Salomonem sensisse, cum dicit: *Fili, ne iteres verbum in ore tuo*⁵. Date igitur, reverende Pater, voci vestræ vocem virtutis, et affectus liberales effectus adimpleat, ne labia Evangelio consecrata possit arguere mendacii charta concepta in testimonium veritatis.

Illud autem vehementissime reprehendo, quod nepotes vestros, qui se in castris scholaribus exercere debuerant, fovetis in deliciis, palpatis blanditiis; sciatisque quod hæc omnia exinanitio sunt virtutum, et subversio honestatis. Adhuc vita eorum in incerto est, quia bivium Pythagoricæ litteræ nondum transierunt (20); ideo magis expediret eos corripere quam palpari. Scriptum est: *Qui parcit virgæ, odit filium*⁶. Heli cum filiis suis percussus est a Domino, eo quod filios suos minime correxisset: *Dilexisti, dixit Dominus, magis filios tuos quam me*⁷. Hodie pro filiis quos abstulit prælati Ecclesiae Deus, habere nepotes in dissipationem patrimonii Christi, et in suæ salutis dispendium permittuntur (21). Per-

Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant nec dissipent illorum causa; imo quam maxime potest, eos sancta synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, unde multorum malorum in Ecclesia seminarium exstat, penitus deponant. Ambrosius, l. I *Offic. c. 30*: *Neque enim propterea te Deo dicasti, ut tuos divites facias sed ut vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, et pretio miserationis peccata redimas tua. Putant se parum poscere? Pretium tuum quærunt, vitæ tuæ fructum adimere contendant, et se juste facere putant. Et accusat quod eum divitem non feceris, cum te ille velit æternæ vitæ fraudare mercede.* Bernard. *tract. De vita et moribus clericorum, c. 7*: *Non extollat de facultatibus Ecclesiae consanguineos suos, aut nepes (ne filias dixerim) nuptii tradat. Res pauperum non pauperibus dare par sacrilegii crimen esse dignoscitur. Sane patrimonialia pauperum facultates Ecclesiarum, et sacrilega crudelitate eis subripitur quidquid sibi ministri et dispensatores, non utique domini vel possessores, ultra victum accipiunt et vestitum.* Petrus Cantor *Verbi abbrev. c. 47*: *Da naturæ, quia homo, si indiget scilicet. Naturam autem quandoque carnalitatem et sanguinem vocamus: et consanguineis dabis de proprio, de patrimonio tuo, non Christi sanguine acquisito, ejus dispensatio credita est viris ecclesiasticis, ut illud pauperibus distribuant. Ob hoc enim præcepit Dominus in lege, ut talis eligeretur sacerdos et levita, qui dicerent patri et matri, non novi vos. Sed nunquid consanguineo meo bono et probò non dabo de patrimonio Crucifixi? Non, ut erigas eum columnam in Ecclesia, propter perniciem exempli. Non enim consideratur quod bono dederis, sed quod consanguineo, ut trahant in exemplum. Gratia da et præcipue de patrimonio Crucifixi: Gratis enim con-*

¹ Matth. 5. ² II Cor. 1. ³ Isa. 41. ⁴ Prov. 5. ⁵ Eccli. 7. ⁶ Prov. 13. ⁷ I Reg. 4.

niciosa est minoribus blanda majorum remissio. A Ideo dicit Sapiens ⁹: *Filiæ tibi sunt*, vultum hilarum ne ostendas eis. Vestra benignitas eis ad omnes illecebras frenum custodiæ relaxavit. Ideoque vereor, ne vita eorum in primo flore degeneret, sicut in Job legitur ⁹: *Lædetur quasi vinea in primo flore botrus ejus, et quasi oliva projiciens florem suum*. Porro enormiter peccat, seque vitæ alienæ reum constituit, qui pueros in ætate tenera nimia familiaritate et suavibus verbis emollit. Cyrus Persicus, de quo ducentis et decem annis prius prædixerat Isaias; *Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes* ¹⁰ et regna, Cræsum juxta Halym fluvium vicerat: cumque multæ illum fecissent victoriæ gloriosum, quia tamen gentem Lydorum prius bellicosissimam fecit vacare comessationibus, ludis atque amplexibus, ut sic gentem eviraret acerrimam, a regina Massagetarum Tomyri victus et occisus est: quæ cum illius caput in utrem sanguine plenum misisset: « Bibe, inquit, sanguinem, quem sistili. » *Apprehendite*, inquit David propheta, *disciplinam, nequando irascatur Dominus* ¹¹. Arguite et docete diligentius nepotes vestros, ne causam insolentiæ præstet nimis blanda et familiaris affectio. Informentur, quæso, ad opera honestatis, ne scient experientia quid sit peccatum, omnisque turpitudinis occasio præcidatur. Judas et Simon, sicut in libro Judicum legitur, regi Bezece, sive Adonibezec, qui eos infestabat, summitates manuum absciderunt ¹²; sic et nos motus pubertatis prævenire oportet, atque iniquarum præcindere primitias actionum. Isti sunt parvuli Babylonis, quos ad petram, quæ Christus est, oportet allidi. *Beatus enim, qui tenebit et allidet parvulos suos, scilicet Babylonis, ad petram* ¹³. Scriptum est enim; quia *proni sunt sensus hominis ab adolescentia sua in malum* ¹⁴. Amputetis igitur prurientem in tenera ætate malitiam: nam et spinarum plantaria facilius evelluntur, antequam coalescant.

EPISTOLA LII.

AD R. (22) CANTUAR. ARCHIEPISCOPUM.

[A. D. 1178.]

ARGUMENTUM. — *Exponit Cantuar. archiepiscopo, a quo erat ablegatus ad regem, quantam tempestatem*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

fertur. Unde et potius gratiæ, imo soli gratiæ debet conferri, non naturæ, id est carnalitati. Unde in Vitis Patrum: « Mi abba, dabone elemosynam parenti, filio, vel consanguineo? Respondit abbas, « Non. Cur, mi abba? Quia modicum sanguinis te trahit. » Et postea: « Et nos de his eisdem dando sive propinquo, sive extraneo vel cuicumque, necessitatem respiciamus, ut nihil supra conferamus. Sed præponamne propinquum extraneo? Non, si uterque æque indiget, propter perniciem exempli, sicut nec septem diaconi ad hoc consanguineos suos aliis præposuissent. Si objicis quia modo aliud tempus est, quidem est. Sed nos tamen sicut illi eorum quæ projiciuntur ante pedes apostolorum, dispensatores sumus, non domini. Necessitati ergo des,

in mari sit perpressus; indicat ob beneficia ab eo accepta se nullum defugere laborem. Denique petit orari pro se, ut negotia commissa prospere apud regem transigat.

Charissimo domino suo R. Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, totius Angliæ primati, et apostolicæ sedis legato, P. Blesens. Bathon. archidiacon., salutem in eo sine quo non est solus.

Me nuper ad obedientiam vestræ jussionis accinxeram, jamque licentiatus, et accepta vestræ benedictionis gratia recedebam, cum propter negotia quædam casualiter tunc emergentia revocastis me, ac firmiter injunxistis, ut vos frequentioribus nuntiis certiorarem de statu meo, et de his, quæ mihi in via contingerent. Descenderam ad mare, et navem B ascenderam, cumque jam exposuissemus vela ventis, et vitam periculis; ecce nix, grando, imber ac spiritus procellarum cœlos obduxerunt caligine, atque in terribiles aquarum montes maris deformare planitiem. *Mirabiles erant elationes maris* ¹⁵, fluctus enim ascendebant in cœlos, et descendebant in abyssos, et anima mea in ipsis tabescebat. Omnes qui in navi erant, *moti sunt et turbati sunt sicut ebrius, et omnis sapientia eorum devorata est* ¹⁶. Ille, qui gubernaculo præerat, et sedebat in puppi, abjecta arte, et derelicta sede, navem fortuito commisit eventui. Universa patiebantur spiritum vertiginis, spiritum abominationis et nausæ. Non erat qui manus, aut oculos in cœlum erigeret; non erat qui porrigeret Deo preces, qui satisfactioni aut penitentiae se offerret. Jacobant omnes destituti officio membrorum, aut animo consternati, et facti sunt velut mortui. Licet autem tunc æstivalo solstitium ad incrementum diei plurimum de noctis spatio recidisset; nunquam tamen nox aliqua adeo longa visa est mihi. Nam a meridie nox ista incepit, quæ tempus alienum sibi quadam tyrannide procellosa usurpans in suas tenebras lucem vertit. O nox damnatissima, nec in toto anni circulo computanda, nox turbinis, nox iræ, nox horrore et mortis. Tota nocte hac pessima fuimus in corde maris, et quasi in ventre inferni: donec desideratissimus solis ortus nobis clementioris auræ gratiam nuntiavit, placavit mare, qui imperat ventis

D non sanguini. » Legimus de Benedicto XII apud Bernardum Guidonis, quod cum mercator quidam Tolosanus profectus fuisset Avenionem cum uxore sua nepte Benedicti, admissos ad colloquium ab illo audivisse, se quidem ut Jacobum Furnum illos agnoscere, at pontificem renuntiatum consanguineos et affines non habere, nihilque ab eo obtinuisse, præter sumptus in itinere factos, et qui domum reversuri essent necessarii.

Nota quod in Maz. 1. post hæc verba « in salutis suæ dispendium habere permittuntur, » adduntur hi duo versus:

*Cumque Sator rerum privasset semine clerum,
Ad Satanæ votum successit turba nepotum.*

(22) Richardo. De eo vide ep. 5.

⁹ Eccli. 17. ⁹ Cap. 15. ¹⁰ Isa. 45. ¹¹ Psal. 292. ¹⁰ Psal. 106.

¹² Judic. 1. ¹⁰ Psal. 136. ¹⁴ Gen. 8. ¹⁰ Psal.

et mari, statuitque procellam ejus in auram, et siluerunt fluctus ejus¹⁷. Et latati sumus, quia siluerunt, et quia deduxisset nos Dominus in portum voluntatis nostræ. Ego autem quasi resurgens a mortuis die illa cibum non tetigi, omnem escam abominata est anima mea, ideo perendinavi sequenti die; turbatus namque præ confusione sonitus maris et fluctuum non potui ad plenum de facili respirare. Hæc et his similia, quibus pro vobis vehementer affligimur, sollicita deberetis cogitatione revolvere, et pro quiete vestra durissimos labores patientibus affectum compassionis impendere. Veròntamen, sicut publice dicitur, illi, qui in otio apud vos torpent, et qui dies suos in desiderii et voluptatibus ducunt, hi apud vos fructum gratiæ uberioris inveniunt, atque in labores eorum ingreliuntur, qui pondus diei et æstus pro vestris necessitatibus portaverunt. Porro ego absens et præsens, munificentiam; vestram semper inveni magnificam vosque tanquam desideria mea præ-sagiretis, citra omnem postulationem, et supra omne meritum meum me in vestris benedictionibus assidue prævenistis. Eapropter, quoties meam invitaverit operam vestræ necessitatis articulus, non recuso laborem, pro vestro honore paratissimus ire in carcerem et in mortem. Dominus rex in Gasconiam tendit, ego autem diplomate utens enim evestigio sequor (23): utinam sic possim currere, ut comprehendam! Vos vero, Pater, oreis Altissimum, ut gratiam in oculis ejus inveniens negotiis vestris prospere et propere consummatis, ad vos cum exultatione regrediar.

Bene valeant magni rustici nostri, magister G. (24) et archidiaconus Baiocensis: bene valeant et alii socii nostri, quorum singulorum sum totus, et omnium.

EPISTOLA LIII.

AD EPISCOPOS ANGLIÆ.

[A. D. 1178?]

ARGUMENTUM. — *Richardus archiepisc. Cantuar. suis coepiscopis mandat ne externos episcopos incertæ*

ordinationis snant episcopalia obire munera, excommunicatosque denuntient, qui pontificis summi bullam, vel episcoporum sigilla adulterant.

RICHARDUS Dei gratia Cantuar. archiep. totius Angliæ primas, venerabilibus fratribus et coepiscopis in Cantuariensi provincia constitutis, salutem in vero salutari.

Licet futura omnino vitare scandala non possimus (*neesse est enim*, sicut legitur¹⁸, *ut veniant scandala*); officio tamen nobis et vobis injunctæ administrationis incumbit, quantum possumus, scandalorum materiam præsciudere, atque maturiore consilio periculis imminentibus obviare. Diu est, quod angelus Satanæ transfigurare se novit in angelum lucis, et in vestimentis ovium, atque sub adumbrata simplicitate desævit ab antiquo lupina rapacitas.

Sed et diebus istis quidam pseudoepiscopi Hibernienses, aut Scoticæ linguæ simulantibus barbariem, cum a nullo impositionem manus acceperint, episcopalia populis administrant. Teste quidem Apostolo: *Nemo sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron*¹⁹. Illi vero non per ostium, sed aliunde intrantes Ecclesiam Christi commaculant, et, ut vituperetur ministerium nostrum, præsumptione sacrilega dehonstant episcopalis eminentiæ sacramentum. Cum enim gratiam sacræ unctionis nunquam acceperint, celebrant ordines, ecclesias dedicant, altaria consecrant, benedicunt abbates, et sic victum et vestitum misere mendicantes, sacramenta nostræ redemptionis miserabiliter et lacrymabilem convertunt in quæstum. Quoniam igitur ex talium administratione in Ecclesia Anglicana multiplex occasio scandali jam emersit²⁰, eosque quorum ordinatio dubia est, sacri canonice non admittunt²¹, universitati vestræ mandamus atque præcipimus, quatenus per vestras diœceses generaliter prohibere curetis, ne tales ministrare permittantur episcopalia, qui barbaræ nationis sunt, atque ordinationis incertæ (25). Sicut enim non intelligitur præcessisse dedicatio vel baptismus,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(23) Similis est loquendi ratio epist. 59: « Ad vos in eadem tempestatis insania diplomate utens remeavit, lege diplomate, » ex omnibus miss. nostris. Quid vero diploma hic? Duplum iter, seu itineris festinatio, cum per dies singulos duo itinera conficiuntur. » Radulfus de Diceto in *Imag. Histor.* ad ann. 1172: « Tanquam diplomate venit ad Porcestre. » Idem ad ann. 1179: « Rex Anglorum pater Henricus subitum jus subito prænosens adventum progressurus cum incessisset diplomate, regi Francorum navem apud Doveram egredienti, festinanter occurrit. » Et ad an. 1184: « Rex in instantia temporis incedens fere tanquam diplomate venit Cantuariam. » Sic ea vox accipitur L. continuus *De verborum obligationibus*. « Ut qui Ephesi daturum se sponderit, neque diplomate diebus ac noctibus, et omni tempestate contempta, iter continuare cogatur. » Et postea: « Quod si diplomate usus, aut felici navigatione maturius quam

quisque pervenerit. » Glossa, diplomate 1, vel in duplo vado quam alius, 2, vel, id est duplicato itinere, 3, vel, id est, celeritate.

Scripta videtur hæc epist. circa ann. 1178.

(24) Forte Gerardus Puella, qui cum Petro Blesensi erat domesticus Cantuariensis archiepiscopi. Sed de eo alias opportunius locuturi sumus.

(25) Similis prohibitio legitur in conc. Vernensi, c. 13: « De episcopis vagantibus, qui parochias non habent, nec scimus ordinationem eorum qualiter fuit, placuit juxta instituta sanctorum Patrum ut in alterius parochia ministrare, nec ullam ordinationem facere debeant, sine jussione episcopi, cujus parochia est. Et si hoc facere præsumpserint, ab officio suspendantur, interim quod ad synodum exinde venerint, et ibidem secundum canonicam institutionem accipiant sententiam, nisi tantum itineris causa, etc. » Et in Vermericensi, c. 14: « Ut ab episcopis ambulanti per patrias ordinatio

¹⁷ Psal. 106. ¹⁸ Matth. 18. ¹⁹ II Cor. 11. ²⁰ Hebr. 5. ²¹ Dist. 92 c. *Si qui episcopi*.

ubi de talibus dubitatur (26) : ita nec eos reputamus episcopos, quorum consecratio ignoratur. Præterea, quoniam in his partibus publica falsariorum pestis obrepit, qui bullis adulterinis, et litteris calumnias innocentibus movent, et statim juste possidentium subvertere moliuntur, providentiæ vestræ districtè præcipimus, quatenus solemniter denunciari faciatis excommunicatos singulis festivis diebus eos, qui domini papæ bullam, vel nostra et vestra sigilla falsare præsumunt (27), eisque consentientes, ut quos a sua malignitate non cohibet propriæ judicium conscientiæ, saltem frequens denuntiationis iteratio valeat detertere. Bene valeatis in Christo.

EPISTOLA LIV.

AD L. PICTAVIENSEM ARCHIDIACONUM.

ARGUMENTUM. — *Suadet archid. Pictaviensi ne Adelitiam neptem suam invitam compellat ad monasticam, ut matrimonii, ita monasticæ statum liberam exposcere animi facultatem.*

Charissimo amico suo L. Pictaviensi archidiac,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

presbyterorum non fiat. Si autem boni sunt illi presbyteri, iterum consecrentur. » Et antea in conc. Suesion., cap. 5 : « Ut supervenientes episcopi vel presbyteri de aliis regionibus non suscipiantur in ministerium Ecclesiæ, nisi prius fuerint probati ab episcopo, cujus parochia est. » Et paulo ante in conc. Liptinensi, c. 4 : « Ut secundum canonicam cautelam omnes undecunque venientes ignoti episcopi vel presbyteri ante probationem synodalem in ecclesiasticum ministerium non admittantur. » Et in capitul. addit. 3, c. 37 : « Sunt in quibusdam locis Scoti, qui se dicunt episcopos esse, et multos negligentes, absque licentia dominorum suorum, sive magistrorum, presbyteros et diaconos ordinant, quorum ordinationem, quia plerumque in Simoniacam incidit hæresim, et multis erroribus subjacet, modis omnibus irritam fieri debere omnes uno consensu decrevimus. » Illud ipsum in Ecclesia Anglicana nono sæculo celebratum concilium Celichyth statuerat contra Scotos, c. 5 : « Ut nullus permittatur de genere Scotorum in alicujus diocesis sacrum sibi ministerium usurpare, neque ei consentire liceat ex sacro ordine aliquid attingere, vel ab eis accipere in baptismo aut in celebratione missarum vel etiam eucharistiæ populo præbere, quia incertum est nobis unde et an ab aliquo ordinentur. » Neque vero satis fuit Richardo Cantuariensi prohibere, quominus episcopi illi barbaræ nationis atque ordinationis incertæ, per universam provinciam episcopalia munia obire sinerentur; prohibendum quoque fuit, ne ad eosdem ordinandi connearent. Can. 5 conc. Westmon., sub eodem Richardo celebrati anno 1175 : « Quia quidam clerici desperantes ab episcopis suis ordinari, vel propter imperitiam, vel propter vitæ incontinentiam, vel nativitatibus conditionem, aut tituli defectum, aut ætatem minorem, extra provinciam suam, interdum etiam a transmarinis episcopis ordinantur, vel ordinatos se mentiuntur, ignota sigilla episcopis deferentes, statuimus talium ordinationem irritam esse habendam, » etc. Vid. conc. Trid. sess. 6, *De reformatione*, c. 5, et sess. 14, c. 2.

(26) Ita conc. Carthag. v, c. 6, Africanum c. 39; Felix IV, ep. 2; c. 2. speciatimque de baptismo Leo magnus ep. 37, c. 1; ep. 92, c. 16; Gregor. I, lib. xii, ep. 31. Troianus Santonenis episcopus epistola ad Eumerium Namnetensem. Greg. II, ep. 9, Gregor. III, ep. 1.

PATROL. CCVII.

A P. Bles. Bathon. archid., salutem et intimæ dilectionis affectum.

Lamentabiliter conqueritur, et causatur Adelitia neptis vestra, quod eam in monasterium detrudere, et claustrali vultis invitam et renitentem custodiæ mæcipare. Cogitabat equidem conjugales amplexus, fructumque posteritatis de carnis operibus expectabat; nunc autem compellitur, sicut dicit, abjurare matris officium, et a primo limine salutatis deliciis vitæ et desiderabilibus hujus mundi, se deplorat incurrere perpetuæ sterilitatis opprobrium. Sane miror plurimum de prudentia et modestia vestra. Nam cum præfata Adelitia jam ætatem habeat, et ad annos discretionis evaserit, non est,

B sicut mihi videtur, ad religionis propositum violenter urgenda, maxime cum Scriptura testetur Deo grata non esse coacta servitia. Sed et canonum clamat auctoritas, quia monachum, sive monacham, facit propria professio, vel paterna devotio (28).

(27) De falsariis bullarum apostolicarum habes can. 30 concil. Tribur.: « Si vero (quod non decet), quilibet sive sit presbyter, sive diaconus, aliquam perturbationem machinando, et nostro ministerio insidiando redarguatur falsam ab Apostolico detulisse epistolam, vel aliud quid quod inde non venerit salva fide, et integra circa Apostolicum humilitate, penes episcopum sit potestas utrum eum in carcerem, aut in aliam detradat custodiam, usquequo per epistolam aut per idoneo suæ partis legatos apostolicam interpellat sublimitatem, ut potissimum sua sancta legatione dignetur decernere quid de talibus justo ordine lex Romana statuatur definire, ut et is corrigatur, et cæteris modis imponatur. » Et cap. *Ad falsarios*, De crimine falsi, quod est Innocentii III eodem tit., c. *Licet*, quod est ejusdem papæ, referuntur novem modi quibus falsari possunt. Videndus et Baronius, tom. XII ad annum 1195.

(28) Aurelian. I, c. 19. Tolet. IV, c. 49 et 55; Tolet. X, c. 6; Greg. II, epist. 9. Erat in more positum, ut parentes offerrent Deo in monasterio filios suos constitutos in minori ætate sub ritu certo et determinato, de quo S. Benedictus in Regula sua, c. 59: « Si quis forte de nobilibus offert filium suum Deo in monasterio, et ipse puer minor ætate est, parentes ejus faciant petitionem, quam supra diximus, et cum oblatione ipsam petitionem, et manum pueri involvant in palla altaris, et sic eum offerant. De rebus autem suis, aut in presenti petitione promittant sub jurejurando, quia nunquam per se, nunquam per suspectam personam, nec quolibet modo ei aliquando aliquid dent, aut tribuant occasionem habendi; vel certe si hoc facere noluerint, et aliquid offerre voluerint in elemosinam monasterio pro mercede sua, faciant ex rebus quas dare volunt monasterio donationem, reservato sibi, si ita voluerint, usufructuario. Atque ita omnia obstruantur, ut nulla suspicio remaneat pueri, per quam deceptus perire possit (quod absit!) quod experimento didicimus. Similiter autem et pauperiores. Qui vero ex toto nihil habent, simpliciter petitionem faciant, et cum oblatione offerant filium suum coram testibus. » Apud Gratianum 20. q. 3, c. *Præsens* quod dicitur esse Nicolai I, ubi agitur de Lamberto de cujus statu monachali controversia movebatur: *Neque ego pater palla altaris indutum obtuli*. Lanfrancus *Decretorum* c. 17: « Offerendus puer facta sibi prius corona, manibus portans ho-

6

Propriæ vero professionis vinculo non ligatur (29), A quia huic professioni, quantum potest, renititur et

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

stiam et calicem cum vino, sicut mos est, post evangelium sacerdoti, qui missam celebrat, a parentibus offeratur. Qua oblatione a sacerdote suscepta, involvant prædicti parentes manum pueri in palla qua altare coopertum est, et cujus pars antèrius pendet, et tunc suscipiat eum abbas. Quo facto, præfati parentes coram Deo et sanctis ejus statim promittant, quod per se aut a se suppositam personam, susceptum ordinem puer nunquam relinquat, neque se ei scienter aliquid duros, unde puer, (quod absit!) perire possit. Hanc promissionem prius scriptam coram testibus verbis ibi prius edicant, et postea super altare ponant. » Sed et Bernardus epist. 4, loquens de Roberto consanguineo suo, qui defectiois suæ a Cisterciensibus ad Cluniacenses inter alias rationes hanc afferebat, quod oblatum fuerat de parentibus monasterio Cluniacensi : « Quamquam dubium non sit promissum illum fuisse, non donatum : nec enim petitio, quam Regula præcipit, pro eo facta fuit a parentibus, nec manus illius cum ipsa petitione involuta pallio altaris, ut sic offerretur coram testibus. » Et epist. 324, ubi docet non esse prohibendum Thomam de S. Audomaro a Claravallensibus a Benedictinis transire volentem. « Votum, inquit, parentum integrum manet, et oblatio eorum non est exinanita, sed cumulata. »

Jure veteri impuberes qui a parentibus offerantur Deo in monasterio, inde exire non poterant neque ante neque post pubertatem. Id colligitur ex can. 49 conc. Tolet. iv : « Monachum aut paternam devotio aut propria professio facit. Quidquid horum fuerit, alligatum tenebit. Proinde his ad mundum reverti intercludimus, et omnem ad sæculum interdicimus ingressum. » Canon est de impuberibus, quos paternam devotio non propria professio, et de puberibus quos sola propria professio monachos facit, pronuntiatque utrosque alligatos esse, nec habere facultatem revertendi ad sæculum. Can. 55 : « Quicumque ex sæcularibus accipientes penitentiam tonderunt se, et rursus prævaricantes laici effecti sunt, comprehensi ab episcopo suo, ad penitentiam, ex qua recesserunt, revocentur. Quod si aliqui per penitentiam irrevocabiles sunt, nec admoniti revertentur, vere ut apostatae coram Ecclesia anathematis sententia condemnentur. Non aliter, et hi qui detonsi a parentibus fuerunt, aut sponte sua amissis parentibus, se ipsos religioni devoverunt, et postea habitum sæcularem sumpserunt, » etc. Canon vult anathemati subdi detonsos a parentibus, qui postea habitum sæcularem sumpserunt. Statuit itaque perpetuo astringi monachatum devotione paternam. Tolet. x, c. 6 : « Si in qualibet minori ætate vel religionis tonsuram, vel religioni debitam vestem, in utroque sexu filiis, aut unus, aut ambo parentes dederint, certe aut nolentibus vel nescientibus se, susceptam non mox visam in filiis abdicaverint, sed vel coram se vel coram Ecclesia, palamque in conventu eosdem filios talia habere permiserint, ad sæcularem reverti habitum ipsis filiis quandoque penitus non licebit, sed convicti quod tonsuram aut religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum habitumque revocentur, et sub æterna distinctione hujusmodi observantiæ inservire cogantur. » Eo canone dicitur filios in minori ætate oblatos monasterio a parentibus non posse ad sæculum reverti. Gregor. II ad Bonifacium : « Addidisti adhuc, quod si pater, vel mater filium, vel filiam intra septa monasterii in infantia annis sub regulari tradiderint disciplina, utrum liceat eis postquam pubertatis impleverint annos, egredi et matrimonio copulari? Hoc omnino devitamus, quia nefas est ut oblati a parentibus Deo filiis voluptatis frena laxentur. » Quid

apertius? cap. *Præsens* apud Gratianum supra Lambertus dicitur non esse monachus, eo quod pater ejus illum pallio indutum non obtulerit. Quæ ratio nulla esset, si oblati infans a patre posset deserere monasterium. Bernardus quoque nisi hoc supposuerit, respondere debuit objectioni Cluniacensium et monachorum S. Bertini alio modo quam respondit, unoque verbo opponere Robertum quidem impuberem Cluniacensi monasterio, et Thomam Bertinensi fuisse oblatos, sed utrumque transivisse ad Claravallenses, quia qui devotione paternam monachi facti sunt, non ita sunt alligati, quin hunc vite statum adulti valeant repudiare, adeoque magis transire ad alium ordinem, in quo vigeat regularis observantia. Cæterum si puer pubes factus liber sit ad remanendum vel egrediendum, quare pater secundum Regulam et decreta Lanfranci jubetur de rebus omnibus disponere, ablata filio suo omni omnino hæreditatis parte? Quare id spondet? Quare sponsonem suam juramento confirmat? Quid ista oblatio hæreditatis paternæ nisi obex, qui ponitur, et vis quædam quæ infertur homini libero, ut supponitur, ne ingenta sibi, atque per canones stabilita libertate utatur ad deserendum monasterium? Quid autem est eadem spoliatio hæreditatis, si filius nequeat reverti ad sæcularem habitum, nisi actus eximie pietatis, quo pater nulla in re filii sui libertati nocet, vim nullam facit. Dicam amplius : Quare dicitur in eadem Regula et in decretis eisdem, patri hoc faciendum, ut omnia obstruantur, atque ut nulla suspicio remaneat puero, per quam deceptus perire possit? An periturus ille est, quia genus vitæ repudiavit ad quod sectandum nullo vinculo obstrictus est? Neutiquam. Periturus vero dubio procul est, si alligatus fuerit perpetuo per oblationem factam a patre.

Denique contraria sententia nullo fulcitur fundamento. Nititur capite, *Illud* 20, q. 1, quod dicitur esse Marcelli papæ, sed falso. Sedente Marcello infantes non offeriebantur Deo in monasteriis. Nititur, c. *Sicut* ibidem, et c. *Puellæ*, ibidem. Sed his locis agitur de puellis in pubertate, non agitur de impuberibus per parentes oblati Deo in monasterio.

Aliud propugnatores ejus opinionis durum videri monachum fieri non volentem. Sed durum non censuere patres puerum aliena voluntate Deo mancipari, qui aliena voluntate factus est filius Dei in baptisate. Si pater filium suum impuberem docere, si vendere potuit, cur non potuit Domino consecrare? At, inquit, repugnat jus novum, ut modo dicturi sumus. Quid inde?

Jure novo possunt exire e monasterio, cum ad annos discretionis pervenerint, si nolint ratam habere paternam oblationem. Ita Clemens III, c. *Cum virum*, De regular. et Cælest. III, c. *Cum simus*, eodem tit. his verbis : « Si dictus puer ad annos discretionis pervenerit, et habitum retinere noluerit monachalem, si ad hoc induci nequiverit, non est ullatenus compellendus, quia tunc liberum sibi erit eum dimittere, et bona paternam, quæ iusi ex successione proveniunt, postulare. »

(29) Leo magnus epist. 92, c. 13. Concil. Mogunt. sub Leone III, c. 53 : « Ut nullus tondetur sine legitima ætate et spontanea voluntate. » Nicolaus I ad consulta Bulgarorum, c. 87 : « Monachicum autem habitum induere, ac vitam remotam ducere, non nisi a sponte divinitus exiguntur. Unde quisquis vim intulerit alicui, ut monasticum habitum et vitam remotiorem, quam non optavit, nec elegit, assumat, hic tanquam violentus peccatum evadere non valet. Et quoniam quod agitur ex accipientis voto non venit, nec accipientis religiosum habitum inde mercedem habet, nec inferens crude-

reclamat. Nec astringit ipsam paterna devotio (30), quia non est in laribus patris, sed quasi emancipata per patris mortem, et in alienam potestatem non recidens liberam animi sui adepta est facultatem. Utriusque juris beneficio matrimonia libera sunt: ideoque si matrimonium carnale gaudet libertate indulta, spirituale matrimonium privilegiatum est pleniore gratia libertatis; *nam ubi spiritus, ibi libertas* 22. Si neptem vestram filio Altissimi desponsare disponitis, scitis quod sponsus sibi exhiberi desiderat mentem sanctam, spontaneam, non coactam. Nam in Genesi 22 legitis de desponsatione Rebecæ, quia ejus voluntas diligenter inquiri præcipitur. Sed et Josue 24 in optione populi Israel ponit, servire diis Mesopotamiæ, aut diis Amorrhæorum, aut Domino Deo; insinuans servitium non esse meritorium apud Deum, quod præter liberam arbitrii benevolentiam est extortum. Porro neptis vestra publice protestatur, quod eam inutiliter fatigatis, et ad ipsius conversionem laboratis in vacuum. Eset enim, sicut asserit, ex ipsa conversione perversior, et si milies clauderetur in claustris, ipsa tamen in vestrum dedecus et contemptum tempestivum sibi procuraret egressum. Tenent igitur vos, sicut mihi videtur, labor inutilis, et cura superflua: vereorque ne vobis adaptet aliquis verbum illud Domini: *Væ vobis, qui circuitis mare et aridam, ut unum proselytum faciatis, et cum repertus fuerit, facitis eum* 23 duplo gehennæ

filium. Desiste itaque ab inceptis, et si neptis vestra jugum religionis abhorret, atque Deo immortali desponsari detrectat, mortali homini desponsetur: et quæ in monte salvari non potest, saltem in Segor 24 modica civitate salvetur. Quia tamen plurimum litterata est, ego ipsam adhuc et litteris, et viva voce aggrediar, volens in ea experiri quid in talibus post gratiam Dei possit humana facultas. Humana enim persuasio sine gratia Dei nihil aliud est, quam æs sonans, aut cymbalum tinniens 25. Ille solus donat os et sapientiam, qui dicit: *Sine me nihil potestis facere* 26. Tu igitur, Domine, benignus aspira, et qui de lapidibus suscitasti filios Abrahamæ, tu auferas ab ea cor lapideum, atque in spiritu timoris Domini immittas conversionis et sanctæ conversationis affectum.

EPISTOLA LV.

AD ADELITIAM MONIALEM.

ARGUMENTUM. — *Gratulatur Adelitiæ, quod aspiret ad vitam monasticam, et occulte voto se ad ingressum monasterii obstrinxerit. Laudat virginitatem. Hortatur ut perseveret, et perfecte sæculo renuntiet.*

Dilectæ et prædilectæ in Christo ADELITIÆ, Magister P. Blesen., salutem in Domino Deo salutari nostro.

Gaudent omnes qui te diligunt, sed et gaudium est angelis Dei, quia in desideriis habes sanctioris

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

litalis suæ judicio carebit. » Apud Gratianum 20, q. 3, c. *Præsens*, declaratur Lambertus quidam non esse monachus, adeoque nec hæreditate paterna et materna privandus, quia cum non fuisset in tenera ætate oblatas a patre, invitus monachalem habitum induit. Vide Conc. Trid. sess. 25, De regularibus, c. 17, 18 et 19.

(30) Duæ sunt rationes, propter quas Adelitia non poterat astringi ad vitam monachalem. Prior ab ætate, posterior ab emancipatione petita. Priorem attingit Blesensis paulo antea scribens: « Nam cum prælata Adelitia jam ætatem habeat, et ad annos discretionis evaserit, non est, sicut mihi videtur, ad religionis propositum violenter urgenda. » Quod si quæras quo ætatis anno censeatur quispiam esse per ætatem, quoad hoc, extra paternam potestatem, respondebo cum conc. Tolet. x, c. 6: « Parentibus sane filios suos religioni contradere non amplius quam usque ad decimum ætatis eorum annum licentia poterit esse. Postea vero an cum voluntate parentum, an suæ devotionis sit solitarii votum, erit filius licitum religionis assumere cultum. » Hinc corrigas Ivonem Carnot., qui part. vii decreti, c. 27, pro *decimum* legit *duodecimum*; et Gratianum, qui 20, q. 2, c. Si in qualibet, *decimum quartum* scripsit; forte quia uterque canonem aptare voluit praxi sui sæculi. Et cum vii sæculo, quo habitum est concilium, ad usque annum decimum duntaxat filii possent offerri, sæculo duodecimo, quo Ivo floruit, ad annum xii, et sequenti, quo Gratianus, ad decimum quartum, erant sub patria potestate.

Posteriorem rationem explicat Petrus noster hoc pacto: « Nec astringit illam paterna devotio, quia non est in sacris patris, sed quasi emancipata per

patris mortem, et in alienam potestatem non recidens, » etc. Ex quo datur intelligi non licere tutoribus, affinibus, et consanguineis addicere monasterio in perpetuum impubes orbatos patre et matre nolentes. Concil. Aurel. v, Tolet. ix et x, ipsique SS. Benedictus, Lanfrancus, et Bernardus utuntur voce *Parentes*, quia proprie patrem et matrem significat, non affines, non consanguineos, non tutores. Et quod Toletan. iv exprimit per hos terminos, *paterna devotio*, Tolet. x explicat per patrem et matrem, *aut unus aut ambo parentes dederint*. Sed quid, si pater velit offerre filium aut filiam, matre reluctante? Offeret solus. Quid si mater invito patre? Non poterit: mortuo autem patre hoc erit in ejus arbitrio positum. Gregorius autem II, satis indicat parentum nomine hic intelligi patrem et matrem, non alios. « Si pater velit mater filium vel filiam, » etc. At si impubes monachus vel monacha fieret parentibus aut nolentibus, aut nescientibus, adeoque minime consentientibus? Ex conc. Tolet. x revocanda esset quamprimum a parentibus; aut certe jure suo penitus exciderent, ex conc. quod dicitur Triburiense. Sed ex c. *Puella*, 20, q. 2, parentes factum irritare poterant intra annum et diem; post quod tempus, ut ipse sic ingressus egredi amplius non poterat, ita nec illi eum repetere.

Quid autem juris tutoribus erga impubes? Hos quamvis offerre non possent offerri nolentes, poterant tamen e monasterio reducere etiam invitos intra annum et diem, quo in illud propria sponte ingressi fuerant. Conc. Triburiense, c. 24, perspicue docet nulla mentione facta parentum, ad quos tamen Gratianus visus est voluisse canonem extendere, cap. citat. *Puella*.

22 II Cor. 3. 23 Cap. 24. 24 Ibid. 25 Matth. 23. 26 Gen. 19. 27 I Cor. 13. 28 Joan. 15.

vitæ propositum. Nam, sicut dicitur, renuntiasti, occulte tamen, fallaci huic sæculo, mundumque relinquere deerevistis prudenter, antequam relinquaris ab eo. Beata es, quæ spretis filiis hominum, Filium Altissimi tibi elegisti in sponsum. Rex regum, et Dominus dominantium, ipse est, qui concupivit decorem tuum, ad cuius copulam Propheta te invitat. *Audi, inquit, filia et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui*³⁹. Decor tuus, non in corpore est, sed in mente : *Omnia enim gloria filiae regis ab intus*⁴⁰. Tanto eris acceptior sponso tuo Christo, quanto fueris in veste vilior, in cultu corporis tui abjectior, in sermone rarior, in vultu dejectior, in aspectu verecundior, in incessu maturior. *Non est sanctus, ut est Dominus*⁴¹, quoniam ipse est Sanctus sanctorum, qui a te nihil aliud postulat, nisi pudicitiae sanctitatem. Scriptum est enim : *Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata*⁴².

Utinam ei, qui te per prophetam filiam vocat, dicas, sicut scriptum est : *Pater virginitatis meæ tu es*⁴³, et ipse tibi illud respondeat, quod alibi legitur : *Patrem vocabis me*⁴⁴, et post me ingredi non cessabis : ingrediens post virginem matrem sponsi : ipsa est enim virgo virginum, quæ præcedit. *Adducentur regi virgines post eam, proximæ ejus afferentur tibi, et adducentur in templum regis*⁴⁵. Filiae hujus sæculi filiae Babylonis, quæ de carnis immunditia sibi destinant successores, in peccato concipiunt, in dolore pariunt, in timore nutriunt, de viventibus semper sollicitæ sunt, de morientibus inconsolabiliter affliguntur. Si vis parere, vis parere ; partus enim in modum viperæ maternos artus onerat et dirumpit, mirumque est quod fetus ille non laceratur et rumpitur : prodiens autem in vallem plorationis et miseræ hujus, a ploratione incipit, et usque in finem hujus brevis et miseræ vitæ continuat in doloribus dies suos.

Sicut beatus Job⁴⁶ commemorat dicens : *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis*. O quanto beatior est eorum earumve

conditio, qui se castraverunt propter regnum caelorum, quorum laus est in Evangelio, quibus dulcior est amor Christi quam numerositas filiorum⁴⁷ ! Audi quid dicat de talibus Isaias⁴⁸ : *Non dicat, inquit, eunuchus : Ecce ego lignum aridum, quia hæc dicit Dominus eunuchis : Dabo eis in domo mea, et in muris meis locum et nomen melius a filiis et filiabus*⁴⁹. Eos vocat eunuchos tam propheticus, quam evangelicus sermo, qui se pro amore Christi voto castimoniam astrinxerunt. Olim dictum est : *Crescite et multiplicamini, et replete terram*⁵⁰. Et : *Maledictus, qui non reliquerit semen super terram*⁵¹. Ideo filia Jephthe tanquam maledicto legis obnoxia, exortem posteritatis suæ pudicitiam deplorabat⁵². Verumtamen ex quo venit Dominus legis legem adimplens, non solvens, ex quo vox turturis audita est⁵³, et præco pudicitiae Paulus consilium de virginitate dedit, impleverunt nuptiæ terram, et pudicitia paradisum. Prudenter egisti, quia pro amore Christi divitias hujus vitæ fallaces, et opes proditorias dimisisti. Ipse autem zelator et custos casti cordis et corporis te sanctam, impollutam, et angelicæ puritatis sociam conservabit⁵⁴. Optime incæpisti : verumtamen non principium, sed finem attendit, qui judicat fines terræ. Sic igitur curre, ut comprehendas. Gloria enim virginum est in simbriis aureis⁵⁵, et se usque in oram vestimenti unguentum benedictionis infundit. Nihil, quæso, sæculare in corde tuo resideat, sed te totam offeras, ut sis coram Domino placabile holocaustum. Ananias et Saphira in interitum dati sunt⁵⁶, quia quædam de oblatis Domino recidere voluerunt. Renuntia omnino sæculo, et ingredere claustrum. Utere habitu, quem familiariter suscepisti, et cujus susceptionem jam dissimulare non potes. Vota omnium jam tibi prædestinant abbatiam (31), et æternæ felicitati divitiæ temporales accrescunt. Maturius igitur perfice quod cœpisti : nam si Christo illuseris, et irritam feceris primam fidem, cum filibus Babylonis habitura es sortem, et infamia tua non delebitur in æternum.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(31) Forte quia plurimum litterata erat, ut verbis Petri nostri utar epist. præc. Verum longe alia et sanctiora postulat abbatissæ munus, quæ non modo in aspirante ad vitam monasticam, sed etiam in plurimis sanctimonialibus eruditis et probis desiderantur, desiderabunturque. Imo quando spes fuisset abbatissam iis dotibus animi, et ea morum sanctimonialia aliquando exornandam fore, non esset ei spes abbatissæ ostendenda, ut honorum divitiarumque intuitu incitaretur ad capessendam religiosam vitam, vel superbiendi et extollendi se occasio voto religionis astrictæ præberetur. Quare excidit hoc Blesensi incogitantis. Et quidem filia prius sit oportet quam mater, discipula quam magistra. Audi quid senserit conc. Paris. vi, c. 34, de viduis, qua

D ut primum sæculo valedixerunt (par est ratio virginum) sunt abbatissæ : « Aliter, inquit, quam divina auctoritas et religio Christiana docet, agitur, quando feminae amissis viris, eatenus carnaliter viventes, repente et sine probationis examine ad regimen animarum pertrahuntur, præficiunturque sanctimonialibus, utpote matres spirituales, quas nunquam contigit ejusdem propositi discipulas exstitisse, fitque ut quæ forte feliciter incedebant, earum pravis exemplis miserabiliter ruant. » Dum his igitur aut certe mundanarum divitiarum causa hujuscemodi prælationis honor committitur, verendum est ne animarum illarum fovea ruinæ præparetur.

³⁹ Psal. 44. ⁴⁰ Ibid. ⁴¹ I Reg. 2. ⁴² Eccli. 26. ⁴³ Jer. 3. ⁴⁴ Ibid. ⁴⁵ Psal. 44. ⁴⁶ Cap. 44.
⁴⁷ Matth. 19. ⁴⁸ Cap. 56. ⁴⁹ Ibid. ⁵⁰ Gen. 1. ⁵¹ Exod. 23. ⁵² Jud. 10. ⁵³ Cant. 2. ⁵⁴ I Cor. 7.
⁵⁵ Psal. 44. ⁵⁶ Act. 5.

EPISTOLA LVI.

AD WALTERUM (52) ROFFENSEM EPISCOPUM.

ARGUMENTUM. — *Dehortatur Walterum episcopum octogenarium a venandi studio, multis rationibus; et incitat ad imitandam venationem spiritualem, quam apostoli exercuere.*

Reverendo Patri ac domino WALTERO Dei gratia Roffensi episcopo, P. Blesen., salutem et patientiam.

Inter angustias constitutus, nescio quo me vertam. Si enim vobis dixerō quæ dici oportet, incurrere vereor vestræ indignationis offensam; si autem taceo, ut verbis Job ⁴⁷ utar, os meum condemnabit me, maxime cum taciturnitas mea sit vobis erubescentiæ materia, et subversionis occasio. Malo tamen vos offendere, vestræ opinioni consulendo, quam tacere damnabiliter vobis, et ignominiam vestram dissimulare silentio. Certissime noveritis domino papæ fuisse suggestum quod, neglecta commissi vobis populi cura, et abjecta omnino gravitate pontificis, vitam vestram canum venationi totam impenditis; nec temperat in vobis senectus maturior delicatæ pruriginem levitatis. Jam in vos ipse dominus papa et cardinales gravissimæ animadversionis sententiam promulgassent, sed legato, qui in proximo venturus est, et rei inquisitionem, et executionem sententiæ commiserunt. Non decet, amantissime Pater, virum octogenarium se talibus immiscere, nedum episcopum: quem nec etiam juvenis a talibus excusaret (33). Legimus quia Nicolaus papa suspensionis et excommunicationis sententiam in Lanfredum episcopum ferri censuit, quia venaticam artem exercebat, licet ille excusabilior esset beneficio juventutis. Ab exordio mundi percurrere sanctorum Patrum seriem. Venite ad patri-

A archas, accedite ad duces, descendite ad iudices, vitam sanctorum regum et prophetarum atque sacerdotum inspicite, nullumque eorum invenietis venationi studium impendisse. Piscatorem sanctum legi, dicit Hieronymus, venatorem non legi. Nam si beatus Eustachius legitur quandoque fuisse venator, sed et Mattheus quandoque telonearius fuit ⁴⁸, et Paulus Ecclesiæ persecutor ⁴⁹. Nemrod robustus venator ipse est, qui in terra Sennaar ædificavit Babel, ubi linguarum schisma factum est, et confusio labiorum ⁵⁰. Esau, dum officium venationis exsequitur, gratia primogenituræ et paterna benedictione fraudatus est ⁵¹. Si curratur ad inventionem et initia venaticæ artis, patebit ex ipsa inventione sua damnabilis. Illujus enim artificii, aut potius B maleficii legitur fuisse inventrix gens Thebana, sæda parricidiis, detestanda incestibus, insignis fraude, nota perjuriis. Deriserunt eos Athenienses, fingentes sub quodam involucro Dardanum venatorem raptum ad pocula, et a poculis ad illicitos et infames amplexus. Ut de sanctis Patribus taceam, vix in numero virorum illustrium poterit inveniri, qui exercuerit artem venaticam gratia voluptatis.

Fixerit æripedem cervam licet, aut Erymanthi Pacarit nemora ⁵²

victor Alcides: si auctor Romani generis cervorum corpora fudit. si Meleager aprum stravit Calydoniæ vastatorem; isti in hoc non privatæ voluptati sed utilitati publicæ serviebant. Quæ tamen comparatio est gentilium ad sacerdotem Christi, qui mortis cruciatus præeligere debuisset, antequam ad talia posset cogi? Sane aliud venationis genus vobis ex officio incumbabat, in qua subjectorum est salus et gloria

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(32) Gualterus, sive Walterus frater Theobaldi archiepiscopi Cantuariensis, ex archidiacono Cantuariensi Roffensis episcopus electus est a monachis Ecclesiæ Roffensis in capitulo Cantuariensi, secundum antiquam consuetudinem, idque ex concessione Theobaldi, qui monachis jus illud restituit quod antecessores sui archiepiscopi Cantuarienses usurpaverant. Vixit in pontificatu annis 55, scilicet usque ad an. Christi 1182.

(33) Loquitur auctor non de venatione oppressiva hominum, aut arenaria, sed de saltuosa, de qua etiam Sarisber. Polycrat. l. 1, c. 4. Sunt vero personæ, quæ non modo ab hoc, sed ab aliis quibusdam utpote levioribus et voluptuosis studiis in perpetuum submoventur, ut qui in sacris ordinibus constituti, et qui gerunt amplissimos magistratus. Episcopis et cæteris de clero ejusmodi venatio prohibita est in conciliis Germaniæ Liptinensi, cap. 2: « Nec non in illas venationes et silvaticas vagationes cum canibus, omnibus servis Dei interdiximus, et ut accipitres et falcones non habeant. » Moguntiaci, cap. 14: « Canes et aves sequi ad venandum in omnibus quibuslibet sit, » etc. Regiaticino, c. 4: « Et non canibus aut accipitribus, vel capis, quod vulgus falcones vocat, per seipsam venationes exerceat. » In conciliis Galliæ, Thronensi III, cap. 8: « Venationes quoque ferarum vel avium minime sectentur. » Et *Capitalari*. l. v c. 12: « Ut presby-

teri, vel diaconi, sive subdiaconi arma portare non præsumant, neque venationes aliquas exercere. » In conciliis Angliæ, Westmonasteriensi, præside Alberico Ostiensi legato Innocentii II, cap. 8: « Venatores clericos et turpia lucra sectantes, ac publica secularium negotia procurantes, ab officio et beneficio ecclesiastico nihilominus removendos esse censemus. » Legitur de Bonifacio Moguntino libro 1 Vitæ ejus, quod objecerit Gervilioni episcopo suis se conspexisse oculis illum cum avibus et canibus ludentem, quod episcopo fas non esset. Conc. Lateran. sub Innoc. III, c. 15: « Venationem et aucupationem universis clericis interdiximus; unde nec canes, nec aves ad aucupandum habere præsumant. » Ac denique conc. Trid. sess. 21, De reform. cap. 12. Viderint eruditi quale judicium sit ferendum de sententia nonnullorum, qua contendunt clamoriam quidem venationem prohibitam esse clericis, sed non eam quæ sine magnis clamoribus instituitur. Aut viderint quid de alia opinione dicturi sint, quæ asserit veritam esse etiam non clamoriam, quæ recreationis, imo et voluptatis causa, modo rarissime fiat, scilicet ne quid magis dicam, distinguunt illi ubi lex minime distinguit. De eodem argumento Petrus noster epist. 61.

Videtur scripta circa ann. 1176, cum esset Romæ Petrus Blesensis pro negotiis archiepiscopi Cantuariensis, de quibus in ejus Vita.

⁴⁷ Cap. 9. ⁴⁸ Matth. 9. ⁴⁹ Act. 9. ⁵⁰ Gen. 10. ⁵¹ Gen. 27. ⁵² Virg., *Æneid.* vi.

præsidentis. Dicit enim Dominus per prophetam ⁸³: *Ecce ego mittam venatores, et venabuntur in omni monte. Prælati siquidem Ecclesiæ venantur in omni monte, dum animas aberrantes quasi in prædam ad obsequium Christi rapiunt in eminentia scientiæ et doctrinæ. Apostoli missi in orbem terrarum increpabant feras arundinis ⁸⁴, dum ad instar magistri sui Phariseorum hypocrisin, et figurativam cæremonialium observantiam reprobantes, una die multa millia hominum venabantur ad fidem. Utinam huic venationi velitis operam dare, longique temporis jacturam, quod in vanitates evanuit, fructu vitæ melioris et eruditione populi compensare! Agite, quæso, ut adventum legati castigatior in vobis vitæ præveniat: veniet enim in spiritu vehementi ⁸⁵, non ut ædificet, aut plantet, sed ut destruat et evellat ⁸⁶. Noveritis autem quod in Ramis palmarum accepi licentiam a domino papa et fratribus ejus, atque sequenti die iter arripui veniendi. Legatus autem ea, quæ viæ et legationi supererant necessaria cum omni instantia procurabat. Festino ad dominum regem post hujus viæ pericula et labores, magnas apud ipsum fatigationes expectans. Bene valeatis.*

EPISTOLA LVII.

AD AMICUM G. DE ALNETO (34).

ARGUMENTUM. — *Amico suo, existimanti se post monasterii ingressum a tentationibus fore liberum, ostendit monachos magis esse tentationibus obnoxios quam sæculares, sed fortiter contra eas certandum. Deinde cantilenam illi transmittit graphice luctam carnis et spiritus exprimentem, ut ea tædium fallat.*

Charissimo socio et amico G. de Alneto, PETRUS Blesensis Bathon. archidiaconus, salutem et in Domino confortari.

Ea inter nos ab adolescentia coaluit dilectionis affectio, quam in cognationibus nec vinceret sanguis, nec natura transcenderet. Hoc in magno rerum discrimine frequenter expertus sum: qui si corporis invaletudine, aut aliis hujus vitæ molestiis laborarem, astitistis mihi adjutor fidelissimus, et officiosissimus consolator. Ego etiam tua semper infortunia mea feci, atque inter casuales eventus sortem meam tuo statui amica vicissitudine te communicatione gratissima coaptavi. Dicis te sanctioris vitæ propositum ideo specialiter elegisse, ut hujus sæculi tentationes evaderes; nunc autem lamentabili

A conquestione deploras, te in ipso religionis ingressu longe miserius quam prius tentationibus circumseptum, tuamque carnem ex ipsa sui servitute legi spirituali contumacius repugnare. Nonne legeras, quia *vita hominis tentatio est, et militia super terram* ⁸⁷? Sapientia dicit: *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia et timore et præpara animam tuam ad tentationem* ⁸⁸. Mundus adversus desertores suos fortius pugnat, et egredientes vitæ sæcularis illecebras gravior congressus expectat; nam et in exilu Israel de Ægypto Pharaon vehementius excandescit ⁸⁹, et Satanas egrediens ab homine, quem ab infantia tenuerat, ipsum gravius affligendo discerpit ⁹⁰. Turbo movetur, ut Elias rapiatur in cælum ⁹¹; nec adversus Benjamin prævalet Israel, donec multorum millium occisione purgetur. Communis cursus vitæ præsentis est tentationibus apprehendi. Nam ad virtutis exercitium Hierosolymitis relictus est Jesusæus ⁹²; et Apostolo spiritus Satanæ datus est, ne revelationibus extollatur ⁹³. Arenam pugnæ ancipitis ingressus es, in qua non apprehendes bravium, nisi curras, non coronaberis, nisi pugnes ⁹⁴. Dominus autem fortitudo plebis suæ, Dominus virtutum, *Dominus fortis et potens in prælio* ⁹⁵, ipse doceat manus tuas ad prælium, et digitos tuos ad bellum. Ipse, si tentari te permittet, faciet cum tentatione proventum ⁹⁶; pressuræ tuæ, quasi aquarum, quæ præterierunt, non recordaberis: cumque te consumptum putaveris, orieris ut Lucifer ⁹⁷, ac de infirmitate proficies ad coronam, de pusillanimitate spiritus ad triumphum. Quod autem amatoriam juventutis, et adolescentiæ vestræ ludicra postulas ad solatium tædiorum, consiliorum non arbitror, cum talia tentationes excitare soleant, et fovere. Omissis ergo lascivioribus cantilenis, pauca quæ maturiore stylo cecini tibi mitto, si te forte relevent a tædio, et ædificent ad salutem.

CANTILENA DE LUCTA CARNIS ET SPIRITUS.

Olim militaveram, etc. [Vide inter carmina Petri Blesensis, infra.]

Qui habet aures audiat, etc. [Vide ibid.]

EPISTOLA LVIII.

AD REGINALDUM (35) BATHONIENSEM EPISCOPUM.

[A. D. 1180.]

ARGUMENTUM. — *Graviter exposulat cum Bathon. episcopo, quod contra ordinem juris vicearchidiaconum suum ab officio suspenderit; omnesque*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(34) Alnetum vulgo *Aulnay*, est abbatia in Normannia ordinis Cisterciensis, in diocesi Bajocensi sita. Fundata est anno 1131 ab Aichardo Franciæ comestabulo, postea ejusdem loci monacho. Hæc Jongelinus in notitia Cisterciensi, et Manriquez, tomo II *Histor. Cisterc.* Qui et de hac epistola sic loquitur: « Exstat epistola Petri Blesensis ad monachum de Alneto recens conversum, putantemque post ingressum monasterii a tentationibus fore libe-

randum: quem contra Petrus late ostendit monachos magis esse tentationibus obnoxios, quam sæculares, sed nihilominus eis fortius resistere. »

Scripta est hæc epistola anno Christi 1193, nempe paulo postquam Richardus Angliæ rex captus est ab Austria duce.

(35) De hoc Reginaldo vide quæ diximus ad epist. 30.

⁸³ Jer. 16. ⁸⁴ Psal. 67. ⁸⁵ Act. 2. ⁸⁶ Jer. 1. ⁸⁷ Job 7. ⁸⁸ Eccli. 2. ⁸⁹ Exod. 14. ⁹⁰ Marc. 9. ⁹¹ IV Reg. 2. ⁹² Jos. 15. ⁹³ II Cor. 12. ⁹⁴ II Tim. 2. ⁹⁵ Psal. 25. ⁹⁶ I Cor. 10. ⁹⁷ Job 11

occasione quærat sibi nocendi ob æs alienum non dissolutum.

Dilecto et prædilecto domino et Patri suo R. Dei gratia Bathon. episcopo, P. Bles. Bath. archid. suus, cum salute obedientiam devotissimam.

Vestræ indignationis litteras, imo tonitruum legi, in quibus anima mea turbata est valde, et cor meum dereliquit me. Verumtamen, ut verbo prophetæ utar ⁶⁸, *invenit servus tuus cor suum, ut oraret te.* Oro itaque, quod quasi impetrata edicti venia dimittas me prius ut glutiam salivam meam, et plangam paululum dolorem meum, non superbe arguens, sed devote respondens, interdum tamen ex vehementia doloris aliquid durius interponens. Si ergo ex abundantia cordis verba mea quandoque cursum devotæ humilitatis excesserint, indulgeat mihi liberalitas vestra; quia, sicut sapiens dicit ⁶⁹, *Fervor iracundiæ, et indignationis impetus non est in hominis potestate.* Ignoscite misericorditer suum agnoscenti excessum, quia inter primitiva legum cunabula didicistis, quod sanctitas episcopo derelinquit gloriam ignoscendi. Scio quia quæritis occasiones adversum me, atque proditoria suggestionem inductus contentionis materiam suscitatis. Avantissime Pater, ut verbo Job utar, nolo multa fortitudine contendas mecum, aut magnitudinis tuæ mole me premas ⁷⁰. Proponas contra me æquitatem, et appendantur in statera iniquitas mea, et malum quod patior. Si aperires oculos tuos ad justitiam adversum eum cuius delictum arguis, doleres te graviter deliquisse juxta testimonium Salomonis: *Non est in litigio dehonestandus amicus* ⁷¹: nam ejus dehonestatio facile resarci-ri non potest. Frequenter legistis in libro experientiæ, quot pericula, quot labores pro vobis tulerim, quam sollicitam, et quam efficacem promotioni vestræ operam dederim (36). Si consilia nostra secretiora recolitis, scitis certissime quod neque mors neque gladius, neque ulla turbationis occasio a vestra dilectione separare me debuit. Verumtamen, cum fortis sit dilectio ut mors ⁷², fortior dilectione adulatio mihi vos abstulit: si tamen eum mihi potuit auferre, quem patet, sicut ex præsentis eventu constat, me nullo tempore habuisse. In absentia mea citra omnem solemnitatem juris prohibitiones vestras contra me fecistis minus synodales in synodo, quæ in eo duntaxat mihi molestæ fuerunt, quia vestræ iracundiæ impetum, et episcopalis eminentiæ intemperantiam monstraverunt. Vicearchidiaconum meum, cum omni satisfactioni et justitiæ se offerret, in mei nominis contumeliam suspendistis. Videte

A si juste judicastis, qui judicatis orbem terræ: recolentes, quia et iudices judicaturus est, qui judicat fines terræ. Non ita in Lateranensi concilio didicistis: ubi in omni sententia excommunicationis, aut suspensionis ferenda, prima et secunda, et tertia erat admonitio præmittenda. Illa etiam privilegialis Ecclesiæ Romanæ protectio, quam sub tegmine alarum vestrarum impetravi, et quæ tempore concilii Lateranensis ⁷³ longe plenius et solemnius mihi roborata est, a vestræ benignitatis memoria non debuerat excidisse: in qua mihi specialiter est indultum, ut nec archiepiscopus, nec episcopus, me aut meos excommunicet, aut suspendat, nisi publice convictos, aut in jure confessos. Ut tamen verbis Job utar: *si habuero quidpiam justitiæ, non respondebo, sed Dominum et iudicem deprecabor* ⁷⁴, *etiamsi occiderit me, sperabo in eo* ⁷⁵. Illud mihi ad cumulum doloris accedit, quod pro viginti solidis, quos vobis debebam, suscitata est ista dissensio, qui tamen solvendo eram per gratiam Dei, si ducentas marcas vel amplius debuisssem. Nunquid, quæso, fuisset ista pecunia, quæ a me elongavit amicum et proximum? accuso autem potius adulatorum malitiam, quorum venenosa suggestio gratiam domini mei pervertere mihi potuit in odium et rancorem. Illud autem pro certo noveritis, me dedisse in mandatis Arnolde Bathoniensi, et Azoni de Paterne, ejus promotioni toto corde congratulor, ut vobis vice mea de debito responderent. Sane, si me vinculo fidei aut obligatione chirographi super hoc debito astrinxissem, suffecisset quod feceram. Nam ex auctoritate Chalcedonensis concilii, et Gelasii papæ, atque Augustini, fidei suæ aut promissionis non incurrit periculum, qui ab eo quod debuit, ut liberaretur, effecit. Verumtamen, ut verbo regis Samariæ utar, *quæritis adversum me occasiones* ⁷⁶. Occasiones autem in promptu sunt. Ego qui reliqui, ne vos offenderem, quod pretiosus et gloriosus habebam inter omnia quæ mihi contulerat fortuna clementior, antequam graviter offendamini mihi, paratus sum Angliam, et omnia beneficia Anglicana relinquere, atque omnes ambitionis nexus, quæ utinam nec in me, nec in vobis regnaret, abrumpere. Non abhorreo paupertatem, in qua ditior fui et felicior, quam in divitiis maledictis. Si me perdidideris semel, me perdidisse forsitan dolebitis, et gravius feretis illius absentiam, ejus nunc præsentis obsequio uti, vel deignamini, vel nescitis. Apud vos omnia in contrarium mihi cedunt: dum enim honorificentiam et promotioni vestræ totus insudo, totus immorior, vos super dolorem vulnere meorum addere non cessatis. Ego autem omnia æquamiter sustinebo,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(36) Quid pro Reginaldo egerit noster Petrus manifeste patet ex epist. 24 et 30.

⁶⁸ 1 Par. 17. ⁶⁹ Seneca., l. 1, *De ira* c. 7 et 8. ⁷⁰ Job 23. ⁷¹ Prov. 25. ⁷² Cant. 8. ⁷³ *Conc. Later.* sub *Alexand. III.*, p. 1, c. 6. ⁷⁴ Job 9. ⁷⁵ Job 13. ⁷⁶ IV Reg. 5.

nec ponam os meum in cœlum, nec loquar adversus Dominum meum, nec adversus Christum ejus : sed, ut in humilitate Job ⁷⁷ universa concludam, qui flagellat, occidat me semel; qui cœpit, ipse me conterat : solvat manum suam, et succidat me, et hæc sit consolatio mea, ut affligens me dolore non parcat. Vale.

EPISTOLA LIX

AD R. BATHONIENSEM ELECTUM.

ARGUMENTUM. — *Multis rationibus et exemplis inducere conatur R. Bathoniensem electum, ut M. Henricum de se alias optime meritum, in gratiam a qua exciderat recipiat, et Simonem adulatorem et calumniatorem pessimum a sua societate arceat.*

Reverendo domino et amico Re. Bathoniensi electo, suus P. Blesensis, salutem et temperantiam.

Rogatus vos rogare compellor. Verumtamen, etsi mille preces meam instantiam prævenissent, teneor pro amico meo apud vos humiliter supplicare : cujus merita si recoleretis, nec mea nec alienæ intercessionis debuerat suffragia mendicasse. Ipse est, qui se pro vestris necessitatibus toties periculis maris exposuit, qui quandoque, cum montes Cylleni clausi essent, pedesque nostros apud terminium aeris intemperies deflisset, et strata montium mortuorum cadaveribus plena essent, ipse quasi *inter mortuos liber* ⁷⁸ in Italiam pro mandato nostro transalpinare non horruit, expletisque negotiis vestris cum comite Maurianensi, ad vos in eadem tempestatis insania diplomate utens remeavit. Tanti obsequii memoriam, nec diuturnitas temporis, nec offensæ grandis enormitas exsufflasse debuerat, nedum proditoria suggestio vestri Simonis, cujus præcipua est intentio, ut vos sibi totum singulariter vindicet, et auferat universis. Miror qualiter ad verbum vilis adulatoris potuistis ita excaudescere adversus hominem gratissimæ opinionis, et fidei approbatæ, nisi quia lingua adulatoris turbare omnia potest, cujus contagio semper est malum, *verba autem oris ejus iniquitas et dolus* ⁷⁹. Ille olei venditor, qui caput vestrum impinguat adulationibus ac demulcet, magistro Henrico non minus impudenter quam imprudenter objecit, quod consilia vestra dolose publicaverat. Magister vero Henricus mendacii eum redarguens, verbum suum pugno in ejus dentibus confirmasset, nisi vestræ, qui præsentialiter aderatis, reverentiæ detulisset, zelo etiam justitiæ potius quam iracundiæ provocatus in vos quædam amaritudinis verba protulit, qui hominem reprobatae opinionis in ignominiam vestræ domus, et communem omnium injuriam fovebatis. Ideo abjecistis eum a facie vestra, longique merita temporis, et debitum retributionis fructum momentanea delevit offensæ. Non sic decuit facere virum, quem elegit Deus in sacerdotem sibi, quem oportet ex officii debito patientiam et misericordiam polliceri.

A Si magister Henricus ex motu animi minus circumspicere, aut durius forte locutus est, scitis quod motus animi non sunt in hominis potestate : quodque sit, vel dicitur ex calore iracundiæ, non prius debetis revocare ad animum, quam constiterit vobis ex animi judicio processisse. Ponatur, virum approbatae opinionis aliquid dixisse intemperantius, aut lubrico linguæ, aut facilitate consilii, aut calore iracundiæ, sive alio quolibet motu animi, vestra intererat omnia æquanimiter dissimulare et pati. Sic enim juxta Apostoli doctrinam his, *quæ putamus ignobiliora membra corporis abundantiorum honorem circumdamus* ⁸⁰. Sic mater infirmo filium tenerius diligit. Sic paterfamilias filium prodigum benignius recepit ⁸¹. Sic oleum charitatis, sic amor Dei plenius et exuberantius in vasa misericordiæ se diffundit. Sacra imperatorum constitutio nihil durum aut asperum in talibus constituit : nam si hoc ex levitate processit, contemnendum ; si ex insania, miseratione est dignissimum ; si ex injuria, remittendum. Julius Cæsar ⁸² primus et potentissimus imperator, cum iniquissime ferret calvitium, ac deficientem capillum a cervice revocaret ad frontem, ab irato milite dictum est ei : « Facilius est, Cæsar, te calvum non esse, quam me in acie quidquam egisse vel acturum esse timidius ; » quod et imperator patienter admisit ⁸³. Cum Augusto Cæsari fuisset objectum quod adoptionem avunculi sui Julii Cæsaris ignominiosa corporis sui prostitutione meruerat, animi sui motum convertit in risum ⁸⁴. Eidem cum objectum esset a quodam ob sui brevitate corporis, quod nanus erat ; ipse vero, grandiusculis esse calceamentis utendum, cum animi tranquillitate respondit. ⁸⁵ Aristippus a quodam sibi maledicente recedens : « Ut tu, inquit, linguæ tuæ, sic ego aurium mearum sum dominus. » Antisthenes etiam cujusdam impropria vilipendens : « Auditus, inquit, debet esse lingua robustior, cum singulis hominibus una sit lingua, sed aures binæ. » Si ergo fidelissimus vester ex confidentia amicitiae, aut forte correctionis intuitu vobis spiritu libiore locutus est, totum, quæso, æquanimiter supportetis, recolentes quia testimonio sapientis ⁸⁶ : « Lubricum linguæ non est facile traheudum in pœnam. » Et quis, quæso, in Græcia fuit potentior aut eminentior Alexandro ? Ei tamen Antigonus fregit citharam, abjecitque dicens : « Ætati tuæ jam regnare convenit, pudeatque in corpore regio voluptatem luxuriæ dominari. » Scipio ⁸⁷ Africanus in armis potentissimus, cum quidam eum minus pugnacem argueret : « Imperatorem, inquit, genuit me mater mea, non bellatorem. » Nonne magister Henricus justissime adversus infamem illum motus est, cum ei notam prodicionis inureret ? vix crederem hominem tam integri sensus ad hanc ineptiam fuisse

⁷⁷ Cap. 9. ⁷⁸ Psal. 87. ⁷⁹ Psal. 35. ⁸⁰ I Cor. 12. ⁸¹ Luc. 15. ⁸² Lege Joan. Sarisb. *Polycrat.*, l. III, c. 14. ⁸³ Cic. in *ep. ad Octavianum*. ⁸⁴ Sueton. in *Augusto*. ⁸⁵ Diog. Laert. l. II. ⁸⁶ Joan. Sarisb., *l. cit.* ⁸⁷ Sex. Jul. Frontin. l. IV, c. 7.

delapsum, ut secreta sibi commissa detegeret, teste A
Ovidio ⁸⁸ :

*Eximia est virtus præstare silentia rebus,
At contra gravis est culpa tacenda loqui.*

Verumtamen secreta divitum occultari non pos-
sunt. Avis enim cæli, sicut Salomon dicit ⁸⁹, por-
tabit verbum; et qui habet pennas, annuntiabit
sententiam. Ideoque res discriminis est divitum
communicare consiliis. Si quid enim per incuriam
evolaverit, secreti conscio imponetur, et quod te
solum scire credideras per mercatoria et tabernas
circumquaque plebescet. Audi testimonium Aquin-
tatis poetæ :

*O Corfidon, Corydon, secretum divitis ullum
Esse putas? servi ut taceant, jumenta loquen:ur.
Et canis, et postes, et marmora; claude fenestras.
Vela tegant rimas, junge ostia, tollito lumen
E medio, clament omnes, prope nemo recumbat.
Quod tamen, ad cartum galli facit ille secundi,
Proximus ante diem caupo sciet ⁹⁰.*

Si tonsor Midæ terræ secretum suum latenter in-
fodiat, succrescet arundo; quæ cantando deducet
in publicum, quia

Auriculas asini Mida rex habet ⁹¹.

Pallas Erichthonium ⁹² suum occultare non po-
tuit, quin ipsum cornicis garrulitas publicaret. Cur
igitur suggestione detractoris Deo odibilis præsumit-
is adversus hominem innocentem, cujus fidem et
industriam toties in libro experientiæ didicistis? C
Probabilius est illum delatorem vestrum malitiose
divulgasse consilium, ut sic magistro Henrico, qui
arcani conscius erat, crimen impingeret, et inter
vos zizania, atque scandalorum materiam semina-
ret. Omni igitur rancore deposito, magistrum Hen-
ricum in vestram gratiam revocetis. Scitis enim
quod jucunda est ejus societas, vita commendabilis,
familiaritas fructuosa. Jam alii domino adhæsisset,
qui tempestivius, et uberiore manu suis erat me-
ritis responsurus; sed eum blando sermone detinui,
donec videam, utrum reprobanda illorum familiari-
tate, qui dicunt bonum malum, et malum bonum
⁹³, eos socialius velitis admittere, quorum fides in-
tegra non vacillat. Scriptum quippe est: *Qui tangit
picem, inquinabitur ab ea ⁹⁴ : corrumpuntque prava D
consortia bonos mores ⁹⁵*. Josaphat, qui de transacta
vita multis præconiis commendatur, de societate
Achab iniqui regis graviter a Domino increpatur :
*Impio, inquit Propheta ⁹⁶, præbes auxilium, et ini-
quo amicitiiis jungeris : ideoque iram Domini me-
rebaris, sed bona opera inventa sunt in te, eo quod
lucos de terra Juda succideris*. Id ipsum objicitur
vobis; qui in vestre familiaritatis sacrarium homi-
nem admisistis, cujus os maledictione et amaritu-
dine plenum est, et qui veneno et malitia linguæ

A suæ jam multos eliminavit a vobis; et sicut publice
dicitur, quibusdam non solum exitum, sed exitium
procuravit. Certe figmenta ipsius non debuerant
vos movisse: sed nescio qua depravatione naturæ
delicatæ aures divitum gratius acceptant mendacis
et meretricantis linguæ blanditias, quam apertum
testimonium veritatis. Nam juxta Satyricum pravus
adulator,

*Cum facilem stillavit in aurem
Exiguum de naturæ patriæque veneno,
Continuo cunctos adigit, qui vera loquuntur ⁹⁷.*

*Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ, et
linguæ eorum gladius acutus ⁹⁸; linguis suis dolose
agebant; judica illos, Deus ⁹⁹*. Isti sunt ranæ in *pen-
etralibus regum ipsorum ¹⁰⁰*, id est garruli et loqua-
B ces in domibus magnatum. Isti sunt cœnomyiæ,
et sciniphes, qui occulte pungunt. Video quod lin-
gua dolosa cor vestrum pessime depravavit. Sed
utinam ad *dolosam linguam* apponantur *sagittæ
potentis acutæ ¹*, id est judicia Domini, ut linguas
vestrorum prohibeat a malo, *et labia eorum, ne
loquantur dolum ²*. Judicium siquidem justissimum
Dei fuit, ut primus homo exsularet a paradiso, quia
divina jussione contempta inimico adulanti con-
sensit. Recolentes igitur, domine et amice charis-
sime, quia testimonio Salomonis, *Meliora sunt amici
diligentis verbera, quam blanditiæ adulantis verba
seu verbera ³*, magistri Henrici referatis ad gra-
tiam; et juxta formam eruditionis evangelicæ, sic
in vestra patientia possideatis animam vestram ⁴,
ut nullam in animo vestro de præteritis foveatis
offensam.

Nam vidua est virtus, quam non patientia firmat.

Promitto autem vobis quod in magistro Henrico
invenietis fidele obsequium, integram amicitiam,
obedientiam promptam, et salubre consilium. Bene
valeat dominus meus, et omnes qui diligunt eum
ex affectu et in veritate!

EPISTOLA LX.

AD MAGISTRUM R. AMICUM ET SOCIUM.

ARGUMENTUM. — *Amico conquerenti ab episcopis eo-
rum nepotes ex patrimonio Christi ditari, et non
pauperes virtutis studiosos, declarat veterem hanc
esse querelam, paupertatem autem divitiis longe
præferendam.*

Charissimo socio et amico magistro R., P. Bles.,
salutem et spiritum fortiozem.

Causaris et arguis episcoporum nequitiam, qui
circa parentum promotionem sunt adeo singulariter
occupati, ut nihil aliud affectent, aut somnient,
atque indigentiam scholarium vel in modica visi-
tatione non relevent. Purpurata incedit parentela
pontificum et elata de patrimonio crucifixi in *su-
perbia et in abusione ⁵* ad omnes vitæ secularis ille-
cebras se effundit. Non attendunt quid deceat, dum-
modo quid placeat assequantur; cumque eis ad

⁸⁸ Lib. 1. *De art. amor.* ⁸⁹ Eccle. 10. ⁹⁰ Juv. sat. 9. ⁹¹ Persius, sat. 1. ⁹² De Erichth. lege Nat. Comi-
tem 1. ix. *Mythol.* c. 6. ⁹³ Isa. 5. ⁹⁴ Eccli. 13. ⁹⁵ 1 Cor. 16. ⁹⁶ Il Par. 19. ⁹⁷ Juv. sat. 3. ⁹⁸ Psal. 56.
⁹⁹ Psal. 5. ¹⁰⁰ Psal. 104. ¹ Psal. 119. ² Psal. 35. ³ Prov. 27. ⁴ Luc. 21. ⁵ Psal. 30.

votum omnia succedant, et in contrarium succedant omnia his qui soli militant honestati, divinam in temporalibus providentiam desipere, aut dormire conquereris. Amice, vetus querela est: et hæc regis ac prophetæ David animum quandoque concussit. Cum enim pressuras justorum aspiceret, videretque iniquos ad omnes hujus vitæ concupiscentias licentius evagari, quærebat si utique esset *fractus justo*, et si esset *Deus* dijudicans iniquos in terra⁶; prius dubitat et vacillat, et recurrens ad occulta judicia Dei, tandem nodum quæstionis implicitæ diligenter evolvit. *Mei*, inquit, *pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos pacem peccatorum videns. In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur. Ideo tenuit eos superbia. Ecce enim peccatores ipsi, et abundantes in sæculo obtinuerunt divitias. Et dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas? Et fui flagellatus tota die, et castigatio mea in matutinis. Existimabam, ut cognoscerem hoc, labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei, et intelligam in novissimis eorum. Verumtamen propter dolos posuisti eis, dejecisti eos dum allevarentur. Quoniam facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam*⁷. Singula possemus prosequi diffusiore tractatu, sed publicæ expositioni littera se expouit: insinuans qualiter divitiarum prolixiorum et fallaces decipiunt amatores suos, quos dolose erigunt, ut cum dolore prosternant. Isti sunt, qui fines suos in infinitum producunt, quorum finis interitus sine fine. Beatus Job eadem dubitatione motus varios divitum successus enumerat, et in his alti consilii iudicium et justitiam divinæ dispensationis assignans, omnem scrupulum dubitationis elaqueat. *Quare, inquit, impii vivunt, sublevati sunt, confortatique divitiis? Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba et nepotum in conspectu eorum domus securæ sunt et pacatæ, et non est virga Dei super eos. Bos eorum concepit, et non abortivit: vacca peperit, et non est privata fetu suo. Egrediuntur quasi greges parvuli eorum, et infantes eorum exsultant lusibus. Tenent tympanum et citharam, et gaudent ad sonitum organi*⁸. Ducunt in bonis dies suos et in puncto ad inferna descendunt. Ecce quomodo dati sunt in desolationem, et dejecit eos consilium Altissimi, dum allevarentur. Datae sunt eis divitiarum in laqueum, et deliciarum in capturam. Enormiter periculosum est transitoriarum voluptatis, et mortis æternæ commercium, testimonio ethnici:

*nocet empty dolore voluptas*⁹.

Verumtamen plus quam nocere est, vitam in morte, et mortem in doloribus æternare. Audis

David et Job multiplicem divitum gloriam recensentes, et momentaneæ felicitatis infelicissimum finem. Unde et beatior in sua miseria reputandus est pauper, quam dives in opibus sophisticis, et gloria seductrice: cumulus enim deliciarum in cumulum miseriarum transiturus est, quarum cruciatus ille impatientius sustinebit, qui diutius et delicatius hujus vitæ desiderabilibus assuevit. Illi evangelico diviti, qui ad refrigerium linguæ ardentis digitum Lazari postulabat, dictum est: *Recordare, fili, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala*¹⁰. Nonne putas eum tunc habuisse in desideriis multa sustinuisse aspera, ut vel in modico remissius ei fieret gehennale incendium? verumtamen post exitum hujus vitæ dolor æternus cum pœna temporali non transibit: nam in inferno nulla est redemptio. Cumque locus ille viam præcludat ad meritum, compensationis etiam beneficium non admittit. Noli, quæso, affectare divitias, quæ te fugiunt, et, ubi affluunt

*plus aloes, quam mellis habent*¹¹,

et in fine ad infinitam mortem ducunt. Sit tibi paupertas ipsa solatio, quæ et viventem liberrimum facit, et securissimum morientem. Pauci divites moriuntur, qui in exitu hujus vitæ non desiderenter fuisse pauperrimi. Ideoque et plerique providentiæ oculos dirigunt in futurum, spirituales ducentes in divitiis paupertatem. David in regali solio sedens, inquit: *Domine, inclina aurem tuam et exaudi me, quoniam inops et pauper sum ego*¹². Et alibi: *Pauper sum ego, et in laboribus a juventute mea*¹³. Elegans et præclarum Dei donum est paupertas, si tamen hanc inter Dei dona computare dignetur impatiens et ambitiosa temeritas. Hujus doni gratiam intellexerat ille Senecæ nepos Lucanus referens securitatem animæ pauperis inter bella civilia:

O vitæ tuta facultas,

Pauperis angustique lares, o munera nondum Intellecta Deum: quibus hoc contingere muris, Aut templis potuit, nullo trepidare tumultu Cæsarea pulsante manu.

Nabuzardan in subversione Jerusalem cunctis pauperibus in pace dimissis, solos divites captivavit¹⁴. Christus domum reguli rogatus intrare noluit, ne videretur divitias honorare¹⁵. Tu qui in episcopos nunc desævis, cito episcopaberis dante Domino, erisque, si bene te novi, scholaribus illius temporis publicæ detractationis occasio. Nam et illi, qui dulce lignum jam adepti sunt, quandoque dum scholariter militarent, linguas procaces acuerunt in episcopos, et telam, quam hodie ordiris, longo tempore texuerunt. Certissime autem scio quod ex quo rapiaris ad cathedram, rapietur a corde tuo scholaris vitæ memoria; subito nepotum

⁶ Psal. 57. ⁷ Psal. 72. ⁸ Job 21. ⁹ Horat. lib. 1 ep. ad Lull. ¹⁰ Luc. 16. ¹¹ Juven. sat. 6. ¹² Psal. 85. ¹³ Psal. 87. ¹⁴ Jer. 52. ¹⁵ Joan. 4.

tuorum pullulabit affectio (37), de maritandis nep-
tibus anxie cogitabis: nec in beneficiis attendes
meritum, nec in matrimoniis paritatem (38), atque
in hac insaniam singulariter æstimabis plenitudinem
voti tui, si mulierularum degenerum vilitate titu-
los alienæ nobilitatis inficias, et personis infamibus
contamines domum Dei. Vale.

EPISTOLA LXI.

AD R. (39) SARESBERIENS. ARCHIDIAC.

ARGUMENTUM. — *Dehortatur R. archidiaconum a
vanitate aucupii; tum quia ratione officii non
avium, sed ovium curam susceperit; tum quia
brevis sit ad episcopatus dignitatem evehendus.*

Charissimo domino suo R. Saresber. archid., P.
Blesen., salutem in Deo salutari nostro.

Quia, teste Hieronymo¹⁸, nescio quid latentis
energiz viva vox habet, prius viva voce, et devota

A supplicatione vos monui, deinde litteris, ut parcius
indulgeretis avium curialium vanitati. Scio quia,
teste Apostolo, omnis *creatura subjecta est vanitati
non volens*¹⁷. Unde et Propheta conquerens, ex-
clamat: *Filii hominum, usquequo gravi corde? ut
quid diligitis vanitatem, et queritis mendacium*¹⁸?
verumtamen vos, qui jam induistis arma pœnitenti-
z, et arripuistis propositum sanctitatis, affectare
non decet *vanitates et insanias falsas*¹⁹. Non bene
conveniunt cilicium et accipiter, afflictio carnis et
exercitium voluptatis. Reges gentium, et qui do-
minantur eorum, quia litteralis scientiæ solatio uti,
aut nesciunt, aut non possunt, per avium solatium
de immanium sollicitudinum mole sibi aliquid
quandoque furantur: nam testimonio Prophetæ²⁰,
hi sunt, qui in avibus cæli ludunt. Juxta veteres

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(37) Suggillat Petrus noster carnalem affe-
ctum præsulum erga propinquos, per quem post
ponunt illis quantumvis indignis viros bene me-
ritos et utilissimos Ecclesiæ futuros. De qua re
concil. Tolet. 10, c. 3: « Agnovimus quosdam
pontifices præcepti principis apostolorum, qui
ait: « Pascite qui in vobis est gregem, » etc. (I Petr.
v) ita esse immemores, ut quibusdam monasteriis
parochialibusque ecclesiis, aut suæ consanguinitatis
personas, aut sui favoris participes iniquum sæpe
sistuant in prælatum, etc. Proinde decenter omnibus
placet, et in præsentem tale rescindere factum, et non
esse de cætero faciendum. Nam quisquis pontificum
deinceps aut sanguine propinquis aut favore sibi
prius quibuscumque devinctis talia commodata fa-
cere tentaverit, ausu nefandæ præsumptionis, et
quod visum fuerit devocetur in irritum, et qui ordi-
navit, annuæ excommunicationis ferat excidium.
Bernardus tract. *De vita et moribus clericorum*, c. 3,
recensens vias pravas, quibus intratur in clerum:
« Ille, inquit, dignus archidiaconatu, utpote filius
principis, magis autem si sit episcopi consobrinus,
in quo nimirum tota est episcopata progenies. »
Et tract. *De moribus et officio episcop.*: « Cum pri-
mos honorum gradus mernerint in Ecclesia; me-
ruerint autem vel vite merito, vel pecunie, suæ
etiam carnis et sanguinis, quæ regnum Dei non
possidebunt, prærogativa, » etc. Petrus Cantor,
Verbi abbreviati c. 43: « Cum de intrantibus in
Ecclesiam per ostium dicatur: « Qui non ex san-
guinibus, neque ex voluntate carnis; sed ex Deo
« nati sunt (Joan. 1); » de intrantibus per car-
nem et sanguinem dici potest, qui ex sanguinibus
et ex voluntate carnis, non ex Deo nati sunt, in
ordinem et beneficiorum ecclesiasticorum percep-
tione. » Clemens IV fratris filium clericum tres ca-
nonicatus obtinentem jussit, duobus dimissis, quem
mallet, unicum retinere, ratus dignum non esse
Petri successorem, qui plus cognationi quam pie-
tati et Christo tribueret. Benedictum XII refert Al-
bertus Argentinensis agnatos et consanguineos suos
fixisse sibi ignotos esse, et asseruisse pontificem
Romanum consanguineos non habere. Cum vero
multi urgerent ut eos promoveret, subintulisse illud
Davidicum, quod Symbolum ejus erat: « Si mei
non fuerint dominati, tunc immaculatus ero (Psal.
xviii), » unicoque excepto nepote suo quem Arela-
tensem pontificem insitui voluit, consanguineum
vel agnatum neminem agnovisse. De Adriano VI le-
gitur quod cum cardinalis nepoti suo sacerdotium

70 annorum annui redditus contulisset, vacassetque
aliud, cujus proventus paulo pinguiores essent, vix
adduci potuit dare illud, solitus dicere cupere se
homines beneficiis dare, non beneficia hominibus.
Laudat Baronius ad annum 1487, num. 20, Leonem
XI, eo quod ægrotans adduci non potuerit suasio-
nibus cardinalium regionumque legatorum, ut ne-
potem suum modestissimum adolescentem, quem
penes se educaverat, et unico diligebat, sacro car-
dinalium collegio ascriberet. Observat quoque emi-
nentissimus annalista confessorium suum ista inge-
rentem expulisse, et ad se amplius accedere vetuisse,
ut quem magis indulgere affectui conjunctorum
quam animæ suæ saluti consulere agnovisset.

(38) Non ita Clemens IV, qui vix pontifex renun-
tatus in hæc verba scripsit Petro Grosso nepoti
suo: « Scire te volumus quod humilior solito
debes esse. Neque enim quod nos vehementer hu-
miliat, debet nostros extollere, maxime cum honor
hujus sæculi momentaneus sit, et sicut ros transeat
matutinus. Nec ad nos te, vel fratrem tuum, vel ex
aliis nostris aliquem venire volumus sine nostro
speciali mandato, quia spe sua frustratus, si secus
venire præsumeret, oporteret redire confusum. Sed
nec in sororis tuæ nuptiis gradum quæras propter
nos altiozem; nec enim nos haberes propitios, nec
in aliquo adjutores. Si tamen eam filio militis sim-
plicis desponsaveris, in ter centum libris Turonen-
sibus tibi proponimus subvenire. Et si altiora quæ-
siveris, nec a nobis denarium speres unum. » De
duabus vero filiabus, quas de legitimo matrimonio
susceperat, subjungit: « Illud etiam scias quod
nullum nullamque de sanguine nostro sub nostræ
sublimationis obtentu instare volumus, sed tam
Nobiliam quam Cæciliam illos viros habere volumus,
quos haberent si essemus in simplici clericatu. »
Eadem mens fuerat magistri Anselmi de nepotibus
suis, referente Petro Cantore *Verbi abbr.* c. 47.
Cujus nepotes cum vellet Stephanus seneschallus
Franciæ promovere et milites facere, nobilibusque
puellis in matrimonium collocare, ait: « Absit, do-
mine, ut hanc rem facias: potius maneat in ca-
dem conditione et vocatione, in qua vocavit eos
Dominus, ne extollantur in superbiam. De pauperi-
bus et rusticanis viris nati sunt, tales ergo, togo,
permaneant. Mallet enim me nunquam sacram
Scripturam legisse, quam eos sic promotos humili-
tatem reliquisse. »

(39) De hoc Reginaldo, qui fuit postea Bartho-
nensis episcopus, vide notas ad epistolam 30.

¹⁸ Epist. 3 ad Paulin. ¹⁹ Rom. 8. ²⁰ Psal. 4. ²¹ Psal. 39. ²² Baruc. 3.

historias Ulysses aves armatas intulit Græciæ ad eorum solatium, quorum parentes in acie Trojana ceciderant; noluit tamen vir prudens hac vanitate filium suum Telemachum occupari. Qua igitur audacia hoc in se præsumet Christi discipulus et professor quod in filio suo gentilis abhorruit²¹? A quibusdam dicitur Machabæus domesticasse accipitres in avium capturam; sed hac vanitate omnino abjecta, se bellis et morti exposuit, ut paternas leges erigeret, cæremoniasque innovaret, et mundaret sancta, debitum templo honorem redderet, et decorem suæ genti, et amissam restitueret libertatem. Hujus equidem aucupii genus laboriosissimum est, sumptusque quos exigit, suorum successum commoditate non redimit²². Cum Marcellus nepos Augusti sollicitè versaretur in avibus capiendis, quæsiit ab eo Virgilius utrum mallet avem armari in avium prædatione, aut muscam in exterminationem muscarum. Relata ad avunculum quæstione, prælegit muscam, quæ a Neapoli abigeret muscas universas, cujus petitionem effectus implevit. Mallem vos habere muscam Virgilio, quam has sumptuosas aves, quæ in lege Domini ab ejus sacrificio prohibentur²³: et quæ ex quadam degeneris naturæ corruptela hoc habent, ut fortior sit in eis sexus muliebris, quam masculinus (40). Si igitur es Christi discipulus et professor, desinite, quæso, currere et clamare post voluptuosas aves. Currite et clamate post eum qui bene currentes dirigit, qui devote clamantes exaudit; sine cujus gratia propositum religionis, quantumcunque gravis et asperæ vitæ, meritum non habebit. Video quosdam, quorum mentes avium delectatio totas occupando consumit. Nonne isti imaginem gerunt Titii, cujus jecur poetæ²⁴ referunt jugiter ab avibus devorari? Nam satis devorantur ab avibus, qui hac avium curiositate torquentur. Sane cum beneficiis ecclesiasticis, quibus ampliavit vos Dominus vehementer, curam non avium, sed ovium suscepistis, in die

A tremenda computandus in sinistra cum hædis, et extra gregem Domini faciendus, si non oves avibus antefertis. Licet ad episcopalis eminentiæ sedem nondum ascenderitis, quod Domino dante in proximo fiet; animabus tamen, quarum in vos suscepistis periculum, officium pastorale debetis, quarum curam requiret a vobis exactissimus iudex, talentumque vobis creditum exiget, etiam cum usuris, vos supra multa constituens, si fidelis supra pauca fueritis. Abjecta itaque avium vanitate, vestrum ad libros studium convertatis, ne vos Dominus ignarum suæ legis inveniat: *ignorans enim ignorabitur*²⁵. Pastores erant, dicit Dominus, et intelligentiam ignorabant. Nemo scientiam Dei pertinacius a se potest repellere, quam occupatione illiciti amoris vel aucupii voluptate. Unde, vel ab hac temeritate cessabitis, vel vereor, ne vobis a Domino quandoque dicatur: *Quia repulisti scientiam meam a te, ecce repello te, ne sacerdotio fungaris mihi*²⁶. Volucres cœli, sicut et pisces maris, non ad voluptatem concessæ sunt homini, sed ad usum. Si tamen hæ volucres deprædatoriæ et rapaces aves cœli merito censeantur, quarum exercitio cœlum clauditur, aperitur infernus. Quia ergo juxta communem cleri et populi æstimationem in proximo est dies vestræ visitationis, præparate vos ad suscipiendum et ferendum jugum Domini, aviumque temeritatem, et malitiam hujus vitæ convertatis in Christi militiam, et exercitium honestatis.

EPISTOLA LXII.

AD MAGISTRUM R. BLONDUM.

ARGUMENTUM. — *Gaufridus Lincolniensis electus clericum quemdam suum inobedientiæ arguit, quod se relicto cuidam abbati adhæserit: monetque ne nomine abbatis se archiepiscopo Cantuariensi opponat.*

G. (41) Dei gratia Lincolniensis electus, domini regis Angliæ filius, magistro R. BLONDO, salutem et humiliter sapere.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(40) Hoc notum est apud omnes qui naturam avium exploraverunt, feminam in accipitribus esse masculis fortioiorem, quod non reperitur in aliis.

(41) Gaufridus, vel, ut alii, Galfridus (quod idem est) Henrici II regis Anglorum filius naturalis, primo archidiaconus Lincolniensis, tunc ejusdem Ecclesiæ post septemdecim annorum vacationem episcopus electus est, nempe ann. 1180, consecrationem tamen suam per septennium distulit, amplissimis illius Ecclesiæ redditibus contentus, ut vitii liberius vacaret, inquit. Nembrigenis, l. II, c. 22. Quousque summo pontifice Alexandro III ei per litteras significante, ut aut electioni renuntiaret, aut sacros ordines susciperet, ipse episcopatu renuntiavit, consentiente scilicet Henrico patre, qui juvenem delicatum, et tanti honoris apici, aut potius oneri minus idoneum videbat; propterea ipsum cancellarium suum instituit, quod minus ad patris usque obitum, non sine æquitatis et prudentiæ

D laude administravit, id est per octo annos: patre vero mortuo et fratre, in metropolitanam Eboracensem evectus est a Richardo rege, quem tamen postea ponituit. Verebatur forte, ne quid dissentionis inter eum et Guillelmum Eliensem episcopum regni cancellarium oriretur: Quod et accidit; nam cum Richardus ad expeditionem Jerosolymitanam perrecturus vetuisset ne Gaufridus tum agens in Northmannia, ante triennium ad sedem suam proficisceretur, ipse nihilominus, ex præscripto summi pontificis a Turonensi archiepiscopo consecrationis munere suscepto, in Angliam transfretare voluit; verum a cancellario, tunc regni in absentia regis administro, per insidias captus, et ignominiose in carcerem detrusus est. Postea tamen Joanne regis Richardi, et ipsius fratre mediante, liberatus est, et cancellarius expulsus. Thomas Stubbs in *Actibus archiepiscoporum Eboracensium* laudat eum ut magnæ abstinentiæ et puritatis virum; Goduinus ut

²¹ Joan. Sarisb. in *Polycr.* l. I, c. 4. ²² Ibid. ²³ Lev. 11. ²⁴ Tibul. l. I. et 13; Virg. *Æneid.* VI

²⁵ Isai. 56. ²⁶ Osc. 4.

Cum proponas in litteris tuis quod mecum velis A disputare de pari, fines pacti transgredieris: et utinam mecum de pari tantum, non de superiori contenderes! In eo enim superiore me, aut mihi contrarium te fecisti, quod mea vocatione posthabita ad mandatum cujusdam abbatis remanere in Anglia decrevistis. Fortior quidem est disputatio in contradictione, et contrarietate operum, quam verborum. Cum ad me venire, et mecum esse debeas, et non velis, contra me es, quia, testimonio Veritatis, *qui mecum non est, contra me est*; et, *qui mecum non colligit, spargit* ²⁷. Quod autem ad otii reprobationem quædam de Tibullo, et monasteriis Ægypti tuis litteris adjecisti, otiosi hominis fuit. Ad laborem enim, non ad otium te vocabam; non esses otiosus, si meis insudares negotiis, quibus te citra omnem vocationem spontaneum impendere debuisti. Te tamen excusabilem facit, quia semper habuisti me socium, nunquam dominum: et ideo novisti qualiter socio, non qualiter domino sit scribendum: si habuisses dominum assuevisses obedientiæ, quam detrectas. Verumtamen indomita cervice ferox post vocationis meæ litteras nunc agere causas Parisiis, nunc reverti Bononiam, nunc Lincoliæ proficisci, nunc morari Oxensordiæ ordinas et disponis. In hac tamen ordinatione magna est confusio, ubi mens tua contrariis æstuat desideriiis, et totus dissidas a teipso. Si bonum obedientiæ acceptasses, vagos et dissolutos affectus, qui te in varia fluctuare compellunt, devotus timor ad unius voluntatis arbitrium alligasset. Nunc autem domina ambitio, quæ novum tibi beneficium de prædicti abbatis largitione promittit, ad crimen ariolatus et idololatriæ per inobedientiam te compellit: quoniam, sacræ Scripturæ testimonio, *peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere* ²⁸. Utinam erga me humiliter te haberes, et me ad benefaciendum tibi propensiore obsequio uberiore meritorum gratia provocares! *Mundus enim in maligno positus est* ²⁹; et sicut optime nosti, beneficium, quod de munificentia nostra obtines, facile posset occasione ingrati- tudinis et inobedientiæ revocari. Ingratitudo enim est ventus urens et siccans fontem liberali- tatis, rorem amicitiae, fluentia gratiæ. Illud obnixè

le moneo, ut pro mendico et mendace abbate, sicut dicitur, te domino Cantuariensi in suis negotiis non opponas. Cum enim meorum numero ascriptus sis, cum per te impugnare viderer; ideoque si ejus negotiis interesse, eique adesse, non potes, aut forte non audes, ei tamen obesse in aliquo, sicut me diligis, non attentes. Scio quia ex affectu me diligit, atque in angustiis meis experimento probavi sincerissimam ejus fidem: ideoque ejus amicitias amplecti desiderans et fovere, ipsius injurias æquanimiter sustinere, aut dissimulare non possem.

EPISTOLA LXIII.

AD PETRUM ATREBATENSEM EPISCOPUM (42).

[A. D. 1190.]

B ARGUMENTUM. — *Gratias agit Atrebatensi episcopo pro munere misso.*

Reverendo Patri ac domino PETRO Atrebatensi episcopo, PETRUS Blesen. Bathon. archidiaconus, salutem, et eum, qui in Christo est charitatis affectum.

Liberalitati vestræ gratias refero, quantas possum, super cuppa, quam mihi per fratrem vestri ordinis transmisistis, in qua circumscriptis omnibus quæ ad decorem et usum communem pertinent, sinceræ charitatis imaginem ad oculum depinxistis. Duo ibi metalla video conflata in unum; duo ligna redacta in vasculum unum. Metalla per se, et ligna seorsim, vas unum faciunt, separata singula sibi sufficerent; combinata vero statum veræ charitatis informant. Charitas combinari desiderat, et proximum sibi unum in amoris amplexum omnem calumniam singularitatis evacuat. Combinatur tinctura in coeco ³⁰; et Elisæus sui magistri spiritum in se postulabat duplicari ³¹. Omnia ergo ita sunt in hoc vase duplicia ut nemo in figura ejus quidquam dupliciter inveniat. Charitas enim, cujus typum manifestissime gerit, ita in Deo una est, ut secum patiatur et proximum, et sicut Dominus per se et pro se diligitur, ita servus Dominiæ charitatis vicarius existat. De unione fidelium ad Deum et ad se loquitur per Ezechielem Dominus: *Faciam omnes lignum unum, et erunt unum in manu ejus* ³². Hoc igitur munus in typo charitatis veneror, et in munere donatoris amicitias devotus am- plector.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

rectæ indolis, et modestum. Fuit etiam in tuendis Ecclesiæ rebus vindex acerrimus. Unde et cum Joannes rex, ejus frater, multis Ecclesiam exactio- nibus infestare moliretur, ipse fortiter obstitit, et clam ab Anglia recedens, voluntarium exsilium subiit, universis prius rerum ecclesiasticarum in- vasoribus anathematis sententia innodatis. Post septem annorum exsilium in transmarinis terris obiit, scilicet anno Christi 1209, vel, ut aliis placet, 1213; archiepiscopatus sui circiter xxi. De eo

fusius agunt Neubrigensis, Radulfus, Mathæus Parisiensis, et alii Anglici scriptores.

(42) Fuit hic Petrus Cisterciensis abbas, tum ob insignem morum probitatem et doctrinam totius cleri Atrebatensis calculis in pontificem electus, et a Guillelmo Blesensi, cardinali et archiepiscopo Remensi, Veronæ in Italia consecratus, anno 1184. Interluit nuptiis Ingeburgia uxoris Philippi Augusti, anno 1195; obiitque ann. 1205.

Scripta est hæc epistola circa an. Christi 1190.

²⁷ Matth. 12. ²⁸ 1 Reg. 15. ²⁹ 1 Joan. 5 7. ³⁰ Exod. 25. ³¹ 1 Reg. 2. ³² Ezech. 37.

EPISTOLA LXIV.

AD CŒLESTINUM ROM. PONTIFICEM.

[A. D. 1193.]

ARGUMENTUM. — *Rothomagensis archiepiscopus una cum suffraganeis rogat pontificem summum, ut Ricardum Anglorum regem ab archiduce Austriae in reditu ex peregrinatione Hierosolymitana in carcerem conjectum (43), curet liberari.*

Reverendo Patri ac domino CŒLESTINO Dei gra-

A tia summo pontifici, G. ejusdem permissione Rothomag. Ecclesiae humilis minister, ipsiusque suffraganei, Bajocensis, Ebroicensis, Sagiensis, et Abrincensis, episcopi, salutem, et devotissimae servitutis affectum.

Vulgariter dicitur quod nova et insolita morderum genera nova indigent medicina. Ab usu siquidem nostrorum temporum prorsus credimus alie-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(43) Richardus Henrici II Anglorum regis filius, vir strenuus, et militiæ gloria insignis, mortuo patri an. 1189 successit in regnum. Et quia jam ante patris mortem se cruce signaverat, rebus in regno ordinatis, in Syriam cum multis aliis principibus Christianis profectus est, ubi mira Dei praelia gessit, quæ apud auctores hujus temporis legi possunt. Verum negotiis regni sui urgentibus cum redire vellet, naufragium passus captus est a Leopoldo duce Austriae, atque imperatori Henrico VI traditus, ut observaverunt Gervasius, Joannes Bromton, Henricus Knyghton, et Mattheus Paris. ad an. 1192 et auctor Vitæ Cælestini III, ad quem scripta est epistola hæc nomine episcoporum provinciae Rothomagensis. Sed an injuste? Res ita se habuit, referente Gervasio: « Cum civitatem Accon irrumperent Christiani, et diversi diversa civitatis hospitia caperent, in nobilissimo civitatis palatio signum ducis elevatum est. Quod intuens rex, et invidens, manu militum valida vexillum dejerit, ducemque tam grato spoliavit hospitio: unde dux et Theutonicus omnes indignantes abierunt, regique redituro nullis in locis posuerunt insidias, et tandem, ut dixi, captus est. » Joannes Bromton rem aliter narrat, atque quod cum Richardus incumberet in murorum Ascalonis instaurationem, proposuissetque duci ut portionem quamdam a suis reparari curaret, respondente duce patrem suum nunquam latonum, vel carpentarium fuisse, iratum regem responso ducem pede percussisse, atque prohibuisse ne de cætero vexillum suum in sua comitiva erigeretur. « Quapropter, inquit, Bramton, dictus dux a rege, et exercitu Christiano versus partes suas se divertens dixit: quod si unquam tempus opportunum captaret, se de rege pro illa ignominia vindicaret. » De Knyghton, etiam in aliquo aliter: « Nescio an casu, an regis voluntate vexillum ducis Austriae cæno conculcatum est; unde dux ipse commotus, domum reversus est, gravissime postmodum de rege Richardo se vindicaturus. » Mattheus Paris. sic: « Cum prævii ejus (Leopoldi Austriaci) mareschalli sibi hospitium accepissent, et necessaria præpararent, supervenit præcipitanter quidam miles de familia regis Richardi, natione Neuster, et more suæ gentis ebulliens stultitia cum jactantia, assererat se majus jus in illo hospitio habere quam aliquis alius; cum prius illic adventiens sibi suisque sociis illud assignasset, multiplicatis conviciis utrobique, clamor ad aures regis pervenit. Rex autem nimis causæ Northmanni favorabilis et credulus, in iram excaudit contra familiam ducis; et non perpendens civiliter moderamen Dominicum, scilicet « descendam et videbo, » præcepit præcipitanter, et secus quam deceret, ut vexillum in eodem hospitio pro signo affixum in cloacam dejeretur. Quod factum cum dux hospitio privatus, et turpiter a Northmannis garrulis laceratus cognovisset, regem querulus adiit; sed nihil nisi sanas reportavit, unde dux a rege spreus, ad Regem regum se convertens, Dominum Deum invocavit in ultionem cum lacrymis, ut quemque superbum frangens tantam passum injuriam consolare-

tur, » etc. Auctor Vitæ Cælestini III: « Captus est ideo quod vexillum ejus loco signi in hospitio suspensum in cloacam projici mandaverit. » Quod autem injuste detentus sit Richardus convenit cum nostro Blesensi Nicolaus Trevetus in Chron. his verbis: « De S. Dionysii Richardus rex naves ascendit, et circa festum B. Martini, ex diuturna tumultuantis pelagi jactatione jam processus navigationis applicuit in terram imperii Constantinopolitani. Verum quoniam suspectam habuit imperatoris et Græcorum suorum versutiam, nolens ibi videri, cum piratis forte inventis paciscens, dato quantum postulaverant naulo, exegit ab eis ut expeditus ipsum in terram commodiorem transvenerent. Relicta igitur classe regia habitu mutato se regem dissimulans, cum quatuor tantum sociis transvectus Esclavoniam, inde pertransiens Aquilejam, cum intrasset terram Leopoldi ducis Austriae, captus est in civitatem Viennam xiii Kal. Januarii; quem dux Limpoldus exosum habens pro morte marchisi, de qua suspectum regem habebat, carceri mancipavit. » Marchisus autem ille erat Conradus marchio Montisferrati, qui cum Philippo Augusto in Syriam profectus erat; et quia nonnulli discordiæ inter eum et Richardum intercesserat, de ejus atroci cæde Richardus accusabatur, sed falso. Nam cum principis Toronæ uxorem rapuisset, ille conductis duobus Montani cujusdam ducis militibus marchisum interficiendum curavit, ut ex litteris ejusdem ducis ad Leopoldum scriptis, quas postea relaturi sumus, innotuit; de eo vero marchiso sic Trevetus: « Marchisus quidam Gallus Amalrici Hierosolymitani regis filiam duxerat, ideoque regnum Guidoni regi eripere volebat, quia uxor ejus unde regnum obtinuerat, obierat. Philippus Francus marchiso favebat. Richardus Anglus Guidoni. Re inter optimates compromissa, statutum est, ut Guido regiam obtineret dignitatem ad vitam, marchisus vero, qui hæredem regni duxerat, haberet comitatus Tyri, Sidonis et Baruch, defunctoque Guidone regni diademate insigniretur, » etc. Deinde quomodo interfectus sit narrat his verbis: « Cum Richardus ante discessum suum per legatos marchisum vocaret, quem regem Hierosolymorum elegerant, antequam veniret ad regem, cum comedisset die quadam cum episcopo Belvacensi, a duobus assassinis rediens est occisus. » Tum quod injuste de hac cæde accusaretur Richardus, sic effatur: « Ab hac tamen morte princeps Hassassenorum, a quibus, ut supra patuit, interfectus est marchisus, regem Richardum per litteras hujuscemodi excusavit: « Limpoldo duci Austriae Vetus de monte salutem. Cum plurimi reges, » etc. Quæ quia iisdem omnino verbis habentur apud Walsinghamum, brevitate causa omittimus. Nihilominus Leopoldus regem Richardum aliquandiu sub arcta custodia detentum, imperatori Henrico VI reddidit, quem ille per duos ferme annos in vinculis detinuit; et licet summus pontifex excommunicationis fulmina sæpius mitteretur, eum tamen nisi magna pecunia summa persoluta liberum abire non permisit.

num, quod capiatur, aut ad redemptionem aliquatenus compellatur, vel in eundo, vel in reditu, quicumque Hierosolymitanæ peregrinationis persecutor existit. Recolimus, quod illius viæ sanctique signaculi professores Ecclesia Romana in sua custodia et tuitione suscepit. Nec dubium est redundare in totius Ecclesiæ caput, quidquid contra ejusdem Ecclesiæ auctoritatem in ejus filios attentatur. Christianissimus princeps, rex Angliæ illustrissimus dominus noster, et devotissimus Ecclesiæ Romanæ filius, quem specialiter in sua protectione suscepit in sua peregrinatione post viros et pericula, post angustias et discrimina vitæ, quæ pro amore et honore Dei diu sustinuerat, revertendo captus est, et injuste detentus. Plangimus dolores et angustias nostras, quas utinam nobiscum communicare velletis paterno compassionis affectu, et ostenderetis per experientiam in nostris angustiis, quantum vobis teneri debeat affectio filialis! Docet publicus experientiæ liber uberiores esse charitatis affectum parentibus ad filios, quam filiis ad parentes: ideoque pensata devotione quam hactenus habuerunt reges Angliæ erga Romanam Ecclesiam, speramus in eo, qui spes nostra est, quod non deficiet in hac angustia nostra illa exuberans et inexhausta gratiæ plenitudo, quæ se impertitur afflictis, lapsos erigit, læsos reparat: et, ut quod multum est claudatur in modico, se communicat universis: qui universorum et singulorum totus est, qui se servum servorum publice proficitur (44). Quid faciat pro tanto filio, pro tanto principe; cujus injustissimam captivam provinciam lamentantur, dolent populi, plorant Ecclesiæ, et omnia jura tam moderna,

quam vetera detestantur? Exerat beati Petri gladium manus vestra, clementissime pater; quid et quantum tanto filio debeatis, exhibeatis in opere, ut experientia mediante addiscant minores et inferiores filii, quantum a vobis auxilium in suis necessitatibus debeant expectare. Valet.

EPISTOLA LXV.

AD SOCIUM ET AMICUM.

ARGUMENTUM. — *Docet amicam, non esse licitum auguriis, somniis, visionibus, fortuitis eventibus, vel aliis modis vetitis, futurorum explorare notitiam.*

Petro charissimo socio et amico, suus Petrus Blesensis, salutem et si quid melius est salute.

Cum nuper de hospicio suo egredienti magistro G. pulchro, magister Wilelmus Blesensis monachus frater meus occurrisset, egredientem monuit regredi, et instantissime, ne progrediretur, inhibuit, magnum eadem die sibi renuntians imminere periculum, si præsumeret proficisci. Magister vero G. in Christo perfectus, vaniloquium reputans quidquid non esset in fidei radice fundatum, securus iter ingressus est, se comitivæ domini Cantuariensis adjungens, de cujus familia censebatur. Perfectus itaque paululum in fossatam profundissimam, et aquis concurrentibus exuberantem, cum equo minus caute incidit: cumque equus et ascensor in profundo submersi palpitarent in aquis vehementibus, tandem magister Wilelmus convenientibus et subvenientibus multis vix evasit. Hæc vidisti, et universi, qui tunc archiepiscopi consortio adhærebant. Cœpisti ergo scrupulose inquirere, et a me præ cæteris explorare, utrum his fidem adhiberem, et quid sentirem de ejusmodi ominosis occursibus (45), de somniis,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(44) Gregorius Magnus prænotavit aliquot e suis epistolis in hunc modum: « Gregorius servus servorum Dei, » ut patet ex epist. 1 l. ix, quæ est Innocentio Africa præfecto; epist. 1 l. x Dominico Carthag. episcopo; ep. 1, l. xii, Mariniano Ravennati; et 31 Felici episcopo Siciliæ. Formulam hanc cæteri pontifices postea servarunt, Bonifacio V inchoante, qui sedit an. 618. De hoc Joannes diaconus, l. ii Vitæ Gregorii, c. 12. Primus omnium se in principio suarum epistolarum servum servorum Dei scribi satis humiliter desinivit, cunctisque suis successoribus documentum suæ humilitatis tam in hoc quam in mediocribus pontificalibus indumentis, quod videlicet hactenus in sancta Romana Ecclesia conservatur, hæreditarium reliquit. Eundem titulum ad Gregorii exemplum bene multi episcopi usurpaverunt. Desiderius Cadurcensis epist. 4, 5, 10 et 12, Eligius Noviomensis epist. 6, inter diversas pontificum scriptas Desiderio. Bonifacius Moguntinus epistolis 2, 3, 8, 9, etc. Daniel epistol. 53, inter Bonifacianas. Thorhelmus epist. 43, Guthbertus ep. 70, et alter episcopus innotinatus ep. 87 et 94. Coena epist. 99, Bergonoinus epist. 103, Lullus epist. 109 et 111, Hincmarus epist. 45, Dedericus Metensis apud Gerbertum epist. 51, Augustinus eandem loquendi formam jam ante usurpaverat, epist. 107: « Servus Christi, et per ipsum servus servorum ipsius. » Et epist. 121: « Servus Christi, servorumque Christi. » Et initio libri *De bono viduitatis*: « Servus servorum Christi. » Cæterum eandem loquendi formulam usurpata est a

presbyteris, ut constat ex epist. 53 abbatibus, ex ep. 83 et 84, abbatissis, epist. 38, regibus, epist. 49, inter Bonifacianas. « Sigebaldus rex indignus et ultimus famulorum Dei famulus. » Affines sunt istæ formulæ apud August. « Servus Christi et Ecclesiæ: » ejus epist. 89: « Plebis Dei famulus, » apud Danielem episcopum inter Bonifacianas epist. 66 et 67. Apud Hincmarum epist. 15, 17, 23, 25, 29, 32, 38, 39, 40, 50, 52 et 53.

De morte autem Richardi, et mirabili ipsius penitentia videndi *Anglicarum rerum Scriptores*.

Scripta est hæc epistola anno 1193, scilicet paulo post captum Richardum: nam an. 1192, 2 Decembris captus est.

(45) Vox *omen*, a qua *ominosus*, non est ecclesiastica, sed profana. August. l. i *Retract.* c. 1: « Omen quippe me legisse non recolo, sive in sacris litteris nostris, sive in sermone cujusquam ecclesiastici disputatoris, quamvis abominatio inde sit dicta, quæ in litteris divinis assidue reperitur. » De ejusmodi occursibus Chrysostomus Homil. 32 in Epist. ad Ephes. « Ὁ δεινὰ μοι πρῶτος ἐνιτυχὴν φασί, ἐξίοντι τῆς οἰκίας. πάντως μυρία θεῖ κακὰ συμπεσιῖν, id est: « Hic aut ille primus mihi occurrit domo exeunti, omnino contingere oportet mala innumerabilia. » Et homil. 21 ad pop. Antioch. Πομπὴ δὲ σατανικὴ ἐστὶ θίατρα, καὶ ἵπποδρομιαί, καὶ πᾶσα ἀμαρτία, καὶ παρατήρησις ἡμερῶν, καὶ κλήθουσι, καὶ σύμβουλα: καὶ τὸ ποτὶ ἐστὶ σύμβουλά φασί. Πολλὰκι ἐξελθὼν τις τὴν οἰκίαν τῶν ἱερουσό εἶδεν ἀθρώπων ἐπὶ ὀφθαλμὸν ἢ χωλεύοντα, καὶ οἰωνίστατο; τοῦτο πομπή

et lemurius, (46), de volatilibus (47), de sternutamentis (48). Ea siquidem vice pro capacitate mei ingenii respondiissem : nisi, quia tunc, sicut ipse recolis, mittebar ad dominum regem, atque de his quæ erant itineri meo expeditentia sollicite cogitabam. Verumtamen, quæ tunc viva voce non potui, nunc scriptis expeditam, verbique defectum redimet diligentior explanatio per scripturam. Cum in sacro eloquio legas, quod hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra²², ut fidem nostram humani generis inimicus expugnet, malitiam suam ad multiformes astutias circumducit : multæ enim sunt astutiæ ejus, teste Apostolo : *Non ignoramus, inquit, astutias Satanae*²³. Mentibus itaque hominum phantasticas illusiones immittens, nunc in avium volatu, nunc occursum hominum, nunc ferarum, somniisque et aliis modis promittit scientiam futurorum, et sic rerum eventus lætos infaustosve denuntiat, ut quietem cordium vana curiositate sollicitet, atque ut aliquid paulatim de fidei sinceritate incrustet

A Suggestione siquidem diaboli quædam mulieres cereas sive luteas formant imagines (49), ut sic hostes vel amasios torqueant et incendant, juxta illud Virgilianum :

*Limus ut hic durescit, et hæc ut cera liquescit,*²⁴ etc.

Quædam habent oculos fascinantes, juxta illud Virgiliti :

*Nescio quis tequeros oculus mihi fascinat agnos*²⁵.

Quidam in volatu avium futura conjiciunt, unde illud :

*Quod nisi me quacunqve novus incidere lites
Ante sinistra cava monuisset ab illice cornix,
Nec tuus hic Mæris, nec viveret ipse Menalcas*²⁷.

B Legitur etiam²⁶ quod in clypeo Hieronis proficiscientis ad bellum aquila resedit, significans eum esse victorem futurum et regem. Quidam genealogicos, quidam mathematicos, quidam ariolos, quidam pythonicos consulunt. Et quia divinationi eorum quandoque respondet eventus, eis fides a temerariis exhibetur. Nam mendacii pater veritatem

PATRI DE GUSSANVILLE NOTÆ.

σατανική· οὐ γὰρ ἡ ἀπάντησις τοῦ ἀνθρώπου πουληρὰν ποιεῖ τὴν ἡμέραν γενέσθαι, ἀλλὰ τὸ ἐν ἀμορτίας ζῆν. Hoc est : « Pompa Satânica sunt theatra, Circenses et omne peccatum, et dierum observatio, et presægia, et omina. Et quid tandem sunt omina? Sæpe donum quis suam egressus hominem vidit nœcrotum, vel claudicantem, et ominatus est. Hæc est pompa satânica. Non enim hominis occursum malum facit esse diem, sed in peccatis vivere. » Et postea : *Ἐῖπω καλύτερον καταγελαστότερον! αἰσχύνομαι μὲν καὶ ἐρυθρῶ, ἀναγκάζομαι δὲ ὡς διὰ τὴν ὑμετέραν σωτηριαν ἵππειν. Ἐὰν ἀπάντησῃ παρθένος, φησὶν, ἀπρακτος ἡ ἡμέρα γίνεταί, ἰὰν ἀπάντησῃ πόρνη, δεξιὰ καὶ χρηστὴ, καὶ πολλῆς ἐμπορίας γέμουσα.* Hoc est : « Dicamne et aliud ridiculosius? Confundor nempe et erubescio, sed cogor propter salutem vestram dicere. Si virgo, inquit, occurrerit, sterilis dies erit; si vero meretrix, dextra et bona et multa mercatione plena. » Augustinus lib. 11 *De doctr. Christ.*, c. 20 : « His adjunguntur millia inanissimarum observationum; si membrum aliquod salierit, si junctum ambulanti bus amicis lapis aut canis, aut puer, medius intervenerit; atque illud quod lapidem calcant, tanquam diremptorem amicitia minus molestum est, quam quod innocentem puerum colapho percutiunt, si pariter ambulanti bus intercurrerit. Sed bellum est, quod aliquando pueri vindicantur a canibus : nam plerumque tam superstitiosi sunt quidam, ut etiam canem, qui medius intervenerit, ferre audeant, non impune, namque a vano remedio cito interdum ille percussorem suum ad verum medicum mittit. Hinc sunt etiam illa : Limen calcare cum ante domum suam transit; redire ad lectum, si quis dum se calciat, sternutaverit; redire domum, si procedens offenderit; cum vestis a soricibus roditur, plus timere suspicionem futuri mali quam præsens damnum dolere. Unde illud eleganter dictum est Catois, qui, cum esset consultus a quodam, qui sibi a soricibus erosas caligas diceret, respondit non esse illud monstrum, sed vere monstrum habendum fuisse, si sorices, a caligis rodeantur. » Eligius Noviomensis episcopus exhortatione ad populum suum : « Nullus observet egrediens, vel ingrediens domum quid sibi occurrat,

vel si aliqua vox reclamantis fiat, aut qualis avis cantus garriat, vel quid etiam portautem videat, quia qui hoc observat, ex parte paganus dignoscitur. »

(46) Lemures proprie sunt larvæ nocturnæ, et terrificationes imaginum et bestiarum ex Nonio. Horatius l. 11. epist. 2.

Nocturnos Lemures portentaque Thezsala ridet. A Persio Sat. 5, dicitur *Nigri Lemures*. Aug. l. 11 *De civit. Dei*, c. 11 referens sententiam Plotini ita loquitur : « Dicit quidem et animas hominum dæmones esse, et ex hominibus fieri Lares, si meriti boni sunt; Lemures seu Larvas, si mali; Maues autem deos dici, cum incertum est honorum eos seu malorum esse meritum. » Et postea : « Larvas quippe dicit esse noxios dæmones ex hominibus factos. »

(47) Hoc est de avibus, ex quorum volatu, cantu, vel pastu res futurae præsignificantur, quæ auguria seu auspicia dicuntur. In For. Ful. Dom. Bec. et Haut. habetur, *volatibus*.

(48) Ex quibus omen captabant, unde sternutamenta felicia vel infelicia. Ambros. serm. 33 : « Qui colunt augures vel sacrilegos, vel aruspices, divinos et præcantatores, et qui confidunt in phylacteriis et characteribus, aut sternutationibus, avibus cantantibus, divinationibus, aut mathematicis, aut aliis quibuscumque malis artibus, damnabuntur. » Chrysost. homil. 12 ad Ephes. *κἄν ὄνος ἀναπράξῃ, καὶ ἀλεπρῶν, καὶ πτάρη τις*, id est : « Et si asinus exclamaverit, et si gallus, et si qui sternutaverit, » etc. Aug. l. 11 *De doctr. Christ.* c. 21 : « Si quis cum se calciat sternutaverit. » Eligius Noviom. orat. exhort. ad pop. « Sternutationes nolite observare. » Joan. Sarisb. l. xix, Polyc. c. 4 : « Quid enim refert ad consequentiam rerum, si quis sevel aut amplius sternutaverit? »

(49) Artifices hujus nugatoriae vel noxiae superstitionis vultivoli nuncupantur. Sarisb. c. 12, l. 1 Polycrat : « Vultivoli sunt, qui ad affectus hominum immutandos, in molliori materia, cera forte vel limo, eorum, quos pervertere nituntur, effigies expriment. »

²² 1 Joan. 5. ²³ 11 Cor. 2. ²⁴ Virgil. Eclog. 8. ²⁵ Id. ibid. 3. ²⁶ Id. ibid. 9. ²⁷ Just. lib. xxiii

exhibet frequenter umbratilem (50), donec infidelitas filios secum præcipitet in gehennam. Sic Saul, dum Pythionissam consulit, cum filiis suis in montibus Gelboe meretur interfici³⁹. Sic Ochozias, qui ceciderat per cancellos, dum de vitæ diuturnitate scrutatur, vita ejus tanquam tela texenda succiditur⁴⁰. Oraculo Apollinis circumventus est Alexander⁴¹. Cræsus Halyum transgressus in æquivocatione, *perdendi*, eventu deteriore percussus est. Sit igitur sententia Christiani, nihil de futuris inquirere, sed illius dispositioni humiliter obedire, qui disponit omnia suaviter, cujus consiliarius nemo fuit. Non enim possumus ei dicere, cur ita facis⁴²? Dominus est: quod bonum est in oculis suis, faciat. Non laboremus nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate⁴³. Futurorum enim explorare notitiam auguriis, vel aliis micis modis diabolica tentatio est, et æternæ damnationis occasio. Os enim Domini locutum est populum Israel instruentis. *Cum ingressus fueris, inquit, terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, cave ne imiteris abominationes gentium; non inveniatur in te, qui lustret filium suum, aut filiam suam, ducendo per ignem: non sit, qui ariolos scicitetur, et observet somnia et auguria: non sit maleficus vel incantator: nemo per pythones aut divinos quærat a mortuis veritatem: omnia hæc abominatur Dominus*⁴⁴. *Si surrexerit, inquit, in medio tui propheta, aut qui dicit se somnium vidisse, et prædixerit signum atque portentum, et venerit, quod locutus est, verba somniatoris, aut prophetæ non audias*⁴⁵. Et frequenter evenit, amice charissime, rerum prodigia certos exitus obtinere: eis tamen nulla fides adhibeatur. Licet enim sæpe vera pronuntient, sæpius tamen et periculosius mentiuntur: nec te moveat, quod quandoque ex dispensatione divina talia personæ commendabiles acceptasse leguntur. Nam et sanctus Daniel regem Nabuchodonosor visione imaginis consternatum, peccata sua fecit elemosynis redimere, et ad tempus divinæ animadversionis sententiam declinare⁴⁶. Joseph in Ægypto magnificavit interpretatio somniorum⁴⁷. Ezechiel⁴⁸, atque Joannem Evangelistam in sacro elo-

quo admirabiles reddidit elegantia visionum. Jam vero in visionibus sperare superstitiosum est et saluti contrarium: plerique tamen qui talibus assueverunt, ab iis avelli non possunt. Unde quidam ad negotia profecturi, si quo progrediuntur interrogos, revertuntur, verbum Judith forsitan advertentes, quæ cum egrederetur de Bethulia civitate, quam obsederat Holofernes, sperans in manu Domini liberationem patriæ, et victoriam de tyranno, ne quis eam quo proficisceretur interrogaret, inhibuit⁴⁹. Conjiciunt igitur interrogationem aliquid omnis habuisse, quod itineris successum poterat impedire. Beatus etiam Marcus evangelista evangelizandi causa navigio Alexandriam petentes, cum navem egrederetur, calcem rupit, atque Deo gratias agens iter suum expeditum esse perhibuit. Quid tamen alii credant, ego indubitanter credo sanctum evangelistam hoc non ex superstitiosa curiositate dixisse: cui etsi nunquam calceus ruptus esset, ei tamen sui expeditionem itineris et successum per Spiritum sanctum Dominus revelasset. Sane hujusmodi præstigiosa prognostica, se plerumque in varios, aut forte contrarios eventus effigiant. Unde et Julius Cæsar, qui, nunquam ulla superstitione, aut augurio deterreri potuit ab inceptis, dum in Africam proficisceretur, in egressu navis prolapsus est: sed ad meliora omine commutato: «Teneo te, inquit, Africa, eamque obtinuit⁵⁰.» Rex etiam Willelmus, Angliæ acquisitor, primo terræ ingressu equum quem ascenderat excitavit ad cursum, qui cum equo lapsus et prostratus in terram⁵¹: «Terra, inquit, mea est; quod eventus implevit (51).» De visionibus et somniis propheta testatur, et dicit: *Senes vestri somnia somniant, et juvenes vestri visiones videbunt*⁵². Si recenseam visiones et somnia antiquorum, epistolam onerabo exemplis. Joseph enim sponsus beatæ Virginis sæpius in somniis ab angelo eruditur⁵³. Magis interdicatur, ne recitent ad Herodem⁵⁴. Docetur Petrus in linteamine reptilium plenitudinem gentium colligendam⁵⁵. Constantinus ab apostolis visitatus est, orbisque majestas publice professus est regnum et imperium Christi esse⁵⁶. Visio Africani⁵⁷, Apoca-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(50) Illud est quod Aug. *l. cit.*, c. 23, his verbis expressit: «Hinc enim fit, ut occulto quodam judicio divino, cupidi malarum rerum homines tradantur illudendi et decipiendi: pro meritis malarum voluntatum suarum, illudentibus eos atque decipientibus prævaricatoribus angelis, quibus ista pars mundi infima secundum pulcherrimum ordinem rerum divinæ providentiæ legi subjecta est. Quibus illusionibus et deceptionibus evenit, ut istis superstitiosis et perniciosis divinationum generibus multa præterita et futura dicantur, nec aliter accidant quam dicuntur, multaque observantibus secundum observationes suas eveniat, quibus implicati curiosiores flant, et sese magis magisque inserant multiplicibus laqueis perniciosissimi er-

roris.» (51) De hac historia sic Matthæus Paris. ad ann. 1066: «Dux Willelmus in ingressu navis pede lapsus est. Casum in melius commutavit miles, qui prope stabat dicens: O dux, inquit, Angliam tenes, rex futurus.» Paulo fusius Knighton lib. II, *De eventibus Angliæ*, cap. 1: «Post festum S. Michaelis anno gratiæ 1066, dum Willelmus saltitasset de navicula festinans in terram, cepitans uno pede cecidit in sabulum, ita ut os ejus sabulo impleretur. Deus, inquit Willelmus, adiutor meus, terra est mea. Acclamat statim sibi similiter quidam miles: Domine comes, jam tenes terram Angliæ, in proximo rex futurus.»

³⁹ I Reg. 28. ⁴⁰ IV Reg. 1. ⁴¹ Justin I. xi ⁴² Cic. I. II *De Divin.* ⁴³ Rom. 11. ⁴⁴ Act. 1. ⁴⁵ Deut. 18. ⁴⁶ Dent. 13. ⁴⁷ Dan. 4. ⁴⁸ Gen. 41. ⁴⁹ Ju. lic. 8. ⁵⁰ Sueton. in Cæsare. ⁵¹ Polyd. lib. VIII, *Hist. Anglic.* ⁵² Joel. 2. ⁵³ Matth. 1. ⁵⁴ Matth. 2. ⁵⁵ Act. 10. ⁵⁶ In Actis S. Silvestr. ⁵⁷ Cicero. in *Somnio Scip.*

lypsis apostoli, Danielis et Ezechielis oracula, somnia Pharaonis et Joseph legentibus frequenter occurrunt⁷⁷. His et aliis modis aperit suis, prout vult suam Dominus revelare voluntatem. Verumtamen, ut fidem habeam somniis, nulla somnia me inducent. Non inficior, quin anima frequenter ex reliquiis cogitationis, aut ex innata sibi perspicacia quasdam futurorum præfigeret imagines, sed crebro decipitur. Nam, sicut per experientiam didici, ex ea visione, quæ mihi gaudium quandoque nuntiaverat, postea contrarium reportavi. Somnia igitur ne cures, amice charissime, nec te illorum errore involvas, qui occursum leporis timent, qui mulierem sparsis crinibus, qui hominem orbatum oculis, aut mutilatum pede, aut cucullatum habere obviam detestantur: qui de jucundo gloriantur hospitio, si eis lupo occursaverit, aut columba: si a sinistra in dexteram avis sancti Martini volaverit: si in egressu suo remotum audierint tonitruum, si hominem gibbosum obviam habuerint, aut leprosum⁷⁸. Oportio autem mea est magistrum G. submersionis illius incurrisse periculum, etsi nullus ei monachus occurrisset.

EPISTOLA LXVI.

AD WALTERUM (52) ARCHIEPISC. PANORMITANUM.

(A. D. 1077.)

ARGUMENTUM. — *Gratulatur Panorm. archiepiscopo, quod ex humili loco ad tantam dignitatem sit evectus. Henrici secundi regis Anglorum staturam, moresque breviter describit, et cadis S. Thomæ Cantuariensis archiepiscopi et martyris minime auctorem fuisse demonstrat.*

Quondam socio, nunc domino, et amico in Christo charissimo WALTERIO Dei gratia Panormitano ar-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(52) Erat hic Gualterius natione Anglus, ex Pitsæo, vir insignis litteraturæ, et maxime in litteris humanioribus versatus. Quod autem ait idem Pitsæus Gualterium ab Henrico II, Anglorum rege, præmissum esse in Siciliam, ad imbuendum melioribus disciplinis Willelmum regem adhuc juniorem, cui Joannam filiam suam nuptum dare constituerat; unde hoc sumpserit nescio, cum in nullo scriptorum hujus temporis legatur, imo et Fazello gentili scriptori adversetur, qui Gualterium regiorum puerorum præceptorem facit, etiam vivente Guillelmo seniore istius Guillelmi patre. Adde quod Falcaudus scribit reginam matrem Guillelmi junioris ab avunculo suo Rotrodo Rothomagensi archiepiscopo petiisse, ut aliquem de consanguineis suis sibi transmitteret, Stephanumque Peticensium comitis filium advenisse, cum quo triginta sex alii e Gallia in Siciliam profecti sunt, inquit Baronius, inter quos erat Petrus Blesensis, futurus præceptor junioris regis, quem hactenus humanioribus litteris imbuerat Gualterius, ut ipsemet Blesensis in presenti epistola testatur his verbis: « Scitis quod Dominus rex Siciliæ per annum discipulus meus fuit qui et a vobis versificatoriæ atque litterariæ artis primitias habuerat. » Fuit autem Gualterius primum vivente Guillelmo seniore archidiaconus Cephalædensis, tum decanus Agrigentinus, postmodum sub Guillelmo juniore archiepiscopus Panormitanus, post Stephanum Peticensem, qui, conjuratione in eum exorta,

Achiepiscopo, P. Blesen., salutem et continuos ad vota successus.

Benedictus Dominus Deus Israel, qui visitavit et fecit misericordiam suam vobiscum, de pulvere egenum vos erigens, ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneatis. Terribilis est Dominus in judiciis suis, et in suis miserationibus magnus est, et laudabilis nimis: nam *miserationes ejus super omnia opera ejus*⁷⁹. Miserationum itaque, quas magnificavit in vobis, jugem habeatis firmamque memoriam, nec illud Judaicum opprobrium notetur in vobis: *Non fuerunt, inquit, memores beneficiorum ejus et mirabilium quæ ostendit eis*⁸⁰. Nihil est, quod adeo provocet indignationem Altissimi, sicut ingratitude: ipsa est malorum provocatio, beneficiorum exinanitio, exterminatio meritum. Ob reverentiam illius, qui de contemptibili paupertate vos extulit, plenioris exhibeatis humanitatis officium pauperibus cisalpinis, illos enim qui eunt, aut redeunt a terra, in qua steterunt pedes Domini, potestis affligere multipliciter, potestis et, sicut decessores vestri, necessitates eorum humanioris gratiæ solatio relevare. Illud noveritis, quod pater orphanorum et pauperum ipse est, qui exaltat humiles, et potentes humiliat: ipse pro suis pauperibus peregrinantibus vos exerit, ut apud vos auxilium consueta benignitatis inveniant. Ideoque timendum est vobis, ne clamor et querela eorum ad aures illius ascendat, qui est terribilis apud reges terræ, qui judicat causam pauperum, et arguit pro mansuetis terræ. De zona aurea, et lumbari serico, et samito, et aliis xeniis, quæ per latorem præsentium de vestra largitione suscepti non quantas volo, sed quantas valeo refero vobis grates.

clam aufugere, et dignitatibus tam ecclesiasticis quam secularibus cedere compulsus fuerat. « Post paucos dies, inquit Falcaudus, Gualterius Agrigentinus, conducta plebis multitudine, metuque compulsis canonicis, consentiente curia, non tam electus quam violenter intrusus, Panormitanæ regimem suscepit Ecclesiæ. » Quamvis autem regina, et alii, qui pro Stephano adhuc revocando laborabant, hujusmodi electionem a summo pontifice non fore confirmandam sperassent, quod Stephanus non tam dignitatem deposuisse, quam spoliatus esse vi ac minis videretur; urgente tamen Guillelmo rege apud Alexandrum III, cujus gratiam plurimis promeruerat beneficiis, pro Gualterio pontifex diploma scripsit: imo ut regis voluntati obsecundaret postulantis, ne Romam adire ad consecrationem ille compelleretur, id etiam in diplomate indulsit. Fuit quoque hic Gualterius regni Siciliæ cancellarius; et quia unus ex primis administris, ad maxima quæque reipublicæ negotia adhibitus.

Cæterum Panormitanam Ecclesiam 25 annis summa cum laude administravit, ipsique multa bona contulit, ut videre est apud Rocchum Pyrrhæ in notitia prima Ecclesiæ Panormitanæ.

Opuscula quædam scripsit, quæ ad memoriam nostram non pervenerunt, vel homine inter exteros vivente, perierunt: ita ut nec tituli quidem inveniantur, præter de Latinæ linguæ rudimentis librum unum, inquit Pitsæus.

⁷⁷ Gen. 41. ⁷⁸ Joan., Sarisb. in *Policrat.* lib. 1 et 11. ⁷⁹ Psal. 144. ⁸⁰ Psal. 77.

Ex hoc enim patet antiqua liberalitatis vestræ integritas, quam nec intervalla temporum, nec locorum spatia, nec honoris assumptio, nec cætera amicitiae destructiva subvertere potuerunt.

Quod autem a me cum omni instantia postulastis, ut formam et mores domini regis Angliæ vobis sub certa descriptione transmittam (53), meas quidem facultates excedit, ad hoc enim satis insufficientis videretur Mantuani vena ingenii. Ego tamen, quod scio, vobis sine invidia et detractatione communico. De David legitur⁵⁴ ad commendationem decoris ejus, quoniam rufus erat; vos autem dominum regem subrufum hactenus existisse noveritis, nisi quod colorem hunc venerabilis senectus, et superveniens canities aliquantulum alteravit. Statura ejus mediocris est, ut nec inter parvos magnus appareat, nec inter majores minimus videatur. Caput ejus sphaericum est, tanquam sapientiæ magnæ sedes, et alti consilii speciale sacrarium. Ea vero est capitis quantitas, ut collo et toti corpori proportionali moderatione respondeat. Oculi ejus orbiculati sunt, dum pacati est animi, columbini et simplices; sed in ira et turbatione cordis quasi scintillantes ignem et in impetu fulminantes. Cæsaries ejus damna calvitii non veretur, superveniente tamen artifice capillorum tonsura. Leonina facies quasi in quadrangulum se dilatat. Eminentia naris ad totius corporis venustatem naturali est moderatione propensa, arcuati pedes, equestres tibiæ, thorax extensor, lacerti pugiles virum fortem, agilem et audacem denuntiant; in quodam tamen articulo pedis ejus pars unguis innascitur carni, atque in contumeliam totius pedis vehementer increscit. Manus ejus quadam grossitie sua hominis incuriam protestantur; earum enim cultum prorsus negligit; nec unquam nisi aves defecrat, utitur chirothecis. Singulis diebus in missis, in consiliis et aliis publicis actionibus regni semper a mane usque ad vesperam stat in pedes. Et, licet tibiæ habeat frequenti percussione calcitrantium equorum enormiter vulneratas et lividas, nisi tamen equitet vel comedat, nunquam sedet. Una die, si opus fuerit, quatuor aut quinque dietas excurrit, et sic inimicorum machinamenta præve-

niens, artes eorum frequenter inopinata subitatione deludit, Ocreis sine plica, pileis sine fastu, et vestibis utitur expeditis. Vehemens amator nemorum; dum cessat a præliis, in avibus et canibus se exercet. Caro siquidem ejus se mole pinguedinis enormiter onerasset, nisi quod ventris insolentiam jejuniis et exercitio domat: atque in ascendendo equum, et in excurrendo levitatem adolescentiæ servans potentissimos ad laborem singulis fere diebus itinerando fatigat. Non enim, sicut alii reges, in palatio suo jacet, sed per provincias currens explorat facta omnium illos, potissime judicans, quos constituit judices aliorum. Nemo est argutior in consiliis, in eloquio torrentior, securior in periculis, in prosperis timidior, constantior in adversis. Quem semel dilexit, vix dediligit; quem vero semel exosum habuit, vix in gratiam familiaritatis admittit. Semper in manibus ejus sunt, arcus, enses, venabula et sagittæ; nisi sit in consiliis aut in libris. Quoties enim potest a curis et sollicitudinibus respirare, secreta se occupat lectione, aut in cuneo clericorum aliquem nodum questionis laborat evolvere. Nam cum rex vester bene litteras noverit, rex noster longe litteratior est. Ego enim in litterali scientia facultates utriusque cognovi. Scitis, quod dominus rex Siciliae per annum discipulus meus fuit, et qui a vobis versificatoriae atque litteratoriae artis primitias habuerat, per industriam et sollicitudinem meam beneficium scientiæ plenioris obtinuit. Quam cito autem egressus sum regnum, ipse libris abjectis ad otium se contulit palatinum. Verumtamen apud dominum regem Anglorum quotidiana ejus schola est litteratissimorum conversatio jugis et discussio questionum. Nullus rege nostro est honestior in loquendo, in comedendo urbanior, moderatior in bibendo; nullus magnificentior in donis, nullus munificentior in eleemosynis: ideoque quasi unguentum effusum est nomen ejus, et eleemosynas illius enarrat omnis ecclesia sanctorum (54). Rex noster pacificus, victoriosus in bellis, gloriosus in pace: super omnia desiderabilia hujus mundi zelatur et procurat pacem populi sui (55). Ad pacem populi pertinet quidquid cogitat (56), quidquid loquitur, quidquid

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(53) Descriptionem Henrici II regis Angliæ similem huic habes apud Sylvestrum Giraldum auctorem Synchronum, lib. I *Hiberniæ expugnatae*, cap. 45, et Guillelmum Gemeticensem.

(54) De benignitate et eleemosynis Henrici paucis ita Neubrigensis l. III, c. 26: « Pupillorum, viduarum, pauperum, in suis præceptionibus multam curam habuit, et locis pluribus insignes eleemosynas larga manu impendit. »

Quantæ autem fuerint illius eleemosynæ testantur innumerabilia ipsius dona, fundationes, confirmationes, quibus plenæ sunt Anglia, Northmannia, Andegavia, Cenomania, Aquitania, Pictavia, cæteræque provinciæ, quæ ipsius tunc

D temporis parebant imperio, ex quibus nonnullæ variis in libris maxime vero in monastico Anglicano excusæ sunt, quasdam autem nondum editas in calce hujus operis edidimus.

(55) Neubrig. *ibid*: « Fuit in illo regni fastigio tuendæ et lovendæ pacis publicæ studiosissimus. » Et paulo post: « Discrimen sanguinis, et mortes hominum exhorrescens, armis quidem, cum aliter non potuit, sed libentius pecuniis, cum potuit, pacem quærere studuit. »

(56) Hæc paulo aliter in mss. nostris habentur. Et quidem in Ful. Bec. et Laun. eodem modo legitur: sed hæc postea adduntur: « Ad pacem populi spectat, quod concilia vocat, quod firmat

⁵⁴ I Reg. 16.

agit; ut quiescat populus suus, labores anxios et enormes incessanter assumit. Ad pacem populi sui spectat quod concilia vocat, quod firmat fœdera, quod amicitias jungit, quod superbos humiliat, quod prœlia minatur, quod principibus terrores immittit. Ad pacem quoque populi spectat immensitas illa pecuniarum, quam donat, quam recipit,

A quam congregat, quam dispergit. In muris, in propugnaculis, in munitionibus, in fossatis, in clausuris ferarum et piscium, et in palatiorum ædificiis nullus subtilior, nullusque magnificentior invenitur.

Pater ejus potentissimus et nobilissimus comes (57) fines suos amplissime dilatavit; sed iste

PETRI DE GUSSANYILLA NOTÆ.

fœdera, quod amicitias jungit, quod superbos humiliat, quod prœlia minatur, quod principibus terrores immittit. In Dom. autem ita legitur: « Ad pacem populi pertinet, quidquid cogitat, quidquid loquitur, quidquid agit. Ut quiescat populus suus, labores anxios et enormes incessanter assumit. » Sic et Nicolaus Trevet in Chronico ms. ad ann. 1154, ubi hanc Blesensis epistolam refert.

(57) Scilicet Gaufridus, cognomento *Plantagenet*, comes Andegavensis, ex illustrissima et potentissima comitum, sive consulum Andegavensium stirpe progenitus. Quorum historiam in gratiam regis sui scripsit Joannes Majoris Monasterii monachus, ex qua quia nondum in lucem prodiit, quædam ad rem nostram pertinentia ex ms. codice illustrissimi ac celeberrimi domini de Marolles abbatis Villæ Lupensis hic apponemus: « Domino Henrico regi Anglorum, duci Northmannorum, comiti Andegavorum, Turonum, et Cœnomanorum, principi Aquitanorum, duci Guasconiæ, Arvernorum, duci etiam Bituricum Joannes frater Majoris Monasterii humillimus monachorum et parvissimus clericorum, pacem cum omni gaudio vitam, salutem, et sanitatem ab eo qui dat salutem regibus.

« Historiam, sive gesta Andegavorum consulum antecessorum tuorum, ex multis doctorum scriptis excepi, et in uno corpore volui compilare (a). Licet quidam ante me breve Chronicum scripserit, et in præmio ipsas præcedente hujusmodi verba præmiserit, de consulibus Andegavorum, » etc.

Postea brevem instituit comitum illorum historiam, quæ quia ad rem nostram non facit et brevitati studemus, in præsentem omittimus, et recensitis tantummodo comitum priorum nominibus, quæ de Gaufrido Henrici patre scripsit proferemus.

Comites Andegavenses incipiunt an. 853, Torquatus, sive Tortulus. Tertullus Gastinensis pagi præfectus a Carolo Calvo constitutus. Ingelgerius a rege comes Andegavensis factus. Fulco Rufus. Fulco Pius. Gaufridus Grise-Tunicæ. Mauritius. Goffridus Martelli. Gaufridus Barbe. Fulco Rechin. Goffridus Martelli secundus. Fulco Nerra.

Gaufridus Plantagenet. Fuit iste pietate admirabilis, justitia insignis, militiæ artibus delictus, optime litteratus, inter clericos et laicos facundissimus, in consilio providus, statura procerus, vultu decorus, fere omnibus bonis moribus repletus, et quamvis multas tribulationes a suis sit perpassus, atamen ab omnibus est dilectus. Ipse modo calore urgente balneo ejusdam fluminis usus, febre acuta occupatus apud Castrum Ledi (*Chateau du Loir*) pervenit, ibi non sine dolore suorum interiit. Quid mirum? Si mors quidem adversante et repugnante natura Gaufrido adolescenti contigit, cum teste Tullio, adolescentem sæpe mori videantur, ut cum aquæ multitudine vis flammæ opprimitur, et quasi poma ex arboribus, cruda si sint, vi avelluntur, si matura et cocta, vi decidunt, sic vitam adolescen-

libus vis auferit, senibus maturitas. Iste ex uxore sua Mathilde tres filios genuerat, te dominum meum regem, Gaufridum: et Willelmum, pueros speciosos, et ab avorum probitate non degenerantes.

B « Henricus. Tu quartus decimus in antecessoribus tuis, comitibus videlicet Andegavorum, quæ mortuis fratribus tenes, Deo opitulante filiis tuis feliciter dimissurus. De te, qui te diligunt, tecum dicere possunt: Habeas salutem et sanitatem ab eo, qui dat salutem regibus. Tu solus consiliarios patris tui familiaritate et sodalitate perenniter servas. Vir namque es in adverso constans, in dubiis fidus, et prosperis modestus: in habitu simplex, in sermone communis, in consilio præcellens. Amicitias probatas obnixè explēs, constanter retines, honeste exeres. Adulantium dicta tarde credis, celeriter deponis. Sevis patribus comparandus, qui Juvenum filiorum non tam cogitas vitam quam commoda. Tuis mavis prædesse quam placere. Tu per omnia similis Cætoni integritate vitæ, pauca nisi boni largiendo gloriam adeptus es. Tu es pernicies malorum. Constantia tua valde laudatur. Tu scis parcere subjectis et debellare rebelles. In te studium modestiæ, et decoris, et maximæ severitatis est. Non divitiis cum divite, neque factione cum factioso, sed cum strenuo virtute, cum modesto pudore, cum innocente abstinentia certas. Esse antequam videri bonus mavis. Vale, domine mi rex, et cum filiis tuis crescentibus prosperis ad vota successibus polle.

Vive, precor, sed vera vive Deo, nam vivere munto.

Mors est, sed vera est vivere vita Deo.

Cæterum Gaufridus Plantagenet, vivente patre, comes Andegavensis renuntiatus est. Cum enim Fulco pater ejus a Balduino Jerosolymorum rege ad filium ipsius cum spe regni in uxorem ducendam evocatus fuisset, antequam proficisceretur, dedit comitatum filio suo. Tum Jerosolymam profectus, uxorem duxit filiam Balduini; post ejus obitum in regem Jerosolymorum est sublimatus. Hæc Mathæus Paris. ad an. 1129. Qui et addit Henricum I, Angelorum regem eodem tempore filiam suam Mathildem Henrici V imperatoris viduam Gaufrido D Andegavensi comiti matrimonio junxisse.

At vero post mortem Henrici I sine virili prole defuncti, occupata ipsius hæreditate a Stephano Blesensi Henrici ex sorore nepote, recuperandæ uxori suæ debitæ hæreditatis causa Gaufridus Stephano bellum indicit, captaque Northmannia, jam dux Northmannorum appellatus, in Angliam transfretans cum copiis festinabat. Verum morte præventus palmam hanc filio suo reliquit. Obiit anno Christi 1151, sepultusque est Cenomannis, cum biennio ante Henrico filio suo ducatum Northmanniæ reddidisset. De eo sic Joannes Hagustaldensis continuator Symeonis Dunelmensis ad ann. 1125: « Gaufridus comes Andegavensis, princeps potens et prudens valde in disponenda republica sua obiit, filium suum Henricum ducem Northmanniæ hæredem suæ virtutis et honoris dimittens. » Eadem leges apud Gervasium in Chronico ad an. 1151.

(a) Is est Thomas Pacius.

paternis facultatibus superaddens in fortitudine manus suæ ducatum Northmanniæ (58), ducatum Aquitaniæ (59), ducatum Britanniæ (60), regnum Angliæ (61), regnum Scotiæ (62), regnum Hiberniæ (63), regnum Walliæ (64), paternæ magnificentiæ titulos inæstimabiliter ampliavit. Nullus mansuetior est afflictis, nullus affabilior pauperibus, nullus importabilior est superbis; quadam enim divinitatis imagine semper studuit opprimere fastuosos, oppressos erigere, et adversus superbiam tumorem continuas persecutiones et exitiales molestias suscitare. Cum autem juxta regni consuetudinem in electionibus faciendis potissimas et potentissimas habeat partes, habuit tamen semper manus ab omni venalitate innoxias et immunes. Has et alias tamen animi quam corporis sui dotes, quibus ipsum natura egregie præ cæteris insinavit, tango sum-

A motenus, non describo; meam enim profiteor insufficientiam crederemque sub tanta sudare materia Tullium, aut Maronem. Illud sane tantillum, quod de forma et moribus ejus ad instantiam vestram breviter delibavi, mihi temeritati a pluribus adscribetur; videbor enim, aut onus importabile suscepisse, aut plurimum de magnificentia tanti viri per invidentiam rescidisse. Ego tamen vestræ serviens charitati, quod possum, facio, et quod scio sine invidia et detractone vestræ postulationi promptissima voluntate communico, atque inter cæteros magnificos viros, qui de laudibus domini mei scribunt, ego cum paupere vidua minutum devotionis in gazophylacium mitto.

B Quod autem de morte beati martyris Thomæ quæritis (65), in verbo Domini et in ordine diaconi vobis dico, me nullo modo habere in conscientia,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(58) Ex supradictis apparet Henricum Northmanniam non omnino armis suis subegisse, cum jam a patre Gaufrido, ut supra diximus, tota Northmannia occupata fuisset, ipseque Gaufridus dux Northmanniæ appellatus esset. Nisi dicamus Henricum, licet adhuc juvenem, hoc in bello patrem comitatum fuisse. Quomodo autem ducatum Northmanniæ fortiter defenderit et ampliaverit, legitur in *Chronica Northmanniæ*, ad an. 1151, 1153, 1157, 1159 et 1166. Apud Radulfum de Diceto ad ann. 1151 et 1175. Matth. Paris. ad ann. 1151.

(59) Quia Henricus Eleonoram sive Alienoram Guillelmi Aquitanorum ducis filiam uxorem duxerat, Aquitaniam et Pictaviam ex parte uxoris suæ possidebat. Vide *Chronica Northmanniæ* ad ann. 1153, Radulfum 1159, Bromton 1160, Matth. Paris. 1159.

(60) Certe dux Britanniæ nunquam fuit Henricus, sed filius ejus Gaufridus, juxta Neubrigensem l. 11, *Rebus Anglicis*, c. 5: « Henricus Britanniam non armis acquisivit, sed filiam hæredem Conani Britanniæ ducis Gaufrido filio suo copulavit. » Lege *Chronica Northmanniæ*, ad ann. 1157, 1163, 1165, 1166, 1167, et Bromton ad an. 1163.

(61) Stephanus Blesensis Henrici primi Anglorum regis ex sorore nepos, quia Henricus prolem virilem non reliquerat, regnum ejus tanquam hæreditario jure sibi debitum occupaverat, Mathilde filia Henrici legitimaque hærede ipsi resistere non valente, et impubere adhuc Henrico ejus filio. Verum cum adolevisset Henricus, jamque in Angliam cum armata manu intrasset, urbesque et castella quædam vi cepisset, interpositis amicis pacem cum ipso iniit Stephanus, licet invito ac multum repugnante: « Dolebat enim, inquit Gervasius, tantos belli apparatus debere prorsus evanescere, et nequibat juvenilis pectoris in bella furentis fervorem citius temperare. » Pacis autem conditio hæc fuit, ut Stephanus dum viveret regno potiretur, post mortem ipsius ad Henricum legitimum hæredem reversuro. Quod ita factum est: nam defuncto post annos circiter duos Stephano, Henricus regni possessionem adeptus est anno Christi 1155. Lege *Chronica Northmanniæ* ad an. 1150, 1152, 1153, 1154; Radulfus ad an. 1152, 1153, 1175; Bromton ad an. 1153; Gervasius 1152, 1153, 1154, 1155; Knyghton ad ann. 1154; Mathæus Paris. ann. 1152, 1154; Rogerius Hoveden ad ann. 1152, 1153, 1155, 1156.

(62) Capto rege Scotiæ Willelmo et universis fere regni optimatibus, ut infra dicitur, Henricus regnum Scotiæ jure belli sibi vindicare poterat, pro sua tamen singulari humanitate et fortitudine animi Willelmum liberum dimisit, hac tantummodo conditione, ut de regno Scotiæ sibi suisque successoribus homagium faceret. Unde regni Scotiæ possessor nunquam fuit. De hac re vide *Chronica Northmanniæ* ad an. 1156, 1162; Radulfum ad an. 1157; Bromton ad an. 1155, 1174, 1175, 1176; Matth. Paris. ad ann. 1157, 1173.

(63) Quibus modis Hiberniam acquisiverit Henricus narrant hujus ævi scriptores Gervasius, Bromton, Neubrigensis, Mathæus Paris. Radulfus, Knyghton, Hoveden, et maxime Giraldus indigena, qui et omnibus interfuit.

C (64) Henricus anno primo regni sui Walliam expugnavit. Wallenses autem sunt reliquæ Brittonum, qui hujus insulæ, quæ nunc Anglia, olim Britannia appellatur, incolæ primi fuere; suntque ejusdem nationis et linguæ, cujus et Brittones cismarini. Cum autem gens Brittonum a supervenientibus Anglorum populis expelleretur, qui evadere potuerunt, refugerunt in wallias contra irruptionem hostium naturæ beneficio tutas, etc., inquit Neubrigensis lib. 11, c. 5. Hi genti Anglorum naturaliter infesti jugumque Henrici detrectantes aliquandiu resistunt; verum exercitu magno comparato, Henricus eos tandem ad deditionem coegit. Narrantur ista in *Chronica Northman.* ad an. 1156, 1162, apud Joannem Bromton ad ann. 1158, 1165, Matth. Paris ad an. 1157.

(65) Ab impia et scelerata nece S. Thomæ Cantuariensis archiepiscopi immunem esse Henricum regem non Blesensis solum, et cum eo omnes hujus ævi scriptores, sed ipsa sedes apostolica cujus est de hujusmodi rebus judicium ferre, palam et solemniter declaravit. Rem autem quæ apud omnes fusissime describitur, paucis, et in quantum rei necessitas exiget, absolvemus. Guillelmus Neubrigensis, qui universa aut suis aut alienis vidit oculis, aut saltem a viris fide dignis accepit, lib. 11 *De rebus Anglicis*, cap. 25, ait Albertum et Theoninum cardinales ab apostolica sede ad inquirendum de nece S. Thomæ legatos missos esse. « Qui facti, inquit, in terra regis Anglorum celebri conventu ecclesiasticorum virorum atque nobilium, ejusdem principis humiliter ibidem apparentis, et constanter assententis, quod sua neque voluntate,

Ipsum hujus rei culpabilem exstitisse; hujusque A cancellarius, qui propter hoc in partibus nostris eundem plenissimam vobis facient dominus Theodinus Portuensis episcopus, et dominus Albertus legatione fungentes exploraverunt, et innocentiam viri cognoverunt: atque sub umbra illius hoc a

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

neque jussione illud quo fama ejus gravabatur, contigerit, et quod de nulla re unquam magis doloerit, purgationem solemniter susceperunt. Sane non negavit homicidas illos ex aliquibus forte verbis ejus in cautius prolatis occasionem ausumque tanti furoris suscepisse, cum suspensione episcoporum accepto nuntio, minus sobrie loqueretur; et propter hoc, inquit, disciplinam non refugio Christianam. Decernite quod placuerit, devote amplectar, exsequarque decretum. Quo dicto, et veste abjecta, juxta morem publice pœnitentium, nudum se ecclesiasticæ submisit disciplina. Hac tanti principis humilitate delectati, et præ gaudio lacrymantibus cardinalis, collacrymantibus et Deum laudantibus plurimis, confortata ejusdem principis conscientia, et fama minus laborante, solverunt conventum. » Radulfus de Diceto in imaginibus Historiarum ad ann. 1172, pag. 560. « Postquam, inquit, rex Anglorum appulsus est in Northmaniam, statim cum festinatione accessit ad dominum Albertum et Theodinum, cardinales et apostolicæ sedis legatos, ad partes illas a domino papa transmissos. Post longos tandem et immensos tractatus primo habitos apud Saviniacum, post apud Abrincas in præsentia legatorum juravit dominus rex mortem gloriosissimi martyris Thomæ nec voluntate sua, nec conscientia perpetrata fuisse, nec suo artificio perquisitam. Sed quoniam malefactores, ex verbis quæ iracundiæ calore succensus minus caute protulerat, occasionem sumpserant virum sanctum interficiendi, cum omni humilitate petiit absolutionem ab eis: petiit et impetravit. In facie igitur Ecclesiæ solemniter absolutus, juxta voluntatem et mandatum cardinalium promisit, » etc.

Eodem fere modo rem enarrant Gervasius, Bromton et Matthæus Parisiensis in *Hist. Angl.* ad eundem ann. 1172. Plura qui volet adeat cæteros scriptores cœtaneos, apud quos etiam legitur diploma summi pontificis, et litteras legatorum sedis apostolicæ pro Henrici regis absolutione.

Sed quamvis Henricus innocens ab Ecclesia judicatus et solemniter absolutus fuisset, quia tamen ingens de hac re scandalum toti orbi Christiano olortum fuerat, publicum de hoc crimine non prorusus suo pœnitentiam agere constituit. Noverat quippe Christianissimus princeps scriptum esse: « De propitiato peccato noli esse sine metu (*Eccli.* III). » Exemplo igitur David regis sanctissimi, qui, licet ex ore prophetæ a Deo missi audisset remissum sibi esse peccatum, tamen per singulas noctes lacrymis stratum suum rigabat. Mira certe sunt quæ de Henrici pœnitentia ab historicis narrantur, imo ab iis qui ipsi insensissimi fuisse videntur. Taceo eorum nomina; de iis lector ipse judicabit. Primus testis de quo nemo potest ambigere erit processus S. Thomæ, sive *Historia quadrupartita* ex quatuor historicis non solum ejus ævi, sed et sociis et familiaribus S. Thomæ composita. Sic ergo legitur lib. IV, c. 5: « Divulgato tam lethali facto undique, mox ut ad regem Angliæ pervenit, afflictus est afflictione magna, et per XI. dies seclit, mœrensque toto illo pœnitentialem dierum numero, acerbiorum multo plus quam mortuorum luctum fecit; lugentium cibos comedit, equum non ascendit, nulla jurgantium causa, nulla agendorum consultatio, nulla pulsantium querela ingrediebatur ad eum, nulla tot terrarum regendarum sibi causa proponebatur, omnia tunc quasi postponenti præ dolore; cedebat quippe solitarii, super hoc quod acciderat, ingemiscens semper et dolens, et sæpe

sæpius iterans, heu! heu! accidisse sic. » Et cap. 7, de solenni pœnitentia regis post absolutionis sententiam a legatis datam, ita scriptum est: « Rex antequam civitatem intraret, et ipsam metropolitana Ecclesiam, in qua martyr requiescit, mox incredibiliter humilitatis et devotus se exinanivit; et potestas tanta pauperis servi formam indit, nudis pedibus, et toto etiam nudato corpore, præterquam vili quadam tunica super nudo amictus, sic palam in omnium conspectu civitatem intravit, et per vivos et plateas civitatis luteas tanquam de plebeis vilissimorum unus abjecte sic incessit. Ecce David alter, qui tam dilecto filio suo quasi Absalone altero ob peccatum ipsum persequente, nudis plantis, sicut primus David civitatem exivit, iste secundus ingreditur. Et ita in suspiriis et gemitibus tot gentibus et nationibus prius tremendus, ipse timens et tremens martyris adiit sepulturam, ubi tota illa adventus sui die ac nocte sequente jejunus ac pervigil ante martyrem pernoctavit. Ni fallor, (nec enim dubito) sicut gemebundas et piæ ante martyrem quem adeo dilexerat, et a quo tantum dilectus fuerat, orationibus et patrociniis affectuose se commendans, quod cito post rerum exitus comprobavit. Ibidem etiam coram martyris sepultura, quasi coram ipso martyre, sancto illo et venerabili fratrum cœtu convocato, a singulis fratrum virgæ disciplinæ percussiones singulas, velut quasdam secundas quadragenas apostolicas, imo regias annonas, et, sicut arbitrator, usque tunc inauditas accepit, » etc.

Incredibilem hanc Henrici regis pœnitentiam eodem modo narrat omnes hujus temporis historici, Neubrigensis, Radulphus, Gervasius, Bromton et Eduardus in Vita S. Thomæ apud Surium, Chronicum ms. Rodulphi monachi Cogheesalensis in Anglia, quod habetur apud S. Viotorem Parisiensem, Chronicum etiam ms. Joannis Frascueti ibidem, et alii passim.

Addam et in laudem piissimi istius regis quod de Theodosii imperatoris pœnitentia dixit S. Ambrosius in oratione quam habuit in obitu Theodosii: « Stravit quo utebatur omne insigne regium. Deslevit in ecclesia publice peccatum suum, quod ei aliorum fraude obrepserat. Gemitu et lacrymis oravit veniam. Quod privati erubescunt, non erubuit imperator publice agere pœnitentiam. » Dicam et ego cum eodem sancto doctore in Apologia pro David: « Peccavit David, quod solent reges; pœnitentiam gessit, flevit, ingemuit, quod non solent reges. Confessus est culpam, obsecravit indulgentiam, humi stratus deploravit ærumnam; jejunavit, oravit, confessionis suæ testimonium in perpetua sæcula vulgato dolore transmisit. Quod erubescunt acere privati, rex non erubuit confiteri. »

Quid ad hæc respondebunt, qui Henricum iniquissimum regem appellarunt? Si enim sermo sit de legibus illis, quibus tam acriter obstitit S. Thomas, certe ab Henrico conditis non fuisse constat; sed erant avitæ consuetudines, quas ipse a majoribus et antecessoribus regibus velut per manum acceperat, quasque universi præsules, et regni optimates, tota denique Anglia, solo Thoma excepto, susceperat. Si de pietate erga Deum agitur, piissimum principem, divini numinis observantissimum, blasphematorum et impiorum severissimum exactorem et vindicem norunt omnes, qui historias hujus temporis evolverunt. Si de zelo et obser- au-

quibusdam attentatum fuisse, totamque hanc iniquitatem a sanctuario processisse (66). Accepta siquidem ab eis canonica purgatione illius, illi de mandato summi pontificis publice sententiaverunt (67), eum ab hoc crimine coram Deo et hominibus esse innoxium, et in quosdam magnates, quorum malitiam in hac parte manifeste convicerant, notam infamiae retorserunt.

Illud quoque noveritis, dominum regem, glorio-

sum martyrem in omnibus angustiis suis patronum habere præcipuum (68). Eadem siquidem die, qua primo tumultum martyris visitavit (69); regem Scotiae persecutorem, et impugnatorem fortissimum captum vinculis carceralibus mancipavit. Continuatque deinceps favore successuum ope martyris de universis hostibus gloriosissime triumphavit. Sciatis igitur certissime quod charitatem illam, qua se olim rex et martyr mutuo dilexerunt (70),

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

tia erga Ecclesiam: Quis eum Ecclesie filium devotissimum semper existisse ambigat, utpote qui primus post regem Francie Alexandrum III, summum pontificem agnovit, fovit, seque contra schismaticos pro legitimo Ecclesie pastorem murum opposuit: ut ipsemet Alexander non semel palam et publico testatus est, qui Henricum modo pium principem, modo Catholicum, modo Christianissimum appellat. Taceo ingens et opportunum auxilium quod Henricus præbuit Lucio III summo pontifici contra rebelles Romanos, ut habet ex Rogero Baronius ad an. 1183. Porro munificentiam et profundissimam liberalitatem ipsius erga Ecclesiam, ecclesiasticos, et pauperes, si taceam, loquentur quæ adhuc supersunt et florent infinita propemodum templa, monasteria, xenodochia ab ipso fundata; ita ut vix ullus alius reperitur, qui tot ac tanta in Ecclesiam bona contulerit. Ad hæc ecclesiasticos et religiosos ita semper coluit, ut eos apud familiariter haberet, ex iisque viros quosque celebres, et pietate insignes variis regni sui Ecclesiis præficiendis curaret. Ut ceteros taceam, S. Hugonem de quo ita Nicolaus Trevet in historia ms. quæ est apud V. C. Dominum Bigot: « Hugonis Carthusiensis monachi religiosæ sanctitatis fama ad aures regis Henrici II allapsa, ipsum in amore ejus vehementer accendit. Qui vix multis precibus, ut in domo quadam ejusdem ordinis in Anglia, quam idem rex in diocesi Bathoniensi multis ditatam prædiis, et privilegiis fundaverat, curatoris admitteret officium, potuit obtinere. Quem dum sæpius visitaret, verbis et virtutibus ejus delectatus, vacante sede Lincolnensi, suasit Ecclesie canonicis, ut priorem domus suæ Hugonem in episcopum eligerent, et præferrent in pastorem, » etc. Quid dicam de singulari ipsius erga subditos, humanitate pioque affectu, cum omnes pene historici loquantur. « Nul-lum, inquit Neubrig. l. III, c. 26, grave regno Anglorum, vel tertis suis transmarinis onus unquam imposuit, usque ad illam novissimam decimationem causa expeditionis Jerosolymitanæ, quæ nimirum decimatio in aliis æque fiebat regionibus. » Sed maxime quam benignus et misericors erga pauperes, infirmos et calamitosos exstitit, testis est idem Neubrigensis eod. loco: « Antiquam inhumanam circa naufragos consuetudinem in ipsis regni sui initis eximia pietate correxit, atque hujusmodi hominibus ab æquoreo discrimine liberatis humanitatis officium exhiberi præcipiens, graves in eos pœnas sanxit, qui forte illis in aliquo molesti esse, vel de rebus eorum quippiam usurpare præsumerent. » Cum etiam ipsius filii aduti ac freti regis Francie et comitis Flandrie copiis eum bello impeterent omni-que late depopularentur, « ipse, ut ait Radulfus, a discursu per patriam, ab incendio populari, pauperum a rapinis, ab injuriis viduarum, ab orphanorum pressuris, a vinculis captivorum, a virginum raptu, sed et a sanguinis effusione quam maxime revocare subjectos regia

dignum majestate dijudicans, a tyrannide semper oculos deflexit atque animum. » An denique iniquus fuit erga S. Thomam, quem tantopere in vita et post mortem fovit et dilexit, ut infra declaraturi sumus?

(66) Notat Rogerum Eboracensem archiepiscopum, Jocelinum Sarisberiensem, et Gilbertum Landoniensem episcopos, qui Henricum adversus Thomam exacerbaverunt. Siquidem pacem cum Thoma fecerat Henricus, et viro sancto quemcumque petierat, concesserat, ut ad Ecclesiam suam rediret, ut ipsi suisque ablata omnia restituerentur, et ut excommunicationem in episcopos ob coronationem filii sui a summo pontifice latam fulminaret; in gratiam denique regis Thomas omnino redierat: unde Henricus id filio suo regi, ipse Thomas summo pontifici per litteras declararant: verum cum episcopi absolutionem a Thoma impetrare non possent, regem denuo in sanctum virum commoverunt, unde aspera verba protulit, ex quibus mortis ejus occasio processit. *Legenda Quadrupartita historia l. III, c. 8; Radulfus et alii.*

(67) Refertur instrumentum hoc absolutionis regis apud Rogerium Hoveden, in quo protestatio Henrici in hæc verba inserta legitur: « Quia malefactores illos, » etc.

(68) Sic Radulfus ad an. 1174, 1175, 1181; Gervasius, ad an. 1274; Knyghton et Paris. ad ann. 1174, 1176, 1179; et Hoveden ad ann. 1174.

(69) Mira sunt quæ de pœnitentiæ Henrici II effectibus narrantur ab historicis, scilicet ea ipsamet die qua rex S. Thomæ tumultum adiit, tamque humilem et inauditam hactenus pœnitentiam publice egit, eadem hora, qua missam de Martyre coram martyre prostratus audivit, insignem de rebellibus filiis aliisque suis hostibus, quorum infensissimus Scotorum rex Guillelmus captus est, victoriam gloriose et contra spem omnium divino favore et precibus sanctissimi archiepiscopi reportavit. Legendi omnes hujus temporis scriptores, qui rem totam fusissime narrant, ad an. 1174 et 1175; proferam solum quæ paucis habet Rodolphus Coghessalensis in Chronico nondum edito: « Rex Anglorum Henricus II, ut in Chronicis Angliæ legitur, de nece S. Thomæ Cantuariensis se per juramentum humiliter excusavit, ne tamen, si in aliquo fuisset ejus necis occasio, et animæ ejus posset nocere, devote pœnitens satisfactionem, ut potuit, adimplere studuit. Veniens etenim ad Cantuariensem Ecclesiam, a singulis Ecclesie fratribus singulos actus disciplinæ libenter accepit; postquam satisfactionem, de filiis cum persecutoribus et de aliis triumphum obtinuit gloriosum. »

(70) Quod Henricus S. Thomam in Vita et post mortem plurimum dilexerit, hinc apparet quod eum ex satis humili loco ad tantas dignitates evehit, cancellarium suum instituit, opibus cumulavit,

neque mors, neque gladius abolevit : *Fortis, enim A charitas nunquam exiit* ⁶⁶. *Hæc est porta speciosa, est dilectio ut mors* ⁶⁷; et cum omnia transeant, quæ in subversione Hierusalem integra et intacta

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

majora et secretiora regni negotia ei commisit, in Franciam, ut ei reconciliaretur, pacemque cum illo firmam iniret, profectus est, bis ei equum ascendenti stratoris officio functus strepam tenuit, eum ad Ecclesiam suam pacifice remisit, quidquid ipsi exsilii tempore fuerat ablatum benigne restituit, ad filium regem de pace cum eo facta rescripsit. Audita vero nefaria illius nece vehementer indoluit, pœnitens tumulum adiit, illumque insignibus ornamentis plurimisque donariis exornavit, parentibus ejus facultates libertatemque restituit, sororem denique sancti, nomine Mariam, monasterio Berkingensi abbatissam præfecit.

Quanta autem charitate Henricum prosecutus sit S. Thomas, manifestum est ex eo quod ei in vita fideliter adhæsit, salutique ipsius sedulo invigilavit. Post mortem vero gloriosum ei de hostibus triumphum obtinuit, eique in omnibus angustiis continuo adjutor fuit, ut historici omnes unanimiter narrant, et ipse rex sæpissime fassus est.

Cur ergo, inquires, tam acris inter eos contentio exarsit? Cur tam animose inter se altercati sunt? nempe quia uterque jura sua, Henricus regni, Thomas Ecclesiæ suæ tuebatur. Henricus avitas consuetudines, scilicet ab Henrico avo, et aliis antecessoribus suis statutas observari volebat, Thomas Deo et Ecclesiæ contrarias esse querebatur. Verum, post longam inter eos disceptationem, et septenne archiepiscopi exsilium, Henricus pro bono pacis, mediantibus Alexandro III, summo pontifice, et Ludovico Juniore Francorum rege, archiepiscopo reconciliatus fuerat, et de reconciliatione Henricus ad filium regem juniorem, Thomas ad Alexandrum III rescripserant, quarum litterarum exempla sunt apud Radulfum ad ann. 1170 et 1172, Bromton, ad an. 1171, 1172; Gervasium ad an. 1172; Matth. Paris. ad an. 1170, 1171 et 1174.

Sed ecce nova dissensionis occasio ex improvviso orta. Querebatur Thomas de coronatione regis junioris ab Eboracensi archiepiscopo contra jus Ecclesiæ Cantuariensis facta, et obtemperata summo pontifice clam et inscio rege excommunicationis sententia, Eboracensem et alios episcopos, qui coronationi interfuerant, excommunicatos denunciaverat. At vero episcopi, cum a Thoma absolutionem non potuissent impetrare, confestim ad regem confugerunt, ejusque animam jam multoties exacerbatum, et ad iram paulo natura procliviorum, novo hoc et insperato nuntio usque adeo concitaverunt, ut in duriora verba proruperit, quæ mortis Thomæ occasionem præbuerunt.

Certe videtur vir sanctus, aliquanto mitius potuisse agere, et injuriam hæc Ecclesiæ suæ illatam dissimulare ad tempus, vel saltem obtinere ab Henrico, ut a se rursus rex junior coronaretur, sicut postea factum est a Rotrodo archiepiscopo Rothomagensi, qui, petente Ludovico Francorum rege, Henricum illum Juniore cum Margareta uxore sua ejusdem Ludovici filia denuo coronavit, ut est apud Bromton. Poterat etiam in hoc imitari S. Anselmum suum in illa sede prædecessorem, qui licet exsilii sui tempore Henricus I, jubente Guillelmo II rege ab episcopo Londoniensi coronatus fuisset, reversus tamen ab exsilio non reclamavit, sed coronationem factam pro bono pacis confirmavit, ut habent Radulfus, Gervasius, et Knyghton.

Verum quænam fuerit in tam benigno tamque

miti præsule tantæ severitatis ratio solius est Dei judicium ferre, nos de ea quidquam temere sentire nec possumus, nec debemus. Hac de re sic Guillelmus Neubrigensis lib. II, cap. 25: « Rege ergo in transmarinis partibus consistente, idem archiepiscopus cum licentia et gratia regia ad Ecclesiam propriam remeabat. Hæbat autem penes se, rege inscio, litteras domini papæ, contra Eboracensem et alios episcopos, qui illi infaustissimæ coronationi interfuerant, impetratas, factæ jam concordie irritatrices, et majoris iræ provocatrices futuras. Has in Angliam ad suspensionem episcoporum præmissas ipse sequebatur zelo justitiæ fervidus, utrum autem plene secundum scientiam, novit Deus. Nostre enim parvitati nequaquam conceditur de tanti viri actibus temere judicare. Puto tamen quod beatissimus papa Gregorius in molli adhuc teneraque regis concordia mitius egisset, et ea quæ sine fidei Christianæ periculo tolerari potuissent, ratione temporis et compositione pacis dissimulanda duxisset, juxta illud propheticum; *Prudens in tempore illo tacebit* (Prov. XI), quia tempus malum est. Itaque quod a venerabili pontifice tunc factum est, nec laudandum esse judico, nec vituperare præsumo; sed dico si vel modice in hujusmodi a sancto viro per zeli laudabilis paulo immoderatiorem impetum est excessum, hoc ipsum est sacra, quæ consecuta nascitur, igne passionis excoctum. »

Neque tamen idcirco immunem a peccato dixerim Henricum regem. Licet enim reipsa non occiderit S. Thomam; gladio tamen linguæ occidere visus est, cum asperioribus verbis in sanctum virum iræ fervore prolatis, ejus occidenti occasionem dedit: unde et peccavit, et ipsemet se peccasse fassus est, et se a Deo ob peccata punitum fuisse scripta epistola ad Alex. III, S. P. quæ est 156 inter epistolas Blesensis. Nec sine causa; nam etiamsi peccatum ei remissum sit, quia ingemuit, et pœnitentiam egit, exemplo David, quia tamen blasphemare fecit inimicos Dei, non recessit gladius de domo ejus. Filius ejus primogenitus Henricus, et jam rex coronatus, immatura morte ereptus est. Richardus secundus, regni que non diu hæres, infeliciter obiit. Tertius Joannes, et ipse rex, Northmanniam, Aquitaniam, Pictaviam, Andegaviam, aliasque provincias, et pene totum Angliæ regnum amisit. Ipse vero Henricus ab uxore, filiis, et proceribus regni sui impeditus, mœrore contabuit et mortuus est.

Quomodo autem obierit Henricus convenit inter omnes hujus temporis historicos, et præsertim inter eos qui de rebus Anglicis scripserunt. Sic autem habent. Cum Henricus se a rege Francorum bello peti, et a filii Richardo et Joanne cum maxima exercitus sui parte derelictum videret, D initio quidem resistere conatus est; verum cum multas urbes jam captas, seque prælio impari agnosceret, pacem cum Franco, iniquis tamen conditionibus inire compulsus est, atque paulo post nimio dolore maxime ob filiorum perlidiam absorptus, in febrem incidit, et apud Chinonem obiit. Testamentum autem condidit, quo jussit corpus suum in monasterio Fontis-Ebraldi sepeliri. Quod quidem celeberrimæ religionis titulo inclitum specialiter vivus coluerat, et tantis prævenerat beneficiis, ut in eo potissimum juxta meritum votumque proprium corpori suo locum requietionis sub expectatione futuræ resurrectionis deberet acci-

⁶⁶ Cant. 8. ⁶⁷ I Cor. 13.

permansit; cumque omnia evacuentur in morte, dilectio in morte non moritur, cujus fortitudini mors succumbit.

Regnum quidem Angliæ, quod adversus regem Stephanum armis sirenuissimum sudoribus obtinuerat bellicis (71), licet adolescentulus et contemptus, filii ejus (72) consilio et auxilio regum et principum circumjacentium gravi seditione turbarant. Ipse autem destitutus suis, et ab extraneis impugnatus, illo succurrente, in cujus virtute unus fugat decem millia, prævaluit universis, deditque in manus ejus hostes suos Dominus, *ad aligandos reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in maniciis ferreis* ⁶⁵. Ille ergo, qui convertit corda filiorum ad patrem, ipse in filiis nostri regis suscitavit ac mittat filiales et devotos affectus; ipse sedem patris in tempora longa stabiliat, et faciat pacem. Scio enim quod si bella iterum suscitaverint in parentem, succidet eos Dominus. Nam Dei

Audicio et lege fatali sancitum est, ut quicumque de consanguinitate illius bellis ipsum impugnare præsumperint, non dimidiet dies suos. Hoc autem in libro experientię jam de multis legimus, et fide oculata cognovimus.

EPISTOLA LXVII.

AD HENRICUM REGEM ANGLIÆ.

[c. A. D. 1161.]

ARGUMENTUM. — *Archiepiscopus Rothomagensis Henrico II Anglorum regi multis rationibus, exemplisque regum tam profanis, quam sacris persuadere conatur Henricum filium regni hæredem literis esse imbuendum.*

Domino suo dilectissimo HENRICO illustris. Anglorum regi, duci Northmanniæ et Aquitaniæ, et comiti Andegaviæ, suus ROTHRODUS (72*) divina permissione Rothomagensis archiepiscopus, salutem in eo per quem reges regnant.

Licet prudentia vestra sibi sufficiat et eruditionis alienæ suffragia non mendicet, quod tamen vobis ad utilitatem cedere credimus et honorem,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

pere. » Hæc Neubrigensis testis *συζητόρος*, lib. III, *De rebus Anglicis*, cap. 25. Similia legere habes apud Rogerum Hovedenum, Matthæum Paris, Radulfum, Westmonasteriensem, Walsinghamum, Giraldum, Bromton, Nangiacum, et alios. Unde apparet quam inepte Chronicum nescio quod Flandricum anonymum nullo teste aut auctore nixum, retulerit, Henricum, cum ab exercitu Franco vehementius urgeretur, in cubiculum interius confugisse, ubi et milites eum insequentes habena equi ut ferunt, inquit, strangulatam reppererunt. » Quam fabulam miror scriptorem recentem, celebrem tamen, in historia Francia referre voluisse, eique potius fidem adhibuisse, quam innumeris aliis historicis omni exceptione majoribus.

Imponet coronidem laudibus piissimi principis elogium, quod in Necrologio sanctimonialium Fontebrauldensium legitur, quodque nuper ad me pro sua summa benignitate transmisit clarissimus ac studiosissimus Dominus Pavillon, qui historiam celeberrimi istius monasterii propediem daturus est: ex qua multa ad Henrici nostri munificentiam ac pietatem manifestandam, pertinentia præter ea quæ superius adduxi, lector depromere poterit. Est autem elogium ejusmodi.

HENRICUS SECUNDUS

rex Anglorum.

« Non. Julii 1189, migravit a sæculo feliciter Henricus, vir bonæ memoriæ, illustris rex Anglorum, et dux Northmannorum, et Aquitanorum, comes Andegavorum, pius pater, defensor strenuus, benefactor magnificus Ecclesiæ Fontis-Ebrauldi. Hunc itaque Patrem nostrum charissimum summum et æternum rerum conditor præ cæteris principibus et regibus terræ probatissimus beneficio, et nobili thesauro ditavit scientiæ, ut secundus probitate Alexander, alter Salomon scientia putaretur. Ipse quidem in subditorum regimine providus, præcipuus in injuriis defensor, juxta divinam sententiam, superbiorum contumaciam confundebat et arrogantiam; pauperes et humiles, pupillos et viduas pietatis gremio confovebat. Erat adeo iste noster piissimus pater morum honestate providus, ut nullum juris sermonibus exasperans cunctis se amabilem exhiberet. A diebus juventutis

suz amore Dei et interventu materteræ suæ Mathildis felicitis memoriæ venerabilis abbatisse nostræ ecclesiam nostram nimia paupertate depressam manutendam et protegendam, confovendam, ampliandam bene suscepit, et iste semper fuit provisor unicus ac patronus; inenarrabilia siquidem et ineffabilia sunt ejus beneficiæ, ut nec mente comprehendendi, nec lingua valeant explicari. Non hoc utique silendum duximus, quod non solum circa nos pietatis suæ viscera sentire consuevimus, imo etiam conventus nostros per cæteras nationes dispersos suorum largitate beneficiorum et munerum ampliavit. Interea officinas nostras valde angustas plurimum ampliari curavit, insuper sancti Lazari structuras renovavit, et beatæ Mariæ Magdalensæ ædificia casura rædificavit. Nec noc etiam prætermittendum est, qualiter tempore prævalidæ famis nobis subvenit; ita ut vix aliqua apud Fontebraudi remansissent, nisi Deus solita pietate per manum ejus nobis auxilium præbuisset. Ad extremum itaque quod sine cordis dolore et lacrymarum inundanti effusione dicendum non est, sicut Christus suos, sic in fine ipse maxime dilexit nos; ita scilicet ut nobis sinceræ veritatem dilectionis, quam circa nos habebat, exhiberet, sic nobis contulit et concessit, et relictis propriis ecclesiis per diversa terræ suæ spatia constitutis, licet majoris dignitatis sint et auctoritatis, in ecclesia nostra, inter pauperes Christi virgines et ancillas, sicut disposuerat, corpus ipsius traditur sepulturæ. Quapropter summi Dei immensam clementiam multis singultibus exoramus, ut animam istius charissimi patris nostri, beatissima virgine Maria dulci et singulari mediatrici nostræ, in cujus ecclesia ejus corpus requiescit, intercedente cum omnibus sanctis et electis suis, requiescere faciat, » etc.

(71) Ex supradictis constat, non armis Henrici, qui admodum juvenis et militiæ tiro erat, sed Gaufridi patris matrisque Mathildis industria regnum Angliæ acquisitum.

(72) Ita Radulfus ad ann. 1174 et 1175; Bromton ad an. 1174; Gervasius et Matth. Paris. ad eundem et sequentem, et Hoveden, apud quem legitur instrumentum

(72*) De hoc multa diximus ad epist. 23.

⁶⁵ Luc. 2.

dissimulare non possumus, nec debemus. Experimento siquidem didicimus, quantum commoditatis accesserit terræ vestræ in eo, quod liberalibus disciplinis vestræ primitiis adolescentiæ imbuistis. Cum enim aliis regibus sit rude et informe ingenium, vestrum, quod exercitatum est in litteris, in magnarum rerum administratione est providum, subtile in judiciis, cautam in præceptis, in consilio circumspectum. Ideoque omnium episcoporum vestrorum unanimiter in hoc vota concurrunt, ut Henricus filius vester et hæres litteris applicetur, ut quem vestrum expectamus hæredem, habeamus tam regni quam prudentiæ successorem. Scitis, quod totius prudentiæ compendium in litteris continetur, si respublica regenda est, si prælia committenda sunt, si castra metanda, si machinæ erigendæ, si renovandi aggeres, si propugnacula faciendæ: denique, si quies libertatis, si iustitiæ cultus, si reverentia legum, si finitimarum gentium amicitie sunt firmandæ, libri hæc omnia erudiunt ad perfectum.

Rex equidem sine litteris, navis est sine remige, et volucris sine pennis. Recensent historiæ⁶², quantum Julio Cæsari contulerit litteras didicisse. In litterali studio tantus fuit, ut quaternas simul dictaret epistolas. Quantus in juris civilis peritia fuerit, leges Romanorum indicant. Virtutem potentis ingenii, quam jugiter in philosophia exercuit, prædicat subtilitas bissextilis. Doctrina Aristotelis, et continuum sub eo virtutis exercitium magnum magnificavit et extulit Alexandrum⁶³.

*Adde, quod ingenuas didicisse fideliter artes
Emollit mores, nec sinit esse feros* (73).

Teste Salomone: *Melior est sapientia cunctis opibus pretiosis et omne desiderabile non potest ei comparari*⁶⁷. Rex idem pacificus se illam super salutem et omnem pulchritudinem dilexisse fateatur, et cum ea bona sibi pariter evenisse omnia gloriatur. Rex, cui omne iudicium in populo datum est, quomodo iudicabit populum suum in lege Domini, si legem Domini non cognovit? de rege scriptum est in lege Domini in hunc modum: *Postquam sederit rex in solio regni sui describet sibi Deuteronomium legis in volumine*⁶⁸. In quo manifestissime liquet quod in rege scientia litterarum exigitur, ut sit in lege Domini voluntas ejus, et meditetur in ea die ac nocte. Meditatio et exercitatio tota erat in lege Domini, in justificationibus et mandatis. *In lege, inquit, tua meditatus sum, et lex tua meditatio mea est. Exercebar in justificationibus tuis, et in mandatis tuis exercebar*⁶⁹,

et plurima in hunc modum. Procedant autem cum David alii reges, Ezechias, Josias, et alii sanctissimi reges, qui custodiebant testamentum Domini, et præceptum, quod dedit illis. De Josia rege legitur⁷⁰, quod cum in ejus præsentia Deuteronomium lectum esset, humiliavit se, et flevit coram Domino, eo quod legem Domini non servasset; percussitque fœdus cum Domino, quod ambularet in viis ejus de cætero: quod et fecit. Procedant etiam de schola Evangelii, Constantinus, Theodosius, Justinianus et Leo, atque alii Christianissimi principes, qui populum rexerunt in lege Domini, in fortitudine armorum, nec minus militia litterarum. Non video qualiter princeps perseveret in regno, aut iudicet populos in æquitate, nisi consilio litteralis prudentiæ muniatur; Sapientia enim dicit: *Judex sapiens iudicabit populum suum, et principatus sensati stabilis erit*⁷¹. Et ibidem: *Rex, qui iudicat in æquitate populos, et sapientiæ pauperes, thronus ejus in æternum manebit*⁷². Quia David postulat a Domino, ut sapientiam et scientiam doceatur, ideo se Dominus in eo virum secundum cor suum invenisse testatur⁷³; cumque eum postmodum in regale solium sublimasset, continua temporum successione regnum ei perpetuum pollicetur. *De fructu ventris tui, dicit, ponam super sedem tuam*⁷⁴. Item: *Et ponam in sæculum sæculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies cæli. Si custodierint filii tui mandata mea, et testimonia mea hæc quæ docebo eos, ipsi et filii eorum sedebunt super sedem tuam. Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, etc., visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum*⁷⁵. Ex prædictis manifeste conjicio, quod per imprudentiam filiorum regna sortium transferuntur ad externos. Nam, juxta Sapientiæ verbum: *Regnum a gente in gentem transfertur propter injustitias et injurias, et contumelias, et diversos dolos*⁷⁶. Percurre a primo rege in Israel, et vide quomodo vita Saul et Jonathæ, et omnium succedentium quasi tela aranæ in brevi succisa est, et quanto amplius intumuerunt adversus scientiam Dei, tanto gravius dejecit eos, dum alleverentur. Non est consilium adversus sapientiam Dei. Frustra curritur ad munitiones et cuneos armorum. Dominus est, qui iudicat reges terræ; *qui aufert spiritum principum*⁷⁷, et non est qui de manu sua possit eruere. Loquitur Dominus per Prophetam: *Erudimini, qui iudicatis terram*⁷⁸. Hæc est vox, ad cuius auditum beatus Job⁷⁹ comminando reges invitat. *Si audierint, inquit, reges vocem Domini, comple-*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

strumentum pacis. Lege etiam quod scribit ad an. 1183.

Hæc epistola scripta videtur circa an. 1177, postquam filii Henrici regis in gratiam patris redierunt,

(75) Hi duo versus ex Ovidio deprompti. Scripta est hæc epistola circa ann. 1161, cum Henricus filius regis esset fere septennis.

⁶² Plutar. in Cæsar. ⁶³ Plutar. in Alexand. ⁶⁷ Sap. 7. ⁶⁸ Deut. 17. ⁶⁹ Psal. 118. ⁷⁰ II Reg. 22. ⁷¹ Eccli. 10. ⁷² Prov. 29. ⁷³ I Reg. 13. ⁷⁴ Psal. 131. ⁷⁵ Psal. 88. ⁷⁶ Eccli. 10. ⁷⁷ Psal. 75. ⁷⁸ Psal. 2. ⁷⁹ Cap. 36.

bunt dies suos in bono, et annos suos in gloria. Si autem non audierint, transibunt per gladium et consumentur in stultitia.

Ecce quam terribilis est finis regum, qui eruditionem Domini non admittunt. Ecce qualiter stultitia, sive illitteratura regum cedit eis in perniciem; ipsorumque præsentium temeritas frequenter subjectos præcipitat in ruinam. Temeraria David⁸⁰ præsumptio in populi numeratione, fuit illius magnæ pestis occasio, quæ septuaginta milia de populo interemit. Pro peccato Saul populus in monte Gelboe cecidit⁸¹. Culpa Jeroboam in populum redundavit⁸². Religiosorum communis est opinio, quod de lumbis vestris super solium non sedebit filius, nisi primitietur in litteris, et lege Domini diligentius instruat. Potentia Domini non minor est in potentissimo regno transferendo, quam in tugurio pauperis evertendo. Quis in Græcia potentior fuit Alexandro⁸³, et tamen ei successisse legitur, non suus, sed saltatrix filius. Successorem Julio Cæsari fecit adoptio, non natura⁸⁴. Cæsareæ domus totum relege et revolve progressum, et invenies quia in brevi periit memoria eorum, et ad inferos descenderunt, quoniam a se scientiam Dei repulerunt et ipsi repulsi sunt, eisque aut hostes, aut ignoti viri et extranei successerunt. Date igitur operam, amantissime princeps, ut filius vester pueritiæ cursum litteralibus disciplinis impendat, quatenus sic et malitiam discat innatam beneficio litterarum, et laudabilem exemplis operum assuescat. Bene valete.

EPISTOLA LXVIII.

AD ALEXANDRUM III PAPAM.

[A. D. 1180?]

ARGUMENTUM. — *R. archiepiscopus Cantuar. accusat abbatem Malmesburiensem, quod se ab obedientia sui episcopi subtraxerit. Deinde fuse deplorat quanta mala secuta sint ex exemptionibus abbatum per pontifices Romanos ob episcoporum quorundam tyrannidem indultis.*

Sanctissimo Patri et domino ALEXANDRO Dei gratia summo pontifici, R. Ecclesiæ Cantuariensis humilis minister, devotissimum subjectionis obsequium.

Sicut eminentiam apostolicæ sedis, etc. *Vide inter variorum ad Alexandrum epistolas, post ipsius Regesta, Patrologiæ, t. CC.*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(74) Fuit hic Radulfus ex illustri familia comitum de Bellomonte progenitus, Richardi ex filia naturali Henrici I Anglorum regis filius. Assumptus est ad episcopatum circa annum 1178, et paulo post, scilicet anno 1179, interfuit concilio Lateranensi, præsentente Alexand. III.

Quo autem anno scripta sit hæc epistola incertum est. Nam quod ad an. 1173 eam refert Baronius,

EPISTOLA LXIX.

AD RADULPHUM (74) ANDEGAVENSEM EPISCOPUM.

[A. D. 1182?]

ARGUMENTUM. — *Deplorat lapsum populi Andegavensis, qui Henricum II Anglorum regem bellum gerentem contra rebellem filium Henricum turpi fuga desererat; hortaturque episcopum, ut eum vel in fidem sui principis revocet, vel spirituali gladio compescat.*

Reverendo Patri ac domino RADULPHO Dei gratia Andegavensi episcopo, suus P. Bles. Bath. arch., salutem animæ, et corporis sanitatem.

Sicut de invaletudine vestra turbata est anima mea, sic de convalescentia vestra vehementius exultat. Benedictus autem Dominus, qui castigans castigavit vos, et morti non tradidit vos, misericorditer reservans ad dandam scientiam salutis plebi ejus. Tempus equidem est accingi gladio et arripere iudicium ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Enormiter peccavit populus vester, cujus malitiam, nisi digna et tempestiva animadversione contuderitis, verendum est ne vobis et populo Dominus irascatur, et ne in caput vestrum aliena transgressio refundatur. Et unde hæc proditoria factionis iniquitas, ut Andegavensis exercitus, tanquam transfuga et desertor dominum suum in acie hostilibus cuneis fugiendo exponeret? Excusabilior esset fuga, si decissent victualia, si arma deficerent, si fortior hostis insisteret, si princeps duceretur captus, aut in acie cecidisset. Nunc autem sine timore, sine vulnere, sine periculo, sine hoste fugit exercitus, ut hostium gratiam ex sui principis desolatione captaret. Sane, quia benignitas regis majestatis semper eos blandi rexerat et mansuete tractaverat, prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, atque beneficio indulgentis mansuetudinis abutentes se in insolentiam contumaciter erexerunt. Scio quia dominationem filii malitiose desiderant, tantumque, ut poetæ verbo utar⁸⁵,

A principe vulgus

Dissidet, et qui mos populis venturus amatur:

Et sicut habet eorum communis opinio,

Regnorum sub rege novo mitissima sors est.

Milites quoque, qui contra præstitum patri juramentum in partem filii conjuratione clandestina transierunt, non minus essent puniendi quam populus, quoniam

Facinus quos inquinat aequal.

⁸⁰ II Reg. 24. ⁸¹ I Reg. 51. ⁸² III Reg. 14. ⁸³ Quint. Curt. lib. ult. ⁸⁴ Suet. in Augusto. ⁸⁵ Lucan. lib. viii.

Quia in filio vita diuturnior, et terribilior dominatio A
expectatur,

Degeneres trepidant animi, pejoraque versant.

Verumtamen sicut Moyses ob vitulum conflatilem zelo succensus excanduit, atque viginti tria millia hominum occidendo multorum culpam ⁶⁶, teste Augustino ⁶⁷, vindicavit in paucis; sicut Julius Cæsar militarem tumultum, quem adversus eum excitaverant multi, paucorum animadversione cohibuit ⁶⁸; sic expeditur domino regi non dissimulare, aut negligere hunc excessum, sed ita paucorum insolentiam ferro ultionis abscindere, ut, terrore derivato ad posteros, facinus non redeat in exemplum. Dominus loquitur per prophetam: *Si Dominus, inquit, sum, ubi timor? si pater sum, ubi amor* ⁶⁹? Nobilissimus siquidem rex, qui rigorem B
dominationis paterna temperaverat lenitate in populo infideli nec amorem reperit, nec timorem. *In stratagematibus Julii* legitur Clearchum Lacedæmoniorum ducem dixisse, principem exercitui magis esse timendum quam hostem ⁷⁰. Faciat, quæso, timor humiles, quos fecit mansuetudo principis timidus et rebelles. Leges equidem imperiales in eum qui desertor est, vel transfuga, vel emansor, pœnam ordinariam, ad furcam, scilicet, vel ad bestias dictaverunt. Appius Claudius eorum, qui a militari statione cesserant, decimum quemque militem sorte ductum fuste legitur occidisse ⁷¹. Fabius Rullus consul ex duabus legionibus, quæ loco cesserant, vicenos sorte ductos in conspectu omnium securi percussit ⁷². Q. Fabius Maximus transfugarum dexteram præcidit ⁷³. Marcus Cato comprehensus in furto commilitonibus idem fecit. Nihil detestabilius est nota proditoris in milite. Licet Joab omnia fortiter fecerit, non computatur tamen in catalogo fortium David, quia fortitudinem ejus proditio in Abner et Amasa denigravit ⁷⁴. Non dico, ut vestro consilio vel hortatu Dominus rex in populum vestrum rigorem gladii materialis exerceat; scio enim quod in hac parte vices exacti judicis exsequatur, sed quod vestrum est agite. Manus dissolutas, genua debilia, mentesque trepidas roborate, atque infideles animos, aut revocetis ad fidem sui principis, aut spirituali eos gladio compescatis. Novum siquidem a domino papa noveritis emanasse mandatum, ut quicumque pacem domini regis turbant, appellatione remota, excommunicationis vinculo astringantur (75). Hac auctoritate fretus dominus Cantuariensis omnes domini regis impugnatores apud Cadomum nuper excommunicavit, nec regi juniore, nec alii exceptionis gratiam fecit (76). Illud autem certissime teneatis ipsum nunquam aliquem excommunicasse, qui aut non moreretur in proximo, aut cujus non operiret faciem subita et ignominiosa confusio (77).

Exeratis itaque gladium Petri, ut ad debitæ fide-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(75) Id est quod Bles. scripserat epist. 47 ad C
Henricum regem filium Henrici II, nomine Richardi Cantuar. his verbis: « Scias nos recepisse a S. pontifice in mandatis, ut et omnes in pacem Domini tui turbant, sublato appellationis remedio, excommunicationis vinculo inmodemus. »

(76) Rog. de Hoveden ad an. 1183: « Interim Richardus Cantuar. archiepiscopus, et Henricus Bajocensis, et Joannes Ebroicensis, et Radulphus Lexoviensis, et Frogerius Sagiensis, et Waleranus Roffensis episcopus, una cum abbatibus Northmanniæ, et clero, et populo multo venerunt Cadomum, et ibidem in monasterio D. Stephani solemniter in communi plebis audientia sententiam excommunicationis tulerunt in omnes qui pacem et concordiam inter dominum regem et filios suos faciendam impedirent, excepta solius regis filii persona. » Petrus noster pronuntiat regem Juniorem non fuisse exceptum ab hac sententia excommunicationis; Rogerus contra vult exceptum fuisse. Videntur D
hæc duo contradictoria, nisi præstet ea conciliare, dicendo Henricum juniorem non fuisse nominatim exceptum in sententia excommunicationis, et hoc voluisse Blesensem, tamen non fuisse in ea involutum, adeoque aliquo sensu exceptum fuisse; quatenus scilicet proceres Angliæ, inconsulto rege, non excommunicantur. Nam, referente Eadmero, Guillelmus I, nulli episcoporum suorum concessum iri permittebat, ut aliquem de baronibus suis, seu ministris, sive incesto, sive adulterio, sive aliquo capitali crimine denotatum, publice, nisi ejus præcepto, implicaret, aut excommunicaret, aut illa ecclesiastici rigoris pœna constringeret. Et Radulfus de Diceto, ad ann. 1165, loquens de excommunicatione quadam læta per B. Thomam Cantuarien-

sem, rege inscio, adversus Willelmum Ainefordiæ dominum: « Archiepiscopus eum excommunicavit. Quod quia, minus certiorato rege, fecisset, maximam regis indignationem incurrit. Assertit namque rex, juxta regni dignitatem, quod nullus capitaneorum, nullus militans regni, nullus minister regis, nullus scilicet, ut vulgariter loquar, de rege tenens in capite castellum, villam, vel prædium, citra conscientiam regis, est excommunicandus ab aliquo, ne, si super hoc rex certioratus non fuerit ignorantia lapsus communicet excommunicato, capitaneum suum venientem ad se vel invitans ad osculum, vel recipiens in concilium. » Idem habet Matth. Paris. et in concilio Clarendoniæ celebrato anno sequenti, c. 7: « Nullus qui de rege tenet in capite, nec aliquis Dominicorum ministeriorum ejus excommunicetur, nec alicujus terræ eorum sub interdicto ponantur, nisi prius dominus rex; si in regno fuerit, conveniatur; vel justitia ejus, si fuerit extra regnum, ut rectum de eo faciat; et ita, ut quod pertinebit ad regis curiam, ibi terminetur; et de eo quod spectat ad curiam ecclesiasticam, ad eandem mittatur, et ibidem terminetur. » Exstant definitiones synodi hujus apud Gervasium, ad annum 1164. Exstant quoque apud Matth. Paris., sed depravatæ. Et quidem historicorum nemo scripsit Henricum Juniorem anathemate fuisse percussum, neque ipse Petrus noster, epist. 2, in qua dum solatur Henricum II de ejus morte maxime incipientem, lapsum anteactæ vitæ, et pœnitentiam finalem ejus memorat.

(77) Si Henricus Junior non fuit exceptus ab eorum numero, quos Richardus Cantuariensis anathemate percussit, est quod dicatur quoque de eorum numero fuisse, qui post sententiam excom-

⁶⁶ Exod. 32. ⁶⁷ In *quæst. V et N. Test. m. c.* 102. ⁶⁸ Jul. *Frontin.* lib. iv, c. 5. ⁶⁹ Nal. l. ⁷⁰ J. Front. *Strat.* lib. iv, c. 1. ⁷¹ J. *Front.* ib. c. 1. ⁷² *Ibid.* ⁷³ *Ibid.* ⁷⁴ *II Reg.* 3.

litalis observantiam compellantur inviti, qui spontanea voluntate pro salute principis se morti et carceri debuerant objecisse. Sola fidelitas est, quæ dilatat gloriam populi, quæ pacem firmat, et terrorem incutit inimicis. Adhuc in Annalibus recensentur fideles populi et vivent nomina eorum in æternum. Refert Frontinus ⁹⁵ Casilinos, obsidente eos Hannibale, tantam fidem servasse Romanis, ut eos ad deditionem, neque fames, neque gladius inclinaret: tantaque illos afflictos fuisse inedia, quod mus centum denariis venderetur; venditoremque muris periisse fame, et emptorem mortis periculum evasisse ⁹⁶. Petilini a Pœnis obsessi parentes et liberos ob inopiam ejecerunt, ipsi autem, coriis madefactis et igne siccatis, foliisque arborum vitam trahentes, obsidionem undecim mensibus contempserunt. Cyzicum in contumeliam Romanorum obsederat Mithridates, urbisque captivos produxit, et ostendit obsessis, arbitratus futurum, ut miseratione suorum ad deditionem compelleret oppidanos ⁹⁷. At illi exhortati eos ad mortem fortiter excipiendam, fidem servavere Romanis. Vestri autem Andegavenses, quorum præ cæteris populis erat in actis bellicis fama celebrior, tanquam filii Ephrem intendentes et mittentes arcum, conversi sunt in die belli ⁹⁸; et quasi degeneres et imbelles, ubi fortius et fidelius principi suo adesere debuerant, in fugam ignominiosissimam sunt conversi. Verumtamen speramus in eo qui spes nostra est, qui convertit mare in aridam, quod convertet in proximo corda filiorum ad patrem, et hanc dissensionis amaritudinem dulcorabit. Ipse quoque, qui judicat fines terræ, dabit victoriam regi nostro, et sublimabit cornua Christi sui. Vale.

EPISTOLA LXX.

AD JO. CARNOTENSEM EPISCOPUM (78).

[A. D. 1175?]

ARGUMENTUM. — *Conatur persuadere Carnotensi episcopo, rectius eum facturum, si nepotes potius, pauperes tamen et honestos, quam externos ad ecclesiastica beneficia promoveat.*

Dilecto, et præ omnibus diligendo domino suo Jo. Dei gratia Carnotensi episcopo, suus canonicus PETRUS Blesensis, salutem, et in ira misericordiæ reminisci.

Eam speravimus in vobis et de vobis maturitatis et prudentiæ gratiam, ut vos adulatio fallax facile non seducat. Proverbialiter enim dicitur, quod

Stultum est vas incrustare sincerum ⁹⁹.

Et testimonio Salomonis: *Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum* ¹⁰⁰. Scitis, quod Robertus Salebere caro et sanguis vester est: illi tamen quorum os amaritudine et dolo plenum est, qui

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ

municationis latam ab eo pontifice, in proximo mortui sunt, quia eodem anno e vivis abiit, videlicet 1183, ut historici observant, de Hoveden, de

dicunt bonum malum, et malum bonum, elongant a vobis amicum et proximum, et de linguæ veneno confusi, eum a visceribus vestris nituntur avellere, exterminantes adulatione seductoria legem naturæ, necessitatem sanguinis, beneficium nutrituræ. Nepoti vestro, dum honestus est, et ecclesiasticis idoneus beneficiis, minus aptum aut deteriolem, quæso, non præferatis extraneum, nec ab eo vestræ liberalitatis gratiam avertatis, in quo ista duo concurrunt, natura et meritum. Sane in omni facultate fortius est, quod ex natura procedit, quam quod accedit extrinsecus; semperque sincerior erga vos erit nepotis affectio, quæ naturæ obsequitur, quam quæ sequitur ex fortunæ inconstantia. Aristotelem dixisse ¹ recolitis, quia omne quod natura tale est, magis tale est eo quod non natura tale. Quid est quod in jure civili pactum stipulationem tollit, et a stipulatione non tollitur? nisi quia pactum vinculum naturale est, stipulatio vero civilis est obligatio; jus autem civile naturale corrumpere non potest, cum jus civile a naturali aliquando tollatur. Durum quidem, et nimis austerum est vos eis non esse propitios, quos vobis natura conciliat. Nam et Apostolo teste, *qui suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior* ². Bruta fetus suos nutriunt, et eos, cum fuerint grandiusculi, derelinquunt. Non decet hoc hominem, quem ratio, quem intelligentia faciunt cæteris præ eminentem. Cavete, quæso, ab iis, qui hominibus placent, confusi sunt qui omnia dicunt ad voluptatem, ad veritatem nihil. Adulatio quidem pestis improbissima est, quæ cum statim deprehendatur a paupere, apud divites latenter obrepens etiam circumspæctum circumveniet et prudentem. Aut enim sub dilectionis imagine, aut devotionis obtentu, aut alicujus simulatione officii se adulatio prodigiosa palliat, ut gratius acceptetur: venena enim non dantur, nisi melle circumlita. Gloriosum vobis est, dicit callidus adulator, quod in beneficiorum collatione pauperes honestos vestris nepotibus antefertis: opus Dei est hoc: caro et sanguis non revelat hoc vobis. Et quis in hac exhortatione malitiam non deprehendat? sic adversus eum, in quo dolus non est, quandoque dolosus tentator Pharisæus et Herodianus accessit: *Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo, neque accipis personam hominum: licet census dare Cæsari an non?* Præcedunt blanditiæ, sed venenum est in sermone. Verumtamen omnes laquei malitiæ dissolvuntur, dum producto numismate census, Deo, quod erat Dei, et Cæsari, quod erat Cæsaris, assignatur. Vestra etiam discretio non ignorat quod

Diceto, Brompton, Gervasius, Matth. Paris., etc.

(78)-is est Joannes Sarisberiensis: de quo vide ad epist. 22.

⁹⁵ Lib. iv Strat. c. 5. ⁹⁶ Ibid. ⁹⁷ Front. lib. iv, c. 5. ⁹⁸ Psal. 77. ⁹⁹ Horat. Sat. 1 sat. 3. ¹⁰⁰ Prov. 1. ¹ Lib. 5. Top. c. 1. ² Il Tim. 5. ³ Matth. 22.

extranei et honesti admittendi et beneficiandi sunt, sed nunquam honestis nepotibus præferendi (79). Summa naturæ injuria est nepotem pauperum et honestum abjicere, carnemque et sanguinem suum opprobrio publicæ mendicitatis exponere. Ursa et læna diligunt fetus suos, alienos quoque, si eis impenderint beneficium nutrituræ. Sed et *lamiæ*, juxta prophetam, *nudaverunt mammas, et lactaverunt catulos suos* ⁴. Homo autem adeo effertæ inhumanitatis erit, ut, quem docuit, negligat, et abjiciat quem nutritiv? Qui hoc vobis, reverende Pater, suggerunt, parietem ædificant, et dealbant. Verumtamen Dominus dedit vobis cor et sapientiam, ut non seducant vos spiritus mendacii specie et adulationis, ut adultores deprehendatis in astutia sua, debitumque naturæ in vobis non exstinguat dolositas aliena. Porro Joannes evangelista, licet consanguineus Domini, præ cæteris tamen est dilectus a Domino, alterumque filium Zebedæi, et Jacobum minorem, Joseph etiam justum, Judam et Simonem, linea consanguinitatis a Christi consortio non abscedit. Si nepos vester honestus est et prudens, in viro prudente naturam, in consanguineo diligit honestatem. Si ei apud vos beneficium naturæ non sufficit, ei saltem honestas et litteratura sufficiat, ut vos inveniat benignum et placabilem; apud quem circumscripta omni linea parentelæ de suorum exigentia meritorum gratiam vindicat et favorem.

EPISTOLA LXXI.

AD M. ERNALDUM BLESEMENSEM.

ARGUMENTUM. — *Emerat Blesensis Parisiis libros legum, pretio numerato, sed non abstulerat : quos alius, majori numerato pretio, abstulit. Contendit ergo Blesensis libros illos, licet sibi traditi non sint, ab alio emi non potuisse.*

Charissimo socio et amico magistro ERNALDO Blesensi, PETRUS Blesens. Bathon. archidiac., salutem.

Cum dominus rex Anglorum me nuper ad dominum regem Francorum nuntium destinasset, libri legum venales Parisius oblatis mihi ab illo B. publico mangone librorum : qui cum ad opus ejusdam mei nepotis idonei viderentur, conveni cum

A eo de pretio, et eos apud venditorem dimittons, ei pretium numeravi : superveniens vero C. Saxeburgensis præpositus, sicut audivi, plus obtulit, et licitatione vincens libros de domo venditoris per violentiam asportavit. Quoniam igitur ad eum, qui me misit, redire maturius me oportet, vosque moram facturis estis Parisiis, plenissimam habens in vestra discretione fiduciam vobis prædicti procuracionem negotii committo : aut, si moram Parisiis aliqua vobis necessitas interdicit, magistro Hugoni Genuensi sub litterarum mearum testimonio committatis. Cum enim ratione civili alienis negotiis exactissima diligentia debeat : scio quod si præsentis causæ, cui plurimum assistit æquitas, sollicitè impenderitis procuracionis officium, intentio vestra cum honore et fructu veniet ad effectum. Nam, licet rei venditæ, aut donatæ, aut ex causa relictæ debitæ non soleat sine traditione transferri dominium, hic tamen habeo utilem actionem in rem, per quam contendo libros mihi exhiberi et tradi. Et ad hoc facit lex illa digestorum ad municipalem, de jure omnium incolarum, et lex tertia digestorum de liberis exhibendis. Sed et libertum meum, cujus possessionem nunquam habui, sic peto : item et filium meum adjecta causa ex jure quiritum. Item civis, aut civitas decurionem suum, ut in institutionibus, de actionibus, præjudiciales, et digestis, de rei vindicatione, lege prima, paragrapho, per hanc. Codice de agricolis et censitis, lege quisquis et lege omnes. Ex habet de colonis C Palæstinis, et codice de colonis Thracensibus, codice de fugitivis colonis, de agricolis etiam et mancipiis lege secunda et tertia. In his omnibus mihi vindico rem, cujus possessionem nunquam nactus sum. Sed nec in omnibus his traditionis aut possessionis sit mentio. Nam et libertum petam non traditum aut possessum. Alioquin, quid fiet, si statim post manumissionem se contendat ingenuum? Aut si jus patronatus emerim a patrono, etsi non possederim, tamen ago. Nam etsi pater mihi assignaverit libertum, citra omnem traditionem et possessionem patre mortuo ipsum peto. Item, si debitor paratus erat solvere, deinde convenit, ut

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(79) Tria certa sunt. Primo nepotem dignum præferendum esse extraneo indigno. Unde recte Blesensis ibi : « Nepoti vestro, dum honestus est, et ecclesiasticis idoneus beneficiis, minus aptum aut deteriolem, quæso, non præferatis extraneum; secundo, extraneum dignum præferendum esse nepoti indigno; tertio, nepotem digniorem minus digno extraneo, et extraneum digniorem minus digni nepoti esse præferendum. Sed quid in pari causa? Præferatur nepos, si in eo promovendo nihil carnali studio datum manifeste appareat: Præferatur extraneus, si promotio nepotis apud viros probos cum quodam scandalo indivulse conjuncta videatur. Nihil enim episcopo magis cavendum, quam ne famam suam carnalis in nepotes

D affectus apud æquos rerum æstimatores suspicione commaculet. Apposite Petrus Cantor., c. 43 : « Nepotem ergo tuum incolumem Ecclesiæ non erigas, tamen ecclesiasticum beneficium unde sustentetur, ei assignare potes. Sed quid, si æque honestus est et dignus ut extraneus? Sed et hoc periculosum est, nisi probitas ejus exigat, et excludat omnem infamiam, scandalum et malum exemplum, quod de facili non fit. Non enim exemplum a bene gestis nostris sumitur, sed a cortice, specie et superficie illorum, non a veritate. Si enim dedi nepoti meo propter gratiam, alii meo utentur exemplo, ut dent suis propter naturam magis quam propter gratiam; dicentes : Nonne meis sicut et ille suis dabo? Ege Gratia, ille dat naturæ. »

⁴ Thren. 4

retineret pecuniam in causam crediti, contrahitur A mutuum, quia creditor intelligitur recepisse, et illi dedisse, ut Digest. *De rebus creditis*, lege *singularia*. Expressa similitudinis forma videor libros ab emptore recepisse, et in causam depositi dimisisse. Præterea traditio alia est vera, quæ sit interveniente corporali actu : unde dicitur; traditionibus et usurpationibus quibus rerum dominia acquiruntur, ut codice *De pactis*, lege *traditionibus*. Alia fit per fictionem juris, quæ triplex est; fit enim per constitutionem, ut codice *De donationibus* lege *quisquis*, et Dig. *De rei venditione*, lege *mulier*. Et Digest. *De acquirenda possessione*, lege *interdum*. Alia fit per celebritatem unius actus, quæ alium occultat, ut Dig. *De donationib. inter virum et uxorem*, lege *hæc ratio*. § Sciendum, in medio paragraphi. Alia fit ex appositione custodis, ut Dig. *De acquirend. posses.* lege *quarundam*. Ilac brevi deliberatione usus sum, non ut vos instruam, qui estis in jure civili præcipuus, sed ut ad subtiliora vos excitem. Informis principium vos informabit ad optima : scriptum est enim : *Da sapienti occasionem, et sapientior erit* ⁹ : nam et rivulus ex cursu continuo in magnum plerumque stagnum exuberat, et scintilla incendii ventorum suffragio se porrigit in immensum. Vale.

EPISTOLA LXXII.

AD AMICUM ET SOCIUM.

ARGUMENTUM. — *Acrius invehitur in quemdam olim socium et amicum, qui per invidiam auctor fuerat, ut Blesensis in familiam archiepiscopi Senonensis non ascisceretur, aliisque beneficiis ecclesiasticis excideret. Epistola erudita est abundans versibus poetarum.*

M. PETRUS Blesensis, G. quondam amico et socio suo, salutem quam meruit.

Cum dominus Senonensis (80) me vocasset a scholari militia, et sub certa expectatione tempestivi beneficii suæ familiæ ascripsisset, frequenti suggestionem tuam propositum revocavit, et sicut publice jactitasti, me illuso in spem meam alium introduxit. Benedictus autem Deus, qui spem mihi abstulit, et rem contulit, tuamque conscientiam cruciatu pœnitentis amigere postea non cessavit. Nam juxta ethicum,

*Exemplo quodcumque malo committitur, ipsi
Displicet auctori : prima est hæc ultio, quod se
Judice nemo nocens absolvitur* ⁶.

Illud autem mihi ad votum gratanter accedit, quod publice scitur, hoc non ex culpa mea, sed ex tua invidia processisse, mihique solatio est tuæ conscientie cruciatu.

*Invidia Siculi non invenere tyranni
Majus tormentum* ⁷.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(80) Guillelmus est, ad quem Blesensis scripsit epist. 128 de hoc argumento.

⁹ Prov. 9. ⁶ Juven. sat. 15. ⁷ Horat. lib. 1, ep. ad Lollium. ⁸ Juven. sat. 13. ⁹ Ovid. lib. III. *De pont.* eleg. 3. ¹⁰ Plautus in *Truc.* ¹¹ Horat. l. II, ep. 1. ¹² Ovid. *ex Hysp.* ¹³ Macrob. l. II. *Saturn.* c. 4. ¹⁴ Ovid. l. I. *De pont.* eleg. 8. ¹⁵ Juv. sat. 15. ¹⁶ Lucan. l. VIII. ¹⁷ Ovid. *De pont.* eleg. 4.

*Pœna quidem vehemens, ac multo særior illis,
Quas et Cæditius gravis invenit, aut Rhadamanthus
Nocte dieque suum gestare in pectore testem* ⁸.

Invidia est qua instigante Cain fratricidium commisit, Joab Amasam interfecit, Saul persecutus est David, Judæi Christum Pilato tradiderunt, filii Jacob Joseph Ismaelitis vendiderunt. Nunquam sane invidisses pauperi, si qua tibi inesset generis mentisve nobilitas, quia testimonio poetæ,

*Livor, iners vitium, mores non exit in altos,
Utque latens ima vipera serpit humo* ⁹.

Jam non reputabo me miserum, cui potest alius invidere. Vulgo enim dicitur, quia sola miseria caret invidia. Usque in diem mortis non judicabo me a morsu invidiæ liberum et immunem. Nam, juxta

B Ethicum, ille qui monstra domuit et evasit,

Comperit invidiam supremo fine domari ¹⁰.

Certe, si inimicus meus maledixisset aut nocuisset mihi, sustinuissem utique : sed nunc

Non exspectato vulnus ab hoste tuli ¹¹.

Ideoque et ipsum impatientius fero. Nam teste Nasone,

*Leniter, ex merito quidquid patiare, ferendum est.
Quæ venit indigne, pœna, dolenda venit* ¹².

Illud plurimum adauxit injuriam et ignem indignationis accendit, quia innocentiam meam tantæ majestati reddidisti exosam, quæ solo nutu meam potest damnare et opprimere parvitatem. Legitur ¹³ quod Augustus in Pollionem scripserat Fescenninos : cumque respondere Augusto Pollio moneretur : « At ego, inquit Pollio, taceo, non est leve in eum scribere, qui de levi potest proscribere. » Longe, quæso faciat, a me dominus archiepiscopus manum suam, nec ejus fortitudo me terreat.

*A Jove percussus non leve vulnus habet.
Ipse suas quamvis vires inhiberet Achilles,
Missa graves ictus Pelias hasta dabat* ¹⁴.

Mole, quæso, magnitudinis suæ ire non preinat. Nam satis æquanimitate fero dispendium, quod mihi hostis procuravit oculus.

*Flagrantior æquo,
Non debet dolor esse viri, nec vulnere major* ¹⁵.

Adhuc retineo spei magnæ solatium :

*Nec sic mea fato premuntur,
Ut nequeam relevare caput : sors æqua merentes
Respicit* ¹⁶.

Super omnia desiderabilia mea erat præcipuum, ut in terra nativitatis meæ aliquod beneficium obtinerem : quia

*Nescio, qua natale solum dulcedine cunctis
Tangit, et immemores non sinit esse sui* ¹⁷.

Nunc autem culpis meis exigentibus, vagus et profugus super terram,

*Quo me cunque rapit tempestas deferor hospes*¹⁸

Verum quia innocentia mea per malitiam subversa est, habeo consolationem in Christo, ut sapientia vincat malitiam, et disponat omnia suaviter, quæ graviter sustinere compellor sub expectatione misericordiae suæ.

*Omne solum forti patria est, ut piscibus æquor;
Ut volucris vacuo quidquid in orbe patet*¹⁹.

Si me fortuna deiecit in angiportum, ut ita loquar, arctioris angustiae, non timerem. Poetae namque testimonio,

*Fortuna miserrima tuta est:
Nam timor eventus deterioris abest*²⁰.

Nunc autem de paupertate causari non possum:

*Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.
Quod satis est cui contingit, nihil amplius optet.
Si ventri bene, si lateri est, pedibusque tuis, nil
Divitiæ poterunt regulas addere majus*²¹.

Ecce, qui in domibus regum sunt mollibus vestiuntur. Ego tamen nec sanioribus cibis, nec indumentis ornatoribus uterer, si in regum palatiis habitarem.

*Sit mihi, quod nunc est, etiam minus, ut mihi vivam,
Quod superest avi, si quid superest mihi vitæ.
Nam neque divitiis contingunt gaudia solia,
Nec vixit male, qui natus moriensque sefellit*²².

Nihil prorsus habeo præter patrimonium meum, illudque totum largior et distribuo in parentes; avarior forte futurus, aut largior, si fortuna clementior arrideret. Arridebit equidem, Domino dante, et in caput tuum ignominiose refundetur, quod curialis scholarum, versutus simplicem supplantasti. Jamque tibi debitæ ultionis vicissitudinem rependisses, sed pro minimo mihi est, licet magnus sis in oculis tuis, adversus vilem et abjectum expetere ultionem.

*Quippe minuti
Semper et infirmi est animi, exiguique voluptas
Ultio*²³.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(81) Petrus noster præceptor fuit Guillelmi II regis Siciliae post Gualterum archiepiscopum Panormitanum, ut ipse testatur epist. 66: « Scitis quod dominus rex Siciliae per annum discipulus meus fuit, et qui a vobis versificatoriae atque litteratoriae artis primitias habuerat, per industriam et sollicitudinem meam beneficium scientiæ plenioris obtinuit. » Inde sigillifer regius, et omnium regni consiliorum particeps, æmulos habuit: qua de re ipse ait, epistol. 131: « Cum in Sicilia essem sigillarius et doctor regis Guillelmi II, tunc pueri atque post reginam, » etc. « Panormitanum electum dispositio regni satis ad meum penderet arbitrium, quidam mei æmuli machinantes me a familiaritate regis excludere, procuraverunt ut Ecclesia Neapolitana

A Mibi sufficit ad vindictam quod processu temporis in me promovendo misericordia Altissimi

Videas, intabescasque vilendo.

Me quidem non procurante in promptu est subversio tua, quia testimonio poetae,

*Omnia sunt hominum tenui pendencia filo,
Et subito casu, quæ valere ruunt.
Tu quoque fac timeas, et quæ tibi grata videntur,
Dum loqueris, fieri tristitia posse puta*²⁴.

B Plutas te mihi exitaliter nocuisse, quia usus consilio Jannes et Mambres, atque consilio Achitophel, quorum adhuc hæredes omnes fere curias obsederunt, a me dominum, amicum et proximum elongasti. Recolo quantas insidias æmulorum in palatio regis Siculi Willelmi secundi (81) quandoque expertus sum: qui cum multipliciter me a regis latere studuissent, et non possent amovere, prius ad unum episcopatum et alterum, demum ad Neapolitanam metropolim postulari et solemniter eligi me fecerunt. Ego autem ad hoc nullo potui fraudis artificio inclinari: sciebam enim, quod ad hoc et circa hoc tota eorum versutia versabatur, ut ab aulica conversatione remotum aperta persecutione obruerent. Tu e contrario post unam et alteram præbendam, quibus me fraudulenter emunxeras, mihi in præpositura etiam supplantasti. Porro terribilis in judiciis Deus inter me Siculos proditores terribiliter judicavit. Ipse parcat tibi, ego enim nullam de te expecto ultionem.

EPISTOLA LXXIII.

AD TRES EPISCOPOS ANGLIÆ.

ARGUMENTUM. — R. archiepiscopus Cantuariensis hortatur episcopos ad tollendum e medio abusum, qui in Anglia invaluerat, ut scilicet interfectores sæcularium capitali pœna, clericorum vero et episcoporum tantum excommunicationis pœna plecterentur.

RICARDUS Dei gratia Cantuar. archiepiscopus totius Angliæ primas, et apostolicæ sedis legatus venerabilibus et dilectis in Christo fratribus R. Wintoniensi, G. Eliensi, Jo. Norwicensi episcopis (82), salutem et salubre consilium.

D me in archiepiscopum eligeret, et per majores capituli, ordinationem meam communi decreto et voto unanimi postularet. Vocatus autem non ivi, rogatus et tractus multipliciter non consensi. Episcopatus quoque Rossensis bis mihi oblatum est, oblatumque renui, et honorem ex onere metiens, motus ambiciosos ad sobrios mediocritatis terminos limitavi. Tandem vero Sicilia deseruit, ut patet ex epist. 90. (82) Erant isti tres episcopi plurimum potentes apud regem Henricum II: unde Cantuariensis archiepiscopus eos rogat ut a rege procurent aboleri damnabilem illam consuetudinem quæ in Anglia invaluerat, et in enorme cleri dispendium excreverat, ut si quis sacerdotem, etc. Quæ fuse habentur in hac epistola.

¹⁸ Horat. l. i. ep. 4. ¹⁹ Ovid. 2 fast. ²⁰ Ovid. l. ii. De pont. eleg. 2. ²¹ Horat. l. i. ep. 12 et 2. ²² Horat. l. i. ep. 19, et 18. ²³ Juven. sat. 13. ²⁴ Ovid. l. iv. De pont. eleg. 5.

In Ecclesia Anglicana damnosa omnibus, et omnino damnanda consuetudo invaluit (83), quæ nisi per industriam vestram fuerit omnino sublata de medio, in enorme totius cleri dispendium vehementer excrescet. Si Judæus aut laicorum vilissimus occiditur, statim supplicio mortis addicitur interfectus; si quis vero sacerdotem vel clericum minoris aut majoris status occiderit, ecclesia sola excommunicatione contenta, aut, ut verius loquar, contempta, materialis opem gladii non requirit (84). Scitis quidem quod a Domino dictum est Moysi: *Maleficos non patieris vivere* ²⁵. Et Apostolo teste: *Princeps gladium habet ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum* ²⁶. Sed et Dominus dicit: *Qui vos tangit, me tangit* ²⁷. Et per prophetiam: *Nolite, inquit, tangere christos meos* ²⁸. Ubi igitur posset maleficium immanius et execrabilius inveniri, quam grassari in christos Domini, et in populum acquisitionis libera impunitatis audacia gladium exercere? Accepta mihi esset sententia excommunicationis in talibus, si timorem homicidis incuteret. Sed culpis nostris exigentibus gladius Petri rubigine obductus est, et quia non potest incidere, datus est in contemptum. Si capra, si ovicula furto sublata sit vel occisa, in hujus rei auctorem, si lateat, sententia excommunicationis emittitur; convictus vero aut confessus furcarum patibulo deputatur. Porro clerici vel episcopi occisores Romam mittuntur (85), euntesque in deliciis cum plenitudine apostolicæ gratiæ, et majore delinquendi audacia revertuntur. Talium vindictam excessuum dominus rex sibi vindicat, sed nos eam nobis damnabiliter reservamus, atque liberam præbentes impunitatis materiam, in fauces nostras laicorum gladios provocamus. Ignominiosum est quod pro capra vel ovicula gravior, pro sacerdote occiso pœna remissior irrogatur. Sed his et deterioribus digni sumus, qui jurisdictionem alienam, et nobis

A omnino indebitam ambitione temeraria usurpamus. Nam et in corpore decretorum, et in Epistola ad Romanos ²⁹ hæc verba nos legisse meminimus. Sunt quædam enormia flagitia, quæ potius per mundi iudices, quam per rectores et iudices Ecclesiarum judicantur. Sicut est, cum quis interficit pontificem apostolicum, presbyterum, sive diaconum, hujusmodi reos reges et principes mundi damnant. Omnis equidem justitia ideo exercetur, ut debita quiete gaudeat innocentia, et malignantium temeritas refrenetur. Verumtamen in hac jurisdictione maledicta, quam ambitiose et superbe præsumimus, Deum offendimus, et dominum regem, viamque in clericos malignandi tutissimam laicis aperimus. Nuper apud Wintoniam sacerdos litteraturæ commendabilis et conversationis honestæ malitiose occisus est a Willelmo Frechet, et uxore ejus (86), nec illi maleficium diffidentur. Prompti sunt ergo curiam adire Romanam: nam confidit in ea cor viri sui, atque in specie et pulchritudine sua intendit prospere procedere, et de lenocinio uxoris in via præter absolutionis beneficium fructus uberius manipulos reportare. Vos ergo, dilectissimi fratres, huic publicæ pesti, dum in suo cursu est, maturiore consilio studèatis occurrere: nam si liberius aliquantulum et licentius evaserit, periculum quod inter pauperes nunc versatur nostris in proximo cervicibus imminet. Ecclesia jurisdictionem suam prius exerceat; et si illa non sufficit, ejus imperfectum suppleat gladius sæcularis. Hujus rei auctoritas e synodo Urbani papæ, et decreto Gregorii, ex Epistola Nicolai ad episcopos Galliarum, ex concilio etiam Martini papæ, et ex concilio Carthagin. III, et ex multis sanctorum Patrum institutionibus emanavit. Nec dicatur quod aliquis puniatur propter hoc bis in idipsum; nec enim iteratum videtur, quod ab uno incipitur, et ab altero consummatur. Duo sunt gladii, qui

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(83) Interfectores clericorum clerici sunt vel laici. Clericos episcopi exauctorabant, exauctoratos ob idud crimen nolebant sæculari iudici relinquere puniendos; ne bis in idipsum. Qua de re R. de Dico, ad an. 1164: « Rex Anglorum volens in singulis, ut dicebat, maleficia debita cum severitate punire, et ordinis dignitatem ad iniquum trahi compendium incongruum esse considerans, clericos a suis justitiariis in publico flagitio deprehensos, episcopo loci reddendos decreverat, ut quod episcopo inveniret obnoxios, præsentem justitiario regis, exauctoraret, et post curiæ traderet puniendos. In contrarium sentiebant episcopi: quos enim exauctorarent, a manu laicali contendebant protegere, alioquin bis judicaretur in idipsum, » etc. Idem Math. Paris. ad eundem annum et Joannes Bromton et Gervasius ad præcedentem, quando autem clericum laicus interfecerat, episcopi homicidam excommunicabant secundum canones, et excommunicationis istius vim eam esse volebant ut homicidas immunes redderent a severitate legum civilium latorum adversus eosdem, ne bis in id

ipsum; sic impune quodammodo clerici occidebantur; quippe cum censuræ ecclesiasticæ ab iis contemnerentur. Unde Richardus ibi: « Sed culpis nostris exigentibus, gladius Petri rubigine obductus est. Et quia non potest incidere, datus est in contemptum, » etc. Episcopi usurpabant jurisdictionem regiam; unde idem Richardus: « Jurisdictionem alienam et nobis omnino indebitam ambitione temeraria usurpamus. »

(84) Id est impedit ne exeratur, ut colligitur ex sequentibus.

(85) Absolutionis causa, juxta c. *Si quis, suadente diabolo*, 17, q. 4, quod est Innoc. II concilium London. celebratum anno 1143, præside Rogero Wintoniensi legato ejusdem Rom. pontificis, ex R. de Hoveden et Joan. Bromton ad hunc annum.

(86) Hinc patet episcopos Anglicanos voluisse homicidas clericorum laicos et postquam excommunicati fuissent eadem immunitate gaudere, qua clericis homicidæ exauctorati.

²⁵ Exod. 31. ²⁶ Rom. 11. ²⁷ Zach. 2. ²⁸ Psal. 104. ²⁹ Cap. 13.

mutuum a se mendicant auxilium, atque ad invicem sibi vires impartiuntur alternas, sacerdotium regibus, et sacerdotibus regnum. Ideoque si ab altero suppletur alterius insufficientia, non videtur duplex contritio, aut poenitentia combinata. Nam et illi, qui ad mortis patibulum sunt damnandi, juxta Moguntinense concilium, antequam ad tormenta ducantur, per cordis contritionem et poenitentiam spiritualiter puniuntur, nec duplicitatem contritionis inducit, sed quædam præparatio est ad mortem poenitentia et satisfactio quæ præcedit. Reddentes igitur Deo quæ Dei sunt, et Cæsari quæ sunt Cæsaris, juxta petitionem domini regis, ei tantorum vindictam excessuum relinquamus: reis autem in mortis articulo constitutis, quia sententiam latæ canonis incurrerunt, si absolutionem postulaverint, et in hoc, et in aliis, quantum possumus, sine scandalo et periculo ecclesiæ, humanitatis consilium misericorditer impendamus. Publice namque interest, ut materiali gladio cohibeantur, qui nec Deum timent, nec deferunt ecclesiæ, nec censuram canonum reverentur. Bene valete.

EPISTOLA LXXIV.

AD G. ARCHIDIACONUM.

ARGUMENTUM. — Archidiacono suadet, ut Gaidonem hospitem suum in crimen adulterii relapsum, ac proinde incorrigibilem, non secundo puniat, sed patrem ejus, qui eum ab ineunte ætate ad lusum aleæ, omnium malorum seminarium, assuefecerit. Dilecto amico suo G. archidiacono. P. Blesens. Bathon. archid., salutem et continuos ad vota successus

Preces vobis affectuosas porrigerem pro Gaidone hospite meo, sed nec precandi affectum invenio, nec preces oblatæ merentur effectum. Non excuso apud vos hominem, qui enormi dehonestatione vitæ publice se accusat, nam ut verbo Nasonis utar, *Non est confessi causa tuenda rei* ²⁰.

Sperabam quod esset ex vestræ novissimæ animadversionis flagello correctior (87), et quod ei vexatio dedisset intellectum; sed et nunc reversus est ad vomitum; et pœnæ, quam passus est, immemor, adulteram quam abjecerat ad extraordinarios revocavit amplexus.

Saucius evitat, dicit poeta, pugnas gladiator, et idem Immemor antiqui vulneris arma capit.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(87) Ex hoc loco inferitur adulterii crimen tum temporis fuisse fori ecclesiastici, quamvis perpetratum fuisset a laico.

(88) Quasi vero solius aleæ legibus subdi deberet, sicut Hunni de quibus Ambros. l. *De Tob.*, c. 2: « Et cum sine legibus vivant, solent aleæ solius legibus obedire. » Adversus parentes tam perverse filios suos educantes Joann. Gerson in opere, *De parvulis trahendis ad Christum*, his verbis insurgit: « Multorum parentum et magistrorum cura, vel nulla, vel ultima est de parvulorum suorum moribus, et eorum disciplinata custodia. Quod ergo stupendum, absque ductore positi forte in via

²⁰ Ovid. l. 11, *De font.* eleg. 2. ²¹ Horat. l. 1, ep. 2. ²² Eccles. 13. ²³ Ovid. l. 1, *Depont.* ²⁴ Juven. *Sat.* 9. 14. ²⁵ Ibid. ²⁶ Joan. Sarisberg. l. 1. ²⁷ Polycrat. c. 5: P. Greg. l. 59, *Syntag.* c. 4.

A *Qui post naufragium modo stagna lacusque timebat, Æquoreas iterum remige tentat aquas* ²¹.

Pœnitens despero de correctione illius, qui forte emendabilior erit, si usque ad satiætatem suo arbitrio relinquatur.

*Curando fieri quædam majora videmus
Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.
Vulneris hoc genus est, quod cum sanabile non sit,
Non contractari tutius esse puto* ²².

Videtur autem mihi pater ejus longe damnabilior in hac parte: nam cum filium suum in pueritia sua sanctis et honestis moribus informare debuerit, ingenium illius exercitavit in alea, variaque lenociniorum turpitudine depravavit (88). Tunc equidem erudiendus erat, et ad omnem formam suscipiendam idoneus, tanquam

B *Udum et molle lutum nunc nunc properandus, et
[acri
Fingendus sine fine rota* ²³:
nam

*Fingit equum tenera docilem cervice magister,
Ire viam qua monstrat eques* ²⁴.

Qui si in ætatem venæ durioris evaserit, ad mollietiam ambulatorii gressus non poterit erudiri. Morum siquidem qualitas trahitur a convictu: *Et qui picem tangit, inquinabitur ab ea* ²⁵ corrumpuntque prava consortia bonos mores, teste satyrico,

*Velocius et citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeant animos auctoribus* ²⁶.

C Quid faciet filius, nisi quod viderit patrem facientem (89)?

*Si damnosa senem juvat alea, ludit et hæres
Bulatus, pareoque eadem movet arma fri-
[tullo* ²⁷.

Juvenem vitiosum esse non miror, cujus pueritiam pater aleæ dedicavit. Alea siquidem mendacii, perjurii, furti, sacrilegii mater est. Ideo filium instruens, fuge aleam, dicit Cato. Ludum tesserarum et aleæ legitur ²⁸ Attalus Asiaticus invenisse, quem longe melius est ignorare, quam scire. Chilon Lacedæmonius causa incundæ societatis et amicitiam missus ad Corinthum duces et seniores populi ludentes invenit in alea ²⁹. Infecto itaque negotio rediit, dicens gloriam Spartanorum, quorum virtus noviter constructo Byzantio clarescebat, non esse

lubrica et tenebrosa (quos angelus Domini malus prosequitur) cadunt ex facili. Utinam negligere eos solum esset. Ponuntur ante oculos suos talium operum, ductorumque nefandorum exemplaria, immo et picturarum ignominiosarum et scripturarum lascivarum simulacra, ad quæ aspicientes quid non nisi praviter operantur? Audi Satyricum.)

*Velocius et citius nos
Corrumpunt exempla domestica, magnis
Cum subeant animos auctoribus.*

(89) Ad quod retorquetur proverbialiter illud eglogici carminis:

Patrem sequitur sua proles.

²⁸ Ovid. l. 11, *De font.* eleg. 2. ²⁹ Ovid. l. 11, *De pont.* eleg. 2. ³⁰ Pers. *Sat.* 3. ³¹ Horat. l. 1, ep. 2. ³² Eccles. 13. ³³ Juven. *Sat.* 9. 14. ³⁴ Ibid. ³⁵ Joan. Sarisberg. l. 1. ³⁶ Polycrat. c. 5: P. Greg. l. 59, *Syntag.* c. 4.

est; nunc enim de novo consecrationem electi distulit in triennium Romana Ecclesia. Ideoque temerarium esset vos rigore uti, quem evacuat dispensatio aliena. Porro quidquid differat Romanus pontifex, certissime teneo quod intensum domini regis desiderium est, fixumque propositum, quod infra quatuor menses ecclesia Lincolnensis episcopum habeat consecratum (94): jamque hoc ejus desiderium desiderabilis consummasset effectus, nisi illi commune populi commodum impedissent, de quorum manibus populi perditio exactius requireretur. Quædam, quibus instructor eris, habeo tibi presentialiter aperire, quæ non committerem nuntio, vel scripturæ. Vale.

EPISTOLA LXXVI.

AD M. PETRUM BLESEMENSEM (95).

ARGUMENTUM. — *Serio et erudite monet socium suum, qui totam pene ætatem in juris civilis, poeticarumque fabularum studio consumperat, et adhuc pangendis canendisque amatoris versibus, vacabat, tandem se ad Theologiæ studium applicet, et curandæ animæ salutis impensius incumbat.*

Charissimo socio suo magistro PETRO Blesensi, P. Blesensis Bathoniensis archidiacon., salutem in auctore salutis.

Sæpe scriptis, sæpe viva voce te monui et rogavi, quatenus a ludicris et scurrilibus abstineres, et, ut verbo Apostoli utar, non subterfugi, quominus tibi annuntiare consilium Domini⁹⁴. Et quia locum apud te præmissa correctio non invenit, juxta consilium Pauli, *mihî eadem scribere non est pigrum*⁹⁵. Testimonio sane cujusdam sapientis, nunquam nimis dicitur quod nunquam satis discitur⁹⁶. Etsi variæ occupationes lili eram mihi scribendi invidere aut facultatem, zelo tamen charitatis accensus, paginam repentæ correctionis arripiam. Zelus Phinees coeuntes occidit⁹⁷. Moyses zelo ductus idololatras⁹⁸, Samuel regem Amalech⁹⁹, Elias quinquagenarios¹⁰⁰ Judæum sacrificantem Matathias¹⁰¹, Petrus Ana-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

mandatis dederat Richardo Cantuariensi archiepiscopo, ut omni occasione et excusatione postposita, Gaufridum Lincolnensis Ecclesiæ electum domini regis Angliæ filium, ecclesiastica censura compelleret electioni suæ renuntiare, vel sine dilata-
D tione ordinem sacerdotis, et pontificalis officii dignitatem recipere.)

(94) Impleta est voluntas regis, quo jubente ac præsentè, Gaufridus electioni de se factæ renuntiavit ann. 1182. Epistola ejus renuntiatoria ad Richardum Cantuar. exstat apud Rogerium de Hoveden loco citato: « Die Dominica qua cantatur *Jubilate*, Walterus de Constantiis electus est a capitulo, et postea consecratus Andegavi in Ecclesia Sancti Laudi per archiepiscopum Cantuariensem. » Radulfus de Diceto.

(95) Fuit hic canonicus Carnotensis, de quo vide infra ad epist. 114.

(96) Aug., l. 1 *Confess.*, c. 16: « Nonne ergo in

A niam et Sapphiram interfecit¹⁰². Zelus Domini de templo vendentes et ementes ejecit. *Zelus*, inquit, *domus tuæ comedit me*¹⁰³. Væ mihi, quia tacui, quia tanto tempore obmutui, et silui a bonis. Vereor ne sanguis fratris clamet ad Dominum de terra contra me¹⁰⁴. Fratrem voco, quem mecum filium Christi fecit divinæ regenerationis adoptio¹⁰⁵. Verbum prophetæ est: *Maledictus est, qui prohibet gladium suum a sanguine*¹⁰⁶, id est verbum exhortationis a mortificatione peccati. Gladius enim sub lingua corripientis; mel vero et lac sub lingua meretricia blandientis. Non parco tibi, ut mihi et tibi parcat Deus. Rex Achab pepercerat regi Benadab, sicut in tertio regum libro¹⁰⁷ legis, et locutus est ei Dominus per Michæam, dicens: *Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima illius*. Quia Saul pepercit regi Amalech, ab eo translatum est regnum ejus¹⁰⁸. Doleo, quia me loqui oportet debito et solito duriora; unde et verba mea dolore sunt plena. Te quidem in summos eminentiæ titulos scientia scholaris extulerat, cumque debuisses aliis esse virtutum forma et speculum honestatis, per scurriles nugas et fabulosa commenta gentilium factus es multis laqueus in ruinam (96). Quid tibi ad vanitates et insanias falsas? quid tibi ad deorum gentilium fabulosos amores, qui debueras esse organum veritatis? O bone Jesu, o vera veritas, quomodo diminutæ sunt veritates a filiis hominum? *Domine, principium verborum tuorum veritas*¹⁰⁹; in circuitu tuo veritas; *et omnia mandata tua veritas*¹¹⁰. Et quæ insania est de Hercule et Jove canere fabulosa; et a Deo, qui est via, veritas et vita¹¹¹, recedere? *Narraverunt, inquit, mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua*¹¹². *Lex enim tua, Domine, lex immaculata*¹¹³, convertens animas; ideo animas convertens, quia eas supplantari non permittit. Scriptum est enim de justo: *Lex Dei in corde ipsius, et non supplantantur gressus ejus*¹¹⁴. Po-

te lego et tonantem Jovem, et adulterantem? Et utique non potest hæc duo; sed actum est, ut haberet auctoritatem ad imitandum verum adulterium, lenocinante falso tonitruo. » Et infra: « Ita vero non cognosceremus verba hæc, imbrem aureum, et gremium, et fucum, et templa cæli, et verba quæ in eo loco scripta sunt, nisi Terentius induceret nequam adolescentem proponentem, sibi Jovem ad exemplum stupri, dum spectat tabulam quamdam pictam in pariete ubi inerant pictura hæc, Jovem, quo pacto Danaæ misisse aiunt in gremium quondam imbrem aureum, fucum factum mulieri. Et vide quemadmodum se concitat ad libidinem, quasi cælesti magisterio. At quem Deum, inquit, qui templa cæli summo sonitu concitat. Ego homuncio id non facerem? Ego vero illud feci ac lubens. Non omnino per hanc turpitudinem verba ista commodius discuntur, sed per hæc verba turpitudine ista confidentius peroratur. »

⁹⁴ Act. 20. ⁹⁵ Philipp. 3. ⁹⁶ Senec. ep. 27. ⁹⁷ Num. 25. ⁹⁸ Exod. 32. ⁹⁹ I Reg. 15. ¹⁰⁰ IV Reg. 1. ¹⁰¹ I Mach. 2. ¹⁰² Act. 5. ¹⁰³ Joann. 2. ¹⁰⁴ Gen. 4. ¹⁰⁵ Joan. 2. ¹⁰⁶ Jer. 48. ¹⁰⁷ Cap. 20. ¹⁰⁸ I Reg. 15. ¹⁰⁹ Psal. 118. ¹¹⁰ Ibid. ¹¹¹ Joan. 14. ¹¹² Psal. 118. ¹¹³ Psal. 18. ¹¹⁴ Psal. 30.

suerunt, inquit, peccatores inqueum mihi, et de mandatis tuis non erravi ⁶⁷. Quomodo non errasti? quia hereditate acquisivi testimonia tua ⁶⁸, ut non peccem tibi. Me expectaverunt, inquit, peccatores; ut perderent me, sed non prævaluerunt, quia testimonia tua intellexi ⁶⁹. In fabulis paganorum, in philosophorum studiis (97), tandem in jure civili (98) dies tuos usque in senium expendisti, et contra omnium te diligentium voluntatem sacram Theologiæ paginam damnabiliter horruisti. Audi prophetam: Respexit ad majus, et ecce factum est minus; intulisti laborem tuum, et dixisti: Ecce de labore meo, et ego exsufflavi illud, dicit Dominus exercituum ⁷⁰. Jam canis respersus es, et adhuc puerilibus te impendis. Sapientia clumit in plateis, usquequo parvuli diligitis infantiam, et stulti, ea quæ sibi noxia sunt, amplectuntur ⁷¹? Vereor ne te verbum illud sapientis respiciat: comederunt alieni robur ejus, et nescivit; sed et cani effusi sunt in eo, et ignoravit; qui de Domino sentire in bonitate debueras, et in Scripturis vitalibus degustare gloriam magnificentiæ suavitatis ejus, amatoria scribis (99), et adinventionibus profanis et in te, et in aliis passionibus desiderii suscitans, indignationem provocas Creatoris. Turpitudinem tuam publicas, ut et sanguis sanguinem tangat, et qui in sordibus est, plus sordescat ⁷². Peccatum suum, dicit propheta, sicut Sodomæ prædicaverunt ⁷³. Sed ex adverso clamat sermo propheticus ⁷⁴, ne ascendatis in Bethaven, aut in Galgala, id est ne vestram ignominiam publice prædicetis. Insani capitis est, amores illicitos canere, et se corruptorem virginum jactitare. Audi quid dicat Job ⁷⁵: *Pepigi sædus cum oculis meis, ut ne quidem cogitarem de virgine*. Verbum sapientis est ⁷⁶: turpia ne dixeris; paulatim enim pudor per verba dilabitur. Turpitudinem etiam, inquit Apostolus, nec nominetur in vobis ⁷⁷. Ipse vero de scurrilibus et curiosis, hominibus loquens, in secunda ad Thessalonicenses ⁷⁸: *Denuntiamus, inquit, vobis, fratres, et per Jesum Filium Dei præcipimus, ut non communicetis eis* (100). Quæ utilitas tibi, quæso, est, verba proferre in ventum, talentumque scientiæ tibi commissum a Domino figmentis impendere fabulosis? talentum suum repetet cum

A usuris. Homo austerus est. Metit, ubi non seminavit ⁷⁹. Thesaurum siquidem, quem habes, in vase fictili hactenus quasi sub eventu alexæ posuisti. Vide, si tangit te sermo ille Domini per prophetam: *Argentum tuum versum est in scoriam* ⁸⁰; et ibidem: *Dedi eis aurum et argentum meum, ipsi vero de auro et argento meo operati sunt Baal* ⁸¹. Quid tibi ad Jovem, et ad Herculem? contra legis prohibitionem nemus idololatriæ juxta altare Domini plantare præsumis. Heu, heu, princeps hujus mundi ejectus fuerat foras ⁸², et nos eum reducimus syrenum cantibus, et rhythmorum deliramentis.

B Te introducente venerunt gentes in hereditatem Domini. Ingressæ sunt gentes, id est gentilium mores in sanctuarium Dei, de quibus præceperat, ne intrarent in ecclesiam suam. Ego quidem nugis et cantibus venereis, quandoque operam dedi (1), sed per gratiam ejus, qui me segregavit ab utero matris meæ, rejeci hæc omnia a primo limine juventutis. Dracones Pharaonis devoravit in me draco Moysi ⁸³, dum suavitatis theologicæ lepor evacuat scientiam vanitatis. Ipsa est aqua Jerichontina, cujus sterilitatem Elisæus salis appositione sanavit; et egressus ad fontes ait: *Non erit in eis ultra mors, neque sterilitas* ⁸⁴. Sapientia, quæ desursum est, teste Jacobo ⁸⁵, *primum quidem pudica est, deinde pacifica*. Repudiatis ergo adulterinis amplexibus mundanæ scientiæ, tu qui major es mundo, studium scientiæ salutaris amplectere, eamque studeas virgineam castam exhibere Christo. Hanc sibi in sponsam et amicam eligeret Sapiens, qui dicebat: *Hanc exquisivi a juventute mea: hanc mihi assumpsi in sponsam, et amator factus sum formæ illius* ⁸⁶. Sane præcepit Dominus in lege Moysi populo Israel ⁸⁷, ne quis de genere Chanaan sibi ducat uxorem; præterea dicebat mater Jacob: *Tædet me vivere propter filias Heth. Si acceperit filius meus uxorem de stirpe Chanaan, nolo vivere* ⁸⁸. Ego, etsi non materna, fraterna saltem dico affectione, quia tædet animam meam vitæ meæ, nisi tempestivius ab ista destitueris vanitate. Porro omnia, quæ scribis, mirabili artificio, et exquisitissima sententiarum verborumque venustate componis. Sed damnat Apostolus ⁸⁹ ea, quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(97) His videlicet quæ S. Aug., ep. 131, appellavit philosophorum garrulas argutias, vanitates, insanias mendaces, ventosas nugas atque superbos errores.

(98) Vide epistolas 26 et 140, in quibus ostendit clericum non debere in jure civili dies suos usque ad senium expendere, sed totum se tradere studio theologiæ, et lectioni divinitus inspiratarum litterarum.

(99) De ejusmodi amatoriiis cautionibus Aug.,

1. *De decem cordis, c. 4*: «Talibus turpitudinibus cationum animi humani illecti enervantur, et decidunt a virtute, defluentes in turpitudinem, et propter ipsas turpitudines postea sentiunt dolores, et cum magna amaritudine digerunt quod cum dulcedine temporali biberunt.»

(100) Hæc citat ex Apostolo secundum sensum, non secundum verba.

(1) Peccatum hic suum auctor accusat, et misericordiam Dei erga se commendat.

⁶⁷ Psal. 118. ⁶⁸ Ibid. ⁶⁹ Ibid. ⁷⁰ Agg. 1. ⁷¹ Prov. 1. ⁷² Apoc. 22. ⁷³ Isa. 3. ⁷⁴ Osc. 4. ⁷⁵ Cap. 31. ⁷⁶ Herodotus. ⁷⁷ Ephes. 5. ⁷⁸ Cap. 5. ⁷⁹ Matth. 25. ⁸⁰ Isa. 1. ⁸¹ Osc. 2. ⁸² Joan. 12. ⁸³ Exod. 7. ⁸⁴ IV Reg. 2. ⁸⁵ Cap. 3. ⁸⁶ Sap. 8. ⁸⁷ Exod. 34. ⁸⁸ Gen. 27. ⁸⁹ Col. 2.

secundum doctrinas hominum, sed non ædificant ad salutem. Illud nobile ingenium fratris mei magistri Willelmi, quandoque in scribendis comœdiis et tragœdiis quadam occupatione servili degenerans (2) salutaribus monitis ab illa peremptoria vanitate retraxi; qui in brevi præeminens in exercitio doctrinæ cœlestis fructuosa prædicationis instantia perditum jacturam temporis plenissime restauravit. Recedant itaque vetera de ore tuo, quia Deus scientiarum Dominus est, et ipsi præparantur cogitationes. Ipse novit cogitationes tuas, quoniam vanæ sunt. Illi, quorum janitor esse contendis, cum cognovissent Deum, non sicut Dominum glorificaverunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipientes cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt⁹⁰. Porro sapientia Dei justificata est a filiis suis⁹¹ reprobantibus sapientiam hujus mundi. Filii autem hujus sæculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua, reputantes stultitiam prudentiam prædicationis, per quam Deus disposuit salvos facere credentes. Sapientiam hujus mundi, quæ inimica est Deo, et mors animarum, cum sapientia Dei simul habere non poteris. Duabus viis ingredi, aut duobus dominis servire non potes⁹²; pallium quidem breve est, duos operire non potest⁹³. Usquequo igitur claudicas in duas partes? Unum precor ut, sicut exhibuisti cor et linguam tuam servire immunditiæ, et iniquitati ad iniquitatem, ita et nunc eadem membra exhibeas servire justitiæ in sanctificationem. Hora tibi jam sexta est; quare stas tota die otiosus, cum ad operandum Dominus te invitet? Verbum Sapientis est: Quidquid potest manus tua, instanter operare, quia neque ratio, neque scientia, neque consilium apud inferos, quo tu properas⁹⁴. Erit in proximo Sabbatum, quando non erit tibi licitum colligere gomor, aut alias operari⁹⁵. In studio et labore perditio, subtiliter quidem, sed inutiliter te exerces. Utinam Dei obsequio impendisses, quod in captivam humani favoris et gratiæ laborasti! Paulus se nihil scire arbitratus præter Jesum Christum, et hunc crucifixum, dicebat⁹⁶; sive mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis⁹⁷. Omne studium suum Deo attribuit; in ejus obsequium omnem intellectum suum captivare non desiit. Et tu quidem, venerande

magister, præ omnibus cœtanelis tuis sæculari scientia hactenus floruisti; sed hodie et in proverbium populi et in opprobrium tuum versus est sermo prophetæ, qui dicit: Ante messem totus effloruit, et inutiles grossos immatura perfectio germinabit⁹⁸. Sane non solum arbor, quæ malos fructus facit, sed illa quoque quæ bonos fructus non facit sententiam excisionis expectat; tibi ergo tanquam inutili arbori imminent securis et ignis⁹⁹. Sed si te transplantaveris super aquas refectionis, id est studium sacræ lectionis, florebis in atrii domus Domini, fructumque facies, desiderabilem et manentem. Beatus vir, dicit quidam¹⁰⁰, qui in lege Domini meditatur die ac nocte, fructum suum dabit in tempore suo. Fructus autem spirituales, teste Apostolo¹, sunt: charitas, pax, patientia, longanimitas, etc. Et quem nunc habes fructum in his, in quibus nunc erubesceres et doleres, si theologica suavitatis delicias degustares? Exi, quæso, de sæditate porcorum, ut pascaris in deliciis domus Dei; mensa enim sacræ Scripturæ contra omnes spirituales nequitiæ tibi parata est. Ideo mensa tabernaculi ad aquilonem posita memoratur². Propterea scriptum est: Parasti in conspectu meo mensam adversus eos, qui tribulant me³.

Porro illa tuarum clausula litterarum graviter me turbavit, in qua sermonem evangelicum vocas durum, insipidum, infantilem (3). Singulis tribus sub paucitate verborum respondeo. Non est durus sermo Domini, sed tu durus es, terrenus homo, carnalis, animalis. Terrenus, et carnalis cæci sunt. Animalis homo, iudicio Apostoli⁴, non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, quia stultitia est ei, et non potest intelligere. Cum Dominus loqueretur de sacramento corporis et sanguinis sui, quidam retro abierunt apostatantes, et dicentes: Durus est hic sermo⁵. Dum sermonem Domini durum vocas, istorum apostasiæ deformiter te conformes. Adamas et hyacinthus, et cæteræ gemmæ, lapides quidem duri sunt, sed nihilominus pretiosos⁶. Non Domini sermo (4), sed tu potius durus es, qui terram æneam et cælum ferreum, juxta prophetæ verbum, id est duritiam rationis et intelligentiæ Dominus iratus immisisse videtur. In eo autem, quod verbum Evangelii insipidum vocas, multum distas ab eo, qui

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(2) De his epist. 93: «Nomen vestrum diuturno memoria commendabile reddunt tragœdia vestra de Flauro et Marco; versus de pulice et musca; comœdia vestra de Alda; sermones vestri, et cætera theologica facultatis opera,» etc. De ejus etiam eruditione vide epist. 77. Monachorum fuisse patet ex epist. 65; abbatem, ex epist. 90, Maniacensis monasterii in Sicilia, qua se abdicavit ex consilio Petri nostri, cp. 93.

(3) Quia scilicet non capiebat illum. «Nam nulla,» inquit Aug., l. 1 De Gen. contra Manich., c. 1, «Scriptura est, quæ non apud eos qui illam non

intelligunt, facile possit reprehendi. Soli autem,» inquit idem S. doctor, l. De moribus Eccl. cath., c. 25, «reprehendunt qui non intelligunt, et soli intelligere nequeunt, qui reprehendunt.»

(4) Aug., Enar. in Psal. LIV: «Quædam enim in Scripturis dura videbantur cum obscura essent, exposita mollita sunt. Nam et prima hæresis in discipulis Christi velut ad duritiam ipsius sermonis facta est,» etc. Et infra: «Ergo, si durus est sermo, et nondum intellectus est, durus sit impio; tibi autem pietate molliatur, quia, quandoque solvetur, et fiet tibi oleum, et usque ad ossa penetrabit.»

⁹⁰ Rom. 1. ⁹¹ Matth. 11. ⁹² Matth. 6. ⁹³ Isa. 28. ⁹⁴ Eccl. 9. ⁹⁵ Exod. 16. ⁹⁶ I Cor. 1. ⁹⁷ II Cor. 5. ⁹⁸ Isa. 18. ⁹⁹ Matth. 3. ¹⁰⁰ Psal. 1. ¹ Gal. 5. ² Exod. 26. ³ Psal. 22. ⁴ I Cor. 2. ⁵ Joann. 6. ⁶ Deut. 28.

dicit: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super me ori meo* ⁷. *Desiderabilia sunt super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum* ⁸. Infantilia vero et simplicia verba veritatis non inficior; nam semper amica est veritati simplicitas (5). Hic est vomer aratorius Samgar, in quo sexcentos Philisthæos occidit ⁹. Hæ sunt salivæ defluentes per barbam David ¹⁰. *Quod enim stultius est Deo, sapientius est hominibus* ¹¹. Verbum autem Apostoli est: *Si vis esse sapiens in hoc sæculo fias stultus, ut sis sapiens* ¹². Nam per stultitiam prædicationis operatus est Dominus salutem in medio terræ. Renovare igitur spiritu mentis tuæ, ut, sicut portasti imaginem terreni hominis, portes imaginem cælestis. Omittit penitus cantus inutiles, et aniles fabulas, et nænia pueriles (6). Illud mihi maxime vertitur in stuporem; unde tibi materia cantandi possit erumpere, quem inter anxietates innumeras video constitutum. *Sagittæ Domini in te sunt, quarum indignatio ebibit spiritum tuum* ¹³; quomodo ergo potes vacare jocosis, cujus spiritum totum occupat vis doloris? Tempus ridendi, et tempus plangendi ¹⁴. A corde tuo non debuerat excidisse plaga illa tam crudelis, et recens mors Joannis primogeniti fratris tui. Majoris tamen doloris memoriam renovat mors Gerardi; qui, licet fuerit minoris ætatis, majores tamen in visceribus tuis vindicarat affectus. Nepotem tuum Nicolaum gloriosæ indolis agentem primitias transeo, quem de manibus tuis repente mors amara præripuit. Claudio sub silentio fratris tui Ammonis carcerales angustias, quas summo desiderio affectaret mortis terminare compendio. Quomodo in tantis luctibus cantandi materiam invenisti? *Musica in luctu, importuna narratio* ¹⁵. Hoc unum precor ut, omissis inanibus cantilenis, scribas quæ theologiam sapiant gravitatem; quæ ad honestatem fructificent et ædificent ad salutem.

EPISTOLA LXXVII.

AD M. PETRUM BLESENSEM.

ARGUMENTUM. — *Gratulatur M. Petro Blesensi de communionis nominis, utpote jam toto orbe per scripta sua noti; deinde ostendit scriptis homines fieri immortales. Adulatores aulicos insectatur, et librum suum De præstigiis ejus censuræ subjicit.*

Dilectissimo magistro suo PETRO Blesensi, P. Ble-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(5) Talis erat Aug. sensus de Scripturis sanctis, ut ipse de se testatur lib. III *Conf.*, c. 5: « Et ecce video rem non compertam superbis, neque nudatam pueris, sed inaccessibilem humilem, successu excelsum, et velatum mysteriis: et non eram ego talis ut intrare in eam possem, aut inclinare cervicem ad ejus gressus. Non enim, sicut modo loquor, ita sensi, cum attendi ad illam scripturam, sed visa est mihi indigna quam Tullianæ dignitati compararem. Tumor enim meus refugiebat modum ejus, et acies mea non penetrabat interiora ejus. Verumta-

mens Bath. archidiaconus, salutem et in amicitia sinceritate constantiam

Æquivocationi vestræ toto corde congratulor; nec reor hoc accidisse sine dispensatione divina, ut nobis esset uniformitas nominum, quos a pueritia fecerat uniformis identitas voluntatum. Quod si homo senioris vitæ aut famæ humilioris huic nomini communicaret, tantum honoris supererogare teneretur, quantum ille derogaret communibus titulis, nunc autem quantum laudis addo communi vocabulo, vel acquisitione reddituum vel magnatum familiaritate, vel populi favore, vel scriptis, tantum iisdem modis aut forte elegantioribus ipsius ex parte vestra notitiam dilatatis. Jam in omnem terram et in fines orbis terræ illud nomen exivit ¹⁶. Nostra etiam scripta, quæ se diffundunt et publicant circumquaque, nec inundatio, nec incendium, nec ruina, nec multiplex sæculorum excursus poterit abolere. Sola scripta sunt, quæ mortales quadam famæ immortalitate perpetuant, et actibus veterum, quos traducunt ad posteros, nullam permittunt obrepere vetustatem.

*Ore legar populi, perque omnia sæcula fama
Si quid habent veri vatum præsentia, vivam,*

dicit Ovidius ¹⁷. Cum Antonius linguam Ciceronis abscinderet, quæ in ipsum dictaverat invectivas, dicitur ei Cicero respondisse:

Nil agis, Antoni, scripta diserta manent ¹⁸.

Quis hodie Lucilium cognovisset, nisi eum Seneca suis epistolis illustrasset? Plus Cæsaris laudibus addiderunt scripta Virgilii et Lucani, quam omnes divitiæ, quas de diversis mundi provinciis adunavit. Prudentia Ithaci, et Pelidæ virtus sub tenebris ignorantia usque hodie latuissent, nisi eas divina Homeri ¹⁹ mens carmine publicasset. Ideo in principibus terræ, et his qui res arduas mundi quaerunt vel gerunt nihil ad laudis acquisitionem posset commodius inveniri, quam eos familiares et amicos habere, qui scribendo scirent et possent res gestas ad posteros derivare. Verumtamen, sicut nuper elegantissime cecinistis, eliminat a palatiis adulatio veritatem. Illi soli in magnatum gratiam admittuntur, qui eos palpant blanditiis, et aures famæ bibulas calice Babylonis inebriant. Ampliant eos beneficiis, quos torquere debuerant, et a præsum-

men illa erat quæ cresceret cum parvulis; sed ego dedignabar esse parvulus, et turgidus fastu mihi grandis videbar. »

(6) Aug., lib. *De vera relig.*, c. 81: « Omissis igitur et repudiatis nugis theatricis et poeticis, divinarum Scripturarum consideratione et tractatione pascamus animum atque potemus, vanæ curiositatis fame ac siti fessum et æstuantem, et inanibus phantasmatis tanquam pictis epulis, frustra refici satiarique cupientem. »

⁷ Psal. 118. ⁸ Psal. 18. ⁹ Jud. 5. ¹⁰ I Reg. 21. ¹¹ I Cor. 1. ¹² I Cor. 3. ¹³ Job 6. ¹⁴ Eccl. 3. ¹⁵ Eccl. 22. ¹⁶ Psal. 18. ¹⁷ Met. l. xv in fine. ¹⁸ Euphorb. in epitaph. Cicer. ¹⁹ In Odiss. et Iliad.

ptione adulandi supplicis deterrere. Legitur²⁰, A quod Athenienses Timagoram inter officia salutationis Dario adulantem capitali supplicio affecerunt. La cedæmoniorum etiam Senatus Caristolum interim iussit, eo quod maluit viris detrahare occulte quam publice et constanter arguere, atque in his tam adulatoribus quam detractoribus silentium indixerunt. Porro laudatur hodie peccator in desideris animæ suæ, et iniquus benedicitur²¹. Mordacissimus detractor in absentia, nihil præsentialiter proponit, nisi quod placere existimat: *verba oris ejus iniquitas et dolus*²². Nam se sententiæ Gnathonis adixit, cujus verba in comico hæc sunt.

*Negat quis, nego. Ait, aio: postremo Imperavi egomet mihi omniu assentari*²³.
Natio comæda est, rides? majore cachinno Concutitur: flet, si lacrymas aspexit amici,
Nec dolet. Igniculum brumæ si tempore poscas,
Accipit Endromydem, si dixeris æstuo, sudat.
Non sumus ergo pares (dicit Umbritius), melior
qui semper et omni!
Nocte dieque potest alienum sumere vultum,
A facie jactare manus, laudare paratus.
Si bene ructavit, si cætera fecit amicus²⁴.
Ut qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt prope plura dolentibus ex animo; sic
Derisor vero plus laudatore placebit²⁵.

Bene cum magnatibus ageretur, si scirent inter adulationem laudemque distinguere; sed cæca laudis ambitio, plus credens aliis de seipso quam sibi, utrumque recipit indistincte. Illud etiam apud palatinos plurimum promovet conditionis adulatoriæ sortem, quia etsi non omnes laudem appetant, C nemo tamen renuit aut contemnit oblatam. Nescio si quem principum nostrorum vobis in laudis materiam elegeritis. Ego in libro *De præstigiis fortunæ* (quem vestro committo corrigendum examini) actus domini regis Angliæ Henrici secundi pro mea parvitate magnifico, confidens in Domino, quod lector, si non fuerit invidus, gratanter hoc opusculum acceptabit. Votum siquidem meum est, ut dominus rex moriendo non moriatur, sed per laudem mortuus vivat, cumque omnes adulantium linguæ evanuerint, beneficio scripturæ memorialis ejus gloria æternetur. Vos, quæso, aliquid semper scribite, quod lectores erudiat, quodque nomen vestrum in memoriam sanctorum et odorem suavitatis effundat. Libri mei siquidem prima pars a magistro D Willelmo fratre meo correctæ est; sed quia timeo, ne sit indulgentior mihi, si quid in eo vitiosum invenerit, precor, ut ab initio totum diligentiore cura recurratis, quatenus nihil ibi resideat, quod lectorem offendant, quod inducat errorem, quod virtutem non exerceat, quod non ædificet fidem, quod vitam non instruat, quod non sapiat honestatem.

EPISTOLA LXXVIII.

AD R. DECANUM ET CAPITULUM SALVATORIS.

ARGUMENTUM. — *Congratulatur decano et capitulo Blesensi de restituta per nobilem quemdam Gaufridum Ecclesia, eosque ad unionem et concordiam animorum, ac quotidianam divini officii celebrationem hortatur.*

Dilectis dominis et amicis magistro R. decano et capitulo S. Salvatoris Blesensis, P. Blesensis Bath. archid., salutem, et cum temporalium multiplicatione incrementa virtutum.

Gratias ago gratiæ largitori, quod secundum multitudinem dolorum in corde vestro, consolationes ejus lætificaverunt animas nostras. Cum enim culpis nostris exigentibus, nostrates vagi et B profugi super terram reclinatorium suo capiti non haberent, ille qui in cælis habitat, et humilia respicit, pater orphanorum et lugentium consolator, dispersos in gentes de regionibus congregavit. Legimus quod filii Israel servientibus in tributo sub regibus Chusanrasathaim, Eglon, Moab et Amalech, suscitavit Dominus Othoniel, et Aiod qui jugum exactoris auferrent²⁶. Expressa siquidem pietatis imagine dominum Joannem episcopum Carnotensem misit Dominus pro salute nostra, ut reædificentur muri terrenæ nostræ Hierusalem, quatenus ecclesia Blesensis ruinis deformata veteribus in optatam redeat novitatem. Vos totus orbis expuerat, et abjecerat a facie sua; non movebat vestra deploranda captivitas episcopos vel abbates ad compassionis affectum, ut vos ad aliquam ecclesiolam, qualem qualem etiam cum quantolibet onere servitutis admitterent. Porro Gaufridus miles, facultatibus quidem tenuis, sed et sanguinis et animi generositate præclarus, evangelici Samaritani²⁷ fidelissimus imitator, misericordiam fecit in clerum Blesensem; cujus dolores sacerdos et levita transeuntes contempserant. Eapropter memoriale erit nomen ejus in generationem et generationem, ipsiusque domus benedictionem hæreditabit æternam. Argumentum hujus rei trahimus ab exemplo. Nam in libro Regum legimus quod benedixit Dominus domui Obededom, eo quod recepit apud se arcam Domini²⁸. Convenienter ab eo arca Domini accipitur, apud quem pauperibus Christi in dispersionem datis stabilis mansio providetur. Revixit spiritus meus in hac miseratione Altissimi, qui diu fuerat dolore et mœrore confectus. Videntur mihi prophetarum tempora rediisse. Occurrit animo meo communis et celebris illa exultatio populorum, cum sub Dario rege per Zorobabel reædificatur templum²⁹, cum sub Artaxerxe bibliothecam Esdras reparat, Nehemias muros reædificat, ignemque abscondi-

²⁰ Valer. Max. l. vi, c. 3. ²¹ Psal. 10. ²² Psal. 35. ²³ Terent. in Eunucho. ²⁴ Juv. Sat. 3. ²⁵ Horat. De art. poet. ²⁶ Judic. 3. ²⁷ Luc. 10. ²⁸ II Reg. 6. ²⁹ Esdr. 5.

tum septuaginta annis eruderans et effodiens in crassitudine aquæ perficit holocaustum³⁰. Quadam imaginatione gratissima depingit in se animus meus, qualiter Machabæi dispersos fratres suos revocant, leges lapsas erigunt, renovant cæremonias, mundant sancta, coronis aureis ornant templum, damna longæ desolationis eximæ virtutis compendio redimentes³¹. Bene recolitis quod olim plures Ecclesiæ clericales et præbendariæ Blesis erant, sed antecessores nostri propter enormitatem vitæ dejecti sunt, atque innumeras terræ Ecclesias traxerunt in partem præcipitii et ruinæ. *Patres nostri comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt*³². Sed jam non erit hoc proverbium in Israel, nec in vobis. Christus enim primitiæ dormientium resurgentium post illam clericorum ruinam publicam resurgendi primitias circa vos ordinavit, erigens lapsos, fractos consolidans, liberans servos, pauperes ditans, magnificans humiles, vagos congregans, revocans aberrantes. Cumque satis adhuc novella plantatio vestra sit Ecclesia, paci et quieti vestræ vigilantius provideri oportet. Nam plantæ, quæ nondum terræ radicitus adhæserunt, suspectam habent borealem tyrannidem, et ventorum fortiores excursus. Habetis æmulos, qui vestros ortus impedire conati sunt, qui Christi gratiam depravantes in vobis vestris profectibus intabescunt. Sane congregatio hæc nova, Christi opus est, sicut ipse locutus est per prophetam : *Opus, inquit, manuum mearum hæreditas mea, Israel*³³. Non ergo in vos desævit invidorum malitia, sed in Christum, sicut Moyses dicit ad populum incredulum et rebellem : *Nos enim quid sumus, inquit, nec enim contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum*³⁴ ? sic a Jebusæo Israel, Abel a Cain, Jacob ab Esau, justus ab injusto, innocens a nocente vexatur. Proficit autem lilium inter spinas : et, dum supra dorsum justii fabricant peccatores, dilatatur Ecclesia. In omnem jam contra vos armatur malitiam iniquitas superborum. Vos autem erga eos, qui pacem vestram turbant, cor habeatis pacificum, sicut Propheta de seipso commemorat : *Cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus*³⁵. Vincite in bono malum : nam et sapientia vincit malitiam, confringetque Dominus cedros Libani : levabit manus suas in superbiis eorum, et humiliabit omnem altitudinem extollentem se adversa scientiam Dei. Adhuc pauci estis, et vos multitudo expugnat. Nolite tamen timere, pusillus grex. Dominus enim Sabaoth venit, non in multitudine, sed in paucis. Et vos quidem crescere oportet, illos autem minui : qui etiam jam declinant manifestissime in defectum. Ille qui vocat illa, quæ non sunt tanquam ea quæ sunt : ille, qui infirma eligit, ut confundat fortia³⁶, ipse ut reprimeret superbiam Moab, vos in suo nomine benedicto congregavit. Verbum autem ejus est : *Ubi*

A *duo vel tres congregati sunt in nomine meo, ibi ego in medio eorum sum*³⁷. Testimonio Prophetæ, *bonum est et jucundum habitare fratres in unum*³⁸. Sed non est in unum habitatio vestra, nisi sit in vobis communiter unio voluntatum. Vos, quibus unicum et præcipuum votum est initiatæ Ecclesiæ videre profectum, certissime noveritis, quod non nisi per unitatem habitura est incrementum. Recolamus Ecclesiæ nascentis infantiam, et videbimus qualiter ab unitate ortum habuerit et progressum ; et in unitate etiam complebitur. Nam in cubito uno consummata est arca³⁹, unus spiritus, una fides, unum baptisma, hæc tria Ecclesiam fundaverunt in eo, de quo scriptum est : *Audi, Israel, Deus tuus unus est*⁴⁰. Profecit etiam in melius beneficio unitatis. B *Legitur enim quod multitudinis credentium erat cor unum, et anima una, et erant eis omnia communia*⁴¹. Hanc unitatis gratiam Paulus in se et in aliis nutriebat. *Omnibus, inquit, omnia factus sum, ut omnes in Christo lucrifaciam*⁴². Et iterum : *Rogo vos, fratres, ut idipsum sentialis, et non sint in vobis schismata*⁴³. Petrus apostolus eadem affectione et sollicitudine ductus : *Antea omnia, inquit, mutuum in vobis charitatem habeatis*⁴⁴. *Pacem, ait Paulus, habete vobiscum et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum*⁴⁵. Habeatis igitur unitatem spiritus in vinculo pacis. Nec enim inveniri potest forma expressior conversationis angelicæ, quam unitas socialis. Illud etiam precibus devotis adjicio, ut in ecclesia vestra quotidie et solemniter celebretur obsequium debitæ servitutis. Sit in cantu, sit in psalmis observantia jugis : hoc est enim sacrificium laudis, quo Dominus postulat honorari. *Sacrificium, inquit, laudis honorificabit me*⁴⁶. Angeli psalmodiæ libenter intersunt, si ordinata sit, et ex devotione procedat. *Prævenerunt, inquit Propheta, principes conjuncti psallentibus in medio juvenularum tympanistriarum*⁴⁷. Et illud : *In conspectu angelorum psallam tibi, Deus meus*⁴⁸. Si autem murmuratis in choro ; si serpentina consilia sibilatis ad invicem, si patinæ animu a devotione subtrahunt et furantur, si obrepunt cogitationes immundæ psallendo, non est hic psalmus jucunda decoraque laudatio ; huic psalmodiæ angelus inimicus assistit, elongatur autem amicus et proximus. Sic igitur in psalmis, in canticis, et in sacramento altaris, in eleemosynis etiam vestra exerceatur devotio, ut videant homines opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est⁴⁹. Sic enim plurimi societatis vestræ desiderio accendantur, et initiatæ facultates Ecclesiæ continuum in redditibus suscipient incrementum. Ergo primus inter primos, qui Blesensem restituerunt Ecclesiam, mihi satisfactum fuisse crederem usque ad plenitudinem voti mei, si viderem fabricam ecclesiæ vestræ consurgere ad perfectum, domos claustrales.

³⁰ II Esdr. 2. ³¹ II Mach. 1. ³² Ezech. 18. ³³ Isa. 49. ³⁴ Exod. 16. ³⁵ Psal. 119. ³⁶ I Cor. 1. ³⁷ Matth. 18. ³⁸ Psal. 132. ³⁹ Gen. 6. ⁴⁰ Deut. 6. ⁴¹ Act. 4. ⁴² I Cor. 9. ⁴³ I Cor. 10. ⁴⁴ I Petr. 4. ⁴⁵ Hebr. 12. ⁴⁶ Psal. 49. ⁴⁷ Psal. 67. ⁴⁸ Psal. 137. ⁴⁹ Matth. 5.

disponi et erigi, utensilia et ornamenta multiplicari, A numerum canonicorum usque ad octogenarium crescere, et ordinabiliter in ecclesia ministrari. Hæc, antequam moriar, videant oculi mei, ut magnificet anima mea Dominum, claudamque diem novissimum cum exultatione, et in Cantico Simeonis: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace*⁸⁰. Bene valeatis universi et singuli.

EPISTOLA LXXIX.

AD R. AMICUM SUUM.

ARGUMENTUM. -- *Irridet R. diaconum, quod cum ab ineunte ætate summus fuerit muliebris sexus hostis, amore feminarum etiam ad sacrilegas nuptias se pertrahi passus sit. Valde autem exaggerat matrimonii incommoda, ex lib. VIII, Polyerat. Jo. Sarisb. cap. 14.*

M. PETRUS Blesensis Bath. archid., dilecto amico suo R., salutem et cautius negotiari.

Quis cælum terris non misceat, et mare cælo?

Credendum est de levi posse contingere, quidquid communis usus abhorret quidquid natura prohibuit? Is, qui muliebrem sexum a pueritia detestatus est, qui in ejus ignominiam semper detractionis linguam armavit, nunc in foveam, quam semper evitarat, cecidit; et qui in superbia et in abusione quondam mulieribus insultabat, sponte sua jugulum laqueis muliebribus illigavit. Gaudeant itaque mulieres, quia de persecutore suo triumphare feliciter. Captus est lupus ab ovibus, et a gallina simplici deprehensa est vulpis astutia. Perditissime hominum, quæ te incantavit Hecate, quæ cerebrum tuum exturbavit Erinnyis, ut gutturi tuo laqueum inextricabilem injiceres, et abjecta jucundissima libertate ignominiosam eligeres servitutem? In eo siquidem in quo deliquisti, justissime punivit te Deus: nam hodie obstruunt mulieres os loquentium iniqua, quæ toties a tesustinuerant linguæ procacis injurias, ut verbo R. Augustini utar. Navigasti, uxorem duxisti; satius tibi fuerat in exsilium duci, quam sic ducere; nam et hæc ipsa ductio nihil aliud est quam a bono famæ, et a tranquillitate animi longius exulare. Non est sine plurima incommoditate copula conjugalis, vixque posse obtineri creditur pax animi cum uxore. Refert Valerius Maximus⁸¹, quod Socrates rogatus a quodam adolescentulo, D utrum uxorem duceret, an a nuptiis abstineret, respondit eum quodcumque eorum faceret poenitere. « Hinc te, inquit, solitudo, hinc orbitas, hinc generis interitus, hinc hæres alienus excipiet. Illinc perpetua sollicitudo, contextus querelarum, dotis exprobratio, affinium importunitas, garrula socrus lingua, succensoria alieni matrimonii, incertus liberorum eventus. Phoroneus rex ille nominatissimus in thesauris, distributis potius quam retentis, die qua decessit, legitur dixisse Leontio fratri suo, nihil sibi defuisse ad plenam felicitatem, si defuisset

uxor Leontio autem quærenti causam, respondit: « Sciunt hoc omnes mariti. » Teste Hieronymo⁸², Aurelius Theophrastus in libro *De nuptiis* quærit an vir sapiens ducat uxorem; et cum definisset, si pulchra esset, si bene morata; si honestis parentibus, si ipse sanus ac dives, sic sapientem posse ducere, statim infert: « Hæc autem in nuptiis rarissime concurrunt universa. » Multa sunt, inquit, quæ matronarum usibus necessaria sunt, ut pretiosæ vestes, aurum, geminæ, sumptus, ancillæ, supellex varia, lecticæ, et esseda deaurata. Deinde per noctes totas garrulæ conquestiones: Illa ornatio procedit in publicum; hæc honoratur ab omnibus; ego in conventu feminarum misella despicio. Cur aspicias vicinam? Quid cum ancillula loquebaris? De foro veniens quid attulisti? » Non amicum habere possumus, non sodalem. Alterius amorem suum odium suspicatur. Pauperem alere difficile est, divitem ferre tormentum. Cum Marius filiam suam dote divitem, forma nobilem, fama celebrem, genere illustrem Metello in conjugium obtulisset, respondens Metellus: « Malo, inquit, meus esse, quam suus. » Cui Marius: « Imo ipsa tua erit. — Virum, inquit Metellus, oportet esse uxoris. » Nam ratione logicæ: Talia sunt subjecta, qualia prædicata esse permiserint⁸³. Sic urbanitate verborum *divertit ab oneribus dorsum*⁸⁴ suum. Adde quod nulla est uxoris electio: qualiscunque obvenerit habenda est; si iracunda, si fetida, si superba, si fatua, si deformis. Equus, asinus, bos, canis, et vilissima mancipia, sedile ligneum, urceoli et lebetes probantur prius, et sic emuntur: sola uxor non ostenditur, ne ante displiceat, quam ducatur. Quoscunque dilexerit illa, licet ingrati sint, tibi tamen amandi et colendi sunt. Si totam domum ei regendam commiseris, serviendum est. Si quid tuæ dispositioni reservaveris, fidem te sibi non habere putabit, sed vertetur in odium, et tibi, si potest, veneno exitium cogitabit. Anus, aruspices, arifolus, institores geminarum et sericarum vestium si intromiseris, periculum pudicitiae est; si prohibueris, suspitionis injuria. Livia virum suum interfecit, quem nimis habebat exosum. Lucilia suum, quem vehementissime diligebat: hæc poculo amatorio, illa veneno⁸⁵. Dejanira monstrorum domitorem veneno domuit monstruoso, dum in sanguine Nessi, quem occiderat Hercules sanguinem et vitam occisoris appetiit⁸⁶. Ideoque Valentinianus imperator eminentiorem eligens vitam, pudicitiam vovit, nec unquam carnem suam ad motus illicitos relaxavit⁸⁷. Unde cum jam octogenarius moreretur, audiretque suorum recolere præconia triumphorum, quibus celeberrimus erat, dixit se in una sola victoria gloriari: requisitus autem de illa victoria, « hostem, inquit, meum pessimum, carnem meam semper oppressi et vici. » Porro liberorum causa uxorem ducere, ut vel nomen

⁸⁰ Luc. 2. ⁸¹ *Laert. in vit.* ⁸² Lib. 1 in Jovin. ⁸³ Hieron. l. 1 in Jovin. ⁸⁴ Psal. 80. ⁸⁵ Jovin. Dion. in August.; Cic. Tusc. 2. ⁸⁶ Ovid. 1x *Metam.* ⁸⁷ Brusou. l. 1, *De abstin.*

nostrum non intreat, vel ut habeamus præsidia A senectutis, certisque utamur hæredibus, stolidissimum est. Et quæ sunt hæc senectutis auxilia : quæ namque dementia est nutrire domi eum, qui aut prior te forte moriatur, aut perditis moribus sit, aut, cum ad maturam ætatem perveneris, ei nimis vivere videaris? Hæredes meliores, et certiores sunt, quos arbitrio tuo eligas, amici et proximi, quam quos invitus habere cogaris. Mulier, quantumcunque honesta sit et pudica, quam citius potest deponere vestem, solet abjicere honestatem. Unde et Herodotus ⁸⁷ ita scribit : Mulier cum veste deponit verecundiam ⁸⁸. Si illam satyram Juvenalis ⁸⁹, Credo pudicitiam, etc., frequentius relegisses, nulla te proditoria mulierum malignitas in hanc miseriam dejecisset. Canins, poeta ⁹⁰ lenis facundie et jucundæ, reprehensus est a Livio Pœno gravi et uxorato, quod multarum seminarum gauderet amoribus : « Nostram, inquit Livius, philosophiam participare non poteris, dum a tot participaris ; non enim Junonem eo jecore amat Tityus, quod multi vultures in multa divellunt. » Cui Caninus ⁹¹ : « Si quandoque labor, resurgo cautior ; si opprimor, aerem resumō alacrior, vices noctium dies exhilarant, sed tenebrarum perpetuitas instar inferni est. Non arguo nuptias, in quibus magnum est Christi et Ecclesiæ sacramentum ⁹², sed te nuptias contraxisse, et quod mirabilius est, te nunc esse uxoratum, inæstimabiliter miror, eoque maxime, quia vehementissimus

eras in studiis, et nominatissimus philosophiæ professor. » Legimus quod, cum Cicero rogaretur ut post repudium Terentiæ, sororem Hirtii duceret, prorsus omne matrimonium renuit, dicens se philosophiæ et uxori pariter vacare non posse. Scribit beatus Hieronymus ⁹³, quod totæ Euripidis tragiæ, in mulieres maledicta sint : et quod Epicurus, cum Metrodorus discipulus ejus Leontion duxisset uxorem, dixit : « Sapienti rarissime ineunda conjugia, eo quod plura et gravissima incommoda brevibus nuptiarum deliciis sint admista. » Pacuvius flens ait vicino suo ⁹⁴ : « Amice, arborem habeo in horto meo infelicissimam a qua suspendit se prima uxor mea, quam habui ; ab eadem secunda uxor mea elegit suspendium. Ab eadem suspendit se et tertia. » Cui respondit amicus : « Miror te in tantis successibus lacrymas invenisse. » Et idem : « Dii boni, arbor illa, a quot dispendiis te suspendit, da mihi surculos de arbore tua, ut in mortem uxoris meæ vivificetur et crescat. » Hæc arbor tibi necessaria esset. Noveris autem conturbernium istud, ne dicam matrimonium, infaustos habiturum eventus. Quilquid enim in eo factum est, contra Deum et apostolicas præsumptum est sanctiones. Eras equidem electus in sortem Domini atque in ordinem diaconus ascenderas (7), eoque forsitan prætextu ad vota matrimonialia convolasti, ut cum appetitum novæ libidinis satiasses, ratione conjunctionis illicitæ divortium celebrares. Porro præter

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(7) Diacono etenim transire ad nuptias vetitum erat nuperrime in concilio Westmonasteriensi sub Richardo Cantuariensi archiep., an 1175, c. 4 : « Si vero infra subdiaconatum constituti matrimonia contraxerint, ab uxoriis suis, nisi de communi consensu ad religionem transire voluerint, et ibi in Dei servitio vigilanter permanere, nullatenus separentur. Sed cum uxoriis viventibus ecclesiastica beneficia nullo modo percipiant. Qui autem in subdiaconatu, vel supra, ad matrimonia convolaverint, mulieres etiam invitatas et renitentes relinquunt. » Et antea, ann. 1127, in concilio ibidem celebrato sub Guillelmo legato apostolico : « Presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, et omnibus canonicis contubernia mulierum illicitarum penitus interdici-mus. Quod si concubinis, quod absit ! vel conjugibus adhaerint, ecclesiastico priventur ordine, honore simul et beneficio. » Exstant canones in continuatore Florentii Wigorniensis. Et an. 1125, in alio concilio ibidem congregato, præside Joanne de Crema legato apostolico : « Presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, canonicis, uxorum, concubinarum, et omnino omnium seminarum contubernia auctoritate apostolica prohibemus, » etc. Continuator Florentii.

Post obitum Anselmi Cantuariensis regio edicto coacti sunt clerici Angliæ parere statutis conciliorum Landoniensium sub eodem pontifice celebratorum. Qua de re Eadmerus Novorum, l. iv : « Per idem tempus acta est causa presbyterorum Angliæ, et districtius tempore patris Anselmi a consortio mulierum coerciti sunt : quamplurimo namque il-

lorum ex obitu Patris Anselmi non modicum exhilarati, promiserunt sibi eo de medio sublato. Licet fore, quod ipso superstite, sibi illicitum fuisse condoluere. » Sed in contrarium res lapsa est : rex enim, qui plus Deo a multis timebatur, sua lege eos constrinxit, quatenus vellent nollent, concilii Landoniensis, quod supra notavimus, saltem oculis hominum fierent executores.

Et in alio ejusdem loci sub Anselmo, an. 1108 : « Statutum est ut presbyteri, diaconi, subdiaconi caste vivant, et feminas in domibus suis non habeant, præterproximas consanguinitate sibi junctas, secundum hoc quod sancta synodus Nicæna definiit. Illi vero presbyteri, diaconi, subdiaconi qui post interdictum Landoniensis concilii feminas suas tenuerunt, vel alias duxerunt, si amplius missas celebrare voluerint, eas omnino a sese sic faciant alienas, ut nec illæ in domos eorum, nec ipsi in domos etiam earum ingrediantur, » etc. Exstant decreta in Rogerio de Hoveden ad hunc annum.

Et in Eadmero lib. iv *Novorum* qui observat synodum hanc celebratam fuisse, promovente et preceunte Henrico I rege, cum presbyteri contemneutes statuta concilii Landoniensis prius habitas suas feminas retinerent, aut ducerent eas quas prius non habebant, quod incontinentiæ crimen rex cupiebat subvertere. Conc. istud Landoniense celebratum est anno 1102. Statutum autem, de quo agitur, est ejusmodi : « Ut nullus archidiaconus, presbyter, diaconus, canonicus uxorem ducat, aut ductam retineat, » etc. Exstat apud Willelm. Malmesburiensem lib. i *De gestis pontificum Angliæ*

⁸⁷ Lib. 1. ⁸⁸ Hieron. l. i in Jovin. ⁸⁹ Sat. 6. ⁹⁰ L. iii, ep. 20. ⁹¹ Lib. iii, ep. 20. ⁹² Ephes. 5. ⁹³ Lib. i in Jovin. ⁹⁴ Valer. in ep. ad Ruffin.

animæ discrimen periculosum est tibi ita parentibus tuæ uxoris illudere, qui sui generis titulos nimis humiliasse frequenter conquesti sunt, eo quod te in suæ parentelæ participium admiserunt. Video te inevitabilibus angustiis circumseptum, quia, sive in matrimonio perseveres, sive ab uxore diver- tas, vitæ aut famæ periculum non evades. Valeas, et negotiare consultius.

EPISTOLA LXXX.

AD G. AMICUM SUUM.

ARGUMENTUM. — *Monet G. amicum suum, ne ob invidiam vel malevolentiam falsorum fratrum deserat monasterium; illam ad virtutem multis profuisse; deinde videat ne prætextu malevolentiae alienæ suam palliat malitiam.*

PETRUS Blesensis Bath. archid. charissimo amico suo G., salutem et immarcescibiles patientiæ fructus.

Fama est, quod velis interdictum ponere de mi- grando, atque salutata a primo limine congrega- tione sanctorum, dicis, quod invidiam tuæ domus, et periculum in falsis fratribus sustinere non potes. Vel nulla, vel frustratoria est tui recessus occasio, cui cedere debuisset ad gloriam, habere unde æmulus invaderet. Nam solos miseros ignorat invidia; veruntamen virum fortem excitat ad virtutis exerci- tium alieni livoris aculeus, nec mentis oculos torpere permittit invidia detractorum. Jacob ⁶⁶, qui in baculo suo Jordanem transierat, non redi- sisset cum duabus turmis, nisi eum invidia Esau

A agitasset. Joseph non imperasset Ægypto ⁶⁶, nisi ipsum fratrum invidia vendidisset. Scriptum quippe est, Abel esse non potest, quem Cain invidia non exercet. Invidebat forte tibi aliquis, sed hæbebas vindicem tuum. Et qui adversus innocentiam tuam erigebat tormenta invidiæ, suum gerebat in mente tortorem. Nam juxta verbum ethici :

Justius invidia nihil est, quæ protinus ipsum Auctorem torquet, discrucians animum ?

Nonne tormenta sunt, ex bonis aliorum marcescere, ægrescere, deperire ? Audi poetam ⁶⁷ :

Invidus alterius macrescit rebus opimis.

Audi alium proprietatem invidiæ assignantem :

Insultare malis, rebusque ægrescere lætis ⁶⁸.

Audi etiam Job ⁶⁹ : *Stultum, inquit, interficit ira- cundia, et parvulum occidit invidia; pusillanimitas enim invidiam parit. In eo enim, quod alio inferio- rem et minorem se reputat, malitia in ipso ignem livoris inflammat. Sustine ergo quod invidi et æmuli tui se ipsos occidant, ut gladius eorum intret in corda ipsorum. Sane Goliath interfectus est gla- dio, quo David exitium intentabat ⁷⁰. Aman suspen- sus est in patibulo, in quo supplicium destinaverat Mardocheo ⁷¹. Verbum Salomonis est : *Qui mittit la. idem in altum, super caput ejus cadet ⁷².**

Nec enim lex æquior ulla est, Quam necis artifices arte perire sua.

Cum hæc pestis tolerabilior sit invidioso, quam invidio : nimis delicatus es, si tui æmuli cruciatum

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

in Anselmo. Et in Eadmero, l. III *Novorum. De eo* Anselmus, lib. III, epist. 62. Et ante Anselmum conc. Ænhanense ex Anglia universa, sub Ælfeago Cantuar., cap. 2 : « Omnes ministros Dei præsertim sacerdotes obsecramus et docemus, ut Deo obediens castitatem colant, et contra iram Domini se hoc modo muniant et tueantur. Certius enim norint quod non habeant debite, ob aliquam coitus causam uxoris consortium, » etc. Et ante Lanfrancus Cantuar., epist. 17 ad Joan. Rothomag. : « Vestro venerabiliumque Patrum exemplo provocatus per totam terram Angliæ pastorali auctoritate prohibui, ne cujuslibet ordinis quisquam canonicus uxorem accipiat, nec sortito antea, si presbyter aut diaconus est, nisi præbenda carere velit, habere ulterius liceat. » Iterumque idem Lanfrancus, ep. 21 ad Herfrastum, *De diacono per saltum ordi- nato* loquens : « Interrogatus, inquit, a me si uxorem haberet, uxorem se habere, nec eam se velle dimittere respondit. Propterea tali pacto consulendum ei divina fultus auctoritate decerno, diaconatum ei auferre, ad cæteros minores ordines congruis eum temporibus promovere; diaconatus vero ordinem nunquam recipiat, nisi caste vivat, nisi de reliquo se caste victurum canonica attestazione promittat. Si vero cælibem vitam egerit, et acturum se omni tempore responderit voluerit, non quidem eum ad ordinem diaconatus iterum ordina- bitis, sed ipsum officium per textum S. Evangelii, vel in synodo, vel in multorum clericorum conventu reddetis. » Concilium generale Anglicanum sub Dunstano Cantuar. anni 969, ut canonici omnes,

C presbyteri, diaconi, subdiaconi aut caste viverent, aut ecclesias quas tenebant, dimitterent. Ita Osber- nus præcentor Cantuar. in *Vita S. Dunstani* apud Surium die 19 Maii. Et Acta sancti Oswaldi apud eundem die 15 Octobris. Si creditur Magdeburgensibus, cent. 8, cap. 9, celebratum fuit concilium Londoniense anno Domini 712, sub Bonifacio legato apostolico et Bertualdo Cantuariensi, quod edidit decretum de abdicandis sacerdotum uxori- bus. Denique anno Christi 601, Gregorius Magnus Augustino interroganti : An clerici continere non valentes possint contrahere; et si contraxerint an debeant ad sæculum redire? In hunc modum respon- dit : « Si qui vero sunt clerici extra sacros ordines constituti, qui se continere non possunt, sortiri uxores debent. »

Eadem quoque vigeat disciplina in Galliis, ut patet ex Innocentio I ad Victoricum Rothomagens., c. 9; Leone Magno ad Rusticum Narbonensem, D cap. 92, respons. ad 9 inquisitionem; conc. Tu- ron., cap. 2; Agathense, cap. 9; Arvern., cap. 13; Aurelian. IV, cap. 17; Lugdun. III, c. 1; Zacharia papa, epist. 9.

Eadem erat disciplina Ecclesiarum Hispaniæ : quod liquidum evadit ex concilio Eliberitano, cap. 57; Siricio, ex Innoc. I ad Exuperium Toletanum; Toletan. I, c. 4; II, c. 3; III, c. 5; VIII, cap. 5.

Eadem Ecclesiæ Africanæ ex Siricio, epist. 4; ad Afric., cap. 9; conc. Carth. II, cap. 2, etc.

Eadem in Ecclesia orientali ex Ancyrano, can. 10; Epiphani. hæresi 59. Lege Hieronymum adver- sus Vigilantium, c. 1.

⁶⁶ Gen. 32. ⁶⁷ Horat. l. I, ep. 2. ⁶⁸ Stat. II *Thebaid.* ⁶⁹ Cap. 5. ⁷⁰ I Reg. 17. ⁷¹ Esther. 7. ⁷² Eccli. 27.

ferre non potes. Detractores *Deo odibiles*, sicut Apostolus dicit ⁷³, quanto malignius tuam depravant innocentiam, tanto se probant inferiores, et magnificentius tuæ virtutis titulos extollunt, teste poeta ⁷⁴:

Summa petit livor, perflant altissima venti.

Quorum vita favorabilior est ad gloriam, acriores invidiæ sentiunt morsus.

*Urit enim fulgore suo, qui prægravat artes
Infra se positas ⁷⁵.*

Legitur quod, cum Platoni ejus socii inviderent, quæsit a Socrate magistro suo, qualiter eorum invidiam declinaret. Cui Socrates: « Est, inquit, ut Thersites: in quo manifestissime declaravit, ibi deesse invidiam, ubi virtutum gratia non adesset. » Innocentia Christi stimulos invidiæ non evasit. Unde et Pilatus quandoque agnovit, quod per invidiam tradidissent: eum ⁷⁶. *Nonne hic est fabri filius ⁷⁷?* dicebant. *Non est hic homo a Deo, qui Sabbatum non custodit ⁷⁸.* In *Beelzebub principe dæmoniorum eicit dæmonia ⁷⁹.* Quem non urerent verba hæc, quæ de fornace invidiæ procedebant? sicut senex in Andria docet: Si velles humilitati et patientiæ militare, invenires laudem

sine invidia et amicos pares ⁸⁰.

Legitur ⁸¹, quod Julius Cæsar, audita morte Catonis, compassus est ejus morti, et egregium civem ademptum de medio, et ablatum reipublicæ deploravit; professus est tamen, quod Cato actibus ejus, et quod ipse gloriæ Catonis inviderat. Nihil in te gloriosius video, quam quod habes invidos, quod odientes te affligis et uris, atque in deliciis tuis crucias inimicos. Vereor tamen ne aliud, quam invidia fratrum, te excludat a claustro; novi enim tui animi levitatem; et si publicæ voci creditur, non invidiam claustralium fugis, sed sæcularium sequeris voluptatem. Vide ne sub prætextu malevolentiae alienæ tuam velis palliare malitiam, et egrediendo claustrium, ingressum tibi præparare ad gebennam.

EPISTOLA LXXXI.

AD SIMONEM CARNOTENSEM CANONICUM.

ARGUMENTUM. — *Simonem canonicum deserto litterarum studio opibus congerendis vacantem, hortatur ut studium litterarum, cupiditate opum rescissa, exemplo multorum philosophorum, prosequatur.*

M. PETRUS Blesensis Bathon. archidiac., SIMONI Carnotensi canonico, cum salute mentis et corporis desiderium honestatis.

Animam meam, quam tua invaletudo plurimum contristaverat, tua convalescentia jucundavit. Nunc autem me in plenam exultationem animi reformares, si relictis puerilibus, maturioribus intenderes,

qui fines pueritiæ jam excedis. Spes equidem agricolæ vehementius exbilarescit, si plantam, quam excolit, florere conspiciat, fructumque promittere tempestivum. E diverso graviter animo consternatur, si planta nunquam turgescit in florem, si se tantum diffundit in ramos, et in degenerem foliorum luxuriat ubertatem. Sane tempus est, ut honestioribus studiis te impendas, atque prurientis primitias pubertatis, sub arctiore nodo custodiæ, et prudentia vigilantiore cohibeas. Obrepunt equidem desideria carnis, quæ latenter exterminant gratiam studiorum, et sub quadam ætatis indulgentia militant in dispendium honestatis. Si modicum delibasses de amore sapientiæ et dulcedine studiorum, spes virtutis in te mihi securior arrideret. Nam cum hactenus sub virga disciplinæ et sub jugo fueris magistrali, te doctoris instantia quasi quædam sigilli violenta impressio informavit ad mores. Sed certissima exhiberes virtutum indicia, si timorem in amorem, si necessitatem in desiderium commutasses. Cum studium sit vehemens animi applicatio ad faciendum, meditandumve aliquid: studiosus esse non potest, cujus animum voluntaria discendi affectio non accendit. Qui autem in talibus negligens est, aut remissus, non multum dissimilis est ab eo, qui, languente appetitu atque insipiente palato, cibum recipit, cibosque contradictorios gulæ fastidienti stomacho violenter intrudit. Si semel suavitatem sapientiæ degustasses, omnia præter illam in fastidium tibi verterentur. Habet enim incomparabiles thesauros deliciarum, atque omnium bonorum gratiam largitur ad plenum; et ad hæc forte verba illa Salomonis respiciunt: *Super salutem, inquit, et omnem pulchritudinem dilexi sapientiam, et proposui pro luce habere eam. Venerunt, inquit, omnia bona pariter mihi cum illa ⁸².* Amor discendi admissus ægre amittitur, atque in desiderium transiens sua se voluptate perpetuat, et cum vita hominis limitatur. Legitur ⁸³, quod Solon temporibus suis apud Athenienses prudentiæ gloria singularis, cum in ultimis laboraret, assidentibus suis amicis, et invicem conferentibus caput erexit; et interrogatus, cur hoc fecisset, respondit: « Ut, cum istud, quidquid id est de quo disputatis, percepero, moriar. » Carneades philosophus ⁸⁴, laboriosus sapientiæ miles, nonaginta annos continuavit et consummavit in studiis. Tu vero vix in scholis quadriennium complexisti, et abjectis studiis, temporalium rerum sollicitudini te immisceas. Rem tuam affectas disponere, quæ procul dubio periclitabitur in manibus tuis, et insuper evolabit in ventos, quidquid hactenus didicisti. Scio quia, ut filius sæculi sitienter appetis divitias, sed consultius et fortius ageres, si cum Salomone sapientiæ di-

⁷³ Rom. 1. ⁷⁴ Ovid. l. 1, *De rem amor.* ⁷⁵ Horat., l. ii, ep. 1. ⁷⁶ Math. 27. ⁷⁷ Math. 13. ⁷⁸ Joan. 9. ⁷⁹ Luc. 11. ⁸⁰ Terent., act. 1, scen. 1. ⁸¹ Plut. in *Apophteg.* ⁸² Sap. 7. ⁸³ Val. Max., lib. vii, c. 7; Plato in *7 De republ.* ⁸⁴ Cic., 1 *Acad.*

vitiis antelerres. Studiis equidem et divitiis pariter A vacare non potes. Nec animam illam dignatur inhabitare prudentia, quam videt infectam desideriiis, et curis temporalibus involutam. Scriptum est ⁸⁷ quia in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Quondam philosophiæ professores execrabantur divitias, nec putabant cum earum sollicitudine aliquam posse obtineri prudentiam, aut digne in castris disciplinabilibus militare. Verbum poetæ est ⁸⁸ :

*Quis locus ingenio, nisi cum se carmine solo
Vexant, et dominis Cyrrhæ, Nysæque seruntur,
Pectora nostra duas non admittentia curas?
Magnæ mentis opus, nec de lodice paranda
Attonitæ, currus, et equos, faciesque deorum
Aspicere, et qualis Rutulum confundat Erynnis.*

Ideo cum pater Demetrii ⁸⁹ filio suo tantas reliquisset divitias, quibus exercitum regis Xerxis poterat uno die procurare, Democritus patrimonium suum donavit patriæ : et Athenis in discendo et docendo dies suos continuans studiorum malitiam consummavit in aurea paupertate. Crates ille Thebanus projecto in mare non parvo pondere auri : « Abite, inquit, pessum divitiæ pessimæ; ego vos submergam, ne submergar a vobis. » Anaxagoras, cum post longa tempora studiorum in patriam rediisset, propriasque possessiones ex longa absentia sua invenisset enormiter dissipatas : « Non essem, inquit, salvus, nisi istæ periissent. » Verbum Socratis fuisse dicitur ⁹⁰; neminem studiosum fieri nisi se mediocriter pauperem opinetur. Nam sicut C supervacuas opes rejici, sic paupertatem, si tolerabilis et munda non sit, studium non admittit. Hæc enim urit animum, hæc subvertunt, sicut ethicus dicit ⁹¹ :

*Cui non conveniet sua res, ut calceus olim,
Si pede major erit, subvertet; si minor, uret.*

Quoniam igitur tibi copiose contulit Deus, ut scholarem possis continuare militiam, rogo, moneo, consulo, ut laudabile tuæ indolis initium pleniore studio prosequaris, et ad tempus divitiarum acquisitione suspensa, lotum te impendas amoris sapientiæ, cujus accessoria et subsecutiva erunt testimonio Salomonis ⁹² bona temporalia pariter et æterna. Vale.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ

(8) Idem habet in laudem Cistercii, epist. 8 et 9^a, Stephanus Tornacensis, ep. 4 : « Evangelium implentes, monasticam regulam, quam supererogavit Benedictus Pater fidelis Samaritani stabularius, ut nec unum ex eo iota præterire videantur. » Joannes Sarisb. *Polykrat.* lib. vii, c. 21 : « Cistercienses B. Benedictum, quem omnium justorum spiritu plenum fuisse constat, præcepta et vestigia sequuntur ad unguem. » Philippus abbas Bonæ Spei, libro *De continentia clericorum*, cap. 125 : « Benedicti sub quæ degunt regula, sic adhærent, in omnibus quæ

EPISTOLA LXXXII.

AD ABBATEM ET CONVENTUM CISTERCIENSEM

ARGUMENTUM. — *Richardus Cantuar. archiepiscopus post laudes magnas ordinis Cisterciensis, ostendit eum uno hoc nævo plurimum obscurari, quod consuetas decimas clericis et monachis subtrahant. Deinde excommunicationem, et brachii sæcularis vim comminatur, nisi eas persolvant.*

RICHARDUS Dei gratia Cantuar. archiepiscopus, totius Angliæ primas, et apostolicæ sedis legatus, dilectis in Christo fratribus et amicis, abbati et conventui Cisterciensi, salutem et consilium salutare.

Licet vos diligamus in Christi visceribus, et in charitate non ficta, gravem tamen et publicam ad vos et de vobis querelam deferre compellimur. Nam cum per gratiam Dei domus vestra nominatissima sit in observantia ordinis (8), et perseverantia sanctitatis, periculosum est pro re modica titulum et gloriam tantæ opinionis perdere atque convertere in famæ dispendium compendium temporale. Inter universas ordinum varietates, quibus decorata est sponsa Christi, nullus ordo virtute fragrantior, nullus sancti nominis odore suavior est in Christo quam vester; si rem unicam amoveritis de medio, per quam hostis humani generis sinceritatem vestram attentare præsumit. Scitis quod *omnium malorum radix est cupiditas* ⁹³; publice tamen dicitur, et nos id ipsum cum lacrynis recensemus, quod usque ad congregationes vestras ausa est irrumperè illa transgressionis mater, magistra nocendi, primitivaria iniquitatis et auriga malitiæ, sicaria virtutum, seditionis origo, fovea scandalorum. Renuntiastis mundo et cupiditatibus ejus, atque cum Josue vestram in vobis spirituales Jericho subvertistis. Sententiam maledictionis incurrit, qui reædificat Jericho, et cum Achan filio Charmi lapidibus obruitur, qui de anathemate Jericho rapuisse convincitur ⁹⁴. Verbum Tobie est ⁹⁵ : *Videte ne furtivus sit.* Furtum siquidem committitur, quoties res aliena invito domino contractatur. Sed et rapinæ eriam in jure civili furtum improbius definitur ⁹⁶. Neminem prædonem vocamus, aut furem, sed veremur, ne vestram suggillet opinionem, si rem concupiscitis, aut rapitis alienam. Una omnium vox est, quia Cisterciensis ordinis professores, tanto differentius

D illa vel jubet ad litteram, vel admonet, perseverent: existimantes quod illam ad unguem aliter non tenerent, nisi tam in parvis quam in majoribus summam diligentiam adhiberent. De hoc autem cœnobio quod Cistercium nominatur, in quo nostris temporibus Regula Benedictina ad veritatem litteræ revocatur, etc. Guillelmus Malmesburiensis, lib. iv *De gestis regum Anglorum* : « Ita regulæ incubantes, ut nec iota unum, nec apicem prætercudum putent. »

⁸⁷ Sap. 1. ⁸⁸ Juv., *Sat.* 7. ⁸⁹ Val., l. viii, c. 7. ⁹⁰ Cic., *Pic.* ⁹¹ Horat., l. 1, epist. 10. ⁹² Sap. 7. ⁹³ 1 Tim., 6. ⁹⁴ 1 Jos. 7. ⁹⁵ Cap. 2. ⁹⁶ Dig. *quod metus causa*, § qui vim.

præ cæteris triumphales sanctitatis titulos referent, quanto expressius religionis apostolicæ vestigiis inhæserunt; cum in tenuitate ciborum, in asperitate vestium, in vigiliis, in confessionibus, in disciplinis, in psalmis, in humilitate, hospitalitate, obedientia, charitate et cæteris, quibus fructus vitæ seminatur in terris, deprimatis carnem, spiritum erigatis. Angelicæ vitæ sinceritati vos homines compararent ubique, cum vobis in favorem plenissimum laus hominum communis assistat, unum, nisi, clamat in contrarium, tantamque vestræ gloriosæ opinionis faciem decolorat. Et quæ est ista maledicta conjunctio, nisi, quæ a Christi gratia, et favore hominum vos disjungit? Inviti et dolentes hoc dicimus, sed ad dicendum murmur universale et communis querimonia nos compellunt. Vota et linguæ omnium in vestræ sanctitatis præconium laxarentur, nisi raperetis quod alienum est, nisi monachis et clericis decimas auferretis. Hæc est conjunctio quædam, et dictio satis modica, sed quæ vitam vestram non modice dehonestat. Testimonio sacræ paginæ, decimæ tributa sunt egentium animarum. Et quæ est hæc injuriosa immunitas, ut exempti sitis a decimarum solutione, quibus obnoxie terræ erant, antequam vestræ essent, et quæ solutæ sunt hactenus ecclesiis, non personarum obtentu, sed territorii ratione? Si in vestram possessionem terræ devolutæ sunt, quare in hoc periclitatur alienum jus? nam ad vos terræ juxta communem opinionem cum suo onere transierunt. Utquid in alienam injuriam terras et nutrimenta vestra privilegiari facitis, ut auferatis quod alienum est? Nunquid Abel de nutrimentis suis Dominum non respexit⁹⁹? nunquid justiores estis primo omnium justo? ut vos contra Dei justitiam erigatis? Per prophetam⁹⁸ præcepit Dominus decimas inferri in horreum suum; vos ab ejus horreo jubetis auferri. Habet justitia divinæ legis, ut in Levitarum sortem cedant decimæ⁹⁷; unde et justitiæ Dei manifeste resistit, qui ministris ecclesiæ nititur jus decimationis auferre. Sane et ex his, et consimilibus satis liquet, quod si virtus obedientiæ est in solutione reddituum, aut exhibitione decimarum aut juris alieni, facile detrectaretis obedientiæ jugum. Milites Galharum sibi jus decimationis usurpant, nec vestris privilegiis defærentes, eas a vobis potenter extorquent. Adversus eos deberetis insurgere, non adversus clericos, aut ecclesias clericorum; deberetis recolare vos quandoque fuisse clericos, atque sacramenta salutis in eorum ecclesiis percepisse. Sed et Christianæ professionis vinculum, et devotio filialis affectus privignales induit, et sub religionis prætextu transit in contemptum. Non ponimus os nostrum in cælum, nec de facto summi pontificis disputamus. Sed si dominus papa quadam indulgentia speciali quan-

A doque privilegiavit vos, dum ordo vester in paupertate gaudebat, dum in usus egentium suæ tenuitatis viscera liberaliter effundebat, potuit tolerari ad tempus, licet in communem redundaret injuriam, quod causa necessitatis fuerat introductum. Nunc autem, quando vestræ possessiones multiplicatæ sunt, etiam in immensum; privilegia hæc potius ambitionis, quam religionis instrumenta censentur. Quidquid indulgeant privilegia Romanæ Ecclesiæ, vobis expedire non credo, contra conscientiam vestram, quod alienum est, usurpare. Quid si a sede illa publicum emanasset edictum, quod ubicunque inveneritis clericos, aut alterius habitus monachos equitantes, vobis liceret eos de suis evocationibus dejicere, et equos in usus proprios retinere? quid interest, equos rapiatis, an decimas? nisi quia decima res spiritualis est, et ideo enormius sacrilegium in decimis committitur, quam in equis? Cum Dominus præcipiat decimas solvi⁹⁸, quis contra ejus præceptum potuit dispensare? ubi divina et humana jussio sibi invicem contradicunt⁹⁹, obediendum est Deo magis quam hominibus¹⁰⁰. Cumque sint duæ leges, exterior et interior; interior semper præjudicat: quodque puritas conscientiæ dictat mihi, exteriori præcepto fortius est, et omnem indulgentiam alienæ dispensationis evacuat. Si filii Israel de mandato Domini, et in retributionem longi obsequii, quod Ægyptiis impenderant, eis vasa argentea et aurea abstulerunt¹; non expedit vos hæc ad consequentiam trahere nisi constet Dominum hæc mandasse, et vos nobis tanquam Ægyptiis longæ servitutis obsequium impendisse. Consulitis ergo et modestius agentes, date operam, ut prædictæ ambitionis nota, quæ vestræ sanctitatis titulos dehonestat, abscindatur a vobis, nec pro rebus perituris commune in vos scandalum excitetis. *Væ illis per quos scandalum venit!* In restitutione alienæ rei non credatis conscientiam vestram in aliquo lædi; nam, si quid utilitatibus vestris deperit in hac parte, devotio populorum, quæ nunc erga vos plurimum turbata est, totum hoc pleniore munificentia restaurabit. Quod si pertinaces vos, et inflexibiles exhibetis, vinculo anathematis innodabimus universos, qui aliquid vobis dederint, aut vendiderint, unde jus decimationis obveniat, atque in cælum clamabimus et ad thronum summi judicis appellabimus, ne quis hujus vinculum excommunicationis absolvat. Principum etiam favorem in hoc plenissime obtinebimus, ut gladio spirituali manus civilis assistat, et quidquid contra principale oraculum, venditum aut donatum vobis fuerit, confiscetur. Antequam ergo res in deteriorem vergat exitum, vestræ famæ maturius providentes, velitis assuscere solutioni decimarum, iMarum maxime, quas cum majore omnium rancore et odio usurpatis, et quas clerici

⁹⁹ Gen. 4. ⁹⁸ Mal. 3. ⁹⁷ Lev. 27. ⁹⁸ Ibid. ⁹⁹ Matth. 22. ¹⁰⁰ Act. 5. ¹ Exod. 12. ² Matth. 18.

sive monachi hactenus perceperunt. Nam si de no-
valibus tantum, sicut beatæ recordationis Adrianus
papa constituit, decimas retinetis, nobis in ea re
damnum erit tolerabilius, cujus emolumenta non
sensimus. Verum juxta philosophi sententiam, non
sine dolore amittitur, quod delectabiliter et com-
mode possidetur. Valet.

EPISTOLA LXXXIII.

AD B. EXONIENSEM EPISCOPUM (9).

[A. D. 1167-1175.]

ARGUMENTUM.— *Walterus archid. monet Exoniensem
episcopum, uti judicem ecclesiasticum, ut matri-
monium inter consanguineos illegitime celebratum
ex mandato Romani pontificis dissolvat.*

Charissimo domino et amico B. Dei gratia Exo-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(9) Bartholomæus Exoniensis episcopus, vir fuit
scientia et litterarum nobilitate clarus, Joannis Sar-
risberiensis familiaris, a quo ad eum plures exstant
epistolæ. Consecratus est anno 1167, obiitque 1175.

(10) Fuit hic episcopus Lincolnensis, postea
archiepiscopus Rothomagensis, de quo plura alias
opportunitus dicturi sumus.

(11) Quo gradu consanguinitatis Robertus et
Ismenes sese attingerent, non liquet ex textu.
Certum tamen est, quod matrimonium ab eis con-
tractum nullum fuit, si consanguinei erant usque
ad septimum gradum inclusive. Hæc enim erat dis-
ciplina Ecclesiarum Britannicarum eo tempore,
quod liquidum evadit ex verbis istis conc. Lunden-
din. celebrati ann. 1125: « Inter consanguineos,
seu affinitate conjunctos usque ad septimam ge-
nerationem matrimonia contrahi prohibemus; si
qui vero taliter conjuncti fuerint, separentur. »
Vide etiam conc. ejusdem loci, ann. 1102; Anha-
mense, cap. 8; legem ecclesiasticam Canuti regis;
quinquagesimam secundam legem presbyterorum
Nortumbrensiarum; constitutionem 7 Odonis Gau-
tuar. etc.; cap. 15, concilii Calchutensis. Ex
quibus locis colliges etiam anterioribus sæcu-
lis intra septem consanguinitatis gradus matrimo-
nia interdicta fuisse in Anglia. Non sic initio VII
sæculi: nam Greg. Magn. ad interrogationem 7
Augustini respondens permittit eis conjugia in 3
et 4 gradu: « Quædam, inquit, terrena lex in Ro-
mana republica, permittit ut sive frater et soror,
sive duorum fratrum germanorum, vel duarum
sororum filius et filia misceantur. Sed experi-
mento didicimus, ex tali conjugio sobolem non
posse succrescere, et sacra lex prohibet cogna-
tionis turpitudinem revelare. Unde necesse est ut
jam 3 vel et 4 generatio fidelium licenter sibi jungi
debeat; nam secunda quam diximus, a se omni
modo debet abstinere. » Quod si quis sciscitetur
quid causæ fuerit cur Gregorius non prohibuerit
conjugia inter consanguineos in 3 et 4 gradu,
cum tunc temporis vetita essent Romæ, audiat
quid responderit idem pontifex, ep. 31, lib. XII,
Felici episcopo Siciliae de eo interroganti: « Quod
autem scripsi Augustino Anglorum gentis episcopo,
alumno videlicet, ut recordatus es, tuo, de consan-
guinitatis conjunctione, ipsi et Anglorum genti,
quæ nuper ad fidem venerat, ne a bono quod cæ-
perat, metuendo austeriora recederet, specialiter,
et non generaliter cæteris me scripsisse cognoscas.
Unde et mihi omnis Romana civitas existit testis.
Nec ea intentione hæc illis scriptis mandavi, ut
postquam firma radice in fide fuerint solidati, si
infra propriam fuerint consanguinitatem inventi,
non separentur; aut infra affinitatis lineam, id
est, usque ad 7 generationem conjungantur. Sed

A niensi episcopo, WALTERUS de Constantiis (10) Ox-
neforden. archidiaconus, salutem in eo qui judicat
fines terræ.

Cum plurima litteratura, ususque et experientia
negotiorum, prudentem et circumspectum vos fece-
rint in decisione causarum; miror, et mirantur
cæteri, qui sunt in utroque jure periti, quare inter
Robertum et Ismenem consanguineam suam ce-
leberrare divortium tanto tempore distulistis (11): ma-
xime cum mandatum domini papæ super hoc ha-
beatis expressum, et cum sacri canones detestabile
reputent cohabitationem talium sustinere. Testes
equidem legitimi, nullique exceptioni obnoxii pro-
ducti sunt, qui si in causa hac vobis fidem non fe-
cerint ad plenum, juxta clausulam illam litterarum

B adhuc illos neophytos existentes sæpissime eos
prius illicita docere vitare, et verbis et exemplis
instruere, et quæ post de talibus egerint rationa-
biliter et fideliter excludere oportet. » Et postea:
« Sane in his secus quam debuimus aliquid egi-
mus, non propter ipsam, sed commiserando actum
esse cognoscas. » Et adhuc: « Nam si destruem-
rem, quæ antecessores nostri statuerunt, non con-
structor, sed eversor esse juste comprobaber. » Ex
quibus verbis postremis patet non primo per Gre-
gorium, sed per Gregorii antecessores prohibita
fuisse matrimonia inter consanguineos in 3 et 4
gradu. Sed an primo ille prohibuerit in 5, 6 et 7?
Probabile id videtur. Certum vero est et indubita-
tum, quod nec sub ipso Gregorii pontificatu, nec
longe post ejus mortem ejusmodi conjugia vetita
sunt in Galliis. Sed ut rem ab origine repetam.

In primo gradu consanguinitatis in linea collate-
rali matrimonia prohibita fuerunt, ex quo aliis
nubendi facultas fuit, propagato, quantum satis
erat, humano genere. Aug. lib. XV *De civit. Dei*,
cap. 16: « Cum igitur humanum genus post pri-
mam copulam viri facti ex pulvere, marium fe-
minarumque conjunctione opus haberet, ut gignendo
multiplicaretur, nec essent ulli homines,
nisi qui ex illis secundo nati fuissent, viri sorores
suas conjuges acceperunt: quod profecto, quanto
est antiquius, compellente necessitate, tanto post-
ea factum est damnabilius, religione prohibente. »
Et postea: « Quod humano genere crescente et
multiplicato, etiam inter impios deorum multorum
falsorumque cultores sic observari cernimus ut,
etiamsi perversis legibus permittantur fraterna
conjugia, melior tamen consuetudo ipsam maluit
exhorrere licentiam: et cum sorores accipere in
matrimonium primis humani generis temporibus
omnino liceret, sic aversetur, quasi nunquam li-
cere potuerit. »

D Postea connubium inter consobrinos ante homi-
num moribus, quam legibus humanis improbatum
est. Unde August. ibidem: « Experti autem su-
mus in connubiis consobrinarum, etiam nostris
temporibus, propter gradum propinquitatis fra-
terno gradui proximum, quam raro per mores fie-
bat, quod fieri per legem licebat; quia nec id di-
vina prohibuit, et nondum prohibuerat lex huma-
na. Verumtamen factum etiam licitum propter
vicinitatem horrebatur illiciti; et quod fiebat cum
consobrina, pene cum sorore fieri videbatur; quia
et ipsi inter se, propter tam propinquam consan-
guinitatem fratres vocantur, et pene germani sunt. »
Ex Ambros., epist. 48, habemus Theodosium legem
tulisse de improbandis nuptiis consobrinorum.
« Theodosius imperator, inquit, patruelus fratres
et consobrinos vetuit inter se conjugii convenire

domini pape, ubi dicitur; et aliorum plurium; auctoritate etiam Fabiani et Cœlestini, atque aliorum sanctorum Patrum, qui post eos propinquoires et sanioris testimonii erant, admittendi sunt, ut sit lucerna pedibus vestris ad convertendam justitiam in iudicium, diligens inquisitio veritatis. Quanto enim flagitiosius et immanius peccatum est incestus, tanto scrupulosius certitudinem consanguinitatis exquiri oportet, ut in celebrando divortio sententia

A iudicis non vacillet. Nihil hic dissimulanter agere iudici licet, ubi vertitur periculum animarum. Ideoque amicorum parcite fatigationibus et expensis, qui jam alterutram deberant reportasse sententiam, qui etiam libenter secundæ et tertiæ productioni renuntiant; si secundum testificata aliorum velitis expedire negotium. Si ad plenioram notitiam rei alia productione opus est, ipsi iudicio et productioni secundæ se offerunt; utrum velitis, eligit,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

nomine. » Exstat lex ista in cod. Theod. *De incestis nuptiis*. Verum prohibitio vel universalis non fuit, vel mox correctæ est. Nam consobrinorum conjugia permittuntur lege *Celebrandis*, quæ est Arcadii et Honorii, c. *De nuptiis*. Et Justinianus, *De nuptiis in instit.* idem concedit. Ecclesia nihilominus a lege Theodosii non duxit esse recedendum.

Neque vetuit duntaxat jungi matrimonio consobrinos, sed etiam sobrinos, hoc est, procreatos ex consobrinis: quod genus prohibitionis Gallicanæ synodi fecerunt. Non laudo can. 61 conc. Agathense: loquitur enim indefinite: « Aut qui ex propria consanguinitate aliquam. » Laudo autem Epæon., cap. 30: « Si quis consobrinæ, sobrinæve se societ; Avern., cap. 12: Consobrinam, sobrinamve; Aurel. iv, c. 27; Tur. ii, cap. 21 et Lugdun. iii, c. 4, quia præcitarum synodorum definitiones amplectuntur. Laudo Antiss., c. 31: « Non licet consobrinam, hoc est, quæ de duobus fratribus, aut de duobus sororibus procreatur, in conjugium accipere; nec qui de ipsis natis fuerint conjugio societur. » Ac denique Paris. v, c. 14: « Consobrinam, sobrinam. »

Nondum tunc temporis usu recepta erat apud Gallos constitutio Greg. M. de 7 gradibus consanguinitatis dirimentibus matrimonium. Quod si non satis perspicuum foret ex locis illis, in quibus, dum enumerantur gradus ejusmodi, sistitur in tertio: at evidentissimum evaderet ex c. 1 conc. Vermer., ubi fermo est de 3 gradu, tanquam de impedimento dirimente, et de 4 tanquam non dirimente: « In tertio gradu conjuncti separantur, et post poenitentiam actam, si ita voluerint, licentiam habent aliis se conjungere. In 4 autem conjunctione si inventi fuerint, eos non separamus, sed poenitentiam eis indicamus: attamen, si factum non fuerit, nullam facultatem conjungendi in 4 generatione damus. »

Paulo post cœpit quartus gradus aliquo modo haberi dirimens, in quantum scilicet voluit conjuges ex 3 et 4 mistos separari. Nam juxta regulam quæ habetur c. *Quod dilectio*, et cap. *Viri*, de consang. in linea transversa, seu collateralis, quando personæ distant inæqualiter a communi stipite, eo gradu distant inter se, quo illarum remotior distat a communi stipite. Dixi, *aliquo modo*, quia distantes in 4 gradu a communi stipite, nolebant Compendiensi synodi Patres separari. Caput est ejusmodi: « Si in 4 progenie reperti fuerint conjuncti, non separamus; in tertia vero si reperti fuerint, separentur. Et eos, qui unus in quarta, alius in tertia sibi pertinent, et conjuncti inveniuntur, separamus. »

Sed conc. Mogunt. congregatum sub Carolo Magno an. 813, apertissime 4 gradu recenset inter dirimentes c. 54: « Contradicimus quoque ut in 4 generatione nullus amplius conjugio copuletur; ubi autem post interdictum factum inventum fuerit, separetur. » Refertur capit. l. v, c. 99.

Altum de gradibus ulterioribus silentium ante

PATROL. CCVII.

Leonem IV in Galliis; sed postquam ille ad episc. Britannicæ, cap. 5, ita sanxit: « Ut definitum est a Patribus, nullus de propria cognatione sibi audeat copulare, aliqui anathema sit. » Unde beati Junioris Gregorii decreta eximie tenenda sunt: tunc cœpta est extendi prohibitio dirimens usque ad 7 gradum. Ita enim legitur in capitulis Herardi Turon., cap. 36: « Ne in 5 vel 6 generatione copuletur conjugio, et usque, ad 7 generationem progenies observetur. » Et capit. 7 c., 335.

Decreta citata edita sunt ann. 721 in conc. Rom. i sub Greg. II. Est autem c. 9 ejusmodi: « Si quis de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit uxorem, anathema sit. » Et elucidatur per ejusdem Gregorii responsum ad 4 interrogationem Bonifacii iis conceptam terminis: « In quota progenie propinquorum matrimonium copulatur. » Sic enim Greg. ep. 9: « Dicitur quod oportuerat quidem, quandiu se agnoscent affinitate propinquos, ad hujus copulæ non accedere societatem. Sed quia temperantia magis, et præsertim in tam barbara gente plus placet, quam districtio censuræ, concedendum est, ut post 4 generationem jungantur. » Ne quis vero hæreat in verbis istis « quandiu se agnoscent affinitate propinquos: » quæ etiam sunt Zachariæ, epist. 7 ad Pipinum regem et episc. Franciæ in cap. 22, « ut dum usque se se generatio cognoverit » meminerit Greg. III decessorem Greg. II et prædecessorem Zachariæ epist. 4 ad eundem Bonifacium declarasse, non transcendere istum gradum 7. Sic enim illa ad quintam Bonifacii interrogationem: « Progeniem vero suam unumquemque usque ad 7 generationem observare decrevimus. » Nicolaum primum quoque sic respondisse ad consulta Bulgar., tit. 19, n. 6: « De consanguinitate sua uxorem nullus ducat, usque post generationem septimam, vel quousque parentela cognosci poterit. »

Quæ non Galliarum duntaxat sed etiam universæ Ecclesiæ fuit consuetudo de dirimentis matrimoniis contractis intra 7 gradum consanguinitatis, viguit usque ad conc. Lat. sub Innocentio III, cap. 50, quo sic statutum est: « Prohibitio quoque copulæ conjugalis 4 consanguinitatis et affinitatis gradum de cætero non excedat. »

Observa tria: Primum est, Romanos pontifices olim dispensavisse cum consanguineis ut licite nuberent. Sic dispensavit Gregorius II in 5 gradu et inferioribus aliis duobus cum germanis per Bonifacium, et Gregorius M. in 3 et 4 gradu.

Secundum est, episcopos Gallicæ dispensavisse in 2 et 3 cum iis qui per ignorantiam matrimonio conjuncti fuerant. Ita enim conc. Aurel. iii, c. 10 et Aurel. iv, c. 27, etc.

Tertium denique conc. Agathense et Epæonense locis citatis sanxisse matrimonia a sobrinis, consobrinis, aliisque commemoratis ibidem contracta ante conciliorum istorum definitiones, non esse dissolvenda.

dummodo ulterius non velitis, in eorum injuriam A frustratorias dilationes innectere. Porro unum in hoc negotio est, quod præcipue nos molestat. Nam cum ille Robertus sit primogenitus primogeniti fratris mei, et ab ipso ratione patris quasi a capite series parentelæ nostræ tota dependeat, veremur ne conjunctionis incestæ vitium transfundatur ad posteros. Concipiet enim tota successio corruptelam, si a capite membra, si a fonte rivuli, si rami a stipite legitime non procedant. Sacra equidem Scriptura testante ³, filii incestuosorum abominabiles sunt Deo. Et sicut beatus Gregorius asserit ⁴, ex incestuoso concubitu proles legitima non succrescit. Faciatis igitur, prudentissime pater, verbum abbreviatum et mandatum domini papæ, quod hactenus suspendistis, sine moratoria dilatione B mancipetis effectui, aut recurrentibus litteris nos velitis instruere, quare in causa ista procedere non possitis. Valet

EPISTOLA LXXXIV.

AD ALEXANDRUM PAPAM ROMANUM.

ARGUMENTUM.— *R. archiepiscopus Cantuar. nomen episcoporum in aula regia degentium a calumniis tuetur, ac ostendit exemplo veterum, quanto cum fructu regni in ea versentur.*

ALEXANDRO Dei gratia summo pontifici, RICHARDO Cantuariensis Ecclesiæ humilis minister, devotum humilitatis et obedientiæ famulatum.

Detractores Deo odibiles ⁵, etc. Vide inter variorum ad Alexandrum epistolas, post ipsius Regesta, Patrologiæ t. CC.

EPISTOLA LXXXV.

AD R. SARISBERIENSEM.

ARGUMENTUM.— *Graviter reprehendit in R. Sarisberiensis ventris ingluviem, quantaque mala ex ea nascantur, veterumque exemplis declarat, quanti facienda sit sobrietas.*

M. PETRUS Blesensis Batn. archid., R. Sarisb., salutem in Deo salutari nostro.

Si tibi increpatoria et solito duriora propono, facit hoc insolentia tua, et iniquitas ex adipe prodians, quæ cum multis exhortationibus meis amicabiliter et blande sollicitata sit, correctionis tamen beneficium non admisit. Si de salute animæ tuæ, aut saltem de incolumitate corporis cogitares, plus animæ et minus corpori, minus ventri et plus spiritui deservires. In anime tuæ perniciem conjurasti, atque in ipsius gravamen ventris imploras auxilium; cuius ingluvies, dum omnia devorando vivere appetit, sua voracitate mortificat animam, et interioris hominis lumen obtenebrat. Enorme tui ventris incrementum patientius sustinerem, nisi ex eo gravissimum immineret tuis possessionibus detrimentum. Porro possessorem possessio tua imitatur et sequitur; quia dum ventrem facis, ventrem faciunt domus tuæ. Non intelligis miser ruinam nobilium ædi-

ficiorum, quæ magnanimitas tui decessoris extruxit? dummodo ædifices ventrem tuum,

Nugaris cum tibi, Calve,

Pinguis aqualiculus propenso sesquipede exstat ⁶:

Sed ventrosi parietes prohibentur exstare ⁷, quorum altitudinem et robur humiliter ventorum liber excursus et injuria pluviarum. In domibus ruinosis non vetustatem, sed tuam universi causantur inertiam; dum te vident ad carnis delicias resolutum in cute curanda plus æquo sollicitum,

Et vident omnes Epicuri de grege porcum ⁸.

Quidquid in te spirituale fuerat, totum evacuat et pervertit carnalis ista curiositas, quæ nec te dies tuos dimidiare permittet, nec illud modicum vitæ quod tibi superest, cum jucunditate transigere. Nam in tanta mole corporis anima quasi tenebris obsessa carceralibus in spirituale lumen respirare non potest. Membra vero suis destituta officii ex longa desidia et torpore soticas passiones expectant. Multi enim ex nimia gulositate morbescunt, suamque crapulam vomitu remediuntur, turpiter egerentes, quod turpiter ingesserunt.

Galenus equidem fidelissimus Hippocratis interpres, teste Hieronymo ⁹, refert athletas, quorum vita et ars sagina est, diu vivere, aut sanos esse non posse, animasque eorum nimio sanguine et adipibus quasi luto involutas, nihil tenue aut cælesti sapere, sed semper de ructu et ingluvie cogitare. Testimonio Hippocratis ¹⁰ crassa et obesa corpora necessariam habent crebram sanguinis demptionem, et alios attenuationis modos; alioquin paralysis, podagra, et alii morbi pestilentes erumpent. Ideo Galenus semper die decima vitæ medicinalis auxilii legitur sibi abstinentiam indixisse: nec facile aliquem infirmari, qui frequenter abstineat, aut regulam diætæ modestioris observet.

Legimus quosdam morbo articulari ¹¹, aut podagra laborantes, proscriptione bonorum, et simpliciore mensa membrorum officio restitutos. Refert Pompeius Trogus ¹², quod teterrimus ille tyrannus Sicilia Dionysius, dum gula et edacitati vacaret; lumen oculorum perdidit. Nihil enim magis prædator oculos, quam ingluviens ventris, et, ut ait Pontinianus, edacitas cibos frangit, et oculos vorat. Ideo Lucius Sylla, Lepidus consul et alii plerique leguntur ¹³ tulisse leges cibarias, quas alibi Cato censorius vocat sumptuarias ¹⁴, in quibus vivendi modus et sufficientia naturæ depingitur. Nam quidquid epularum sumitur præter usum necessitatis, non est debitum naturæ, sed vitium voluptatis. Sumptuariis legibus se Paulus alligaverat, cum dicebat: *Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus ¹⁵.* Æmilianus Scipio cum amicis ambulans pane vesci solitus erat, ne aliquam diei partem per-

³ Lev. 18. ⁴ L. XII Reg. ep. 51. ⁵ Rom. 1. ⁶ Pers. Sat. 1. ⁷ Dig. l. 18. ⁸ Hor. lib. 1, ep. 4. ⁹ L. II in Jovin. ¹⁰ In Aphor. ¹¹ Hieron. l. II in Jovin. ¹² Jus. in. l. II. ¹³ Plut. in Sylla. ¹⁴ Agell. l. II, c. 24. ¹⁵ I Tim. 6.

deret otiosam ; Id ipsum dicitur Alexander magnus in consuetudinem duxisse ¹⁶. Augustus cibo vulgari et modico vescebat, qui pro deliciis reputabat secundarium panem, et minutos pisciculos, caseumque bubulum, manu pressum ; sicut autem biferas virides vehementer appetebat ¹⁷. Socrates dicebat, quosdam vivere ut comederent et biberent ; se autem comedere et bibere, ut naturæ satisfaceret, et excursus vitæ fragilis sustentaret ¹⁸. Ethicus dicit :

*Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas* ¹⁹.

Non est equidem regnum Dei esca et potus ²⁰. *Esca ventri, et venter escis. Deus autem et hunc et has destruet* ²¹. Quidam autem toti sunt in guttore, merito gurgulionibus comparandi, quorum cogitatio tota de ventre, in ventre, et sub ventre est : quibus satisfieri omnino non potest, donec ventre despumante in venerem delectatio gulæ lumborum excitet voluptatem. Abjecta siquidem reverentia et timore tremendi iudicii, relaxantur ad omnes illecebras, et in cunctis extraordinariis voluptatibus se volutant.

*Sed cum lapidosa chiragra
Frægerit articulos veteris ramalia sagi,
Tum crassos transisse dies, lucemque palustrem,
Et sibi jam seri vitam ingemere relictam* ²².

Ita convertetur dulcedo in amaritudinem, in asperitatem suavitas, delectatio in dolorem, erique instar inferni, aut pœnæ infernalis initium, dolorum continuatio, et desiderium moriendi. Illud quoque ad cumulam doloris accedit, quod ex intemperantia gulæ quidam sibi nomen inane venantur, et gloriam sine fructu, putantes ex crapula et ebrietate hominum sibi titulos gloriosæ opinionis acquirere, cum viros honestos, quibus viscera sua claudunt, omni defectui vitæ humanæ subjacere videant, et publice mendicare. In talibus liberalitatem præcipuam reputant ; in quibus libertas quidem peccandi est, sed animæ servitus ad corporis voluptatem. Sane, sicut Cicero ²³ et Apuleius, et quod majus est, Augustinus ²⁴ et Hieronymus testantur, *plus est anima quam corpus* ²⁵ : isti autem damnium animæ non curantes devotissimam carni miseræ impendunt servitatem, sicut scriptum est : Sterilem pavit, et viduæ non bene fecit. Porro beatus ille Job ²⁶ plenissime nomen et officium liberalitatis implebat, qui nihil indulgens ebrietati aut crapulæ, nec sequens hujus vitæ vanitates et insanias falsas se totum pauperum necessitatibus impendebat. Non alebat leones, ursos aut simias. Non confluebant ad eum histriones, dulcorarii, fabularum aut nugarum inaniam concentores ; sed ex puræ liberalitatis conscientia, ex corde sincero,

A et charitate non ficta, dicebat : *Humerus meus a junctura sua cadat, et brachium meum cum ossibus avellatur, si negari pauperibus, quod volebant ; si oculos viduæ exspectare feci ; si comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea ; si ostium meum viali non patuit ; si prætereuntem despezi, eo quod non haberet indumentum, et sine operimento pauperem ; si non benedixerint mihi ladera ejus, et si de velleribus ovium mearum non fuerit calefactus* ²⁷. O quam melior, et per omnia commendabilior est modesta, et sobria hæc liberalitas, quæ ad vitam æternam fructificat, quam illa, quæ subvertit animum, rationem hebetat, corpus destruit, et ædificat ad gehennam ! Si te jejuniis alligeres, si jurgia et afflictiones pauperum subleverages, providisses tibi consultius, nec harathrum ventris aut gulæ Scyllæa vorago domos tuas in præcipitium devolvisset. Nunc vero post dispendium animæ tuæ, specialiter illud plango, quod ventos et pluvias circumquaque admittunt, quod vespertilionibus sunt perviæ, quod in horrorem solitudinis redactæ sunt, quod in præcipitium pendent, quod nec sedilia, nec alia utensilia ibi sunt, nec seræ, nec ostia, nec fenestræ. Aduhuc tamen gloria ædificiorum antiqua resurgeret, si voraginem gulæ, et exitialem ventris ingluviem cohiberes.

EPISTOLA LXXXVI

AD MAGISTRUM ALEXANDRUM MONACHUM.

ARGUMENTUM. — *Multis rationibus persuadere conatur Alexandro monacho Carthusiano, ne ordinem suum id temporis celeberrimum, vel quod quotidie in eo rem divinam facere non possit, vel aliis etiam de causis, descat, et ad laxiorem transeat.*

M. PETRUS Blesensis Bath. archid., magistro ALEXANDRO monacho, salutem et in salutari desiderio constantiam.

Si conceptæ indignationis spiritum possem dissimulare silentio, mallet tacere, quam scribere. Sed, ut verbo Job utar : *Plenus sum sermonibus, et coarctat me spiritus uteri mei ; ego quasi musum absque spiraculo, quod novus dirumpit lagunculæ* ²⁸. Me licet invitum, tua invitat et urget temeritas scribere invectivam. Nam, *sicut cervus desiderat umbram, et mercenarius finem laboris sui* ²⁹, sic in votis habebam præcipuum cessare a verbis, quibus amicitia vulneratur. Verumtamen jacturam tuæ opinionis æquanimitèr tolerare non possum : factus enim es fabula in clero et in plebe ludibrium, prurientium desævit in te linguarum procacitas ; et qui te comedunt, non dormiunt ³⁰. Si te laveris nitro, et multiplicaveris tibi herbam borith ³¹, non auferetur a te macula prævaricationis tuæ. Verumtamen non reputas injuriam damnium famæ, qui bibis quasi aquam subsannationem ; et, ut verbo prophético utar, *frons meretricis facta est tibi, noluiti*

¹⁶ Front. l. 17, c. 3. ¹⁷ Suet. in August. ¹⁸ Laert. l. II De Vit. philos. ¹⁹ Juen. Sat. 8. ²⁰ Rom. 14
²¹ I Cor. 6. ²² Pers. Sat. 5. ²³ De offic. ²⁴ In psal. 145. ²⁵ Matth. 6. ²⁶ Cap. 24. ²⁷ Job 31. ²⁸ Job 32
²⁹ Job. 7. ³⁰ Job 30. ³¹ Jer. 2.

erubescere 22. Dereliquisti fontem aquæ vivæ, et fodiisti tibi cisternam dissipatam, quæ aquas continere non potest 23. Et nunc quid tibi vis in via Ægypti, et quid tibi in via Assyriorum, ut bibas aquam turbidam? Cogitas de migrando, atque in confusionem et in scandalum fratrum tuorum succingis te ad exitum. Multum ei dissimilis es, qui cupiebat anathema esse a Christo pro fratribus suis 24. Cœpisti spiritu, carne consummandus 25, atque, sicut Isaias dicit, *conceptisti ardorem, et stipulam peperisti* 26. Juxta verbum alterius Sapientis, abstulit ventus desiderium tuum, et velut nubes pertransiit fides tua 27. Primam enim fidem irritam faciens, sanctæ conversationis novitate contempta, per quam veterem in te hominem reformare debueras, sub quodam religionis colore divitiis appetis, et seminas inter spinas, cum scriptum sit: *Novate vobis novale, et nolite serere super spinas* 28. Jam senuisti, rugæque tuæ testimonium dicunt contra te. Unde ergo crepsit tibi hæc inconstantia in ætate provecta, ut semper sit apud te: Est, et non; semperque dissideas a teipso? sed Dei iudicio, qui Christo non convenit, sibi convenire non potest. *Posuisti me, inquit, contrarium tibi, et factus sum mihi metipsi gravis* 29. Status animi tui, sicut auræ incertitudo, sicut æstus maris, fumusque pertransiens. Sane Dominus in populo gravi laudari desiderat 30. Unde tuam, et

A consimilium vitam sub typo Hierusalem propheta redarguens: *Peccatum, inquit, peccavit Hierusalem, propterea instabilis facta est* 31. In libro Sapientiæ scriptum est quia *stultus ut luna mutatur* 32. Et in eodem legis, quod *præcordia fatui sicut rota plaustris, et quasi axis versatilis cogitatus illius* 33. *Ætas provector animum tuum maturitate aliqua debuerat stabilisse. Porro si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas; et animus tuus poterit gravitatem vitæ maturioris induere* 34. Ideo et verba mea dolore sunt plena. Cur sanctum et gloriosæ opinionis ordinem Carthusiensem prævaricando depravas? *Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi* 35? Ibi sane inveneras locum pœnitentiæ, secretum solitudinis, pacem animæ, contemplationis arcanum gaudium in Spiritu sancto, munus salutis, et efficax beneficium medicinæ. Verum manna celeste fastidians, et suspirans ad ollas carniû, domum illam appetis, quæ desiderio tuo satisfaciet, quæ tibi delicatius et indulgentius ministrabit. Ideoque tumultum frequentis popularis, silentio, et solitudini anteposis sollicitudinem, licet noveris scriptum esse, quia qui jugum Domini accipit, sedere debet solitarius et tacere 36. Hoc in ordine Carthusiensi causarum et arguis, quod singulis diebus missas non faciunt (12), atque hujus religionis aut potius superstitionis obtentu

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

12) Ut eos culpa non eximerem, qui nimio antiquitatis studio quiddam hæc ætate temporum ratio in Ecclesiæ ritus et disciplinam invexit, quantumvis leve et minime periculosum, continuo damnant et repudiant; sic non sunt ferendi, qui hodierna consuetudine ita omnia metiuntur, ut, quod nunc fit, fieri semper debuisse contendant, et quæ ab antiquis sanctissime et sapientissime instituta et frequentata sint, si jam in desuetudinem abierint, aspernari ac contemnere non verentur. Atqui ii, quam non pauci! unica jam fere regula invalescens usus. Exemplo sit auctor quidam Æthiopicæ historiæ, qui inter Abyssinorum errores recensendos morem illum jejunii ad vesperam usque producendi annumerat, cum tamen hæc jejunandi ratio sanctissima, a sanctis Patribus tradita, et servata multis in Ecclesia sæculis vigerit; ea vero quæ nunc usu recepta est, quam solam auctor ille velut ab Ecclesia receptam agnoscit, remissum plane et infraactum vigorem antiquum præ se ferat.

Ex eodem fonte fluit, quod cum nunc sit in more positum, ut qui Christianam pietatem majori studio profitentur, tremendorum altaris mysteriorum frequentius participes sint, alienum a pietate videatur aliam viam insistere. Hanc esse Busæi mentem haud dubium est, ei qui hæc illius verba leget, quibus antiquam Carthusianorum consuetudinem censura perstringere videtur. « Communis, inquit, theologorum sententia est, rectius laudabilisque facere pios sacerdotes, qui ex amore Dei quotidie missæ sacra faciunt, quam qui ex reverentia ab iisdem abstinent, » etc. Antequam expendatur hæc quæstio, animadvertendum est, non sincera fide,

C rem de qua agitur ab hoc auctore proponi. Nemini quippe dubium est, quin ille sit in sublimiori virtutum gradu constitutus, qui quotidie summo quodam charitatis ardore ad eucharistiam accederet, quam qui solo timore, non amore, aut illo tenui, se duci sentiens, raro se divinæ mensæ sisteret: sed hoc agitur, an duorum qui sint in charitate pares, humilis unius reverentia illum a frequentiori communionis usu disterrens, alterius sæpe communicantis zelo postponi debeat. Non longe petenda quæstionis hujus solutio; plena quippe et integra ex sancto Augustino, suppetit loco ab ipso met Busæo laudato.

Augustinus, qui Zachæum, licet domi Christum exceperit, centurioni præferendum negat, qui se tam divino hospite indignum pronuntiavit: « Ambo, inquit, Salvatorem honorificantes diverso et quasi contrario modo, ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. Valet etiam ad hanc similitudinem, quod in primo populo unicuique manna secundum propriam voluntatem in ore sapiebat; sic in ore uniuscujusque Christiani quomodo sumatur æstimandum est: nam et ille honorando non audet quotidie sumere, et ille honorando non audet ullo die prætermittere. Contemptum solum non vult cibus ille, sicut manna fastidium. » Certa ergo et constans regula est perfectionis gradum ex amore, timore, reverentia erga Christum censendum esse: et si qui sint in his virtutibus pares, invicem præferri non debere, non unum præ alio ad perfectionem potius perventurum dici posse sive frequentius, sive rarius ad sacram mensam adeat, modo absit divini illius cibi fastidium. Ita sane animatam esse Ecclesiam dubitar-

22 Jer. 3. 23 Jer. 2. 24 Rom. 9. 25 Gal. 3. 26 Isa. 35. 27 Job 30. 28 Jer. 4. 29 Job 7. 30 Psal 24. 31 Thren. 1. 32 Eccli. 27; Eccli. 33. 33 Jer. 15. 34 Jer. 8. 35 Thren. 3. 36 Eccli. 19.

tuum machinarius egressum. Tuæ litteræ faciunt te A *quam qui abundat sensu, et transgreditur legem Domini* 47. Scis, quia monachorum Pater. et sacri ordinis institutor, nec etiam sacerdotii gradum

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

non potest, cum tot sanctos monachos, qui rarissime communicabant, nunquam eo nomine reprehenderit; nec eorum pietati vulgi consuetudinem sæpius altaris mysteria frequentantis antepone in mentem ipsi venerit, ut nec, hujus temporis Carthusianos, quacumque demum pietate polleant, antiquis ejusdem ordinis Patribus, qui infrequentius offerebant, sanctorum quispiam judicaverit.

Scio communionem corporis Christi remedium esse necessarium, quo nostra adjvetur, et sustentetur infirmitas, et cor ardore charitatis ignescat. Quid enim aliud sine illo, quam terra sine aqua sumus? Sed si illud ea qua par est pia animi dispositione receperimus, una communio instar plurimum erit: non enim in hujus frequentatione mysterii perfectionem nostram sitam esse arbitrandum est, certior ad eam est via, si ejus, quo Ecclesia regitur, spiritus legibus et nutu vivimus; ab eo quippe totus communionum nostrarum fructus expectandus est, qui tametsi raro communicemus, quidquid inde gratiæ sperare possumus, nobis abunde largiri potest. Verum quidem est religiosum aliquem, qui communi sui cœnobii instituto et lege ad frequentiore communionem impelleretur, in culpa fore, si morem ab aliis usitatum sequi recusaret; id enim, si peculiaris aliqua et gravis ratio non obstet, indicium est animi proprio nutu vivere volentis, et aliam ab ea quam cum aliis utiliter sequi poterat, viam affectantis.

Sed pari ratione laudandi non essent alii, qui contrariam alterius monasterii consuetudinem ægre ferentes, sæpius sibi quam cæteris, eucharistiam dari vellent, quod nonnisi ex zelo præpostero et fallaci pietate, aut occulta superbia proficisci posset, et pena dignam temeritatem argueret. Ergo quod in alia rescripsit Paulus: *Qui manducat, non manducantem non spernat; et qui non manducat, manducantem non judicat* (Rom. xiv).

Tam solemnem lege a Christo jubemur ad communionem accedere, ut qui non obsequitur, reus sit procul dubio violati præcepti, et immensam illam charitatem, quæ divinum illud præparavit alimentum, contemnere convincatur. Cæterum sæpius an rarius tam sancta mysteria sumendi ratio ab Ecclesiæ usu et disciplina peti debet, quæ illam ex majori filiorum suorum utilitate præscribit. Nostrum est obsequi, et quidquid jusserit implere. Si ea, quæ Christiani nominis ratio poscit, fideliter servaverimus, si unicum nobis studium est Christum sequi, ac per hoc ad suscipienda quotidie altaris mysteria ea qua decet sanctitate parati simus nihil amplius nobis est satagendum, quam ut Ecclesiæ normam æquamur, et communionum frequentiam ex eo quod profitemur religiosæ vitæ instituto, aut prælatorum qui intimam animi nostri dispositionem norunt, arbitrio pendere sinamus.

Scio posse contingere, ut qui communionem differt, talem se præstare negligat, qualem, ut divina mysteria digne suscipiantur, esse decet: vix est enim, ut, qui raro ad Christum accedit, sit in Christum ut decet animatus. Hinc minor sui custodia; liberior et minus circumspecta conversatio, dum nulla communicandi necessitas nos ad eam sine qua conscientia tam sancta mysteria usurpare non sineret, cautela aligit: nempe hoc in primis cavendum est, iis qui infrequentius ad altare accedunt. Fateor sane, non id poscunt Ecclesiæ leges,

ut quotidie communices; at si saluti consulere vis, ita te jubet quotidie vivere Christus, ut quotidie communicare dignus sis; si ergo eo anime communionem differs, per bona interim opera paratiorem te exhibeas, ita vitam instituere debes, ut quidquid agis, quidquid oras, quidquid toto vitæ tenore contingit, digniorem te in dies præstare queat.

Contra vero tremendum est iis, qui sæpius ad eucharistiam accedunt, ne consuetudine occantur, ne perfunctorie, et non ea qua decet animi attentione tam sanctis mysteriis participant: ne magis communicare quam digne communicare satagant; denique ne minus sancti rem omnium sanctissimam peragant. Meminerint quantumvis frequenter ad Deum accedatur, in spiritu et veritate, et perpetua cordis novitate semper accedendum esse.

Quod si utrique in via a Christo sibi parata, quantum fieri potest, progredi satagant, tametsi in agendi ratione dispare eundem in Christo spiritum, eandem gratiam, eandem misericordiam consequentur. Sed hæc sapientioribus discutienda relinquo, unusquisque in suo sensu abundet.

Quod autem ad historiam spectat, certum est Carthusianos, quos Joannes Sarisberiensis in *Polycratico* vocat *accuratum absolutæ religionis exemplar*, rarius sacrificasse. Et quidem quod in primordiis istius ordinis hoc in more positum fuerit manifestant ipsamet statuta; quod et ipse Busæus admittit.

Guibertus abbas de Nongento, qui floruit tempore S. Brunonis, lib. 1 *De Vita sua*, cap. 11, ubi Carthusiensium mores et instituta prosequitur, inter alia hæc scribit: « Missas, nisi fallor, Dominica et solemnibus audiunt. »

Petrus Cluniacensis S. Brunone paulo recentior, lib. 1. *De miraculis*, c. 28, ubi in sanctissimi ordinis laudes excurrit, ita loquitur: « Festivis tantum diebus antiquorum eremitarum æmulatione, ne ab aliis sacris operibus licet dignitate inferioribus impediatur, salutare omnipotenti Deo pro salute sua ac mundi, sacrificium offerunt. » et postea: « Sacris diebus, qui singulari privilegio a Domino vel ejus resurrectione Dominici dicuntur, ac ipsius vel sanctorum ejus solemnitatibus missas celebrant. » Petrus Cantor qui centum fere annis post S. Brunonem scripsit, eadem propemodum habet capite 28 Verbi abbreviati: « Si sanctus ordo Carthusiensium in holocaustum hic etiam oblatorum a Deo, a labe mundi per abstinentiam et macerationem carnis purgatorum, et jam volandum super pennas ventorum, nonnisi in festis et profestis spirituali officio intulatis audet conficere, quomodo D peccator sacerdos audes, » etc.

Neque est quod hanc consuetudinem apud Carthusianos non amplius in usu esse contendat Busæus, cum etiamnum apud ipsos in solemnioribus festis unira tantum missa celebraretur, in qua omnes etiam sacerdotes communicant.

Verum neque hoc solummodo apud Carthusianos, sed et apud omnes fere religiosos, qui ante 400 annos, in Ecclesia floruerunt, hanc eandem consuetudinem rarius sacrificandi vixisse notum est apud omnes. Unicum proferam S. Francisci exemplum ex literis, quas ipse scripsit ad sacerdotes ordinis sui, quæ vulgo *Testamentum S. Francisci* nuncupantur, et habentur tomo XIII Bibliothecæ SS. Patrum editionis Coloniensis. Sic autem loquitur: « Monco et exhortor in Domino, ut in locis.

47 S. Benedictus.

attingit, expersque missarum multo tempore, etiam in die Paschæ, utrum paschalis esset solemnitas ignoravit. Paulus primus eremita, et Antonius, Petrus et Paulus apostoli, atque cæteri, quorum laus est in Evangelio, non leguntur singulis diebus salutis hostiam immolasse ⁴⁸. Frequentia contemptum parit, et ex ipsa raritate crescit reverentia sacramenti. Peccamus quidem assidue, et ubi continuantur peccata, continuum oportet esse peccati remedium; verumtamen mundi pretium impretiable, communemque humanæ salutis hostiam, nisi in spiritu humilitatis, et corde contrito immolare non licet. *Mors in olla est* ⁴⁹, nisi Elisei farinula coadiatur. Olim anima, quæ certis temporibus afflicta non erat, exterminabatur de populo suo ⁵⁰; nec celebrabatur agni paschalis sacrificium, nisi in amaritudine agrestium lactucarum ⁵¹. Magnum est sacramentum, et nunquam nisi corde contrito et humili est celebrandum. *Magnum est, dicit Apostolus, sacramentum hoc pietatis, manifestatum quidem in carne, justificatum in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum in gloria* ⁵². Teste Ambrosio ⁵³, nunquam nisi puro corde et mundis manibus et contritione devota offerenda est hostia, in qua est salus mundi. Tua vero sententiâ est, ut tibi Christum incorpores singulis diebus, *non dijudicans corpus Domini* ⁵⁴. Propter hoc multi sunt imbecilles et dormiunt multi in peccatis ⁵⁵. Verbum Sapientis est: *Cum sederis ad mensam divitis, appone cultrum gutturi tuo* ⁵⁶, ut inter cœlestes cibos et laicos sive communes devota veneratione discernas. Vide, ne Dominus dicat de te: *Ecce manus tradentis me tecum est in mensa* ⁵⁷. Et illud: *Dederunt in escam meam sel* ⁵⁸. Prohibet siquidem Dominus, ne de agno paschali comedat advena vel impudus ⁵⁹. Nec ponendus est Christus nisi in sindone munda, et in monumento novo ⁶⁰; quia panis vitæ non est recipiendus, nisi conscientia munda et corde sincero. Hostia enim indigne accepta susipientem damnat, non salvat; inquinat, non enundat. Propheta enim dicit: *Quid est quod dilectus meus fecit scelera multa in domo mea? nunquid carnes sanctæ auferent malitias ejus, in quibus gloriatus est* ⁶¹, et alibi: Tu qui credis mundari per hostias, scito quod non mundaberis, sed amplius pollueris. Tamen, ne in domo tua fieres scandalii generalis occasio, ut obstrueretur os loquentium iniqua ⁶², tibi fraterna charitas singulis diebus offerre hostiam speciali devotione indulsit. Sciens

A itaque et prudens vitam declinas, et festinas in mortem, atque ad excusandas excusationes in peccatis ⁶³, nullam de cætero poteris prætereundere rationem. Si attendas domum Carthusiensem, quam relinquere desideras, consideres unde venias, aut quo vadas. Hierusalem pro Babylone, terram promissionis pro Ægypto, pro exsilio patriam, cœlum pro inferno, quietem et pacem pro labore et miseria derelinquis. Domus siquidem Carthusiensis et locus habitationis illius situs est in montibus et scopulis, et in petris, ut sit potius habitatio angelorum, quam hominum, ad dandam Altissimo vocem confessionis et laudis, sicut scriptum est: *Super ea volueres cœli habitabunt, et de medio petrarum dabunt voces* ⁶⁴. Sed et columba nidificat in foraminibus petræ ⁶⁵: et vir prudens ædificat domum suam supra petram, ubi nec maris fluctus, nec ventus turbinis, nec pluviarum inundatio, nec alluvio formidatur ⁶⁶. Vere terribilis est locus iste, nec est hic aliud, nisi domus Dei, et porta cœli ⁶⁷. Et licet domus illa sit in terra horrore et vastæ solitudinis ⁶⁸, nominatissima tamen est in observantia religionis et ordinis. In omnem terram pro gratiam Dei exivit fama ejus, et in fines orbis terræ suæ odorem suavitatis effudit ⁶⁹. Plantatio enim Dei est, et vinea Domini Sabaoth. Ideoque jam excrevit in immensum, et multiplices fructus fecit. Vide, si jam non operuerit montes umbra ejus; si non extendit palmites suos usque ad mare, et usque in Angliam propagines ejus ⁷⁰. Tu vero docuisti linguam tuam mendacium, ut inique ageres, sanctæque domus ordinem depravares. Scriptum est, quia *spiritualis homo omnia dijudicat, et ipse a nemine judicatur* ⁷¹. Tu vero, cum sis carnalis homo, et venundatus sub peccato spirituales viros judicas, et in animæ tuæ dispendium domum sanctissimam scandalizas. Ad exemplar siquidem domus illius, de qua scriptum est: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt* ⁷², habet hic unusquisque cellulam et mansiunculam suam, ut contemplationi et orationi liberius vacet. Sic enim in schola evangelica Veritas nos informat dicens: *Tu autem, cum oraveris, intra in cubiculum tuum; et, clauso ostio, ora Patrem tuum* ⁷³. Solitudinem hujus cellulæ Propheta elegerat, qui, sicut ipse commemorat, *similis factus est pelicano solitudinis, et sicut passer solitarius in tecto* ⁷⁴. *Elongavi, inquit, fugiens, et mansi in solitudine* ⁷⁵. Qui Rachelis amplexus, et delicias contemplationis affectat, juxta verbum Job, *contemnit multitudinem civitatis, et vocem exactoris*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

in quibus morantur fratres, una tantum celebretur missa in die, secundum formam sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Si vero in loco plures fuerint sacerdotes, sic sit amore charitatis alter contentus audire ce-

lebrationem sacerdotis alterius, quia absentes et præsentis replet, qui eo digni sunt, Dominus noster Jesus Christus, etc.

⁴⁸ Greg. Dialog. l. II, c. 1. ⁴⁹ IV Reg. 4. ⁵⁰ Levit. 23. ⁵¹ Exod. 12. ⁵² I Tim. 3. ⁵³ In orat. ante missam. ⁵⁴ I Cor. 11. ⁵⁵ Ibid. ⁵⁶ Prov. 25. ⁵⁷ Luc. 22. ⁵⁸ Psal. 68. ⁵⁹ Exod. 12. ⁶⁰ Matth. 27. ⁶¹ Jerem. 11. ⁶² Psal. 62. ⁶³ Psal. 140. ⁶⁴ Psal. 103. ⁶⁵ Cant. 2. ⁶⁶ Matth. 7. ⁶⁷ Gen. 28. ⁶⁸ Deut. 32. ⁶⁹ Psal. 18. ⁷⁰ Psal. 79. ⁷¹ I Cor. 2. ⁷² Joan. 14. ⁷³ Matth. 6. ⁷⁴ Psal. 101. ⁷⁵ Psal. 54.

non audit ⁷⁵. Unde et Jeremias : *Quis dabit me in solitudinem? aut in diversorium viatorum* ⁷⁶? si affectares vacare tibi, et appeteres scribere, orare, legere, meditari et psallere, nunquam civitatem eremo, nunquam sollicitudinem solitudini prætulisses. Nunc manifestissime liquet quid multis diebus in corde tuo nutrieris; diu dissimulasti, ac sub taciturnitate suspecta concepisti dolorem, et peperisti iniquitatem ⁷⁷. Juxta verbum Prophetæ: *Ova aspidum eruperunt; qui comederit de ovis morietur; et quod confotum est, erumpet in regulum*. Nocuit priori tuo quod te nimis familiariter et blande tractaverat, atque de ipsius humilitate superbiæm concepisti. Egisset prudentius, si cervicem onerasset insolentem, et se in multis erga te austerius habuisset. Scriptum est in libro Sapientiæ, quia *malitiam otiositas docet* ⁷⁸, servumque inclinant operationes assiduæ ⁷⁹. Et item: *Servo malevolo debentur compedes, et tortura, ne vacet* ⁸⁰. Adhuc replico, quia scienter et prudenter in interitum animæ, et famæ periculum, te devolvisti. Scriptum quippe est: *Qui amat periculum, in illo peribit* ⁸¹. Non est religiosorum sapientia, ubi eam venaris et quæris: non enim inventur in terra suaviter viventium. Viam vitæ perfectioris aggressus es, sed cito emarcuit religio tua, *quasi vinea in primo flore, et quasi botrus projiciens flores suos* ⁸². Vix adhuc mustum eras, quando corruptus es in acetum.

Si per longam experientiam didicisses ordinis illius dulcedinem, sapientiæ cogitasses. Nam testimonio Sapientiæ, *vir in multis expertus cogitabit prudentiam, et qui multa didicit, proferet intellectum* ⁸³. Possum tibi dicere, quod Apostolus Timotheo: *Ab infantia sacras litteras nosti, quæ te poterant ad salutem instruere* ⁸⁴. Sed, sicut idem loquitur ad Hebræos. *Cum deberetis, inquit, magistri esse propter tempus, rursus indigetis, ut ad vos doceamini, et facti estis, quibus lacte opus est, non solido cibo* ⁸⁵. In legibus et decretis quandoque te habui conscholarem, sed te infatnavit is, qui juxta verbum Job adducit consiliarios in stultum finem, et judices in stuporem ⁸⁶. Et unde hoc tibi, ut recedas a loco cui te, religionis voto, et stabilitatis vinculo obligasti? Disce, quæso, negotiari cautius, ne tunc poenitere incipias, quando non erit poenitudinis locus. Hoc apud te deliberasse debueras, antequam arbitrio alieno tuam subjeceres voluntatem: prius enim in potestate tua erat, declinare Domini servitutum. In manu consilii tui eras, tibi que boni et mali, ignis et aquæ vitæ et mortis erat oblata discretio. Porro nunc voti vinculo necessitati astrictus es; et exigit oblatum, qui non exegerat offerendum. Quid, quæso, tibi deficit, quandiu cum

A Carthusiensibus eras? Incrementum non exigit quod satis est; opem extrinsecam sufficientia non mendicat, et adjectione non indiget plenitudo. *Nunquid, dicit Job, rugiet onager, cum habuerit herbam, aut mugiet bos (non enim volo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat* ⁸⁷) cum ante plenum præsepis steterit ⁸⁸? Brutorum animalium natura te damnat, quia cum eis pabulum commune sufficiat quiescunt. Ex adipe prodiit iniquitas tua, quem post labores studiorum et scholares angustias otiositas instabilem fecit, et sufficientia contumacem. Nam et poetæ testimonio:

*Luxuriant animi rebus plerumque secundis.
Nec facile est æqua commoda mente pati* ⁸⁹.

B Ferrem patientius, si ad Cisterciensis ordinis observantiam te transferres. Si enim in proposito religionem habes, ibi probatissima religionis schola est, summus ibi modestiæ usus, morum regularitas, fraternitatis affectio, pax animi, omnium communicatio, mutua obsequela, disciplinæ vigor, amor obedientiæ, vinculum charitatis, carnis servitus, hospitalitatis exhibitio, legendi libertas, nocturnæ excubiæ, quies meditationis, devotio psalmodiæ. Quid, quæso, dulcedinis aut devotivis invenies apud eos, quibus versa est in nauseam murmurosa atque confusa iteratio et farsura psalmodiarum. Paulus dicit: *Psallamus spiritu, psallamus et mente* ⁹⁰. Si psallentibus non adsit devotio, licet eundem psalmum millies repetant, non est hic psalmus *jucunda decoraque laudatio* ⁹¹. Doctrina Salomonis est: *Fili, ne iteres verbum in ore tuo* ⁹². Cumque alibi dicat: *Omnis labor hominis in ore ipsius* ⁹³, vereor ne hoc eis nimis periculose aptetur, *labor laborum ipsorum operiet eos* ⁹⁴. Ephraim puer delicatus est ⁹⁵; scioque quod carnis deliciæ te a spiritali studio retraxerunt. Te inter conversationis tuæ primitias forsitan terruerunt inexperta vitæ asperitas, rigor ordinis, lex obedientiæ, solitudinis terror, et præ omnibus austeritas disciplinæ. Sane disciplina unica est clavis innocentie, religionis aneora, custos ordinis, et per quam specialiter motus animi revocatur a malo, et stabilitur ad bonum: cum Propheta nos moneat apprehendere disciplinam ⁹⁶. Apostolus Prophetæ succinit et concordat: *Si estis, inquit, extra disciplinam, ergo adulteri estis* ⁹⁷. Certus es quod egressio tua multis scandalum generabit. Scriptum est autem generaliter, nec ullus excipitur: *Væ homini, per quem scandalum venit* ⁹⁸. Esses excusabilis, si ex simplicitate delinqueres, sed studiosè hoc agis, ut tua iniquitas inveniat ad odium ⁹⁹. In Exodo primo-genitum asini vel interficitur, vel ove redimitur ¹⁰⁰; in quo datur intelligi, quod cuilibet religioso viro

⁷⁵ Job. 3. ⁷⁶ Jer. 9. ⁷⁷ Psal. 7. ⁷⁸ Isa. 59. ⁷⁹ Eccli. 35. ⁸⁰ Ibid. ⁸¹ Eccli. 3. ⁸² Job. 15. ⁸³ Eccli. 34. ⁸⁴ 1 Tim. 3. ⁸⁵ Hebr. 5. ⁸⁶ Job. 12. ⁸⁷ Ezech. 33. ⁸⁸ Job. 6. ⁸⁹ Ovid *De art. aman.* ⁹⁰ 1 Cor. 14. ⁹¹ Psal. 146. ⁹² Eccli. 7. ⁹³ Eccli. 6. ⁹⁴ Psal. 159. ⁹⁵ Jer. 31. ⁹⁶ Psal. 2. ⁹⁷ Hebr. 12. ⁹⁸ Matth. 18. ⁹⁹ Psal. 35. ¹⁰⁰ Exod. 13.

divina animadversio intentatur, si pigritiam vel defectum boni operis animi simplicitate non redimat. Quid expediat tibi, tu videris. Sed, ut verbum Apostoli exhortationi nostræ accommodem, si qua tibi consolatio est in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis ¹, imple gaudium meum, imple pollicitum quod fecisti, ne des animum tuum in exterminium, et in opprobrium famam tuam. Fœdus amicitia contraximus ab antiquo, tuæque salutem animæ zelo et sitio in visceribus Christi, et in charitate non ficta ²: propterea tibi consulo, quod arbitror expediens et honestum. Novi, recentesque venerunt, qui te sollicitant ad egressum. Vereor autem ne apud te prævaleant in consilio rationi voluntas, et in amicitia novitas vetustati. Sapientia dicit, si tamen verbum Sapientia digneris audire: *Amicum non derelinquas antiquum, novus enim non erit similis illi. Vinum novum, amicum novus: veterascel, et cum suavitate bibes illud* ³. Considera, quæso, juxta verbum prophetæ ⁴ semitas Themam, itinera Saba, et expecta paulisper, ut habito maturiore consilio, superfluctuante animi tui statu fluxa vivendi remissio te colligationibus impietatis non occupet ad terrena. Sis quietus apud te, et in ea vocatione, qua vocatus es ⁵, negotio tuæ salutis constanter insistas. Sic ad Philippenses scribens

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(13) Appellabatur hic Willelmus a Longo-Campo, eratque regni cancellarius a Richardo rege post mortem Henrici patris constitutus, tum Eliensis episcopus consecratus. Et quoniam plurimum apud regem auctoritate et gratia valebat, ab ipso Richardo ad expeditionem Jerosolymitanam proficiscenti, supremus regni administer relictus est; vir sane magnus, sed non ab omnibus approbatus. Neubrigensis lib. iv, Hist. Ang., cap. 11, vocat eum « hominem ferocis animi, et gloriæ cupidum. » Quippe qui ut regni, ita et Ecclesiæ summus moderator existeret, « et cum esset audaciæ astutiæ que singularis, inquit idem, cap. 14, gravi summa Romam transmissa, vices quoque apostolicæ sedis petit, et tali intercessione facile impetravit. » Matthæus Paris. ad ann. 1190, de eo ita loquitur: « Erat idem cancellarius magnus inter omnes occidentales, rex et sacerdos in Anglia: qui omnia pro nihilo ducebat, cum episcopali tantum dignitate non contentus, nimis alta se sperare denotavit; in prima namque litterarum suarum fronte vanitatem et elationem expressit, cum dixit: Willelmus Dei gratia Eliensis episcopus, domini regis cancellarius, totius Angliæ justitiarius, et apostolicæ sedis legatus salutem, » etc. « Has autem dignitates, quas pretio obtinuerat, immoderate excessu exercuit, volens locellos, quos in earum impetratione evacuaverat, reficere; pecuniam suam distribuit ad mensam, ut iterum rediens cum usuris utique extorqueret illam. Nam legationis officium, quod mille fuis argentis libris acquisierat adeo immoderate peregit, ut omnibus Angliæ ecclesiis, tam conventualibus quam cathedralibus

A Apostolus: *Operam, inquit, detis, ut quieti sitis, et vestrum negotium peragatis* ⁶. Et in prima ad Corinthios: *Fratres mei dilecti, stabiles estote et immobiles, abundantes in opere Dei* ⁷. Semper assuesce, quæso, jugo Domini: injice sicut, corpi, pedem tuum in compedes illius, et ne acedieris vinculis ejus ⁸. Si quid grave, aut amarum in ordine Carthusiensi est, totum levigabit amor, totum charitas dulcorabit. *Charitas omnia suffert, omnia sustinet* ⁹. Nihil difficile est amanti. Vides, quod omnis creatura vanitati subjecta est ¹⁰. *In imagine pertransit homo* ¹¹. *Dies ejus sicut umbra prætereunt* ¹²: totumque quod appetis, cito ad nihilum deveniet *tanquam aqua decurrens* ¹³. Declina ergo vagos excursus, quos desideras, et antiquæ consuetudinis libertatem, ne in domo laxioris vitæ cum enormi famæ dispendio domum tibi ædifices gehennalem.

EPISTOLA LXXXVII.

AD WILLELMUM ELIENSEM (15) EPISCOPUM.

[C. A. D. 1191.]

ARGUMENTUM. — *Consolatur G. Eliensem episcopum proditione quorundam turpissime dejectum administratione regni Angliæ, et graviter in perfidos consiliarios regum invehitur.*

Reverendo Patri, et domino WILLELMO Dei gratia Eliensi episcopo, regis Angliæ cancellario et apostolicæ sedis legato, PETRUS Blesensis Bathon. archid., salutem, et in adversitate constantiam.

C feret onerosus, » etc. Eadem fere habent Radulfus de Diceto, et Joannes Bromton ad ann. 1190 et 1191. Qui omnes narrant qua ratione cancellarius Gaufridum Eboracensem archiepiscopum contra regis prohibitionem in Angliam venire conantem in carcerem detrudi curaverit, ipseque postea a malevolis et regno ignominiose pulsus fuerit. Verum hæc ab invidis attentatum fuisse manifeste elucet, cum ipse Willelmus post reditum Richardi regis (quem ipse gesta latere non poterant) in pristinam ejus familiaritatem redierit, dignitati restitutus, omniumque regis consiliorum ad supremum usque halitum particeps effectus sit. Credamus potius Blesensi nostro, qui virum apertius noverat, in epistola 89 ad Hugonem episcopum Willelmo parum æquum, ne dicam invidum et malevolum, ubi Willelmum appellat « episcopum dilectum Deo et hominibus; virum sapientem, amabilem, generosum, benignum, et mitem, et in omnes liberalitates effusum, » etc.

D Nec prætereundum quod Cælestinus III, summus pontifex, audita ipsius innocentia, injuriisque gravissimis, quas in illum adversarii conjecerant, litteras in ejus gratiam ad universos Angliæ episcopos rescripsit, quæ habentur apud Baronium, ad annum 1191.

Cæterum cum a Richardo legatus ad summum pontificem cum episcopo Dunelmensi missus esset, in finibus Pictavorum ægritudine correptus diem obiit extremum, sepultusque est in monasterio de Pinn, ordinis Cisterciensis non longe ab urbe Pictavia anno 1197.

¹ Philip. 2. ² I Cor. 6. ³ Eccli. 9. ⁴ Job 6. ⁵ II Thess. 1. ⁶ Philip. 9. ⁷ I Cor. 15. ⁸ Eccli. 6. ⁹ I Cor. 13. ¹⁰ Rom. 7. ¹¹ Psal. 38. ¹² Psal. 145. ¹³ Psal. 57.

Super lectum doloris mei in infirmitate versabar, cum doloribus dolores accumulans intermeantium crebra relatio nuntiavit quam proilitorie, et quam maligne vestram supplantaverat innocenti factiosa conjuratio invidorum. Ab ea die *sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum*¹⁴. Idcirco ego gemens, et oculus meus deducens aquam, nullam invenit requiem compatentis affectus. Nam, ut verbo beati Job utar: *Si dormiero, dico, quando resurgam: et, rursus expectabo vesperam, repleborque doloribus usque ad tenebras*¹⁵. Sane antequam cum domino rege Angliæ exivissem, præsens eram, vobisque prædixeram, qualiter æmuli vestri jam contra vos arma iniquitatis in invidiæ fornace conflabant. Invidia est, quæ Christum in mortem tradidit. Invidia Cain armavit in fratrem, Saul in David, Joab in Abner et Amasam. *Per invidiam, dicit Salomon, mors intravit in orbem terrarum*¹⁶. Hæc est bestia saltus, quæ devoravit exercitum Absalon¹⁷. De illa Sapiens dicit: *Ne ambules, et ne comedas cum homine invido. Comede et bibe, dicit tibi, et mens ejus non erit tecum*¹⁸. In oculis tuis, dicit Ecclesiasticus, lacrymabitur, et quasi adjvans suffodiet plantas tuas¹⁹. Filius ille perditionis (14), qui nunquam posuit Deum adjutorem suum, sed confusus est in verbis mendacii, mel et lac habebat in ore, caudam vero scorpionis abscondebat in corde. Ipse et complices ejus, quorum os a maritudinæ plenum erat, qui os suum semper docuerunt loqui mendacium, linguis suis dolose agebant. Syrenes, usque in exitium dulces, coramque nequissimam simultatem prudentia vestra deprehendere potuit, sed inter amicum et hostem prosperitas non distinguit. Vidi, vidi, reverendissime præsul, quando illi detractores Deo odibiles, illi venditores olei dicebant tibi: Euge, euge, humiliantes se nequiter, et in tuum exitium excubantes. *Est enim qui nequiter se humiliat, dicit Ecclesiasticus, et interiora ejus plena sunt dolo*²⁰. Eos quidem domesticos et unanimes tibi fecerat linguæ meretricantis astutia; nunc autem est *gladius in labiis eorum*²¹. Et in libro experientie legis, quia *inimici hominis domestici ejus*²², sicut ignis in sinu, serpens in gremio, mus in pera suos remunerant hospites. Quam cito malignandi occasio se obtulit, ut verbo Isaïæ utar: *Ova aspidum eruperunt, et quod confotum est in eis erupit in regulam*²³. Si inimicus tuus maledixisset tibi, sustinuisses utique, nunc autem homo pacis tuæ, qui edebat panes tuos tecum ambulans cum consensu²⁴, magni-

*ficavit super te supplantationem*²⁵. Sicut homo bonum vinum primum ponit: cum autem inebriati fuerint, tunc id quod deterius est²⁶, sic supplantatores impii post vinum adulatoriæ lenitatis precipnaverunt tibi vinum de suburbanis Gomorrhæ, venenum aspidum insanabile. Et te quidem, Pater, usu et convictu novisse credideram illud semen Chanaan, genimen viperarum: generatio enim prava est, et exasperans, et quæ nunquam direxit cor suum, nec est rectus cum Deo spiritus ejus²⁷. *Si potest Æthiops mutare pellem suam, aut pardus varietates suas*²⁸, et isti, qui quasi aquam biberunt iniquitatem ab adolescentia sua, poterunt oblivisci malitiæ, quam a parentibus contraxerunt. Verbum Salomonis est: *Si impium contuderis in pila quasi ptiannas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo nequitia ejus*²⁹. Heu, heu, ubi est timor Dei? Ubi memoria mortis? Ubi gehennæ terror? et horribilis illa exspectatio tremendi judicii? Quomodo filium illum plorationis æternæ non revocavit a tanto scelere vinculum fidei, tot beneficiorum memoria, tanta fœderis promissio et obligatio juramenti? Sane juxta Jeremiæ verbum, frons meretricis facta est ei, noluit erubescere³⁰, obduruit in malitia cor illius, et adhuc manus ejus extenta. Domine Jesu Christe, qui es amator veritatis aut potius amor et veritas, quomodo diminutæ sunt veritates a filiis hominum³¹? *Corruerunt in plateis, dicit Isaïas, veritas et justitia*³². Et Osee: *Non est veritas, non est misericordia in terra: Maledictum et mendacium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit*³³, ideo *maledictus, qui confidit in homine*³⁴: pravum enim est cor hominis et inscrutabile, et quis cognosceret illud? Sophisticæ dilectionis faciem tibi prætendebat æmulus, et de cœnossissimo lacu conscientie jam scatebant exhalationes inferni, ventus urens, aer pestilens, et aura corrumpens. Porro testimonio Job, si ascenderit in cœlum iniqui superbia³⁵, quasi sterquilinum in fine perdetur: transibit enim sicut visio nocturna, et invenient eum mala quæ fecit. Verbum Salomonis est: *Semper jurgium querit homo perversus, angelus autem malus contra eum mittetur*³⁶. Habe igitur, Pater, sustinentiam, et in opus fortitudinis te accinge. Si enim in spiritu mansuetudinis hæc sustineres, propter mansuetudinem et justitiam tuam, liberabit et exaltabit te, qui arguit pro mansuetis terræ, et exigit mansuetos in salutem. *Qui afflictus et humiliatus est, dicit Job, erit in gloria*³⁷. Et tu quoque frequentius psallas et dicas: *Bonum mihi, Domine, quia humiliasti me*³⁸. *Tanquam aurum*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

14) Videtur esse Hugo Conventrensis episcopus, ad quem scribit epist. 89, qui nempe contra cancellarium a partibus comitis Moritonii res in An-

glia, absente rege fratre, turbantis steterat. De eo plenius infra ad epist. 89.

¹⁴ Job 6. ¹⁵ Job. 7. ¹⁶ Sap. 2. ¹⁷ II Reg. 18. ¹⁸ Prov. 23. ¹⁹ Eccli. 12. ²⁰ Eccli. 19. ²¹ Psal 58. ²² Mich. 7. ²³ Isa. 59. ²⁴ Psal. 59. ²⁵ Psal. 40. ²⁶ Joan. 27. ²⁷ Psal. 77. ²⁸ Jer. 13. ²⁹ Prov. 27. ³⁰ Jer. 3. ³¹ Psal. 11. ³² Isa. 49. ³³ Osc. 4. ³⁴ Jer. 17. ³⁵ Job. 20. ³⁶ Prov. 17. ³⁷ Job 22. ³⁸ Psal. 118

l. i. fornace probavit te Dominus ³⁸. Non est enim Jacob, quem Esau non persequitur: nec est Abel quem Cain malitia non exercet. *Justus septies cadit in die, fortiorque resurgit* ³⁹. *Multæ enim sunt tribulationes justorum* ⁴⁰. *In sex tribulationibus, dicit Job, liberabit te Dominus, et in septima non tanget te malum* ⁴¹. Non deseras, quæso, patientiam: *patientia enim justorum non peribit in finem* ⁴². *Non te moveant opprobria exprobrantium tibi* ⁴³, quia testimonio Scripturæ, *non contristabit justum quidquid acciderit ei* ⁴⁴. Docent nos exempla majorum, quia viri magnanimi fortitudo gravioribus injuriis lacescens grandescit. Nihil arduum, nihil inmagnum est magno viro: nec timendum est ei quidquam esse difficile, cum soleat difficultas ex solo timore procedere. Si rei familiaris dispendia, jacturamque et pressuram tuorum ægre sustines, recole verbum Apostoli ad Hebræos: *Spectaculum, inquit, opprobrii et tribulationibus facti* ⁴⁵ rapinam honorum nostrorum recepimus cum gaudio, cognoscentes nos habere meliorem et manentem substantiam. Erit, erit, quando hæc meminisse juvabit. Erit, quando respondebis exprobrantibus tibi verbum. Erit, quando cum gratiarum actione cantabis et dices: *Ostendisti mihi, Domine, tribulationes multas et malas, et conversus vivificasti nos* ⁴⁶. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam* ⁴⁷. *Lampas, ait Job, contempta apud cogitationes divitum, parata erit ad tempus statutum* ⁴⁸. Hæc omnia peccator videbit et irascetur ⁴⁹; te enim oportet crescere, ipsum autem minui. Princeps quidem, quæ digna sunt principe cogitabit, et ex tua restitutione plenior et exuberantior gloria subsequetur. Tunc videbis et afflues, quia tuis remetieris in mensura, qua mensi sunt tibi. *Tu' i, dicit Dominus per Isaiam, calicem indignationis meae de manu tua: non adjicies, ut bibas illum ultra: et ponam illum in manu illorum qui te humiliaverunt* ⁵⁰. *Deus enim, dicit Job, non abjicit potentes, cum ipse sit potens* ⁵¹, sed causas intuebitur singulorum ⁵². Scio quia faciet Dominus de persequentibus te *judicium* ⁵³; *reposita est hæc spes mea in sinu meo* ⁵⁴. Exspecto, ut juguletur Goliath gladio, quem paraverat in mortem David ⁵⁵; et Aman puniatur in cruce quam paraverat Mardocheo ⁵⁶. Tua vero circumspectio, Pater, de cætero fidem diligentius examinet singulorum, quos decreveris admittendos in tuæ familiaritatis sacrarium. Nam sicut in Ecclesiastico ⁵⁷. legis: *Amico fideli nulla est æstimatio, et non est ad com-*

A parationem illius *ponderatio argenti et auri. — Causam tuam, dicit Salomon, tracta cum amico tuo, et consilium tuum extraneo ne reveles* ⁵⁷. Et Ecclesiasticus ⁵⁸: *Non credas inimico tuo in æternum, quia sicut ærumentum semper æruginabit nequitia illius*. Bene et diu valeas, benignissime Pater. *Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat cor et intellgentiam vestram* ⁵⁹, ut servatiis in sanctitate et justitia coram ipso omnibus diebus tuis. Ego autem ad dominam regnam (15) me contuli, donec videam ultionem de inimicis tuis, et in statum pristinum cum gloria et honore revertaris.

EPISTOLA LXXXVIII.

AD ABBATEM THEOKESBERIENSEM (16).

B ARGUMENTUM. — *R. archiepiscopus Cantuariensis Theokesberiensem abbatem rogat, monet, multisque rationibus impellit, ut monachum ordinis desertorem, sed jam resipiscentem, in ordinem recipiat.*

Dei gratia Cantuar. archiepiscopus, totius Angliæ primas, et apostolicæ sedis legatus, dilecto filio THEOKESBERIENSI abbati, salutem in visceribus misericordiæ et spiritu pietatis.

Miserabilis ac deploranda conquestio P. latoris præsentium commovit viscera nostra, et ad hoc efficaciter nos induxit, ut de ejus salute solliciti simus ac. perditionem illius nobis imputemus de cætero, nisi salutem ipsius cum exacta diligentia procuremus. Verum est, nec inficiari vult, aut potest, quod in ecclesia vestra religionis habitum sumens tandem votum professionis emiseric; sed a stabilitate, quam promiserat damnabili levitate resiliens, de cibo ad vomitum, de cælo in cœnum, de paradiso in infernum, de claustro ad sæculum revolavit. Quærenda erat errabunda ovis, ac pastorali diligentia reconcilianda ovili, si fugeret, si sanctorum congregationem, si virgam disciplinæ, si jugum Domini detrectaret. Porro qui vitio levitatis egressus est, devota humilitate regreditur, ac per abjectioris habitus vilitatem, et lacrymas uberiores sui crimen exitus redimit et compensat. Non ergo præcludatur ei sinus misericordiæ, ne desperet. Scitis quia majus gaudium est angelis Dei *super uno peccatore pœnitentiam agente, quam supra nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia* ⁶⁰. Nam et capra, quæ peccatoris imaginem gerit in ostio tabernaculi immolatur; cum ovis longe a tabernaculo jubeatur offerri ⁶¹. *Misericordiam, inquit Dominus, volo, et non sacrificium* ⁶². Non enim volo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat ⁶³. De throno et coæqualitate Patris de-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ

(15) Eleonoram matrem Richardi, quam regni sui administricem cum cancellario reliquerat. Scripta est hæc epistola anno 1191, quo ex Anglia invidorum factione exire compulsus est Wilhelmus Eliensis.

(16) Theokesberienense monasterium in Anglia, in

provincia Wigorniensis situm est ex Malmesburiensi l. iv. *De gestis pontificum Angl.*, qui et addit: « Theokesberia dicitur quasi Theotocosbiria, id est, Dei Genitricis curia, vocabulo ex Græco et Anglico composito. »

³⁸ Sap. 3. ³⁹ Prov. 24. ⁴⁰ Psal. 33. ⁴¹ Job 5. ⁴² Psal. 9. ⁴³ Psal. 68. ⁴⁴ Prov. 12. ⁴⁵ Hebr. 10. ⁴⁶ Psal. 70. ⁴⁷ Psal. 93. ⁴⁸ Cap. 12. ⁴⁹ Psal. 111. ⁵⁰ Isa. 51. ⁵¹ Job. 35. ⁵² Job. 36. ⁵³ Psal. 118. ⁵⁴ Job. 19. ⁵⁵ I Reg. 17. ⁵⁶ Esther. 7. ⁵⁷ Cap. 6. ⁵⁸ Prov. 25. ⁵⁹ Eccli. 12. ⁶⁰ Phil. 4. ⁶¹ Luc. 15. ⁶² Lev. 3. ⁶³ Ose. 6. ⁶⁴ Ezech. 18.

scendit Altissimi Filius in hanc vallem plorationis, A et conditionis humanæ miseriam, ut ovem centesimam reportaret ad caulas. Cum pauperes in necessitatibus suis adire soleant divitem ac potentem; venit omnipotens ad infirmos, dives ad pauperes, beatus ad miseros. Non expectavit, ut ad eum veniremus; quos prævenit in benedictionibus dulcedinis suæ. Si ejus imitator, aut filius esses, ovis errabundæ regressum, et pœnitentiam non oportuerat expectare; sed eam sollicitudine pastorali quærere, ac salutaribus monitis ab errore et invio ad vitæ semitam revocare; salus enim illius et mors de tuis manibus a districto et terribili Judice requiretur. Ad laboris itaque compendium tibi cessit, quod regressus est, quod januam pulsat, quod suum confitetur excessum, quod devote et humiliter misericordiam petit, quod omni satisfactioni secundum usum et Regulam B. Benedicti se offert ⁶⁵, quod iudicium a misericordia non excludit. Misericordiam quam monastici ordinis institutor ad ternarium numerum coarctavit, evangelicæ mansuetudo gratiæ septuagies septies ampliavit. Ideoque sanctorum testimonio satius est, ut pro exuberanti misericordia, quam pro exacto rigore justitiæ judicemur. Si cecidit, Domino dante, adjiciet ut resurgat. Si peccavit, et nos omnes peccavimus, et egemus gratia Dei. *Blasphemus fui, dieit Apostolus, sed misericordiam consecutus sum; ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia* ⁶⁶. Quis in sæculo peccavit enormius Paulo? quis in religione C. gravius Petro? illi tamen per pœnitentiam meruerunt assequi non solum peccatorum veniam, non solum ministerium fidei, sed magisterium sanctitatis. Dominus in Evangelio dicit: *Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quia rogasti me; nonne oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui sum misertus* ⁶⁷? Ubi est vinculum Dominicæ orationis, aut potius obligationis, qua dicimus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* ⁶⁸? dimittite, inquit, et dimittetur

vobis: quod si non dimiseritis, ex corde, nec Pater meus cœlestis dimittet vobis ⁶⁹. Paulus ad Ephesios scribens, dicit: *Omnis amaritudo et indignatio tollatur a vobis, ut sitis misericordes, donantes commissa invicem* ⁷⁰. Verbum Salomonis est: *Homo homini reservat iram, et in homine simili sibi non servat misericordiam* ⁷¹. Jacobus ⁷² vero dicit: *Judicium sine misericordia illi erit, qui non fecit misericordiam*. Dicit Dominus per prophetam: *Misericordiam volo, et non sacrificium* ⁷³. Lege misericordiam Joseph in fratres suos ⁷⁴, Moysi in populum incredulum ac rebellem, David in Saulem ⁷⁵ et Absalon et Semei, et aliorum, qui fuerunt viri misericordes, et nullum eorum, aut aliorum, qui misericordiam fecerunt, invenies periisse ⁷⁶. Si deliquit monachus tuus, humanum est delinquere; sed inhumanum atque diabolicum est, nec a peccato recedere, nec pœnitenti misericorditer indulgere. Culpa est totam peccati culpam. *Erubescet Sidon, ait mare* ⁷⁷. Audi et erubescet, Christiane, facta gentilium, qui in exhibitione misericordiæ celeberrimi erant. Audi et poetam ⁷⁷:

*Tu piger ad pœnam princeps, ad præmia velox,
Quique doles, quoties cogeres esse ferox.*

Memor esto misericordiæ, quam filio prodigo revertenti pater evangelicus legitur ⁷⁸ impendissæ, regressum filii gratanter admittas in visceribus pietatis. Nam si, quod absit! in hac parte te durum et inexorabilem exhibueris; nos justitiam in iudicium, et misericordiam in necessitatem, non sine tuo fortasse dispendio, convertemus. Vale.

EPISTOLA LXXXIX.

AD HUGONEM (17) EPISCOPUM.

[A. D. 1192.]

Acrius in H. episcopum invehitur, quod præcipuus auctor fuerit, ut Willelmus episcopus Eliensis, per summam ignominiam officio administrandi regni Angliæ privaretur.

Quondam domino et amico H. Covent. et Cestrensi dicto episcopo, Dei memoriam et timorem.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(17) Hugo de Nunant, ex illustri Northmanniæ D familia ortus: unde apparet errorem esse in Baronio ad ann. 1174, ubi appellatur Romanus pro Northmanno. Fuit autem Hugo primum academiæ Oxoniensis alumnus, tum ejusdem loci ecclesiæ archidiaconus, licet apud Rog. de Hoveden dicatur Lexoviensis, corrupte pro Oxoniensis archidiaconus, si Quadripartitæ S. Thomæ historiæ credimus, quæ eum inter familiares S. Thomæ Cant. arch. annumerando, hæc habet: « Post Girardum Hugo cognomento Datinant (corrupte pro de Nunant) natione Northmannus tunc archilevita Oxoniensis, pro juventutis suæ annis in consiliis discretus, et in agendis providus et strenuus in exsequendis, Girardo decretam universæ carni viam ingresso, ad Conventrensem sedem pontificalem evectus est. » Verum quam male sancti sui magistri mores imi-

tatus sit probavit eventus. Neque solus Blesensis pessimos ejus mores insectatur, sed et alii qui res Anglicas hujus temporis scripserunt. De eo sic Gervasius Dorobernensis, ad ann. 1187: « Erat in negotiis agendis acer ingenio, captiosus in verbo, promptus ad maledicendum ut timidus faceret, mollibus utens ut firmos subverteret. » Henricus de Knyghton lib. 11. *De eventibus Angliæ*, ad an. 1189: « Hugo callidus homo et inverecundus, audax ad ausus improbos, litteratura audaciaque instructus, armata manu monachos Conventrenses expulit. » Habentur eadem ipsi omnino verba apud Joan. Bromton ad an. 1191.

Ad hæc referunt omnes Hugonem, dum Richardus rex in vinculis imperatoris ageret, Joannis regis fratri res novas in Anglia molienti et regnum occupare conanti adhæsisse, ejusque consilio, et

⁶⁵ Reg. 24. ⁶⁶ I Tim. 1. ⁶⁷ Matth. 18. ⁶⁸ Matth. 6. ⁶⁹ Ibid. ⁷⁰ Ephes. 4. ⁷¹ Eccli. 28. ⁷² Cap. 2. ⁷³ Ose. 6. ⁷⁴ Gen. 42. ⁷⁵ I Reg. 24. ⁷⁶ II Reg. 16. ⁷⁷ Isa. 23. ⁷⁸ Ovid. *De pont.* eleg. 3. ⁷⁹ Luc. 15.

Livor quo tendat, invidia quo feratur, proditoriae factionis hodie patefecit immanitas. Dilectus Deo et hominibus episcopus Eliensis, vir sapiens, amabilis, generosus, benignus et mitis, et in omnes liberalitates effusus, juxta divinæ dispensationem gratiæ, et suorum exigentiam meritorum reipublicæ administrationem, et summam rerum fuerat assecutus. Vidisti et invidisti; ex tunc ira tua. Ibi invi la concepit dolorem et peperit iniquitatem. Ipse autem ambulans simpliciter, te in suæ familiaritatis sacrarium, atque in unanimitatem amicitiae, et vinculum fœderis accersivit. Totus requiescebat super te spiritus ejus, et erant adversus eum omnes cogitationes tuæ in malum. Væ, dicit Ecclesiasticus ⁷⁹, *duplici corde, atque labiis scelestis, et peccatori ingredienti duabus viis*. Interioris conscientiae malum quondam prætextu amicitiae facies hypocrisis palliabat, et tu exercebas occulte in hominem innocentem linguæ seditioariæ et procacis injurias. *Maledictus*, inquit Salomon, *susurro et bilinguis in populis, turbat enim pacificos* ⁸⁰. Omnem conscientiam suam effundebat in sinu tuo; te enim quasi se alterum reputabat; tu vero eum in occasionem præcipitii proditorii adulationibus impingebas. O detestanda proditio! Judas osculo Filium hominis tradidit ⁸¹, et tu verbo exhibebas exterius diligentis officium, et lingua tua concinnabat dolos. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, et adversus filium matris tuæ ponebas scandalum. *Væ homini illi, per quem scandalum venit* ⁸². Hoc equidem facinus interminabilem tibi maculam sinistrae opinionis inussit; et si quid commendabile de beneficio naturæ perceperas, culpa hoc perenniter abolevit. Nimirum Joab multa fortiter fecerat, sed proditio in Amasam et Abner omnes in eo virtutum titulos denigravit ⁸³. O labia detractoria, o lingua maledica et dolosa! Quid apponetur, Domine, ad

A hanc linguam dolosam? Utinam apponantur sagittæ, quæ eam transfodiant; et carbones desolatorii hanc incendant! Utinam tu seraphim, qui cœlesti carbone prophætæ labia emundasti, gehennali flamma totum os et linguam ejus emundando destrueres ⁸⁴, et possimus cantare et dicere: *Destruxisti eum ab emundatione* ⁸⁵. Labia Evangelio consecrata nunquam desinunt effundere ventum in verba mendacii. Totum vanitati datur, quod erat debitum veritati. Porro, *vir linguosus non dirigitur in terra* ⁸⁶. Ergo qui stat, videat ne cadat. Ante ruinam enim exaltatur cor ⁸⁷. Exsultas infelix et jactitas, quod supplantaveris innocentem; sed certe positus est in ruinam resurrectionemque multorum in suam scilicet et suorum restitutionem. In tuam vero tuorumque ruinam complicum, faba hæc recudetur in caput tuum. Omnis enim fraus in se reversa colliditur. De dolo non colliges, nisi fructum doloris, et orditus es telam, ut diploide vestiarius. Verbum Isaïæ est ⁸⁸: Qui ordimini telam, in umbra Egypti confiditis, diem amaritudinis exspectate. Publice gloriaris et jactas, quod hanc turbam moveris, quod incautum deceperis et induxeris plebem, ut armis inermem, et insidiis appeterent innocentem *Quid gloriaris in malitia qui potens es in iniquitate* ⁸⁹? Quid prædicas malitiam tuam, quæ in pluribus provinciis tua discurrente infamia jam plebescit? Sed de te, et consimilibus tuis dici potest: *Lætantur, cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis* ⁹⁰. Porro verbum Sapientis est: *Qui lætatur in ruina alterius, punietur* ⁹¹. Salomon: *Cum ceciderit, etiam dicit alibi, inimicus tuus, ne gaudeas, ne videat Deus, et in te iracundiam suam vertat* ⁹². Sane semper familiare, et proprium suæ prosapiæ fuit, disensionum materiam seminare, ramusque pestilens malitiam suam de matris arboris radice contraxit. O generatio prava, o domus

PETRI DE GUSSANYILLA NOTÆ.

machinationibus Eliensem episcopum, regni cancellarium depositum fuisse et ex Anglia expulsam. Legitur apud Rog. de Hoveden epistola Hugonis de dejectione cancellarii quæ incipit: *Quæ litterarum apicibus adnotantur*, etc. In qua totam tragœdiam dejectionis illius prolixè et satis malitiosè describit. Habetur etiam apud eundem Hoveden epistola hæc apologetica Petri Bles. pro cancellario. Quam perverse autem se gesserit Hugo inde apparet, quod reverso in Angliam Richardo, in exilium pulsus sit: quod tamen paulo post numerata pecunia redemit. Sic enim habet Hoveden, ad annum 1195: « Rex remisit iram et malevolentiam suam Hugoni Conventrensi episcopo; et reddidit ei episcopatum suum pro quinque mille marcis argenti, quas ei dedit. »

Eodem fere modo Neubrigensis, lib. v. *De rebus Anglicis*, cap. 5: « Hugo Novantinus Cestrensis episcopus, vir inconstans in omnibus viis suis, qui a facie regis Anglorum, pungente mala conscientia, in Franciam fugerat, eundem regem non modica summa placavit, et episcopatu recepto, regiis magis negotiis quam sollicitudinis pastoralis officiiis

de cætero inservire curavit. »

Cæterum vitam perverse actam laudabili sine Hugonem conclusisse ex auctoribus compertum est. Cum enim Romam pergens, in Northmannia gravi morbo esset correptus, convocatis quos potuit ex Northmannia episcopis, abbatibus et viris religiosus, fuis ubertim lacrymis poenitentiam ab ipsis poposcit: quod cum ipsi præ sua erga illum reverentia imperium recusarent, petit ut sibi loco poenitentiae in remissionem peccatorum suorum purgatorii poenas usque ad extremum judicii diem injungerent. Et quia in monachos Conventrenses, quos de Ecclesia sua expulerat, graviter se peccasse dolebat, ad hujus flagitii satisfactionem non aliud correctionis genus invenit, nisi ut in eorum habitu vitam finiret. Tum omnia quæ in auro et argento in gemmis, vasisque pretiosis habebat, ecclesiis pauperibusque erogavit, sicque sancto sine quievit in monasterio Beccensi anno 1198. Hæc pluribus Matthæus Paris. ad hunc annum, licet Baronius ea referat ex Rogerio. Vide et Gervasium ad annum 1197 et Knyghton ad annum 1189.

⁷⁹ Cap. 2. ⁸⁰ Eccli. 28. ⁸¹ Luc. 22. ⁸² Matth. 18. ⁸³ Il Reg. 3, 20. ⁸⁴ Isa. 6. ⁸⁵ Psal. 68. ⁸⁶ Psal. 159. ⁸⁷ Prov. 16. ⁸⁸ Cap. 30. ⁸⁹ Psal. 51. ⁹⁰ Prov. 2. ⁹¹ Prov. 17. ⁹² Prov. 24.

exasperans, o genimen viperarum! Quis te docuit fugere a ventura ira? Putas quod non videat et requirat hæc Dominus? *Propter hoc irritavit impius Deum: Dixit enim in corde suo: Non requireret* 92. Sed certe requirit Dominus. Requirit etiam ille, et de cujus nunc angustiis gloriaris, quandoque dante Domino respirabit. Sapientia enim justum venditum non derelinquet, et in tempore erit respectus illius 93. Decebat ordinis tui gravitatem, pacem conciliare in populis, sedare seditiones, maxime in Anglia; quæ te satis pauperem suscipiens, magnificis honoribus amplavit. Jeremias loquens ad eos, qui in transmigratione Babylonica erant: *Quærite, inquit, pacem civitatis, ad quam migrare fecit vos Dominus, quia in pace illius erit pax vestra* 94. Vice alia tibi scripsi, et ut cessares a talibus, monitis salutaribus supplicavi. Verum tamen cithara David nunquam Sauli vesaniam sedavit ad plenum 95; et adhuc manus ejus extenta est. Memento igitur homo, si tamen homo; memento, inquam, tuæ conditionis; memento hujus vitæ brevis. Memor esto districti et horrendi Judicis. Memor esto pænæ terribilis, horribilis, intolerabilis, interminabilis, quæ tibi in æternum parata est, si a tali maleficio non desistis.

EPISTOLA XC.

AD M. WILLELMUM BLESENSEM ABBATEM

[C. A. D. 1169.]

Primo exponit qua de causa Siciliam cum consensu regis Siculi deseruerit. Deinde fratri suo abbati persuadere omnino conatur, ut insignia pontificalia, ut mitram, annulum, sandalia a papa accepta resignet, vel administrationi abbatiae renuntiet.

Charissimo fratri suo M. WILLELMO Bles. abbat

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(18) Busæus, Maniacensi, licet in nullo ms. ita scriptum repererit, sed vel Mathirensi, vel Mathinensi. Quod et in omnibus nostris mss. habetur, scilicet vel Mathinensi, vel ut plurimum Mathin per abbreviationem, quod idem significat; in nullo autem pronus legitur Maniacensi. Conjecturam autem sumpsit Busæus ex Fazello, in quo legitur haberi monasterium Maniacense in Sicilia. Verum si credimus doctissimo Bulæo academice Parisiensis præfem rectori, tomo II, suæ *Historiæ*, Guillelmus Blesensis factus est abbas in Sicilia eo tempore, quo Petrus Blesensis frater ipsius erat sigillifer et doctor regis Siciliæ, scilicet anno 1167, ex Roccho Pyrrho post Baronium. At vero Maniacense monasterium constructum est a Margareta regina Guillelmi matre solummodo anno 1174 ex eodem Roccho Pyrrho, qui in *notitia* 3, Ecclesiæ Montereagalensis hæc habet: « Anno 1174, regina Margareta Guillelmi II mater, in Maniacensi oppido exstruere cœpit monasterium ordinis S. Benedicti in Messanensi diocesi. Sed voluit regina Montereagalensi monasterio esse subditum. E monasterio autem Cavensi monachos atque Theobaldum abbatem excivit Guillelmus, eisque hoc cœnobium dedit, ac plurimos terrarum, atque agros per diploma datum an. 1176. Anno 1177, idem Theobaldus episcopus Montereagalensis facultatem fecit

A Matinensi (18), PETRUS Blesensis, salutem et Trinacriam salutarem.

Quam atrociter conjuraverint in exitium domini Stephani Panormitani electi 97, et regii cancellarii Siculi proditores, relatione non indiget (19). Illis enim et aliis durioribus, quæ frequenter auditis, timuerunt, aures vestræ. Ego autem, cum in illa turbatione et egressu domini mei medio hemitritæo laborem, de mandato domini regis curæ et custodiæ Salernitani archiepiscopi commissus sum, qui non minorem circa me diligentiam exhibuit, quam si dominus, aut filius ejus essem. Ex quo autem convalui, accessi ad dominum regem, petens ab eo et magnatibus curiæ licentiam recedendi. Rex autem per Dominum Salernitanum, et per R. electum Syracusanum me sollicitari multipliciter fecit, ut in curia ejus, et in sigilli officio remanerem; sed non potui ad hoc precibus, aut promissis, aut muneribus inclinari. Terra siquidem illa devorat habitatores suos, timensque a malitia inhabitantium in ea, in hoc redegeram meorum desideriorum summam, ut haberem licentiam, et cum securitate recessum. Quia igitur exire Siciliam in equis, et proficisci per Calabriam mihi, et omnibus qui mecum erant suspectissimum videbatur; ibi quamdam Genuensium navem, quam ceperant Siculi piratæ, cum hominibus et mercibus dedit mihi dominus rex, junctam omni genere victualium cum matris, cum calcitris, cum tapetis. Præstito itaque a Genuensibus jramento de exhibenda mihi fidelitate, ac tutela mei corporis, et meorum qui circiter quadraginta poterant æstimari, ut evaderem mortem terræ, me morti maris exposui. Porro blandiente suavitate ver-

monasterio Maniacensi suum sibi deligendi abbatem in diplomate directo ad Timotheum abbatem S. Mariæ de Maniachio. » Ex quibus apparet nullum fuisse abbatem monasterii Maniacensis an. 1168 vel 1169, quo Siciliæ valedixit Guillelmus Blesensis: cum apud eundem Rocchum Pyrrhum primus Maniaci abbas dicatur Timotheus anno 1178. Qui autem attente legerit hanc epistolam et ep. 93, manifeste deprehendet Guillelmum Blesensem non multo tempore in Sicilia remansisse post Petrum fratrem suum, qui ex ea an. 1168 egressus est.

(19) Funestam hanc Franciscam historiam, aut potius nefandam Siculorum perfidiam referunt omnes pene hujus ævi scriptores; maxime vero qui rem oculis suis intuitus est Hugo Falcondus, et post eum Fazellus. Sed et Guillelmus Nangiacus in historia nondum edita paucis ita complectitur ad an. 1168: « In Sicilia tunc erat quidam Francigena (Stephanus Perticensis comitis filius) regis Guillelmi cancellarius, quem quidam potentes Siculi odientes, in odium ipsius litteras per Apuliam et Calabriam direxerunt, ut quotquot Franci invenirentur, capitaliter punirentur, quod et factum est. Sed rex Siciliæ hoc agnoscens, auctores illius seditionis pari sententia condemnavit. »

Scripta est hæc epist. circa an. 1169.

92 Psal. 9 93 Sap. 10. 94 Jer. 29. 95 II Reg. 16. 97 Lege Fazellum, l. vii; c. 5 *De reb. siculis*.

nal: et languentibus ventis facta est stationaria navis nostra nec mense integro potuimus viam peragere, quam quinque dierum spatio melioris venti beneficio debueramus percurrisse. Veniens itaque Genuam, et a magnatibus terræ, et maxime ab his, qui apud Siculos in palatina magnificentia me viderant, cum honore susceptus sum, qui quantum obsequium et honorem impenderint mihi, facile verbis explicare non possem.

[In codicibus mss., qui in Museo Britannico asseruntur (Reg. 14. c. 1v. et Arund. 227) hæc epistola in duas divisa est. Quæ hinc sequuntur, separata epistola est, præfixa inscriptione, Chariss. fratri suo magistro W. Mathiensi abbati P. Bles. salutem.]

Retulit mihi quidam nuntius vester, qualiter dominus papa vos mitra proprii capitis, et aliis ornamentis episcopalibus insignivit. De benedictione gaudeo; sed insignia episcopalis eminentiæ in abbate, nec approbo, nec accepto. Mitra enim et annulus, atque sandalia in alio, quam episcopo, quædam superba elatio est (20), et præsumptuosa ostentatio libertatis. Tantum usus est in ecclesiis delicandis, in consecrandis virginibus, in ordinibus celebrandis. Quare igitur his utitur, aut potius abutitur, qui ut talibus prohibetur? Homini hæc habenti et non utenti, sunt potius oneri et ludibrio, quam honori. Ambigenæ non generant, teste Hippocrate⁹⁹, quod igitur genitalia in malo faciunt, hoc sandalia in abbate. Nunquid emanavit hæc abusus episcopaliæ a Regula B Benedicti?¹⁰⁰ nunquid præcipiuntur emancipationes istæ in Evangelio et prophetis? nolite, quæso, charissime frater, detrectare obedientiæ jugum; nam per inobedientiam mors intravit; quæ adhuc seminare non cessat inter episcopos et abbates jurgiorum fomitem et materiam scandalorum. Adam per inobedientiam perit; Saul per inobedientiam regnum perdidit¹⁰¹. Nec blandiatur sibi aliquis, quod per privilegium Romanæ Ecclesiæ ab inobedientia excusetur. Deus enim, apud quem melior est obedientia quam victimæ, quidquid emancipet, aut privilegiet homo, inobedientiam detestatur. Si unum præcipit Deus, et aliud indulget, aut præcipit homo, obediendum est Deo potius quam homini¹. Scitis quod Abdon missus ad Jeroboam a Domino²,

A prohibitus est ab eo, ne in via comederet, suggerente alio propheta ut comederet, et dicente se propter hoc missum a Domino comedit. Sed licet auctoritate alterius prophete hoc fecisset, propter inobedientiam tamen a leone devoratus interiit. Cum enim speciale mandatum Domini suscepisset, ad suggestionem hominis non erat in præcepto Domino dispensatio admittenda.

Si Romanus pontifex a jurisdictione vestri episcopi vos exemit, nolite, quæso, uti privilegio, quod materiam rebellionis inducat. Oza percussus est a Domino, eo quod in arcam Domini manus temeritatis erexit³. Maria percussa est læpra, quia contra Moysen objurgavit⁴. Terra Dathan et Abiron absorbit vivos, quia contra Moysen et Aaron se in superbiis erexerunt⁵. Complices etiam eorum pœnalis flamma combussit; exarsit enim ignis in synagoga eorum, flamma combussit peccatores. Cum detestabilis sit ubique superbia, detestabilior est in professore humilitatis. Quod enim rubigo est in ferro, quod in veste tinea, quod fel in lacte, quod venenum in melle, hoc est superbia in habitu monachali. Putatis in susceptione mitræ, sandaliorum et annuli vestri monasterii dignitatem plurimum promovisse; in his tamen nihil video, nisi inobedientiæ malum, seminarium odii, tumorem elationis, et superbiæ ventum. Superbia natione celestis est, semper in altum nititur, ut gravior cadat. Hodie autem in claustris imitatores ac sequaces suos invenit primus filius superbiæ, ille Lucifer, aut potius tenebrifer, qui sibi sedem destinabat in lateribus aquilonis, atque sibi similitudinem Altissimi usurpabat⁶. Ubi, et in quo laboraverat miser, qui jam sedere, et quiescere disponebat? Omnes alii mittebantur in ministerium, devoti et humiles ad imperium Creatoris. *Millia millium, testimonio Scripturæ, assistebant ei, et decies millies centena millia ministrabant ei*⁷. Iste autem erigebat sibi sedem, antequam laboraret. *Ponam, inquit, sedem meam ad Aquilonem, et ero similis Altissimo*⁸. Appetiit æqualitatem Altissimi, meruitque quod suum erat perdere, dum rapuit alienum. Solus Filius Dei *non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*⁹, cui ex natura con-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(20) Bernardus epist. 42 ad Henricum Senonensem, cap. 9: « Sane si attenditur rerum dignitas, hanc monachi abhorret professio; si monasterium, solis liquet congruere pontificibus. » Præclarum certe factum beati Petri Cavensis abbatis apud Surium in ejus Vita, tomo II: « In synodo ei more suo nudo capite residenti, sanctæ memoriæ papa Urbanus pontificalem infulam misit, quam utique vir Domini, et pro summi pontificis reverentia venerabiliter recepit, et officiosissime salutavit, et tamen ejusdem sacerdotalis mitræ usum etiam, rogante papa, contempsit. Quod non ob aliud fecisse creditur, nisi ut quorundam arrogantiam humilitatis exemplo damnaret, qui dum se inaniter extollunt, indebitos sibi sanctæ Ecclesiæ honores non metuunt

usurpare. » Hugoni Cluniacensi ejusque successoribus idem Urbanus mitræ, dalmaticæ, chirotecarum et sandaliorum usum indulsit, bibliotheca Cluniacensis col. 514, et sequentibus. Egelsino abbati S. Augustini Cantuariensis Alexander II eandem gratiam contulerat, a cujus usu abbates abstinendum esse duxerunt usque ad Rogerum, qui ut habet Radulfus de Diceto ad ann. 1179, « in abbatem assumptus ab Alexandro papa (III) v. Kal. Februarii Tusculani benedictionem, et in signum emancipationis indultæ, mitram, annulum, chirothecas suscepit. » Posterioribus sæculis petentibus fere ubique monasteriorum, Benedictini præsertim instituti abbatibus concessus est. Lege caput *Ut apostolicæ, De privilegiis*, in 6.

⁹⁹ Lib. 1. *De ratione victus.* ¹⁰⁰ Alb. M. l. xviii *De anima.* Tract. 2, c. 3. ¹⁰¹ I Reg. 15. ¹ Act. 5. ² III Reg. 15. ³ II Reg. 16. ⁴ Num. 12. ⁵ Num. 16. ⁶ Isa. 14. ⁷ Dan. 7. ⁸ Isa. 14. ⁹ Phil. 2.

venit sedere non sub pedibus, sed a dextris. Præcipitur ergo ille filius superbæ, et cathedra pestilentie subvertatur. Auferatur ei stola jucunditatis, qua ipsum manus Creatoris induerat, spoliatusque gratuitis detrudatur in exteriores tenebras, et interminabiles flammæ, quibus et illi pariter deputati sunt, qui in superbia et abusione detrectant obedientiam prælatorum. Quid enim aliud est positio sedis in Aquilone, et usurpatio similitudinis Altissimi, quam emancipationis, et insignium episcopatum acquisitio in abbate? Per salutem itaque Patris qui nos genuit, et per ubera quæ suximus in eadem matre, frater unice, vos adjuro et deprecor, ut in sinum plenæ humilitatis, pontificalia resignetis insignia; aut, si hoc sine scandalo fieri nequit, renuntietis in manu domini papæ monasterii administrationem, et substituto ibi ad instantiam vestram pastore idoneo, vos ad claustrale otium et salubrem militiam convertatis. Vale.

EPISTOLA CXI.

AD RADULPHUM (21) LEXOVIEN. EPISC.

{ A. D. 1181-93.

ARGUMENTUM. — Vehementer invehitur in episcopum Lexoviensem ob avaritiam et sanerandi studium, ac in primis quod annonæ tempore horrea non aperuerit pauperibus.

Charissimo domino et amico suo RADULPHO LEXOVIENSI EPISCOPO, SUUS PETRUS BLESSENSIS Bathon. archid., veram in Christi resurrectione salutem.

Si resurrectionis æternæ gloriam fiducialiter et indubitabiliter expectares, modo non ageres, quod agis; nec sic te terrenorum fœcibus immergeres, qui in immundis avaritiæ et ambitionis nexibus te totum implicas et involvis; cum scriptum sit, quia gloria eorum in confusione, qui terrena sapiunt¹⁰; tu nihil nisi terrenum vis sapere aut amare. Qui de terra est, de terra loquitur¹¹; terram vides, terram diligis, ac sicut talpa capta oculis, liberioris aeris beneficium non admittis. Mundi lumen esse debueras, sed si lumen tuum tenebræ factæ sunt, tuæ tenebræ quantæ erunt? lumen cœli videre non potes; quia infixus es in limo profundi¹², et conglutinatus est in terra venter tuus¹³. Scriptum est quia oculi sapientis in capite ejus¹⁴ semper, oculi autem stulti in finibus terræ¹⁵. Terram sapis, terram loqueris, terram lingis. Non ab hac terrenorum fœce poteris exui, donec fodiatur peccatori fovea, donec,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(21) Appellatur hic a Roberto de Monte Radulfus de Vannevilla, aliis de Varnevilla; successitque Arnulfo anno 1181. Erat prius archidiaconus Rothomagensis, et regis Angliæ cancellarius. Sic enim habet Robertus ad ann. 1181: « Radulfus de Vannevilla archidiaconus Rothomagensis, qui fuerat cancellarius regis, electus est ad prædictum episcopatum, » scilicet Lexoviensem. Renuntiaverat prius cancellariæ, et pro qua rex ei dederat terras

A qui terra es, et in terram revertaris¹⁶. Leva, quæso, oculos tuos, et vide, et suspice lumen cœli; cogita, quia de terra exempti sunt amici Dei, quorum conversatio in cœlis est¹⁷. In hac habitatione terrena nihil est nisi labor et dolor, et quædam imago miseræ infernalis. In vita et operibus tuis, tota fere facies inferni depingitur. Nec enim deest tibi unda Tantalus, Tityi jecur, rota Ixionis, urna Belidum, saxum Sisyphi¹⁸, dum inter divitias esuris, dum sollicitudinibus anxiaris, dum cupiditate torqueris, dum ad illicita raperis. dum in sacco pertusum¹⁹ congregas, dum congregando divitias labore continuo et supervacuo te affligis. Quia ægre aulis historias, fabulosa intersero; sed et de fabularum gentiliū moralitate quantumque forma eruditionis elicitur (22) quoniam fas est et ab hoste doceri. Non enim veretur Apostolus ab ethnicis veritatem mutuari, quoniam a quocunque dicitur: A Spiritu sancto est, et quando eam ex libris impiorum accipimus, non aliena rapimus, sed quæ sunt nostra, ab injustis possessoribus nobis vindicamus. Dominus etiam populum suum peculiariter auro et argento et omni suppellectili Ægyptiorum honorari voluit et ornari²⁰. Posuit te Dominus, ut sis sal terræ; timeo ne fias sal infatuatum, quia jam ab hostibus conculcaris. Conditionem episcoporum enormiter lædis, atque ministerium Christi das in opprobrium et contemptum. Utinam non fuisset hæc pecunia, quæ te a via honestatis et salutis abducit! Nam in bujus mortalitatis excursu nunquam obtinebis vitæ bravium sine divitiarum contemptu, et viatico charitatis.

Scis, quia Hippodamia²¹, quandiu cursum procorum concertantium, projecto auro retardabat, prævolabat ad palmam; cumque virgo triumphos obtinisset multiplices, tandem contemptor auri de virgine triumphavit. Dominus quidem expeditissimam tibi viam salutis aperuit; fames enim valida desævit in pauperes, in quibus regnum suum tibi Dominus venale exposuit. Regnum Dei tanti est, quantum ex affectu compassionis pauperibus ejus exhibes. Pauper Christi vicarius est; et sicut se in eo rejici dolet, contemni erubescit, ita se in eo recipi delectatur. Quandiu, inquit, publice fecistis, mihi fecistis²². Aperias itaque publice mendicantibus viscera et horrea tua, ne sententiam illius damnationis incurras: *Maledictus, qui abscondit fru-*

magnorum reddituum, » inquit idem Robertus Montensis. Nominatur a Rogero de Hoveden, ann. 1183, inter episcopos qui interfuerunt Cadomi excommunicationi lætæ in omnes qui pacem et concordiam inter regem Henricum et filios suos faciendam impedirent. Obiit autem Radulfus circa an. Domini 1193.

(22) Vide quæ ad epist. 8 diximus de utilitate lectionis librorum gentiliū.

¹⁰ Phil. 3. ¹¹ Joan. 3. ¹² Psal. 68. ¹³ Psal. 43. ¹⁴ Eccle. 2. ¹⁵ Prov. 17. ¹⁶ Gen. 3. ¹⁷ Phil. 3. ¹⁸ Ovid. l. iv *Metam.* ¹⁹ Agg. 1. ²⁰ Exod. 12. ²¹ Ovid. l. iv *Metam.* ²² Matth. 25.

mentu in populis (25). Semina in benedictionibus, ut de benedictionibus et metas ²⁵. Effunde largiter, quod cupide congregasti. Nam qui parce seminat, parce et metet. Hilarem enim datorem diligit Deus ²⁶. Noli, quæso, ulterius temporale fenus amplecti, quod gravissime detestatur qui omnia quæ habes tibi commodavit et nunc in pauperibus suis sibi postulat commodari. Beatus homo qui miseretur et commodat ²⁷: non enim miseretur, qui lucrum sequitur temporale. Qui autem miseretur pauperi, Domino feneratur ²⁸. Sibi vero apud Deum pietatis januam claudit, qui viscera misericordiae proximo mendicanti non aperit. Apud eos, quibus in Christi ministerio successisti, erant omnia communia, dividebantque singulis, prout unicuique opus erat ²⁹. Omnes sub uno capite unum corpus sumus, in uno corpore alter alterius membra. Si ergo manus, pedes, aut oculi, vel hujusmodi membra alterius membri læsioni compatiuntur, tu erga pauperes, viduas viscera pietatis et compassionis affectum impendere quando incipies? Jam fame et inedia perierunt infinita pauperum millia, nec adhuc uni eorum manum misericordiae porrexisti. Unum noveris, quod mortes omnium requiret a te districtissimus Judex, quia omnium factus es reus, quorum vitam annonæ beneficio redimere potuisti. Certe jam albescunt regiones ad messem, nec adhuc in hac edulcatis clade unum pauperem refecisti. Nunc etiam primum horrea tua reserare proponis: non ut releves afflictorum miseriam, sed ut vendas carius, et commodes ad usuram. Infelicissime, pecunia et frumentum quod commodas, Dei est, et non tuum: proinde negotiare cautius. Ipse enim homo austerus est: metit, ubi non seminavit ³⁰: superveniet autem tibi alius fenerator fortior te et exactior, qui diripiat labores tuos, et eveniet tibi quod scriptum est: *Scrutetur fenerator omnem substantiam ejus, et diripiant alieni labores illius* ³¹. Verbum Isaïæ est: *Væ, qui prædatis, nam et ipse prædaberis* ³². Et testimonio B. Job, thesauros quos devorasti evomes, et de ventre tuo extrahet illos Deus ³³. Lues quæ fecisti omnia, nec tamen consumeris. Dolores enim mortis æternæ evadere non poteris. Nam sicut lana ovium tonsa permittitur crescere, ut iterum tondeatur: sic moriendo vives, ut non desines mori. Ver-

bum prophetae est: *Sicut oves in inferno positi sunt mors depascet eos* ³⁴.

Sic inconsumptum Tityi, semperque renascens Non perit, ut possit super perire, jecur ³⁵.

Dicit Dominus per Amos prophetam: *Deficere sinitis egenos terræ, dicentes: Quoniam transibit opulentia, et venundabimus frumentum, ut possideamus in argento egenos, et quisquilias frumenti vendamus. Sed tenebrescere vos faciam in die luminis, et festivitates vestras convertam in luctum, dicit Dominus: commovebuntur cardines et superluminaria* ³⁶. *Avaritia enim in capite omnium, et usque ad novissimum percutiam eos gladio. Gladius equidem Domini bis acutus te, præsul, exspectat, ut sine misericordia te medium secet, qui cum Christo et ejus pauperibus misericordiam non fecisti. Cur non erubescis, perditissime hominum, quod nomen tuum setet in populis, quod avaritiam tuam provinciæ damnant, quod missam tuam nullus audit, quod officium pascurale diffamas, dum gravissimum exactorem, et usurarium publicum te proclamant? Alii pontifices nunc aliunde mutuuntur, ut pauperum relevent egestatem, temporalia seminant, ut metant æterna: tu ad temporalia occupatus, non cogitas de æternis. Tibi sufficit, ibi collocare denarium, ubi plures faciat filios, et ad te non sine multiplici progerie revertatur. Redeunt ad Dominum multiplicati denarii, et quia de paucis multa lucrati sunt, intrant in gaudium Domini sui. Gaudium siquidem avari, thesaurus ejus est. Ubi est, inquit, thesaurus tuus, ibi est et cor tuum* ³⁷. Ideo quoties queritur, ubi est cor avari? juste respondetur, in arca.

Populus, dicit avarus, me sibilat: at mihi plaudo Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca ³⁸. Isti sunt, avare, dii tui; isti sunt, quorum imaginem Creatoris tui imagini prætulisti. Quandoque audiavi ex ore tuo, quod quasi ad excusandas excusationes in peccatis ³⁹, tuam munificentiam jactabas, teque amplius una vice largiri, quam omnes episcopos regionis. Sane quod domino regi donas, sicut cæteri feneratores, aut Judæi, quoddam tributariæ functionis onus est, et imago quædam Judaicæ servitutis. Si magnatibus terræ donas, non procedit ex liberalitate ista largitio, quæ quasi in capturam mittitur, dum vicem multæ retributionis exspectat.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(25) Hæc maledictio est in eos, qui annonæ carioris tempore horrea pauperibus ocludunt. Paulo obscurius habetur hæc sententia apud LXX: *Ὁ συνέχων σίτον, ἀπολείπειτο αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν*, id est, *Qui continet frumentum, relinquat illud nationibus*. In quibusdam codicibus pro συνέχων habetur τιμολογῶν τὸν σίτον, id est, *captans pretia frumenti*. Quod et

sequitur Ambrosius, l. III *De officiis*. Cyprianus eadem fere habet lib. III, *Testim. ad Quirinum*, c. 61. « Captans annonam maledictus in plebe est. » Symmachus et Theodotio pro, συνέχων legunt, ὁ κωλύων, qui prohibet. Idem habet originale Hebraicum שָׁמַר *prohibenti* sive *non communicanti*.

²⁵ II Cor. 9. ²⁶ Ibid. ²⁷ Psal. 111. ²⁸ Prov. 19. ²⁹ Act. 2. ³⁰ Luc. 19. ³¹ Psal. 119. ³² Isa. 53. ³³ Job 20. ³⁴ Psal. 48. ³⁵ Ovid. *De pont. eleg.*, 2. ³⁶ Amos 8,9. ³⁷ Matth. 6. ³⁸ Horat. *Sat.* 1 ³⁹ Psal. 140.

Audi quid de te, et consimilibus canat poeta :

*Mœnera quod senibus, viduisque ingentia mittis,
Vis te munificum, Gargiliane, vocem ?
Sordidius nihil est, nihil est te spurcius uno,
Qui potes insidias dona vocare tuas ?
Sic avidis fallax indulget piscibus hamus :
Callida sic stultas decipit esca feras.
Quid sit largiri, quid sit donare, docebo,
Si nescis, dona, Gargiliane, nihil 37*.*

Decessor equidem tuus (24) gratia hospitalitatis munificæ, et effusæ liberalitatis magnificentia celeberrimos famæ titulos acquisivit ; sed quantum memoria illius ascendit in gloriam, tantum damnatissimum tuum nomen in confusionem et opprobrium te dejecit.

EPISTOLA XCVII.

AD REGINALDUM BATHONIENS. EP:SCOPUM.

ARGUMENTUM.—*Invehitur in Zoilum scriptorum suorum obrectatorem.*

Domino suo R. Bathon. episcopo, P. suus archid., salutem, et devotæ subjectionis affectum.

Audire, quod apud vos detractor occultus opuscula mea lacessere clandestina depravatione præsumit ; in quo tanto felicior me reputo, quanto gravius torquetur invidus meus, et miserius intabescit. Omnia opera mea fundavi in lapide adjutorii, in quo obstruitur os loquentium iniqua 38, et dentes mordacis invidiæ contundentur. Me compilatorem æmulus vocat, eo quod omnia, quæ in epistolis aut sermonibus meis scribo, historiarum exemplis, aut sacræ Scripturæ auctoritatibus firmo. Hunc equidem modum a sanctis Patribus mutuavi, qui in universis operibus suis Novi ac Veteris Testamenti verba frequenter interserunt, ut eorum artificii junctura dictis suis robur adjiciant et ornatum. Et quæ invidia est, si, quod ex multiplici librorum lectione decerpsi, ferventiore studio digerente, in materiam virtutis et exercitium prudentiæ coalescit ? Nam, sicut in libro Saturnalium, et in libris Senecæ ad Lucillum legimus 39, apes imitari debemus, quæ colligunt flores, quibus divisit, et in favum dispositis, varios succos in unum saporem artificii mistura, in quadam sui spiritus proprietate transfundunt. Arguit æmulus, et temeritati ascribit, quod litteras meas passim et varie dispersas in unum colligo : quod formam dictandi præseribo simplicibus, quod publicæ utilitati munus devoti laboris et officii charitatis impendo. Cesset æmulus a verborum injuriis : nam si pergit dicere quæ vult, audiet quæ non vult. Plenus sum rimarum,

*hac atque illac perfluo 39.
Qui me commoritur, melius non tangere clamo,
Flebit, et insignis tota cantabitur urbe 40.*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(24) Intelligit Arnulfum de quo vide quæ diximus ad epistolam 44.

37* Mart. l. i. epig. 156. 38 Psal. 62. 39* Macrob. l. i. in princip. Senec. ep. 35. 40 Ter. in Eunuc. 1, 2. 41 Horat. l. ii Serm. sat. 1. 42 Horat. De art. poet. 43 Macrob. l. vi. 44 Plin. l. vii, c. 25 ; Plut. in ejus Vita ex Oppio.

A Utinam experiatur invidus meus ingenii sui vires, ac de flosculis sacri eloquii compilatis, simile componat opusculum ! Si tamen hoc attentaverit, quod modo levissimum putat, vereor, ne multum sudet, frustra que laboret

*Infelix operis summa, quia ponere totum
Nesciet 41.*

Incipere quidem poterit, sed si novi hominis facultatem, ignominiose et infeliciter consummabit. Quid quid canes oblatrent, quidquid grunniant sues, ego semper æmulabor scripta veterum : in his erit occupatio mea ; nec me, si potero, sol unquam inveniet otiosum. Nos, quasi nani super gigantum humeros sumus, quorum beneficio longius, quam ipsi, speculamur, dum antiquorum tractatibus inhærentes elo-

B gantiores eorum sententias, quas vetustas aboleverat, hominumve neglectus, quasi jam mortuas in quamdam novitatem essentialiæ suscitamus. In libro Saturnalium legimus 42, quod Afranius togatarum scriptor in ea togata, quæ Compitalia inscribitur, suis respondens æmulis, qui eum multa de libro Menandri depilando sumpsisse dicebant : « Fateor, inquit, sumpsi, sed ea quæ melius me posse invenire non credidi. » Et in eadem : « Quis fraudi Virgilio vertat, si ad sui ornatum carminis, quædam ab Homero, vel aliis mutuatur ? imo gratia in hoc habenda est ei, quod in opus perpetuo mansurum dicta eorum transtulit, quos jam neglectui et risui habebamus. » Et post pauca : « Denique et judicio transferendi, et modo imitandi consecutus est, ut quod apud eum alienum legimus, melius ibi, quam, ubi natum est, sonare miremur. » Scimus apostolos a prophetis, doctores ab apostolis, et a doctoribus alios doctores, sicut Hieronymum de libris Origenis, Augustinum et Bedam de libris Ambrosii, Ambrosium vero de scriptis Ciceronis et Senecæ, Gregorium quoque de scriptis Augustini et Hieronymi non solum sententias, sed verba ipsa in causam mutuo accepisse. Confidenter et sub testimonio plurium dico, me semper dictare litteras solitum citius quam posset aliquis exarare. Ipsa certe festinatio vitium et suspicionem compilationis excludit. Ad veritatem, non ad jactantiam dico. Vidit quandoque dominus Cantuariensis, et vos ipse cum eo, multique alii me de diversis materiis tribus dictare scriptoribus, et uniuscujusque calamo festinanti satisfacere ; meque quod de solo Julio Cæsare scribitur 43, quartam epistolam dictare et scribere. Quod si alicui res ista in dubium venerit, facti, quæso, experientia faciat dicti fidem. Scio, unde spiritum elationis conceperit, et quare vester Cornificius intumescat. Verum sicut plena vento vesicula detumescit, si acu modica perforetur,

sic uno verbulo de follibus imperiti gutturis ventum A loquacitatis excutiam. Implebo faciem ejus ignominia; nam in eo ad plenum materia ignominiosæ confusionis exuberat :

Cum sit Socraticis notissima fossa cinædis ⁴⁴.

Si opuscula mea in manu æmuli quandoque sinistro devolvantur eventus; bona, inquit, hæc essent, si auctoritates, quas ipse adaptat, sederent competentibus, aut materiæ responderent. Si in scriptis veterum plerumque describitur invidia et venenosa malitia detractorum.

*Felix et nato, felix et conjuge Peleus,
Et cui, si demas jugulati crimina Phoci,
Omnia contigerant* ⁴⁵.

Et illud: Julium Fortunatum fateor virum fortem, B qualiter tamen judicium repetundarum evaserit, miror. Publius Antonius elegantissime postularet, nisi quia prævaricatus est in causa Lucilii. Ecce quomodo invidia mel intoxicat, et dum aliena virtute torquetur, bonum quod apud se non invenit malitiose depravat. Opinionis enim alienæ dispendium, suæ famæ reputat lucrum, totumque sibi detrabi credit, quod ad titulos vicinæ bonitatis accedit. Porro quod Martialis ⁴⁶ suo imprecatur invidio, hoc imprecor meo :

*Qui ducis vultus, et non legis ista libenter
Omnibus invidetas, invidete, nemo tibi.*

• EPISTOLA XCIII.

AD M. WILLELMUM ABBATEM.

[A. D. 1170.]

ARGUMENTUM.—*Gratulatur fratri suo abbati, quod consilio suo obsecutus abbatiam in manus summi pontificis resignavit, et dignitati superioris, subditi humilitatem, Franciam Siciliae anteposuerit.*

Charissimo fratri suo magistro WILLELMO Matinensis abbati, P. Blesensis, salutem et perseverantiam in virtute.

Magnanimitati vestræ congratulor, quia juxta parvitas meæ consilium, rejectis insignibus, quæ profusior Domini papæ gratia vobis indulserat, curam Matinensis monasterii sponte in ejus manibus resignastis. Nobilis et magnanimi cordis est tanti emolumenti dignitatem relinquere, ad cujus acquisitionem plurimum anxie sollicitabat ambitio. Honorabilior autem est in vobis contemptus honoris, quam illius adeptio; acquisisse enim fortunæ fuit, fortitudinis contempsisse. Venari honores, congregare divitias, et in eis quærere voluptatem, commune vitium est, et publica ambitionis via est; insignis autem virtutum titulus est, triumphare de sæculi pompa, mundi que divitiis conculcatis se in paupertate sola divitem reputare. Dominus sæculorum fugere nos docuit sæculi dignitates. Nam,

A postquam de paucis panibus quinque millia hominum refecerat, turbæ considerantes in miraculo Domini majestatem testimonio evangelistæ voluerunt eum in regem eligere, ipse vero aufugit in montem ⁴⁷. Cum in manu Gedeon Dominus Israel liberasset, dicebant ei : *Dominare tu nostri, et filius tuus, et filii filiorum tuorum, quia liberasti nos de manu Madianitarum. Quibus ille ait : Non dominabor vestri, nec dominabitur filius meus in vos, sed Dominus* ⁴⁸. Refert Valerius Maximus ⁴⁹, quod cum viro cuidam approbatæ virtutis vestis imperialis cum diademate fuisset oblata, ille vestem respiciens : « O pannum, inquit, nobilem potius quam felicem; quem si quis attendat, quantis sollicitudinibus et periculis, et miseriis sit refertus, nec in luto jacentem tollet! » Iste anxie et occulta divinum tormenta cognoverat. Nisi enim divitiæ et honores variis anxietatum aculeis pungerent, nunquam spinis eas Dominus comparasset ⁵⁰. Mirabiliter elusa est sapientia hujus mundi; filii hujus sæculi assidue convertuntur eorum divitiæ in miseriam et tormentum; filii vero lucis experiuntur jugiter, quod carere divitiis liberum facit et beatum. *Confitebor tibi, Pater cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus, et revelasti ea parvulis* ⁵¹. Pauper et justus contemnit divitias, et nihil ei deficit, quia sufficit ei Deus. Dives autem, filius avaritiæ, cultor mammonæ, servus pecuniæ, majorem in eo sollicitudinem, et timorem, et miseriam invenit, in quo plenior sibi constituerat voluptatem. Si vultis C in sancta religione, et aurea paupertate transigere dies vestros, felicitati vestræ non poterit regum gloria comparari. *Melius erit modicum super divitias peccatorum multas* ⁵². Perdidisti dies, quos in operibus expendisti. *Melior erit amodo dies una in atrii Domini super millia* ⁵³. Quandiu eratis in Sicilia, eratis tanquam vas perditum. Nam illa regio infernalis, quæ devorat habitatores suos, vestrum faciebat reditum desperari, nunc autem per gratiam Dei nativum aerem, et vina Blesensia bibitis, cui Sicilia, si vos tenuisset diutius, more suo vinum aspidum porrexisset. Modo, frater, in sepulcro jaceretis marmoreo; ubi ad inanis gloriæ quæstum forsitan superscriptum esset, WILLELMUS BLESENSIS D MATINENSIS ABBAS HIC JACET. Frater, poetæ testimonio,

Levis est jactura sepulcri ⁵⁴.

Nomen vestrum diuturniore memoria commendabile reddent tragœdia vestra de Flaure et Marco, versus de pulice et musca, comœdia vestra de alda, sermones vestri, et cætera theologicæ facultatis opera, quæ utinam diffusius essent ac celebrius publicata! Plus honoris accevit vobis ex vestris operibus, quam ex quatuor abbatibus. Species quidem auri deceperat vos; unde et quidam nostratum

⁴⁴ Juv. Sat. 2. ⁴⁵ Ovid. l. II, *Metam.* ⁴⁶ Lib. 1, ep. 79 ⁴⁷ Joan. 6. ⁴⁸ Jud. 8. ⁴⁹ Lib. VII, c. 2. ⁵⁰ Matth. 13. ⁵¹ Matth. 11. ⁵² Psal. 36. ⁵³ Psal. 83. ⁵⁴ Virg. *Æneid.* II.

Siculas opes vitæ comparavere dispendio. Sed et dominus cancellarius (25), sicut et Hierosolymitæ referunt, in fata concessit; cum enim herpes estio-
 menus, qui vulgo lupus dicitur, femur ejus enormiter occupasset, omnia in eo medicorum instrumenta frustrata sunt, tandemque in sancta Dei civitate inter brachia regis et in cœtu principum circumstantium et plangentium spiritum exhalavit. Veridica etiam comœtantium relatione cognovi, quod in ultionem domini Stephani Catanensis civitas terræmotu concussa est, et subversa (26); in qua filius ille superbix frater Matthæi notarii, qui vobis episcopatum supplantaverat fraudulenter, et adversus innocentem proditoriam suscitaverat factionem, interceptus et obrutus animam ministram iniquitatis et ancillam Satanæ ructavit. Sumus, frater; in dulci Francia, quæ sola, teste Hieronymo²⁵, monstra non habet. *Bonum est nos hic esse*²⁶. Vivant in Sicilia, qui prodiones et venena procurant adulationis officarii, et qui aures magnatum vento inanis gloriæ prurientes venenosa suavitate demulcent.

Vivant Arturius illic,

Et Catulus; maneant qui nigra in candida ver-
*[unt]*²⁶.

Mihi sufficit, si illie vivam et moriar, ubi natus sum et nutritus. Vita circularis mihi accepta est, ut cum nascendi exordio vitæ meæ limitetur excursus. Vale.

EPISTOLA XCIV.

AD I. ARCHIDIACONUM.

ARGUMENTUM. — *Queritur apud archidiaconum de insolentia nepotum ejus militum, quod sacrum clericorum ordinem impie proscindant, otium sectentur, et a virtute veterum militum, quorum laudes depingit, longissime, ut et alii sui sæculi, disceserint.*

Charissimo domino suo JOAN. archidiac., PETRUS Blesensis, salutem in auctore salutis.

Nepotum vestrorum militum fastuosam gloriam tolerare non possum, qui vitæ militaris eminentiam jactitantes clericorum sortem multiplici detractioe depravant; vitam et opera eorum ducentes in opprobrium et contemptum. Sane in depravatione ordinis nostri non multum eorum excellentia promovetur; qui si essent milites, aut quæ militum professio esset, cognoscerent, deferrent clericis; et se a scurrilitate verborum quadam puellari mo-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(25) Ille est Stephanus comitis Perticensis filius, quem Margareta Guillelmi II regis Siciliæ mater ad moderandum secum regnum tempore pubertatis filii sui e Francia advocaverat, cancellarium regni instituerat, et ad archiepiscopatum Panormitanum eligendum curaverat. Verum is paulo post odio quorundam procerum e Sicilia exte compulsus Hierosolymam profectus est, ubi et paulo post obiit.

²⁵ Contra Vigilant. ²⁶ Matth. 17. ²⁶ Juven. Sat. 3. ²⁷ Eccli. 13. ²⁸ Juven. Sat. 2. ²⁹ Luc. 3. ³⁰ Frontin. Stratag., l. IV.

destia temperarent. Porro ordo militum nunc est, ordinem non tenere. Nam cujus os majore verborum spurcitia polluitur, qui detestabilis jurat, qui minus Deum timet, qui ministros Dei vilificat, qui Ecclesiam non veretur, iste hodie in cœtu militum fortior et nominatior reputatur. Tolerabilis mihi esset, si alii, quam nepotes vestri in hanc superbix et abusionis audaciam prorupissent: maxime cum illi a pueritiæ cunabulis solam in vobis modestiam noverint, solam a vobis didicerint honestatem. Verumtamen, cum omnis ætas prona sit ab adolescentia in malum, ex quo suis adhæserunt commilitonibus, ab eis mores perditos contraxerunt. Nam et rhetoricis argumentum trahitur a convicto: et, *Qui tangit picem, inquinabitur ab ea*²⁷:

*Uvaeque conspecta livorem ducit ab ura*²⁸.

Militaris hodie disciplina, quam Vegetius Renatus ac plerique alii docuerunt, prorsus evanuit, et se in quamdam delinquendi libertatem, et scurrilitatis speciem deformavit. Olim se Juramenti vinculo milites obligabant, quod starent pro reipublicæ statu, quod in acie non fugerent, et quod vitæ propriæ utilitatem publicam præhaberent. Sed et hodie tirones enses suos recipiunt de altari, ut profiteantur se filios Ecclesiæ, atque ad honorem sacerdotii, ad tuitionem pauperum, ad vindictam malefactorum et patriæ liberationem gladium accepisse. Porro res in contrarium versa est; nam ex quo hodie militari cingulo decorantur, statim insurgunt in christos Domini, et desæviunt in patrimonium Crucifixi. Spoliant et prædantur subjectos Christi pauperes, et miserabiliter, atque immisericorditer affligunt miseros, ut in doloribus alienis illicitos appetitus et extraordinarias impleant voluptates. Refert Lucas quod milites accedentes ad Joannem Baptistam, interrogaverunt eum dicentes: *Magister, quid faciemus et nos?* — *Neminem, inquit, concusseritis, neque calumniam faciatis, sed contenti estote stipendiis vestris*²⁹. Qui contra inimicos crucis Christi vires suas exercere debuerant, potibus et ebrietatibus pugnant, vacant otio marcent crapula, vitamque degenerem in immunditiis transigentes nomen et officium militiæ dehonestant. Nihil damnabilius est in milite quam otium, per quod usus armorum dediscitur, nutritur pusillanimitas, vires fatiscunt, obrepit inertia, et ad immunditiæ actus animus occupatur. Ideo P. Narsica³⁰ cum exercitum in hibernis regeret, licet usu

(26) De subversione illa Catanæ urbis fuse locuti sumus ad epist. 46.

Hanc epistolam circa annum 1170 scriptam con-jicio, scilicet paulo post subversionem Catanensem, quæ contigit anno 1169. Erat autem Petrus in Francia, ut ipsemet ait in fine hujus epistolæ: « Sumus, frater, in dulci Francia. » Nonnumquam enim erat in Anglia.

classium non egeret, ne tamen miles corrumpetur A
 sidia, seu crapula, vel per otii libertatem superbi-
 ret, naves ædificari instituit. Legitur ⁶¹ Trajanus
 imperator milites suos, quoties vacabant a præliis,
 exercuisse in cursu, in saltu, in usu natandi, in
 studio cæsim vel punctim feriendi, mittendique
 lapides manu vel funda, et missilia jaciendi; eos ad
 omnes modos erudiens, quibus bellum sustineri
 debeat, aut inferri. De magno Pompeio refert Sal-
 lustius ⁶², quod cum alacribus saltu, cum velocibus
 cursu, cum validis vecte certabat. Veruntamen, ex
 quo ipse, et senatus, ac populus Romanus otio et
 quieti vacare cœperunt, qui quandoque in remo-
 tissimis nationibus hostiles insultus modico agmine
 propulsabant, superveniente Cæsarea paucitate re-
 liquerunt præsidia fortissimæ urbis, et in sola fuga
 sibi fiduciam posuerunt. Sed et hoc præcipue Cæ-
 sariis excitabat audaciam, quia res ei erat adversus
 otiosum militem, ducemque emeritum, et qui longa
 pace dederat ducem. Refert Trogus Pompeius ⁶³,
 quod novissimus rex Assyriorum Sardanapalus
 propter otium et molliem vitæ a regali solio tur-
 piter est dejectus. Quid Romanos extulit? aut unde
 habuerunt super omnes populos principatum? no-
 men eis et gloriam acquisivit armorum usus et
 exercitatio præliorum. Vegetii Renati testimonio ⁶⁴
 inutilis est omnino militiæ nutritus tenere, et deliciis
 assuetus; eum autem censet præliis aptiorem, qui
 sub divo et sole nutritur, laboris patiens, umbra
 negligens, balnearum nescius, æque ferens frigoris
 injurias et caloris, rudis in causis, simplex in acti-
 bus, cibo moderatiore contentus; qui non erubescit
 fossam ducere, reparare aggeres, ferre lapides et
 cæmentum, lignorumque materiam comportare.
 Ideo, teste eodem auctore ⁶⁵, Romana juvenus
 quondam abluerat in Tiheri sudorem, quem cursu
 vel exercitio campestri collegerat: nec minus bal-
 nea, quam effeminatrices aquas Salmacis abhorre-
 bat. Sed etiam in temporibus Judicium Jerobaal
 sive Gedeon, ut figuralium mysteria taceantur,
 Domino mandante, prohibitus est in multitudine
 delicata atque inexercitata et timida Madianitis oc-
 currere. Cumque clamaret Gedeon, cunctis audien-
 tibus: *Qui formidosus est et timidus, revertatur* ⁶⁶,
 recesserunt ab eo viginti et duo millia, et tantum
 decem millia remanserunt. Sed et de illis tanquam
 ad bellum expeditiores duntaxat elegit, qui in siti
 sua velut canes lamberent, et festinantius aquam ad
 os mitterent: illis prorsus subjectis, qui se ad bibe-
 dum flexo poplite inclinabant. In trecentis itaque
 facta est liberatio populi, quos non crediderim inter
 delicatiores epulas, et exquisita convivia didicisse
 aquam lambere. Quos ideo præelegit Dominus, quia
 necessitati satisfecerunt in humilitate naturæ. Hodie

in deliciis nutritur, et tota ad carnis delicias se
 relaxat philosymbola nostra

In cute curanda plus æquo operosa juvenus ⁶⁷.

Quod si milites nostros ire in expeditionem quan-
 doque oporteat, summarii eorum non ferro, sed
 vino, non lanceis, sed caseis, non ensibus, sed utri-
 bus, non hastis, sed verubus onerantur. Credas eos
 ire ad domum convivii, non ad bellum. Clypeos
 deferunt optime deauratos, prædam potius hostium
 cupientes, quam certamen ab hostibus, et eos refe-
 runt, ut ita loquar, virgines et intactos. Bella tamen
 et conflictus equestres depingi faciunt in sellis et
 clypeis, ut se quadam imaginaria visione delectent
 in pugnis, quas actualiter ingredi, aut videre non
 audent. Eleganter Scipio Africanus, sicut in libro
 Stratagematum Julius Frontinus refert ⁶⁸, cum scu-
 tum cujusdam vidisset auro et gemmis multipliciter
 ornatum, dixit se non mirari quod tanta diligentia
 ornasset, in quo plus præsidii, quam in ense habe-
 ret Æneas quidem gemmas a digitis ad ensem,
 Birro a digitis ad pocula legitur transtulisse. Refert
 Pericles non picturam, non aurum et lapides, sed
 scutum divulgum, fractam galeam, hebetem gla-
 dium, faciem vulneratam cedere militibus ad orna-
 tum. Porro cum nostri milites ab expeditione sine
 vulnere et cicatrice, sanis etiam et integris armis
 per Dei gratiam revertuntur, curritur ad bibendi
 conflictum.

Crateras igitur læti statuunt, et vina coronant ⁶⁹,
Atque exhausta canunt prælia Marte gravi.
Illic Æacides, illic tendebat Ulysses,
Et pingunt fluido Pergama tota mero ⁷⁰.

Garriunt igitur, et laxant procaces linguas in de-
 tractionem hominum innocentium, desæviunt in
 christos Domini, referuntque et conferunt labores
 suos ad otia sacerdotum. Datur itaque inter eos
 sententia, et communi lege sancitur, ut decimas
 auferant, ut Ecclesiæ et clero non deferant, ut
 excommunicationem non timeant, ut non reverean-
 tur Deum, ut injuriis officiant sacerdotes, et quid-
 quid in usus Ecclesiæ cessit de largitione avitæ aut
 paternæ liberalitatis, evacuent. Veruntamen magnus
 Dominus, et terribilis nimis, qui humiliat omnem
 altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei,
 ipse salvos faciet filios pauperum, et humiliabit
 calumniatorem tollensque virgam peccatorum
 desuper sortem justorum, arguet pro mansuetis
 terræ ⁷¹, et obstruet os loquentium iniqua, dejiciet-
 que omnem extollentiam superbiorum. Cum autem
 dicat Dominus sacerdotibus suis: *Qui vos spernit,*
me spernit ⁷²; et *Qui tangit pupillam*
oculi mei ⁷³; si nepotes vestros diligitis et zelatis ad
 vitam, ne pereant cum Oza, dum ad arcam Domini
 manum temerariam porrigit ⁷⁴; ipsos ad reveren-

⁶¹ Dion. in Vita. ⁶² Fl. Veget. l. 1. *De re militari*, cap. 9. ⁶³ Just. l. 1. ⁶⁴ Lib. 1. *De re militari*. c. 3.
⁶⁵ Ovid. 15 *Metam.* ⁶⁶ Judic. 7. ⁶⁷ Horat. l. 1, ep. 2. ⁶⁸ Lib. iv, cap. 1. ⁶⁹ Virg. *Æn.* vii. ⁷⁰ Ovid.
 in *Pentel.* ⁷¹ Isa. 41. ⁷² Luc. 10. ⁷³ Zach. 2. ⁷⁴ II Reg. 6.

tiam Ecclesiæ et officialium Christi salutaribus monitis informate. Nam, cum eos receperitis in sortem familiaritatis et participium mensæ vestræ, non estis omnino immunis a culpa, si commensales vestros permittitis passim garrere in clericos, et in Ecclesiam protervire.

Verum est, quia nepos vester S. in brachio et fortitudine advocati Bethuniæ quandoque, forsitan semel, solemnes militiæ titulos acquisivit; sed non propter hoc adversus Ecclesiam Dei superbiæ ventum debuerat concepisse. Nihil enim est, quod magis laudis imminuat pretium, quam suos assidue jactitare successus, et singulis diebus anni vendere decem unum. Legitur de Mario ⁷⁵, quod cum plurima fecisset egregie, una sui jactitatione gloriam famæ perdidit; et quia sibi præsumpsit ascribere, quod ex ore alieno captare debuerat, publicæ commendationis vota demeruit. Ut ad domestica jactantiæ et ostentationis veniamus exempla: rex Ezechias ⁷⁶, quem Dominus in umbra horologii, in appositione annorum, et fuga Sennacherib præ universis regibus honoraverat, quia nuntiis Merodach filii Baladan regis Babylonis pigmenta, unguenta quoque, et domum vasorum, cellasque aromatum, et omne quod erat in thesauris suis ad ostentationem et jactantiam demonstravit, juxta verbum Isaïæ filii Amos, thesauri ejus ablati, et in Babylonem translati sunt; filiique ejus captivati, et in palatio regis Babylonis facti sunt: eunuchi. Triplex quoque optio divinæ animadversionis proposita est David, eo quod ad jactantiam Dei populum numeravit ⁷⁷. Sed Nabuchodonosor ⁷⁸, quia se magnificavit in fortitudine et decore et gloria regni sui, humiliatus in animal brutum comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis ⁷⁹. Utinam non intumescant adversus Christum et christos ejus; sed humiliter ac devote recolant qualiter per gratiam Dei, aut potius vestram, de pulvere paupertatis, et de stercore sunt erecti! Nam et Abraham electus et vocatus a Domino, memor tamen suæ conditionis: *Loquar, inquit, ad Dominum, cum sim pulvis et cinis* ⁸⁰. In Levitico ⁸¹ etiam de sacrificio avium præcipitur, ut plumæ et vesicula pulmonis deponantur in pulvere, quatenus is quem Dominus exaltat, humilietur, et inter divinæ gratiæ magnificentias se pulverem recognoscat. Bene valeatis.

EPISTOLA XCV.

AD H. ANGLORUM REGEM.

ARGUMENTUM. — *Quoniam rex Angliæ conscius esse non poterat omnium, quæ in amplissimis provinciis agerentur, monet eum de variis vicecomitum et aliorum inferiorum præfectorum abusibus, modumque aperit, quo emendari possint.*

Charissimo domino suo H. Dei gratia illustris-

A sino Anglorum regi, duci Northman. et Aquitan. comiti Andegan., suus P. Blesen. Bath. archid., salutem, in regno temporali regni cœlestis memoriam et amorem.

Loqui vereor, et tacere non expedit: mihi tamen tutius videretur æstuantis animi motum dissimulare silentio: sed imminet animæ meæ magnum ex mea taciturnitate periculum. Loquar ergo; quia, ut verbo Job utar, si tacuero, *os meum condemnabit me* ⁸². Loquar quod vobis ad honorem et salutem cedere debeat, vestris vero subditis ad quietem. Licet præ cunctis regibus terræ subjectorum mores, vestrique regni statum noveritis: quia tamen humanum transcendit ingenium omnium habere notitiam, quæ in tot et tam diffusis provinciis sunt, audite pauca, quæ nec ego sine peccato possum silentio tenere, nec vos sine periculo ignorare. Multa siquidem Dominum quandoque latent, quæ subditis innotescunt. Nam testimonio Aquinatis,

Dedecus ille domus sciet ultimus ⁸³.

Cum multa fiant in domibus privatorum, quæ minorum notitiæ subducantur, non est vestræ negligentiae aut incuriæ ascribendum, si in tam spatiois et diffusis regionibus, quibus Dominus vos præfecit, singulorum excessus non novistis ad plenum. Ipsos enim justitarios, quos vulgariter errantes, vel itinerantes dicimus, dum errata hominum diligenter explorant, frequenter errare contingit. Excessus namque hominum absconduntur, aut amore, aut timore, aut lege consanguinitatis, aut pietatis officio, aut occultis muneribus redimuntur. Admittitur ⁸⁴ enim vox redemptæ miserationis, et in injuriam senatusconsulti Turpilianii abolitio impetratur. Forestariorum siquidem ac vicecomitum innumeri officiales, dum avaritiæ et cupiditati suæ satisfacere student, deprædantur pauperes, simplicibus insidiantur, lovent impios, opprimunt innocentes, *exsultant in rebus pessimis, latantur cum male fecerint* ⁸⁵, peccata populi comedunt, luxuriantur in lacrymis viduarum, et in fame pupillorum, in pauperum nuditate, in afflictione simplicium. Legitur in libro Sapientiæ, quia *venatio leonis onager in eremo* ⁸⁶: sic et pauperes, vicecomitum aut nemoralium judicum, et aliorum collateralium sunt esca et potus, ac publica deprædationis occasio. Devorat justum impius, rusticum curialis, exactor innocentem, simplicem fraudulentus. Ministerialium siquidem tanta est multitudo, quanta est locustarum, ut istis recedentibus illi succedant, et quod ex parte fuerat devoratum, alii devorent exitialiter et consumant: impleturque in eis illud propheticum: *Residuum erucæ comedit locusta, et residuum locustæ comedit bruchus, et residuum bru-*

⁷⁵ Plut. in C. Mario. ⁷⁶ Isa. 39, IV Reg. 20. 18. ⁸¹ Cap. 1. ⁸² Job. 9. ⁸³ Juv. Sat. 10. Eccli. 13.

⁷⁷ II Reg. 24. ⁷⁸ Dan. 4. ⁷⁹ Psal. 48. ⁸⁰ Gen. ⁸⁴ Cod. l. x, tit. 45, l. Is demum. ⁸⁵ Prov. 2. ⁸⁶

chii comedit ærugo ⁸⁷. Isti sunt merguli, rapina piscium suam urgentes ingluviem, quos beatus Martinus abigens dicebat : Hæc forma dæmonum est. Isti sunt sanguisugæ principum, sitientes assidue, et bibentes sanguinem alienum ⁸⁸. De Samuele quidem scriptum est, quia iudicabat populum Israel, circueiens Bethel et Gulgala, et Masphat, revertebaturque in Ramatha, ubi erat nativitas et habitatio ejus ⁸⁹. In quo manifestissime præsumitur, quod nec esculentum, nec poculentum ex sua jurisdictione captabat. Unde loquens ad omnes filios Israel, libera conscientia et secunda dicebat : *Ego ab adolescentia mea vobiscum conversatus sum. Loquimini de me coram Domino, et coram christo ejus, utrum bovem alicujus tulerim, aut asinum : si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi, et contempnam illud hodie, restituamque vobis* ⁹⁰. Consimile est, quod beatus Job dicit ⁹¹ : *Si clamat adversum me terra mea, quasi diceret : Subjectus meus contra me super aliquo gravamine, aut oppressione non clamat. Accusatur hodie simplex et innocens, quod silvam inciderit, quod ferarum captioni consenserit, quod jura coronæ tacuerit, quod publicæ functionis tributum non solverit, quod hundredo et alimoto (27) defuerit, quod regios ministeriales honorifice non exhibuerit : qui tamen nec habebat, unde sibi et uxori ministraret ac filiis. Et hoc tamen tolerabilius esset, si eis respondere liceret, ac suam allegare inopiam. Porro apud tales verba pauperum leviora sunt vento, et quantumlibet firma juramenta vilescent, quia juxta verbum ethinci,*

*contemnere fulmina pauper
Creditor, atque deos, diis ignoscentibus ipsis.
Quantum quisque sua nummorum servat in arca,
Tantum habet et fidei* ⁹².

Cum scriptum sit : *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam* ⁹³. Hi qui iudicant pauperes vestros, justitiam et prudentiam ignorantes solam esuriunt et sitiunt pecuniam. Majores enim vestri officiales tales duntaxat sibi substituunt, quos expectatio lucri, vel affinitas, aut natura, aut nutritura commendat. Ideoque sapientia miserabili lamentatione conqueritur : *Tenentes, inquit, legem nescierunt me* ⁹⁴, ju-

A dices exstiterunt, et ego ignorabam ⁹⁵. Potestas equidem judicialis, et æquitalis ministerium non ex carnis dilectione, sed ex sola debet dilectione hominum aut Dei certa dispensatione procedere. Certe cum Moyses dubitaret de filiabus Saphaad iudicio Domino ad paternæ hæreditatis beneficium sunt admittæ ⁹⁶. Successio siquidem sanguinis hæredem facit, electio iudicem. Sane illi constituendi sunt iudices populorum, quos vita purior, et eminentior prudentia præ cæteris illustravit : nam reverentia et auctoritate præsentium vitia temperantur in subditis. Scipionem Africanum tanta morum gravitas, et austera maturitas pudicitie commendavit, ut solo suæ castitatis exemplo publicum votum continentie firmaret in populis. Iste, sicut Titus Livius ⁹⁷ refert, cum a Pyrenæis montibus usque ad columnas Herculis, et usque ad Oceanum devicto Annibale, et aliis Romanorum hostibus provincias subjugasset, pueros captivos et puellas egregiæ pulchritudinis restituit barbaris, nec passus est eas in suum venire conspectum, ne vel oculus ejus aliquid de integritate pudicitie delibaret. Legitur Fronto tantam gravitatem vitæ operibus et facie prætendisse, ut non solummodo actus, sed affectus quoque illicitos in hominibus cohiberet. De seipso Job dicit : *Quando procedebam ad portam civitatis, in platea cathedram parabant mihi. Videbant me juvenes, et abscondebantur, senes assurgentes astabant mihi. Principes cessabant loqui, et superponebant digitum ori suo* ⁹⁸. Indignantur viri nobiles et discreti, quia eorum jurisdictioni subjecti sunt, quos sciunt esse plebeios, et qui nullos prudentiæ aut virtutis titulos præferunt ; nisi quod familiaribus vestris parentela vel affinitate, obsequio aut muneribus adhæserunt.

Hæc in vestram nolitiam, avarantissime princeps, facile venire non possunt. Licet enim clamores pauperum benigne et misericorditer exaudire velit, pauper tamen veretur aperire malitiam exactorum, ne graviora moliantur in eum, et fiant posteriora hominis pejora prioribus. Quod si aliquis compassione et misericordia ductus vobis pauperum pressuras, et tyrannicas ministrorum exactiones revelare attentet, Domini eorum graviter move-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(27) Hundredum sive hundredus tribus modis sumitur. Primo pro comitatus seu provincie parte continente centum villas, vel in qua habitarent centum pacis regie fidejussores, dicebaturque aliter cantreda, hoc est centena, scilicet a fidejussorum numero centenario. Quare hundredi dominus idem erat ac centenarius. Hundredum etiam dicebatur wapentachium a wapen, hoc est armis ; quia, quoties novus esset hundredi dominus, illi qui suberant, in subjectionis signum ea reddere tenebantur. Secundo sumitur pro curia seu placitis (nos assisias appellamus) auctoritate domini hundredi convocatis, quibus adesse tenebantur omnes hundredarii. Tertio denique pro præstationibus seu tributis debitis domino hundredi. Halimotum vero est conventus aulæ curiæ dominicalis manerii vel baronis in villis et dominiis ; seu tribunal, wardarum et societatum in burgis et urbibus. Quare hundredum hic in secundo significato usurpatur, ita ut deesse hundredo et halimoto, nihil aliud sit, quam abesse a placitis seu curia quibus interesse debebant hundredarii, id est qui subjecti erant domino hundredi. Vide de his vocibus plurima apud Spelmanum, Sommerum et Willelmum Wats in *Glossariis*, et Vossium in lib. *De vititiis sermonis*.

⁸⁷ Joel. 1. ⁸⁸ S. Sulp. epist. 2 ad Bassalam. ⁸⁹ I Reg. 7. ⁹⁰ I Reg. 12. ⁹¹ Cap. 31. ⁹² Juven. Sat. 3. ⁹³ Matth. 5. ⁹⁴ Jer. 2. ⁹⁵ Ose. 8. ⁹⁶ Num. 27. ⁹⁷ Dec. 3 Gell. 6 c. 8 ; Valer. 4, cap. 5. ⁹⁸ Job 29.

buntur, atque in odium illius, qui causam pauperum ad vos detulerit, omnes alios aulicos excitabunt. Licet autem in plerisque curialibus similitudines et invidiæ præcipue regnent, ubi tamen occasione talium aliquis diffamatur, etiam hostes suos invenit defensores. Cumque in omnibus fere voluptates eorum dissideant, in excusatione tamen ac defensione mutua socialis gratiæ vinculum servant, et spiritum unitatis. Hi namque sunt squammæ Behemoth, de quibus in Job legitur, quia una uni conjungitur, et spiraculum vitæ non incedit per eas⁹⁸. Si in auditorio vestræ celsitudinis, aut in præsentia vestræ justitiæ principalis causarum negotia ventilantur, ibi nec aura munerum locum invenit, nec acceptio personarum. Ibi omnia procedunt in iudicio et justitia, nec excedunt statuta vestra vel in modico limites æquitatis. Porro si ad Pedaneos et minores iudices pauperum negotia devolvantur, justificatur impius pro muneribus, atque in subversionem iudicii, et captionem pauperis, et syllabarum aucupationes, et verborum tendiculæ proponuntur. Quidam sunt, qui super exhibitione, aut executione justitiæ litteras non indulgent, nisi sub certa promissione pecuniæ. Sed sciat, quisquis hujusmodi litteras vendidit, quod Dei justitiam, cuius debitor est, et quam gratis exhibere tenetur, venalem exponit. Sanctorum enim Patrum auctoritate, qui unum vendit, sine quo reliquum non provenit, neutrum invenditum derelinquit.

Certe acceptior est apud Deum justitia, quam præbenda; ideoque cum in utroque possit Simonia committi, damnabilior tamen est apud eum omnis venalitas in exhibitione justitiæ, quam in venditione decimæ aut præbendæ. Hæc vos, justissime princeps, oportet diligenter inquirere, et inquisita corrigere, ne minorum excessus de vestris manibus a Domino requirantur. Frequenter enim culpa populæ redundat in principem, quasi de majorum negligentia obveniant errata minorum. Legitur in libro Numerorum⁹⁹ quod fornicante populo Israel cum Madianitis, Phinees pugione perdidit Zambri et Madianitidem cocuntes; quievitque ira Domini, factusque est sermo Domini ad Moysen: *Tolle, inquit, cunctos principes populi, et suspende eos contra solem in patibulis*. Principes non peccaverant, sed populus; principes tamen pro peccato populæ puniuntur. Heli pro peccato filiorum suorum punitus est¹⁰⁰. Sustinete patienter, invictissime princeps, quod vobis ex sincera devotione propono. Zelo enim et sitio salutem vestram ardentissimo charitatis affectu. Non est ludus in oppressionibus pauperum, quæ non expiantur muneribus, nec elemosynis rellimuntur. Nam qui offert sacrificium de substantia pauperis, teste Salomone, facit sicut qui vicimat filium ante oculos

A patris¹, *Ne dicas, dicit Sapiens, In multitudine munerum meorum respiciet Deus, et offerente me munera placabitur Altissimus*². Certe honorum nostrorum non indiget Deus. Et qui dat regibus divitias terræ ab eis aurum non postulat, vel argentum, sed ut audiant causam viduæ et pupilli, et ut arguant pro mansuetis terræ³. Expediit vobis, illustrissime princeps, ista diligenter attendere, talesque ministros publici juris instituere, qui vestro, vestræque justitiæ principalis exemplo Deum timeant, qui non sequantur retributiones, qui personarum gratiam non acceptent, qui de vestrorum familiarium parentela fiduciam impunitatis, et audaciam sæviendi non habeant. Apud antiquos, teste Cicerone⁴, proverbialiter dicebatur: *Exiit personam iudicis, quisquis amicum induit*. Æquitas enim, cui iudex obsequitur, sinistram odii vel amoris dexteram nescit. Talis debet esse minister juris, ut in ejus manu nullius auctoritate personæ titubet aut vacillet libra justitiæ⁵. Magni quidem Alexandri causa in castrensi iudicio a commilitonibus ejus abjecto terrore damnata est. Nominatissimus eloquentiæ doctor Pythagoras in causa, quam habebat erga discipulum suum, sententiam postulabat instanter, ejus tamen petitio audita non est. Nec terror Alexandri, nec auctoritas Pythagoræ justitiæ lancem ab æquitate potuit declinare. Nihil adeo gloriose lucet in principe, sicut amare et exhibere justitiam sine omni acceptione personæ. Zaleucus⁶, cum in urbe Locrensi filius ejus in adulterio deprehensus secundum legem civitatis, quam ipse condiderat, privandus esset utroque oculo; atque ob honorem patris pœnam ei debitam populus remitteret universus, ille aliquandiu repugnavit. Tandem prece et instantia populæ victus, sibi prius unum, et postea filio alterum eruit oculum, et sic relicto utriusque usu videndi, mirabili æquitatis temperamento justitiam in patre, et misericordiam servavit in principe. Quod si ferre vultis manipulos justitiæ in conspectu magni et districti iudicis, oportet, quod vestri regni iudices districtissime iudicetis, ut terror et reverentia regiæ majestatis eos ad salutaria excitet, quos gehennale incendium, et pœna infuibilis pravis deputata iudicibus non deterret. Vale.

EPISTOLA XCVI.

ARGUMENTUM. — *Iticarus e monacho Cisterciensi ad archiepiscopatum Cantuariensem evectus commendat se orationibus Patrum Cistercii congregatorum.*

Venerabilibus et sanctis Patribus in Cisterciensi capitulo congregatis, R. Dei permissione Cantuar. Ecclesiæ minister, salutem in auctore salutis.

⁹⁸ Job 41. ⁹⁹ cap. 25. ¹⁰⁰ I Reg. 4. ¹ Eccli. 34. ² Eccli. 7. ³ Isa. 41. ⁴ Lib. 3 *Offic.* ⁵ Leg. Joan. Sarisb. l. v, *Polycrat.* c. 12. ⁶ *Ælianus in Var.*

Inter desiderabilia hujus mundi, præcipuum apud me versabatur in votis, vestræ sanctitatis conventui præsentialiter interesse, sed novæ vocationis occupatio, et incumbens negotiorum proflixitas fructum optatæ jucunditatis invidet mihi, nec me castris felicibus ad tempus interesse permittit. O castra optabilia! O congregatio veneranda! O Cistercium, quam magna est domus tua, quam secunda in filiis, quam magnifica in linguis, quam gloriosa in populis! Leva oculos tuos et vide omnes isti congregati sunt, venerunt tibi, linguarum apud te diversitates innuit unius vitæ professio, et ex omni genere religio congregata miraculum Pentecostes in emissionem sancti Spiritus repræsentat, ut utar verbo Apostoli⁷: *Testis est mihi Deus*, quomodo cupiam vos in visceribus Jesu Christi fovens affectionem invicem in visceribus charitatis, non deserens collectionem vestram, quam per præsentiam spiritus amplector in Christo, memor communionis vestræ, cujus oblivisci non possum. Vos enim estis gloria mea et gaudium honor capitis mei et corona. Ille, qui, juxta verbum Job⁸, *ponit humiles in sublimi*; ille, qui *vocat ea quæ sunt*⁹, ipse ad onus mihi importabile me vocavit¹⁰. Ego autem *vir videns pauperitatem meam*¹¹ et insufficientiam meam, considerans etiam qualiter ex simili causa gemant gigantes sub aquis¹², et curvantur qui portant orbem, a pusillanimitate spiritus et tempestate subverterer, nisi in lapide adjutorii, et orationum vestrarum suffragio fiduciam concepissem. Nam, juxta verbum Job¹³, *quæ est fortitudo mea, ut sustineam. Ecce non est auxilium mihi in me, sed infirmitas et defectus. Vereor, ne offensus mihi Dominus hanc injunxerit mihi sollicitudinem multorum, qui non sufficiebam propriæ salutis procurare negotium. Sed posuit mihi Dominus in vobis verbum reconciliationis, ut si offensus mihi est, se propitium vestra oratione mihi exhibeat, meumque suppleat imperfectum. Nam potens est omnia facere superabundantius, quam petimus et intelligimus. Si qua ergo vobis consolatio est in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si quæ viscera miserationis, implete gaudium meum*¹⁴. Gaudii namque mei plenitudinem post Deum in orationibus vestris pono, ut vestrarum beneficio precum in hac administratione mihi commissa velit misericordia Domini meum supportare defectum. Nam Apostolus, licet vas electionis factus, et virtute indutus ex alto, sanctorum tamen orationes sibi ad doctrinam gentium necessa-

rias judicans: *Obsecro, inquit, vos per Dominum Jesum Christum et per charitatem Spiritus sancti, ut adjuctis me orationibus vestris apud Dominum*¹⁵. Nos igitur infirmi et fragiles, devote et humiliter supplicamus, ut per pias affectiones vestras circa nos excitet vinculum fraternalis professionis, communio charitatis, debitum subjectorum, necessitas et devotio supplicantis.

EPISTOLA XCVII.

AD ABBATEM DE EYESHAM (28).

ARGUMENTUM. — *Ostendit monasticorum ordinum varietatem esse laudandam, nec facile ab uno ad alium transeundum; laborem autem manuum in iis nec laudandum nec improbandum*

Reverendo Patri et domino abbati de Evesham, M. PETRUS Blesens. Bath. archid., salutem in auctore salutis.

Invidiæ proprium est laudem alterius suam reputare injuriam; sed probata in vobis religio, et nativæ benignitatis interpret, morum jucunda suavitas sibi ad contumeliam non ascribet, quod Cisterciensium aut Carthusiensium ordinem visus sum præ cæteris commendasse. Nihil vobis in eorum commendatione detraxi. Illos approbo, et vos laudo; ipsorumque titulos in vestræ famæ præjudicium non crexi. Christus divisus non est; sive in alba, sive in pulla veste, in omni professione et ordine, in omni gente quicunque operatur voluntatem Domini acceptus est illi¹⁶. Inter album et nigrum habitum non distinguit ille, *apud quem non est distinctio Judæi et Græci*¹⁷. Attendit Dominus mentem non vestem, merita; non colorem. In monte Cassino schema monasticum, quo B. Benedictus est usus, usque hodie, sicut dicitur, perseverat. Quis audeat tanti Patris habitum blasphemare in filiis? nam si delibatio sancta, et massa; si radix sancta, et rami. Sive cum Nazaræis candidior nive sit aliquis¹⁸, sive cum B. Job super carbonem denigrata sit cutis ejus¹⁹, uterque salutem in domo Domini operatur. Sane in ovili Jacob sunt agni albi et nigri²⁰. In vinea Sorec sunt uvæ albæ et nigre²¹. Sed et sponsa, quæ liliis convallium præalbescit, ipsa eadem dicit: *Nigra sum, sed formosa*²². Apud sponsam Christi non est absurda varietas, cum ipsa circumamicta varietatibus describatur²³. Ipsa varietas uniformitatis causa est. Nam in cithara ex diversitate chordarum fit uniformis modulatio ad concentum. Porro, juxta Apostolum²⁴, *divisiones gratiarum, et divisiones ministratum, et divisiones operationum sunt, idem vero est Deus, qui operatur omnia in omnibus*. Legitur enim

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(28) Ex Guillelmo Malmesburiensi lib. iv *De gestis pontificum Anglorum*, monasterium Eveshamense ordinis S. Benedicti in provincia Wigorn-

niensi situm a beato Egwino tertio, Wigorniensis episcopo, fundatum fuit. Idem habetur apud *Monasticum Anglicanum* tomo 1, p. 144.

⁷ Rom. 1. ⁸ Cap. 5. ⁹ Rom. 4. ¹⁰ Matth. 23. ¹¹ Thren. 5. ¹² Job. 26. ¹³ cap. 6. ¹⁴ Phil. 2. ¹⁵ Rom. 15. ¹⁶ Act. 10. ¹⁷ Ibid. ¹⁸ Thren. 4. ¹⁹ Job. 30. ²⁰ Gen. 30. ²¹ Isa. 5. ²² Cant. 1. ²³ Psal. 44. ²⁴ I Cor. 12.

In libro Numeri ²⁶, qualiter diversa officia Dominus in ministerium tabernaculi voluerit ordinari, ut essent alii Levitæ, alii Meraritæ alii Caathitæ, alii Gersonitæ, alii Aaronitæ. Apostolo autem teste, quosdam dedit Dominus apostolos, alios prophetas, alios evangelistas, alios pastores et doctores ²⁶. Non enim omnia corporis membra eundem actum habent ²⁷, ut ex multarum personis facierum, ejus quæ in nobis est donationis per multos gratiæ Deo agantur. Sponsæ decorem videas in varietate actuum, professionum, morum, opinionum et ordinum. Ideoque describitur in sacro eloquio quasi cedrus, quasi cypressus, quasi palma, quasi plantatio rosæ, quasi oliva, quasi platanus, sicut cinnamomum et balsamum, quasi myrrha electa, quasi storax et galbanus, et ungula, quasi terebynthus, quasi libanus non incensis ²⁸. Hanc varietatem per Isaiam insinuans, dicit Dominus: *Ecce ego sternam lapides tuos per ordinem, fundabo te in sapphiris, et jaspide, et lapidibus sculptis* ²⁹. Teste Apostolo, in domo Domini sunt vasa aurea et argentea, lignea et fictilia apta in ministerium: ³⁰ sed et omnia membra corporis, cum sint multa, unum corpus sunt ³¹. Universa enim opera, studia et consilia rediguntur ad unum. Nam *fnis legis Christus ad justitiam omni credenti* ³². Sanctus est ordo Cluniacensium, sanctusque Cisterciensium, et in utroque posuit Dominus ministerium reconciliationis et negotium salutis. Nono graviter ferat diversitatem ordinum in hominibus; nam et in stellis ordo est. Luna etiam, teste Habacuc, stetit in ordine suo: et diversi angelorum ordines distinguuntur ³³. *Videte itaque vocationem vestram* ³⁴; unusquisque in ea qua vocatus est vocatione permaneat. Quidam inconsulta levitate animi cum enormi scandalo de domibus religiosis exeunt, et in aliena regula gloriantes, eam contemptui habent, cui se professionis vinculo astrinxerunt: nec advertunt verbum illud Apostoli: non gloriantes in regula aliena ³⁵. Propter hoc adversus magistrum Alexandrum in epistola quadam ³⁶ nuper excaudui, et verba quæ ipsum specialiter contingebant, passus sum in quorundam offensam licentius, quam

A oportuit, evagari. Fateor quod psalmodiæ prolixitas, si ex devotione procedit, saluberrima est: si acediam habet societatem, occupatio tamen est honesta; et si vagos excursus mentis omnino non reprimat, per eam saltem homo studiis honestioribus assuescit. Labores autem manuales in monacho, nec arguere, nec laudare præsumo. Nam cum Apostolus ad Corinthios dicat: *Laboramus manibus nostris* ³⁶: et ad Ephesios: *Magis autem laborete manibus suis* ³⁷; et ad Thessalonicenses; *Nocte et die laborantes, ne quemquam gravaremus* ³⁸. Idem tamen ad Timotheum scribens ait: *Exerce te ad pietatem, nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est* ³⁹. De istis dicit Apostolus: *Qui non laborat, non manducet* ⁴⁰. Illis autem per Isaiam ⁴¹ mandat Dominus: *Stabant alieni, et pascent pecora sua: filii eorum agricolæ, et vitatores vestri erunt. Vos autem sancti Domini vocabimini, ministri Dei*. Istis per Ecclesiam dicitur: *Non oderis laboriosa opera, et rusticationem a Deo creatam* ⁴². Illis autem e contrario dicitur: *Sapientiam scribe in otio, et qui minoratur actu, inveniet eam* ⁴³. In hac diversitate novit Dominus qui sunt ejus ⁴⁴. Sed et juxta verbum Job, Deus in manu omnium hominum posuit signum, ut noverint singuli opera sua ⁴⁵: ejusdemque testimonio, *scriptus est liber Monumenti coram eo timentibus Deum, et recogitantibus nomen ejus* ⁴⁶. Item inter diversos ordines ille solus judicio meo prudenter et feliciter modum vitæ suæ dispensat, de cujus corde et manu Dominus servitutis obsequium gratanter acceptat.

EPISTOLA XCVIII.

AD SUFFRAGAN. ECCLES. CANTUAR.

[A. D. 1185.]

ARGUMENTUM. — *Archiepiscopus Cantuar. suffraganeis suis episcopis declarat, quanta necessitas sit succurrendi terræ Hierosolymitanæ, monetque ut sedulo pecuniam secundum formulam præscriptam a subditis suis in eam rem colligant.*

B. (29) Dei gratia Cantuar. archiepiscopus, Angliæ primas, venerabilibus et in Christo dilectis suffraganeis Ecclesiæ Cantuar., salutem in auctore salutis.

Ubi publica jactura est, et commune dispendium,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(29) Balduinus, primum abbas Fordensis, Cisterciensis ordinis in Anglia tum Wigorniensis episcopus creatus an 1181, postmodum defuncto Richardo, Cantuariensis archiepiscopus a monachis Cantuariensibus anno 1183 electus est. Primo quidem ab episcopis Cantuariensis Ecclesiæ suffraganeis electus fuerat; verum cum monachi de hac electione contra jus suum facta ad sedem apostolicam appellare decrevisset rex Henricus II, qui Balduinum diligebat, interpositis precibus, monachisque libera eligendi quem velent potestate relicta, eos ad eligendum Balduinum adhortatus est. Quod et fecerunt, licet ægre ferrent, quod nondum

D quisquam ex ordine Cisterciensi Anglicanæ præfuisset Ecclesiæ, inquit Gervasius Dorobern., tract. *De discordiis inter monachos Cantuariens. et archiepiscopum Balduinum*. Pacificè quidem aliquandiu cum eis egit Balduinus. Verum gravis inter eos exorta est discordia occasione ejusdem ecclesiæ, quam ipse Balduinus in detrimentum Cantuariensis Ecclesiæ ædificare moliebatur. De hac discordia videndi historici, et maxime Gervasius qui rem totam fusissime refert. Illic in bello contra Saladinum cum aliis multis episcopis et magnatibus cruce se signavit, obiitque anno 1191 in obsidione civitatis Accon in terra sancta.

²⁶ C. p. 3. ²⁷ Ephes. 4. ²⁸ Rom. 12. ²⁹ Eccli. 24. ³⁰ Isa. 54. ³¹ II Tim. 2. ³² I Cor. 12. ³³ Rom. 10. ³⁴ Habac. 3. ³⁵ I Cor. 1. ³⁶ II Cor. 10. ³⁷ 86. ³⁸ I Cor. 10. ³⁹ Ephes. 4. ⁴⁰ II Thess. 3. ⁴¹ I Tim. 4. ⁴² II Thess. 10. ⁴³ Cap. 61. ⁴⁴ Eccli. 7. ⁴⁵ Eccli. 38. ⁴⁶ II Tim. 2. ⁴⁷ Job. 37. ⁴⁸ Malach. 3.

sicut dolor in universitatem se porrigit, ita com-
 uni consilio et auxilio est utendum, ut verbis Jeremias utamur: Vox lamentationis audita est de Sion, et planctus de Hierusalem⁴⁷. Facti sunt hostes ejus in capite, et inimici ejus locupletati sunt. Peccatis enim nostris exigentibus inimici crucis Christi adeo invaluerunt (30), quod terram sanctam, in qua steterunt pedes Domini, hæreditatem et patrimonium Crucifixi, in superbia et ipse abusione demoliri conantur, atque, juxta querelam ejusdem lamentatoris prophetæ⁴⁸, non est qui sustentet eam ex omnibus filiis, quos genuit, et non est, qui supponat manum ex omnibus filiis quos nutrit. Clamat itaque ad vos Jerusalem mater nostra: suas nobis exponit angustias, et in remedium sui doloris postulat filiales affectus. Quia ergo filii estis, dolores maternos excipite, et, sicut dicit Isaias⁴⁹, tristamini cum Jerusalem, et dolete cum ea omnes qui diligitis eam. Veniunt enim gentes in hæreditatem Domini, ut polluant templum ejus. Qui oderunt Dominum, extulerunt caput, et gloriati sunt⁵⁰ omnes, qui oderunt Sion⁵¹. Dixerunt enim in corde suo cognationum simul: Quiescere faciamus nomen Christi a terra: tollamus locum et gentem. Venite et disperdamus in multitudine gravi Christiani populi paucitatem. Speramus tamen in eo, qui spes nostra est, quoniam respiciet in faciem testamenti sui; quia urbs fortitudinis nostræ Sion, Salvator ponetur in ea, murus et autemurale⁵²; licet multa malignetur inimicus in sancta, non est tamen abbreviata manus Domini, ut salvare non possit; sed probat nos, ut appareat, si diligamus domum Jacob et locum habitationis gloriæ suæ, quam acquisivit sanguine suo, quam sua nativitate, conversatione, prædicatione, morte et resurrectione multipliciter illustravit. Juxta publicam juris civilis observantiam, rei proditionis apud Filium Dei erimus, si in terram, quam ex patris æterna donatione, et matris hæreditaria successione obtinet, gens apostata violenter irruat, populusque redemptus ab eo se ad tuitionem hæreditatis Dominicæ non apponat. Cum enim pater gentes in hæreditatem et possessionem terminos terræ dederit, mater eius, quæ de tribu Juda et

A stirpe David recta linea duxit originem, regnum suum et filii sui requirit de manibus nostris, et ad defensionem illius fidelitatem, quam promisimus in baptismo, sine dissimulatione postulat exhiberi. Propter hoc missi sunt ad illustrissimum regem nostrum patriarcha Hierosolymitanus (30^a), et alii magnates, quos nihil ad tanti laborem itineris, nisi prægrandis et urgentissima terræ necessitas induxisset. Sed et benignissimus princeps noster (31), quæ digna sunt principe cogitavit. Videns enim sanctæ civitati lamentabile periculum imminere, ad thesauros proprios magnificam et munificam manum misit, atque communi episcoporum terræ, comitumque et baronum consilio collectam instituit, quam juxta formam, quæ subscripta est, per singulas parochias episcopatus vestri facialis diligenter et efficaciter observari, ut mater nostra Hierusalem, quæ gravissimo mœrore confecta est, sub officiosa filiorum visitatione respiret. Valete.

EPISTOLA XCIX.

AD URBANUM PAPAM ROMANUM.

[A. D. 1185-86.]

ARGUMENTUM. — *Balduinus archiepiscopus Cantuar. gratulatur Urbano papæ, quod post Lucium III, unanimi consensu electorum fuerit in pontificem subrogatus, eique pro pallio recepto gratias agit.*

Sanctissimo Patri URBANO Dei gratia summo pontifici, BALDUINUS Cantuar. Ecclesiæ minister humilis, salutem et debitum devotionis obsequium.

Domus Dei, etc. Vide inter variorum ad Urbanum papam epistolas, post ipsius Regesta, Patrologiæ t. CCII.

EPISTOLA C.

AD R. ANICUM SUUM.

[A. D. 1176.]

ARGUMENTUM. — *Tuetur famam cujusdam archiepiscopi novi, qui de nimia lenitate accusabatur: ac fuse ostendit, quæ lenitas laude, quæ reprehensione digna sit in episcopo.*

Charissimo domino et amico R. suus P. Blesensis Bath. archid., salutem et patientiæ fructum.

Innocentem arguis, virumque fortem vocas tepidum et remissum; et utens verbo illo Levitici⁵³: nihil mellis adolebis in sacrificio Domini, hominem probatæ religionis verberes a divinis sacrificiis alie-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(30) De hac terræ sanctæ invasione legendi omnes hujus temporis historici, et ex illis Baronius ad an. 1185 et seqq.

(30^a) Heraclius, qui cum summis Hospitalis et Templi magistris a Christianis terræ sanctæ incolis ad reges et principes Christianos pro bello inimicis Christi inferendo missi sunt. Et primum quidem Romanæ ad summum pontificem Lucium III pervernerunt; a quo, litteras ad reges Christianos acceperunt, et in primis ad Henricum regem Anglorum, et cum litteris ipsi vexillum regium, claves sepulcri Domini, claves etiam turris David, et civitatis Jerusalem obtulerunt. Hæc Rogerius de Hoveden ad an. 1185. Qui et epistolam Lucii ad Henricum

D refert. Idem etiam habet Radulfus de Diceto in *Imaginibus historiarum*, Gervasius in *Chronicis*, et Knyghton *De eventibus Angliæ* ad eundem an. 1185.

(31) Quam benigne ab Henrico suscepti sint terræ sanctæ legati narrant omnes historici. Sed et ipse Henricus non modicam pecuniæ summam pro subsidio terræ sanctæ pollicitus est, decimamque, quæ Saladina appellata est, per universas dominationis suæ provincias colligi imperavit.

Ex supradictis patet hanc epistolam scriptam esse circa finem anni 1185 vel initium 1186, quia legati terræ sanctæ Kal. Februarii Cantuariam advenerunt.

⁴⁷ Jer. 9. ⁴⁸ Isa. 51. ⁴⁹ Isa. 66. ⁵⁰ Psal. 73. ⁵¹ Psal. 128. ⁵² Isa. 26. ⁵³ Cap. 2.

num. Sane cum Spiritus Dei reddat testimonium spiritui ejus, ipsi pro modico est, ut ab homine judicetur, aut ab humano diē. Sed et tu quis es, qui servum judicas alienum? Domino suo stat, aut cadit; stabit autem ⁵⁶. Nam, si statum animi sui studio propensiore attendas, nihil in eo variabile reperies, aut incertum, sed quidquid in animo suo prævia ratione disponit, firmissima invenies stabilitate subnixum. Mel, inquis, non acceptatur in sacrificio Domini; nec accepta est a Domino, quæ significatur in melle blanda et dissoluta lenitas prælatorum. Amice, est lenitas, et est lenitas. Est lenitas necessaria, et lenitas dissoluta. Nam et mel, licet prohibeatur a sacrificio, sicut assidue impropere proponis, mellis tamen primitiæ offeruntur; et ubi prohibetur mellis sacrificium, ibidem mellis primitiæ jubentur offerri. Velles, vellenteque omnes, qui tecum desipiunt, quod dominus meus (31*) ex quolibet motu animi inter regnum et sacerdotium fœdus, pacemque dissolveret, nec mellis primitias in oblatione præmissæ pacis offerret. Juxta omnem legem, juxta omnium gentium ritus, pax prius offerenda est etiam inimicis, maxime in fide Christi, in qua nihil præcipitanter agendum est, in qua nemo repente sit summus. Attende igitur diligenter, quia est quædam remissio cauta et necessaria, quæ defertur potestatibus hujus mundi, et maxime regi tanquam præcellenti. Nam *omnis potestas a Domino Deo est* ⁵⁷. Hæc lenitas regnum et sacerdotium facit unum; unde hæc sua benignitate obtinet, quod nunquam per minas aut violentias a principibus extorqueret (32). In hac lenitate, nec Deus, nec homo offenditur, in qua fides a prælato tam Deo quam homini exhibetur. De hac lenitate et de hac fide scriptum est: *In fide et in lenitate ipsius sanctum fecit illum* ⁵⁸. Turpe quidem et absurdum est in prælato cum ira et austeritate corripere, sicut Apostolus ad Timotheum scribens, ait: *Servum, inquit, Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse et patientem ad omnes, et cum lenitate corripere eos, qui resistunt veritati* ⁵⁹. Legitur ⁶⁰, quoniam aquæ Siloes cum silentio currunt, aquæ vero Rasin transeunt cum tumultu. Cumque sponsa in Canticis ⁶¹ dicat: *Amicus meus bibit vinum cum lacte, id est rigorem exercet cum lenitate; ipse conversus ad sponsam, et severitati mansuetudinem præferens: Meliora sunt, inquit, ubera tua vino* ⁶². Cum

A propheta diceret: *Ecce spiritus grandis conterens petras, et non in spiritu Dominus; et post spiritum commotio; et non in commotione Dominus; et post commotionem ignis; et non in igne Dominus; et adjungit: et post ignem sibilus auræ tenuis; et in eo Dominus* ⁶³. Nam dum spiritus iræ et commotionis, ignisque et iracundiæ Deo displiceant; ipsa accepta est lenis ac blanda correctio. Verumtamen in hac lenitate, aut potius in hoc melle fel fructuosæ correctionis absconditum est. Nam in sua lenitate zelum, et in blanditiis suis aculeos habet; et ecce in suavitate et paces ejus amaritudo amarissima ⁶⁴ est adversus eos, qui ignorant et errant. Ubi enim verius diligit, severius corrigit, occulte tamen; et efficacior est in eis ad emendationem principum lenitas columbina, quam severitas exterior, et indignatio vultuosa; sicut in Jeremia notatur ⁶⁵: *Facta est, inquit, terra iniquorum in desolationem a facie iræ columbæ*. Hæc lenitas spiritum fortitudinis habet. Et, ut verbo Job utar ⁶⁶, hæc est, quæ dicit regi, apostata; quæ duces impios vocat: hæc non accipit personas principum; nec agnoscit tyrannum, cum disceptaverit contra pauperem. Attende igitur, quia distinctionem recipiunt, suasque vices utiliter et prudenter alternant blanda et severa correctio. Nam de utraque in Ezechiele scriptum est ⁶⁷: *Ignis erat in medio, et de medio ignis quasi species electri; cum electrum sit genus metalli temperatissimum, significat correctionis suavissimum blandimentum*. De severitate autem scriptum est ibi: *Ignis erat in medio animalium, et de igne fulgur egrediens* ⁶⁸. Debet itaque mansuescere quandoque severitas. Nam et in opere templi, ubi leones sculpti sunt, et lora depinguntur, in quo notatur necessarium esse, ut disciplinæ severitas refrenata loro mansuetudinis temperetur. Verumtamen remissio, quæ os prælati obstruit, quæ mentem ejus dejicit, quæ adulatorem et venditorem olei facit, dum sibi quietem et honorificentiam venatur in favore principum, hæc miseros præcipitat in foveam scandalorum. In hac fovea, sicut propheta dicit ⁶⁹, cubavit lamia, et invenit sibi requiem. In hac, teste B. Job ⁷⁰ bestia suum ingreditur latibulum, et in antro suo morabitur. Hæc est remissio, per quam unus ædificat parietem, et alius linit; per quam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur ⁷¹. Per hanc canes muti non valentes, imo non volentes,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(31*) Intelligit Richardum Cantuariensem archiepiscopum, cujus erat familiaris et cancellarius Petrus Blesensis. De quo vide quæ dixi ad epist. 5.

(32) Quod principes non sint exasperandi, et

acrius objurgandi demonstrat Petrus noster epistola 10.

Scripta est hæc epistola circa an. 1176, scilicet paulo post consecrationem Richardi in archiepiscopum Cantuariensem.

⁵⁶ Rom. 14. ⁵⁷ Rom. 13. ⁵⁸ Eccli. 45. ⁵⁹ II Tim. 2. ⁶⁰ Isa. 8. ⁶¹ Cant. 1. ⁶² I Reg. 19. ⁶³ Isa. 38. ⁶⁴ Cap. 25. ⁶⁵ Cap. 34. ⁶⁶ Cap. 1. ⁶⁷ Ibid. ⁶⁸ Isa. 34. ⁶⁹ Cap. 37. ⁷⁰ Psal. 10.

latrare ⁷⁰, per consensus uniformitatem, faciem et A similitudinem peccatoris assumunt, sicut scriptum est: *Usquequo judicatis iniquitatem. et faciem peccatoris sumitis* ⁷¹? Per hanc prælati miseri bonum pœnitentiæ, quod in principibus vident, palpando, et usque ad canos uberiorem Christi misericordiam promittendo evacuunt. De quibus sub specie Ephraim propheta irascens: *Comederunt*, inquit, *alieni robur ejus, et nescivit; sed et cani effusi sunt in eo, et ignoravit* ⁷². Hic est ventus adulationis, ventus pessimus, ventus urens, multos cregens in superbiam, atque a proposito et desiderio sanctitatis avellens, sicut in eorum persona Job dicit ⁷³: *Abstulisti sicut ventus desiderium meum; elevasti me, et super ventum ponens elisisti me*. Sane certus es, quod in Dominum meum nulla cadit adulationis aut remissionis dissolutæ suspicio; cujus vita est omni exceptione superior; cujus verba, ut testimonio Jeremiæ ⁷⁴ utamur, *quasi ignis, et quasi malleus conterens petram*. Verumtamen ratio est, quare non habeat in ore suo redargutiones ad tempus. Adhuc recens et novitius est injunctæ sibi administrationis officio; scitisque, quod non aratur in primogenito bovis, nec spicæ virentes in oblationem veniunt, donec ignibus torreatur ⁷⁵. Tota itaque intentio ejus nunc est, ut plantet episcopos, ut habeat adjutorium simile sibi: *væ enim soli* ⁷⁶. Nam non sufficit solus oneri, sub quo curvantur, qui portant orbem. Si interim a quibusdam sub prætextu amoris, sicut dicunt, arguitur; ipse de sua C apud Deum intentione securus cum B. Job ⁷⁷ respondebit, et dicet: *Verbosi amici mei, ad Deum stillat oculus meus*. Illud equidem moris est, ut se in prælatos lingue prurientes exercent; et ad hoc prælati constituti sunt, ut linguæ meretricantis injurias modeste et patienter ferant. Sicut Paulus inter blasphemos: *Vos, inquit, scitis, quia ad hoc positi sumus* ⁷⁸. Si ad caput nostrum Christum respicitis, nullius innocentiam maledicus, aut detractor acerbius impugnavit; quem Judaica superstitio, nunc fabri filium ⁷⁹, nunc vinosum, nunc voratorem carniæ ⁸⁰, nunc ministrum Beelzebub ⁸¹, nunc socium ethnicorum, nunc destructorem Sabbati ⁸² vocans multipliciter in eum virus suæ malignitatis effudit.

EPISTOLA CI.

AD R. ARCHIDIAC. NANNET.

ARGUMENTUM. — *Judicium suum archidiacono exponit de ingenio nepotum duorum suæ institutioni commissorum, simulque docet non nisi jactis probe fundamentis grammatices ad sublimiora studii prosequendum.*

Charissimo domino et amico suo R. archidiacono Nannetensi, P. Blesens., salutem et si quid melius est salute.

Duos e nepotibus tuis mihi erudiendos audiustertius commisisti; alterum pueritiæ annos agentem, alterum plena integrum pubertate. Nunc autem per litteras tuas vehementer exvelis et commendas majoris ingenium, et asseris te nunquam venæ subtilioris hominem invenisse; ideo supplicas et hortaris, ut circa eum tempestivus vigilantia magistralis appareat; leve namque æstimas illi ædificio manum supremæ consummationis apponi, cui aliena sollicitudo contulit incrementum. Verumtamen res in contrarium versa est. Melius enim spero de illius eruditione, qui ad me rudis et informis accessit, quam de alterius, cujus jam ex parte induruit vena, sibi que quasi effigiem alieni doctoris impressit. Argilla et cera, atque hujusmodi quæ susceptioni formæ et impressioni se offerunt, facilius et fidelius effigiantur ad imprimantis arbitrium, si nulla prius in se susceperint lineamenta formarum. Refert equidem Quintilianus in libro *De institutione oratoris* ⁸³ Timotheum quemdam celebrem in arte tibiarum solitum duplas ab his mercedes exigere, quos alios docuisset. Duplex enim in talibus labor est: alter, in eluenda doctrina minus commendabili quæ imbuti fuerant, alter in exhibenda scientia, quæ lucrum pariter generaret et famam; ægre namque dediscitur, quod didicit ætas tenerior; quia,

*Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu* ⁸⁴.

In jure etiam civili ex ædilitio edicto veterana mancipia, quæ ad alienos mores informata sunt, reprobantur; et quandoque dubitabile fuit, utrum venirent in causam redhibitionis. Nova enim mancipia favorabilia visa sunt, eo quod sint magis perceptibilia disciplinæ, et ad ministerium aptiora. Willelmum prædicas subtilioris venæ et acutioris ingenii, eo quod grammaticæ, et auctorum studio prætermisso volavit ad versutias logicorum; ubi non in libris, sicut fieri solet, dialecticam didicit, sed in schedulis et quaternis. Non est in talibus fundamentum scientiæ literalis, multisque pernicioza est ista subtilitas, quam extollis. Ait enim Seneca ⁸⁵: *Odibilis nihil est subtilitate, ubi est sola subtilitas*. Quid enim prodest illis expendere dies suos in his, quæ nec domi, nec militiæ, nec in foro, nec in D claustro, nec in curia, nec in ecclesia, nec alicui prosint alicubi, nisi duntaxat in scholis? Seneca scribens ad Lucilium: « Quid est, inquit, acutius arista, et in quo est utilis? Tale est, inquit, ingenium, quod sola subtilitate lasciviens nulla in se residet gravitate. » Icarus ⁸⁶ dum elevatus juvenili levitate fertur in cœlum, fluctibus marinis immergitur. Tales etiam dum se in artibus temere elevant, alliduntur. Quidam antequam disciplinis elementaribus imbuantur, docentur inquirere de puncto,

⁷⁰ Isa. 56. ⁷¹ Psal. 81. ⁷² Ose. 7. ⁷³ Cap. 30. ⁷⁴ Cap. 25. ⁷⁵ Lev. 2. ⁷⁶ Eccle. 4. ⁷⁷ Cap. 16. ⁷⁸ 1 Thess. 5. ⁷⁹ Matth. 15. ⁸⁰ Matth. 11. ⁸¹ Matth. 12. ⁸² Joan. 9. ⁸³ Lib. II, cap. 3. ⁸⁴ Horat. l. I, epist. I. ⁸⁵ Epist. 88. ⁸⁶ Ovid. l. I *De trist. eleg.* I.

de linea, de superficie, de quantitate animæ, de fato, de proximate naturæ, de casu et libero arbitrio, de materia et motu, de principiis corporum, de progressu multitudinis, et magnitudinis sectione, quid sit tempus, quid inane, quid locus, de eodem et de diverso, de diviso, et de dividuo et individuo, de substantia et forma vocis, de essentia universalium, de ortu, usuque et fine virtutum, de causis rerum, de reflexione oceani, de ortu Nili, de variis latentis naturæ secretis, de variis figuris causarum, quæ in contractibus vel quasi contractibus, maleficiis, vel quasi maleficiis oriuntur, de primis rerum initiis, et aliis quampluribus, quæ plenioris scientiæ fundamentum, et eminentiores exigunt intellectus. Primitiva erat ætas tenera in regulis artis grammaticæ, in analogiis, in barbarismis, in solæcismis, in tropis et schematibus; in quorum omnium doctrina Donatus, Servius, Priscianus, Isidorus, Beda, Cassiodorus plurimam diligentiam impenderunt: quod equidem non fecissent, si sine his posset haberi scientiæ fundamentum. Nam et Quintilianus⁸⁷, qui hanc doctrinam tradit, et tradendam asserit, tantis eam attollit præconiis, ut publice protestetur sine illa scientiæ nomen non posse subsistere. C. Cæsar de analogia libros edidit, sciens sine hac scientia nec prudentiam, in qua perfectissimus erat, nec eloquentiam, in qua erat potentissimus, posse a quocumque facile obtineri. M. Tullius, sicut ex ejus epistolis frequentibus patet, ad artem grammaticam filium, quem tenerrime diligebat, diligenter invitavit. Et quæ utilitas est, schedulas evolvere, firmare verbotenus summas, et sophismatum versutias inversare, damnare scripta veterum et reprobare omnia quæ non inveniuntur in suorum schedulis magistrorum? Scriptum est⁸⁸, quia *in antiquis est scientia*. Nec Jeremias⁸⁹ de lacu educitur, donec in funibus ei submittantur vestes veteres et attritæ. Nam de tenebris ignorantiae ad lumen scientiæ non ascenditur, nisi antiquorum scripta propensiore studio relegantur. Gloriat⁹⁰ Hieronymus⁹¹ se scriptis Origenis operosius instituisse. Horatius⁹² quoque

A jactat se relegisse Homerum,
 Qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid
 Plenus ac melius Chrysippe et Crantore dicit.
 Scio mihi plurimum profuisse, quod cum in arte
 versificatoria parvulus erudirer, præcipiente magistro mihi materiam non de fabulis, sed de historiarum veritate sumebam. Profuit mihi, quod epistolas Hildeberti Cenomanensis episcopi styli elegantia, et suavi urbanitate præcipuas firmare, et corde tenus reddere adolescentulus compellebar. Præter cæteros etiam libros, qui celebres sunt in scholis, profuit mihi frequenter inspicere Trogum Pompeium, Josephum, Suetonium, Hegesippum, Q. Curtium, Corn. Tacitum, Titum Livium, qui omnes in historiis quas referunt, multa ad morum ædificationem, et ad profectum scientiæ liberalis interserunt. Legi et alios, qui de historiis nihil agunt, quorum non est numerus. In quibus omnibus quasi in hortis aromatum flores decerpere, et urbana suavitate loquendi mellificare sibi potest diligentia modernorum. Nolite ergo ulterius allegare subtile Willelmi vestri nepotis ingenium; nec mihi imputetur ad culpam, si modico tempore non proficit ad perfectum. Purgatur enim agrotus, antequam sanetur; et juxta sententiam Timothei, qui de aliorum discipulis retributionem laboris sui duplicem exigebat, inutilia prius evellenda sunt, ut utilia inserantur. Nam in *Mercurialibus nuptiis* philologia inutilis scientiæ libros evomit, antequam in eminentiam dignitatis optate mereatur assumi. Vereor siquidem, ne nimis vera sit assertio Timothei. Joannes quidem Willelmum quodam discendi compendio jam præcedit; caput in eandem vertitur: et si Joannes in proposito perseverat, minor primogenitum, et Jacob Esau supplantabit.

EPISTOLA CII.

AD II. (55) RADINGENSEM ABBATEM.

ARGUMENTUM. — *Prolixam recenset querelam Rad'ng. volentis ob gravia pericula renuntiare assumptæ dignitati. Deinde querelæ respondet, monetque ut diligenter consideret, num expediat illi renuntiare.*

Reverendo Patri, ac domino H. Dei gratia Rading.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(35) Littera hæc solitaria H. forte denotat Hugonem, cujus habetur charta quædam in *Monastico Anglicano* pro monasterio suo Radingensi, ubi fit mentio H. Walterii, scilicet Huberti Walteri Sarisburiensis episcopi, in cujus diocesi situm est Radingense monasterium.

Fuit autem monasterium illud Radingense fundatum ab Henrico I, Anglorum rege, in honorem B. Mariæ virginis: unde et passim nuncupatur cœnobium, vel ecclesia S. Mariæ de Radingens. De eo ita loquitur Willelmus Malmesburiensis, lib. II, *De gestis pontificum Anglorum*: « In Berkensi pago sunt monasteria duo, Abendonense et Radingense, » etc. « Radingis fuit quondam cœnobium sanctimonialium; sed jam a multis annis abolitum. Illud rex Henricus

D pro indicta sibi pœnitentia restaurare intendens, duo olim diruta monasteria Lefminstre et Celsi adjunxit, constituitque illud inter duo flumina Lenetum et Tamensem, in honorem Matris Domini et Joannis evangelistæ, loco ubi ad populosiores urbis Angliæ omnium pene itinerantium posset esse diversorium; posuitque ibi monachos Cluniacenses præclarum sanctitatis indefessæ indicium. » De eo etiam sic habet ms. in bibliotheca Cottoniana apud *Monasticum Anglicanum*, tom. I: « Anno 1126, rex Angliæ Henricus præ gaudio manus B. Jacobi apostoli fundavit nobilem abbatiam de Reddinges, et eam bonis multis citavit, et in eam manum B. Jacobi apostoli posuit. » Ibidem: « Anno 1135, rex Henricus I obiit apud Castrum Leonis, et sepultus

⁸⁷ l. 1 *Inst. orat.* c. 7. ⁸⁸ Job. 12. ⁸⁹ Cap. 38. 1, ep. 2.

⁹⁰ Hier. *Ad Pam. et Ocean. de error.* ⁹¹ Lib.

abbati, suus Petrus Blesensis Bathon. archid., salutem, et felices ad vota successus.

Quoties recolo verba collationis illius, quam inter nos nuper habuimus concalescit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescit ignis⁹². Ignitum enim eloquium tuum vehementer, et spiritus vitæ erat in verbis, aut potius verba illa spiritus et vita sunt, quia non eratis, qui loquebamini, sed spiritus Patris, qui erat in vobis. Scio siquidem, quod verba illa concepta in personam alterius vos specialiter contingebant: ideoque, quasi scintillæ ardentes ex cordis abundantia procedebant. Aman-tissime Pater, cum inter perfectos hujus temporis viros per gratiam Dei præcipua sanctitate præemineas; certus sum tamen quod ad majoris cumulum perfectionis aspiras, Apostoli strenuus imitator⁹³, qui dum in profectu est, non reputat se perfectum, non quod jam apprehenderim, inquit, aut perfectus sim: omnium autem, quæ retro sunt, oblitus, ad ea, quæ anteriora sunt me extendens sequor ad bravium supernæ vocationis in Christo.

Et subjungit: Quotquot autem perfecti sumus, hoc sapiamus⁹⁴. Te, reverendissime Pater, a tam felici proposito non retraho, nec dehortor; prope-rantem enim a terris in cælum, qui vel modicum detinet, plurimum nocet. Affectas honorem relinquere, multis quidem concupiscibilem, quia ipsum multipliciter ampliasti, ut excessus, tanquam locusta, tibi vaces ad lætandum in lætitia gentis, quam Christus hæreditavit, ut laudetur cum hære-ditate sua. Sane ad hoc nulla sæcularis occasio, sed sola Christi charitas te invitat⁹⁵. Justo enim lex non est posita; nec accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum. Veritas autem dicit: *Ponite jugum meum super vos*⁹⁶. Ac si dicat: Non impono, vos impone. Vos tollite, si vestris animabus vultis requiem invenire. Dedisti professioni evangelicæ manum; tibi que alienum videtur a via justificationum Dei sequi fallacias hujus mundi. In amaritudine quidem animæ tuæ planctu anxio et lamentabili gemitu tua tempora deplorabas. Tenorem vero querelæ illius, etsi non expresse recolam verborum vestigio, ab eorum tamen sententiâ non aberro. Suspirando dicebas: Infelix ego homo carnalis, et venundatus sub peccato, quid mihi ad divitias et honores? cur mihi magisterium et cathedram super alios usur-

A pavi? nonne sufficiebat mihi iniquitas mea, nisi peccarem in multitudine, et alligarem mihi peccata duplicia? Professor evangelicæ paupertatis intraveram castra Dei, et me spirituali militiæ alligaveram; nunc vero per hujus maledicti honoris assumptionem tanquam transfuga et desertor arma innocentæ regularis abjeci. Heu! heu! posuerunt me custodem in vineis, qui me ipsum custodire non possum. Qui me regere non sufficio, constitutus sum ut alios regam, indoctus doctor, et cæcutiens se ductor. Complantaveram me similitudini mortis Christi, et elongaveram fugiens ut a viis hominum, tanquam ab immunditiis abstinere; nunc autem in medio populi polluta labia habentis ego habito: commistus sum inter gentes, et didici opera eorum.

B Immiscuit in me Dominus spiritum vertiginis, et errare me fecit, sicut errat ebrius et vomens, et vere vomens. Evenit enim mihi, quod Dominus per B. Job impio comminatur. *Divitias, inquit, quas devoravit evomet, et de ventre ejus extrahet eas Deus*⁹⁷. Sane judicio diligentium Deum terribile ejus possum expectare judicium; cum in libro Sapientiæ⁹⁸ legam, quia borrende et cito apparebit Dominus, et judicium durissimum his qui præsumt fiet: ego spiritus vadens et non rediens, quomodo retro aspexi, qui apposueram manum aratro? Qui mundum evomui, quomodo ad vomitum redii? Qui exueram veterem Adæ tunicam, quomodo reindui eam? Qui laveram pedes meos, quomodo eos iterum inquinavi? Quomodo ad portas inferi reductus sum, qui jam in paradiso posueram pedem unum? Quis ita quæsit animam suam ut perderet eam? Quis ita impie cogitavit repellere pretium suum, et hæreditatem illam præclarâ; cujus jam arrham et pignus acceperam? Sed justo Dei judicio, qui pacem ad Christum non habet, ad se ipsum pacem habere non potest. *Posuisti me contrarium tibi, et factus sum mihi metipsi gravis*⁹⁹. Animam meam quasi sub jactu alex posui, dum ad incertum divitiarum sub certo discrimine mortis æternæ me contuli. Et *quid prodest homini, si totum mundum lucratur, animæ vero suæ detrimentum patiatur*¹⁰⁰? in dispendio animæ nulla est æstimatio. Sciebam omnem honorem hujus sæculi esse impedimentum grave, et quoddam preceptorium salutis æternæ. Quem enim legimus a sæcularibus deliciis ad delicias æternas demigrasse? O quam fallax et vana est

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

fuit apud Radingas, ubi cœnodium cc monachorum considerat. » Ibi etiam habetur charta foundationis istius monasterii ab eodem Henrico primo factæ, et confirmationis ejusdem ab Henrico II. De qua re etiam ita legitur apud Robertum de Monte: « Anno 1165, circa octavas Paschæ rex Henricus fecit edificari ecclesiam B. Mariæ de Radinges, et per tres

dies regaliter procuravit conventum monachorum et hospites, data etiam dote non minima eidem ecclesie. » Quod autem in eodem monasterio a se fundato et regali munificentia ingentibus redivitibus ornato sepeliri voluerit Henricus I tradunt Malme-buriensis, Joannes et Richardus, priores, Hagustaldensis et Neubrigensis ad ann. 1155.

⁹² Eccli. 24. ⁹³ Phil. 3. ⁹⁴ Ibid. ⁹⁵ 1 Tim. 4. ⁹⁶ M. th. 11. ⁹⁷ Job 20. ⁹⁸ Cap. 6. ⁹⁹ Job 7. ¹⁰⁰ Matth. 16.

gloria, quam homines ab invicem petunt, et accipiunt, et gloriam quæ a solo Deo est non quærunt. Vere vana, quia vani filii hominum. Monachus, si aliis vult præferri, nonne collega est illius, qui dicit: *Ponam sedem meam ad aquilonem, et ero similis Altissimo* ¹? Sed cujus ascendit cathedram, ejusdem timeat præcipitum et ruinam. Multi per honores transitorios elongaverunt a Christo dicentes anathema Jesu ². Certe, qui præesse aliis volunt, cor eorum vanum est, dum a virtute vacui, spiritu elationis et vento gloriæ volatilis intumescunt. Elegeram abjectus esse in domo Dei ³, eratque mihi pro summo honore abjectio et contemptus; nunc autem in ira Dei elatus in cathedram pastorem, cujus assumptionem etsi non procuraverim, eam tamen non sine ambitiosa voluntate recepi. Sufficiebat mihi paupertas mea. Sufficiebat mihi præesse tantum corpori meo, ut non regnaret in me peccatum. Sufficiebat mihi servare thesaurum Domini in hoc vase fictili; animam meam dico: pro qua ille magnus mercator sanguinem suum fudit. Video in claustris cœlestes homines, aut potius angelos terrestres, quorum conversatio est in cœlis ⁴, qui quadam nobili superbia despiciunt honores et divitias hujus mundi. Nos autem peccatores et abundantes in sæculo obtinuimus divitias, quas Veritas in Evangelio ⁵ damnat, cum quibus ventilator impiorum rex sapiens mihi rotam malorum immisit. Hæ sunt aquæ de puteo Samaritæ, quæ plus potæ plus accendunt concupiscentiæ sitim ⁶. Sed beatus vir, cujus est Dominus spes ejus, cui nihil deficit, quia Christus ei sufficit. Hæ sunt muscæ, quæ exterminant suavitatem unguenti ⁷; aves, quas abigebat Abraham ⁸; mures, qui de terra, id est affectione terrena ebulliunt, qui extales, id est interiora eorum corroduunt, qui arcam Domini ponunt juxta Dagon, qui scilicet sacræ Scripturæ ⁹ scientiam mundanæ sollicitudinis abusione confundunt. Propter hoc Dominus dicit ¹⁰: Dedi eis aurum meum et argentum meum, ipsi vero de auro et argento meo operati sunt Baal. Antequam hunc honorem, aut potius hoc onus mihi imposuisset cœlestis indignatio, ad hoc enim in ira Dei vocatus sum, sentiebam de Domino in bonitate et simplicitate cordis mei, atque in memoria humanæ suavitatis jugiter exultabam. Frequenter in orationibus meis inter ignitas compunctiones, inter jubilationes arcanas, inter pia suspiria, inter devota susurria, quadam desiderii vehementia in Deum, meæ devotionis ferebantur affectus. Ubi modo sunt illi divinæ inspirationis æstus? illæ supernæ suavitatis experientiæ, et quædam delibationes fruitionis æternæ? sed illos cœlestis gratiæ motus, mea perditia, mea infelix anima jam non sentit, quos in die Domini bona, et in hora beneplacitii ejus, de Christi amore tanquam de ligno

vitæ fructus salutis et paradisi delicias colligebat. Nunc autem omnem escam abominata est anima mea, et appropinquavit usque ad portas mortis. *Defecit caro mea* ¹¹ *et cor meum conturbatum est* ¹². *Defecit gaudium cordis mei. Cor meum conturbatum est: dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum* ¹³. *Facta est, Domine, anima mea, sicut terra sine aqua tibi* ¹⁴. Aut enim obduratur ad lacrymas, aut irruentium sollicitudinum turbine quasi in ventos dispergitur ad vanitates et insanias falsas. Aperiantur, quæso, cataractæ capitis mei, et cordis mei disrumpantur abyssi, ut super faciem hujus terræ inundet diluvium aquarum multarum. Dedisti mihi, Domine, cœlum ferreum, et terram æneam, ut super hunc montem Gelboe, qui per elationem honoris intumuit, nec ros, nec pluvia cadat. Tempus itaque meum perdidit. Defecerunt in vanitate dies mei, et anni mei cum festinatione; dives factus sum ut fierem miser. Honores adeptus sum, ut perderem Deum, honoris enim sequela perditio est. Sane honores et divitiæ sibi habeant annexam, vitæ securitatem, vinum et pingua, otium et saturitatem, contemptum Dei et dispendium sui. Inter honorem et paupertatem evangelicus sermo manifeste distinguit; dum Lazarus beatificat in sinu Abraham, et divitem sepelit in inferno ¹⁵. Qui debuimus plangere dies meos quos perdidit, quia perditæ vixi, favorabilis factus auræ venator, sequor curiam, intersum magnatum consiliis, inferiores judico, majores magis quam meæ salutis auctorem veneror et adoro. In his patrimonium Christi dilapidans et profligans falsæ largitionis obtentu me totum in capturam inanis gloriæ, et magnificentiam pompæ secularis eviscero. Quid enim confert illa superflua numerositas evectionum, quas circumduco, et multiplicitas clientelæ? Quid de hospitalitate dicam? quæ merito hostilitas potius, quam hospitalitas censetur. Christus enim causam ei non præstat, sed inanis gloriæ obtentus; divitiibus quidem in hospitio cum honore et reverentia susceptis in omni opulentiâ deliciæ apponuntur de patrimonio Crucifixi; Christus autem semel olim crucifixus in ligno foris in pauperibus suis crucifigitur et torquetur in luto. In quibus aut nudus omnino, aut in semicinctiis tabescens fame, et frigore tremens de his quæ interius dantur canibus solatium angustię suæ postulat, et non est, qui moveatur super contritione Joseph. Ecce hospitalitas hodierna, in qua divites ad gloriam dæmonum splendide epulantur: et Christus, qui charitas est, contemptu inedia et nuditate afficitur; ego autem oblitus terribilium judiciorum Dei, et immemor animæ meæ sedeo tanquam Balthasar in medio convivarum, vasis Domini abutens et patrimonio pauperum ad

¹ Isa. 14. ² I Cor. 12. ³ Psal. 83. ⁴ Phil. 3. ⁵ Matth. 13. ⁶ Joan. 4. ⁷ Eccli. 10. ⁸ Gen. 15. ⁹ I Reg. 5. ¹⁰ Ezech. 16. ¹¹ Psal. 73. ¹² Psal. 54. ¹³ Psal. 57. ¹⁴ Psal. 142. ¹⁵ Luc. 16.

contumeliam Christi. Interim exeunt de domibus A hospitum garsiones cibariis onusti et ebrii, ut de superfluitate illorum pauperibus ingeratur cumulatione doloris et tormenti materia. Sub hujus falsæ hospitalitatis prætextu vicecomitibus, forestariis, et cæteris officialibus, aut potius officiperdis hominibus, tanquam dominis et magistris omne humanitatis officium exhibemus. Proponetur tamen querela de inofficioso, totamque hospitalitatis gratiam ingratitude pervertet, nisi architriclinus usque ad nauseam et vertiginem capitis cum hospitibus suis bibendi bella continuat. Hæc omnia judicabit, cujus judicia oculi sunt, et ideo plus timenda. Sumptus tam detestabiles et enormes non de labore aut patrimonio nostro sunt, sed de eleemosynis fidelium, de oblationibus atque decimis, et de tributis B egentium animarum, de exactionibus et oppressionibus pauperum, de obventionibus etiam placitorum. Quique in sudore vultus pane nostro vesci debuimus, labores miserorum nobis usurpamus ad delicias, atque in crapula et ebrietate sudorem bibimus alienum. Scriptum est : *Judicia ejus abyssus multa* ¹². Ille, qui intuetur abyssos, et sedet super cherubim, terribilis in consiliis super filios hominum, judicabit causam pauperum, quando stabunt in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt ¹³. Vindicabit hæc omnia pater orphanorum, et iudex viduarum; patientia vero pauperum non peribit in finem. Ubi est ergo, quæso, verbum illud Prophetæ : *Dispersit, dedit pauperibus* ¹⁴? Porro nec divitibus dare, nec nos ligna ferre in silvam, nec aquas in mare effundere oportebat. Verbum B. Hieronymi ¹⁵ est, sacrilegium esse, res pauperum non pauperibus dare. Et idem : « Patia sunt, peccatoribus dare, et dæmonibus immolare : nec minus turpe est conferre turpibus quam ob turpia dare. » Ecclesiasticus ¹⁶ dicit : *Benefac humilii, et ne dederis impio : da bono, et ne recipias peccatorem*. Item Hieronymus ¹⁷ : « Clericus, qui de bonis suis sustentari potest, si accipit quod pauperum est, sacrilegium profecto committit, atque per abusiones talium, iudicium sibi manducat et bibit. » Si hoc de clerico statuitur, quid de monacho fiet? qui si habeat aliquid proprium, nihil habet commune ad Christum. Plenum est discrimine superbam familiam de pauperum spoliis exhibere; tutiusque mihi esset humiliari cum munitibus, quam dividere spolia cum superbis ¹⁸. Nonne pauperum spolia sunt oblationes et decimæ, quas per ecclesiasticæ sententiæ metum a pauperibus violenter extorqueo? Scriptum est : *Sumite psallium, et date tympanum* ¹⁹. Qua fronte temporalia recipio, qui spiritalia non impendo? Quid de talliis et exactionibus, quid de obventionibus placitorum,

et cæteris improbis extorsionibus loquar? Audio Dominum per Isaiam ²⁰ lamentabiliter conquerentem : *Populum, inquit, meum exactores sui spoliaverunt*. Quare atteritis populum meum, et facies egenorum confunditis? Vos enim cum austeritate et potentia imperatis, in domibus vestris rapina pauperum invenitur. Detestabile quippe est in monacho, ut sub quocunque honoris colore, aut titulo potestatis habeat feuda, servos et ancillas, homagia et fidelitates, atque ligantias, ut hominibus angarias et parangarias, cæteraque onera publicæ functionis imponat, ut ita in extraordinarios usus, aut potius abusus, sicut eleganter proposuistis patrimonium Christi dilapidet et profliget, damnabile est, ut sit depilator pauperum, exactor improbus, torvusque Procrustes. Audi Hieronymum ²¹ : *Monache, si eges, et accipis, das potius quam accipias; si autem non eges, et accipis, rapis : porro non indiget monachus, si habeat quod naturæ sufficit, et hanc sufficientiam Apostolus certa definitione præscribit*. *Habentes, inquit, alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus* ²². Quæ ergo insania est, thesaurizare in laboribus pauperum, et in sanguine alieno mihi et meis delicias procurare? Nunquid me apud districtum Iudicem poterunt excusare parentum sustentatio, falsæ hospitalitatis fama, numerositas evectio, et multiplicitas clientelæ? Nunquid propter hoc me oportuit bona pauperum rapere? Rapio enim, etsi non manu propria, sed aliena, et quasi longa manu. Scriptum est autem : *Manus in manu non erit innocens malus* ²³. Non excusatur Saul a morte David, nec a Christi morte Judæi, quamvis malitiam suam aliena manu studuerunt adimplere. Et si longa sit manus, qua rapio : sed non est abbreviata manus Domini, quominus iudicet in justitia pauperes, et arguat in æquitate pro mansuetis terræ. B. Job dicit : *Si adversum me terra mea clamat* ²⁴ : in quo clamorem pauperum adversus eorum dominos oppressores periculosum insinuat. Faciant hæc, et consimilia hi, quorum Deus non est memor amplius, et ipsi de manu ejus repulsi sunt, quorum non est respectus mortuorum, et firmamentum in plaga eorum. Sed quæ conventio mihi ad rapinam : qui omne quod habebam proprium abdicavi. Certe nec milvus, nec accipiter, nec vultur, sive herodius, aut alia rapax avis acceptatur in Dei sacrificium ²⁵. Avaritiam enim ex calumnia, et oblationem de rapina Dominus detestatur ²⁶. Contra edictum cælestis imperatoris est non solum concupiscere aut rapere aliena, sed sua etiam cum lite repetere. Apostolus ad Timotheum dicit : *Servum Dei non oportet litigare*. Et idem : *Hoc ipsum delictum est in vobis, quod judicia habetis, et non potius fraudem patimini* ²⁷. Nunquid accepi damnabiles istas divitias, ut carni

¹² Psal. 55. ¹³ Sap. 5. ¹⁴ Psal. 111. ¹⁵ Epist. 26 ad Pammach. de abit. Paulinæ, c. 4. ¹⁶ Cap. 12. ¹⁷ Epist. 2 ad Nepot. ¹⁸ Prov. 16. ¹⁹ Psal. 80. ²⁰ Cap. 5. ²¹ Hom. in psal. 145. ²² 1 Tim. 6. ²³ Prov. 11. ²⁴ Job 31. ²⁵ Isa. 33. ²⁶ Levit. 11. ²⁷ 1 Cor. 6.

meæ lautius indulgerem? Sciebam sanc, quam terribiliter Apostolus comminetur his qui curam carnis in desiderii agunt. Testimonio Christi caro non prodest quidquam ³¹. Nec regnum Dei caro, teste Apostolo, possidebit ³². Hæc est sterilis terra et proxima maledicto, quæ non generat nisi spinas et tribulos : quam Dominus veniet percutere spiritu oris sui. Si sterilem pasco, et viduæ non benefacio, testimonio Job sententiam divinæ animadversionis incurro ³³. Contra animam, quæ se ad mundanas voluptates effundit, Dominus graviter excandescit, sui iudicii executoribus dicens : *Quantum exaltavit se in deliciis, tantum date ei tormenti et luctus* ³⁴. Certe sapientia non habitat in terra suaviter viventium : *nec est regnum Dei esca et potus, sed iustitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto* ³⁵. Empti sumus pretio magno, ut glorificemur, et portemus Christum in corpore nostro, ne circa curam corporis indulgentius nos habentes, audiamus quod Dominus delicatis impropertat per prophetam : *Abjecistis me, inquit, post corpus vestrum* ³⁶. Nunquid immolabo carnem meam mensæ dæmoniorum, quam offerre debueram hostiam vivam, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium meum? Si accepi divitias, ut parentum meorum indigentia releveretur, terret me B. Hieronymus ³⁷ dicens, quod cum propinquitates corporum respicimus, corporis et animæ creatorem offendimus. Et adjungit : Multi dum parentibus miserentur, animas perdunt. Illi sunt, qui iudicio meo animas suas pro amicis suis crudeliter et damnabiliter ponunt. Legi epistolam Hieronymi ad Heliodorum, et inveni quam gravi et austero rigore abscindenda sit in his qui convertuntur ad cor omnis affectio parentelæ. Vaccæ fetæ, quæ deferebant arcam Domini in Bethsames ad vitulos suos colla minime reflectebant : nec in domo Domini sacerdos aut Levita eligitur, nisi dixerit patri et matri : Nescio vos. Mortuus eram mundo, et mundus mihi. Amor autem sæculi, qui in corde meo aruerat, sub quodam falsæ pietatis obtentu per affectiones sanguinis revirescit. Infelices autem, qui parentibus erogant, unde post illorum gaudeant obitum, cum vana vivorum gaudia sæpe transeant in supplicia mortuorum. Destruat igitur in me Dominus omnem altitudinem extollemem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigat omnem intellectum meum in obsequium Christi. Sane nunc demum sentio quam fructuosus sit homini, et quam gloriosus apud Deum titulus paupertatis. Nescit homo pretium ejus. Paupertas enim sola est via secunda et expedita ad vitam, cæteræ viæ malignis latronibus plene sunt. *Mundus enim in maligno*

A positus est ³⁸, plenus periculis, plenus laqueis, plenus scandalis, plenus colloquiis pravis, et exemplis malis, proditoriis verbis, et iniquis consiliis. Sed quid differo, quid exspecto? forte hac nocte repetent animam meam. Quantulacunque jactura temporis, dispendium est salutis. Extremæ insanie est negotium animæ in necessitatis differre articulum, donec desidiam suam falsa exspectatione ferventem tonitruum divinæ indignationis absterreat. *Væ, inquit, prægnantibus et nutrientibus in illa die* ³⁹. *Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est* ⁴⁰. *Quis ergo dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam* ⁴¹? Tu autem Domine Deus Sabaoth, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, quando consolaberis me? quando replebis in bonis desiderium meum? *Tibi dixi, cor meum, et genitrus meus a te non est absconditus* ⁴². *Quid enim mihi est in celo, et a te quid volui super terram? Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum* ⁴³. *Imperfectum meum viderunt oculi tui* ⁴⁴, et cui affectum suggeris, da effectum, qui omnia potes, quia sine te nihil possumus.

RESPONSIO.

Tuæ conquestionis seriem, Pater, sicut æstimo, fida recordatione collegi, collectamque recensui. Quia vero consilium petis, audi cum æquanimitate, quod in charitate non ficta tibi consulit filialis affectio, et amica simplicitas. Video, quia faciem habes euntis in Hierusalem, sed vide, ne in vanum accipias animam tuam, et ne te circumveniat, qui frequenter se in angelum lucis transfiguratur ⁴⁵. Multæ sunt, teste Apostolo, astutiæ Satanæ ⁴⁶ cave, ne te a consilio justorum et congregatione supplantet. Sed si spiritus potestatem habens super te irruerit, locum tuum ne deserat ⁴⁷. Periculosa est locorum mutatio, et signum animæ ærotantis. Qui locum mutat, quasi qui fugit umbram corporis sui, seipsum fugiendo circumfert. *Regnum Dei intra vos est* ⁴⁸ : intra te est, unde possis placere Altissimo. Uberioris gratiæ est, inter sæculares esse religiosum, inter impios esse justum. David cum his qui oderunt pacem erat pacificus ⁴⁹; Lot justus habitavit in Sodomis ⁵⁰; Joseph in Ægypto cum Pharaone ⁵¹; Daniel in Babylone cum Nabuchodonosor ⁵²; Tobias in Ninive ⁵³; Chusia in consiliis Absalon ⁵⁴; Abdias cum Achab et Jezabel ⁵⁵; nihil tamen de illorum merito minuit aliena malitia : imo eorum adauxit meritum societatis impiorum. Quod autem omnia affectas relinquere pro Christo, donum Dei perfectum est descendens a Patre luminum. Pro Christo siquidem omnia relinquendis judiciaria sedes in regeneratione promittitur ⁵⁶ : nec iudices cum Christo sedebunt, qui

³¹ Joan. 6. ³² I Cor. 15. ³³ Job 24. ³⁴ Apoc. 18. ³⁵ Rom. 14. ³⁶ Ezech. 25. ³⁷ Epist. 128, ad Fabiolam. ³⁸ I Joan. 5. ³⁹ Matth. 24. ⁴⁰ Psal. 119. ⁴¹ Psal. 54. ⁴² Psal. 37. ⁴³ Psal. 72. ⁴⁴ Psal. 138. ⁴⁵ II. Cor. 11. ⁴⁶ II Cor. 2. ⁴⁷ Eccle. 10. ⁴⁸ Luc. 17. ⁴⁹ Psal. 119. ⁵⁰ Gen. 29. ⁵¹ Gen. 41. ⁵² Dan. 2. ⁵³ Tob. 1. ⁵⁴ II Reg. 16. ⁵⁵ III Reg. 18. ⁵⁶ Matth. 19.

pro eo omnia non relinquunt. Bonum est tamen A fratribus præesse; nam et his qui bene præsent, duplex corona, teste Apostolo, promittitur ⁵⁷: diversæ siquidem viæ sunt ad salutem, et divisiones gratiarum sunt: *unicuique autem datur manifestatio spiritus ad utilitatem* ⁵⁸. Noe, Daniel et Job diversis professionibus vitæ æternæ denarium meruerunt. Si pro utilitatibus fratrum laboribus te exponis, curis te oneras, bonum est; sed melius forte est, si juxta consilium Apostoli, te ipsum ad pietatis exercereas ⁵⁹. Ipsius enim testimonio corporalis exercitatio ad modicum valet; pietas vero ad omnia: habens promissionem vitæ, quæ nunc est, pariter et futuræ. Bonum est sollicitari cum Martha, sed quietius sedere ad pedes Domini cum Maria ⁶⁰. Dulcius est, providere Dominum in conspectu suo semper, vacare et videre quam suavis est Dominus. Multi salutem fratrum saluti propriæ anteponunt; ego cum istis non sentio: nemo enim me ipso mihi germanior est: pro fratribus meis libenter corpus expono periculis, sed non animam, nisi nomine animæ voces vitam. Nam etsi Moyses stans in contractione in conspectu Domini orat, ut dimittat populo noxam, aut deleat eum de libro quem scripsit ⁶¹; si Job radicans in charitate non dubitat esse frater draconum, et socius struthionum ⁶²; si Paulus vult anathema esse a Christo pro fratribus suis ⁶³: isti quidem abundabant oleo et frumento: at ego pauperculus non habeo, nisi modicum olei, quo ungantur ulcera mea. Illi præ participibus suis uncti erant; vino enim, frumento, et oleo ⁶⁴, spiritualibus scilicet divitiis, præ cæteris abundabant. Vis audire eorum divitias? Audi Dominum loquentem de Moyse, et dicentem: *Si locutus fuero servis meis prophetis, loquar eis in visione, vel per somnium, sed non sicut servo meo Moysi, qui fidelis est in tota domo mea: ei enim loquar facie ad faciem* ⁶⁵. De B. Job ait ad Satan: *Nunquid vidisti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, vir simplex et rectus, et timens Deum, et recedens a malo* ⁶⁶? Apostolus vero totus oleo misericordiæ affluebat, cum diceret: *Certus sum quod neque mors, neque gladius, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque altitudo, neque profundum, neque instantia, neque futura, neque creatura alia poterunt me separare a charitate, quæ est in Christo Jesu* ⁶⁷. Qui ad tertium cælum raptus, inter cætera Dei arcana didicerat quod non poterat a Christo separari, de magna confidentia et certitudine vult pro salute fratrum esse ad tempus anathema a Christo ⁶⁸. Ego autem vir videns paupertatem meam, habeo animam meam in manibus meis semper, ipsam illi committens, qui potens est depositum meum servare, in illum diem. Etsi ego

animalis sum, terrenus et carnalis, loquor tamen vobis, quantum prævaleo in doctrina spiritus spiritualibus spiritualia comparando: vos autem qui spirituales estis, scitis quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta ⁶⁹. Nec sermo meus præjudicium vobis facit. *Spiritualis quidem homo omnia dijudicat, ipse autem a nemine judicatur* ⁷⁰. *Ubi enim spiritus Dei ibi libertas* ⁷¹. Qui vero spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei. Ego quidem exercitium spirituale præfero corporali, sicut spiritum carni: nec enim vir propter mulierem, sed mulier facta est propter virum ⁷²: ipsa est, cui a Domino dicitur: *Et ad virum tuum erit conversio tua* ⁷³, ut animalitas ex se omnino nihil præsumat, sed spiritui tanquam viro subjecta sine murmuratione obediatur. Habes præ oculis, Pater sanctissime, charitatis ascensorios gradus, scalam Jacob ⁷⁴, et exemplar, quod Ezechieli ostensum est in monte visionum Dei ⁷⁵. Nec jam te moneo ad currendum in viam mandatorum Dei: egres enim freno potius quam calcari. Te ad hoc aurtaxat exhortor, ut in vigiliis, jejuniis, disciplinis, et cæteris exercitiis spiritualibus ita modestiæ regulam teneas, ne in jacturam ministerii Deo debiti langueat corpus, deficiat virtus, subtrahatur affectus spiritui, effectus operi, ne tollatur tibi conscientiæ tuæ gloria, ne sis tibi domesticus homicida. Ego autem, bone Jesu, a quo omnis gratia, tibi actiones refero gratiarum, quia tantum et tam venerabilem virum sic afficis, sic inspiras. Scio tamen quod mutatio hæc, quæ sine dubio est mutatio dexteræ Excelsi, multis, et maxime terræ magnatibus displicebit et erit scandali communis occasio. Transibit eorum amor in odium, familiaritas in contemptum. Sed testimonio B. Job, *lampas contempta apud cogitationes divitum parata est ad tempus statutum* ⁷⁶. Salius est placere Deo, quam homini. *Si hominibus placerem, dicit Apostolus, Christi servus non essem. Qui enim hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos* ⁷⁷. Si facies tua confundatur ad tempus, confusio hæc adducet gloriam, atque pro confusione hac et rubore in terra tua duplicia possidebis. Scio quod offenduntur principes, nec te, quæso, illorum offensio scandalizet. Certe D discipulis Christo dicentibus: *Scis, quia Pharisæi scandalizati sunt in sermone isto*, respondit dicens: *Sinite illos, cæci sunt, d'ices cæcorum* ⁷⁸. Qui ergo prohibet scandalizari unum ex pusillis credentibus in eum, suaviter portat scandalizari Pharisæos et principes sacerdotum. Gloriosum est apud gloriæ Dominum se ipsum abnegare, potiusque alienæ voluntatis arbitrio subesse quam præesse: et est majoris meriti minori vel comparari exhibere obedientiam, quam majori; hanc enim obedientiam

⁵⁷ 1 Tim. 5. ⁵⁸ 1 Cor. 12. ⁵⁹ 1 Tim. 4. ⁶⁰ Luc. 10. ⁶¹ Exod. 31. ⁶² Job 30. ⁶³ Rom. 9. ⁶⁴ Psal. 4. ⁶⁵ Num. 12. ⁶⁶ Job. 1. ⁶⁷ Rom. 8. ⁶⁸ Rom. 9. ⁶⁹ 1 Cor. 2. ⁷⁰ II Cor. 5. ⁷¹ 1 Cor. 11. ⁷² Gen. 3. ⁷³ juxta LXX. ⁷⁴ Gen. 28. ⁷⁵ Ezech. 40. ⁷⁶ Job 12. ⁷⁷ Gal. 1. ⁷⁸ Psal. 52. ⁷⁹ Matth. 15

informat charitas; illam vero extorquet imperiosa necessitas. Verum est tamen, quod in administratione honoris vix unquam potest plena perfectio inveniri. Certe B. Martinus ⁷⁹ celebrior in miraculis fuit, antequam cathedram ascendisset eminentiæ pastoralis. Legimus, quod Gaufridus Perronen-
 nis, Clarevallis prior, electus in episcopum Tornacensem, electioni nullatenus acquievit. Qui postea defunctus et apprensus cuidam fratri inquirenti qualiter ei esset, respondit: « Revelavit mihi Trinitas sancta, quod si suscepissem episcopatum, fuisset de numero reprobatorum. » Quid ergo faciant infelices, qui temporalium sollicitudinum fluctibus se sponte et gratanter immergunt, qui splendide epulando, dormiendo, bibendo, sedendo ad telonium, fiscalem calculum dispensando, quærendo quæ sua sunt, aut potius quæ sunt Cæsaris, et non Dei ⁸⁰, vitam suam in vanitatibus transigunt; se tamen arbitrantur esse perfectos, quia furta, aut rapinas, aut homicidia non committunt? *A fructibus eorum cognoscetis eos* ⁸¹. Isti dum in incentivo cupiditatis exæstuant, dum trahuntur inanis gloriæ appetitu, omnes miseræ, quas sustinent, eis in deliciae convertuntur. De talibus dicit Job ⁸²: *Esse sub sentibus delicias computabant*. Isti sunt gigantes, de quibus idem Job dicit ⁸³: *Gigantes sunt qui portant orbem, gemunt sub aquis, et qui cum eis sunt*. His, quibus voluptatem facit cupiditas in tormentis Osce ⁸⁴ propheta sub specie Ephraim insultat, et dicit: *Vitula Ephraim docta diligere trituram*. Sic enim anxietates eorum, aut cupiditas levigat, aut inanis gloriæ quæstus, quod eis a talibus cessare non libet, etiam quando licet. Nimirum calice Babylonis inebriati sunt, nec terribilia, et subita Dei judicia, quæ eis de proximo intentantur, attendunt. Propter quod in Evangelio Dominus dicit: *Attendite vobis, ne graventur corpora vestra in crapula, et ebrietate, et in curis hujus vitæ, et veniat super vos repentina dies illa* ⁸⁵. *Cum enim dixerint, pax et securitas, tunc repentinus superveniet interventus, et dolor, sicut in utero habentis, et non effugiet* ⁸⁶; prosperitas siquidem stultorum perdet eos ⁸⁷. Cumque deduxerint in bonis temporalibus dies suos, testimonio Job ⁸⁸, in momento ad inferna descendunt. Sane magis arbores diu crescunt, et in modico tempore succiduntur. Contemnunt itaque miseri habere unde spiritualiter gaudeant, et per temporales acquirunt angustias unde temporaliter et æternaliter gemant. Intelligentes ergo, in novissimis eorum compatiamur his, qui ignorant et errant. Eis enim *securis posita est ad radicem, et tanquam infructuosæ arbores, sententiam excisionis et combustionis expectant* ⁸⁹. Hanc exhortatiunculam meam stylo recisore exarare decreveram, sed amor qui finem nescit (*charitas enim*

A nunquam excidit ⁹⁰) vix finem potuit invenire scribendi. Evasit itaque brevitatis in immensum, schedula crevit in pellem, et epistola transivit in librum. Vale.

EPISTOLA CIII.

AD H. ABBATEM RADING.

ARGUMENTUM. — *Excusat se ob præcedentis epistola prolixitatem.*

Reverendo Patri et domino H. Dei gratia abbati Radingensi, suus PETRUS Blesen. Bathon, archidiaconus spiritum consilii cum salute.

Breve vobis scribere incoeperam; sed breve crevit in longum. Exuberante enim dictandi materia, stylus licentius debito evagatus est in immensum.

B Scriptus et in tergo est, ne dum finitus Orestes ⁹¹.

Sane dictando et scribendo videbar mihi vobiscum præsentialiter loqui; et sic decrecebat prolixitas ex affectu, totumque scribendi laborem mihi devotio surabatur. Si igitur aures vestras cælestibus exercitiis occupatas sermo productior onerat, dilectio, quæ me trahit ad culpam, ad veniam intercedat. Cum autem rotuli præcedentis primam faciem legendo transieritis, volvatis in tergum, et demum excurratis a primo rotulo in secundum. Hanc vero exhortatiunculam meam habuissetis. transacti sunt multi dies, nisi me turba negotiorum multipliciter ingruentium retardasset.

EPISTOLA CIV.

AD DECANUM ET CAPITULUM SARISBERIENS. ECCLESIE.

ARGUMENTUM. — *Congratulatur canonicis Sarisberiensibus, quod cogitent Ecclesiam suam e monte in planitiem deducere.*

Dilectis dominis et amicis, decano et capitulo Sarisberiensis Ecclesiæ, PETRUS Blesen. Bathon. archidiaconus, salutem in vero salutari.

D Latatus sum in his quæ dicta sunt mihi ⁹², quod sedem Ecclesiæ Sarisberiensis transferre disponitis. Ego autem huic proposito tota devotione congratulor. Erat enim locus ille ventis expositus, sterilis, aridus, desertus, angustus. Erat ibi turris quasi in Siloe ⁹³, quæ habitatores loci onere longæ servitutis oppressit; sed qui suscitavit spiritum Othoniel ⁹⁴, ut a populo Dei jugum tyranniæ oppressionis excuteret, ipse ad opus memoriale vestri præsulis excitavit affectum. Sic olim filii prophetarum consilio Elisæi ⁹⁵ de loco angusto et sterili descenderunt ad fluenta Jordanis, ut ibi spatiosius ædificarent, aptioresque sibi facerent mansiones. Captiva erat in monte illo Sarisberiensis Ecclesia, sed et olim capta et captivata erat circa Domini ab allophylis in monte Gelhoe ⁹⁶, juxta quam turris illa quasi alter Dagon in superbia, et in abusione erecta est; quæ utinam cum prædicto idolo confractionis et dejectionis sententiam excepisset! Certe

⁷⁹ Sulpit., dial. 2 *De virtut.* S. Mart. c. 7. ⁸⁰ Phil. 2. ⁸¹ Matth. 7. ⁸² Cap. 30. ⁸³ Cap. 26. ⁸⁴ Cap. 40. ⁸⁵ Luc. 21. ⁸⁶ 1 Thess. 5. ⁸⁷ Prov. 1. ⁸⁸ Cap. 21. ⁸⁹ Matth. 3. ⁹⁰ 1 Cor. 13. ⁹¹ Juven. Sat. 1. ⁹² Psal. 121. ⁹³ Luc. 13. ⁹⁴ Jud. 3. ⁹⁵ IV Reg. 6. ⁹⁶ I Reg. 4.

arca Noe ⁹⁷, quæ generis humani residuum quandoque salvaverat, postquam inter montes Armeniæ resedit, nullis usibus apta fuit. Descendamus ergo felici auspicio ad complana, ubi valles abundabunt frumento, ubi campi speciosa pinguescent, ubi comedet quisque sub vite sua, et sub sculnea sua, eritque *melior dies una in atris illis super millia* ⁹⁸. Dum sollicitus considero et perpendo episcopi vestri cor prudens, et magnificam manum, honorem ipsius, quietem etiam clericorum, atque recordationem futuri temporis, et memoriale perpetuum, præ desiderio hujus temporis anima mea deficit, et liquescit. Quadam enim grata imaginatione depingit animus meus mihi quod factum est a diebus antiquis, quando dividebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituens terminos mansionum juxta numerum filiorum Israel; quomodo sub Josue ⁹⁹, et Caleb duodecim tribubus data est in sortem terra Chanaan in funiculum distributionis. Revixit itaque spiritus meus, et refluisset mihi visa est caro mea, quia diebus nostris video prophetarum tempora rediisse. Occurrit animo meo communis et celebris illa exultatio populorum, cum sub Dario rege ædificatur templum, sub Artaxerxe muros reparat Nehemias ¹⁰⁰, ignemque multis annis in puteo absconditum eruderans et educens in crassitudine aquæ perficit holocaustum. Recolo virum in Ezechiel ¹, *cujus species quasi species aris, et funiculus lineus in manu ejus, et calamus mensuræ in manu ipsius, et mensus est longitudinem, latitudinem et altitudinem ædificii, parietes, portas, vestibula, superliminaria, altaria, mensas, et Sancta sanctorum, gazophylacia et fenestras*. Videre mihi videor Salomonem sollicite anhelantem circa templi ædificium, Iiram ministrantem ligna, operosius ædificio insistentes latomos, cæmentarios, biblios et onerum portatores. Ex quo igitur noster Darius, dominus rex huic mutationi, quæ procul dubio mutatio dexteræ Excelsi est, prompto favore consensit, operetur, quæso, manus vestra instantius quidquid potest; nescimus enim quid

A futura pariat dies. *Mundus in maligno positus est* ², et diabolus inæstimabilem translationis hujus fructum præsentiens ad omnes impediendi artes suas versutias circumducit. Opus itaque quod instantius et maturius urgeri oportet nulla dilatione frustretur, ne vobis eveniat quod populo infideli propheta impropersans ait: *Populus hic dicit: Nondum tempus est ædificandi domum Domini* ³. Ego autem præcipuum habebam in votis huic distributioni mansionum præsentialiter interesse, sed majoris præceptio, et lex obedientiæ, invitum et renitentem a proposito me reducunt.

EPISTOLA CV.

AD PRIOREM ET CONVENTUM DE FONTANIS (34).

B ARGUMENTUM. — *Consolatur monachos ob messis defectum desolatos.*

Venerabilibus dominis et amicis priori et conventui de Fontanis, M. PETRUS Blesen. Bathon. archidiaconus, salutem, et si quid melius aut fructuosius est salute.

Cum licentia vestra et benedictione recedo ab Eboracensi provincia, et vado ad eum qui me misit. Quod autem circa vos in obsequiis et visitationibus minus frequens exstiti, fecit domini abbatibus absentia, circa Ecclesiam nostram jugis occupatio, studiosa lectio, quæ dispendium temporis otiosi cum patientia non admittit, et præcipue vestræ domus desolatio, cui totus quadam compatiendi, imo commoriendi affectione coanxior. Etsi ad tempus præsentialiter vos non video, præsens tamen spiritu vos in interioribus meis circumfero. Quanto enim præcellit anima corpori, tanto vobis sum viciniore in visceribus Christi, jacturamque absentia corporalis anima longe ditior in suis affectibus recompensat. Sane citra spem hominum vobis alimenta hoc tempore defecerunt, et hæc est præfata desolationis occasio; sed qui in deserto de paucis panibus quinque millia hominum pavit ⁴, qui tempore siccitatis Eliam pascendum viduæ corvoque commisit ⁵; ille potens est exhibere uberiorem clementiam cæli. Et si de illo modico, quod habetis, feceritis indigentibus misericordiam, nec

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(34) Ex Neubrigensi discimus monasterium Fontanense sive de Fontanis aut de Fontibus fundatum fuisse in agro Eboracensi a monachis de cænobio Eboracensi ordinis Cisterciensis illuc ab archiepiscopo Turstino conductis. Ita dictum est ex Jongelino in *Notitia Cisterciensis*, lib. viii: « Quod quia fontibus abundabat, felici omine nomen traxit: vere enim vivæ totius pietatis et cælestis desiderii aquæ abunde manabant, quæ in vitam æternam saliebant. Ex eo enim multi episcopi, » etc. Hanc porro frugum penuriam qua supra modum afflictum est monasterium Fontanense, et de qua monachos consolatur Petrus noster in hac epistola, contigisse

D anno 1163, auctor est Manriquez, tom. i. *Annalium Cisterciens.* ad hunc ann. Quod si ita est, corrigendus est titulus ubi Petrus dicitur Bathoniensis archidiaconus: nondum enim in Angliam iverat hoc anno; sed tantum circa ann. 1170, post reditum o Sicilia. Neque etiam cum his concordat, quod ait idem Manriquez, Blesensem scilicet hanc consolatoriam epistolam scripsisse, cum in Angliam ab Alexandro papa missus, peracto jam negotio, reverteretur: nusquam enim legitur quod ab Alexandro missus fuerit Blesensis in Angliam, sed ab Henrico II evocatus sit, ut ipsemet alicubi dicit, et nos alias demonstravimus.

⁹⁷ Gen. 8. ⁹⁸ Psal. 83. ⁹⁹ Cap. 13 ¹⁰⁰ II Mach. 1. ¹ Cap. 40. ² I Joan. 5. ³ Agg. 1. ⁴ Matth. 14. ⁵ III Reg. 7.

hydriam farinæ, nec lecythum olei largitio minora-
bit. Fons misericordiæ, fons sapientiæ, fons et
abyssus exsultationis æternæ, mihi et fratribus
Fontaneis uberiores rivos suæ miserationis infun-
dat, ut a torrente voluptatis illius inebriemur, et
hauriamus cum gaudio de fontibus Salvatoris.

EPISTOLA CVI.

AD R. SUBDECANUM SARESBERIENSEM.

ARGUMENTUM. — *Docet calamitates a Deo immitti, non solum ob principum, ut ille subdecanus puta-
bat, sed etiam ob populi peccata.*

M. PETRUS B'ensensis Bath. archid., dilecto socio
et amico R. subdecano Sarisberiensis, salutem in vero
salutari.

Constanter asseris, quasi spiritum habeas pro-
phetiæ, et Dei arcana præoveris, ex delicto nostri
principis evenisse, quod commissas sibi provincias
tantæ hostilitatis turbo concusserit. Ille, qui aufert
spiritum principum, sicut terribilis est in iudiciis
suis, ita inscrutabilis est in consiliis suis super filios
hominum. *Quis enim novit sensum Domini, aut quis
consiliarius ejus fuit?* Non minus delicta populo-
rum quam principis, materiam malorum præsen-
tium arbitror existisse. Legimus sæpe populos,
sæpe reges, nunc pro aliis, nunc pro se, divinæ
animadversionis sententiam incurrisse. Comedit
princeps uvam acerbam, et dentes populi obstupe-
scunt. De rhamno ignis egreditur, et cedri Libani
devorantur. Peccavit David populum numerando,
et septuaginta millia virorum de populo divina
indignatione percussi sunt. Frequenter propter
membrorum immoderantiam caput affligitur, et
propter iniquitatem plebis pœna principibus irro-
gatur. Universitas enim plerumque affligitur ob
unius paucorumve delictum; nam peccante Achan,
populus anathema incurrit⁶. Quia Gad et Ruben,
et dimidia tribus Manasse in terra Chanaan ædifi-
carunt altare sacrilegum, ira Dei universaliter
desæviit in populum⁷. Ultionem suam sæpe inchoat
Dominus a sanctuario⁸; et qui potentes potenter
punit, frequenter in eos qui præsumt; durius ex-
candescit. Fornicatur Israel cum Madianitis, et
principes ejus contra solem in patibulis suspendun-
tur⁹. Moyses et Aaron, qui in populo Dei merito
et officio præeminebant, propter multitudinis impe-
tum demeruerunt apud aquas contradictionis terræ
promissionis introitum¹⁰. Heli pro peccato filiorum
sella eversa, fractisque cervicibus exspiravit¹¹.
Quis huic malo causam præstiterit, ego nescio.
Utinam tam princeps, quam populus, se tanti reum
discriminis arbitretur! Utinam cum rege David rex
noster huilictur, et dicat angelo percussori: *In
me verte gladium, ego enim sum qui peccavi*¹²!
Utinam subjecti cum populo Nivitarum se pec-
casse proclamant, atque cœlestis iræ vindictam in

A planctu et gemitu, et in cilicii asperitate decli-
nent¹³! Utinam plorent sacerdotes inter vestibulum
et altare dicentes: *Parce, Domine, parce, populo
tuo*¹⁴! Utinam sit, qui suppleat Moysi vices, ut
populus Dei contra Amalec in manuum suarum
erectione prævaleat¹⁵! Porro jam non solum
Amalecitæ timendi sunt, nec jam solum ab aquilone
panditur omne malum¹⁶, sed ab Africa prorum-
pentes vastant Hispaniam duæ caudæ titionum
fumigantium¹⁷. Respiciat Dominus in faciem
testamenti sui, et excitet nostrorum principum
fidem (*fides enim est victoria quæ vincit mundum*¹⁸),
qui si infideliter, aut dissimulanter egerint nego-
tium Christi, Christus contra eos qui blasphemant
sanctum Israel causam propriam agat, eligat de
plebe sua humilem, ut vincat in humilitate super-
biam. Ipse enim est, de cujus beneplacito pe-
dites expugnaverunt fortissimum regem Syriæ¹⁹,
Holofernem vidua²⁰, culices Pharaonem²¹. Bene
vale.

EPISTOLA CVII.

AD AMICUM B. MONACHUM.

ARGUMENTUM. — *Reprehendit B. monachum, quod
aulicam vitam, ejusque vitia detractorem et
adulationem sectetur.*

Magister P. Blesen. Bath. archidiaec., dilecto
amico suo B. monacho, salutem, et de medio Baby-
lonis exire.

Dedisti professioni apostolicæ manum, et te
specialiter ejus servitio deputasti, cui servire
regnare est; nunc autem excusso servitutis illius
jugo, quæ te perducebat in libertatem filiorum Dei,
te undis immersisti curialibus, opprobrium igno-
miniosæ servitutis incurrens ex ipsa libertate pec-
candi. Testimonio quidem apostoli, *qui facit peccu-
tum, servus est peccati*²². Mores autem a convictu
trahuntur, et ex conversatione malorum vitæ
corruptela traducitur. Factus es de numero locusta-
rum²³, quarum potestas in linguis tota est et in
caudis, socius eorum, quorum os plenum est ama-
ritudine et dolo. Sed et caudæ eorum caudæ
vulpium, quibus Samson alligavit incendium²⁴,
quorum finis interitus, quorum pœna ignis et ver-
mis. Qui os tuum Evangelio consecraveras, nunc
illud venenis detractorem, et adulationum spurci-
tatis dehonestas. Nimirum prælegisti habitare cum
ranis, quæ sunt in penetralibus regum, et inter
aulicos simulacrum religionis adumbratæ præten-
dens magnatum gratiam in magno discrimine animæ
tuæ, et proprii corporis afflictione venaris. Quod
autem conquereris in te prorsus assuetæ devotionis
lacrymas aruisse, non mireris, si Dominus cœlum
suum tibi clauserit, si terram æneam tibi dederit,
si super montes Gelboe non pluit. Cum enim sis
favorabilis auræ, et curialis gratiæ appetitor,

⁶ Rom. 11. ⁷ Jer. 31. ⁸ Jos. 7. ⁹ Jos. 22. ¹⁰ Ezech. 9. ¹¹ Num. 25. ¹² I Reg. 4.
¹³ II Reg. 24. ¹⁴ Jon. 3. ¹⁵ Joel. 2. ¹⁶ Exod. 17. ¹⁷ Jer. 1. ¹⁸ Isa. 7. ¹⁹ I Joan. 5. ²⁰ III Reg.
20. ²¹ Judic. 13. ²² Exod. 8. ²³ Joan. 8. ²⁴ Apoc. 9. ²⁵ Jud. 7.

appetitus hic tanquam ventus urens rorem cœlestis misericordiæ et gratiæ fluente siccavit. Quid tamen, si lacrymis affluas? Lacrymæ in multis leviter profiunt, et eadem levitate arescunt. Sunt fornicatores, et adulteri, ambitiosi et avari, cœterique vitæ nequioris homines, qui Deo suam eis gratiam offerente torrentibus exuberant lacrymarum. *Veruntamen in diluvio aquarum multarum ad Deum non approximabunt* ²⁷. Compunguntur ad tempus, et in tempore tentationis recedunt. De talibus autem scriptum est: *Misericordia eorum quasi nubes matutina, et sicut ros mane pertransiens* ²⁸. Commissa plorant, et ploranda continuant. Porro, etsi utrumque irriguum Axæ filia Caleph obtinebant ²⁹, hæc tamen lacrymæ perditæ sunt, nisi a pravis operibus respiscant. Graviter ergo decipiuntur, putantes se aliquid esse, cum nihil sint, et de oblata sibi gratia præsumentes, dicunt cum uxore Manue: *Si Dominus voluisset nos occidere, non recepisset sacrificium de manibus nostris* ³⁰. Itaque non superbiat servus, si de gratia Dei ad mensam filiorum admittitur. De similibus enim scriptum est: *Cibavit eos ex adipe frumenti, et de petra melle saturavit eos* ³¹. Ipsi autem se inter amicos Dei mendaciter æstimabant, sicut notatur in versiculo, qui præcedit: *Inimici Domini mentiti sunt ei, et erit tempus eorum in sæcula*. Vereor autem, ne sicut abieciisti a te timorem Dei, et terribilium judiciorum ejus, ita te abjiciat Deus. *Cum sancto sanctus est, et cum perverso pervertitur* ³². Super omnia, quæso, illud verbum Salomonis, aut potius divinæ animadversionis tonitruum pertimescas. *Considera, inquit, opera Dei, quia non est qui possit eum corrigere, quem ille abjecerit* ³³. Cain vocem Domini audivit, sed quia abjecerat ipsum Deus, correctionis gratiam non suscepit ³⁴. Et ut in verbo poetæ epistola claudatur,

Tecum habita, et noris quam sit tibi curta supellex ³⁵.
Vale.

EPISTOLA CVIII.

AD. G. (35) ELIENSEM EPISCOPUM. / 1189-97

ARGUMENTUM. — *Implorat auxilium cancellarii regii contra tyrannidem vicecomitis.*

Reverendo Patri ac domino W. Dei gratia Eliensi episcopo, apostolicæ sedis legato, et domini regis

A Angliæ cancellario, Petrus Blesensis Bath. archid., salutem, et regale sacerdotium salubriter exercere.

Quia sicut oleum effusum est nomen vestrum, atque innata vobis largitas se in orbem terrarum magnificæ liberalitatis exhibitione diffudit, curro ego cum cæteris ad oleum, ad fontem benignitatis et magnificentiæ inexhaustum. Offero et ego cum cæteris vas vacuum ³⁶, ut ei de vestro oleo infundatur. Oleum enim stabit, nisi vasa frequentius offerantur; vobis ex impendio nihil deperit. Sicut enim charitas ex infirmitate est fortior, sic exinanita plus crescit, non sentit ex distributione dispendium, ex largitione recipit vires, transitque ejus exinanitio in augmentum. Non aurum a vobis, non pecuniam peto, sed gratiam intercessionis ad B regem. Vos enim constituit Dominus inter columnas regni, inter cardines cœli, inter gigantes qui portant orbem, ut eorum onera, quos injuriatrix calumnia premit, blando compassionis humero supportetis, et tyrannidem vicecomitis de Staffort, qua in meos homines perniciose grassatur, juxta vestræ promissionis verbum potestate regia comprimatis. Justitiam pauperum ad vos clamantium, quæso, advertite, ut suum judicium nobis convertat in misericordiam, qui judicat fines terræ. Oppressi sunt prædicti homines contra antiqua privilegia Ecclesiæ nostræ de Wolverhampton, jugo gravissimæ servitutis. Sed juxta Isaïæ verbum, jugum illud putrescat a facie olei ³⁷, et de vultu vestro judicium C prodiens ab oppressis pauperibus virgam exactoris avertat. Vale.

EPISTOLA CIX.

AD H. CANTUAR. ARCHIEPISCOPUM.

ARGUMENTUM. — *Morbo impediri se indicat quo minus ad aulam redire possit.*

Reverendo patri ac domino H. Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo (36), totius Angliæ primati, et apostolicæ sedis legato, suus P. Blesen. Bath. archid., salutem et sincerum obedientiæ filialis affectum.

Habebam in votis post peregrinationem, quam feci, venire ad vos, et mandatum vestrum obedienter amplecti, quidquid sustinere posset filialis affectio. Veruntamen quartanæ insidiantis et imminenti præambulos æstus jam præseni; et quia nunc biennio continuato expertus sum ejus mali-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(35) De hoc Guillelmo vide quæ dicta sunt ad epist. 87.

(36) Hubertus ille ex decano Eboracensi factus est episcopus Sarisberiensis anno primo Richardi regis, cum quo expeditionem Jerosolymitanam suscepit, ibique tam strenue se gessit, ut ipsius gratiam promeritus sit: unde mortuo in expeditione Jerosolymitana Balduino, ann. 1191, eum ad archiepiscopatum Cantuariensem eligendum curaverit,

cancellarium et summum Angliæ justitiarum instituit. Cæterum inter ipsum et monachos Cantuarienses lis diu agitata est ob ecclesiam quandam a Balduino jam antea inchoatam in præjudicium Ecclesiæ Cantuariensis. Verum post longam disceptationem ex mandato Cœlestini III primum, tum Innocentii III ecclesia illa diruta est, et concordia inter Hubertum et monachos firmata, sicque postmodum cum iis pacifice vivit. Obiit anno 1205.

²⁷ Psal. 31. ²⁸ Ose. 6. ²⁹ Judic. 4. ³⁰ Judic. 15. ³¹ Psal. 80. ³² Psal. 17. ³³ Eccle. 7. ³⁴ Gen. 4.
³⁵ Pers., Sat. 4. ³⁶ VI Reg. 4. ³⁷ Isa. 10.

tiam, vereor ne in me ipsius malitia recidivet: si A
vel tumultus curiales aggrediar, vel diætæ transgre-
diar legem, seu labori, aut frigido aeri me exponam.
Moram itaque meam excuset apud gratiam vestram,
non timor ægritudinis, quam patior, sed potius
mortis. Si tamen Ecclesiæ Cantuariensi, aut per-
sonæ vestræ, quod absit! grave discrimen immineat,
meamque præsentiam articulus necessitatis ex-
egerit, nec morietur parcat oculus vester, nec lan-
guenti. Circa periculum vestrum, aut status Ec-
clesiæ sine omni dissimulatione et subterfugio pu-
blice interest obedire. Quisquis enim in talibus
circa obedientiam ambigit aut distinguit, lignum
scientiæ boni et mali in suam perniciem gustare
præsumit. Placeat Deo, ut sicut dispendium patimur
primæ inobedienciæ, ita mihi claudat obedientia
cursum vitæ. Vale.

EPISTOLA CX.

AD ABBATEM ET CONVENTUM DE ELEEMOSYNA (37).

ARGUMENTUM. — *Æger implorat auxilium orationum a monachis.*

Venerabilibus dominis et amicis abbati, et con-
ventui Eleemosyna M. PETRUS Blesen. Bath. archid.,
salutem in eo qui mandat salutes Jacob.

Sicut domus vestra inter cæteras sanctæ opinio-
nis odore præcipua secundum nomen ejus, ita in-
venta est et laus ejus. Extunc effudi animam
meam in omnem affectum dilectionis ad vos;
proposuique locum illum mihi desiderabilem fre-
quentius visitare, solatiari vobiscum, et mutua
ædificatione gaudere. Sane non fui sanus, ex quo
recessi a vobis. Prius passus in oculis, postea in
acutam incidi. Tertiana successit acutæ, quæ post
varias et præstigiosas mutationes, quibus me diu-
tissime torsit, transit in quartanam. Quoniam igitur
miserum corpus meum miserabiliter igne et frige
gore febrili, aut potius gehennali affligitur, nec
mibi salutis fiduciam corporalis medicina promit-
tit, orationum vestrarum suffragia devotus imploro.
Quantum enim aliena fides, vel oratio prosit, non
solum experimento didici, sed ex evangelica rela-
tione cognovi. Nam in Evangelio Matthæi 27 qui-
busdam paralyticum in lecto deferentibus et offer-
entibus Christo, centurione pro servo 38, Chana-
næa pro filia supplicante 39, Maria et Martha pro
Lazaro 40, ille qui vita est in morientibus, aut jam
mortuis, jura mortis evacuavit; quantumque sit
alienæ orationis beneficium opere manifestavit.
Frequenter per ignem et aquam febrilem transeo,
sed si pro me semel aqua devotionis inter vos et

Deum effusa fuerit, transibo in refrigerium, cito-
que veniam ad vos redditurus debitum gratiarum.
Moveat vos, dilectissimi, conditio humanæ socie-
tatis, communionis obligatio, quam in capitulo
mutuo vobis fecimus, vinculum charitatis, patientis
angustia, et devotio supplicantis. Valet.

EPISTOLA CXI.

AD G. CANONICUM AMICUM SUUM.

ARGUMENTUM. — *Hortatur G. canonicum ut sacras litteras diligenter perlegat, si velit tentationibus carnis resistere.*

Charissimo socio suo et amico G. canonico, M.
PETRUS Bles. Bath. archid. salutem, et in desolati-
one solamen.

Quodam jure naturæ in contractum amicitiae ven-
nit, ut amici se ipsos mutua consolatione præve-
niant, et onera tentationum; quæ alterutrum nimis
premunt, communicatæ charitatis beneficio patientius
ferant. Exieras de vana conversatione hujus sæculi,
ut in deserto immolares Domino abominaciones.
Ægyptii siquidem oves abomipantur, sed in mali-
gnis spiritibus detestabilis est omnis simplicitas.
Credebas itaque carnales concupiscentias penitus
evasisse, sed nondum deseruit malitia Pharaonis,
et adhuc manus ejus extenta. In deserto enim inve-
nisti labores Ægyptiæ servitutis, in solitudine tu-
multum, in pace bellum, in portu naufragium. Nam
sicut conquerendo deploras, desideria carnis et ter-
reni affectus, qui in corde tuo penitus aruerant,
quodam recidivo venosæ propaginis revirescunt.
Hujus mali exhibet incentivum et causam, quod stu-
dio sacræ Scripturæ et exercitio militiæ spiritualis
omisso cibum, animæ et manna cœlestis fastidis.
Necesse est enim animam ad carnalia et terrena
dejici, quæ a spirituali vita degenerans ad cœlestia
non aspirat. Propterea misit tibi Dominus coturni-
ces 41, et pluit circa te, sicut pulverem, carnes.
Coturnices equidem modicum elevantur a terra: hi
sunt terreni affectus, et desideria carnis, quæ mili-
tant adversus animam. Vide ne terrena sapias, ne
carnibus, quas cœlestis indignatio pluit, id est car-
nis affectibus, angelorum panem posthabeas. Sa-
cram tibi Scripturam apposuit Dominus, in omni
tentatione solatium. Hæc est mensa, quæ reficit,
D juxta illud: *Posuisti in conspectu meo mensam, ad-
versus eos qui tribulant me* 42. Hæc est cithara Da-
vid psallentis in ea, per quam spiritus nequam re-
cedit a Saul 43; et ea reticente, eundem rursus
exagitat. Lectioni igitur et orationi vigilanter inten-
de, ne te tentatio inimica subvertat. Vale.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(37) Abbatia Eleemosynæ in Carnotensi agro sita,
a Theobaldo Magno, Campaniæ comite, fundata est

ann. 1121, ut habent Manriquez, tom. I *Annal.* ad
hunc annum, et Jougelinus in *Notitia Cisterciensis*.

37. Cap. 9. 38. Matth. 8. 39. Matth. 15. 40. Joan. 11. 41. Num. 11. 42. Psal. 22. 43. I Reg. 16.

EPISTOLA CXII.

AD R. (38) AURELIANENSEM EPISCOPUM.

[C. A. D. 1199.]

ARGUMENTUM. — *Vehementer pugnat pro immunitate ecclesiastica, nempe ut a rege Franciæ in bellum Hierosolymitanum contra Saracenos a clericis non pecuniarum, sed orationum tantum exactiones fiant.*

Reverendissimo Patri et domino R. Dei gratia Aurelianensi: episcopo, M. PETRUS Bles. Bath. archid., salutem et sinceræ dilectionis affectum.

Scriptum est ⁴⁴: *Est tempus tacendi, tempus loquendi.* Diu autem obmutui, et silui a bonis, sed jam nequeo fidei Christianæ injuriam dissimulare silentio. Jam circa confinia terræ vestræ barbaries efferata deservit (39), et in exterminium Christiani nominis gentium grassatur immanitas. Quid ergo hic statis tota die otiosi? Vibratur in cervices vestras gladius hostilis, nec est qui ex adverso ascendat, qui exprobrantibus nomini agminum Dei Israel zelo fidei se opponat. Tu ergo, reverendissime Pater, cum inter cæteras Ecclesiæ columnas quodam statu digniore præemineas, redde testimonium fidei tuæ, et in Christi negotio ulterius non lentescas, non sit alligatum apud te verbum Domini; sed sicut magnificavit te Dominus in conspectu regum, ita officium magnificentiæ pontificalis exerceas. Clamat ad te Dominus per spiritus sui organum Jeremiam ⁴⁵: *Sta, inquit, in atrio domus Domini, et loquere ad omnes civitates Juda sermones quos locutus sum tibi.* Et sermones illos exprimendo, subjungit: *Vade et clama: Revertere adversatrix Israel, dicit Dominus, et non avertam faciem meam a te* ⁴⁶. In eodem spiritu clamat Ezechiel ⁴⁷, dicens: *Si speculator viderit gladium venientem, et non insounerit buccina, veneritque hostis, et tulerit animam unam de populo, sanguinem ejus de manu speculatoris requiram.* Noli ergo otari in talento Domini, sed evangelicam Domini negotiationem exerceas, ut talentum tibi creditum Dominus cum fenoris accessione recipiat. *Insta ergo opportune, importune* ⁴⁸, opus fac evangelistæ, ministerium tuum imple. *Noli amulari in malignantibus* ⁴⁹, episcopis dico, qui re-

A gem tuum blandis aculationibus palpant, *canes muti, non valentes latrare* ⁵⁰. Acceptissima quidem est in episcopis apud Deum professio veritatis. Animam pro veritate ponere non formides, ut videas dies bonos, quia sanguinem pereuntis Dominus de manu muti sacerdotis exquiret. Arca siquidem Dei capitur, et populus gladio ruit, dum sacerdos in filiorum correctione torpescit ⁵¹. Nec motum, aut vultuositatem regis extimeas, sed in omni libertate eum salutaribus monitis aggredere, quia, *ubi spiritus Dei, ibi libertas* ⁵². Maluit Joannes Baptista ⁵³ periclitari apud regem, quam dissimulare legem Domini, qui ad Herodem et Herodiadem, sicut Elias ad Achab et Jezabel, legati officio fungebatur. Vos ergo, *reminiscimini Deum, ne taceatis, et ne detis silentium ori vestro* ⁵⁴. Joannes in Herodem, Phinees in Judæum et Madianitidem ⁵⁵, Samuel in Agag regem ⁵⁶, Petrus in Ananiam et Sapphiram ⁵⁷, Paulus in Elyman magum zeli gladium exercuit ⁵⁸, atque correctionis exemplum eorum tibi vita præscribit. Lex Dei, et fides Christi omni suppellectili mundanæ superæstimanda est, honori etiam, et famæ, propriæque saluti. Rex Achab ⁵⁹ cum regi Syriæ eum graviter opprimenti servos et ancillas, filios et filias, et uxorem, omnemque suppellectilem obtulisset, postquam ventum est ad violandum legem Dei, licet reprobus esset in aliis, tamen pro lege Dei pugniæ discrimen inire non timuit. Melius est incidere in manus hominum, quam derelinquere legem Dei. Si regis Francorum faciem revereris, adhibe tibi de coepiscopis tuis, qui Spiritu Dei aguntur, ut tanta verborum moderatione utaris, ut si fortis est sermo, nihilominus sit suavis. Nam et sapientia, quæ attingit a fine usque ad finem fortiter, suaviter universa disponit ⁶⁰. Super omnia, quæso, notam adulatoris, et officium palponis evites. Mel enim adulationis a sacrificio Domini relegatur ⁶¹. Frequenter in palatiis conversantur, qui mollibus et delicatis auribus principum, etiam in turpibus blando lenocinantur applausu, ponentes cervicalia sub capite et pulvinaria sub omni cubito manus. Vix invenitur in curiis, qui non vendat oleum, qui

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(38) Hæc littera singularis R. habetur in mss. D nostris Sorb. 1, Maz. 1, Vict. 1 et 2, ut et in Merlin. edito. In aliis autem, scilicet Vall. Vict. 3, et Hard. in quibus habetur hæc epistola (nam in cæteris deest) nullus est titulus. Existimant autem quidam errorem esse amanuensium, qui loco P. posuerunt R., nempe quia tunc temporis erat quidam Petrus Aurelianensis episcopus. Ego vero errorem quidem esse consentio, verum non P. sed H. scribendam esse puto, quæ propius ad litteram R. accedit: hæc enim modo habetur scriptum in antiquis mss. Denotat autem Henricum filium Roberti Brocarum comitis, qui quidem Robertus erat frater filius Ludovici Grossi, Francorum regis; sicque Henricus ille erat consanguineus Philippi Augusti. Unde apparet ad eum scriptam esse hanc epistolam.

Deinde quia ibi fit mentio expeditionis Hierosolymitanæ, quæ contigit sub hoc præsele, scilicet anno 1190. Hæc desumpta sunt ex antiquitatibus Aurelianensibus Gallice editis in historia *De vita pontificum Aurelianensium*, auctore Francisco Le Maire, Aurelianensi. Nominatur et Henricus ille a Demochare in lib. *De sacrificio missæ*. Cæterum anno 1198, Henricus Romanus profectus pro liberatione fratris sui Philippi, Bellocacensium episcopi, qui a rege Angliæ in vinculis detinebatur, in itinere obiit, ut notat *Chronicum* canonici Laudunensis, et Senis in Tuscia sepultus est.

(39) Intelligit Saladini irruptionem in terram sanctam, multorumque Christianorum stragem, de qua legendi historici hujus temporis.

⁴⁴ Eccl. 3. ⁴⁵ Cap. 26. ⁴⁶ Jer. 3. ⁴⁷ Cap. 33. ⁴⁸ II Cor. 3. ⁴⁹ Matth. 14. ⁵⁰ Isa. 62. ⁵¹ Num. 25. 29. ⁵² Sap. 8. ⁵³ Lev. 2.

⁵⁴ II Tim. 4. ⁵⁵ Psal. 36. ⁵⁶ Isa. 56. ⁵⁷ I Reg. 4. ⁵⁸ I Reg. 15. ⁵⁹ Act. 5. ⁶⁰ Act. 15. ⁶¹ III Reg.

caput peccatoris oleo non impinguet ⁶³. *Laudatur enim peccator in desideris animæ suæ, et iniquus benedicitur* ⁶⁴. Sed timeat quod per Jeremiam ⁶⁵ dicitur *Sedechia: O Sedechia, seduxerunt te viri tui pacifici* ⁶⁶. Cum in exercitu Xerxis esset navium et curruum innumerabilis multitudo, eique ab aulicis adulato-ribus diceretur, quia nec mare tantæ classi sufficeret, nec aer tot populorum tela, nec terra tot currus sua caperet vastitate, in tanto exercitu unus fuit Demaratus, qui in spiritu libertatis audebat dicere Xerxi: «Victus eris a te ipso, et te opprimet tui exercitus multitudo.» Ab exhortatione, quæso, non cesses, licet ille suorum consilio assessorum ad tuam instantiam se obduret. Scio enim quod adhuc Jannes et Mambres apud Pharaonem Moysi resistunt ⁶⁷, et successores Achitophel justorum consilia malitiose pervertunt. Circa meretricantium linguarum malitiam patet campus orationis latissimus; sed ad alia festinantes hæc omnia sub dissimulatione transimus. Quid expediat tuæ famæ, tu videris. Tu vero diligentiam adhibe studiosam, ut consanguineus tuus tanquam primipiliarius Ecclesiæ vexillum fidei ferat ante reges et principes terræ, ut sicut vigilantior fuit in bellicis actibus, modo non sit in Christianæ fidei defensione retrogradus. Si autem proposuit iterum iter hujus peregrinationis arripere, non de spoliis ecclesiarum, non de sudoribus pauperum viaticum sibi et suis exhibeat, sed de redditibus propriis, aut de præda hostilibella Christi conficiat. Non est enim abbreviata manus Domini, ut qui magna fecit in Israel, etiam in populo acquisitionis brachium suæ magnificentiæ non exaltet. Certe in exitu Israel de Ægypto Dominus de spoliis Ægyptiorum ditavit Hebræos ⁶⁸. Ingressus autem populus terram Chanaan de prædis hostilibus innumerabiles sibi divitias aggregavit. Imo bellorum lex publica est, ut munificentia principalis suis commilitonibus de castrensi obventiona stipendia largiatur. Quæ ratio est ut qui pro Ecclesia pugnant, Ecclesiam spolient, quam inimicorum spoliis et donis triumphalibus ampliari debuerant? Putantne insipientes, et miseri, quod Christus, qui summa justitia est, velit sibi de injuriis et sacrilegio exhiberi sacrificium, aut sustineat commissa ex his spolia prosperari? Si enim testimonio veritatis in ignem æternum mittitur, qui sua pauperibus non dedit; ubi, quæso, mittendus est, qui bona pauperum vel Ecclesiæ rapuit, aut fraudavit? Pro his et consimilibus *fili Ephrem intendentes et mittentes arcum, conversi sunt in die belli* ⁶⁹. Nunquam pauperum, nunquam Ecclesiæ

A spolia prosperum habuerunt eventus auspicium. Ideo in ultima peregrinatione *effusa est contentio super principes, et errare fecit eos Dominus in invio, et non in via* ⁷⁰. Fuerunt *contritio et infelicitas in viis eorum, quia viam pacis non cognoverunt* ⁷¹. Patrimonium Christi et Ecclesiæ suæ hodie vertitur in occasionem scandali, et materiam servitutis. Certe sub Pharaone ⁷² cum ex principali decreto omnes ad solutionem quintæ partis generaliter urgerentur, sacerdotes tamen fuerunt ab observantia et onere illius constitutionis immunes. In libro etiam Numeri ⁷³ ad figuram perpetuæ libertatis præcipit Dominus Leviticam tribum ab omni publica functione liberam esse, summique pontificis duntaxat arbitrio subjacere. Quid aliud a pontificibus, vel a clero potest vel debet princeps exigere, quam ut incessanter fiat oratio ab Ecclesia ad Deum pro eo? *Omnis pontifex ab hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro rege et populo* ⁷⁴; et si iratus est eis Dominus, sacerdos medius intercedat, et in tempore iracundiæ fiat reconciliator. Iratus Dominus populum suum Israel *delere decreverat* ⁷⁵; stetitque Moyses in confectione in conspectu ejus, motumque divinæ indignationis oratione placavit. Flamma divinæ animadversionis desæviebat in populum, et Aaron arrepto thuribulo medius inter viventes et mortuos se flammæ objecit, cessavitque quassatio ⁷⁶. Item contra Amalech Israel prævalebat Moyse orante et erigente manus suas ad Dominum ⁷⁷. Et postea temporibus Josue, ⁷⁸ sacerdotibus ministrantibus muri Jericho corruerunt. Scio quod si rex tuus angariis, parangariis, exactionibus, capitacionibus, caterisque sordidis et extraordinariis muneribus Ecclesiam decreverit prægravare, quamplures episcopos hujus rei fautores inveniet (40). Ipsi enim evangelicæ libertatis obliiti, quæ non solum filios Dei, sed amicos facit, in ignominiam servitutis perpetuæ sibi permittent aurem subula perforari ⁷⁹. Sic olim rege Antiocho ⁸⁰ jura templi et sacerdotii subvertente, multi de Israel egressi sunt, qui solius adulationis, aut vani timoris intuitu in consensum illius tyrannidis transierunt. Tu vero, reverendissime Pater, pro domo Israel ex adverso ascendas, et pro Testamento Dei murum inexpugnabilem opponas. Enorme namque famæ et animæ discrimen incurres si hanc injuriam Christi silentio aut neglectu dissimules. Doctrina et exhortatione tua recolat dominus rex se non ad oppressionem pauperum, sed ad tuitionem Ecclesiæ potestatem gladii

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(40) Loquitur de Philippo Augusto, qui ad bellum sacrum peragendum contra Saladinum terræ sanctæ invasorem, ab omnibus suis subditis tam laicis quam ecclesiasticis decimas exegit.

Scripta est hæc epistola circa an. 1190, quo anno suscepta est expeditio Jerosolymitana contra Saladinum.

⁶³ Psal. 140. ⁶⁴ Psal. 10. ⁶⁵ Cap. 38. ⁶⁶ Justin. l. ii; Herod., lib. vii *Histor.* ⁶⁷ II Tim. 3. ⁶⁸ Exod. 12. ⁶⁹ Psal. 77. ⁷⁰ Psal. 106. ⁷¹ Psal. 13. ⁷² Gen. 47. ⁷³ Cap. 18. ⁷⁴ Hebr. 5. ⁷⁵ Psal. 105. ⁷⁶ Num. 16. ⁷⁷ Exod. 17. ⁷⁸ Cap. 6. ⁷⁹ Exod. 21. ⁸⁰ I Mach. 2.

ab Ecclesia suscepisse. Et qui nunc vivens Ecclesie suffragia jugiter experitur, etiam post mortem ejusdem beneficiis longe amplius indigebit. Morietur enim, et utinam incertos mortis eventus attenderet, ac novissima sua memorans per presentes divitias futuram miseriam compensaret! Ecclesiasticus dicit ⁶⁰: *Rex hodie est, et cras morietur: cum autem fuerit mortuus, hæreditabit serpentes, bestias et vermes. — Spiritus pertransibit in illo, et non subsistet, et non cognoscat amplius locum suum* ⁶¹. Agnoscat itaque locum suum et officium, in quo posuit eum Dominus, nec de thesauris Ecclesie qui solis debentur pauperibus, sed de fiscali ærario bella Domini prætetur, neque confidat in fortitudine aut multitudine armatorum, sed in Domino. Quia testimonio Salomonis, Nomen Domini plurima fortitudo ⁶². Dominus fortitudo plebis sue est ⁶³. Quod apertissime liquet in præliis antiquorum. Quomodo enim persequebatur unus mille, et duo fugabant decem millia ⁶⁴? nonne ideo, quia Deus vendidit eos, et Dominus conclusit illos? *nec enim in gladio suo possederunt terram, et brachium eorum non salvabit eos, sed dextera tua et brachium tuum, Domine, et illuminatio vultus tui, quoniam complacuisi in eis* ⁶⁵. Sibi autem complacere Dominus in eis, qui fideles fuerint in testamento ejus. *Sine fide autem impossibile est placere* Altissimo ⁶⁶. *Hæc est enim victoria, quæ vincit mundum, fides nostra* ⁶⁷. Et quia fere universos regni magnates video in via Domini quodam tædio laboris et pusillanimitate lentescere; vos, quæso jugi prædicationis instantia manus remissas, et genua debilia roborate. Plane, quia eis in præcedenti peregrinatione non successit ad votum, credunt abbreviatam esse manum Domini, et inexhaustum fontem gratiæ cœlestis aruisse. Porro tunc in superbia et in abusione profecti sunt, nec ex defectu suæ fidei, sed ab eventu duntaxat divinæ dispensationis iudicium metiuntur. Fides quidem eorum semel probata est, et inventa est minus habens. Adhuc experietur eam Dominus; nam ex eorum fide et humilitate victoriæ calculus pendet, ac de his specialiter expectandus est præliorum triumphalis eventus. Peccaverat tribus Benjamin in uxore Levitæ, et se reliquæ tribus in ultionem sceleris accinxerunt ⁶⁸. Erat causa eorum justior, et exercitus longe numerosior atque fortior. Et cum eis ducem prælii Dominus assignasset, ipsiusque natu in prælium descendissent, *terribilis in consiliis super filios homi-*

num Deus ⁶⁹, justos ab impiis, plures a paucioribus superari permisit; et ceciderunt ea die viginti duo millia de Israel. Iterum ad conflictum veniunt ex præcepto Domini, et succumbunt, decemque et octo millia de Israel occisi sunt; nimirum quia de sua fortitudine et multitudine præsumebant, primo et secundo victi et humiliati sunt, ut per humilitatem denuo vincerent, qui per superbiam victi erant. Fides autem eorum ex prima et secunda frustratione non torpuit, sed ex geminato discrimine crescens denuo ad conflictum, quanto humiliter, tanto fortius se accinxit. Tertio autem congressi sunt, et tanta sanguinis effusione purgati fere totam tribum Benjamin deleverunt. Scias quod secundum populi fidem secundæ peregrinationis metiemur eventus. Instrue ergo in fide et timore Dei populum, et populi ducem; et ut multa paucis includam, reverendissime et dilectissime Pater mi, tuæ discretionis committo religiosorum quietem, pacem simplicium, causam Christi et Ecclesie libertatem.

EPISTOLA CXIII.

AD G. EBORACENSEM ARCHIEPISCOPUM (41).

ARGUMENTUM. — *Hortatur archiepiscopum, ut resistat hæreticis, eosque ex communi consensu cleri, tam gravi multet pœna, ut cæteri ab hæresi absterreantur.*

Reverendo Patri et domino G. Dei gratia Eboracensi archiepiscopo, suus P. Blesen. Bath. archid. sentire de Domino in bonitate, et impugnatores catholicæ fidei expugnare.

Dum in rebus humanis ageret pater vester, dum ei fallax mundi gloria et proditoria hujus vitæ prosperitas arrideret; diu fuistis dubius quid expediret aut deceret vos agere, clericale officium prosequi, aut exercitiis scholaribus militares titulos anteferre. Vidimus, et presentes fuimus ubi regnum Palestinæ (42), regnum etiam Italiæ patri vestro, aut uni filiorum suorum, quem ad hoc eligeret, ab utriusque regni magnatibus et populis est oblatum. Quidam vero attendentes probitatem et industriam vestram, vobis multiplicium honorum eminentiam communi desiderio destinabant. Porro, cum rex junior, duxque Britannicæ, fratres vestri, qui temporibus suis præ cæteris mortalibus obtinuerunt gloriam militiæ triumphalem, sublatis essent de medio, tandemque genitor vester beatæ memoriæ rex Henricus tributum mortis naturæ sol-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(41) Ille est Gaufridus, Henrici II, Anglorum regis, naturalis filius, de quo ad epist. 62.

(42) Anno 1185, cum Saladinus terram sanctam occupasset, Heraclius Jerosolymorum patriarcha ad principes Christianos profectus est causa implo-

randa auxilii contra infideles. Cumque in Anguam appulisset, Henrico regi, ex parte Christianorum terram sanctam incolentium, regnum Jerosolymitanum obtulit, ut habent Radulfus de Diceto, Knyghton et Mathæus Paris. ad eundem annum.

⁶⁰ Cap. 10. ⁶¹ Psal. 102. ⁶² Prov. 15. ⁶³ Psal. 66. ⁶⁴ Deut. 33. ⁶⁵ Psal. 43. ⁶⁶ Hebr. 1. ⁶⁷ I Joan. 5. ⁶⁸ Jud. 20. ⁶⁹ Psal. 65.

visset, vidistis quia *universa vanitas omnis homo a vivens*. Nam in imagine pertransit homo⁹⁰: ideoque reliquistis vanitates et insanias falsas, usque maturiore consilio illius servitium elegistis, cui servire regnare est. Quia ergo multa est messis quæ vobis commissa est, suosque palmites latius extendit vinea Domini Sabaoth, cujus vos ipse custodem constituit, circumspexit providere et agere vos oportet, ne degenerent propagines vineæ in labruscam, frumenta in lolium, aurum in scoriam, oleum in amurcam. Surrexerunt enim temporibus vestris falsorum dogmatum prædicatores, doctores mendacii, hostes veritatis et fidei subversores. Blandi et simplices sunt ut agni, sed ut vulpes astuti sunt, et rapaces ut lupi. Isti sunt hæretici, qui in vestimentis ovium veniunt. Isti sunt lupi, quos mercenarius fugit⁹¹. Isti sunt vulpes, quæ demoliantur vineas. Quia igitur estis successor et vicarius Petri (43), qui oves Domini custodiendas et pascendas accepit; plurimum vestra interest prævidere, et præcavere illorum versutias, qui legem Domini prævaricantur occulte, qui laqueos et pedicæ tendunt in capturam simplicium, seque cum aliis in præcipitium damnationis æternæ devolvunt. Zelus itaque domus Domini accendatur in vobis. Ascendite ex adverso, et opposites vos murum contra inimicos crucis Christi, reddite testimonium fidei vestræ, et pro testamento Dei viriliter et efficaciter state Accite clerum, congregare populum, ut ex eorum communi deliberatione qui Spiritum Dei habent, terribilis constitutio in vestra provincia promulgetur, quatenus tam gravi animadversione plectantur, qui hac peste laborant, ut ex eorum pœna cæteri terreantur. Vale.

EPISTOLA CXIV.

AD J. (44) CARNOTENSEM EPISCOPUM.

[C. A. D. 1179.]

ARGUMENTUM. — *Gratulatur Joanni Sarisberiensis quod in episcopum assumptus sit, quod Petrum*

Blesensem cognominem suum promoverit, quod Vitam D. Thomæ martyris eleganti stylo scripserit.

Dilectissimo domino suo et Patri J. Dei gratia Carnotensi episcopo, P. Bles. Bath. archid., salutem, et si quid melius est salute.

Benedictus Dominus, qui erexit vos in titulum, et gloriam suæ laudis, plantans vos quasi olivam fructiferam in domo Domini, ad dandam scientiam salutis plebi ejus, ad redimendum, juxta verbum prophetæ⁹², dispersos in gentibus, et reducendum filios de longinquo. Clerus Blesensis, cœlestis arbitrii dispensatione proscriptus, vagus erat et profugus super terram, donec eis datus est episcopus animarum suarum, qui posset compati patientibus et ex longa experientia exsulandi sciret quam humanum sit exsulis misereri. Vocatus ergo a Domino tanquam Aaron, non acquievisti statim carni et sanguini, non episcopalis munificentiam gratiam a parentibus inchoastis, non ædificastis Sion in sanguinibus, sed primitias beneficiorum vestrorum consecrasti in eo (45), quem me alterum sentio, qui me totum gerit animo, vultu, nomine, cognomine et statura. Ille juxta suorum exigentiam meritorem, si ad vitam, si ad mores, si ad litteraturam respicias, dignus est ut ei plenioris gratiæ oleum infundatur. Manus vestræ myrrham primam distillaverunt, spero futurum iri quod balsamum uberius gratiæ redundabunt⁹³. Recole autem, quid de promotione nostratum auribus meis instillaverit secretius os illud veritati et Evangelio consecratum. *Secretum meum mihi, secretum meum mihi*⁹⁴. Dabitis voci vestræ vocem virtutis; nec invenietur apud vos, est, et non: sed in campis Geth, et in comitis Ascalonis nominis vestri gloria prædicabitur; ubi nuper ignominia exsili vestri infamiæ publicæ palpebris versabatur. Bene valete. Illud autem noveritis, quod de mandato domini mei archiepiscopi scribere triumphum B. Thomæ martyris attentassem, nisi aliud mihi scriptum fortuitus obtu-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(43) Similis loquendi ratio reperitur apud S. Hilarium in *Fragmentis*, ubi dicit episcopos esse successores Petri et Pauli. » Apud Lucifer Caralit, l. *De non parcendo in Deum delinquent*. Ubi scribit eos qui successores exstitisse inveniuntur B. Petro. » Apud Gaudent. Brixiansem, *Serm. in die ordinat. suæ*, ubi Ambrosium nuncupat « Petri apostoli successorem. » Cujus rei rationem reddit Cyp., l. *De unit. Ecclesiæ*, quia scilicet episcopatus unus est, et una cathedra, ejus unitatis origo inceptit a Petro, cui primatus a Christo concessus est. « Ut unitatem, inquit, manifestaret, unam cathedram constituit, et unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique et cæteri apostoli quod fuit Petrus, pari consortio præditi et honoris et potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur. Primatus Petro datur, et una Christi Ecclesia et cathedra una monstratur,

et pastores sunt omnes; sed grex unus ostenditur, qui ab apostolis omnibus nec nimis consensione pascatur. » Sic et Hincmarus in *capitulis* anni 874. Quorum illud primum est: « Beatus Petrus apostolus, cujus vice in Ecclesia funguntur episcopi, » etc.

(44) Ille est Joannes Sarisberiensis, qui, procurante Ludovico Juniore, unanimi Carnotensium canonicorum consensu in episcopum electus est. Vide quæ de eo dicta sunt ad epist. 22.

(45) Is de quo hic loquitur est alter Petrus Blesensis, ad quem Petrus noster scribit epistolas 76 et 77; et quem etiam Ecclesiæ Carnotensis cancellarium fuisse habet vetus codex ms. V. C. domini Hoyau canonici Carnotensis his verbis: « Petrus, Carnotensis Ecclesiæ cancellarius, hujus episcopi (Joannis Sarisberiensis) tempore scripsit in Psalmos, » etc.

⁹⁰ Psal. 38. ⁹¹ Joan. 10. ⁹² Jer. 30. ⁹³ Cant. 5. ⁹⁴ Isa. 24.

lisset eventus, in quo elegantia styli ingenium magistri Joannis Sarisberiensis exprimebat et linguam (46). Admirans ergo gratiam, quæ diffusa est in labiis vestris, substiti, ne laudes, quas lingua erudita dictaverat, indoctis humanæ sapientiæ verbis, et stylo degeneri deturparem, et injurias fierem martyri, qui per insufficientiam rudis ingenii tantæ magnificentiæ præconia decurtassem. Valete.

EPISTOLA CXV.

AD H. ABBATEM DE MESSENDER.

ARGUMENTUM. — *Questionem propositam de gradibus affinitatis, quando conjugium vitient, exponit.*

Charissimo domino suo, et amico H. Dei gratia abbati de Messender, PETRUS Blesens. Bathon. archid., salutem in auctore salutis.

Acute moveris et quæris instantius utrum matrimonium stare possit, quod inter Robertum et Adelitiam contractum est, eo quod quodam affinitatis genere se contingant. Sicut autem memoria fideli recenseo, processum affinitatis illius tali serie et computatione disponis. Joannes, frater Mariæ uxoris Andreae, duxit Agnetem. Agnes vero, mortuo Joanne, nupsit Eliæ; processit ex his Robertus, qui sibi Andreae filiam Adelitiam desponsavit. Si bene recolo quid super hac quæstione canonum censura delinuat, Joannes, frater Mariæ uxoris Andreae, et Andreas in primo affinitatis genere convenerunt. Agnes vero uxor Joannis fratris Mariæ et Andreas affinitatem secundi generis contraxerunt. Jus enim regulare est, quod persona addita personæ per car-

nis copiam mutat genus, et non gradum (47). Et hujus definitionis obtentu matrimonium relictae Joannis initum cum Elia tertium genus affinitatis manifeste confecit. Robertus ergo Eliæ filius, et filia Andreae Adelitia in secundo gradu tertii generis affinitate conjuncti sunt. Gradus enim inter affines, non secundum matrimoniale vinculum, sed secundum consanguinitatis gradus computare solemus, juxta tenorem illius regulæ doctrinalis: « Persona adjuncta personæ per carnis propagationem mutat gradum, et non genus. » Ego autem, ut summam tuæ inquisitioni respondeam, si tales invenire in tam dispari et remoto affinitatis genere conjugatos, vinculum inter eos matrimoniale non solverem. Disciplinaryia quidem sunt hæc, et quodam exercitio scholaris militiæ ad cautelam majoris observantiæ introducta. Dominus equidem in lege Moysis⁶⁶ circiter duodecim duntaxat personas excepit, inter quas conjugium cum domestica carnis suæ, et illegitima revelatio turpitudinis inhibetur. De secundo autem, aut tertio genere affinitatis testamenti veteris serie, aut Evangelio citra exceptiones illas duodecim personarum nihil mihi me legisse. Quod enim Joannes Baptista dixit Herodi: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*⁶⁷, viventis subintellige, primum genus affinitatis insinuat. Publico siquidem legis edicto⁶⁷ præcipiebatur frater semen fratri suo, non viventi, sed mortuo suscitare, si tamen sine liberis decessisset⁶⁸. Nos autem hunc legis articulum spiritualiter intelligimus, et tenemus. Christo enim, qui primogenitus est in multis fratribus, qui pro salute nostra

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(46) Indicat librum *De vita S. Thomæ martyris*, quem scripsit Joannes Sarisberiensis, quique habetur in quadrilogo, sive historia quadripartita, a quatuor e familiaribus S. Thomæ composita. [Vide *Patrolog.* t. CXC., Edit.]

Scriptam censeo hanc epistolam circa ann. 1180, paulo post promotionem Joannis Sarisberiensis. Nam ann. 1177 electus est episcopus Carnotensis.

(47) Recte Cujacius ad tit. 14: *De consanguinitate et affinitate*: « Notandum est differentiam etiam canones facere inter gradus affinitatis et genera affinitatis, quod sic demonstro: Nuptiæ prohibitiæ sunt hodie usque ad quartum gradum affinitatis et cognationis etiam, incluso etiam quarto gradu, ut dicam fusius in capite penultimo. Non sunt etiam hodie prohibitiæ nuptiæ, nisi in primo genere affinitatis, in secundo et tertio genere permissæ sunt, dicto cap. penult. Ergo differentia est inter gradus et genera affinitatis. Ac primo quidem genere affinitatis marito sunt affines cognati uxoris, et vicissim uxori cognati mariti; hi sunt proprie affines, etc. Secundo autem genere, affines sunt marito affines uxoris ex prioribus nuptiis, et vicissim uxori affines mariti ex aliis nuptiis: qui tamen non sunt proprie affines, sed affinium loco; ut in lib. v *De ritu nuptiarum*, nurus uxoris est marito nurus loco, et gener mariti uxori generi loco, etc. At hodie ex dicto cap. penult. sive concil. Later. habito sub. Innocentio III, in secundo genere affinitatis nuptiæ vetitæ non sunt, et abrogata est

dicta lex 15. Et multo minus vetitæ sunt in tertio genere affinitatis, quod consistit, ut id etiam exponam, inter me et uxorem secundam quondam generi meæ uxoris. » Idem Cujacius ad caput illud penultimum: « Hoc capite affinitatis genera separantur a gradibus affinitatis. Et in primo genere affinitatis nuptiæ prohibentur usque ad quartum gradum, in secundo et tertio genere affinitatis non item. Quod et Petrus Blesensis explicat et confirmat epist. 115. Filia uxoris meæ ex alio marito, id est privigna, est mihi primo gradu affinis. Maritus ejus, qui uxoris meæ est gener; uxori quidem est affinis primo genere, at mihi non nisi secundo genere; uxor autem secunda ejusdem generi meæ uxoris, mihi est affinis tertio genere, quod memini jam supra me exponere in præfat. ad hunc tit.: et sic soror meæ uxoris est mihi affinis primo genere, maritus ejus, qui uxori meæ est sororius, mihi est affinis tertio genere; uxor autem secunda ejusdem sororii uxoris meæ mihi est affinis tertio genere. At similiter uxor fratris mei, quæ dicitur fratria, mihi est affinis in primo genere; uxor autem ejus secundæ in tertio. » Quia videlicet sentiebat canones, quibus prohibentur conjugia inter affines in secundo et tertio genere, non sic esse interpretandos, et matrimonium ab affinibus hujusmodi contractum sit nullum, sed solummodo ut peccent qui contrahunt, quamvis contractum valeat et teneat.

⁶⁶ Levit. 18. ⁶⁷ Matth. 14. ⁶⁸ Joseph., *Antiquit.* l. xviii, c. 9. ⁶⁹ Deut. 25.

mortuus est, et primogenitus mortuorum, qui dicitur Mariae : *Vade ad fratres meos* ⁹⁹, per verbum prædicationis semen fidei suscitamus, et nihilominus divinæ legis oraculum tam in vivo quam in mortuo fratre de non ducenda illius uxore generaliter observamus. Inveniuntur autem canones, ex quorum intelligentia triplex affinitatis genus, et in eis diversorum distinctionem graduum industria scholaris explicuit. Sed, juxta conscientiæ meæ judicium, nova hæc adinventio et traditio magistræ matrimonii non præjudicat, cui certos limites, sicut prænotavimus, lex divina præscribit. Sane in primorum parentum conjugio duæ tantum personæ pro raritate hominum, pater et mater videlicet, a lege conjugali exemptæ sunt, ubi dicitur : *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ* ¹⁰⁰, id est nec patri filia, nec matri filius, matrimonialiter adhærebit. Processu temporis excepit legislator matrem. novercam, sororem, neptem, amitam, materteram, uxorem patris, nurum, uxorem fratris, subaudi viventis, privignam privigni, privignæque filiam, et uxoris sororem ¹. Ex quo autem vox turturis audita est in terra nostra, et his qui se castraverunt pro regno Dei ² beatitudo promissa est, multa salubriter introduxit ad observantiam continentiae ratio publicæ honestatis, quæ versuum paucitate conclusi :

Votum, conditio, violentia, spiritualis

Proximitas, error, dissimilisque fides,

Ætas, turpe scelus, sanguis, conjunctio, tempus, ^C

Hæc si canonico vis consentire rigori,

Te de jure vetant jura subire tori.

Vale.

EPISTOLA CXVI.

AD H. (48) ABBATEM S. DIONYSII.

ARGUMENTUM. — *Mittit H. abbati librum quemdam a se compositum examinandum, et simul eum consolatur in afflictione quam habebat a rege.*

Charissimo domino suo et amico H. Dei gratia abbati S. Dionysii, M. PETRUS Bles. Bath. archid., salutem et primitias novi fructus.

Mitto vobis opus novum, sed imperfectum, et penitus incorrectum. Placeat itaque vobis, cum ipsum legeritis, lectum ad artificis sui limam remittere, ut si id vestra dignatio acceptaverit, emendatius ad ^D

A vos redeat cum aliis opusculis meis, ex quibus elegantior stylus, materia gratior, fructusque suavior et uberius invenitur. Rogo autem, quatenus tractatum, quem de statu, aut potius de casu vestro in Sicilia descripsistis, communicetis mihi, si fieri potest : ut cortina cortinam trahat, unus cherubin alterum respiciat, et inter veteres amicos mutua scriptorum missio grata vicissitudine intercurrat. Novi vestras angustias, novi cruces, novi rapinam bonorum vestrorum, audiavi regiæ conminationis tonitruum ; atque præsentialiter aderam, ubi vestros domesticos excitabat contra vos in tumultum. Positus estis in conflatorio Domini, sed magnanimitatem vestram, quæ se in tam arctis rebus frequenter exercuit, finalis patientia declarabit. Ob immensas pecunias promittit vobis pacem, et vulpine reconciliationis osculum, qui aures suas pertinaciter obturaverat ad preces summi pontificis, et ad comprovincialium episcoporum et abbatum instantiam, ad clamorem sacrarum virginum, ad lacrymas monachorum. Fœda est confœderatio hæc venalis, et gratia hæc mercalis Deo et hominibus est ingrata. Honestiorem pacem vobis provideat, qui aufert spiritum principum, ac sublimium colla propria virtute conculcat. Multis equidem simulata pace melior fuit persecutio manifesta. Iniiit quandoque rex Israel vel se ad pacem ³, sed in scandalum versa est ei, et populo in ruinam. Sint ergo oculi vestri semper ad Dominum : pœnite cor vestrum super vias vestras ut eas acceptet Dominus, et faciat pacem. Scriptum est enim in Proverbiis : *Cum placuerint Domino via hominis, inimicos ejus convertet ad pacem* ; et : *Pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat cor et intelligentiam vestram* ⁴, atque hunc agonem vobis consummet ad gloriam et triumphum. Vale.

EPISTOLA CXVII.

AD G. (49) ABBATEM MAJORIS MONASTERII.

ARGUMENTUM. — *Reprehendit G. abbatem, quod priorem S. Cosmæ occasione cujusdam terræ et pascuorum traxerit ad judicium.*

Dilectissimo domino suo et amico G. Dei gratia abbati Majoris Monasterii, magister PETRUS Blesens. Bathon. archidiaconus, quietem animi pro salute. Prior Sancti Cosmæ lacrymabiliter causatur et

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(48) Habetur hæc littera solitaria H. in omnibus exemplaribus præterquam in Maz. 4, ubi habetur Henrico. Sed male : nam ex serie abbatum S. Dionysii constat Hugonem Fulcaldi fuisse electum ann. 1185, et obiisse an. 1197. Ille est qui Philippum Augustum ab expeditione Jerosolymitana revertentem, et orationis causa SS. martyrum corpora invisentem, cum suo conventu excepit,

ann. 1191, teste Rigordo *De gestis Philippi Augusti*.

(49) Erat ille Gaufridus natione Britannus, nobili prosapia ortus, clericali scientia eruditus, statura vultuque decorus, ex auctore anonymo in *Gallia Christiana*, tom. IV. Hic electus est anno 1187 usque ad annum 1202, quo administrationem sponte dimisit.

⁹⁹ Joan. 20. ¹⁰⁰ Gen. 2. ¹ Levit. 18. ² Matth. 19. ³ III Reg. 15. ⁴ Phil. 4.

conqueritur quod eum occasione cujusdam terræ A et pascuorum ad Ecclesiam suam longo præscriptionis titulo, sicut asserit, pertinentium in judicium trahis, et eum molis omnibus, quibus potes, infestare præsumis. Verumtamen, si votum professionis illius, cui obligatus es, diligenter attenderes, quæ sursum sunt, non quæ super terram, propensiore studio procurares juxta doctrinam Apostoli: *Servum Dei non oportet litigare* ⁹: cum ipse alibi dicit: *Hoc ipsum delictum est in vobis quod causas habetis, et non potius fraudem patimini* ¹⁰. Ipse bonorum suorum rapinam cum gaudio sustinet, ut ad similem æquanimitatem verbo et opere te invitet. Non decebat tanti ordinis virum litigare pro terra, cujus conversatio jam erat in cœlis, sicut se opinio communis habebat. Absit, absit, ut spiritualis homo sic terram appetat, quod famæ dispendium, aut animæ suæ discrimen incurrat, sed hoc suggerit tibi ille triplex Geryon, ille triformis et monstrosus homo, terrenus, carnalis, animalis, cujus contra te sunt omnes cogitationes in malum, qui utinam ita crucifigatur in vobis, ut destruat corpus peccati, et jam non serviamus peccato. Quique terrigenæ et filii hominum, ut quid litigatis pro terra, quibus prope est, ut Dominus de terra vos perdat, ut terra vos absorbeat, et consumat? De vobis scriptum est: *Fructum eorum de terra perdes, et semen eorum a filiis hominum* ⁷. *Filii hominum usquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem et queritis menducium* ⁸? Mendax enim est, et transitoria possessio hujus mundi: ubi non est nisi concupiscentia oculorum, concupiscentia carnis, et superbia vitæ. Verbum Prophetæ est: *O terra, terra, terra, audi sermones meos* ⁹. Terra est homo, quia de terra sumitur, in terra conversatur, in terram revertitur: terram sapit, terram lingit, terram sinit. *Conglutinatus est in terra venter ejus* ¹⁰, descendit in inferiora terræ, et cœlestium oblitus, pro terra litigat, pro terra pugnat: nec cessabit a talibus, donec in terram, qui de terra est, revertatur. Tunc ei septem vel octo pedes terræ sufficient, cui modo non sufficit camporum latitudo, et vastitas regionum. Ibi, o homo, gleba corporis tui quæ est terra, de terra ad id, unde sumpta est reducetur. Illic est funiculus hæreditatis tuæ, qui nunc pro terra litigas, quasi hæreditate possideas terram, qui in proximo futurus es potiuncula terræ, serpentum possessio, et vermium cibus. In auditorio Turonensis archiepiscopi nuper te pro hac terra et pascuis litigare vidi, et doleo me vidisse, ita totius religionis et honestatis oblitum, ut qui vultu, gestu et habitu monasticam exhibere debueras gravitatem, omnia in abusum verteres, et omnibus fieres in derisum. Jactabas manus, prosiliebas in

medium, torquebas oculos, distrahebas labia, et pauperi priori quodam vultuoso fastu et probris insullans, cerebroso spiritu et clamore nautico intonabas. Porro ille, qui in cœlis habitat, et humilia respicit, ipse liberavit pauperem a potente, et inopem a diripientibus eum, quia in odium dissoluti et inquietissimi status tui prior ea die ab instantia litis absolutus est, et quantum ad præsentem controversiæ illius articulum contrarium sententiæ calculum reportasti. Tibi tamen imminet judicium gravius, et suspectior dies, qui finem imponet litibus tuis, quas nunc in omni prætorio notus ad injuriam, et scandalum monasticæ professionis exerces. Quia igitur contra inopem et mendicum, tantam membrorum dissolutionem, tantam exercuisti linguæ procacis injuriam, dies mortis, qui cano capiti tuo imminet, debitam istorum exiget ultionem. Caro congelascet, crura rigescent, manus et brachia decident, pectus anhelabit, cervix languescet, spumabunt labia, obtenebrantur oculi, facies ut testa pallescat. Sic in modico terræ fodietur peccatori fovea ¹¹, et erit sepulcrum domus ejus in æternum ¹², donec veniat dies ille terribilis, qui unicuique retribuet juxta suorum exigentiam meritorum. Cessa igitur, imo cessent omnes religiosi a talibus, quibus conscientiæ sanctorum vulnerantur, denigratur bonorum opinio, scandalizatur ordo, animæ jugulantur. Qui enim pro terra litigant, aut pro pascuis, indigni sunt in terra viventium, aut loco pascuæ collocari. Vale.

EPISTOLA CXVIII.

AD C. ARCHIDIACONUM EBORACENSEM.

ARGUMENTUM. — *Reprehendit archidiaconum qui de sua innocentia gloriatur, cum tamen multa in eo essent reprehensione digna.*

Charissimo socio et amico G. archid. Eborac., PETRUS Blesensis Bathon. archid., salutem, et temperantiam laborum.

Audivi te nuper inter abbates et archidiaconos, atque alios magnæ honestatis viros de puritate tuæ conscientiæ gloriantem, cœpique mirari unde tante innocentæ securitas obvenisset. B. Job veretur omnia opera sua ¹³, et Isaias propheta omnes justitias suas pauno comparat menstruatæ ¹⁴. Si in tuis infirmitatibus gloriaris, non eris insipiens ¹⁵. Si te ipsum commendas, non est commendatio hæc securæ: *non enim qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat.* Illa autem perfecta et consummata commendatio judicanda est, quando erit unicuique laus a Deo ¹⁶. Utinam de te sentires humilium ¹⁷, et, si quid boni habes, illud non habere te crederes! Nemo hominum novit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis, qui in ipso est ¹⁸, sed nec ipse ad plenum sua interiora cognovit. Cor enim

⁹ II Tim. 2. ¹⁰ I Cor. 6. ⁷ Psal. 20. ⁸ Psal. 4. ¹³ Job 9. ¹⁴ Isa 64. ¹⁵ II Cor. 12. ¹⁶ II Cor. 10.

⁹ Jer. 22. ¹⁰ Psal. 43. ¹¹ Psal. 93. ¹² Psal. 48. ¹⁷ I Cor. 4. ¹⁸ I Cor. 2.

fominis pravum est et inscrutabile ¹⁹. Job quem Dominus præ cæteris commendabat, quod non esset ei similis in terra, vir simplex, et rectus, ac timens Deum, ipse poterat dicere: *Non reprehendit me cor meum in vita mea* ²⁰. Et Paulus, quem Christus sibi vas electionis effecerat ²¹, licet diceret: *Nihil mihi conscius sum* ²², non tamen arbitrabatur se justificatum. Et quis confidat se habere cor mundum, qui de immundo conceptus est semine, et qui conversatur in mundo pleno spurcitiis peccatorum? Qui stat, videat ne cadat, aut potius, ne jam ceciderit. Petrus de sua stabilitate præsumens, ubi stare fortius confidebat, infirmius cecidit ²³. Si dixerimus quia peccatum in nobis non est, dicit Joannes, *nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est* ²⁴. Hoc ipsum grave peccatum est, et obstinatæ mentis signum, quod nullo peccato intelligis te gravatum. Membrum enim, quod ita stupuit, ut sentire non possit longe est a salute. Totus insensibilis factus es, si non cogitas timorem Dei, si te eruditæ cogitationibus non exercet expectatio futuri judicii. Sane vix unum transigimus diem, in quo non offendamus Deum aut proximum, irascendo, detrahendo, murmurando, invidendo, scandalizando, cupiendo, garriendo, sequendo gulam, obsequendo carni, contradicendo spiritui, appetendo quæ sunt sæculi, contemnendo quæ sunt Dei, obliviscendo quam enormia fecimus, quam dura meruimus, quam misericorditer Deus nos ad pœnitentiam dissimulando exspectat, quam terribilia comminetur, quam incerta mors, quam intolerabilis et interminabilis pœna nobis immineat. *Novit autem Dominus qui sunt ejus* ²⁵; et eos Apostolus certa definitione declarat, dicens: *Qui Christi sunt, crucifixerunt carnem suam cum vitis et concupiscentiis* ²⁶. Tu videris, cujusmodi crucem feras, propter verba laborum ejus custodiens vias duras. Neminem judico, sed, sicut asserunt plurimi, suavius est tibi jugum mammonæ jugo Christi. Sunt, qui se justissimos arbitrantur, eo quod crimina damnabiliora non committunt, sed cor eorum vanum est: *Non enim justificabitur in conspectu ejus omnis vivens* ²⁷. Vide ne solvas Jesum. Jesum solvit, qui verbis cum constitet, operibus autem negat. Verbum autem Joannis est: *Omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est* ²⁸. Video te ad negotia munda circumspicere et anxium, circa salutem vero animæ desidem et remissum. Tua opinione es sanctus, innocens, impollutus; sed suppellex varia, delicatior cibus, vestitus cultior, uberes reditus, ambitio ad majora, ædificia ampla, multiplices clientelæ, circa desideria carnis cura impensior, tuæ opinioni multipliciter obloquuntur. Porro *ignis opus uniuscujusque probabit* ²⁹, cum sederit Dominus quasi ignis conflans et emundans argentum ³⁰, cum Dominus laverit sordes filiarum Sion, et sanaxinem Hieru-

salem de medio ejus in spiritu judicii, et spiritu ardoris ³¹. *Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit* ³²? O quam periculosum est incidere in manus Dei viventis ³³! Cum exarserit in brevi ira ejus ³⁴, beatus cujus opus non ardebit. Felix, qui ædificaverit aurum et argentum, et lapides pretiosos. Sufficit mihi servo inutili, si, crematis lignis, feno, stipula, quæ mihi coacervavi ad gehennam, de illo igne semiustus evadam. Jam undecima mihi hora est, et inclinata est dies, et adhuc tamen ad operandum Dominus me invitat. Delicatus, infirmus, impatiens, perfectam hactenus pœnitentiam distuli. Consiliosum mihi est, ut fructus pœnitentiæ, qui exigitur a me, perditum jacturam temporis recompenset. Humiliabor ergo sub potenti manu Dei, observabo me ab iniquitate mea, ponam in pulvere os meum, si forte sit spes. Cur timebo in die mala? nonne melius est timere in die bona? Ecce nunc tempus acceptabile, in quo possum operari et fugere de medio Babylonis, ne fiat in horrendo discrimine, in hieme, vel in Sabbato, fuga mea. Tu, qui ambulas in magnis et mirabilibus super te, securus es de divinæ prædestinationis arcano, certus quod neque mors, neque gladius, neque aliud te poterit separare a Christo. Bonum certamen certasti, cursum consummasti, qui per delicias adeptus es regnum Dei. Sed vide quid ei respondeas, qui de omni verbo otioso exacturus est rationem ³⁵, qui non solum peccata, sed justitias judicabit. Video quod cæcus es, et te ipsum non vides; claudus es, nec ambulas in via recta ³⁶. Time, quæso, vetus illud proverbium, quia *cæcus et claudus non intrabunt in templum* ³⁷.

EPISTOLA CXIX.

AD R. CANONICUM.

ARGUMENTUM. — *Arguit R. canonicum, quod contumeliis affecerit eos ad quos mittebatur, detractio- nesque eorumdem in bonam interpretaretur partem, idque multorum exemplo facere ostendit.*

Magister PETRUS Blesens. Bathon. archidiaconus, R. canonico, salutem et circumstantiam laborum.

De facundia et discretione tua magna conjiciens, tibi negotia mea mandaveram apud principem peragenda: ea enim pro maxima parte expedieram; sed eadem enormiter impedisti. Cumque jam vota mea navigarent in portu, me tua temeritate in pelagus rejecisti. Excessisti mandati limites, quia commotus ad modicum unius hominis verbum et calore iracundiæ ductus, temperantiæ frenum in verba contumeliæ relaxasti. Offendisti omnes qui aderant, et ut attritæ frontis homo, et verecundiæ prodigus, nec pepercisti ordini tuo, sed nec episcopis assidentibus, nec ipsi principi detulisti. Porro etsi aliquis eorum contra te, aut etiam contra me, sicut asseris, aliquod verbum amaritudinis protu-

¹⁹ Jer. 17. ²⁰ Job 1. ²¹ Act. 9. ²² I Cor. 4. ²³ Matth. 26. ²⁴ I Joan. 1. ²⁵ II Tim. 2. ²⁶ Galat. 5. ²⁷ Psal. 142. ²⁸ I Joan. 4. ²⁹ I Cor. 3. ³⁰ Malach. 3. ³¹ Isa. 4. ³² Psal. 129. ³³ Hebr. 10. ³⁴ Psal. 2. ³⁵ Matth. 12. ³⁶ Psal. 9. ³⁷ II Reg. 5.

lisset, non sic tamen excanduisse debueras, ut tuæ A
 mentis impetum in publicam eorum contumeliam
 retorqueres. In secundo libro Valerii Maximi legi-
 mus ³⁸, quod legati Romanæ reipublicæ missi a senatu
 Tarentum, cum graves injuriæ accepissent, ita ut unus
 eorum respergeretur urina, legationem tamen suam
 pergentes de illatis injuriis nihil conquesti sunt,
 ne ultra quam mandatum eis fuerat loquerentur.
 Sane illi, quos asseris mihi publice detraxisse, et
 ideo te contra eos fuisse commotum, amici mei
 sunt, de quibus nulla mihi suspicio est, quod pro-
 posito detrahendi hoc dixerint; nam multiplici ex-
 perientia argumento probavi quod affectuose me
 diligant; nec æstimare debeo, neque possum, quod
 eorum dicta vel facta mihi cedere debeant in ad-
 versum. Dilectio ergo, quæ vicissitudine alterna
 sæpius probata est, notam suspicionis aliquam non
 admittit. Quidam asserebat Platoni, sicut Valerius
 Max. scribit ³⁹, Xenocratem discipulum ejus eidem
 multipliciter detraxisse, et dum hoc ipsum offerebat
 juramento firmare, subjicit Plato: « Non est
 credibile quod me non amet fideliter, quem tam
 efficaciter amo. » Cumque criminator instaret, Plato
 adjecit: « Etiam si hoc dixerit, et hoc ipsum mihi
 expedire cognovit ⁴⁰. » Alexandro ægrotanti de com-
 muni sententia medicorum Philippus medicus et
 amicus ejus medicinam suis confectam manibus
 porrigebat. Supervenerunt literæ Parmenionis hor-
 tantis ut rex insidias Philippi caveret, utpote
 quem Darius pecunia corrupisset; quibus lectis ille
 hausit incunctanter, et tunc tradidit literas Phi-
 lippo, ut legeret. Secure amico se credidit, mortis-
 que timorem in ipso mortis nuntio virtus dilectionis
 exclusit. Pone autem quod mihi malignandi affectu
 dixerint: respondeo tibi, quod Suetonius ⁴¹ refert
 Cæsarem Augustum respondiisse nepoti suo Tiberio
 per epistolam conquerenti, quod multi de illo per-
 peram loquerentur. Ita enim rescripsit: « Mi Tiberi,
 non magnum est, si nobis maledicant homines, dum
 non malefaciant. » Utinam posuisses ori tuo cu-
 stodiam, nec misisset in eum negotium in discrimen
 inconsulta loquacitas! Scriptum est: *Vir linguosus
 non dirigitur in terra* ⁴². Ideo B. Serapion dicere
 consuevit: non est membrum in meo corpore, quod
 tineam sicut linguam. Pro levi et modico verbo
 ad injurias blasphemiam convolasti, nec famæ, nec
 animæ tuæ parcens, nec cætui præsulum, aut ma-
 gnatum deferens, sed nec regiam majestati ⁴³. Sic
 olim Callisthenes Aristotelis auditor missus ad
 Alexandrum, quia præscriptos sibi fines obedientiæ
 non servavit, fructum injunctæ legationis perdidit,
 et seipsum. Graviter de tua legatione offensus, epi-
 stolam claudio, recolens verbum B. Jacobi verum
 esse, dicentis: *Si quis putat se religiosum esse, non
 refrenans linguam suam a malo, sed seducens cor*

A suum, hujus vana est religio ⁴⁴. Tu ergo, qui reli-
 gionis habitum prætendis, religiosius te habeas,
 loquaris parcius, et modestius movearis. Ego autem,
 qui te arguo, potius arguendus sum. Calicem, quem
 nunc bibo, mihi miscui, quia nolui audire Salomo-
 nem dicentem: *Claudus est pedibus, qui verba mittit
 per nuntium imprudentem* ⁴⁵.

EPISTOLA CXX.

AD R. DECANUM TURONENSEM.

ARGUMENTUM. — *Rogat decanum, ut nepotem suum
 Simoniacæ multæ Ecclesiæ beneficia venantem, maxi-
 moque ære alieno obstrictum, corrigat.*

Charissimo domino et amico R. decano Turonens*i*
 M. PETRUS Blesensis Bathon. archidiacon., salutem in
 auctore salutis.

B Nepotem vestrum P. libenter vivæ vocis officio
 convenirem, nisi ipsius et vestram præsentiam
 mihi localis distantia invideret. Mihi autem ei lit-
 teras destinare non expedit, quia cum fere sit non
 litteratus, litteras aut non legeret, aut non intelli-
 gendo negligeret. Nam testimonio sapientis, Legere
 et non intelligere negligere est ⁴⁶. Vos, quæso, te-
 meritatem ipsius, quæ nimis publica et notoria est,
 et quæ non mediocriter denigrat gloriam famæ
 vestræ, instanti studio reprimatis, ne delinquat in
 facie communis notitiæ, sed aut cæset a Simoniacæ
 commerciis, aut ipsum a conversatione vestra, tan-
 quam putridum membrum a corpore præcidatis.
 In triviis Geth, et in comitis Ascalonis publice
 prædicatur, quam multiplici venalitate venetur in
 diversis ecclesiis dignitates, et quam obstinatus in
 ambitione sua nec perditionem Simonis, nec lepram
 Giezi reformidet ⁴⁷. Nuperrime autem factus est
 populi sibilus, et commune ludibrium; quia mane
 mercatus archidiaconatum, eundem sero perdidit.
 Ipsum enim enormibus obligatum debitis, et ideo
 non esse solvendæ, venditor intellexit. Jocandum
 est de archidiaconatu istius; sicut Vatinius unius
 diei consulem Cicero in libro *Tusculanarum* legitur
⁴⁸ delusisse: « Magnum, inquit, ostentum anno Va-
 tinii factum est, quod illo consule, nec bruma, nec
 ver, nec æstas, nec autumnus fuit. » Quærenti
 deinde Vatiniio quare ad eum Cicero non venisset,
 respondit: « Volui in consulatu tuo venire, sed
 D nox me comprehendit. » Nepos vester in diversis
 ecclesiis diversos adeptus est turpi commercio
 personatus. Non enim intravit per ostium; quan-
 doque auditurus verbum illud terribile: *Quomodo
 huc intrasti, non habens vestem nuptialem* ⁴⁹? Scitis
 quia vestis nuptialis est charitas, humilitas et hon-
 estas. Hunc autem non promovet honestas, sed
 cupiditas; non moralitas, sed venalitas; non scientia,
 sed pecunia; non electio, sed ambitio; non
 meritum, sed pretium; non virtus aut sanctitas,
 sed contractus. Verbum prophetæ est ⁵⁰: *Væ his,*

³⁸ Val. 2, c. 2; Liv. l. xii; Flor. l. i, c. 2. ³⁹ Lib. iv, c. 2. ⁴⁰ Id. l. iii, c. 8. ⁴¹ Suet. in Aug. c. 4.
⁴² Psal. 139. ⁴³ Plat. in Alex.; Q. Curt. l. viii; Just. 15; Valer. l. v, c. 2. ⁴⁴ Jac. 1. ⁴⁵ Prov. 26. ⁴⁶ Cato.
⁴⁷ IV Reg. 5. ⁴⁸ Macrob., l. ii Saturn., c. 2; Cic., l. viii ep. ad Curion. ⁴⁹ Math. 22. ⁵⁰ Mich. 3; Hab. 2.

qui ædificant *Sion in sanguinibus* ! væ qui congregant non sua, usquequo aggravant contra se densum lutum ! Cum sit persona, vel potius bellua multorum capitum, hydram tamen et Briareum, cæteraque monstruosa prodigia multarum facierum numero ; aut potius personarum multiplicitate transcendit. Delestanda quidem præsumptio est ; quod insufficientiam suam non considerat, quod vires suas, et dignitatum, quas usurpat, onera non compensat. Cum Dominus mitteret Moysen in Ægyptum pro liberatione populi : *Quis inquit, ego sum ut vadam ad Pharaonem liberare populum de Ægypto* ⁵¹ ? Licet eum elegisset Dominus tanquam dignum, ipse tamen tanta legatione se humiliter reputabat indignum. Qua fronte, quæso, præesse præsumit, qui prodesse non novit ? Teste Hieronymo ⁵², non taurus degener, sed qui cæteros fortitudine superat, præcedit armentum ⁵³. Elephantorum etiam gregem ille qui omnibus excelsior est antecedit et ducit. Nonne tibi videtur insanus, qui omnino navigationis ignarus in discrimine tempestatis peritissimos nautas contemneret, ipse autem in suam et aliorum perniciem temeritate sua navis magisterium usurparet ? In Matthæo ⁵⁴ scriptum est : *Cum videritis abominationem desolationis sedentem in templo, tunc væ prægnantibus et nutrientibus !* ac si diceret : Cum videritis in Ecclesia ambitiosum et fatuum melioribus præminentem : væ his, qui per prælati prudentis industriam a spiritu timoris Domini conceperant ; et cum cœpissent facere vitæ fructum, per malitiam successoris fecunditas versa est in abortum. Ideo conqueritur Ecclesiastes ⁵⁵, et dicit : *Vidi malum, quod est sub sole, stultum positum in dignitate sublimi, et sapientes sedere deorsum.* O negotiatio detestanda, pro honore transitorio animam perdere, tantumque pecuniæ numerare pro reditu, quantum de obventionibus ejus non possit per quinquennium obvenire. De animæ perditione aut salute taceo ; nam de anima ultima quæstio est apud eum. Non attendit miserrimus, quid super eum cogitet *terribilis in consiliis super filios hominum* ⁵⁶ Deus. Quis scit, si hodie vel cras subitatio mortis eum rapiat, et non sit, qui eripiat ? Sicne illum dementavit ambitio, ut per fas et nefas ecclesiarum personatus acquirat, nec proponat

A Deum ante conspectum sum, nec vereatur judicium Dei, nec illud saltem tonitruum divinæ indignationis attendat : *Stulte, hac nocte repetent animam tuam, et quæ parasti cujus erunt ?* ⁵⁷ Infelix, ob inanis gloriæ ventum suam animam jugulat, et insuper se infinitis et insolubilibus debitis obligare non cessat. Certe publica omnium æstimatione tota Turonensis archiepiscopatus subventio vix sufficeret eum ab ære alieno eximere. Miror, nec ad plenum mirari sufficio, si vel ad unius horæ dimidium possit ei somnus obrepere sub tanto pondere debitorum, inter tot fenorum cruces, quibus a Judæis torquetur, inter tam multiplices et argentes molestias creditorum. Cicero in libro *Tusculanarum* refert ⁵⁸, quod Augustus Cæsar audiens quemdam Romanum equitem decessisse, qui sestertia ducenta æris alieni vivendo celaverat, culcitram bicubitalem, quæ in bonis defuncti reperta est, petiit. Quærentibus quare hoc ageret : *Culcitra hæc, inquit, ad somnum habenda est, in qua potuit dormire, quem tanta debiti moles jugiter debuerat anxiasse.* Credo autem, quod nepos vester suorum angustias debitorum solatietur, et relevet illo epigrammate Martialis ⁵⁹

*Sexte nihil debes, nil debes Sexte fatemur.
Debet enim si quid solvere Sexte potest.*

Debita ejus sunt utique poma illa in Sodomis quæ sicut B. Augustinus libro vicesimo primo *De civitate Dei* refert, speciosa quandoque sunt et matura, sed attentata morsu in fumum et favillam subito evanescent. Vana equidem et inanis est contra eum actio creditorum, quam evacuat inopia debitoris.

EPISTOLA CXXI.

AD J. (50) ROTHOMAG. DECANUM.

ARGUMENTUM — *Hortatur Rothomag. decanum ne occasione Hierosolymitani belli ecclesias sinat opprimi exactioibus ; ac ne profectio, ut alias, diutius differatur.*

Charissimo Domino et amico J. Rothomagensi decano, M. PETRUS Blesensis archid., salutem et sinceræ dilectionis affectum.

Cum in contractu bonæ fidei exactissima diligentia requiratur, rogo vos in ea fide sociali et amicitia, quam contraximus ab antiquo, quatenus in Domini nostri negotio, de quo alias vobis scripsi,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(50) Is erat Joannes de Constantiis, nepos Walteri Rothomagensis archiepiscopi. Fuit primum archidiaconus Oxenefordensis ex Rogerio de Hoveden, tum decanus Rothomagensis, postremo in episcopum Wigorniensem electus est an. 1196.

De ejus electione ita scribit Richardus rex Angliæ ad Hubertum Cantuariensem archiepiscopum, apud Radulfum de Diceto in *Imag. histor.* ad ann. 1196 : *« Noveritis quod dilectus noster decanus Rothomagensis, vir benignus, modestus, discretus, et secundum Deum ambulans, in præsentia nostra,*

et clericorum vestrorum in episcopum Wigorniensem solemniter et canonice ab eis, quorum intererat, est electus. Unde vos rogare duximus, quatenus electionem illam ratam habeatis et gratam, eamque confirmare velitis, » etc. Obiit autem Joannes anno Christi 1198. Porro ille est, cujus gratia Petrus noster scripsit tractatum *De institutione episcopi*, sive canonem episcopalem, sicut patet ex inscriptione, et ex toto contextu tractatus, ubi Walterum tanquam perfecti episcopi exemplar ipsi Joanni imitandum proponit.

⁵¹ Exod. 3. ⁵² In cap. xxxiv Ezech. ⁵³ Senec. ep. 90. ⁵⁴ Cap. 24. ⁵⁵ Cap. 10. ⁵⁶ Psal. 65. ⁵⁷ Luc. 12. ⁵⁸ Macrob. l. ii Satur. c. 4. ⁵⁹ Lib. ii, epig. 3. c. 5.

vigilantia vestra sic excubet, ut non solum corporis commoditatem sed et salutem animæ, vestra in eo cautela procuret. Magnificavit vos Dominus in conspectu regis, et cæteris in ducatu suo post vestrum avunculum vos præfecit (51). Geratis ergo vices Aioth fortissimi iudicis Israel ambidextri ⁶⁶, qui erat tam in dextra quam in sinistra expeditus. Et vos sic eum per temporalia deducatis, ut non amittat æterna. Verbum Salomonis est : *Da partes septem, necnon et octo* (52); nam non solum oportet et agere ea quæ expediunt, ad præsentem hujus septenarii vitam, sed ea quæ respiciunt ad octavam. Insta ergo, et instantius eum mone, ut in timore et humilitate se per omnia divinæ subiciat voluntati; nam *vita in voluntate ejus* ⁶⁷. Sit sollicitudo vestra, ne transeat in affectum cordis, ne sequatur concupiscentias mundi, ne in vano accipiens animam suam, pro ratione voluntatem habeat, et omisso venerandæ maturitatis consilio imprudentioribus acquiescat. Certe regnum Roboam filii Salomonis divisum est, quia spreto senioribus juniorum consilium prælegit ⁶⁸. In primis viriliter stete pro domo Domini, ne per vestram incuriam humilietur status ecclesiasticæ dignitatis. Ecclesia quidem a diebus antiquis libera est, et filii ejus, qua libertate Christus nos liberavit, dicens in Evangelio ⁶⁹, quia *filii liberi sunt*. Si autem angariatur exactionibus et oppressionibus potentium, cogitur ancillari; Jam ipsa est Agar, quæ servit cum filiis suis. Sed quid dicit Scriptura? *Ejice ancillam et filium ejus* ⁷⁰: si principes vestri novæ peregrinationis obtentu volunt orbem describere, et Ecclesiæ Christi tributariis functionibus characterem servitutis inurere; qui filius Ecclesiæ est ex adverso ascendat, mori potius eligat quam servire. Arguuntur a Seneca, Catilina et L. Sylla, quia pax eorum fuit bello deterior ⁷¹, subjectumque sibi populum plus exactionibus tyrannicis, quam hostes præliis affligerunt. De collectis igitur faciendis, et de ducendo exercitu princeps vester non suum sequatur

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(51) Erat enim vicarius generalis Rothomagensis archiepiscopatus in absentia Walteri archiepiscopi, qui erat in comitatu Richardi regis Angliæ ad peregrinationem Jerosolymitanam profecti.

(52) Apud Septuaginta ita legitur *δὸς μέρητα τοῖς ἑπτὰ, καὶ γὰρ τοῖς ὀκτώ*, hoc est *Da partem ipsis septem, et quidem ipsis octo*. Quam lectionem dupliciter intelligunt Interpretes, vel pro tempore, vel pro personis. Pro tempore quidem, ut semper dandum esse significet: Quasi diceret: « Benigne faciendum est per septem dies, qui cum præterierint, et octavus appetierit, rursus incipiendum est, nec dandi finis faciendus. » Ita Clarius. Pro personis vero, ut omnibus vel quamplurimis detur: quod per *septem et octo* designatur, scilicet numerus finitus pro indefinito. Et est sensus: « Liberaliter indigentibus omnibus tribue, » inquit Pagninus. Sumptum autem est a conviviis veterum, in quibus

A arbitrium, sed semper animum ejus præcedat, et omnia ejus gesta præordinet studiosa deliberatio sapientum. Panætius in libro *Tusculanarum* asserit: neque ducem bello, neque principem domi posse salubriter magnas res agere, si eat post impetum cordis sui, si non omnia ejus negotia depingat ante rei adventum maturioris causa consilii. Unum rogo et consulo, ne opus Dei, sicut alia vice, frustratoriiis dilationibus protrahatur. Scriptum est: *Maledictus, qui facit opus Dei negligenter* ⁶⁶. Cæsar ⁶⁷ audita rebellionem Ponticæ regionis, illuc armatas acies sine dilatione direxit, fuitque tanta festinatio victoriæ, ut in pompa triumphali tria hæc verba diceret: « Veni, vidi, vici » ⁶⁸. Assyriorum regina Semiramis erat circa cultum capitis sui occupata; et nuntiatum est ei Babyloniam rebellare. Ipsa vero adhuc soluta una parte crinium ad bella occurrit; nec prius composuit incultam capitis partem, quam urbem et cives illius in suam redigeret potestatem ⁶⁹. Inducere possemus exempla multorum, sed sufficiat pro exemplo biennialis illa ditio novissimæ peregrinationis, quæ toti Christianitati versa est in singulum. Illud etiam, quod viam suam ab exactionibus inceperunt, et viaticum sibi de rapinis pauperum et ecclesiarum spoliis confecerant. Fuit propterea hæc via illorum scandalum ipsis. Verbum quidem Salomonis est: *Initium viæ bonæ facere justa* ⁷⁰. Inter justorum autem et impiorum vias sententia divina distinguit. *Quoniam novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit* ⁷¹. Vale.

EPISTOLA CXXII.

AD WILLELMUM RHEMENSEM ARCHIEPISCOPUM (53):

ARGUMENTUM. — *H. Cantuar. archiepiscopus Rhemensem archiepiscopum laudat a charitate præstita S. Thomæ martyri, cum in exilio esset, eumque rogat ut suæ famæ detractoribus non facile credat, et veterem erga se amorem conservet.*

Venerabili Patri et domino WILLELMO Dei gratia Rhemensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, HUBERTUS divina miseratione Cantuar. archiep. (54),

partes dabatur singulis convivis, et mittebantur pauperibus. Scripta est hæc epistola circa ann. 1191, quo tempore Walterus Joannis avunculus perrexit cum Richardo rege Angliæ ad expeditionem Jerosolymitanam.

(53) De eo jam alias locuti sumus, maxime ad epist. 15.

(54) Fuit hic primum Eboracensis decanus, tum episcopus Sarisberiensis ann. 1189. postmodum mortuo in expeditione Jerosolymitana Balduino, et electo in archiepiscopum Cantuariensem Reginaldo episcopo Bathoniensi, qui etiam paulo post e vivis est sublatus, Hubertus ad petitionem Richardi regis, qui quidem adhuc in vinculis imperatoris detinebatur, a monachis Cantuariensibus electus est anno 1193. Regibus charus et ab omnibus honoratus, vixit laudabiliter in pontificatu undecim et amplius annis. Obiitque ann. 1205.

⁶⁶ Jud. 3. ⁶⁷ Psal. 24. ⁶⁸ III Reg. 12. ⁶⁹ Matth. 17. ⁷⁰ Gal. 4. ⁷¹ Lib. v. *De benef.* c. 16. ⁶⁶ Jer. 48. ⁶⁷ Sueton. *in Vita*, c. 37. ⁶⁸ Plut. *in Vita Polixeni*. l. VIII. ⁶⁹ Anni 1188, vide Tractat. *De itin. Hieros.* ⁷⁰ Prov. 7. ⁷¹ Psal. 1.

totius Angliæ primas et apost. sedis legatus, salutem in auctore salutis.

Regi gloriæ et gratiæ largitori gratiarum refundimus actiones, quia juxta verbum Job⁷³ pacem faciens in sublimibus suis, in terris etiam principes nostros ad pacem vestro labore, vestra mediante industria reformavit (55). Propterea et apud homines publici favoris gratiam obtinetis, et in terra sanctorum, pacem Dei, quæ exsuperat omnem sensum⁷⁴, fiducialiter expectatis. Ab eo siquidem die, quo me in sinu vestræ dilectionis et gratiæ suscepistis, jugiter in præcordiis meis erga vos devotio sincera coaluit; illudque inter desiderabilia nostra reputavimus præcipuum, si oblata occasione quod habemus in votis, posse nos operibus exhibere. Ad omne tamen dilectionis et obsequii debitum nos eminentiæ vestræ fortius obligavit, quod amici nostri, scilicet B. Thomæ martyris, vices nobis, licet non sufficientibus, dispensatio divina commisit. Non excidit a communi memoria, quantis et quam piis humanitatis officiis vobis innata liberalitas relevavit ejus exsilium (56); et adhuc elemosynas vestras enarrat omnis Ecclesia sanctorum. Proposuerat autem vobis ad meritum respondere, sed vitam et propositum ejus mors intempestiva præcidit. Proferimus vero nos gratiæ martyri exhibitiæ perpetuo debitores, tanquam successores illius; et utinam ejus, quam habuistis ad ipsum, dilectionis hæredes! Sane audivimus quod frater ille vester, de quo mihi quandoque scripsistis, in suggillationem nostrâ opinionis eminentiæ vestræ quædam de nobis sinistra suggestit; verumtamen non est credendum *omni spiritui, sed probandi sunt spiritus, utrum ex Deo sint*⁷⁵. Illud etiam quodam jure naturæ in contractum amicitiae venit, ne ad delatorum suggestiones adversus amicum alicujus nota suspitionis obrepit, donec eum evidentia facti deliquisse convincat. Scitis equidem, quod odio quodam quasi hæreditario decessores illius a diebus antiquis contra Ecclesiam nostram contentiose egerunt. Iste etiam a primordio suæ promotionis in contumeliam nostram omnes conatus suos studuit experiri. Quod si nobis detrahit, si nos apud homines judicat, ut verbo utamur Apostoli, *pro mini-*

mo est, ut ab illo homine judicemur⁷⁶. Novimus suæ mentis impetum, et vos quandoque a fructibus ejus cognoscetis cum. Novit scrutator cordium Deus, nos vexationibus, quas sustinet in præsentī fraternæ compati charitatis affectu; promptumque apud nos invenisset de sua tribulatione solatium, si se dirigi, si consuli sibi permitteret, si modestiam præscriberet actionibus suis, si denique ullum dedisset ei vexatio intellectum. Claudemus epistolam, et ut ejus prolixitas ad compendium redigatur, in Christi visceribus, in recordatione martyris, et in ea charitate, qua nos mutuo dilexistis, nos et Ecclesiam nostram devote et humiliter vobis ad gratiam commendamus.

EPISTOLA CXXIII.

AD. R. (57) LONDONENSEM EPISCOPUM.

ARGUMENTUM. — *Declarat se ad sacerdotalis eminentiæ gradum ex diaconatu progredi nolle, non ex contemptu; sed ex reverentia. Deinde ostendit neminem cogendum ad sacerdotium.*

Reverendo Patri et domino Dei gratia Londoniensi episcopo, suus PETRUS Bles. Bath. archid., salutem in eo sine quo non est salus.

Scio quia ex intima dilectione, et charitate non ficta procedit quod vultis et petitis me induci, aut, si oportuerit, attrahi et compelli ad ulteriorem divini mysterii gradum. Inprimis sanctitatem vestram indubitanter scire desidero quod inæstimabiliter me deterret sacerdotalis eminentiæ gradus; et quod illum differo, vel recuso, facit reverentia, non contemptus. Magna est, et supereminens cælestis dignitas sacramenti; et quis poterit ad eam! Scio quia hostia hæc singulariter animas ab æterno interitu salvat, dum Unigeniti Dei mortem salubre mysterium repræsentat. Sane Christus, qui surrexit a mortuis jam non moritur: *mors illi ultra non dominabitur*⁷⁶, et tamen in seipso immortaliter et incorruptibiliter vivens pro nobis in mysterio altaris quotidie immolatur. Scioque et aperte profiteor, tempore immolationis in ipsa hora incensi, cælos ad vocem sacerdotis aperiri, angelos præsentis assistere, unum et idem ex visibilibus et invisibilibus fieri, et operatione sancti Spiritus terrena cælestibus jungi⁷⁷. Magnum itaque hoc est sacramentum supra omnem æstimationem, supra omnem intelli-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(55) Quod Guillelmus Remensis archiepiscopus mediator fuerit pacis inter Philippum Augustum, et Richardum Anglum testantur omnes pene scriptores.

(56) De impensis a Guillelmo Remensi S. Thomæ in exilio beneficiis legendi maxime qui vitam S. Thomæ scripserunt.

(57) Hæc littera R. habetur in omnibus exemplaribus tam mss. quam editis. Designat autem Richardum Eliensem Nigelli Eliensis episcopi filium naturalem. Qui cum esset canonicus Lundo-niensis, Ecclesiæ Lincolnensis decanus, et archidiaconus Eliensis, electus est in episcopum Lundo-

niensem paulo post obitum Henrici II, regis Angliæ, cujus fuerat thesaurarius. Dispensatione tamen prius habita super defectu natalium ab Alexandro III, cujus diploma exstat apud Radulfum de Diceto in *Imaginibus historiarum* ad ann. 1189. Hic in ecclesiæ suæ, et ædificiorum ad sedem suam spectantium structura magnam impendit pecuniam, inquit Godwinus. Obiit an. 1198. De ejus obitu sic Radulfus ad hunc annum: « Richardus bonæ memoriæ Lundo-niensis episcopus tertius cum sedisset annis octo, mensibus octo, diebus decem, diem clausit extremum. »

⁷³ Cap. 25. ⁷⁴ Phil. 4. ⁷⁵ Joan. 4. ⁷⁶ I Cor. 4. ⁷⁷ Rom. 6. ⁷⁸ Greg. I. iv. *Dialog.* c. 58.

gentiam, supra omnem eminentiam, in quo salus est mundi, pretium sæculi, pretium sine pretio, pretium impretiable. De ipso Apostolus loquens: *Magnum est, inquit, sacramentum hoc pietatis, manifestatum in carne, justificatum in spiritu, apparuit angelis, prædicatum gentibus, creditum mundo, assumptum in gloria* ⁷⁸. Verbum prophetæ est: *Mundamini, qui fertis vasa Domini* ⁷⁹, quanto mundior esse oportet, qui in manibus, et in corpore portat Christum? Quibus Apostolus dicit: *Empti estis pretio magno: glorificate et portate Christum in corpore vestro* ⁸⁰. Sacerdotem hoc sentire oportet, quod et in Christo Jesu; non solum, ut se per humilitatem exinaniat, sed ut crucifixionem Domini representans stigmata ejus portet in corpore suo, et in ara cordis seipsum Domino crucifigat. Verbum Salomonis est: *Sedisti ad mensam divitis, scito quia eadem te præparare oportet* ⁸¹. Nam et in Levitico sacerdos pellem hostiæ retinet ⁸²: quia ordo sacerdotalis exoptulat ut, dum in mensa altaris hostiam immolat salutarem, quadam contritionis cruce hostiæ se conformet. Olim paschalis agnus non comedebatur, nisi cum lactucis agrestibus et amaris; præcingebantur etiam renes: in quo et amaritudo pœnitentiæ, et continentia munditia designatur. In utroque etiam poste sanguis agni ponebatur, ut sacerdos sacramentum Dominicæ passionis non solum ore ad redemptionem, sed corde ad imitationem suspiciat: quia tunc demum ei hostia proderit, si, seipsum hostiam faciens, velit humiliter et efficaciter imitari quod agit. Verbum Apostoli est: *Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat* ⁸³. O quam felix, qui probatus inventus est! *Proba me, Domine, et tenta me: ure renes meos, et cor meum* ⁸⁴, ut tanto sacramento dignus inveniar! Terribile enim est, quod sequitur: *Qui manducat meam carnem, et bibit sanguinem meum indigne, judicium sibi manducat et bibit* ⁸⁵. Domine Jesu Christe, sacramentum corporis et sanguinis tui, quasi pignus et obsidem cœlestis gratiæ dimisisti, et in eo constituisti nobis, non mortem, sed vitam, non judicium, sed salutem. Quam perditus ergo est qui redemptionem in perditionem, qui sacrificium in sacrilegium, qui mysterium in parricidium, qui vitam convertit in mortem. Prohibet Dominus in lege Moysi ne de agno paschali comedat peregrinus, advena, vel immundus. Quanta ergo, et quam damnabili temeritate sacerdos indignus ministrare præsumit, qui, ut verbo utar Apostoli, Filium Dei conculcat, et sanguinem testamenti pol-

lutum ducit, in quo sanctificati sumus, et spiritui gratiæ contumeliam facit ⁸⁶. Sacerdotibus dicitur, per prophetam: *Vos sancti Domini vocabimini, ministri Domini, dicitur vobis* ⁸⁷. Et subjungit: *Omnis, qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus* ⁸⁸. Video autem hodie, quod et flens dico, innumeros illiteratos, aut potius idiotas, et nihilominus carnaliter conversantes, usurpare tanti officii gradum: ita quod sacramenti dignitas ex indigna numerositate vilescit, et evenit quod Osee propheta conquerendo deplorat, et dicit: *Multiplicavit populus altaria ad peccandum, factæ sunt eis aræ in delictum* ⁸⁹. Ideo raro sacrificat Carthusiensis ordo (58). Sicut enim solet generari ex assiduitate contemptus, sic accenditur ex ipsa raritate devotio. Sane non habent potestatem edere de cœlesti altari, qui tabernaculo carnis deseruiunt ⁹⁰. Illis enim, qui carnalibus desideriis insumuntur, calix Domini vertitur in fel draconum, angelorum panis aufertur et eis manna cœlestis putrescit, *pluivique super eos Dominus sicut pulverem carnes* ⁹¹. Notandum autem quod eodem sole carnes indurantur, et manna liquescit, quia juxta diversorum exigentiam meritorum quosdam Deus in sua malitia obdurari permittit, alios ad salubres lacrymæ pia devotione resolvit. Cumque ille quasi languente et fastidiente stomacho tanquam furfur et corticem sacramenti recipiat; anima istius ex cœlesti adipe, ex divini tritici medulla pinguescit. Spiritus illius est, sicut mons Gelboe, super quem nec ros nec pluvia cadit; isti vero quasi hæreditati suæ Deus pluviam voluntarii segregavit ⁹². Ex inordinata et indisciplina multitudo sacerdotum hodie datur ostentui nostræ redemptionis venerabile sacramentum. Nam qui debuerant esse vicarii apostolorum, et filii Petri, facti sunt socii Judæ, et præambuli Antichristi. Verbum quippe Gregorii est: « Qui Christi corpus indigne comedit, Christum tradit, ut Christus, dum traditur, dicat: *Ecce manus tradentis me necum est in mensa* ⁹³. » Augustinus super illum versiculum, *Dederunt in escam meam fel* ⁹⁴: « Gravius, inquit, peccant, offerentes indigne Christum regnantem in cœlis, quam qui cum crucifixerunt ambulantes in terris. » Et idem: « magis peccant, qui tradunt Christum peccatoribus membris quam qui tradidit ipsum crucifixoribus Judæis. » Et adaptat sacerdotibus pravis illud lamentabile verbum Christi: *Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto* ⁹⁵. Dominus equidem salutem nostram sitit et esurit: et ideo damnabiliter peccat qui ad corpus ejus cum

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(58) Juxta antiqua statuta Guidonis, cap. 14, parag. 5: « Raro quippe hic missa canitur. Quoniam præcipue studium et propositum nostrum est

silentio et sollicitudini cellæ vacare, juxta illud Jeremix: *Sedebit solitarius et tacebit* (Thren. 111). » Vide quæ de hac re dixi ad epist. 86.

⁷⁸ 1 Tim. 5. ⁷⁹ Isa. 59. ⁸⁰ 1 Cor. 6. ⁸¹ Eccli. 31. ⁸² Levit. 7. ⁸³ 1 Cor. 11. ⁸⁴ Psal. 25. ⁸⁵ 1 Cor. 11. ⁸⁶ Exod. 12. ⁸⁷ Hebr. 10. ⁸⁸ Isa. 61. ⁸⁹ Ose. 8. ⁹⁰ Hebr. 13. ⁹¹ Psal. 77. ⁹² Il Reg. 1. ⁹³ Luc. 22. ⁹⁴ Psal. 68. ⁹⁵ Ibid

felle conscientiæ prævæ, et cum aceto iniquitatis accedit. Verbum B. Hieronymi est : « Perfidus Judæus, perfidus Christianus : ille de latere, iste de calice sanguinem Christi fundit. » Porro Joseph piis manibus corpus Christi bajulavit, iste vero pollutis manibus, et quibus paulo ante scorti pudenda tractavit. Salutem hominum tangit, et recipit ore, quo paulo ante basia meretrici impresserat. Ille qui fuerat Christi membrum, tollit membrum Christi, dicit Apostolus, et facit membrum meretricis. Qui enim adhæret meretrici, unum corpus, unumque membrum efficitur cum ea⁹⁶. In hoc membro abominabiliter ponitur et detestabiliter corpus Christi. Repositum fuit illud pretiosissimum corpus in sindone munda, et in monumento novo⁹⁷ : iste autem in ore adhuc potu hesterno fetente, et in sentina ventris adhuc præcedente crapula æstuante demergit eum, quem angeli prospicere concupiscunt, quem prospiciendo delectationes æternas accipiunt. Nonne potius Antichristianus, quam Christianus judicandus est, qui quantum in se est, Christum jam factum impassibilem ita tractat indigne, ita probris afficit, ita crudeliter interimit, et sepelit inhoneste? Verum, quia cœlestis animadversionis sententiam, sicut Dathan et Abiron⁹⁸ in ipsa sui sacrificii usurpatione non sentiunt, divinum putant evasisse judicium, dicentes cum uxore Manue : *Si Dominus voluisset nos occidere, non suscepisset sacrificium de manu nostra*⁹⁹. Certe Maria, quam Christi charitas vehementer accenderat, prohibetur Dominum tangere¹⁰⁰. Joannes etiam Baptista, quo major inter natos mulierum, testimonio Christi, non surrexit, vertici Salvatoris angelicis potestabilibus tremendo manum veretur apponere¹ : et filius plorationis æternæ, manu sacrilega, et ore polluto sacramentum, in quo vita æterna est, recipit, ipsumque sibi damnabiliter incorporare, aut potius incarcerare præsumit. Prius per penitentiam, et longum usum erat expianda omnis iniquitas, ut perveniretur ad cornu altaris, id est, ad tanti gratiam sacramenti. *Lavabo*, inquit, Propheta, *manus*

meas, id est, opera, et sic circumdabo altare tuum, Domine². Et idem : *Emitte lucem tuam, et veritatem tuam : ipsa me deduxerunt, et adduxerunt in montem sanctum tuum, et in tabernacula tua : et sic introibo ad altare tuum, Domine*³. Lavandi sunt equidem omnes interiores affectus. Nam in Levitico, antequam offeratur hostia, diligenter omnia ejus intestina lavantur⁴. Apparuit Dominus Moysi⁵, apparuit et Josue⁶, præcipiens utrique ut solveret calceamenta de pedibus suis : calceamenta quippe sunt de pellibus mortuorum animalium. Terribilis vero locus est, in quo Deo Patri ejus Unigenitus immolatur : ideo quisquis accedit ad tantæ sanctificationis ministerium, necesse prius habet deponere omnem immunditiam operum mortuorum. Res difficilis et ardua est, ministrare in sacerdotio, animas regere, et, juxta verbum Salomonis, mittere se in turbam populi, et alligare sibi peccata duplicia⁷. Verbum enim Domini est : *Sacerdos meus, qui unctus est, si peccaverit, delinquere faciet populum meum*⁸. Super quem locum B. Gregorius⁹ dicit : Scire sacerdotes debent, quod si peccata perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot subditos ad suæ perditionis exempla transmittunt. Et quis novit opera sua? quis scit *utrum amore, an odio dignus sit*¹⁰? Delicta quis intelligit? Prævum est cor hominis, et incrustabile¹¹, abyssus profunda, tenebrosa et inexplorabilis est conscientia peccatoris. Nam, ut de cæteris taceam, si discussero et scopavero spiritum meum, si laverò me nitro, et multiplicavero mihi herbam borith¹², sordibus intingit me Dominus (59). Sic a mortuo perit lavatio, sic lavo laterem, et dum plus sordes excutio, plures excussum inveniens, quos nondum plene, sicut debuì, planxi, mihi ex ipsa criminum recordatione sordesco. Ideo tanti sacramenti majestate deterritus, insufficientiam sanctitatis, quam ille gradus exigit, meticulosus allego. Certe Moyses jam electus in ducem populi, et ad Pharaonem mittendus : Jeremias¹³ etiam vocatus a Domino, ut populum rebellem erudiat, humiliter se excusant. Nec dubium est, quin

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(59) Differt hæc lectio ab originali sacræ Scripturæ. Vulgata sic habet : *Maculata es in iniquitate tua, coram me, dicit Dominus Deus*. Et LXX interpretes, nisi quod pro *in iniquitate* legunt *in iniquitatibus tuis* : ἐν ἀδικίαις σου. In Hebræo autem נכרת ערך לפני ד', *signata est iniquitas tua coram me*, etc. Ita Pagninus. Hebræi autem sic exponunt : *Iniquitas tua descripta est, vel impressa*. Et ut doctus inter ipsos exponit : « Ita est manifesta, ut illam negare non possis. » Quasi diceret : « Etiamsi coneris dissimulare tuam idololatriam, non falles me. » Sic Vatablus. Paraphrasis Chaldaica : « Quoniam si putatis prædari a peccatis vestris, sicut mundant nitro, et dealbant sapone, ecce quasi nota maculæ, quæ non mundatur, sic multiplicata sunt peccata vestra, coram me, dixit Dominus Deus. »

Syriaca versio sic habet : « Etiamsi nitro te dealbes, et plurimum sulphuris adhibeas tibi, cicatrices tamen impresserunt in te peccata tua coram me, dicit Dominus Deus. » Arabica : « Quamvis te nitro absterseris, et multum smegmatis adhibueris tibi, nihilominus contaminabo te coram me perversitatibus tuis, ait Dominus Deus tuus. » Lyranus in hunc locum : « Nitrum species est terræ, qua utuntur purgatores vestium : et deducitur a nitro, quia facit vestes nitidas. Borith autem significat saponem, qui similiter habet vim purgativam. Per ista intelligitur multiplicatio sacrificiorum veteris legis ad expianda peccata, quæ non valent ad hoc sine debita penitentia. » Legendus Hieronymus in illum locum.

⁹⁶ I Cor. 6. ⁹⁷ Matth. 27. ⁹⁸ Psal. 105. ⁹⁹ Judic. 15. ¹⁰⁰ Joan. 20. ¹ Matth. 3. ² Psal. 25. ³ Psal. 42. ⁴ Levit. 1. ⁵ Exod. 3. ⁶ Josue 5. ⁷ Eccl. 7. ⁸ Levit. 4. ⁹ Pastor. adm. 5. ¹⁰ Eccl. 9. ¹¹ Psal. 18. ¹² Jer. 17. ¹³ Cap. 2.

tantum præmineat sacerdotalis dignitas officio veterum Patrum, quantum res spei, substantia umbræ, quantum promissionibus exhibitio veritatis. Isaias vero, Domino quærenti quem mitteret, ministerio prædicationis se offerens, prius calculo purgatur altaris ¹⁴. Nemo enim aptus est ministeriis spiritualibus, donec sancti Spiritus ardore purgetur. Obreverendam hujus ministerii eminentiam, B. Marcus, cujus cor et linguam Dominus sancti Spiritus igne purgaverat, quasi tamen adhuc imperfectum suum sentiens pollicem sibi abscidit, ne ad sacerdotium cogeretur. Legimus, quod cum B. Ammonius ad regimen populi traheretur invitus, aurem sinistram ferro sibi radicitus secuit, dicens: » Lex divina neminem præcisa aure permittit fieri sacerdotem. » Reversi sunt ergo clerus et populi ad Timotheum tunc temporis patriarcham, qui Ammonium, non solum si auribus mutilatus, sed si naribus truncatus esset, propter sanctitatem ipsius censuit promovendum. Revertentibus illis, et iterum trahentibus virum Dei, atque cogentibus: « Linguam, inquit, meam, propter quam vobis placeo, si me ulterius cogitis, propriis dentibus amputabo; » et sic tandem sibi relictus est. Ad hæc Paulus Eremita, Antonius, Apollonius, Mutius, Hilarion, Paphnūtius, et uterque Macharius, et Arsenius, beatus etiam Benedictus, cæterique viri nominatissimi religionis, quorum memoria in benedictione est, nunquam gradum sacerdotii attigerunt; in sua tamen simplicitate salvati sunt. Sicut enim ¹⁵ B. Otilo Cluniacensis abbas in exhortationibus scribit, istorum singuli una hora diei, Dominicæ passionis, nostræque redemptionis beneficia quasi in fasciculum memoriæ devote ac fideliter colligebant, et sic in timore et humilitate, hæc ad fruendum suaviter, firmiter in sua conscientia recondentes, corpus Domini spiritualiter manducabant. Sic Dominus præcipit apostolis dicens: *Hoc facite in meam commemorationem* ¹⁶. Et adjungit abbas: « Sicut enim sacramentum quandoque indignus, sic rem sacramenti non recipit, nisi dignus. » Voce humana explicari non potest, cum quanta devotione confici, cum quanta cautela dispensari, cum quanta reverentia suscipi debet corpus Christi. Conficere vereor, quod affecto suscipere; nam cum utrobique ^D pura conscientia exigatur, tamen vita perfectior, et conversatio eminentior propter varias illius ordinis circumstantias a sacerdote requiritur. Utinam

A modernorum sanctitas tanta esset, ut æmulandæ virtutis exemplo nobis desiderabilem appetitum sacerdotalis gradus immitteret. Præterea Leviticus ordo non omnino immunis est ab onere, nam districte ad exactissimam tenetur observantiam honestatis. Unde Apostolus in Epistola ad Timotheum: *Diaconos, inquit, oportet esse pudicos, ut episcopos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes* ¹⁷. Ex quibus aperte colligitur, quod continentia, quod sobrietas, et circumspectæ vitæ custodia diaconis indicta sit; quod præcidenda est ab eis omnis ambitio, et omnia, in quibus temporalis lucri turpitudine versatur. Loquitur Dominus ad Moysen, dicens: Non eligatur sacerdos, aut Levita, nisi *qui dixerit patri suo et matri suæ: Nescio vos* ¹⁸. In quo amputatur non solum occasio culpæ, sed affectio parentelæ. Ideo et ego *elongavi fugiens* ¹⁹ a parentibus meis; nondum tamen in hac peregrinatione mea valeo ad plenum oblivisci populum meum et domum patris. Cum juxta institutionem Apostolicam ²⁰ pertineat ad ordinem Leviticum *ministrare mensis*; et nihilominus annuntiare *verbum Dei*: magnum mihi est, et super conatus meos sufficienter implere diaconum. Sæpe a juventute mea me domini mei Cantuarienses archiepiscopi monuerunt instantius, ut promoveri ad sacerdotium consentirem. Ego autem sollicitus exspectabam, ut vel opportuna exsilii vel martyrii occasio se offerret, quatenus exemplo B. Thomæ in arena hujus mundi pugnantibus devotus assisterem; beatique Laurentii vestigia humiliter adorans, Levitici gradus officium publice profiterer, et dicerem domino ac patri, si forte ad pugnam sine me festinaret: Quo progredieris sine filio, pater? quo sacerdos sine ministro properas? experiere certe utrum idoneum ministrum elegeris, cui commiseris Domini corporis et sanguinis consecrationem (60). Nobis enim diaconis consecratio illius salvatricis hostiæ committitur, non ut conficiamus, sed ut conficientibus humiliter assistamus. Et quæ absurditas est, si diaconi, et maxime archidiaconi in suo ordine perseverent? Nam hunc ordinem archidiaconatus canonica censura præscribit; et sicut episcopatus presbyteratus annexus est, sic et archidiaconis diaconatus ordo quadam consequentia inseparabili cœnuitur. Ideo simplices diaconi, urgente necessitatis vel utilitatis instantia juxta Carthagineuse concilium ad eminentiores ordines

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(60) Sic etiam legunt Maz. 4; Vall. Vict. 2 et 3; Dom et Merl. Solum Sorb. 1, habet *ministrationem*; sed male, propter ea quæ sequuntur in hac epist.: « Nobis enim diaconis consecratio illius salvatricis hostiæ committitur, non ut conficiamus, sed ut conficientibus humiliter assistamus. » Eodem etiam modo legitur in manuscriptis sancti Ambrosii, lib. 1 *De officiis*, cap. 41. Unde hic locus desumptus est,

maxime in quatuor sancti Ambrosii mss. antiquissimis et optimæ notæ, quos evolvimus, quorum duo sunt in bibliotheca Sancti Germani a pratis, alii duo in Victorina. Ita etiam habebatur in primis editionibus operum sancti Ambrosii, ut videre est in Basileensi apud Joannem de Amerbach, anno Domini 1492.

¹⁴ Isa. 6. ¹⁵ Trithem. *De viris illust.* ¹⁶ Luc. 18. ¹⁷ 1 Tim. 3. ¹⁸ Exod. 33. ¹⁹ Psal. 54.

²⁰ Act. 6.

possunt cogi; sed quod ad hoc de jure arctari possit archidiaconus, nunquam legi. Imo e diverso B. Gregorius²¹ præcipiendo decrevit Natalem episcopum Salonitanæ Ecclesiæ, et usu, et honore pallii destitui, quia Honoratum ejusdem Ecclesiæ archidiaconum invitum fecerat in presbyterum ordinari. Inter cætera vero, quæ circa similem casum scribit Simplicius papa Joanni Ravennati archiepiscopo, hæc verba leguntur²²: « Privilegium dignitatis metetur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. Ideoque denuntiamus, quod si posthac aliquid tale præsumpseris, et aliquem, seu episcopum, seu presbyterum, vel diaconum invitum facere posse credideris, ordinationes Ravennatis Ecclesiæ, vel Æmilix tibi noveris auferendas. » Salva vero pace et reverentia Gelasii papæ, hi qui in sacro eloquio exercitatos habent sensus, vel non approbant, vel reverentia filiali se excusant, quod ab eo scriptum est, ut videlicet illis, qui sacerdotium differunt, aut a susceptione illius ordinis se excusant, minores honoribus et stipendiis præferantur, ut honorem, quem fugerant, appetere nitantur, et quæstum. Sane non honor, aut quæstus debet esse ordinis occasio, sed Christi charitas, et animæ salus. Gregorius in *Registro*²³ quemdam episcopum comminando redarguit, eo quod archidiaconum suum reclamantem ad sacerdotium promovisset. Illi vero epistolæ quædam interserit, dicens: « Sicut justum est, ut nemo credere (61) compellatur invitus, ita censendum puto, ne quis a sui ordinis gradu desistere compellatur. » Porro dignitatis turbato ordine, archidiaconi hodie sacerdotibus præminent, et in eos vim et potestatem suæ jurisdictionis exercent. Eapropter archidiaconum in presbyterum promoveri non est honorem ejus augeri, sed minui. Licet enim in adeptione potioris gradus possit in quibusdam, sicut tetigimus, locum habere coactio, tamen quod quis a superiori statu descendere compellatur, expresso scimus contraire decreto. Sicut apertissime liquet ex epistola Gregorii papæ²⁴ ad Joannem Syracusanum episcopum, quæ sic incipit: « Quorundam ad nos relatione pervenit. » Et ex illo noto et solemnibus capitulo Augustini²⁵: « Displacet tibi. » Quomodo ergo destituetur quis à gradu, quem canonicè adeptus est, maxime cum ex ipsa destitutione decrescat? Nam in Cabilonensi concilio jure communi sancitum est ne quod aliquis legi-

A time obtinuit, nisi gravi culpa interveniente, amittat. Hic vero quædam honoris amissio est; nam, si diligentius attendatur archidiaconorum præeminentia, et depressio simplicium sacerdotum, quædam degradationis species est in archidiaconis ista promotio. Ut autem de jure civili quædam ad propositum a similibus inducamus, Ulpianus²⁶ disputans de curatore bonis dando, refert Cæssium scribere, neminem invitum cogendum fieri curatorem; et subjungit: voluntarius ergo quærendus est. Credo autem, quod sacerdotes animarum curatores sunt. Unde et Ambrosius dicit: « Necesse est ut munda sit sacerdotis manus, quæ salutem animæ curat. » Et Salomon: *Maximè peccata cessare faciet curatio*²⁷. Item compellere aliquem ad tirocinium, Justinianus²⁸ inter turpitudinis causas enumerat; nam et hoc ipsum crimen concussionis importat. Quæ ergo ratio est, ut archidiaconus sub tanto discrimine animæ sic ascendere aut potius descendere coarctetur? Apostolus quidem monet, ut unusquisque in sua vocatione permaneat²⁹. Et ad Ephesios³⁰ loquens juxta distributionem sancti Spiritus, in Ecclesia Dei officia diversæ professionis assignat, ut regina stans a dextris Sponsi multiplici varietate ordinum sit ornata. In figura hujus rei Dominus in libro Numeri³¹ circa tabernaculi ministerium diversa distinguit officia, ut sint alii Levitæ, alii Meraritæ, alii Gersonitæ, alii Caathitæ, alii vero Aaronitæ. Nec erat ibi ordinum alteratio, ut unus ordo ad alterum transiret, nisi hoc urgentissima ratio dispensationis exigeret. Postremo nullus sibi honorem, sed qui vocatur a Domino tanquam Aaron³²; et ideo forte adhuc inter Levitas, et non inter Aaronitas sors et conditio vestra esset, nisi Dominus dixisset vobis: *Amice, ascende superius*,³³ et sic vos pontificalibus infulis induisset. Benedictus autem Dominus, qui elegit vos in sacerdotem sibi, sufficientem et idoneum ad dandam scientiam salutis plebi ejus, ad prædicandum annum placabilem Domino, ad benedicendum populis in monte Garisim, efficacem convertere incredulos ad prudentiam justorum, et parare Domino plebem perfectam. Vidimus quamplures in Ecclesia Romana in ordine diaconatus usque ad ætatem decrepitam, et exhalationem extremi spiritus ministrasse. Certe dominus Cælestinus, qui hodie sedet, sicut ex ipsius ore frequenter accepi, in omni-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(61) Est hic error: nam pro credere debet legi crescere. Sic enim habetur in omnibus Gregorii exemplaribus tam editis quam mss. Sic etiam apud Ivonem Carnot., part. vi, c. 279. Ita et in mss. nostris Val. Dom. et Maz. 1, Sorb. 1 legit ascendere.

Quo anno scripta sit hæc epistola certo deeniri non potest; quia tamen Cælestinus III, S. P. de quo hic fit mentio, electus est ann. 1191. Richardus autem Lundoniensis obiit ann. 1198; inter hæc duo tempora scriptam esse conjicere possumus.

²¹ Lib. II Reg. ep. 15. ²² Dist. 74, c. Ubi ista. ²³ Lib. II, ep. 19. D. 74, c. Gesta. ²⁴ Lib. XI, ep. 34, D. 74, c. Quorundam. ²⁵ 23 q. 4, c. 34. Aug. ep. 204. ²⁶ L. IV, c. 7, l. 2. ²⁷ Eccle. 10. ²⁸ D. I. XLIX, 16, l. IV. ²⁹ I Cor. 7. ³⁰ Cap. 4. ³¹ Cap. 3. ³² Hebr. 5. Luc. 14. ³³ Luc 14.

cio levitæ sexaginta quinque annos expleverat, antequam ipsum Dominus in summi pontificatus apicem sublimasset. Quare invitamur ad sacerdotium inviti? Certe Josue ²⁶ ponit in optione populi Israel servire diis Mesopotamiæ, sive Deo. Et nos quidem liberi sumus; *non enim accepimus spiritum servitutis, sed spiritum qui ex Deo est, in quo clamamus: Abba, Pater* ²⁸. — *Ubi autem spiritus Dei, ibi libertas* ²⁹. Si in hoc spiritu Deus Pater est, et nos ergo filii. Si autem filii sumus, et liberi testimonio Christi vocati per Christum in libertatem gloriæ filiorum Dei, ut simus filii et hæredes ²⁷, filii quidem Dei per Christum, hæredes autem Christi per Deum. Nemo igitur, quæso, archidiaconos invitos ordinare præsumat; coacta enim servitiâ Dominus non acceptat, Nimirum obsequia, quæ Deo impendimus, non ex opere sed potius ex voluntate pensantur. Scio autem quis dixerit: *Voluntarie sacrificabo tibi* ³⁰. Et ego quidem homo sum, non asinus, ut spontaneus inviter ad onera, non compellar invitus. Solet quidem gentilium tyrannorum profana et efferata crudelitas sacrificandi necessitatem violenter indicere Christianis. Ego vero Christianus ad sacerdotium forte cogi potero, sed citra liberæ ac devotæ voluntatis arbitrium nullis unquam altaribus immolabo. Vale.

EPISTOLA CXXIV.

AD WALTERUM ARCHIEPISCOPUM ROTHOMAG. (62).
[A. D. 1195.]

ARGUMENTUM. — *W. Rothomag. archiepiscopus, exstantem ab Ecclesia sua consolatur, ejusque suam justam fuisse contra obtractatores tuetur.*

Reverendo Patri et domino WALTERO Dei gratia archiepiscopo Rothomag., suus PETRUS Blesen. Ba-

thon. archidiac., salutem et inter adversa constantiam.

Dum inter principes nostros grassaretur immanis hostilitas (63), vos tanquam mediator, tanquam angelus pacis, varios inter meatus et laboriosos frequentissime fecistis excursus. Eo tempore de pace aut turbatione vestræ Ecclesiæ, nec etiam tenuissimus sermo erat. Triumphastis tandem de proposito, et per industriam vestram in tempore iracundiæ fuistis reconciliatio. Tunc primum rumor insonuit, quod adhuc Ecclesia vestra tempestatis antiquæ turbinibus vexaretur. Supervenerunt alii firmiter asserentes, quod dominus rex ad omnem unguem dissensionis illius scrupulum complanasset. Fuerunt etiam, qui dicerent: vos de provincia Rothomagensi egressum in Alemantiam transmigrasse (64). Postremo retulerunt mihi secretius quidam de familiaribus vestris, quod dominus rex vos de partibus illis revocarat, et ad vestræ voluntatis arbitrium pacem Deo, et vobis honorabilem devotissimus offerebat. Tanta rumorum varietate suspensus inter eventus ambiguos anxius æstuabam. Scriptum est enim, rumoribus credi oportere, et non oportere. Quidquid autem cœlestis dispensatio de vestra peregrinatione decrevit, mihi accessisset ad votorum plenitudinem si solatium vobis in hoc vestræ desolationis itinere præstitissem. Scio quam meritorium et commendabile sit apud Deum et homines, comitivam præstare amicis afflictis, et maxime dominis, ut quibus in prosperis communicavimus, compatiatur et in duris. Peregrinante Noemi, Ruth Moabitibus ab ejus latere non recessit ³¹. Quærit Hieronymus ³², quid propter hoc retribuerit ei Deus? et subjungit:

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(62) Is est qui ab omnibus historicis appellatur Walterus de Constantiis, natione Anglus, qui primo fuerat canonicus Rothomagensis, tum Oxenefordensis archidiaconus, exinde episcopus Lincolnensis ann. 1183, postremo post Rotrodum Rothomagensis archiepiscopus ann. 1185, vir sane magnus, et ob id utrique regi Angliæ Henrico II et Richardo gratissimus. Et primo quidem cum esset canonicus Rothomagensis, vices cancellarii egit apud Henricum II ex Radulfo de Diceto in *Imaginibus histor.* ad annum 1173, his verbis: « Adulfus de Varnevilla Rothomagensis sacrista, thesaurarius Eboracensis, constitutus est Angliæ cancellarius. Qui modum vivendi parum a privato dissimilem, quem prius semper habuerat, non immutavit, malens Waltero de Constantiis canonico Rothomagensi vices in curia regis committere quam circa latus principis militantes expensis profusioribus, lautioribus mensis, ad sui nominis gloriam propagandam per dies singulos invitare. » Richardo autem quam fuerit charus hinc elucet, quod cum in expeditione Jerosolymitana jam in Sicilia pervenisset, litterasque ab Elconora matre et a primoribus regni contra Guillelmum Eliensem cancellarium, et regni administrum querimoniis plenas accepisset, Walterum archiepiscopum in Angliam remisit, ut una cum cancellario regnum administraret. Postmodum ex-

pulso conspiratione primorum regni cancellario, ipse Walterus a regina matre et comite Moritonia regis fratre cancellarius, supremusque regni administrator institutus est. Verum reverso ex itinere Jerosolymitano Richardo rege, et restituito in pristinam dignitatem Eliensi episcopo, Walterus ad sui administrationem archiepiscopatus reversus est: quo per annos xxiii sapienter administrato, obiit anno 1208.

Notandum hic occurrit in pluribus exemplaribus legi Willelmum, vel Willermum pro Waltero, sed corrupte, cum nullus hoc tempore legatur archiepiscopus Rothomagensis Willelmus nomine; sed est error amanuensium, qui historiarum ignari decepti sunt littera W. quam Willelmum denotare arbitrati sunt.

(63) Loquitur de bello inter Philippum Augustum, et Richardum, quod acriter in Northmannia hoc tempore gestum est, scilicet postquam uterque ab expeditione Jerosolymitana rediisset. De hoc bello omnes historici passim loquuntur. Quod autem hic ait Blesensis, Walterum fuisse mediatorem inter ambos reges, idem testantur scriptores Angli et maxime Rogerius ad annum 1194, qui inter arbitros pacis cum regibus conciliandæ Walterum nominat.

(64) Non in Alemanniam, sed Cameracum sese

²⁶ cap. 24. ²⁸ Rom. 8. ²⁹ II Cor 3. ²⁷ Rom. 8.

³⁰ Psal. 53 ³¹ Ruth. 1. ³² Ep. 25 ad Paulam.

« Christus ex ea nascitur. » Experimento noverunt Ecclesiæ nostræ nuntii missi frequenter ad dominam reginam, penes quam eo tempore conversabar Vos etiam scire credideram quanto zelo, quantaque industria vestrorum sæpius æmulatorum machinamenta frustassem. Teste Petro capellano ejus et canonico nostro, quia vos et causam vestram multiplice ratione tuebar, ita quandoque excaudit in me, ut verecundiæ muliebris oblita in spiritu Hecates vel Tisiphones contra me probris et contumeliis intonaret. Nunc etiam dominus Cantuariensis ægre fert absentiam meam, gratanter acceptat consortium meum, eique videtur honesta et utilis mea conversatio circa eum. Sive cum eo sum, sive cum

A domino rege, vel cum alio sum, anima mea vobiscum est. Sane Jonathas cum patre suo Saul corporaliter versabatur, et erat anima ejus cum David⁴¹. Cum autem Chusi Arachites David fugienti a facie Absalon⁴², vellet præstare comitivæ solatium, remisit eum cum Sadoch et Abiathar sacerdotibus, sciens quod residentia eorum circa Absalon fructuosior esset sibi, sicut postea rei exitus declaravit. Viderit prudentia vestra, quid expediat vobis, et mihi. Ego in vespera vitæ meæ sum. Votivum mihi est, novissimos dies meos offerre Altissimo, qui dies antiquos perdidit, quia perditæ vixi. Utinam sic curratis, non quasi in incertum; sic pugnetis, non quasi aera verberans; sic cor vestrum stabi-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

recepit Gualterus, scilicet quia regi Francorum Philippo et Richardo regi Angliæ inter se dissidentibus conditiones quasdam, quæ ipsi parum æquæ videbantur, admittere volebat. Postea vero ab hisdem regibus rejectis illis conditionibus, pacifice revocatus est, damnaque Waltero, et Rothomagensis Ecclesiæ patrimonio illata resarcita sunt. Et quidem ex parte regis Francorum, qui ad eum revocandum decanum Tironensem et camerarium suum misit Cameracum cum his litteris, quæ referuntur a Radulfo ad ann. 1196 :

« PHILIPPUS rex Francorum W. Rothomagensi archiepiscopo.

« Memores sumus, quod dilectos et fideles nostros Anselmum decanum Tironensem, et Ursonem camerarium ad vos transmisimus, per quos vobis nostra voluntas innotuit, videlicet quod in nostro eratis amore et gratia, et quod vobis Andeleium, et aliam terram vestram, et alia quæ ad vos pertinebant, libere reddideramus. Illud idem vobis mandamus, et in ampliori gratia et amore de die in diem proficitis. Pro certo etiam vos scire volumus, quod si in terram nostram venire volueritis, terra nostra vobis et omnibus vestris patens est et parata, sicut specialissimis clericis nostris et amicis. » Quid autem dederit Philippus pro compensatione damnorum Ecclesiæ Rothomagensi illatorum, non constat apud scriptores. Certum tamen est plene ab eo satisfactum, ut indicat charta illa Walteri, quam e chartophylacio regis asservato in capella regia Parisiensi producimur :

« Charissimo domino PHILIPPO Dei gratia illustri Francorum regi W. dignatione divina Rothomagensis Ecclesiæ minister, salutem, gratiam, et omnipotentis Dei benedictionem.

« Noverit excellentia vestra satisfactum esse nobis, canonicis nostris, et cæteris ecclesiasticis personis omnibus de provincia nostra plenarie ad honorem Dei, et Ecclesiæ nostræ, et nostrum, super universis damnis per vos, et vestros, et eos, qui ad vos pertinent, nobis illatis. Et quod nos et prædictæ personæ omnes tam Andel. quam omnium reddituum et aliarum rerum nostrarum plenam habemus restitutionem. Et ideo interdictum sub quo terram vestram in provincia nostra concluderamus, relaxavimus, et quietamus in perpetuum vos, et vestros, et universos, qui ad vos pertinent, de universis rebus illis, quas de rebus nostris et Ecclesia de terra domini regis Angliæ in provincia nostra cepistis ante vigiliam S. Nicolai anni Dominicæ Incarnationis millesimi centesimi nonagesimi quinti; nec propter hoc aliquid a vobis, aut a vestris exigemus, nec in quodam vos mittemus super hoc, nec vexari a subditis nos permittemus. Hoc autem

B scripto præsentî cum appositione sigillorum tam nostri quam Ecclesiæ nostræ capituli protestamur. » In aliis tamen litteris, quas scripsit ad amicum suum Radulfum decanum Lundoniensem, quæ habentur apud eundem Radulfum, ann. 1196, significat ex lege compositionis inter Franciæ et Angliæ reges initæ, Rothomagensis Ecclesiæ (in damnorum suorum recompensationem annuo et perpetuo quingentarum librarum redditu fuisse ditatam.) Credibile tamen est has quingentas libras annui redditus datas esse a rege Franciæ, cum constat eodem tempore a rege Angliæ pro eorundem damnorum compensatione datos fuisse trecentos modios vini Ecclesiæ Rothomagensi, ut testatur hæc charta, quam habuimus beneficio V. Cl. D. d'Herouval, in hunc modum :

« Donatio Ricardi regis Angliæ Ecclesiæ Rothomagensi pro damnis tempore belli illatis.

« RICHARDUS Dei gratia rex Angliæ, dux Northmanniæ et Aquitaniæ, et comes Andegaviæ, archiepiscopus, episcopis, etc.

« Sciat nos concessisse, et in perpetuam elemosynam dedisse Deo et Ecclesiæ B. Mariæ de Rothomago, pro anima nostra, et antecessorum nostrorum, et successorum, et pro anniversario nostro, et pro restauratione amissorum et damnorum, quæ dominus noster Philippus rex Franciæ fecit archiepiscopo et Ecclesiæ Rothomagensi, tempore guerræ inter nos et præfatam regem, trecentos modios vini percipiendos singulis annis in modiatione nostra Rothomagensi, per integra dolia, sicut ea recipere solemus, et talis vini quale recipere solemus in modiatione nostra; ita videlicet quod archiepiscopus ad usus proprios habeat de eodem vino centum modios singulis annis, et canonici ad usus suos et communiam suam habebunt reliquos ducentos modios vini. Si vero præfata modiatio nostra non poterit sufficere ad percipiendos trecentos modios vini, præfatus archiepiscopus et canonici percipient pro singulis modis vini qui defuerint, viginti solidos Andegavenses a nobis et hæredibus nostris, donec integre perficiantur trecenti modii vini. Et illos denarios percipient de redditu nostro Rothomagensi. Datum Rothomagensi anno regni sexto. » Appensa sunt autem huic instrumento duo sigilla, in quorum altero legitur scriptum nomen integrum Walterus. Verum non diu perduravit concordia illa inter Richardum et Walterum: paulo post enim gravis inter eos exorta est dissensio propter villam Andeliam, quæ erat patrimonium Ecclesiæ Rothomagensis; sed de hac re fusius loquar infra ad epistolam 158. »

Scripta est hæc epistola ann. 1195, quo scilicet Cameracum sese receperat Walterus.

⁴¹ I Reg. 16. ⁴² II Reg. 45.

liatis in Domino, ut sitis inter filios excussorum ⁴³. A Dilligenter deliberate vobiscum, et juxta evangelicam parabolam ⁴⁴ sedentes, prius computate sumptus, et videfe, si ei possitis cum decem millibus occurrere, qui cum viginti millibus venit ad vos. Qui ergo arripuistis opus fortitudinis, fundate intentionem vestram in lapide adjutorii, stabilite vos in fundamentis Sion, et animum vestrum adversus omnes persecutiones et injurias ad solidum conquadretis. Videte quod solus Christus, qui summa justitia est, sit in causa tanti propositi. Verbum enim B. Petri est: *Si pro Christo patimini, beati* ⁴⁵. Et adjungit: *Nemo ex vobis patiat, ut fur, aut alienorum appetitor* ⁴⁶. Mortem siquidem pretiosam facit in confessoribus vita, in martyribus causa. In omnibus ergo vexillum Christi, et titulum innocentiae ^B præferatis. Novi magnanimitatem vestram; et scio, quia vestro magno cordi nihil est magnum, nihil grave vel arduum. Ecclesia quidem, quæ est mater nostra, libera est, sed hodie cogitur ancillari cum Agar ⁴⁷. Ideoque migratis, ne videatis Ecclesiæ vestræ mala, sicut propheta ⁴⁸ lamentatur, et dicit: *Migravit Judas propter afflictionem et multitudinem servitutis*. Sed cum Daïhan et Abiron turbæ populares absorbeantur a terra ⁴⁹, et descendant in infernum viventes, qui irritare præsumunt Aaron sanctum Domini, qui insurgunt adversus Dominum, et adversus Christum ejus. Jam per ipsos operatur Antichristus mysterium iniquitatis. Vos autem viriditer agite, et confortamini, recolentes, quod in ^C Proverbiis legitur, quia nomen Domini *maxima fortitudo* ⁵⁰; *justus autem de angustia liberabitur, et tradentur impii pro eo* ⁵¹. Ipsi nunc jaçant se prævaluisse in vanitate sua, quorum gaudium, ut verbo Job utar, est *ad instar puncti* ⁵², *quorum finis interitus* ⁵³, *quorum sepultura sepultura asini* ⁵⁴, quorum retributio ignis et vermis. Inauditum est quod Ecclesiæ persecutores ultricem illius manum evaerint, qui potentes potenter punit, qui semper superborum et sublimium colla propria virtute calcavit. Nam si ad tempus supra dorsum justii fabricare peccatores permittit, ei coronam gloriæ ex ipsa impiorum malleatione componit. De his autem, qui sacerdotibus Domini sunt rebelles scribit Amos propheta ⁵⁵, et dicit: *Uxor tua in civitate fornicabitur, filii ac filiarum tue in gladio cadent, terra tua in funiculo metietur. In terra polluta morieris, et populus tuus de terra sua captivitate migrabit*. Quidam de familiaribus nostri principis fugam vestram detractorie arguunt, et ea quæ vobis dicitur amor justitiæ elationi mentis ascribunt. Sic de suorum dentium sanitate gaudeant, sicut ista ex affectu filiali pronuntiat. Certe nemo sapiens vestrum

⁴³ Phil. 3. ⁴⁴ Luc. 14. ⁴⁵ I Petr. 3. ⁴⁶ Ibid. 4. ⁴⁷ Gal. 4. ⁴⁸ Thren. 1. ⁴⁹ Num. 16. ⁵⁰ Prov. 15: ⁵¹ Prov. 11. ⁵² Job. 20. ⁵³ Phil. 3. ⁵⁴ Jer. 22. ⁵⁵ Cap. 7. ⁵⁶ Matth. 10. ⁵⁷ Joan. 6. ⁵⁸ Act. 9. ⁵⁹ Hebr. 12. ⁶⁰ Isa. 61. ⁶¹ Prov. 8. ⁶² Petr. 5. ⁶³ II Cor. 1. ⁶⁴ Rom. 1. ⁶⁵ Cap. 51. ⁶⁶ Joan. 13. ⁶⁷ Isa. 14. ⁶⁸ Matth. 8. ⁶⁹ Lib. VII *De Trin.*

Arca fœderis ⁷⁰ quandoque ab allophylis capta et A posita juxta Dagon a virtutibus non cessavit, tandemque in Jerusalem cum multa exultatione reducta est. Rogo igitur, ut non deficiat nobilis conscientiæ vestræ status, sed ponite cor vestrum super vias vestras. Si audieritis superbiam Moab ⁷¹, scitote, quia major est superbia ejus, quam fortitudo ejus. Sane, in quo judicio quis judicaverit, judicabitur, et mensuram recipiet pro mensura. Spiritus Sapientis est, qui dicit : *Per quæ peccavit quis, per hæc et punitur* ⁷², Pharaë submersus est, qui submerserat infantes Hebræos ⁷³. Goliath occisus est gladio, quo David appetierat ⁷⁴. Aman in cruce suspensus est, quam paraverat Mardochæo ⁷⁵. Si vestra spes in Christo radicata est, convalescet ad palmam, fructificabit ad gloriam. Deus autem, qui vos virtute præcinxit ad bellum assistendo, instruendo, confortando vos promoveat ad triumphum. Vale.

EPISTOLA CXXV.

AD EUMDEM.

ARGUMENTUM. — *Monet eundem, ut in exsilio suo otium sedulo fugiat, lectionique divinarum litterarum et orationibus, quarum utilitates hic describit, vacet.*

Reverendo Patri et domino WALTERO Dei gratia Rothomæg. archiepiscopo, suus PETRUS Blesen. Bathon. archidiaconus, salutem et desolationis solatium.

Monueram vos frequentibus epistolis ab occupatione curiali desistere et redimere *tempus, quia dies mali sunt* ⁷⁶; nescio tamen, si commonitorias illas receperitis; mihi enim non nisi semel, et breviter respondistis. Benedictus autem Dominus, quia tandem extorsit necessitas, quod non poterat oblinere devota supplicantis humilitas. Detinebant vos, administratio dignitatis regisque familiaritas, et cætera, sicut Apostolus dicit, impedimenta hujus mundi, quæ, quasi compedes aurei, etsi minus displiceant, magis nocent. Non sustinet Dominus tempus pœnitentiæ debitum curiositati ulterius indulgeri, et quem lectioni et orationi vacare divina mansuetudo monuit, coactio ejus violenta induxit. Sic loquitur Dominus per prophetam : *Vivo ego, dicit Dominus, quia in manu forti, et brachio extento, et in furore meo regnabo super vos, et subjiciam vos sceptro meo, et inducam vos in vincula fœderis mei* ⁷⁷. *Donum quidem Dei perfectum est, et descendens a Patre luminum* ⁷⁸, quacunquē ex causa vacare et videre quam suavis est Dominus ⁷⁹. Quia ergo exercitatum habetis in sacro eloquio intellectu, habeatis in tribulatione malorum et dolore sacræ Scripturæ solatium. Scriptura est cithara David,

per quam Saulis insania temperatur ⁸⁰. Scriptura est vomer Samgar aratorius ⁸¹, quo terra nostri cordis excolitur, quo sexcenti sternuntur Philistæi, et in fugam alii convertuntur. Hæc est maxilla asini, in qua Samson sitiens reficitur, et mille allophylis occiduntur ⁸². Sit ergo sacra lectio vobis cibus, gladius, medicina, requies. Cibus, *quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei* ⁸³; nec tantum cibus, sed vita et spiritus, sicut Veritas dicit : *Verba quæ ego loquor, spiritus et vita sunt* ⁸⁴. Hæc est mensa tabernaculi contra aquilonem posita ⁸⁵, ut quisque omnes tentationes in ea securas excipiat, sicut scriptum est : *Posuisti in conspectu meo mensam adversus eos, qui tribulant me* ⁸⁶. Si autem consistant adversum vos castra, si exsurgat adversum vos prælium, sit in manibus vestris gladius Spiritus sancti, quod est verbum Dei. Si infirmantur genua vestra, si dissolutæ sunt manus, si moti sunt pedes, si effusi sunt gressus vestri, confidite quia verbo Domini cœli firmati sunt. Si anima obdurescit ad lacrymas, et cœlum æneum dederit Deus, ut ros spiritualis, aut pluvia non descendat, emittet Dominus verbum suum et liquefaciet ea, et in verbo emittet spiritum, et fluent aquæ; imo fluent aromata ipsius, ut conversatio vestra, et vestrorum odorem suavitatis effundat. Non sitis in exsilio otiosus, nisi negotium animæ otium censeatis. Otium enim sine litteris, Hieronymo teste, mors est, et vivi hominis sepultura. Vacatio a sollicitudinibus sæculi, otium est, de quo Salomon dicit ⁸⁷ : *Sapientia scribitur in otio, et qui minorantur actu percipiunt eam.* Ideo discipuli Domini in Sabbato, in die scilicet otii, transeuntes per sata fricabant spicas, et vescebantur eis ⁸⁸. Subtiliores enim sententiæ de occultis educuntur in tempore cessationis, quibus animæ saginantur. Porta, quæ in Ezechiele ⁸⁹ respiciebat ad Orientem, non aperiebatur, nisi in Sabbato. Anima enim sabbatizante a concupiscentiis sæculi, Sapientia Dei liberius inquirenti se aperit, familiarius autem pariter conversantur contemplatio et oratio. Urgente namque necessitatis instantia, viriliter ad orationis arma currendum est. Nam Israel miseriarum cumulo ingruente ad tabernaculum fœderis properabat. Orationis efficacia magna est. Iratus erat populo suo Dominus ⁹⁰, stetitque Moyses in confractione, et placatus est Dominus. Pugnabat Israel contra Amalech, Moyse erigente manus prævalebat Israel, eo autem remittente manus Amalech obtinebat ⁹¹. Quidam justus credens se orationibus a malignitate detrahentium liberari dicebat : *Pro eo, ut me diligere, detrahebant mihi; ego autem orabam* ⁹². Quam multum valeat deprecatio justis, manifestat Eliæ ora-

⁷⁰ I Reg. 5. ⁷¹ Jer. 48. ⁷² Sap. 11. ⁷³ Exod. 14. ⁷⁴ I Reg. 15. ⁷⁵ Esther 7. ⁷⁶ Ephes. 5. ⁷⁷ Ezech. 20. ⁷⁸ Jac. 2. ⁷⁹ Psal. 45. ⁸⁰ I Reg. 16. ⁸¹ Jud. 3. ⁸² Jud. 15. ⁸³ Matth. 4. ⁸⁴ Joan. 6. ⁸⁵ Exod. 26. ⁸⁶ Psal. 22. ⁸⁷ Eccl. 58. ⁸⁸ Matth. 12. ⁸⁹ Cap. 46. ⁹⁰ Psal. 105. ⁹¹ Exod. 17. ⁹² Psal. 108.

tio, qui cœlum pro arbitrio suo ad beneficium A pluvix claudit et aperit⁹². Oratio, quæ assidue fiebat ab Ecclesia pro Petro, eum a vinculis liberavit. Et Christus Apostolis dicit : *Vigilate, et orate*⁹³. Vidua ab aliquo iudice de adversario suo, mediante orationis instantia, obtinuit ultionem. Amicus evangelicus importunitate tres panes obtinuit⁹⁴. In Ecclesiastico de oratione scriptum est : *Oratio humilis penetrat nubes, et non discedet, donec aspiciat eum Altissimus*⁹⁵. Oratio autem suas circumstantias habet, instantiam, humilitatem, jejunium, et cætera munimenta virtutum. Propterea propheta dicit : *Sicut pullus hirundinis, sic clamabo, meditabor ut columba*⁹⁷. Unum noveritis, quia non nisi in oratione ejicitur dæmonium, quo vexamur⁹⁸. Vos ergo sicut Apostolus dicit : *Sine intermissione orate*⁹⁹, B quoadiu persectio non est intermissa. Invalescente enim oratione cessabit quassatio; publicanus justificatus descendet, absolvetur peccatrix, et Chananæa dicitur : *Fiat tibi sicut vis*¹⁰⁰. Ego autem in omnibus Ecclesiis, quibus vinculo fraternitatis, aut familiaritatis constrictus sum, orationum suffragia vobis devotus imploro.

EPISTOLA CXXVI.

AD R. GLOCESTRÆ ABBATEM (65).

ARGUMENTUM. — *Odonis nobilissimi viri in episcopum Parisiensem ex cantore Bi uricensi electi vitam moresque, quod R. abbas petiverat, describit.*

Reverendo Patri et Domino R. Dei gratia Glocestriæ abbati, P. Blesensis Bath. archid., salutem in eo sine quo non est salus.

Queritis, utrum novum hunc Parisiensem epi-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(65) Monasterium illud est in civitate ejusdem nominis in diocesi Wigorniensis, et situm est super flumine S. brina. Fuit primum ab Osrico rege Northumbriorum fundatum sub an. Christi 700, inquit Spelmannus et Godwinus. Verum his antiquior Willelmus Malmesburiensis lib. iv *De gestis pontificum Anglorum*, scribit ejusdem regis (quem vocat Elfredum) filiam nomine Elfredam cum conjugæ suo Ethelredo rege Merciorum monasterium illud ædificasse. Idem habet Joannes Bromton ad an. 908. Sed cum paulo post a Danis vastatum et eversum fuisset, desertum jacuit usque ad tempora Aldredi Eboracensis archiepiscopi, qui prius fuerat Wigorniensis episcopus. De hac re ita Simeon Dunelmensis : « Ann. 1058, Aldredus Wigorniensis episcopus ecclesiam, quam in civitate Glaworna (Glocestriam intelligit) a fundamentis construxit, in honorem principis apostolorum Petri honorifice dedicavit, et postea regis licentia Wlstanum Wigornensem monachum a se ordinatum abbatem constituit ibidem. » Hæc eadem habet Radulfus de Diceto in *Abbreviationibus chronicorum* ad an. 1058.

(66) Petro Lombardo theologorum sui temporis principi successit Mauricius humili apud Soliacum oppidum ad Ligerim loco natus, qui scientia et virtutibus ad hanc dignitatem evectus est. De eo sic monachus Antissiodorensis in *Chronico* : « Floret Mauricius Parisiensis episcopus, qui ob industriam et litteraturam eximiam, et disertitudinem linguæ præcipuam, de infimo magnæ paupertatis ad ponti-

calis demum evectus est apicem dignitatis. Hic inter præclara opera sua ecclesiam, cui præerat, a fundamentis extruxit, duosque pontes lapideos condidit, alterum super Sequanam, alterum super Matronam. » De ejus electione ad episcopatum, et iis, quæ in ejus obitu contigerunt legendi auctores hujus temporis, et inter alios Cæsarius Heisterbakenensis monachus, *Dialogorum* lib. vi, cap. 19; et lib. ix, cap. 45. Jacobus de Vitriaco *Historiæ occidentalis*, lib. ii, c. 38; et Rigordus in *Gestis Philippi Augusti*. Rexit Ecclesiam Parisiensem summa cum laude per annos 32, obiitque anno Christi 1196 apud S. Victorem, quo paulo ante obitum se receperat cum canonicis, ut liberius Deo vacaret, et se ad reddendam villicationis suæ rationem serius præpararet. Jacet in medullis chori ejusdem ecclesiæ Sancti Victoris. De ejus etiam obitu ita *Chronicum* ms. Joannis a S. Victore ad an. 1196 : « Tunc obiit Parisiensis episcopus bonæ memoriæ Mauricius, qui plurima monasteria in diocesi Parisiensi fundavit, scilicet Herivallem [Herivaux] de ordine S. Victoris Paris. et Hermerias [Hermières près Lagny] prope Latiniacum ordinis Præmonstratensis. Item monasteria sanctimonialium de Hedera [Hierre], et sanctimonialium de Giffo [Gif.] Aliis abbatibus et religionis multa dedit. Sepultus est apud S. Victorem in choro, et ejusdem loci in morte canonicus effectus est. Cujus super pectus hoc scriptum est jussu ejus : *Credo quod Redemptor meus vivit* (Job xix), etc. »

⁹² Jac. 5. ⁹³ Matth. 26. ⁹⁴ Luc. 11. ⁹⁵ Eccli. 35. ⁹⁶ Isa. 58. ⁹⁷ Matth. 17. ⁹⁸ 1 Thess. 5. ⁹⁹ Matth. 15.

omnium, sed non suis, et commendabili quadam intrusione adeptus est dignitatem, quæ tanto eum sequebatur instantius, quanto eam humiliter fugiebat. Circa primitias studiorum ejus, et tyrocinia militiæ scholaris adhuc infirma et rudia novi eum, et devote dilexi Parisios, ubi magis spirituali unctione, quam eruditione magistrali puer litteras rapiebat. Nam inter exercitia liberalium facultatum doctrina cœlestis meliora ei charismata influebat. Propterea super senes intelligens, pueritiæ dies antiquabat moribus, tempora præveniebat meritis, et quod deerat ætati, virtutibus compensabat. Sæpe retulit mihi secretius Petrus quidam de Verno pædagogus ejus, discipulus autem et familiaris meus, quam sollicita, quam devote, occulte tamen, et raptim se in operibus pietatis adhuc puerulus exercebat. Eleemosynas vero frequenter condiebat lacrymis, et pietatis adipe, holocausta misericordiæ impinguabat. Pueritiam salutaverat, cumque jam in ejus facie pubescentis adolescentiæ lanugo vernaret, sedem apostolicam visitavit, eo scilicet tempore quo Gregorius octavus successit Urbano. Eram tunc in curia, et vidi, nec invidi, quod honor ei a summo pontifice, Patribusque conscriptis exhibitus non multum inferior episcoporum reverentia videbatur. Sane Spiritus sanctus bonarum mentium institutor, virtutum plantaria in eo multiplicabat usque in virum perfectum. Videns autem, quæ a Deo donata sunt ei, cœpit supererogare collatis. Cumque vas suum in sanctificatione et honore ab infantia possedisset, insolentiam tamen carnis, et extraordinarios ejus motus, quadam præminentis auctoritate cohibens, ipsam vigiliis, jejuniis, disciplinis ancillari cogebat. Sciebat enim continentiam optimam esse balsami speciem, quæ carnem a corruptione conservaret. Alii currentes ad diripiendam prædam hujus sæculi, quæstum reputant pietatem; iste vero uberem redditum, quem in Anglia possidebat, prudenti consideratione dispersit, dedit pauperibus, tresque scholares indigos quidem, sed industrios et honestos propria exinanitione ditavit. Cæterum fidejussor pauperum Deus aliud ei beneficium tempestivum non sine magna fenoris accessione redhibuit; et quia super pauca fidelis fuerat, eum supra multa constituit. Qui ergo, sicut lignum

A quod ad humorem mittit radices, in Ecclesia Bituricensi fructificari cœperat, nunc Parisios a Domino transplantatur, ut fructum plus afferat, ut lucerna super candelabrum posita gloriosius cunctis irradiet, cujus lumen sub humilitatis modio sollicitus a communis famæ palpebris abscondebatur. In episcopum denique consecratus (67) nomen suum, sicut publice dicitur, operibus interpretari non cessat, fidelisque sequester inter Deum et homines vota populi offert, et populo gratiam Dei refert, vigiliantia jugi reducens in viam justitiæ, quos inde versutus impostor abduxerat. Bituric. archiepiscopi frater est (67'), atque de illustrissimis principibus origine trahens, hinc regis Angliæ consanguineus, inde Francorum regem linea generis propinquiore contingit: suæ tamen fastigium parentelæ nobiliore quadam animi generositate fastidit, et ex ipsius contemptu, judicio eorum, qui rectius sapiunt, sui generis eminentiæ plurimum superaddit. Vale.

EPISTOLA CXXVII.

AD ODOXEM PARISENSEM EPISCOPUM.

[A. D. 1197.]

ARGUMENTUM. — *Petit amicitiam cum Odone novo episcopo a pueris contractam confirmari, eumque hortatur, ut suo officio episcopali faciat satis.*

Reverendo Patri et domino Odoni Dei gratia Parisiensi episcopo, suus P. Bles. Bath. archid., salutem, et si quid dulcius aut desiderabilius est salute.

C Inter desiderabilia hujus mundi quadam speciali affectione versatur in votis meis ire et videre desideratissimam mihi faciem vestram. Credo enim, quod conscientia secure Deo cantare possitis cum propheta David: *Qui timent te, videbunt me, et lætabuntur* 1. Sed distantia interveniente locali, clausura etiam maris, et prohibitione majorum, coarctatur propositum æstantis affectus citra limites facultatis. Teste Apostolo, charitas nunquam excidit: ideoque confidentius peto ut illa dilectio, quam mihi tenerior ætas primitiavit in vobis (68), a suæ originis integritate non claudicat, sed aspirante dignatione vestra in commercium mutæ charitatis, et contractum amicitie fortius convalescat. Sitis quæso successor et continuator illius gratiæ, quam proximi et intimi vestri mihi super omnem

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(67) De Odonis vita et rebus gestis vide inter *Patrologiæ* tomos mox edendos, ad annum 1208. EDIT. PATR.

(67') Hic est Henricus de Soliaco primum monachus et abbas Caroli loci ordinis Cisterciensis, tum post Guarinum electus archiepiscopus et patriarcha Bituricensis, anno 1183. Ubi consecratus est a Lamberto cardinali archiepiscopo Mediolanensi quondam Bituricensis Ecclesiæ archidiacono, qui postea fuit summus pontifex Urbanus III. Qui eum in quodam diplomate vocat providum, discretum, moribus et genere similem. Propterea illum S. R. E. cardinalem et apostolicæ sedis per Bituricensem

provinciam legatum instituit. Obiit autem anno 1199 ex Rigordo et ex anonymo auctore *Historiæ archiepiscoporum Bituricensium*, qui et hæc addidit: «Claruit ab anno 1183 ad annum 1199, præsentibus Romæ Lucio III, Urbano III, Gregorio VIII, Clemente III, Cælestino III et Innocentio III; imperantibus Friderico I et Henrico VI, nec non regni Francorum moderamina strenue feliciterque gubernante Philippo Augusto hujus nominis secundo»

(68) Quænam fuerit illa familiaritas, quam habuit Petrus noster cum Odone clarius explicat epistola præcedenti.

meritorum meorum exigentiam consueti sunt exhibere. Rex Angliæ Henricus II, consanguineus vester, me primus in Angliam traxit, cujus munificam et magnificam manum frequenter expertus ex ipsius amissione didici quanta mihi obvenisset commoditas ex diuturnitate viventis. Surrexit autem novus Pharao, qui non cognovit Joseph; et utinam in tam longa peregrinatione mea nullus me hominum cognovisset! Eram quandoque de morte illustrissimi regis consternatus animo, et mœrore confectus, atque Anglia salutata præ tædio animæ alias transmigrassem, nisi domini Wigorniensis (69), et domini Dunelmensis (70), et archidiaconorum ejus tunc viventium grata et amplectenda familiaritas me ab illa et omnium desolationum molestia releassent.

Quæ enim pressura ita gravis et importabilis esse posset, quam suo colloquio, auxilio, consilio et solatio tanti viri non levigarent; qui mihi tranquillabant omnes infortunii motus, et in terra peregrinationis meæ patriam faciebant? Sed præcisa est velut a texente vita eorum, et crudelis sicaria mors me perimere credidit, in eis mihi surripiens vivendi solatium. Gratias autem ago Deo, qui adversus necessariæ fatalitatis urgentias benigne pro afflictis excipiens suscitavit, juxta verbum Amos, de filiis prophetas, et de juvenibus Nazaræos². Pro patribus nascuntur filii³, pullulatque de novo seges

A gloriosa nepotum, et evanescentibus amicis veteribus novorum progenies adultiores et dulciores fructus amicitiae coalescunt. Quia igitur secundum nomen magnorum, qui sunt in terra, magnificavit vobiscum Deus misericordiam suam, qui fuistis magnus in minimis, sitis major in magnis; nunquam vestra nobilitas ab avita magnanimitate degeneret. Cordi magno nihil est magnum. Quærite non datum, sed fructum; nec vobis vos, sed omnibus vivere cogitatis. Testimonio Pauli, *Christus heri et hodie, ipse et in æternum*⁴. Qui vos ad magna provexit, ad majora servavit. Expediit tamen, ut sitis indefessus exhibitor gratiarum, ut Deo detestabilis ingratitude, nec etiam in modico circa vos præsumat irrumperere, sed ei semper vos offeratis obnoxium, B cujus beneficiis etiam angeli se impares recognoscunt. Vale.

EPISTOLA CXXVIII.

AD GUILLELMUM ARCHIEPISCOPUM SENONENSEM (71).

ARGUMENTUM. — *Queritur promissa ab archiepiscopo Senonensi æquo tardius præstari. Promiserat autem se eum in familiam suam recepturum, et beneficio ecclesiastico ornaturum.*

Venerabili Patri et domino GUILLELMO Dei gratia Senonensi archiepiscopo, PETROS Blesensis, salutem, et se totum ad pedes.

Expectans expectavi dominum meum diu, nec intendit mihi. Sperabam quod daret effectui verbum suum, et gratiam, quam mihi M. Gerardus (72) ex

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(69) Henrici nempe, qui ex abbate Glastoniensi factus est episcopus Wigorn. ann. 1192 et obiit ann. 1195.

(70) Erat hic Hugo cognomento Pûsar, vel de Puteaco, Stephani regis Angliæ ex sorore nepos, ideoque Odonis consanguineus. Cum esset Eboracensis Ecclesiæ thesaurarius, et archidiaconus Wintoniensis, electus est in episcopum Dunelmensem ann. 1152, reclamante et contradicente archiepiscopo Eboracensi Henrico, inquit Neubrigensis. Unde Romam ad consecrationis munus suscipiendum ire compulsus, ab Anastasio summo pontifice anno 1153 consecratus est. Annos totos XLII Ecclesiam Dunelmensem rexit, ubi multa præclare gessit. De eo fuse Neubrigens., lib. v *De rebus Anglicis*, cap. 10. Obiit autem ann. 1194.

Scripta est hæc epistola an. 1197, id est circa initia pontificatus Odonis.

(71) De eo vide ad epist. 15.

(72) Est hic Gerardus cognomento Puella, natione Anglus, Petro Blesensi valde familiaris, ut qui Lutetiæ ambo docuerant, et postea in Anglia Richardo Cantuariensi archiepiscopo adhæserant, et in ejus familiam cooptati fuerant. Lego tamen in *Quadriologio* S. Thomæ Cantuariensis archiepiscopi eum inter familiares viri sancti annumeratum his verbis: « Girardus cognomento Puella, nomine et fama celebris, natione Anglicus. Iste post longos potus turbidarum aquarum Siloe, hausit tandem purissimam de fontibus Siloe. Quem sanctus (Thomas) priusquam peregrinaretur, primus in ordinem clericatus promovit et primus ei beneficium eccle-

siasticum contulit. Qui post Domini sui transitum, bonæ mansuetæ et honestæ conversationis suæ et scientiæ meritis in Conventensem episcopum promotus est. » Fuit etiam amicus Joannis Sarisburiensis, cujus ad Gerardum exstant plures epistolæ, quibus eum hortatur ut, qua valet apud Henricum regem Angliæ auctoritate, exulanti et afflictio Thomæ archiepiscopo subveniat. Post mortem Thomæ adhæsit Richardo Cantuariensi archiepiscopo cum Petro Blesensi, qui ambo in ejus familiam ascripti sunt. Unde et ab eo simul Romam ad Alexandrum III missi sunt, pro causa quæ vertebatur inter ipsum archiepiscopum, et Rogerum abbatem S. Augustini Cantuariensis, qui debitam præsulis professionem facere detrectabat. Qua de re vide quæ dixi in *Vita Petri Blesensis*, ex Will. Thorn. in *Chronica* ad ann. 1179, pag. 1821, ubi tota dissensionis hujus historia refertur. Ceterum Gerardus Puella factus est episcopus Conventensis, et a Richardo Cantuar. archiep. cujus erat clericus, inquit Gervasius, consecratus, quem episcopatum septem tantum mensibus administravit. Sic enim Nicol. Trevet. Anno 1185: « Magister Gerardus dictus Puella electus et consecratus est in episcopum Conventensem. » Et infra: « Anno 1184, Gerardus Conventensis, cum sedisset 18 septimanis, in fata concessit. » De cujus obitu sic Gervasius ad eundem an. 1183, pag. 1465: « In proximo autem postquam inthronisatus est, acerba tactus agritudine lecto decubuit, et obiit mense quarto ordinationis suæ Idibus Januarii, et Conventræ sepultus est. »

² Amos 2. ³ Psal. 44. ⁴ Hebr. 13.

parte ipsius nuntiaverat operibus exhiberet. Eram in amaritudine multa, sed magister G. mihi grata et dulcia nuntiavit, ita quod secundum multitudinem dolorum in corde meo consolationes ejus lætificaverunt animam meam. Morosa quidem et incerta voti mei completio me quasi in fritorio decoquebat, et si diutius sic mecum viveretur, et in talibus esset vita spiritus mei, longe dulcius esset mihi mori quam morte continua vivendo torqueri. Verumtamen si non es oblitus misereri, si cogitas, ut complacitior sis adhuc, assigna tuis obsequiis meæ residuum senectutis. Recordare quia venit tempus miserendi, quia venit tempus. Jam advesperascit mihi, et vitæ meæ inclinati sunt dies⁹: ut verbis Job utar, rugæ meæ testimonium dicunt contra me, et canities annuntiat senectutem¹⁰. Me ad obsequium suum plerique magnates promissionibus suis et donis alliciunt, sed vestra promissio, et nativi dulcedo aeris me fortius trahunt, et maxime præbendæ Carnotensis desiderium, in quo mihi spem dedistis, et ideo uberes et certos redditus vestræ nudæ pollicitationi posthabui. Nam, ut verbo Gedeonis utar, melior est mihi racemus Ephraim, super vindemiis Abiezer⁷. *Melior est mihi dies una in atriiis tuis super millia*⁸. Melior est mihi et acceptior apud vos mediocritas, quam apud alios divitiarum effusa infinitas. Quoniam igitur impendistis hactenus animam meam, nec ullam per nuntium meum de vestra voluntate certitudinem reportavi, ne cor meum ulterius fluctet in incerto, ibo et visitabo quem diligit anima mea. Dominus autem qui pascit me a juventute mea prosperum faciat iter meum, et adimpleat me lætitiæ cum vultu tuo, quia vultum tuum, domine, requiram. Vale.

EPISTOLA CXXIX.

AD R. AURELIANENSEM ARCHID.

ARGUMENTUM. — *Graviter invehitur in R. Aurelianensem archid. quod pestem Simoniacam in Ecclesiam induxerit, eamque multis exemplis ostendit esse execrabilem.*

Charissimo domino et amico R. archid. Aurelian., magister PETRUS Blesensis, salutem in auctore salutis.

In te, dum esses parvulus, generosæ indolis primitias admirabar; verumtamen in agro, quem exactissima diligentia colueram, inimicus homo superseminavit zizania, unde et injecta semina diligentia doctrinalis, de quibus incrementa frugum justitiæ fiducialiter expectabam, in lolium tribulorumque degenerant. Hanc, quæso, exhortatiunculam meam, amice charissime, cum æquanimitate sustinens. Moneo enim te, si forte exaudias, si forte velis avellere iniquas plantationes, radicesque vipersas, quas non plantavit Pater meus cælestis, ideoque tanto fortius explantandæ sunt, quanto enormius sunt plantatæ. Non parcam tibi, ut parcat

A tibi Deus; licet sis major me, et eminentior dignitate, frater tamen meus es. Nolo ut vox fraterni sanguinis clamet ad Dominum contra me. In tertio Regum dicit Dominus ad filium prophetæ: *Quia dimisisti virum dignum morte, erit anima tua pro anima illius*⁹. Ad omnes etiam se porrigit verbum istud Jeremiæ dicentis: *Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine*¹⁰, id est ab interfectione peccati. Solebas tibi consuere perizomata de foliis, id est de lenitate adolescentiæ tuæ, et ætatis lubricum allegare ad excusandas excusationes in peccatis, sed jam in ætatis virilis plonitudinem evasisti. Aruerunt folia, quæ vitæ turpitudinem obtegebant, imo (quod deterius est) in palpebris famæ communis tuos enormes actus publice et patenter exponis, ut tibi conveniat, quod scriptum est: *Peccatum suum sicut Sodoma prædicaverunt*¹¹. Verbum autem prophetæ est: *Nolite ascendere in Galgala, et ne ascendatis in Bethaven*¹²: in quo prohibemur nostrum publicare peccatum, ne simus aliis ruinæ occasio, et perditionis exemplum. Osee propheta sub typo Israel alloquitur ad animam publice delinquentem, dicens: *Si deliquisti Israel, non delinquat saltem Juda*¹³. Utinam lectioni assuesceres! frequens enim lectio mores eliminaret incultos, et regulam debitæ correctionis induceret. Certe Josias rex Juda, cum in ejus præsentia Deuteronomium legeretur, licet puer esset, audiens comminationes legis, timore percussus est, scissisque vestibus sedit, et flevit coram Domino, eo quod non observasset præcepta ipsius¹⁴. Percussit itaque fœdus coram Domino quod ambularet in omnibus præceptis ejus, ejecitque omnia vasa immunda de domo Domini, altaria etiam lucosque destruxit. Tu vero sordes avaritiæ, et immunditias Simoniacæ ab Ecclesia Dei non ejicis, sed inducis: cum scias Dominum adversus venalitates hujusmodi graviter excanduisse, et tanquam abhorrendas abominationes in animalibus ejecisse flagellis. Et nunc acuit, ut fulgur, gladium suum, ut carnes devoret gladius ejus, ignisque consumat usque ad inferni novissimam. Tetendit arcum suum, et in eo paravit vasa mortis adversus eos quos posuit capita et cardines aliorum. Verbum Amos prophetæ est: *Vidi Dominum stantem super altare, et dixit: Percute cardinem et amoveatur subliminare ejus. Avaritia enim in capite omnium: et ego interficiam eos gladio*¹⁵. Avaritia hæc Simoniacæ ipsa est vermis, et interficiens, bruchus pessimus, ærugo et tinea cordis, quæ bonæ omnia ærugiatur et consumit.

Nobilis ecclesiæ¹⁶ quondam venerabile nomen Prostat, et in quæstu pro meretrice sedet.

Et unde tibi, amice charissime, obrepsit hæc pestis? Quis te fecit discipulum Simonis, et Giezi successorem? Quis te constituit emptorem lepræ et spi-

⁹ Luc. 24. ¹⁰ Job 16. ⁷ Judic. 8. ⁸ Psal. 83. ⁹ Cap. 20. ¹⁰ Id. c. 48. ¹¹ Isa. 3. ¹² Ose. 4. ¹³ Ibid.

¹⁴ IV Reg. 23. ¹⁵ Amos, 9. ¹⁶ Ovid habet: *Illud amicitia.*

ritualis olei venditorem? Non poterant tibi sufficere redditus canonice acquisiti, et ecclesiasticæ facultates, nisi ædificares Sion in sanguinibus, atque venalitate execrabili, et damnabili quæstu divitiis congregares? Usu et experientia quotidiana cognovimus spiritualium venditores, quanto

Plures opes accumulanti, tanto majori semper egestate confundi.

Non habet eventus sordida præda bonos.

Et ideo quandoque

*Quæcunque maligne
Trazit avaritia luxu pejore refundit*¹⁷.

Achan de anathemate Jericho tulit, et lapidatus est¹⁸. Core spirituale officium usurpavit, et igne cœlitus misso consumptus est¹⁹. Jason ab Antiocho sacerdotium emit²⁰, et exstinctus est ignis quem accenderat Jeremias²¹. Saul munera detulit ad prophetam, et in ira Dei constitutus est²². Jeroboam omnibus, qui manus ei implebant, sacerdotium conferabat, et domus ejus subversa est²³. Balthasar, quia vasis tabernaculi abutebatur, captus et occisus est²⁴. Dathan et Abiron a terra absorpti sunt, quia spirituali officio sunt abusi²⁵. Deterreat te, quæso, lapidatio Achan, incendium Core, lepra Giezi²⁶, et pecunia Simonis²⁷, reprobatio Saulis²⁸; subversio domus Jeroboam, ruina Dathan et Abiron, exstinctio ignis sub Jasone. Ille ignis est Spiritus sanctus, qui per malitiam in vobis exstinguitur; ideoque scriptum est: *Spiritum nolite extinguere*²⁹. Cedat tibi ad documentum discrimen alicuius, et non tuum. Aliorum pœna te instruat, ne similiter puniaris. *Mulcato enim pestilente, sapiens sapientior erit*³⁰; lavabitque justus manus suas in sanguine peccatoris.

EPÍSTOLA CXXX.

AD JOANNEM CARNOT. EPISCOPUM.

ARGUMENTUM. — *Purgat se calumnia quorundam, qui divulgant eum contra Joan. episcopum Carnotensem, pro præpositura Carnotensi subsidia regum, comitum, et papæ implorasse. Nepotem episcopi in gratiam receptum gaudet, et se ei deditissimum ob beneficia accepta declarat.*

Dilectissimo Patri suo et unico redemptori suo post Deum, JOANNI Dei gratia Carnotensi episcopo, PETRUS Bles. Cantuar. archiepiscopi cancellarius, salutem in vero salutari.

Audivi, et turbatus sum vehementer, quia quidam detractores Deo odibiles, sicut dicit Apostolus³¹, vestræ gratiæ serenitatem mihi obnubilare conati sunt, ex bonitate vestra sumentes occasionem malitiæ, ut

quia vos Altissimi misericordia votis meis quandoque facilem et benignum exhibuit, simili, imo longe, dissimili facilitate vos contra me possint ad odium inclinare (a). Ausus est susurro et bilinguis mihi turpitudinem negotiationis imponere, existimans inique quod essem sui similis. Si enim in rebus ecclesiasticis cognovi negotiationem, non introibo in potentias Domini memoreturque iniustitiæ meæ solius et non misericordiæ suæ. In cœlis Christum, in terris habeo conscientiam innocentiam meam testes, ut in ore duorum aut trium testium stet omne verbum. A præposito domino Roberto nepote vestro, præter cujus conscientiam nihil factum est, veritatem diligentissime inquiratis, cujus testimonium contra me invoco, quia sicut publice dicitur, citra tamen meritorum meorum exigentiam, gravissime offensus est mihi. Nomen enim meum multipliciter attentavit lingua dolosa et elongavit a me amicum et proximum. Verumtamen salvum faciet Dominus filium pauperis, et humiliabit calumniatorem, et mendaces ostendet, qui maculaverunt innoxium. Illud in stuporem mihi vertitur, et super omnia in dolorem, quod circumspectissimæ prudentiæ vestræ potuit persuadere humana versutia, me vel contra honestatem aliquod contraxisse commercium vel contra vos a Romana curia litteras impetrasse. *Nunquid gloriabitur securis contra eum qui incidit in ea? quomodo se elevet contra elevantem se baculus, qui utique lignum est*³²? Sic esset, si ego carnalis et venundatus sub peccato insurgerem adversus Deum, et adversus Christum ejus, et adversus eum qui ab opprobrio et exilio me redemit. Scio, et recole incessanter, quæ et quanta feceritis mihi. Unde cantabiles mihi sunt et erunt semper miserationes vestræ in terra peregrinationis meæ. Non enim dilexistis me, quia prior dilexerim vos: sed dilexi vos quia dilexistis et prævenistis me in benedictionibus vestris. Scio, quid boni feceritis mihi, scio quid feceritis toti terræ, scio quid feceritis domesticis hostibus vestris, et meis, qui certe securissime possum cum propheta dicere de vobis: *Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen sanctum, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorra similes fuissetis*³³. Ego interim sustineo patienter, donec consilia eorum, qui dicunt bonum malum, et malum bonum, exsufflet et dissipet Dominus; evertet enim impios, et non erunt. Sapiencia autem vestra vincat malitiam;

(a) Pro Ausus est susurro, usque ad et proximum edit. Paris. habet hæc quæ sequuntur

e Ausus est susurro et bilinguis vestræ discretioni consulere me ad obtinendam Carnotensis Ecclesiæ præposituram subsidia regum et comitum contra vos imp orasse. Credo, si eorum auxilia postulassem, petitioni meæ grater assisterent. Sed de justitia mea et vestræ conscientiam puritate securus emendicata hominum suffragia non requiro. Placet mihi, si tamen beneplacitum est in oculis vestris, ut causa mea in aleam controversiæ et eventum judicii deducatur. Quod si misericordiam et non judicium erga me cogitatis, scripto vestro, quod de præpositura mihi fecistis authenticò, abbatibus etiam qui adferunt, et vestræ conscientiam committo.)

GILES

¹⁷ Ovid. *De Pont.* 11, 3, 49. ¹⁸ Claud. *De Bello Gilden.* ¹⁹ Num. 16. ²⁰ II Mach. 4. ²¹ II Mach. 1. ²² I Reg. 15. ²³ III Reg. 13. ²⁴ Dan. 5. ²⁵ Num. 18. ²⁶ IV Reg. 5. ²⁷ Act. 8. ²⁸ I Reg. 15. ²⁹ Thess. 5. ³⁰ Prov. 21. ³¹ Rom. 1. ³² Isa. 10. ³³ Isa. 1.

et si ad voces adversariorum meorum exarserit in brevi ira vestra, cogitatis, ut complacitior sitis adhuc, nec vestras a me servo vestro misericordias abscondatis. Ego enim omni censuræ et correctioni vestræ me offero, si in aliquo vos offendi. Utinam corripiat me justus in misericordia et increpet me! Quod si in me corripiendo etiam excederitis terminos æquitatis, hoc ipsum satis desiderabile reputarem, quia, juxta verbum Job, etiamsi me occideritis, sperabo in vobis ³⁴. Testimonio enim Sapientiæ: *Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens* ³⁵. Dulciora sunt equidem mihi verbera vestra, quam ubera eorum, qui lacte lamiarum vos pascunt, et qui quandoque propinaverunt mihi de calice Babylonis. Illud autem suavissime fero, et meis etiam annuero votis, si vestrum nepotem recepistis in gratiam, dummodo mea conditio non lædatur. Etenim, quod nepoti vestro propitius estis, hoc et naturæ conditio, et ordo postulat charitatis, Apostolo dicente: *Qui suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior* ³⁶. Imo preces addo devotissimas, si tamen vestri servi preces acceptare dignemini, ut non revocetis ad animum præteritos vestri nepotis excessus; in quo enim displicuit, placebit vobis, et ubi *superabundavit delictum, superabundabit et gratia* ³⁷. Summam precum et desideriorum meorum sub ea verborum paucitate concludo, ut me vestrum, imo vestrissimum reputetis. In proximo enim, Deo dante, me totum beatæ Virginis obsequiis deputabo, et vestris, futurus vitula Ephraim docta diligere trituram, thesaurum et gloriam meam constituens in eo qui potens est depositum meum servare in diem illum, et in vobis, cujus vita, cujus conversatio, cujus verba mihi pretiosissima. Quis enim thesaurus pretiosior esse potest, quam prudentia verba et sermones illius audire, qui sermone et opere semper ad vitam ædificat, cujus verba spiritus et vita sunt, juxta Sapientiæ verbum: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis* ³⁸. Ad hunc thesaurum sitio et desidero, sicut cervus ad fontes aquarum: ad hunc veniam, et in eo vivam et moriari, quidquid frendeant, aut grunniant immundissimæ sues, quidquid venenose confingant nequissimi detractores. Ibo in proximo, duce Christo Jesu, et vincam in simplicitate versutiam, impatientiam mansuetudine, veritate fraudem, humilitate super-

biim, malitiam bonitate. Secundo, aut tertio, quæso, hanc relegatis epistolam, quæ de atramentario doloris scripta est, et de angustia spiritus emanavit. Valeat charissimus dominus meus, et omnes qui eum diligunt ex affectu. Valete.

EPISTOLA CXXXI.

AD E. PRIOREM DE MONASTERIOLO.

ARGUMENTUM. — *Arguit nepotem monachum, quod neglecto studio sacrarum litterarum et solitudinis, ambiat amicitias principum et mundi.*

M. PETRUS Bles. Bath. archid. dilecto et prædilecto nepoti suo E. priori de monasteriolo (73), salutem in auctore salutis.

Si ea quæ scribo, austera tibi videntur et dura, tu tamen cum æquanimitate sustineas; nam hæc omnia dictat exuberans dilectionis affectio, et ex abundantia cordis os loquitur. Zelo et sitio salutem tuam in visceribus Christi. Unde et hujus series exhortationis tota emanat de medullis animæ, et ex adipe charitatis. Diu obmutui, et silui a bonis. Eram enim apud te tanquam vas perditum, quasi mortuum a corde, utpote, qui tuum dedignabar avunculum scripto vel nuntio salutare. Utinam a corde tuo sis mortuus et vita tua abscondita sit cum Christo in Deo! Super senes intelligis, et sicut Apostolus ad Timotheum scribit ³⁹, ab infantia sacras litteras nosti, quibus te et alios potes instruere ad salutem. Tu vero abjecto prorsus exercitio militiæ literalis magnatum venaris amicitias, et ut placeas principibus ambitiosis curiarum fluctibus te involvis. Porro litteratus, qui se lectione assidua non exercet, quasi domus deserta est, in qua juxta verbum prophetæ ⁴⁰, pilosi clamant alter ad alterum, et demones onocentauris occurrunt. Immundus etiam spiritus domum vacantem invenit, et frequenter ad habitandum in ea septem spiritus nequiores se assumit ⁴¹. Propter hoc ambis honores, auram gratiæ popularis adoras, atque magnatum consiliis te officiose immisces: et hæc omnia gentes inquirunt. Displicet mihi, si, ut mundo placeas, Deo displicere non times. *Qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos* ⁴². Si hominibus, inquit Apostolus, placerem, Christi servus non essem. Non potes placere Deo et mundo. *Qui vult amicus esse hujus mundi, inimicus Dei constituitur* ⁴³. Quæ enim collatio Spiritus Dei ad spiritum mundi? sicut lucis ad tenebras, sicut Christi ad Belial. Si gloriam,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(73) Hæc littera E. videtur denotare Ernaldum, qui ex priore Ecclesiæ de monasteriolo factus est abbas Sancti Launomari ex epistola sequenti. Est autem illud monasteriolum prioratus dependens ab abbacia S. Launomari Blesensis, et est in territorio Perticensi diocesis Carnotensis, appellaturque S. Launomarus de monasteriis vulgo *Moustiers*. Nominatur autem Ernaldus abbas S. Launomari ad ann. 1202 in charta quadam prioratus de Fonte-

Mellaudi Majoris Monasterii, ut legi in membrana quadam de abbacia S. Launomari, quæ asservatur in bibliotheca S. Germani a Pratis.

Quod autem in charta quadam magni *Pastoralis* Paris. habetur R. abbas S. Launomari ad ann. 1203, error est amanuensis qui pro E. posuit R. Qui error irrepsit in Gallia Christiana, in *Catalogo abbatum* S. Launomari.

³⁴ Job. 13. ³⁵ Eccli. 42. ³⁶ I Tim. 5. ³⁷ Rom. 5. ³⁸ Prov. 2. ³⁹ I Tim. 3. ⁴⁰ Isa. 34. ⁴¹ Matth. 12. ⁴² Psal. 51. ⁴³ Jac. 4.

quæ ab homine est quæris, gloriam illius, qui dat gratiam et gloriam, perdis. Verbum Christi est : *Gloriam ab invicem quæritis, et gloriam, quæ a solo Deo est, non vultis* ⁴⁴. Ipse Dominus gloriæ dicit : *Si quæro gloriam meam, gloria mea nihil est* ⁴⁵. Sit gloria tua testimonium conscientiæ bonæ, cui nunquam communicabit, qui curru superbiæ vectus per campum elationis excurrit. Vereor autem, ne in errore tuo te foveant sermones adulatoris. Sunt enim qui te palpant dicentes tibi : *Euge, euge* ⁴⁶, et addunt cornua peccatori. Isti sunt, qui in hypocrisis te salutant, habentes osculum in labiis, jaculum in corde, et in occulta dilectione venenum. Sedeciæ regi quandoque dictum est : *Viri tui pacifici sederunt te* ⁴⁷, et qui te glorificabant, in errorem inducunt. Utinam corripiat te *justus in misericordia*, et increpet te, tuumque *caput peccatoris oleum non impinguet* ⁴⁸! Dedisti manum monasticæ professioni; cursum, quæso, tuæ conversationis attende. Vide, quantum vitæ tuæ perdidisti, et quem fructum habeas, in quibus nunc forsitan erubescis. Verbum Jeremiæ est : *Bonum est viro cum portaverit jugum Domini ab adolescentia sua; sedebit solitarius, et tacebit, quia levabit se supra se* ⁴⁹. Vereor, ne sensu contrario et perverso levaveris te supra te, non humiliter sentiens, sed exaltans te, ambulans in magnis et mirabilibus supra te. Nam a primitivis adolescentiæ motibus jugum Domini quod acceperas, a tuis cervicibus excussisti, relictaque via, quæ ducebat ad civitatem habitationis, secutus es juvenilis devia levitatis. Extraordinariis motibus lasciviæ prurientis stimulos addidit indisciplina vivendi libertas, et impunitas delinquendi, cumque sint proni sensus hominis ab adolescentia in malum, cujusdam consuetudinis violentia et licentior impetus te rapuit, tuumque obscurans et obducens intellectum, ut consentiret malitiæ, nec sentiret; sed quadam assiduitate peccandi velles etiam præcedere quadam æmulatione temeraria malignantes. Ita cor tuum paulatim negligentia subverterunt. Mens enim paulatim defluit, et animus usu continuato ad deteriora prolabitur. Navis equidem, in sentinam ejus aqua guttatim influente, latenter et repente submergitur. Novimus autem quod in terra tua multi sunt perversores simplicium : unde et a malitia habitantium in ea multiplicem morum scoriam contraxisti. Erat autem tolerabilis non arripuisse propositum pœnitentiæ, quam post pœnitentiam retro ire. Res magni discriminis est ignominiam sæculi sub religionis habitu circumferre, impietatem sub pietatis umbraculo, et Antichristum sub Christi vestibibus occultare. Utinam vero gustasses quam suavis est Dominus, et misericordias ejus experientia didicisses! Nam si Veritas, imo, quia Veritas verum dicit, jugum ejus suave

A est, et onus ejus leve ⁵⁰, sed quibus? non servis, sed filiis, his, scilicet, qui aguntur spiritu Dei. Isti sunt, qui spiritu facta carnis mortificant, quorum membra templum sunt Spiritus sancti. Ili empti sunt pretio magno, id est, pretioso sanguine Christi portantes et glorificantes eum in carne sua. Sunt autem qui mortificationem Jesu circumferre decreverant in corpore suo, et quodam torrente malitiæ irruentis impulsus, conversi sunt in arcum pravum, facientes membra sua arma iniquitatis peccato, et exsufflato a se spiritu Dei, susceperunt in se spiritum hujus mundi, dicentes anathema Jesu ⁵¹. Quandoque in arbitrio fuit, jugum Domini non recipere; semel autem susceptum non licebat abjicere. Deus ergo nunc exigit oblatum, qui non exegerat offerendum. Voluntas in necessitatem translata est; et vinculo professionis arctaris reddere vota quæ distinxerunt labia tua. Desiderio itaque desiderarem te permanere in ea vocatione, qua vocatus es secundum mensuram regulæ, qua mensus est tibi Deus. Quod si eam custodire non potes, impotentia te excusat; si potes eam implere, et non vis, superbia te condemnat. Si vero alleges te per abbatem tuum a monasticæ legis observantia relaxatum, scias quod licet abbati dispensatio credita sit, ea tamen statuere aut sustinere non permittitur, quæ lucrum impediunt charitatis. Nulli prælato, aut subdito voluntatem propriam sequi licet ⁵². Nam et monachorum legislator quasi edicto præcipit generali, ut omnes magistram regulam sequantur, et ab hac lege, nec abbas, nec prior excipitur. Ubi est obedientiæ cautio, quam emisisti? ubi professio, cui manum dedisti? Ubi est, quod in regula vestra dicitur, ut omni obedientia monachus se majori subjiciat? Verbum apostoli Petri est : *Castificantes, inquit, corda vestra in obedientia charitatis* ⁵³, ut scilicet subjectus voto alicui, obediat, et affectio filialis paternam reverentiam semper præ oculis habens, nullis arctata limitibus se currenti desiderio in latitudinem charitatis infundat. Quod si prælatus injungat, quæ salutem animæ obviat, et præcepto Domini adversentur, consilium in expedito est, ut B. Petri sententia observetur. *Deo, inquit, magis obedire oportet, quam hominibus* ⁵⁴. Et hoc ex verbo Samuelis elicitur : *Si peccaverit, inquit, vir in virum, poterit illi propitiuss esse Deus : si quis autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo* ⁵⁵. Quidquid ergo tibi prælatus injunxerit, quod animæ salutem non obviat, sic illud amplecti debes, ac si Deus ipse præceperit. Nam etsi etiam impossibilia injungantur, juxta Regulæ tenorem, confidens de adjutorio Dei, ex charitate obedias ⁵⁶. Ad prælatos loquens Dominus dicit : *Qui vos spernit, me spernit : et qui vos audit, me audit* ⁵⁷. Beatusque Benedictus ⁵⁸ protestatur Deo impendi obedientiam, quæ ma-

⁴⁴ Joan. 5. ⁴⁵ Joan. 8. ⁴⁶ Psal. 54. ⁴⁷ Jer. 38. ⁴⁸ Psal. 140. ⁴⁹ Thren. 3. ⁵⁰ Matth. 11. ⁵¹ Cor. 12. ⁵² S. Bened. in Reg., c. 3. ⁵³ Petr. 2. ⁵⁴ Act. 5. ⁵⁵ I Reg. 2. ⁵⁶ S. Bened. in Reg., c. 68. ⁵⁷ Luc. 10. ⁵⁸ Reg. c. 5.

joribus exhibetur. Perniciosum est suum qualiter-
 cunque scandalizare prælatum. Nam si super scan-
 dalo pnsillorum terribilem pœnam statuit Deus,
 quid erit de scandalo prælatorum? Sane, in omni-
 bus, quæ a prælato jubentur, generaliter damnabilis
 est contemptus. Et sicut charitas commendat obedi-
 tiæ meritum, ita rebellio accumulât inobedi-
 tiæ malum. Species contumaciæ est de modo inan-
 dati inquirere, hæsitare, discernere, aut differre.
 In contractu enim obedientiæ non habet disputa-
 tio, aut disceptatio locum. Nam si in discus-
 sionem, seu suspitionem ea quæ tibi sunt mandata
 deduxeris, ad lignum scientiæ boni et mali manum
 prævaricationis extendis. Nimis delicata est hæc
 obedientia transiens in deliberativum genus causæ.
 Non est hoc in auditu auris obedire. Non est hæc
 regularis obedientia sine mora, sed astutia tergi-
 versatrix, et aperta superbia. Si autem vitæ ne-
 quioris est abbas, ei tamen ex charitate obedire oportet.
 Scriptum est enim: *Quæ dicunt, facite; quæ
 autem faciunt, nolite facere*⁶⁹. Contemptum igitur
 super omnia cave. Nam etsi Dominus quandoque
 pro peccatoribus et transgressoribus, testimonio
 prophetæ, rogaverit⁷⁰, ne perirent, licet pro suis
 crucifixoribus oraverit⁷¹, licet Ecclesia oret pro
 schismaticis et Judæis; nec Deum tamen, nec Ec-
 clesiam pro contemptoribus unquam intercessisse
 reperies. Super contumacia tamen et contemptu
 sanctorum Patrum prudentia dispensavit, et contra
 inobedienciæ malum proposita est transgressoribus
 medicina. Gratias autem ago Deo, quia, sicut ex
 quorundam relatione audivi, delicta juventutis tuæ,
 et honoris ambitiosi nundinas, a primo vitæ ma-
 turioris limine salutasti, longique temporis factu-
 ram fructuoso pœnitentiæ compendio redemisti.
 Nunc autem verbum illud Sapientis a tuæ sinu me-
 moriæ non excidat: *Fili, de indulto et propitiato
 peccato semper sis sollicitus*⁷². Sunt enim plerique,
 qui ad profectum pœnitentiæ sibi sufficere credunt,
 quod a sua turpitudine destiterunt, nec recolunt
 excessus veteres. Quasi spatio temporis evanuerint,
 et sola oblivione credunt se cum Domino ad plenum
 de suis iniquitatibus transegisse. In persona hujus
 pœnitentis Job ad Dominum loquens dicit: *Signasti
 quasi in sacco peccata mea*⁷³. Et Moyses in Deu-
 teronomio: *Nonne hæc condita sunt apud te, et
 signata in thesauris tuis*⁷⁴? Non tam facile sine fletu
 et gemitu, et cordis acerbo dolore sanantur, quæ
 coaluerunt in medullis præcordiorum; nec leviter
 culpa remittitur, nisi cum quantitate peccati hu-

militas pœnitentiæ compensetur. Mibi ergo ad voto-
 rum plenitudinem cedit, quod elationis fastus et
 ambitionis hiatus sub modestiæ censura cohibueris.
 Recolo enim te olim causari et arguere Deum quod
 nullum de tribu nostra erigebat in cathedram se-
 niorum. Quidquid autem nunc desideres, Deus
 omnem intellectum meum et tum in suæ obsequium
 servitutis humiliet et captivet. Tu vero frequenter
 ex ipsius papæ, qui nunc sedet, ac plerorumque
 cardinalium ejus, qui in diebus meis legatione
 functi sunt, fratris etiam mei, et abbatis S. Dion-
 nysii, aliorumque Magnatum, qui in terra sunt,
 relatione cognoscere potuisti, quod cum in Sicilia
 essem Sigillarius, et doctor regis Guillelmi secundi,
 tunc pueri, atque post reginam et Panormitanum
 electum, dispositio regni satis ad meum penderet
 arbitrium, quidam mei æmuli machinantes me a
 familiaritate regis excludere, procuraverunt, ut
 Ecclesia Neapolitana me in archiepiscopum eligeret,
 ac per majores capituli ordinationem meam
 communi decreto et voto unanimi postularet. Vo-
 catus autem non ivi; rogatus et tractus multiplici-
 ter non consensi. Episcopatus quoque Rossensis bis
 mihi oblati sunt (74), oblatumque renui, et hono-
 rem ex onere metiens motus ambitiosos ad sobrios
 mediocritatis terminos limitavi. Amantissime nepos,
 utinam modestiæ vestra nota sit omnibus hominibus!
*Dominus prope est*⁷⁵. Prope est, ut veniat dies tuus.
 Et, ut utar testimonio Salomonis: *Cito et horrende
 fiet judicium his qui præsumunt*⁷⁶. *Horrendum* quippe
*est incidere in manus Dei viventis*⁷⁷, accumulate
 sibi peccata duplicia, flammam gehennales pro ini-
 quitatibus incurrere alienis. Propterea tutius repu-
 tem latere et fumare sub modio, quam ascendere
 super candelabrum, measque tenebras cœcis in-
 tudere aliorum. In divitiis enim mea lux esset obscuro-
 ritas, et illuminatio mea in deliciis meis. Multorum
 siquidem turpitudine latuit, donec honoris assum p
 in palpebras vulgaris famæ aperiens in publicam de-
 duxit notitiam, quod status humilior occultabat:
 nam dignitas indignos ostendit. Adde etiam, quo l
 multorum dominatio, est eorum damnatio. Quot
 enim paupertas ad cœlum promovet, tot cum di-
 gnitatibus suis infernus absorbet. Cave igitur ne
 absorbeat te profundum neque urgeat super te pu-
 tens os suum. Dies tuæ mortis incertus est; se-
 nesque pariter et juvenes mors amara involvit.
 Quid facies, cum te a charorum tuorum consortio
 resolutionis humanæ conditio separabit? Cum igitur
 nigrescere et horrescere cœperit nox æterna, cum

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(74) Est error hic: nam cum epist. 72 dicat se,
 cum esset in Sicilia, bis ad episcopatum vocatum
 esse, episcopatus ille debuit esse in Sicilia, aut sal-
 tem in terris regis Siculi, non autem in Anglia ubi
 est episcopatus Rossensis. Potest autem loqui de
 archiepiscopatu Rossanensi, qui est in Calabria

superiore, parte scilicet regni Neapolitani, qui cum
 nullos habeat suffraganeos, forte tunc erat episco-
 patus, et ditionis regis Siculi; sic autem scribitur
 in quibusdam mss., ut Maz. 4 et in altero apud
 Busæum.

⁶⁹ Matth. 23. ⁷⁰ Isai. 52. ⁷¹ Luc. 23. ⁷² Eccli. 5. ⁷³ Job. 14. ⁷⁴ Deut. 31. ⁷⁵ Philipp. 4. ⁷⁶ Sap. 6.
⁷⁷ Hebr. 10.

extra diem te traxerit importunus et crudelis exactor per irreameabiles semitas tenebrarum, ut te in illud immane et horrendum chaos in regionem mortis æternæ præcipitet; qualiter tibi erit, cum ab ecclesia sanctorum perpetua excommunicatione præcisus, videbis Filium Dei suis militibus donativa gloriæ largientem, tibi cedere ad miseræ cumulum alienæ plenitudinem voluptatis? O quam lugubre erit videre et perdere Deum, atque ante sui Salvatoris perire conspectum! Ubi tunc erunt animositates et deliciæ tuæ, de quibus sola remansit recordatio in tui accusationem, et obligatio in tormentum? Tota hominis miseri substantia devorabitur inextinguibilibus flammis, nec erit suppliciorum modus, vel intermissio, sive finis. Nam ibi finis semper incipiet, mors non morietur, nec defectus deficiet, ut damnati hominis conditio semper in doloris materiam, et mortis æternæ pabulum recidivet. Charissime, hæc recole, hæc loquere et exhortare, teque fratribus tuis amabilem et imitabilem exhibens, eos ad vitæ bravium coram Deo in justitia et sanctitate præcede. Coxi pulmentum tibi, et qui tecum sunt filiis prophetarum; si vero colocyntidas sapiat exhortatio minus blanda, farinam patientiæ et devotionis Elisæus apponat⁶⁶. Quia vero nulla te salutatione a longo tempore visitavi, in campum orationis se latius effudit affectio, ut litterarum intercurrentium raritatem prolixior epistola recompenset. Bene vale.

EPISTOLA CXXXII.

AD E. ABBATEM S. LAUNOMARI. [C. A. D. 1202.]

ARGUMENTUM. — *Præclara documenta novo abbati tradit, ab omnibus aliorum superioribus diligenter notanda.*

Dilecto nepoti suo E. Dei gratia abbati Launomari (75) Magister PETRUS Blesen. Bathon. archidiaconus salutem.

Licet, testimonio Hieronymi⁶⁷, nescio quid latentis energiæ viva vox habeat, et efficacior sit vox viva, quam scripta; illi tamen, qui virtutem charitatis experiuntur, certi sunt, quod præstantior est præsentia spiritus quam corporis, et quanto spiritus est pars diligentis potior, tanto præsentia ejus dignior est corporali. Nam si copula carnis efficit, ut sint *duo in carne una*⁷⁰, quanto fortius duos unit amoris compago, et unitas spiritus in vinculo pacis? Anima est potior pars mei. Si anima tua non dissidet, nihil duarum animarum idem volentium præjudicat unitati. In hac tamen unione, non solum animæ, sed corpora fœderantur, cum possim de nepote meo dicere: *Os meum et caro mea. Glorior de tua gloria, lætor de tuorum lætitia. Utrum tamen expediat tibi lætari, tu videris. Obsecro te per viscera misericordiæ Christi, ut attendas periculum hujus sedis, recolens illud verbum Salomonis, quia horrende et cito iudicium his qui*

*A præsumt fiet*⁷¹. *Miserere animæ tuæ placens Deo*⁷². *Bonas fac vias tuas, et studia tua. Lætentur qui te diligunt, quod sis servus fidelis et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam*⁷³. *Quanto major es, humilia te in omnibus*⁷⁴. *Audi humilem et terribilem Christum: qui major est vestrum, fiat sicut junior*⁷⁵. *Principem te constituerunt fratres tui: esto quasi unus ex illis*⁷⁶.

Benedictus, Basilius, Arsenius, duo Macharii, multique alii magistri religionis id ipsum sentiunt, votum scilicet religiosæ professionis acceptum semel, nulla occasione postea irritandum. Si monachorum electio, et non ambitio, sicut mihi scripsisti, fecit te fratrum tuorum principem, non tamen abstulit esse fratrem. Si jugum Domini portasti hactenus, illud amodo patientius feras, et vivas regulariter inter eos, quos ad formam vitæ regularis informas; alioquin notaberis illis Evangelii verbis: *Alligant onera gravia et importabilia, et imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea movere*⁷⁷. Tum siquidem legislatoris edicto firmatur⁷⁸, ut quæ doces tuis discipulis esse contraria, tuis factis indices non agenda, ut de magnis maximisque præceptis taceam. Si juxta constitutionem Evangelii⁷⁹ mandatum legis vel modicum solveris et docueris sic homines, in regno cælorum modicus eris. Nulla electio, sicut jam tetigi, nulla prælatio te absolvit ab illa votiva promissione, nec potestas illa tibi commissa vota promissionis evacuat, quæ distinxerunt labia tua. In legibus tuis⁸⁰, quarum quandoque fuisti auditor, verbum imperatoris est: *Etsi legibus soluti simus, legibus tamen vivere volumus. Et illud Codicis*⁸¹: *Digna vox majestate regnantis, se legibus alligatum principem profiteri. Te honor assumptus a professione non exemit, sed ad ejus observantiam fortius alligavit. Qui satis eras tuis excessibus oneratus, juxta verbum Salomonis alligasti tibi peccata duplicia*⁸². *Subditi te honorant, sed plus onerant. Prius ergo custodi teipsum, ut securius procures custodiam aliorum. Commissa est tibi villicatio gravis. Villicationis hujus rationem exactissime requirit terribilis in iudiciis suis Deus. Teste autem Gregorio prælatus tot coronas sibi multiplicat, quot Deo animas lucrificat. Prælati etiam scire debent, quod si perversa perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suæ perditionis exempla transmittunt. A te igitur prius, et deinceps a subjectis explantare studeas dissolutionum propagines veterinosas, quas insolentiæ mater longa impunitas radicare permisit. Omni diligentia custodi cor tuum, ut exemplo sis aliis, et liberius auferas scandala de regno Dei, quod intra vos est; nec in animæ tuæ discrimen reserves hoc officium angelis messoribus, quibus hoc ministerium in die tremenda cælestis dispensa-*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(75) De eo vide quæ diximus ad epistolam præcedentem.

⁶⁶ IV Reg. 4. ⁶⁷ Epist. 103, ad Paulinum. ⁷⁰ Gen. 2. ⁷¹ Sap. 6. ⁷² Eccli. 30. ⁷³ Luc. 12. ⁷⁴ Eccli. 3. ⁷⁵ Matth. 23. ⁷⁶ Eccli. 32. ⁷⁷ Matth. 23. ⁷⁸ Reg. Bened. c. 2. ⁷⁹ Matth. 5. ⁸⁰ D. l. xxxii, t. 1, l. 23. ⁸¹ tom. xiv, l. 4. ⁸² Eccli. 7.

tione debetur⁸³. Pone igitur in animo tuo quod tui monasterii novus fundator accedas, sciens, quia laudabilius est informare corrupta, quam formare infortunia, ideoque tuorum antecessorum laxiores habenas non cogites. In omnibus enim tibi maturiore consilio utendum est, et vigilantiore cautela. Eorum simplicitas, aut potius negligentia et ruina quorundam, circumspectiorem te faciat. Mittas manum ad fortia, et scias, quia dissoluta est omnis domus, in qua non imperat disciplina. Teste beato Gregorio, *Ars artium est regimen animarum*⁸⁴. Animas autem non potes regere, nisi disciplina mediante, ut sit iustitia et iudicium præparatio sedis tuæ. Flagella filios tuos, et Sapientis testimonio, eorum animas liberabis⁸⁵. In omni tamen exercitio disciplinæ misericordia primas partes obtineat, ut quod rigor exasperavit verbo aut verbere, pia mansuetudo mulceat. Non sis pronus ad iracundiam, non impetuus ad contumeliam, non præceps ad sententiam, non vehemens ad vindictam, verba et opera tua prædicet charitas, et informet affectio; nec attendas quid tibi sit utile, sed quid multis. Charitas enim, quæ sua sunt, non quærit⁸⁶; nec utilitates tuas procurabis efficacius, quam si commoditati et salutis fraternæ tua diligentia impendatur. Non sis fastuosus in vultu, non vultuosus in verbis, non minis exasperans, non superfluous in victu, non in equis, vel familia elatior, non notabilis in vestitu. Dilectus Deo eris et hominibus, si conscientiam tuam et actus tuos omni cautela servaveris. Æmulare charismata meliora, non familiaritatem principum, non popularis auræ gratiam, non laudis alienæ stipendia, sed thesaurum conscientiæ bonæ in abjectione tui, et Christi charitate fundatæ. Non potes autem vere esse humilis, si credis palponibus, si propriam excellentiam non contemnis. Si vero altior, quam melior esse appetis, non præmium, sed præcipitium expectabis. *Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam eorum magniloquam, qui dicunt tibi, Euge! Euge!*⁸⁷ Te ipsum de te consule, respue blandimenta, adulationibus aures claude. Qui te beatificant, in errorem inducunt. Si noveris te esse, qualem laus aliena depingit, non tibi, sed Deo ascribe, cum Apostolo dicens: *Gratia Dei sum id quod sum*⁸⁸. *Quid enim habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quare gloriaris quasi non acceperis*⁸⁹? ac si Apostolus dicat: omnia quæ habes, a Deo accepisti. De his ergo non in te, sed in Domino glorie ris. Consilio autem ejusdem Apostoli proba opus tuum, et sic habebis gloriam in teipso, et non in altero⁹⁰, aut quod securius est, nec in te, nec in altero, sed in Deo.

Nimis quidem periculosum est gloriam suam

A alienæ linguæ committere, et ad arbitrium palpatitis, aut blandientis laudem obtinere, vel perdere. *In Domino laudetur anima tua, audiant mansueti, et latentur*⁹¹. Sit laus tua in exitu tuo, ut te laudent in portis opera tua, quando erit unicuique laus a Deo⁹². Omnia cum consilio fac. Castorum enim consiliorum mater Sapientia in libro sui nominis dicit: *Ego in consiliis habito, et intersum cogitationibus eruditus*⁹³. Probatos autem in religione tecum habeas in consilio, in obsequio, in contubernio, tuæ custodes honestatis et testes. Sicut autem alios dignitate præcellis, sic vitæ meritis antecedas. Et quia minus fortasse ponderis apud te habet cohortatio mea, circa instruendi abbatis officium, pono ipsa beati Gregorii verba⁹⁴: Tanto, inquit, debet transcendere opera subditorum actio prælati, quantum distare solet a grege vita pastoris. Et subjungit: Sit ergo cogitatione mundus, actione præcipuus, discretus in consilio, fructuosus in verbo, singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, bene agentibus per humilitatem socius, per justitiæ vero zelum contra delinquentes erectus, interiorum curam exteriorum sollicitudine non minuens, dispensationem exteriorum interiorum providentia non relinquens. Denique abbas, dicit idem Gregorius, in omnibus Christi vitam studeat imitari. Apostolo enim teste: *Qui dicit se manere in Christo, sicut Christus ambulavit, debet et ipse ambulare*⁹⁵. Propterea idem Apostolus de se dicit: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi*⁹⁶. Et ut forma regulæ spiritualis exprimatur, jugiter in corde habeat verbum illud Apostoli: *Apparuit gratia Salvatoris nostri Dei omnibus hominibus erudiens nos, ut abnegantes impietatem, et sæcularia desideria, sobrie, et pie et juste vivamus in hoc sæculo*⁹⁷. Præcedat abnegatio impietatis et desiderii sæcularis, ut vivas pie, sobrie, et juste: pie ad Deum, juste ad proximum, sobrie ad teipsum. Pietas quidem testimonio B. Augustini consistit in fide, et spe, et charitate. Iustitia vero naturalis est, ut non velis aliis facere, quod tibi fieri nolis: et aliis facias, quod tibi fieri velis. Ad sobrietatem rerum temporalium moderatior usus pertinet, necessitati satisfaciens, non serviens voluptati. Te honor assumptus ad subditorum custodiam obligavit. Audi Salomonem: *Fili mi, spondesti amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es verbis oris tui, et captus es sermonibus tuis. Fac ergo, quod dico tibi, fili mi, decurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, et tuæ palpebræ ne dormitent*⁹⁸. Juxta expositionem Gregorij⁹⁹, apud extraneum manum suam deligere, est, curam animæ alienæ, quam prius non habueras, in periculum tuæ conversationis accipere.

⁸³ Matth. 13. ⁸⁴ Past., p. 1, c. 4. ⁸⁵ Prov. 25.
⁸⁶ G l. 6. ⁸⁷ Psal. 35. ⁸⁸ I Cor. 4. ⁸⁹ Prov. 8.
⁹⁰ Tit. 2. ⁹¹ Prov. 6. ⁹² Past. p. III, adm. 5.

⁹³ I Cor. 13. ⁹⁴ Psal. 11. ⁹⁵ I Cor. 15. ⁹⁶ I Cor. 4.
⁹⁷ Pastor. p. II, c. 2. ⁹⁸ I Joan. 2. ⁹⁹ I Cor. 4.

Commissos itaque tibi salutaribus monitis excitare juberis, ut a peccati torpore surgentes, in sanctis cogitationibus et operibus excubantes, de brevi et transitorio labore manūpulos referant exultationis æternæ. Ille autem, qui te ad hoc officium vocari permisit, sic te vocaverit, ut non repellat: sic te longæverit, ut non humiliet; sic exaltaverit, ut non confundat, non deiciat, vel allidat. Vale.

EPISTOLA CXXXIII.

AD R. DECANUM ET CAPITULUM SARISBERIEN. ECCLESIAE.

ARGUMENTUM. — *Probat, ob tenuitatem beneficii, non recte se cogi ad faciendam residentiam in Sarisberienſi ecclesia.*

Dilectis dominis fratribus et amicis R. decano, et capitulo Sarisber. Ecclesiae, PETRUS Blesen. Bathon. archidiaconus, salutem, et in judicando prudentiam.

Miror quod pro præbenda quinque marcarum (76) me urgetis ad residentiam faciendam, scientes quod pro viatico usque Saresberiam tota mihi præbenda non sufficeret: quæ si insufficientis est ad viam, multo magis ad residentiam, sed captatis potius quæstum ex absentia mea, quam ex præsentia mea fructum. Ubique terrarum in omni Ecclesia parcatur debilibus et infirmis, vel, qui alias facultatem residendi non habent, vos autem pœnam in eos statuitis, quæ ipsa impossibilitas a pœnali

obligatione absolvit. Pœnam siquidem, non impotentia vel defectus, sed solius contumaciæ odium introduxit. Nostrorum præsulum Osmundi, et Jocelini constitutio in eos qui præbendas habent divites (77), intorquetur, qui de obventionibus earum possunt domos ædificare Saresberienſes (78), et ea, quæ ad residentiam necessaria sunt, de facili procurare. Sicut tamen decretum Telesphori papæ de adjectione septimæ septimanæ usus contrarius abolevit (79), sic, imo fortius constitutionem prædictorum pontificum consuetudo utentium in contrarium penitus abrogavit. Cum itaque mihi præcisa sit residendi facultas: quæ mihi culpa infligit hanc pœnam, ut quia non facio, quod mihi impossibile est, debeam præbendæ meæ perdere quintam partem? Tolerabilis est constitutio hæc Pharaonis imperium: nam cum tota Ægyptus fisco applicare quintam partem suarum possessionum regis edicto publico urgeretur, sacerdotes et levitæ legis illius onera non senserunt. Nunquid vultis, quod aliarum Ecclesiarum redditus hic expendam? Hoc mihi Gangrenſe concilium interdicat, cujus auctoritate, ubi potiora bona recipio, conversatio mea debet esse frequentior, et pauperum quotidiana subventio. Parcite ergo, domini mei et amici, fratri vestro, quem a necessitate residentie ipsa impossibilitas eximit. Quod enim non possum, non debeo, quod indebitum est, injuste exigor, et ideo ab hac injusta exactione legatum appello. Valet.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(76) « Marca est nummus Anglicus xiii sol. et iv ster. aut denarius pro marca qualibet computatis, inquit Matth. Paris. ad an. 1135, » ut et Willelmus Thorn., pag. 2107; Spelmanus in *Glossario*: « Marca est pecuniæ numeratio, quæ hodie continet apud nos xii solidos et iv denarios. » Est autem marca auri et marca argenti: marca auri continet xv marcas argenti.

(77) Quænam sit illa episcoporum constitutio non reperi apud auctores Anglicos. Videtur tamen fuisse pro Residentia canonicorum Sarisberienſium. Osmundus natione Northmannus et Sagiensis urbis gubernator in Angliam cum Guillelmo I Anglorum rege trajecit: a quo Dorsetiæ comes factus, et propter summam prudentiam cancellarius et ex primoribus regni consiliarius factus. De eo sic Willelmus Malmesburiensis, auctor contemporaneus, lib. ii *De gestis pontificum Anglorum*, ubi locutus est de Hermanno Sarisb. episc. qui ecclesiam suam jam inchoatam morte præventus perficere nequiverat, ita prosequitur: « Succedente sibi Osmundo viro probatissimo ecclesia ad summam deducta, et cætera quæ competebant adjuncta. Clerici undecimque litteris insignes venientes non solum libenter retenti, sed et liberaliter coacti ut remaneret. Denique emicabat ibi magis quam alias canonicorum claritas cantibus et litteratura juxta nobilium librorum copia conquisita, cum episcopus ipse nec scribere nec scriptos ligare fastidiret; castitate præmiens. De cujus virtute mentiri erubesceret famæ volubilitas: unde fiebat ut pœnitentibus asperior æquo videretur, dum quod in se non inveniret, in aliis durius vindicaret. Ambitionis immunitis sua stulte non perdere, aliena non quærere, abbatias

intra diœcesim sitas nulla pensione gravi emungere. » Henricus de Knyghton, lib. ii *De eventibus Angliæ*, de eo sic scribit: « An. 1072 Hermannus episcopus primus Sarisberienſis obiit, cui successit Osmundus regis cancellarius xxiv annis, qui ecclesiam novam ibi construxit, clericos insignes tam litteris quam cantu aggregavit; ita ut ipseque episcopus libros scribere, ligare et illuminare non fastidiret. Hic quoque composuit librum ordinalem ecclesiastici officii, quem *Consuetudinarium* vocant, quo fere nunc tota Anglia, Wallia utitur et Hibernia. » Eadem habet et Bromton, ad an. 1076, nisi quod ait eum consecratum esse an. Christi 1075, quod verisimilius est. Nam ex Matthæo Parisiensi, obiit Osmundus anno 1099.

De Jocelino autem Sarisberienſi episcopo dixi ad epist. 51. Obiit autem ann. 1184 ex Matth. Paris. ad hunc annum.

(78) Nempe quia de novo translata fuerat sedes episcopalis, nempe Sherbonensis Sarisberiam, in qua canonicorum et aliorum ædes erant ædificandæ.

(79) Ita censent canonistæ, cum archidiacono, et Turrecremata, in illum locum, qui refertur, dist. iv. c. Statuimus. In quibus sic habetur: « Hoc verbum, *Statuimus*, hodie est tantum consilii. » Sic autem legitur in epistola Telesphori ad omnes universaliter fideles, cap. 1: « Cognoscite a nobis et a cunctis episcopis in hac sancta et apostolica sede congregatis, statutum esse, ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes clerici a carne jejunen. Quia sicut discreta esse debet vita clericorum a laicorum conversatione, ita et in junio debet fieri discretio. »

EPISTOLA CXXXIV.

AD WILLELMUM ELECTUM S. MARIE.
(A. D. 1196.)

ARGUMENTUM. — V. Abbatem recentem electum egregie instruit in omnibus ad officium ejus pertinentibus.

Reverendo Patri et domino WILLELMO Dei gratia electo S. Mariæ Blesensis (80), suus PETRUS Bles. Bath. archid., salutem in eo qui in electis suis mittit radices.

Electus estis a vestris fratribus in abbatem: propterea in vobis magnifico misericordiam Salvatoris, si tamen misericordia est, et non potius quædam probatio, ut quæstus honoris quandoque transeat in querelam. Erat longe securius subesse quam præesse: meritorium tamen valde est, si sic præsis, ut prosis. Charissime mi Pater, dum in minore officio ministrabas, sæpe fuisti tibi ipsi scandalo, frequenter tædio, semperque periculo: nunc autem super candelabrum constitutus intrasti arenam eventus accipitis.

Nam si possessionum sollicitudines, si animarum discrimina penses, foris sunt pugnæ, intus timores. Juxta verbum Salomonis ¹⁰⁰, immisisti te in turbam, et alligasti tibi peccata duplicia. Ideo plerique volunt latere sub modio, et intra conscientiæ fines claudunt interioris gloriæ bonum foventes in sinu memoriæ verbum illud propheticum: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi* ¹. Et nunc, Pater amantissime, in varia distrahi te oportet, pro aliis molere, sollicitari cum Martha, postponere unum illud necessarium, et transire de Mariæ otio ad quemdam animæ labyrinthum ². Porro non sic exterior te sollicitudo rapiat, ut animam tuam, pro qua Christus mortuus est, curarum sæcularium abyssus absorbeat. Quamdã itaque interiorem solitudinem semper tibi circumferas, ut in se collectus animus ad exteriora non defluat, nec attendat, quod appareat foris, aut quod exterius sonat. Inter multos eris tecum, factus de illorum numero, quos beatus Job ³ insinuat dicens: Illi sunt, qui ædificant sibi solitudines, ut vocem exactoris non audiant. Sic ergo ministres, ut non vituperetur ministerium tuum; ut servum singulorum te reputes, cum sis dominus omnium. Sic in te contemplativa et activa vicis suas alternent, ut nullum tempus habeas feriatum. Melior est spiritus, quam corpus, et corporis exercitatio ad modicum prodest. *Pietas autem valet ad omnia, habens promissionem vitæ, quæ nunc est, pariter et futura* ⁴. Æmulare igitur *charismata meliora* ⁵. *Caro enim et sanguis regnum Dei non possidebunt* ⁶. *Caro non prodest quidquam* ⁷. *Fructu,*

A autem spiritus sunt: charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, fides, modestia, mansuetudo, continentia, castitas ⁸. Bonum est sollicitari cum Martha, sed quietius est sedere ad pedes Jesu cum Maria: providere Dominum in conspectu suo semper, vacare et videre quam suavis est Dominus ⁹. Postquam ergo disposueris ea, quæ necessitas fraterna deposcit, descende in hortos aromatum, ut pascaris deliciis spiritualibus, et gratissima colligas lilia gaudiorum. Cum vero animam tuam resolveris ad quietem, nullus, quæso, dilectam excitet, donec ipsa velit. Nec sustineas, ut quis te præpropere ab amplexibus Rachelis, et ab uberibus sanctæ voluptatis avellat. Scis, quia sanctæ Regulæ professores, si se sæcularibus negotiis curiose involvunt, magna spiritualis exercitii dispendia patiuntur. Navis enim, licet inter procellosos turbines statim non pereat, rerum tamen suarum jacturam sustinet, ut in portum vacua inanisque perveniat.

Elegerunt te fratres tui, esto in illis quasi unus ex illis ¹⁰. Ædifica eos verbo, actu, vultu, habitu et incessu. Sic te amabilem exhibeas et imitabilem, ut tota conversatio tua ædificet alios ad salutem. Age, quod non solum tibi expedit, sed quod multis. Nunquam singulariter vivas. Non habeas, ut vulpes, foveam, non ut volucres nidum, non loculos sicut Judas. A primitivis motibus adolescentiæ mææ novi, Pater venerabilis, mores tuos redolentes mansuetudinem, sociales ad convictum, humilitate conditos et ad omnem compositos honestatem. Vulgare est, quod honores mutant, aut potius monstrant mores. Administratio, quæso, præsens nunquam ab illa morum nobilitate degeneret, nulla elationis, nulla gloriæ titillatio de tua promotione obrepit. Si gloriari oportet, de tuis infirmitatibus gloriaris, ut inhabitet in te virtus Christi. Si enim ad onus infirmum, si minus idoneum, minusque dignum te reputes, ipsa tui abjectio convalescet ad gratiam, exuberabit ad fructum, accumulabitur ad coronam. Ipse Dominus gloriæ dicit: *Si ego quæro gloriam meam, gloria mea nihil est* ¹¹. *Gloriam, inquit, ab invicem queritis, et gloriam, quæ a solo Deo est, non vultis* ¹². *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* ¹³. Tu vero, Pater, si in Deo gloriaris, non eris insipiens, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur ¹⁴. Illam vero gloriam, quæ est *testimonium conscientiæ tuæ* ¹⁵, Deo et non tibi ascribe. Nam, ut verbo Apostoli utar: *Quid habes, quod non accepisti* ¹⁶? Si ergo te ad vocem demulcentium tuas aures aura favorabilis afflaverit; sit in ore et corde tuo

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(80) Vocatur hodie Burginedium, vulgo *Bourg-moyen*, et est cœnobium canonicorum regularium S. Augustini de quibus luculentum habes elogium apud Jacobum de Vitriaco, lib. II *Histor. occid.* cap. 21, maxime de quatuor conventibus illorum, cano-

nicorum inter quos refertur conventus S. Mariæ Blesensis. Recensetur autem in *Gall. Christ.* Guillelmus ille abbas Burgi medii ad annum 1196, et sic videtur hæc epistola scripta hoc anno quo scilicet electus est Guillelmus.

¹⁰⁰ Eccli. 7. ¹ Isa. 24. ² Luc. 10. ³ Cap. 5. ⁴ Tim. 4. ⁵ I Cor. 12. ⁶ I Cor. 15. ⁷ Joan. 6. ⁸ Gal. 5. ⁹ Psal. 45. ¹⁰ Eccli. 32. ¹¹ Joan. 8. ¹² Joan. 5. ¹³ Psal. 115. ¹⁴ II Cor. 10. ¹⁵ II Cor. 1. ¹⁶ I Cor. 4.

verbum illud Apostoli : *Gratia Dei sum id quod sum* ¹⁷. Nihil est, quod divinæ majestati familiarius atque confidentius assistat, et gratius quam vera humilitas. Ipse auctor universitatis se corde humilem constituit et mitem ¹⁸. Igitur non veniat tibi pes superbiæ; sed *quanto major es, humilia te in omnibus* ¹⁹. et administrationem hanc onus reputa, non honorem; omnemque motum superbiæ prurientis, verbo illo Salomonis exstirpa : *Potentes potenter tormenta tolerabunt, atque cito et horrendo iudicium fiet his qui præsumunt* ²⁰. Cogita semper quia requiret te Dominus de ovibus suis exactissimam rationem. *Propter hoc irritavit impius Deum : dixit enim in corde suo : Non requiret* ²¹. Deus autem per Ezechielem ²² dicit : *Ecce requiram oves meas de manu pastoris. Dominus dicit : Requiram. Impius dicit : Non requiret. Cujus putas assertio prævalebit? Verbum prophetae Isaiaë* ²³ est : *Juravit Dominus exercituum dicens : Si non, ut putavi, ita erit; et quomodo mente tractavi, sic eveniet. Nolite, quæso, æmulari in malignantibus* ²⁴. Sunt enim abbates quærentes potius, quæ sua sunt, quam quæ Jesu Christi ²⁵. A fructibus eorum cognoscetis eos ²⁶. Hi animarum cura omnino posthabita summam sui officii reputant, si in suam et suorum perniciem possessiones ecclesiæ suæ per fas nefasque culturis et ædificiis magnificent et dilant. Animarum vero curam, quæ a spiritu timoris conceperant fructum salutis, quasi abortivum perniciose procurant; ut eis merito aptetur verbum prophetae ²⁷ dicentis : *Secuerunt prægnantes Galaad ad dilatandum terminos suos. Hi sunt, quos agitat spiritus mundi, spiritus vertiginis et erroris. Melius est tibi domum tuam augere moribus quam possessionibus. Melius est cælum implere quam horreum : et hæc facere potes, et illa non omittere. Veterinosas autem vitiorum propagines, quæ ex quorundam decessorum tuorum negligentia pullularunt, succide maturius, ne vitulamina, quæ nunquam fructificant, surculis incisionis sua præpediant incrementa. Fac omnia præeunte consilio, non tamen credas omni spiritui, sed prius proba, utrum ex Deo sit* ²⁸. Semper autem potius de oratione quam de prudentia tua, de Deo tantum, et non de principum familiaritate confidas, quia *maledictus, qui confidit in homine* ²⁹, et juxta sententiam Sapientis : *Nomen Domini plurima fortitudo* ³⁰. Scribitis autem vos ex continua versuti hostis astutia graves molestias sustinere; ideoque vobis necessaria esse sacræ Scripturæ suffragia, cujus lectio frequens conatus hostiles evacuet, atque turbines æstuantium tentationum quadam gratiæ serenitate tranquillet; propterea librum vestrum cum instantia

repetitis, quem unum ex quatuor appellatis. Scio quia sine tentationibus vix hora dimidia claustralis vita transigitur. Unde et militia regularis arma spiritualia exigit, de quibus Apostolus ad Corinthios scribens dicit : *Arma militiæ nostræ, non carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum destruentes omnem altitudinem extolentem se adversus scientiam Dei, captivantes omnem intellectum in obsequium Christi* ³¹. Sacra itaque lectio vobis necessaria est. Ipsa enim est mensa tabernaculi, quæ ad aquilonem ³²⁻³³, unde panditur omne malum, posita est. Quod Psalmista insinuans dicit : *Posuisti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me* ³⁴. De mensa hac, et spiritualibus armis loquitur Isaïas ³⁷ : *Pone, inquit, mensam, contemplare in specula; surgite, principes, et arripite clypeum. Sacra lectio, cibus est, quia teste Veritate : Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei* ³⁵. Per hunc cibum spiramus et vivimus. *Verba, inquit Dominus, quæ ego loquor, spiritus et vita sunt* ³⁶. Certe solo sacri eloquii testimonio Christus contra omnes diaboli tentationes usus est in deserto. Si ergo consistant adversum vos castra, scuto bonæ voluntatis armate vos, et gladio spiritus, quod est verbum Dei. Mææ quidem exhortationis campus latissime patet, sed irruens occupationum necessitas, et succingens epistolam ad compendium, ad alia me retorquet.

[Filios autem obedientiæ vestræ, fratres et dominos meos rogo in visceribus Christi, et in charitate non ficta, hoc sentire in se, quod et in Christo Jesu: ut sicut pro nobis *exinanivit se formam servi accipiens* ³⁷, sic se pro Christo humiliet in obsequium servitutis. Exhibeant corpus suum hostiam vivam, sanctam, placentem Deo, ut tota eorum sensualitas a ratione absorpta, spiritui subjiciatur ad servendum Deo viventi. Sensualitas est mulier, ad quam dicitur : *Et ad virum erit conversio tua* ³⁸. Tota itaque ratio humilietur, totus intellectus captivetur in obsequium Christi. Indixistis propriæ carni bellum, contententes non esse, quod estis, et recuperantes fortiter, quod in prima origine perdidistis, ut rapiatis per violentiam regnum cælorum et intrudatis vos in hæreditatem sanctorum. Cum Samaritana reliquistis hydriam concupiscentiæ ³⁹, et in vobis spiritualem vestram Jericho destruxistis ⁴⁰. Scriptum est autem : *Maledictus, qui reedificat Jericho. Tu igitur, charissime frater, qui dedisti legi apostolicæ manum, qui manum tuam misisti ad fortia, utere consilio Sapientis, et injice in compedes obedientiæ pedem tuum, nec accedieris a vinculis ejus* ⁴¹. Recolas, quia vir obediens, testimonio Sapientiæ, loquitur

¹⁷ I Cor. 15. ¹⁸ Matth. 11. ¹⁹ Eccli. 3. ²⁰ Sap. 6. ²¹ Psal. 9. ²² Cap. 54. ²³ Cap. 14. ²⁴ Psal. 36. ²⁵ Phil. 2. ²⁶ Matth. 7. ²⁷ Amos. 1. ²⁸ I Joan. 4. ²⁹ Jer. 29. ³⁰ Prov. 18. ³¹ II Cor. 10. ^{32, 33} Jer. 1. ³⁴ Psal. 22. ³⁵ Cap. 21. ³⁶ Deut. 8, Matth. 4. ³⁷ Joan. 8. ³⁸ Phil. 2. ³⁹ Gen. 3. ⁴⁰ Joan. 4. ⁴¹ Jos. 6. ⁴² Eccli. 6.

victorias, cum de diabolo per obedientiæ bonum, de A mundo, ac de se ipso triumphat in Christo. Sine omni defectu, sine omni exceptione, faciat Regulæ professor, quod injungitur sibi. Quid vero, vel quale, vel quantum sit, quod injungitur, non discernat: alioquin præsumit comedere de ligno scientiæ boni et mali. Censura enim discretionis est penes Patrem spirituales, qui omnia dijudicat, ipse autem a nẽmine judicatur⁴⁵. Nihil ergo discernat. Sit indiscretus, et intelligat, sit stultus ut sapiat, nec reputet injuriosum, si quandoque correctione contristetur, aut verbere, quæ per inanem lætitiã immoderatus frequenter se recolit excessisse. *Omnis disciplina in præsentia amara est, sed in futuro facit pacatissimum justitiæ fructum*⁴⁶. Lentescens in via Domini a pastore suo durius increpari sustineat; B stercoribus enim boum lapidandus est piger⁴⁷. Qui ergo Spiritu Dei deducitur, cum æquanimitate sustineat corripientem magistrum; et si dura sunt ei, quæ audit, reputet se durioribus esse dignum.

Et vos quidem, dilectissimi, segregavit Deus in hæreditatem sibi, ut lætetur in bonitate electorum suorum cum hæreditate sua, si tamen non accepistis iterum spiritum hujus mundi. Põnite igitur corila vestra super vias vestras, ne sitis terra proxima maledictioni, quam percutiet Dominus spiritu oris sui. Recõhite, quia non solummodo arbor, quæ fructus malos facit, sed etiam *arbor, quæ fructus bonos non facit, excidetur et in ignem mittetur. Securis quidem posita est ad radicem*⁴⁸; et arbor, sive ad austrum, sive ad aquilonem ceciderit, ibi erit⁴⁹. C Judicabit enim Dominus fines terræ et hominem in suis operibus comprehendet. Dum fuistis in sæculo, nullam contra vos invidiam hostis antiquus exercuit: non enim eos impugnât, quos esse suos ex operum testimonio putat. Nunc autem, quia videt idola sua in Christi templa immutari, post amissam prædam quasi leo rugiens circuit, et ad omnes nocendi artes anxius explorator suas versutias circumducit. Quem vero de statu conscientiæ bonæ subito præcipitare non potest, quibusdam imaginationibus phantasticis latenter obrepentibus paulatim sollicitat. Nam, juxta verbum beati Job, lapides excavant aquæ, et mons cadens defluit, saxumque transfertur de loco suo, et alluvione paulatim terra consumitur⁵⁰, quia fortitudinem mentis emolliunt, et subvertunt tentationes occultæ. Anima vero a fundamento virtutis avulsa, corrui in peccatum. Apponens itaque iniquitatem super iniquitatem, multiplicat immissiones per angelos malos, et sic de arce deposita tanquam de loco eminentiore, configendo insurgens de misero et decepto triumphum reportat ignobilem: sic per illecebras hujus vitæ, miseri elongantur a Deo, dicentes anathema⁵¹ Jesu, et tandem conversos in arcum pravum, et in

Scitis quia vita hominis, tentatio est et militia super terram⁵². Sunt vero tentationum quædam super nos, quædam infra nos, quædam juxta nos, quædam intra, quædam extra, et omnes contra nos. Cautè igitur ambulate: mundus enim plenus est laqueis, plenus insidiis, plenus periculis, atque scandalis inevitabilibus, et mortibus infinitis. Introistis claustrum; bonum est vos hic esse, et non recedere a concilio et congregatione justorum. Amice, si claustrum egrederis, transgrederis et quasi subjecta alex animam tuam ponis. Leo in januis est, ut te rapiat, et non sit, qui eripiat. Irruit ventus urens a regione deserti, si forte inveniantur paleæ, quæ ad ludibrium suum rapiendo dispergat. Multiplici enim exquisitæ fraudis artificio conatur angelus apostata sanctorum congregationem transferre in theatrum, populum acquisitionis in fabulam sæculi, et scholam innocentie in derisum. Sit, quæso, frater, anima tua in manibus tuis semper⁵³. Theaurum incomparabilem habes in vase fictili; dumque claustrum egrederis, drachmam, pro qua magnus ille mercator animam suam posuit, ad ancipitis alex discrimen exponis. Terreat te, frater, egressus Dinæ, et oppressio ejus⁵⁴. Recole, quod Jacob domi residens benedictionem patris hæreditavit⁵⁵. Esau vero dum foris evagatur et venatur, primogenitura patrisque benedictione et hæreditate privatur⁵⁶. Nunquam ingrediaris sæcularium domos: nequitie enim in habitaculis eorum: nec Deus in domibus eorum cognoscetur. Dicis igitur cum Propheta: *Odium ecclesiam malignantium, et cum impiis non sedebo*⁵⁷. Inter scorpiones habitas; ergo juxta doctrinam Hieronymi⁵⁸, sis honestus in domo, sis rarus in populo sive in publico. Si ægrotaverit, aut obierit aliquis de parentibus tuis, non sit tibi eorum ægritudo, vel mors, egressionis occasio. Sine mortuos sepelire mortuos suos; fallax et proditoria est affectio parentelæ. Carnalis amor extra Dei amorem cito te capiet, et affectio mundi, quæ jam in te aruerat, in perniciem animi revirescet. Mortuus es mundo, et parentibus tuis, atque complantatus es similitudini mortis Christi, et vita tua abscondita est cum Christo in Deo. Noli iterum in sæculo vivere, et arma victoriæ reddere inimico. Verbum Hieronymi est⁵⁹: Tenet hostis gladium, ut me perimat, et ego de parentum lacrymis cogitabo? Ero de parentum sepultura sollicitus, quem sollicitari oportet, ne sepeliar in inferno? Noli, quæso, exire, quia mors in exitu est, et in limine te expectans. Quam cito egrederis ostium, mors per oculorum fenestras ingreditur. Nullum precor habeas cum homine sæculari commercium. Qui enim tangit picem, inquinabitur ab ea⁶⁰, bonosque mores prava colloquia corrumpunt, et vita reproba

⁴⁵ I Cor. 3. ⁴⁶ Hebr. 12. ⁴⁷ Eccli. 22. ⁴⁸ Matth. 3. ⁴⁹ Eccl. 11. ⁵⁰ Job. 14. ⁵¹ Job. 7. ⁵² Psal. 118. ⁵³ Gen. 34. ⁵⁴ Gen. 27. ⁵⁵ Gen. 25. ⁵⁶ Psal. 25. ⁵⁷ Hier. ep. ad Eust. *De custod. virg. c. 11.* ⁵⁸ Epist. 1 ad Hierod. ⁵⁹ Eccli. 13.

trahitur a convictu. Seneca ad Lucilium scribens A primas, et apostolicæ sedis legatus, dilectis in dicit ⁶⁰: Soerati, Lælio et Catoni posset bonos mores excutere turpium conversatio frequens, et dissimilium multitudo. Verbum Apostoli est: *Non ignoramus astutias Satanæ* ⁶¹, cui ex hoc ipso datur opportuna et multiplex malignandi occasio, quia in circumcisi obsederunt vos, et habitatis quasi in medio Chananzæ. Inter claustrum vestrum, et forum, nodica protenditur intercapedo parietum. Habitatis quasi in medio Babylonis: et mirum, imo miraculum est, si sabbatum quietis vestræ non turbat tumultuatio popularis. Ita estis sæcularium importunitate obsessi, ut cum lamentatore propheta deplorare possitis: *Edificavit hostis in gyro meo, et circumdedit me felle et labore. Conclusit vias meas lapidibus quadris: ursus insidiis factus est* B *mihi, leo in abscondito, semitas meas subvertit, et pressit me desolatam* ⁶². Habitatis in medio populi polluta labia habentis, qui vobis verbum illud derisorie frequenter adaptant: *Commisisti inter gentes, et didicerunt opera eorum* ⁶³. Utinam advolet unus de seraphim, et sumpto calculo de altari in eis rubiginem cordium, et scoriam purificet labiorum ⁶⁴. Vos autem circumspice agatis, *providentes bona, non solum coram Deo, sed coram hominibus* ⁶⁵, et negotio salutis vestræ vigilantius insistatis. Sit jugiter ante oculos cordis vestri timor Dei, ignis gehennæ, recordatio passionum Christi, vestrorum memoria excessuum, dies mortis, et expectatio tremendi iudicii. Audite Hieronymum dicentem: *Laudet populus, luxurient homines, rumores excurrant, et dicas: Mihi adhærere Deo bonum est, et ponere in Domino Deo meo spem meam. Quid enim mihi est in cælo, et a te quid volui super terram? Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum* ⁶⁶. Prope est, ut amatores sæculi, et sancti ordinis transgressores ab æternæ vitæ radice præcisi in exteriores tenebras detrudantur, et ab Ecclesia sanctorum perpetua excommunicatione seclusi metiantur ex intolerabili doloris angustia, quam perniciose illos deceperit appetitus transitorie voluptatis. Vos ergo Dei timor in via Domini lentescere non permittat, sed corda vestra excitet ad meliora incessanter, vita brevis, finis dubius, iudex terribilis, flamma inextinguibilis, vermisque non moriens, et pœna, cuius non est intermissio neque finis. Valetate]

EPISTOLA CXXXV.

[HUBERTI CANT. ARCHIEP. AD DECANUM, ET CAPITULUM SARISBERIENSE.]

[A. D. 1189—1200.]

ARGUMENTUM. — *Cantuariensis archiepiscopus eximit canonicum quemdam a lege residentie et multis de causis clericos ab ea eximi posse docet.*

H. Dei gratia Cantuar. archiepisc. totius Angliæ

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(81) Videtur hoc dictum propter Petrum Blesensem, qui se excusarat a residentia Ecclesiæ Saris-

Christo filius decano et capitulo Sarisber. Ecclesiæ, salutem, gratiam et benedictionem.

Cum ubique terrarum majoribus reverentia debeatur, et maxime regi tanquam præcellenti, eos qui negotia regis aut regni procurant, fiscalis ratio seu publicæ rei necessitas a lege communi eximit, cum in omnium hominum statu vices suas sufficienter impleat, quamvis absens, qui omnium commoditatibus se impendit. Quia igitur magistri Thomæ de Esseben fides et industria multipliciter probata est in publicis regni negotiis, quando in talibus se exercet, nolumus, ut ipsum ad residentiam compellatis. Scitis præterea quod de singulis cathedralibus ecclesiis regni possumus eos pro arbitrio nostro vocare in partem sollicitudinis nobis injunctæ, quos ad hoc magis expedire noverimus. Nec absurdum videtur, si nobis suffraganeorum nostrorum canonici, si membra capiti obsequantur.

Certum est quod quidam domino regi sunt necessarii, quidam nobis, quidam infirmantur, quidam in scholis militant, quidam in peregrinatione sunt, quorundam præbendæ ad residentiam non sufficiunt (81). In omnibus his habendum est discretionis et cautelæ iudicium, quatenus in singulis circa residentie observantiam habeatur consideratio propriæ facultatis. Si ergo pro aliquo talium scribimus, aut scripsimus vobis, ita preces nostræ apud vos efficacem obtineant locum, ut et petitiones vestræ apud nos opportuno tempore desiderabilem sortiantur effectum. Eum enim erga vos gerimus paternæ benignitatis affectum, ut nihil vobis velimus præcipere aut petere, quod in vestri honoris redundare debeat detrimentum.

EPISTOLA CXXXVI.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

[A. D. 1177?]

ARGUMENTUM. — *Henricus II, Angliæ rex, queritur de rebellionem Henrici, reliquorumque filiorum contra se, et auxilium Alex. III papæ implorat.*

Sanctissimo domino suo ALEXANDRO, Dei gratia catholicæ Ecclesiæ summo pontifici H. rex Angliæ, dux Northmanniæ et Aquitaniæ, comes Andegaven. et Cenoman., salutem et devotæ subjectionis obsequium.

In magnorum discriminum angustiis, etc. Vide inter variorum ad Alexandrum epistolas post ipsius Regesta, Patrologiæ t. CC.

EPISTOLA CXXXVII.

AD M. ALEXAND. DE S. ALBANO.

ARGUMENTUM. — *Gratulatur M. Alexandro novitio, de ingressu in religionem; hortatur ut fortiter ferat novum obedientie jugum, et insolitum rigorem discipline: mundo perfecte moriatur et sibi.*

Dilecto et prædilecto socio et amico M. ALEXANDRO

beriensis, cuius erat canonicus, ob tenuitatem redditus, ut scribit epist. 133.

⁶⁰ Ep. 7. ⁶¹ II Cor. 2. ⁶² Thren. 3. ⁶³ Psal. 105. ⁶⁴ Isai. 6. ⁶⁵ Rom. 12. ⁶⁶ Psal. 72.

de S. Albano, M. PETRUS Bles. Bath. archid., salutem, et de mundo triumphum.

Totis medullis animæ conversioni et conversationi vestræ congratulor. A prima enim vestri notitia dilexi vos, non ad faciem, non ad quæstum, sed pro virtutibus vestris in Domino virtutum. Litteratura siquidem vestra, et famæ commendabilioris celeberrimus odor multos vobis conciliavit ad amicitiam, salva Tullii sententia, qui in libro *De amicitia* scribit, vix a pluribus sæculis quatuor amicorum paria exstitisse. Hodie vero amici multiplicati sunt super numerum. Caritas enim diffusa est in cordibus nostris, quæ sola est veræ amicitiae condimentum. A diebus itaque nascentis Ecclesiæ cœpit dilectio multiplices affectionum propagines in unitatem mentium dilatare, ut jam tunc *multitudinis credentium esset cor unum, et anima una* ⁶⁷. Gratias igitur ago Deo, qui vos de medio pravæ ac perversæ nationis eduxit, ut odio habeatis ecclesiam malignantium, et lavetis inter innocentes manus vestras, quæ de fœditate sæculi multiplices maculas contraxerunt. Gaudeo plane quia mirabile et imitabile omnibus præmisistis religionis auspiciam. Diu enim ante conversionem vestram desiderabili multis reditu abjecto, abjectus esse in domo Domini elegistis. Honorem magisterii, laudemque hominum, et inanem hujus sæculi lætitiã exspuisti, ad lætandum in lætitiã gentis, quam Christus hæreditavit, ut laudetur cum hæreditate sua.

Posuisti, amice charissime, pedem tuum in via recta, imo pedes tuos sapientiæ compedibus injecisti ⁶⁸. Vide ne accedieris a vinculis ejus. Manum tuam misisti ad fortia, ut regno cœlorum vim inferas, et in hæreditatem sanctorum violenter intrudas, nimirum, per adoptionem factus es Dei filius, et cohæres Christi. *Qui enim spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei* ⁶⁹. Secute jam dicas: *Dominus pars hæreditatis meæ: tu es, qui restitues hæreditatem meam mihi*. Propterea *funes ceciderunt tibi in præclaris: etenim hæreditas tua præclara est* ⁷⁰. Beatus est ergo, cujus portio et hæreditas Deus est. Adhuc tamen, dum novitiis, dum parvulus es, non differs a servo, enim sis dominus omnium, sed es sub tutoribus, et curatoribus, usque ad tempus præfinitum a Patre ⁷¹, tempestive mittendus in plenariam possessionem æternæ hæreditatis. Moneo igitur in visceribus Jesu Christi, ut te non deterreat conversionis primitiæ, novum obedientiæ jugum, inconsuetus ordinis rigor, et austeritas disciplinæ. Quidquid asperum nunc videtur, obedientiæ sibi convertet ad lucrum; et quæ nunc amariora sunt, usu mediante dulcescent. His enim, qui de tenebris progrediuntur ad lumen, lux in primis molesta est, donec oculi lumini assuescant. Inter dura et aspera tibi solatio sit illud propheticum: *Propter verba la-*

torum tuorum, ego custodivi vias duras ⁷². Expediit tolerari dura, ne veniant duriora. Quod si murmuraveris, si detrectaveris obedientiæ jugum, in vano accepisti animam tuam. Insuper, et quod tibi durum est, nec inobediencia, nec murmuratione mollescet. Si pro regno cœlorum nunc sustines gravia, scias graviora fuisse quæ nuper pro quæstu transitorio, nec sine discrimine animæ sustinebas. Quia ergo testimonio B. Petri filii obedientiæ castificantur corda sua ⁷³, vince per obedientiam bestialium motus affectuum, quia, juxta verbum Salomonis, *vir obediens loquitur victorias* ⁷⁴. Vincit enim mundum, diabolum et seipsum. Obedientia, quæ Filium Dei decuit, non sit tibi, quæso, dedecori: *non est enim servus major domino suo* ⁷⁵. Hoc igitur in te sentias, quod et in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, formam servi accepit, et usque ad pœnam et ignominiam crucis cursum obedientiæ limitavit ⁷⁶. Tu vero cõhumiliatus et compauperatus Domino majestatis vagum et liberum tuæ voluntatis arbitrium subijce pro eo gratuitæ servituti. Si recolas quanta sustinuerit pro te, etsi millicies te pro eo dare posses ad mortem, non sufficeres tamen ad paria respondere. Magna tibi fecit, qui potens est, et æstimatio tanti beneficii compensationis vicem non recipit. Faticant igitur membra vigiliis, exterminentur jejuniis, labore frangantur, fiquescant in lacrymas oculi, imo si totum cerebrum et medullæ corporis in fletum effluant, non sunt tamen condignæ passiones hujus sæculi ad gloriam, quæ quidem acquiri potest ⁷⁷; æstimari autem aut compensari non potest. Quid enim retribuet pulvis et vermis Domino gloriæ, qui pro eo animam suam in morte conclusit, ut beatitudine frueretur, quam nec oculus vidit, nec auris audivit? ⁷⁸

Attende igitur sollicitus, quantum Domino tuo debes, et dum in profectu es, nunquam te perfectum existimes. *Non quod jam apprehenderit, aut perfectus sim, dicit Apostolus; sequor autem, si forte comprehendam, in quo comprehensus sum. Unum autem, quæ retro sunt oblitus, ad ea, quæ priora sunt, me extendo, sequens ad bravium supernæ vocationis in Christo* ⁷⁹. Attende igitur tuæ vocationis initia, ut scias, quæ a Deo donata sunt tibi. Gloriosum donum Dei est, divitias et delicias hujus sæculi abdicasse. Quis sapiens cognosceret hæc? et intelliget misericordias Domini; qui perversos tam pie convertit, et pro substantiã hujus vite, divitiã salutis æternæ retribuit. Ita ergo mundum evomas, ut non revertaris ad vomitum. Ita tibi sæculi moriatur affectus, ut nunquam tibi deinceps ad desiderium recidivet: teque ita configures, et complantes similitudini mortis Christi, ut sis mortuus mundo, mortuus a corde tuo, et vita tua feliciter abscondatur in Christo. Conversionem

⁶⁷ Act. 4. ⁶⁸ Eccl. 6. ⁶⁹ Rom. 8. ⁷⁰ Psal. 15.

⁷¹ Gal. 4. ⁷² Psal. 16. ⁷³ I Petr. 1. ⁷⁴ Prov. 21. ⁷⁵ Matth. 20. ⁷⁶ Philipp. 2. ⁷⁷ Rom. 8. ⁷⁸ I Cor. 2. ⁷⁹ Philipp. 3.

eorum damnabilem reputa, qui pro claustrum sæculum deserunt, et in claustrum mores sæculi deferunt; pro Christo mollicas facultates despiciunt, et contra Christum spem majorem concipiunt. Sub temporalium contemptu cupiditas intensior latet: ignis enim dum tegitur, vehementius ardet.

Parum itaque tibi sit renuntiare divitiis, nisi renuntietur et vitiis, quia minus periculosum est esse divitem Christi, quam pauperem Antichristi. Omnes itaque angulos cordis tui revolve, scrutare, et ab eis rejice quod a sæculo contraxisti. Vetus homo crucifigatur in te cum actibus suis, ut destruat corpus peccati, et in quamdam novitatis infantiam renascaris. Dedit tibi Dominus exercitatos sensus, et gratiam scientiæ præ eminentis. Credo autem quod et spiritum Dei habeas. Nemo autem dicit anathema sæculo, nisi in spiritu Dei. Quanto igitur melior es, tanto vigilantius caveas astutias Satanæ, qui non magni facit, si devoret simplices: cibus enim ejus electus⁸⁰, nec miratur, si absorbeat fluvium, sed habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus. *Accedens igitur ad servitum Dei præpares animam tuam ad tentationem⁸¹*, recolens qualiter vocaverit Dominus populum Israel, prius per blandimenta signorum in Ægypto, deinde per patientiam tentationum in deserto, postea in subjectione populorum, et pace impleta est eis divina promissio. Sic hodie offert Deus quædam dulcia et blanda sanctæ conversionis initia, postea certamina tentationum, demum securam in Christo quietem et pacem, *quæ exsuperat omnem sensum⁸²*. Levasti te supra te, ut videas quam suavis est Dominus. ut in die bona Domini, cum audieris vocem spiritus tanquam susurrium, et sibilum tenuis auræ quodam defæcati cordis affectu, quasi de ligno vitæ spiritalia colligas fructus. *Sunt autem fructus, teste Apostolo, charitas, gaudium, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas⁸³*. In his fructibus recepisti, Christi miles, arrham cælestis gloriæ habentem promissionem vitæ, quæ nunc est, et futuræ. In his delibando prægusta quasdam experientias hujus sæculi, felicesque primitias visionis æternæ. Quibusdam itaque desideriorum pennis advolat, et usque in jubilæas amœnitates, usque in faciem dilecti per excursus contemplationis excurrit. Sic subito a se rapitur, ut jam vivat, non in se,

A sed in Christo, unus cum eo spiritus existens, soloque hujus mortalitatis obstaculo differens a Sanctis sanctorum, quadam ineffabili sed momentanea suavitate fruitionis exsultat, et in guttula deliciarum cælestium experitur, quam inæstimabilis sit eorum beatitudo, quorum desideriiis torrens æternæ voluptatis inundat. Quia ergo vocavit te Deus, ut curras in odorem unguentorum suorum⁸⁴: *Ego vir videns paupertatem meam⁸⁵*, clamo ad te: *Trahe me post te⁸⁶*: *infixus sum in limo profundi*, sed ora, *ne absorbeat me profundum, ne me demergat tempestas, ne urgeat super me puteus os suum⁸⁷*. O dulcedo cordium, Deus amaram, suavitas et gloria te diligentium, spes mea a juventute mea; aufer a me cor incircumcisum, cor coagulatum, cor lapideum: da B mihi cor carneum, cor novum, cor humile et contritum: inspira mihi amorem tui, contemptum mundi, peccati odium, et perseverantiam pœnitentiæ, quam nec prærumpt mors, nec morbus anticipet donec eum miseratio continuet ad profectum. Vale.

EPISTOLA CXXXVIII.

[AD WALTERUM ROTHOMAG. ARCHIEPISCOPUM (82)].

[A. D. 1197.]

ARGUMENTUM — *Congratulatur W. Archiepiscopo de reditu ab exsilio, et pace Rothomag. Ecclesiæ reddita. Causam reddit cur justis affligantur, monetque ut pacem Deo auctori adscribat.*

Dilecto et prædilecto domino suo GUALTERO Dei gratia Rothomagensi archiepiscopo, suus PETRUS Blesens. Bathon. archidiacon. salutem, et si quid dulcius aut desiderabilius est salute.

Cujusdam novi operis occupatione sollicitus, vix ad scribendum epistolam stylum moveo; movet tamen et exultat obedientia lentescens, invitat amor, et compellit imperiosa devotio. Devoto siquidem et anxio compassionis affectu revolve frequenter, quam viriliter pro testamento Dei vestram animam posuistis, et exposuistis discrimini, vestros parentes exterminio, familiares proscriptioni, possessiones rapinæ, famam ludibrio. Quidam vero, qui vobis et ecclesiæ vestræ professionis vinculo tenebantur astricti, jacturam mundanæ suppellectilis pusillanimitate exhorrentes, pro compendio temporali libertatis ecclesiasticæ titulum distraxerunt, subjicientes te ultroneæ servituti. Nam si annus remissionis eis millies offeratur, præeligent suas aures subula perforari⁸⁸. Sic adversitatis irruente pro-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(82) De eo vide quæ dicta sunt ad epist. 124. Quibus addendum est, quod cum Walterus in Alemannia pro negotio Richardi regis versaretur, gravis discordia inter canonicos et populum Rothomagensem exorta est, ita ut plurimis injuriis damnisque affecti sint clerici, ecclesiæ spoliata, multæ ædes canonicorum dirutæ. Unde a tribus suffraganeis Rothomagensis Ecclesiæ episcopis auctoritate et consensu Walteri excommunicati sunt cives Eccle-

siæ damna plene resarcirentur. Habentur de hac excommunicatione instrumenta Cælestini III papæ in fine *Appendicis ad notas*. Quibus etiam adjoinximus quasdam alias chartas ejusdem Walteri, sicut et concilium Rothomagense, quod initio pontificatus ipsius habitum est. Quæ omnia quoniam tardius in nostras manus venerunt, ad hunc locum rejicere coacti sumus, cum proprie pertineant ad epistolam 124.

⁸⁰ Habac. 1. ⁸¹ Eccli. 2. ⁸² Gal. 5. ⁸³ Philipp. 4. ⁸⁴ Cant. 1. ⁸⁵ Thren. 3. ⁸⁶ Cant. 1. ⁸⁷ Psal. 68. ⁸⁸ Exod. 21.

cella subornata simulatio dilectionis hypocritæ apparens, et non existens inventa est. Metientes enim ex fortuna personam conversi sunt in arcum prævum pariter cum eis, qui supra dorsum innocentiae fabricabant. Sed juxta verbum beati Job ⁹⁹, *lampas contempta apud cogitationes divitum parata est ad tempus statutum*, atque lucerna diu pressa et obtenebrata sub modio totum occidentem serenius et gloriosius illustravit. Sane, si esset in eis, quæ omni Christiano debetur affectio, reverentiæ impensoris officium pastori debebatur afflicto. Quanto indigniora innocens tolerabat, tanto uberioribus obsequiis et honoribus dignus erat. Beatus equidem Job ¹⁰⁰ gloriosior erat in sterquilinio jacens, quam circumsedente exercitu in solio sedens. Reputabant vos sua subjectione indignum, qui ex ipsa persecutione vestram pensare debuerant dignitatem. In omni enim dignitate nihil est dignius quam pro ecclesiastica libertate honoris abjectio et contemptus.

Solus itaque ascendistis ex adverso, et opposuistis vos murum pro domo Israel. Clamastis, et non erat, qui exaudiret; circumspexistis, et non erat, qui adjuvaret. Sic imitator fortissimi Aod judicis Israel ambidextri ¹⁰¹, per prospera et adversa, per infamiam et bonam famam, a dextris et a sinistris protectus scuto bonæ voluntatis a Domino vestros labores consummastis ad fructum. Vere turris fortissima nomen Domini; quis enim speravit in Domino, et confusus est? permansit in mandatis ejus, et derelictus est? Sperent in te, qui noverunt nomen tuum, quoniam non derelinquis quærentes te, Domine. Tu enim consiliarius in duris, adjutor in opportunitatibus, in tribulatione, in prosperis custos, consolator in adversis. In prima siquidem peregrinatione vestra, sicut sæpius vobis scripsi, præsignabat animus meus felicioris eventus auspiciam, fixum habens, quod perseverantia vestra continuaret opus assumptæ fortitudinis ad triumphum. Sic animos electorum Dominus flagellis interrogat; sic relinquuntur a Domino Chananæus, et cæteræ gentes, ut Israelem in eis erudiat. Duo enim nos affligunt, vitia et flagella. Per illa cognoscimus quid de nobis simus; per ista, quid de mundo sperare possimus. Flagellat autem Dominus justum, flagellat et impium. Nam de flagello impii, dicit Dominus per prophetam: *Plaga impii percussit te, et castigatione crudeli* ¹⁰². Et rursus: *Quid clamas super contritione tua? insanabilis est plaga tua* ¹⁰³. Justum vero ideo flagellat Deus, et tam prospera quam adversa circa eum paterna moderatione dispensat, ut homo se cognoscat, ut suos excessus corrigat, ut alios suo exemplo deterreat, ut virtus hominis innotescat, ut vexatio det intellectum ad cautelam, cautela vero ad coronam et gloriam

A cedat. Uctione vero magistra, quæ docebat vos de omnibus, Deus a primo peregrinationis exordio vos instruxit, et in lapide adjutorii cor vestrum stabilens, vos ad omnium injuriarum tolerantiam conquadravit. Tutius equidem excipit contumelias, qui scuto patientiæ se præarmat. Hujus virtutis efficacia est, ut si quid durum accesserit, fortiter illud suscipiat; quod non accesserit, lucrum æstimet, et inter dura se durioribus dignum putet.

Sunt ergo plurimi, qui hanc regni et Ecclesiæ pacem vestris ascribunt meritis, propter verbum illud Salomonis: *Cum placuerint Domino viæ hominis, inimicos etiam illius convertet ad pacem* ¹⁰⁴. Vos autem cautius et vigilantius providete, ne abroget ingratitude, quod gratia prærogavit. Omnia, quæ vobiscum misericorditer operatus est Deus, ei referatis ad gloriam, et non vobis. Absit enim ut sortem habeatis cum his, qui quandoque dicebant: *Manus nostra excelsa, et non Dominus fecit hæc omnia!* ¹⁰⁵ Non ergo in arcu vestro speretis, quia gladius vester non salvabit vos, sed Dei dextera et brachium suum, et illuminatio vultus sui ¹⁰⁶. Optimum est ei, qui in alto positus est, non altum sapere, sed timere. *Beatus enim, qui semper est pavidus* ¹⁰⁷. Ubique vero periculosa est securitas; ideo sanctus Job ¹⁰⁸ omnia opera sua verebatur; qui, cum esset deditus sacrificiis, humilitati, hospitalitati et elemosynis; justus, rectus, timens Deum, licet eundem ad plenum Domini flagella purgassent, suum tamen recogitans imperfectum dicebat: *A facie Domini turbatus sum, et timore sollicitor* ¹⁰⁹. Sane securitatis filix sunt, negligentia, ingratitude, elatio. Hæc induxerunt regem David ¹¹⁰, ut numeraret populum suum, conversumque est ei, et universo populo Israel in singultum. Hæc regem Ezechiam ¹¹¹, quem honoraverat Dominus regressione solis et fuga Sennacherib, subverterunt, ut nuntiis Merodach Baladan filii Baladan regis Babylonis ¹¹², ad inanem gloriam ostentaret domos aromatum, aurum et argentum, pigmentaria et unguenta, et audivit in continenti diviniæ animadversionis tonitruum. Terrat vos exemplum filiorum Job ¹¹³, quos in domo fratris sui majoris convivantes et lætantes Satan interfecit: quod hodie spiritualiter impletur in his, qui prælati sunt aliis ad custodiam disciplinæ, si hostis occultus eos inani lætitiæ vacare cognoverit. Nulla ergo vobis obrepat securitas, sed servite Domino in timore, vestrosque cogitatus jactate in eam, cui *adhærere bonum est* ¹¹⁴, ponere in Domino Deo spem suam, et horrere abominabiliter, quidquid ad pompam pertinet sæcularem. Stabilite ergo cor vestrum in exercitio spirituali, in obsequio ejus, qui nubilum persecutionis, quo denigrata, sed formosa erat Ecclesia, serenavit; qui inter pressuras eidem ex ipsis injuriarum malleis

⁹⁹ Cap. 12. ¹⁰⁰ Cap. 2 et 29. ¹⁰¹ Jud. 3. ¹⁰² Jer. 30. ¹⁰³ Ibid. ¹⁰⁴ Prov. 16. ¹⁰⁵ Deut. 32. ¹⁰⁶ Psal. 89.
¹⁰⁷ Prov. 28. ¹⁰⁸ Cap. 9. ¹⁰⁹ Job 23. ¹¹⁰ II Reg. 24. ¹¹¹ Isa. 39. ¹¹² Isa. 39. ¹¹³ Cap. 1. ¹¹⁴ Psal. 73.

coronam gloriæ fabricavit. Nimirum, beato Hilario teste ⁶, proprium est Ecclesiæ, ut tunc intelligat, cum arguitur; tunc obtineat, cum superata videtur; tunc liberior surgat, cum ejus liberatio desperatur. Nam et arca Noe invalescente diluvio tollitur in sublime ⁶; et arca fœderis humiliata Dagon confregit et Philisthæos in posteriora percussit ⁷. Quia igitur humanæ conditionis est dolere cum dolentibus, gaudentibus congaudere et vestræ persecutioni anxios compassionis affectus impendi, totis medullis animæ congratulor vestræ paci.

Villa siquidem Andelia, quoties erumpebat scditio inter reges, primos excipiebat hostilitatis incursus (83), obnoxia jugo rapinæ et incendio; sed nunc posuit Dominus fines vestros pacem ⁸, atque rerum vestrarum summam collocavit in tuto. Præterea suscepit ecclesia vestra non minimum sui redditus incrementum. Inquirentes enim Dominum non minuuntur omni bono, sed semper faciet Deus, etiam cum tentatione, proventum ⁹. Venistis itaque

portantes pacem et illuminantes patriam; et utinam fiat pax in diebus vestris! Sed pax vera pax Dei, quam nemo potest dare; non illa, de qua dicitur: *Pax, pax, et non est pax* ¹⁰; nam in pace hujusmodi, ecce amaritudo amarissima ¹¹. Quæ est enim hæc pax, si quiescit ancilla, et domina sub jugo gravi et degeneri ancillatur? Quæ utilitas, quod caro a tribulatione malorum et dolore respirat, si nobili animæ, pro qua Christus mortuus est, malorum rotam sollicitudinum labyrinthus immittat? *Quicumque Spiritu Dei aguntur*, teste Apostolo, *hi sunt filii Dei* ¹², ideoque et filii pacis. Ubi enim pax, ibi Deus. Nam in pace factus est locus ejus ¹², ipsiusque testimonio *pacifici filii Dei vocabuntur* ¹³. Annuntiavit vobis Dominus annum placabilem, pacem suam dedit, pacem suam reliquit vobis, alteram foris, alteram vero intus. Agnoscite, quæ a Deo donata sunt vobis, et utimini beneficio pacis indultæ, quæ sunt reliquæ homini pacifico. Indignum plane ox-nino est et absurdum, ut prænobilis anima deputata

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ

(85) De Andelia sive Andeleio, sive Andeliaco dixi jam ad epist. 28. Fuit autem hic locus, ut notat Blesensis, frequens occasio malorum, dum inter se bella gererent Franciæ et Angliæ reges; nempe, quia erat in confinio terrarum regum illorum. Erat tamen de dominio regis Angliæ. Unde causa fuit novæ dissensionis inter Richardum regem et Walterum archiepiscopum. Cum enim locum illum munire contra frequentes Francorum excursus vellet Richardus, Walterus quia magnum exinde Ecclesiæ suæ (cujus patrimonium etiam Andelia) detrimentum emersurum assererat, fortiter obstitit, cumque vi cedere cogeretur, ad sedem apostolicam confugit, coram Cœlestino III causam suam peroraturus. Prius tamen totam Northmanniam interdictioni subiecit, ut habent Rogerius Hoveden, ad ann. 1196, Matth. Paris. et alii. De eodem interdictione sic legitur in Chronico manuscripto quod mihi benigne communicavit V. Cl. Carolus Baron. presbyter Parisiensis: « Anno 1196 interdicta est civitas Rothomagensis, et tota Northmannia, pro castro, quod Ricardus rex illustris firmavit in rupe Andelii, contra dignitatem Rothomagensis Ecclesiæ, episcopi contradicentibus et inobedientibus ut regi placerent. Archiepiscopus autem exiit ad curiam Romanam profectus est, et Lexoviensis episcopus et Ebrouicensis (a) contra ipsum, ut causam ejus ad nihilum perducerent si possent, sed spe sua et voluntate frustrati sunt. » Sed et tres episcopi Eliensis regni cancellarius, Lexoviensis, et Dunelmensis electus a Richardo ad summum pontificem pro suenda causa sua missi sunt. Quorum primus in itinere obiit, ut dixi ad epistolam 87. Qua de re legendus Radulfus de Dicro ad an. 1198, ubi et habentur litteræ Walteri ad eundem Radulfum amicum suum, quibus totam peregrinationis suæ causam ipsi exponit. Referunt autem Neubrigensis lib. v *De rebus Anglicis*, cap. 27; Hoveden parte II *Annal.* et alii. Cœlestinum papam pensatis utriusque rationum momentis, hortatum fuisse Walterum, ut regi suo reconciliaretur, et de Andeleia cum eo transigeret. Unde Walterus brevi in Northmanniam reversus, cum Richardo pacem inivit, villam Ande-

leiam cum aliis opulentioribus possessionibus feliciter commutavit. De qua commutatione ita *Chronicum ms.* supra citatum: « Anno 1197, per assensum domini papæ et Ecclesiæ Rothomagensis, recepit Walterus archiepiscopus excambium pro Andeleio. Et episcopi, qui prius inobedientes, fuerant suspensi, venerunt ad pedes ejus postrati in processione solenni in festo Conceptionis B. Mariæ virginis, mitris et baculis pastoralibus redditis in manu ejus, et ipse misericordia motus eis gratiam suam et officium reddidit. » Quodnam autem fuerit illud excambium, specialius refert Trevetus in *Chronico ms.* ad an. 1197, his verbis: « Attendens autem Richardus rex villam Andeleiam et quasdam villas alias adjacentes ad jus Ecclesiæ Rothomagensis pertinentes hostium irruptionibus nimium opportunas, commutationem fecit cum archiepiscopo et dicta Ecclesia, dans pro dietis villis molendina sua apud Rothomagum; ita quod archiepiscopus solvat elemosynas de eis ab antiquo statutas, villam de Diepe [*Dieppe*], et villam de Busselles, ita quod solvat in elemosynam assignatam trecentas septuaginta duas libras Andegavensis monetæ. Dedit etiam eis manerium de Louers [*Louiers*], et forestam de Alexmund [*Alixermond*] cum seris et omnibus pertinentiis aliis. » Eadem prorsus habet Thomas de Walsingham in *Hipodigmate* Neustriæ. Ita fere Rogerius, Matthæus Paris., Bromton et alii. Forma autem pacis et compositionis inter Richardum regem et Walterum archiepiscopum omnino habetur apud Radulfum de Diceto, ut et confirmatio ejusdem excambii facta ab Innocentio III summo pontifice.

Cæterum de possessionibus illis quæ pro Andeleia datæ sunt Ecclesiæ Rothomagensi, Walterus decimam assignavit capitulo Rothomagensi, ut habet *Chronicum ms.* Northmanniæ, his verbis: « Anno 1199, Walterus archiepiscopus dedit capitulo Rothomagensi decimam de Diepa. » Hujus donationis instrumentum infra legitur in *Appendice chartarum*.

Ex omnibus supradictis apparet, hanc epistolam scriptam esse anno Christi 1197, quo excambium illud factum est.

(a) Error amanuensis; nam apud omnes historicos habetur *Eliensis*.

⁶ Lib. vii *De Trin.* ⁷ Gen. ⁸ 1 Reg. 5. ⁹ Psal. 147. ¹⁰ 1 Cor. 10. ¹¹ Ezech. 13. ¹² Isa. 38. ¹³ Rom. 8. ¹⁴ Psal. 75. ¹⁵ Matth. 5.

Sponsi cœlestis amplexibus, oblita suæ originis, et illius, cujus imago est ¹⁵, ad mechanicos rapiatur affectus. Frequentius igitur exeat in agrum cum Isaac ad meditandum ¹⁶, descendite in hortos aromatum, ut gustetis spirituales delicias, et gratissima colligatis lilia gaudiorum. De ligno vitæ percipite spirituales fructus, qui, teste Apostolo, sunt: *charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas* ¹⁷. Istorum fructuum sunt quasi accessio et sequela, reverentia Deum diligentis, diligentia eum quærentis, sapientia eum invenientis, devotio tenentis, gaudium perfuerentis. Quiescite igitur inter medias sortes, inter præamabiles Pachelis amplexus ¹⁸, ibi *vacate, et videte, quam suavis est Dominus* ¹⁹, et ab uberibus desideratæ quietis nullus negotiosæ vitæ strepitus vos avellat. Theaurum conscientiæ bonæ cautius abscondatis, præstingentes eidem titulum, hoc impressiore sigillo signatum: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi* ²⁰. *Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat cor vestrum, et intelligentiam vestram* ²¹, ut sit animæ vestræ forma pulchritudinis et signaculum sanctitatis, ut repleat in bonis desiderium vestrum Deus cordis vestri, *et pax vestra Deus in æternum* ²².

EPISTOLA CXXXIX.

AD R. ABBATEM ET CONVENTUM CICESTRENSEM.

ARGUMENTUM. — *Implorat monachorum preces, ut dignè sacerdotio initiari possit, causæque reddat, cur hæcenus illud refugerit.*

Reverendo Patri et domino R. Dei gratia abbati Cicestrensi, totique conventui ejusdem ecclesiæ. PETRUS Blesensis Bath. archid., salutem in auctore salutis.

Diu pulsatus sum precibus, consiliis et monitis amicorum, ut in sortem sacerdotii transiens, ei, cui servire regnare est, impenderem debitæ obsequium servitutis. Reluctatus tamen hæcenus sacerdotium distuli; in eo enim consideravi opera mea, et expavi. Quis enim etiam perfectissimus non formidet se divinis immiscere arcanis, se illius ineffabilis sacramenti exhibere ministrum, quod Spiritus sanctus conficit, cui angeli humili famulatu assistunt, quo divinis terrena junguntur, et quod in assumpti corporis unionem recipit divinæ præsentia majestatis? Reverendo vertici Christi manum impositurus Baptista contremuit ²³, princeps apostolorum miraculosa piscium captione perterritus: *Recede, inquit, a me, Domine, quia homo peccator sum* ²⁴, seque iatroitu Christi centurio putabat indignum ²⁵. Qua igitur fiducia meritorum, qua mentis audacia contrectare præsumam vitam animarum, pretium

A mundi, angelorum panem? ubi, quanto dignior et eminentior est hujus ministerii gradus, tanto gravius imminet ex ipsius dignitate discrimen. Misericordiæ Domini multæ, quia non sum consumptus. Utquid igitur contra prohibitionem sapientis mitam me in peccata populi, et aggregabo mihi peccata duplicia? ²⁶ Iluc accedat innocens manibus et mundo corde; vocatus a Domino tanquam Aaron, quem elegit ipsum. Nam, etsi a corpore meo prohibeantur actus illiciti, de spurcissimo tamen corde, quasi de sentina scatente cogitationum sæditas velut aura corrumpens exhalat. Denique vereor, ne cum debeam aliis in tempore iracundiæ fieri reconciliatio, prurientis conscientiæ impostura mihi, et aliis obnubilet serenissimam Christi faciem, et usurpati ausus officii, nobis sacrificium in sacrilegium, et vitam convertat in mortem.

Tu igitur, gloriose et semper glorificante Jesu, non secundum miseriam meam, sed secundum misericordiam tuam operare in me velle et perficere, quod beneplacitum sit in oculis tuis, nec de meis excessibus tua judicia æquilibres. *Si enim iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit* ²⁷? Volens itaque redimere dies meos, quos perdidit, quia perniciose et perditæ vixi, disposui jugo Domini cervicem supponere, laxiores vitæ salutare licentias, et cum essem liber, in omnibus omnium servus esse. Tu vero, Domine, clementer aspira, confirma quod in me trepidat, quod frægescit accende, quod nutat consolida, doce quod desipit, erige quod desperat, alliga quod vagatur, quod superbit humilia, excita quod lentescit, illumina quod caligat. Vos etiam, dilecti domini et amici mei, in quibus posuit Deus verbum reconciliationis, ut ordinetis testamentum ejus, super sacrificia, ut Deo placabiles hostias immoletis, quos ipse fons charismatum copiosius irrigavit, ut jam in vobis virtutum flores erumpant in fructum; vos, quos sibi constituit genus electum, regale sacerdotium, ut sitis corona gloriæ in manu Domini, et diadema in manu Dei nostri; vos, inquam, obsecro per misericordiam Christi, succurrite mihi precibus, adjuvate me votis, ne sub mole importabilis sarcinæ succumbat infirmitas vacillantis. Exigitur a me conscientia pura, vita immaculata, fama integra, ut sim Christi bonus odor in omni loco. Hæc autem non merita hominis, sed illius sunt munera, *qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt* ²⁸, cujus larga et effusa benignitas dives est omnibus invocantibus eum. Tribuit enim abundanter, et non impropere, justificans impium gratis ²⁹, ut *ubi superabundavit peccatum, superabundet et gratia* ³⁰. Omnium siquidem meritorum

¹⁵ Gen. 1. ¹⁶ Gen. 24. ¹⁷ Gal. 5. ¹⁸ Gen. 29. ¹⁹ Psal. 45. ²⁰ Isa. 24. ²¹ Phil. 4. ²² Psal. 72.
²³ Matth. 3. ²⁴ Luc. 5. ²⁵ Matth. 8. ²⁶ Eccl. 7. ²⁷ Psal. 129. ²⁸ Rom. 4. ²⁹ Rom. 3. ³⁰ Rom. 5.

sufragio destitutus post Deum, in vobis jeci et locavi meæ fiducia fundamentum; certissime sciens quantum etiam in meritis fides, vel oratio proficiat aliena, cum ejus efficaciam in filia Chanaanæ ³¹, in Lazaro ³², in puero centurionis et reguli ³³, cæterisque quampluribus frequenter evangelizet Ecclesia. Sane in Christo omnes unum sumus, et ex uniformi connexione membrorum ecclesiæ consistens integritas indicit omnibus mutua: communionis regulam, et indivisos charitatis affectus. Adjuro itaque vos in unitate fidei, in sanctorum communionem, et in unius confessione baptismi, ut imperfectum meum videant oculi charitatis vestrae et orationibus vestris supportetis infirmum, quem oneris magnitudo deterret. Apud Christum nunquam alicui deficit, quod per eum alii proficit; crescit enim gratia ex impendio, et lecythus olei tanto plenius exuberat, quanto copiosius ex ipso mater virtutum charitas, vasis quæ offeruntur infundit. Vestra igitur oratio nunquam in terram vacua cadit; quia, etsi non prosperatur ei pro quo mittitur, saltem in sinum revertitur supplicantis. Noveritis autem, quod ab ineunte ætate semper in scholis aut curiis militavi. Scholasticus vero labor licet sit inefficax ad salutem, quædam tamen in eo mundana honestas est, et innocentia sæcularis. At, quidquid in curiis agitur, fere peremptorium est salutis, aambitosum, adulatorium, fictum, detractorium, subdolum, invidum, crudele et impium, et generaliter temporalis quæstus, et inanis gloria: venativum.

Hæc recordatus sum, et effudi in me animam meam, quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis ³⁴. Ecce enim tabernaculum Dei cum hominibus, instar illius quod Moysi in monte ostensum est. Hic primum altare est æneum, cor scilicet contritum et humiliatum, in quo bestiales animi motus, et actus irrationales pœnitendo marcantur. Secundum altare ab omni æris rubigine alienum, auro rutilat charitatis. Nihil in eo carnale offertur, cum jam offerentis conversatio sit in cœlis ³⁵, cujus hostia est mens sancta, cœvota oratio, gratiarum actio et vox laudis. Ad altare tertium, quod potius est propitiatorium, quam altare, et non solummodo sanctum est, sed etiam ^D Sancta sanctorum, dulci affectu pura et defæcata intentione intrat sacerdos cum sanguine, jam verum sanguinem Agni immaculati offerens, et communicans passionibus Christi. Unde frequenter quadam beata exstasi exiens a se, et transiens in dilectam, unusque spiritus factus cum eo intra quasdam divinæ suavitatis experientias officium propitiatoris exsequitur, dum per eum quasi per quemdam mediatorem Dei et hominum ³⁶, his pro quibus ad Deum intercedit, fructus propitiationis

A ex illa fruitione beata, sed brevissima obtinetur. His indignum me judicans, totus a vobis pendeo, totus vobis innitor. Rogate Dominum unctionis, ut ungat me oleo misericordiæ suæ; unctio enim docet de omnibus ³⁷; ipsa me doceat facere voluntatem Dei, captivare totum intellectum meum in obsequium Christi, fungi sacerdotio, et offerre illi incensum dignum in odorem suavitatis.

EPISTOLA CXL.

AD PETRUM CLERICUM REGIS ANGLIÆ.

ARGUMENTUM. — *Hortatur Petrum diaconum, ut repudiato studio jurisprudentiæ, quod multis perniciem affert, totum se tradat theologiæ sacræ et divinarum litterarum lectioni, vitamque convenienter ordini suo instituat. Habes hic luculentum dogma de S. Eucharistia.*

B M. PETRUS Bles. Bathon. archidiaconus dilecto socio et amico suo magistro PETRO clerico domini regis Angliæ salutem in eo, sine quo non est salus.

Divisus es, et cor tuum in diversa distrahitur; varia enim deliberationum fluctuatione raptus, hæsitans, utrum ad scientiam legum vel ad exercitium sacræ paginæ te convertas. In hac perplexitate distinguit finis intentio; tendis enim ad unum propter vanitatem sæculi, ad alterum propter veritatem Dei. Æmulare ergo consilio apostoli charismata meliora ³⁸, et in corde tuo devoret draco Moysi draconem Pharaonis ³⁹, id est veritatis scientia scientiam vanitatis. Non enim ^C ascendet in montem Domini, neque stabit in loco sancto ejus, qui in vano accepit animam suam ⁴⁰. Scitis quia *lex Domini lex immaculata est, convertens animas* ⁴¹. Justiniana vero pervertit multos, et gehennæ filios facit. Quod sub quodam ænigmatem propheta insinuans: Vocavit, inquit, *judicium ad ignem, et devoravit abyssum multam* ⁴². Quod tunc evenit, cum iudices de profunditate civilis scientiæ præsumentes contra se provocant Dei iudicium, et iram divinæ animadversionis incurrunt. Vides, quam imperscrutabilis abyssus, quam dumosa silva, quam immeabile pelagus sit Pandæcta, in qua civile jus continetur: cui tota ætas hominis non sufficit, cujus fructus totus in elatione et ambitione consistit. ^D Verbum autem abbreviatum fecit Dominus super terram, ut propter scientiam salutis et vitæ, jam te transalpinare non oporteat, aut maria transneare. Nam, sicut in Deuteronomio legitur, *Prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo* ⁴³. Et Apostolo teste: *Regnum Dei intra nos est* ⁴⁴; quod non in sermone, sed in virtute Dei consistit. Duo sane sunt, quæ hominem ad legem scientiam vehementer impellunt, ambitio dignitatis, et inanis gloriæ appetitus. Hi sunt Rechab et Beana, quæ Isoseth dormientem percutientes in inguine occiderunt ⁴⁵. Lege

³¹ Joann. 11. ³² Math. 8. ³³ Joann. 4. ³⁴ Psal. 41. ³⁵ Phil. 3. ³⁶ 1 Tim. II. ³⁷ 1 Joann. 2.
³⁸ Rom. 12. ³⁹ Exod. 7. ⁴⁰ Psal. 23. ⁴¹ Psal. 48. ⁴² Amos. 7. ⁴³ Dent. 30. ⁴⁴ Luc. 15. ⁴⁵ 1 Reg. 4.

ergo quod ordini, quod professioni tuæ conveniat, A quod ab ambitionis æstibus animum tuum revocet, quod vanitates et insanias falsas procul a cordis tui affectione releget, ut in timore Domini, qui est initium sapientiæ, ad spirituales intelligentiam, in qua est animæ salus, diligens et devotus assurgas. Arripe, quæso, arma spiritualia, quæ, teste Apostolo, captivant totum intellectum hominis in obsequium Christi ⁴⁶. Assume *gladium spiritus, quod est verbum Dei* ⁴⁷. Hæc sunt arma David, quibus expugnaturus Goliath, arma Saulis graviora rejecit. Hæc est Sapientia, quæ, teste B. Jacobo ⁴⁸, desursum est. Et primum quidem pudica est, deinde vero pacifica; pudica est quam incorrupta professio despondet uni viro virginem castam exhibere Christo; pacifica est, quæ rogat quæ ad pacem sunt, et cum his, qui B oderunt pacem, jubet esse pacificum. Legum vero scientia impudica est, quia meretricio more quæstuararia est; et mercalis; et quidquid studendo congregavit ad nundinas vanitatis, vili contractu venaliter et impudenter exponit. Hæc vix unquam pacifica est, quæ semper litigat de contractibus, vel quasi de maleficiis, vel quasi de variis figuris causarum, de actionibus et obligationibus, de judiciis, de sentiis, de appellationibus, et aliis, quæ cum sopire lites debeant, semper cineres litium excitant jam sopitos. Contra hanc sapientiam Dominus in Evangelio palam loquitur, et proverbium nullum dicit: *Sine causa, inquit, colunt me docentes doctrinas et mandata hominum* ⁴⁹. Et in propheta: *Comprehendam sapientes in astutia sua, et prudentiam prudentum reprobabo* ⁵⁰.

Denique pro parte maxima leges ab ethnicis institutæ sunt: Deus autem dedit legem vitæ et disciplinæ. *Deus enim deorum Dominus locutus est, et vocavit terram* ⁵¹, ut homo, qui terra erat, fieret cælum, et beneficio legis igneæ, quam Dominus attulit de Seir, caro transiret in spiritum. Sapientia quidem mundi stultitia est apud Deum, et sapientia carnis mors est. Apostolus enim damnat ea quæ sunt formam quidem scientiæ habentia, secundum doctrinam hominum, si non ædificant ad salutem. Humana itaque lex inflat, divina ædificat. Professores illius sapientes sunt, ut faciant mala, bene autem facere nesciunt. Discipuli ejus mites sunt et humiles corde, eosque custodit pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum. Illi sunt qui semper circum-eunt montem Seir, nec unquam terram promissionis introeunt. Isti cum Apostolo nihil arbitantes se scire, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum, viam vitæ quoddam compendio scientiæ salutaris anticipant, et quadam spiritali experientia, quam suavis sit Dominus, jam prægustant. Et quid suavius, quid jucundius ad exultationem, quid fructuosius ad salutem, quam comprehendere et an-

plecti fide, spe et amore te, Deus? *Scriptum est: Scire te, Deus, sensus est consummatus* ⁵². Eminentiam hujus scientiæ Veritas manifeste insinuat dicens: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te, Pater, et quem misisti Jesum Christum* ⁵³. Illi Jerusalem ædificant in sanguinibus ⁵⁴, quorum flumina convertuntur in sanguinem; scientia enim eorum et facundia tota vertitur in peccatum, et impletur querela, quam proponit Deus per prophetam: *Dedit eis, inquit, aurum et argentum neum; ipsi vero de auro et argento meo operati sunt Baal* ⁵⁵. De auro nimirum et argento Domini faciunt idolum qui sapientiam et eloquentiam suam redigunt in opus cupiditatis et avaritiæ, quæ est servitus idolorum. Istis conveniunt verba blasphemix: *Labia nostra a nobis sunt; quis noster Dominus est* ⁵⁶? Propter hoc dat eis Deus cælum æneum, et terram ferream, ut sint sine affectione, sine devotione, ut sint terra sine aqua, quasi montes Gelboe, super quos nec ros, nec pluvia descendit ⁵⁷. Verba quidem lepida plerumque habet censura civilis, sed sunt folia sine fructu, nugæ canoræ, et Syrenes usque in exitium dulces. Mentior, si unquam videris illius scientiæ professorem in ipsius exercitio felices exitus habuisse. Beatus Hieronymus fere usque ad inter-necionem flagellatus est ab angelo, quia rhetorici lepore sermonis illectus vanitati operam dabat ⁵⁸. Castigans autem castigavit eum Dominus et morti non tradidit. Sane *lex Domini sapientiam præstat parvulis* ⁵⁹. Ipsa ædificat, ipsa vivificat, ipsa illuminat. Est enim præceptum Domini lucidum illuminans oculos: ut anima, quæ ad imaginem Del facta est, juxta promissum Apostoli, *revelata facie speculetur gloriam Dei, et in eandem imaginem reformetur a claritate in claritatem tanquam a Domini spiritu* ⁶⁰.

Audi virtutem sacræ Scripturæ, et efficaciam verbi Dei, ad cujus intelligentiam te moneo in timore et tremore accingi. Veritas in Evangelio loquitur, dicens: *Beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud* ⁶¹. Princeps etiam apostolorum, interrogante Jesu discipulos, utrum abire vellent, *Domine, inquit, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes* ⁶². Itero verba, quibus idem Christum Dei vivi Filium profitetur, non revelat ei caro et sanguis, sed Spiritus Dei Patris ⁶³. Verba denique Dei ita spiritualia et vivifica sunt, ut sint spiritus et vita, ipso attestante, qui dicit: *Verba, quæ ego loquor vobis, spiritus et vita sunt* ⁶⁴. Sicut Apostolus dicit: *Sermo Dei vivus est et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad divisionem animæ et spiritus, compagum quoque et medullarum* ⁶⁵: obtinet enim vicem validissimæ pactionis, per quam eliminantur ab humano spiritu et purgantur universi noxiales affectus. Et,

⁴⁶ II Cor. 10. ⁴⁷ Ephes. 6. ⁴⁸ Cap. 3. ⁴⁹ Matth. 15. ⁵⁰ Job. 5. ⁵¹ Psal. 49. ⁵² Sap. 6. ⁵³ Joan. 17. ⁵⁴ Mich. 3. ⁵⁵ Ezech. 16. ⁵⁶ Psal. 11. ⁵⁷ II Reg. 1. ⁵⁸ Hieron. epist. 22 ad Eustoch. ⁵⁹ Psal. 10. ⁶⁰ II Cor. 3. ⁶¹ Luc. 11. ⁶² Joan. 6. ⁶³ Matth. 16. ⁶⁴ Joan. 6. ⁶⁵ Hebr. 4.

ut experientia hujus rei tibi faciat fidem : si tepidus es, sacram Scripturam lege instantius, et scias, quia eloquium Domini inflammabit te : Ignitum est enim eloquium ejus vehementer ⁶⁵. Si ambulas in tenebris, audies quid loquatur In te Dominus Deus in Evangelio et prophetis : Eritque lucerna pedibus tuis verbum ejus, et lumen semitis tuis ⁶⁷. Si alicujus immunditiæ maculam contraxisti, mundabit te sermo Christi. *Jam vos, inquit, mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis* ⁶⁸. Si te tam gravis tentatio apprehendat, ut pene moti sint pedes, pene effusi sint gressus tui ⁶⁹, verbum Dei firmabit te, ut non cadas. Quod enim amplius est, *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* ⁷⁰. Si es in mortali peccato, quod est mors animæ, sacra lectio vivificabit te, et implebitur, quod Dominus in Evangelio dicit : *Veni hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, et qui audierint, vivent* ⁷¹. Istudque indubitabiliter scias, quod Spiritus sanctus utrumque Testamentum edidit et exposuit, unumque alteri ineffabili sapientiæ artificio coaptavit : ideoque Ezechieli prophetæ rota in rota apparuit, simulque elevabantur et incedebant rotæ, eratque spiritus vitæ in rotis ⁷². Et quis, quæso, spiritus hodie in Jegum professoribus dominatur? spiritus elationis, spiritus cupiditatis et jaectantiæ, spiritus vertiginis et erroris. Rejecta ergo scientia, quæ in perniciem trahit, apprehende scientiam, quæ ædificat ad salutem. Disce, ut doceas, ut cortina cortinam trahat ; *Et qui audit, dicat : Veni* ⁷³. Sis imitator illius, qui dicit : *Sine fictione didici, et sine invidia communico* ⁷⁴. Absit omnis fictio, quia Spiritus sanctus semper disciplinæ effugiet fictum ⁷⁵. Gratis accipias, gratis doce ⁷⁶. Qui enim sic fecerit, et docuerit homines, testimonio Christi, magnus erit in regno cælorum ⁷⁷. Audi, quæso, super hoc testimonium Danielis : *Qui docti sunt, inquit, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates* ⁷⁸. Noli autem scrutari quæ supra te sunt, nec inanes cogita theorias ; non disputationum argutiis, nec verborum calumniis te distendas. Talia enim Apostolus interdicit scribens in prima Epistola ad Timotheum : *Si quis, inquit, aliter docet, nec acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ejus, quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus et languens circa quæstiones et pugnas verborum ; hujus grave est judicium* ⁷⁹. Audi, quæso, quid super hoc Sapientia Dei in libro sui nominis dicat : *Sentite, inquit, de Domino in bonitate ; et in simplicitate cordis quærite illum* ⁸⁰. Hodie varia est inter multos sententiarum contentio : factæque sunt aquæ Siloes, quæ cum silentio currebant ⁸¹, aquæ contradictionis, apud quas demeruerunt Moyses et Aaron terræ promis-

sionis introitum ⁸². Sic hodie apud multos carnes Agni immaculati, contra prohibitionem legis, elixantur aqua, vel membratim discernuntur sævitia bestiali : igne siquidem assari debuerant, et si quidquam residuum esset, igne, id est Spiritu sancto, fuerat comburendum. Non igitur de corde tuo vaticinari præsumas, sed juxta sacri eloquii doctrinam universa discas et doceas, orans cum Propheta, et dicens : *Juxta eloquium titum, Domine, da mihi intellectum* ⁸³, non supra, non extra, non contra. Sunt enim, qui temere scrutantur alta Dei. Sed, testimonio Salomonis, mel nimis comedenti non est bonum, et scrutator majestatis opprimetur a gloria ⁸⁴. Et Ecclesiastes dicit : *Sapiens efficiar, et sapientia longe recessit a me* ⁸⁵. *Accedet enim homo ad cor altum, et exaltabitur Deus* ⁸⁶. Mirabilis sane facta est scientia Dei, et non poteris ad eam ⁸⁷. Proinde doctor Ecclesiæ Paulus cum obsecratione nos admonet dicens : *Dico per gratiam Dei, quæ data est omnibus, qui sunt inter vos, non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* ⁸⁸. Alta nimirum sapere mors est, et facile periclitatur, qui se in eminenti considerans obstupescit. Denique loquens angelus ad Tobiam : *Sacramentum, inquit, regis abscondere bonum est : opera vero ejus revelare honorificum* ⁸⁹. Distingue ergo inter sacramenta et opera. Nam et in Deuteronomio cæli caligabant rore ⁹⁰. Et in Psalmo : *Tenebrosa est aqua in nubibus aeris* ⁹¹ : id est obscura est intelligentia in sacramentis cælestibus scriptisque prophetis. In his vero quibus operatus est Deus salutem in medio terræ, ut exinanitio in formam servi, miraculorum coruscatio, passio, resurrectio, ascensio, quod fidem instituit, quod orare nos docuit, quod ad humilitatem, ad mansuetudinem, ad pœnitentiam et ad misericordiam nos verbo et exemplo instruit, vult honorificari Deus, et illic iter est quo ostenditur salutare Dei. Sacramentorum autem ratio et inquisitio cesset, claudatur puteus, ne bos in eum aut asinus cadat, ne periculose nimis ossa regis Idumææ redigantur in cinerem ⁹², et bestia, quæ montem tetigerit, lapidetur ⁹³. Magna in sacramentis est eminentia, intelligentia quorum fide potius expedienda est quam ad inventionem humana. Et ut, gratia exempli, in uno sacramentorum videas abyssum profundissimam, et humano sensui imperceptibilem, pane et vino transsubstantiatis virtute verborum cælestium in corpus et sanguinem Christi, accidentia, quæ prius ibi fuerant, sine subjecto remanent, et apparent. Cumque corpus Christi caro sit, et non spiritus, spiritum tamen et non corpus reficit, spiritualiter pascens atque vivificans. Corpus idem apud nos est in diversis locis, quia in diversis altaribus contra naturam corporis ; idem tamen corpus eodem tempore

⁶⁵ Psal. 118. ⁶⁷ ibid. ⁶⁸ Joan. 13. ⁶⁹ Psal. 72. ⁷⁰ Psal. 32. ⁷¹ Joan. 4. ⁷² Ezech. 1. ⁷³ Apoc. 22. ⁷⁴ Sap. 7. ⁷⁵ Sap. 1. ⁷⁶ Matth. 10. ⁷⁷ Matth. 5. ⁷⁸ Dan. 12. ⁷⁹ 1 Tim. 6. ⁸⁰ Sap. 1. ⁸¹ Isa. 8. ⁸² Num. 20. ⁸³ Psal. 118. ⁸⁴ Prov. 25. ⁸⁵ Eccle. 7. ⁸⁶ Psal. 63. ⁸⁷ Psal. 138. ⁸⁸ Rom. 12. ⁸⁹ Tob. 12. ⁹⁰ Deut. 33. ⁹¹ Psal. 17. ⁹² Amos 2. ⁹³ Hebr. 12.

est in cœlis. Licet enim ex natura corporali et circumscriptibili sit uno duntaxat in loco, tamen in pluribus locis est virtuali potentia, et spirituali modo. Tanta enim est unio divinitatis et carnis, quæ tota divina et gloriosa facta est, ut ex plenitudine divinitatis, quæ, teste Apostolo, corporaliter ibi habitat ⁹³, illud corpus, licet in uno loco sit corporaliter et naturaliter, in pluribus tamen est divina et spirituali virtute. Et, sicut ipse Deus, quamvis in pluribus, imo in omnibus locis sit virtualiter et essentialiter, tamen secundum aliquem modum existendi, id est personaliter est in uno loco, id est in ipso homine assumpto per gratiam; ita quod divinitatis est retribuit ineffabiliter corpori suo, ut ex unionis virtute, et in uno homine spiritualiter sit verbum, et in pluribus locis sit illius corporis et sanguinis incomprehensibile sacramentum. Gregorius in homilia Paschali ⁹⁴: Eodem momento et in cœlum rapitur ministerio angelorum consecratum corpus Christi, et ante oculos sacerdotis in altari videtur. Sicut autem divinitas Verbi totum implet mundum, ita corpus illud in locis pluribus consecratur; nec sunt multa corpora, sed unum corpus, et unus sanguis. Ideoque sive plus, sive minus quis inde percipiat, omnes æqualiter Christi corpus integerrime sumunt. In his et similibus ratio prorsus deficit; non deficit tamen fides, sed attingit quod non præsumit ratio; et quod mirabilis est, ex rationis defectu virtus Dei convalescit. Apprehendit fides per gratiam, quod non potuit ratio capere per seipsam; infirmatur ratio, ut sit fortior fides; ratio succumbit, ut fides amplius mereatur; nec invidet ratio merito fidei, sed libenter et humiliter acquiescit. Quod enim fides meretur, non sibi ipsi meretur, sed potius rationi. Sane fides evacuabitur, et ratio permanebit. Fides nimirum non est, nisi in via, ratio autem erit in patria perfecta et plena. Ibi ratio scientia metet quod nunc seminat fides; dignumque est ut ratio ibi fructum percipiat de merito fidei quam adjuvat, dum se prorsus abnegans a seipsa hic deficit, ut quandoque fidei beneficio in se crescat. Fidei igitur sine contradictione consentiens gratiæ Dei tota innititur, et dat gloriam Deo, sciens ipsum posse facere, quod non potest ratio humana percipere.

Pauca hæc tibi stylo recisione perstrinxi, eo quod sis diaconus, et ad sacerdotii gradum in brevis, aspirante Domino, ascensurus. Scis autem, quod diaconatui annexa sunt, mensæ ministerium, et annuntiatio verbi Dei. Ad hoc enim, apostoli diaconos elegerunt ⁹⁵, ut mensis ministrarent et nihilominus verbum vitæ populo prædicarent. Audi ergo, qualem te esse oporteat, antequam ascendas in montem Garizim, ut ibi cum filiis Aaron populo bene-

A dicas ⁹⁶. Paulus in prima Epistola ad Timotheum: *Diaconos, inquit, oportet esse pudicos* ⁹⁷; intelligas, mente et corpore, ut vas suum in sanctificatione et honore custodiant, ut se in illa exerceant sapientia, quæ pudica est et pacifica, non in illa, quæ stulta est apud Deum ⁹⁸, et inimica Deo, quæ linguam hominis, seu potius animam, pro qua Christus mortuus est, vili commercio meretricia venalitate prostituit. Propterea ibidem subjungit Apostolus, dicens: *Non bilingues, nec turpe lucrum sectantes* ⁹⁹. In quo suggillantur aperte, qui lingua prævaricatoria et duplici sibi causas creditas produunt, et animas, in quarum pretium Christus innocentissimum sanguinem suum dedit contractu damnabili supplicio æternæ damnationis addicunt. Denique Levitici ordinis gradus non solum extraordinarias abdicat vanitates, sed exterminat etiam naturales affectus, ut non præsumat quis in eo ministrare, nisi prius in ipso prorsus extincta sit affectio parentelæ. Locutus est enim Dominus ad Moysen, dicens: *Non serviat mihi sacerdos, aut levita, nisi prius dixerit patri suo et matri: Non novi vos* ¹⁰⁰. Qua igitur conscientia se præsumat lucris immergere damnabilibus, et inextricabili sollicitudinum labyrintho, qui a carnalium parentum cura divinitus prohibetur?

Rogo igitur et moneo te, frater, per virtutem sacramentorum cœlestium, quibus in proximo daturus es professionis manum, sic te præpara, sic lege, sic stude, sic vive, sic loquere et exhortare, ut voceris a Domino tanquam Aaron, quem elegit ipsum, ut ad laudem ipsius fungaris sacerdotio, dignumque offeras in odorem suavitatis incensum. Vale.

EPISTOLA CXLI.

AD W. ROTHOMAG. ARCHIEPISCOPUM.

[A. D. 1197?]

ARGUMENTUM. — *Conqueritur redditus sui beneficii per quinquennium ab Elia quodam detentis, rogatque archiepiscopum, ut pro sua auctoritate eum compellat ad faciendam restitutionem.*

Reverendo Patri et domino W. Dei gratia Rothomag. archiepisc., suus Petrus Bles. Bathon. archid., salutem, et in omni humilitate, si quid dulcius aut desiderabilius est salute.

Certificatus de incolunitate vestra gratias ago gratiarum auctori. Nam, ut verbo Apostoli utar ¹: Vivo, si vos statis in Domino: hæc est enim gloria et gaudium meum, et corona capitis mei. In eo vero, quod aliquid novi operis dignatio vestra petiit a me, licet excusatio mea præcesserit, adhuc tamen ad pleniorum excusationem mihi potest sufficere, quod illa scribendi urbanitas, quæ olim florebat in juvene, nunc marcescit in sene. Vix enim gratia viroris reperitur in arbore, cujus radix exaruit. Præterea exasperata injuriis mens humana, potius in verbis sequitur turbationis impetum quam

⁹³ Coloss. 2. ⁹⁴ Greg. in 4 Dialog. c. 58. ⁹⁵ Act. 6. ⁹⁶ Deut. 27. ⁹⁷ I Tim. 3. ⁹⁸ Jac. 3. ⁹⁹ I Tim. 3. ¹⁰⁰ Deut. 35. ¹ Phil. 4.

sermonis ornatum : ex abundantia siquidem cordis loquor. Cor autem hominis quasi vas plenum est, et quid intra se contineat, ex effusione ostendit.

Domino Eliæ capellano curam et custodiam præbendæ meæ tanquam homini fideli et veraci commiseram; nunc autem cum Propheta querulari compellor, *quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum*². Possum etiam interrogare cum Christo et dicere : *Cum Filius hominis venerit, putas inveniet fidem in terra*³? Nihil equidem dico in sugillationem illius, licet famam ipsius plurimum denigrare videatur, quod quinque annis et amplius de præbenda mea nihil reddidit, fideique et modestiæ sacerdotalis oblitus, non solum irrogat mihi damnum, sed hanc ipsam injuriam mihi cedere facit in opprobrium et contemptum. Frequenter illuc mitto nuntios, eosque semper remittit vacuos et inanes. Bene eis loquitur, sed ex voce nullum sequitur opus, quia vox ejus vox Jacob, manus autem manus Esau⁴; leviusque profecto extorquerem clavam de manu Herculis, quam denarium de manu ipsius. Non rapinam arbitratur mea rapere, verbisque contumeliosis me afficere, suum enim excessum hac sola excusatione colorat, quod magnis aliunde abundo redditibus, quasi damni dati injuria non possit infligi divitibus, aut in usus honestos erogari non possint, quæ a locupletioribus possidentur. Sane multi æstimantur divites, qui vere sunt pauperes : licet enim eis divitiæ affluant, ipsi tamen eor suum divitiis affluentibus non apponunt. Denique David in regali solio constitutus : *Inclina, inquit, Domine, aurem tuam, et exaudi me, quoniam inops et pauper sum ego*⁵.

Credo divitias esse commendabiles ex honesta occasione quæsitæ, si sine luxu expendantur, in quantum exigit moderata necessitas. Abraham divitias possedit ad usus licitos, multiple sanctorum Patrum in temporalium largitione effusi sibi thesaurizaverunt in cælo. Heu ! heu ! cum ille, qui sua non largitur pauperibus, damnatur a Christo⁶ : quid de illo fiet qui rem fratris sui retinet, et vivit ex rapto? Qua præsumptione sacrificium offeret in altari, quandiu frater ejus adversus eum aliquid habet⁷? *Non potest bibere calicem Domini, et calicem dæmoniorum*⁸. Quomodo verbum illud vulgare evadet : Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum⁹? Qualiter juxta doctrinam Apostoli levabit manus puras sine disceptatione ad Deum¹⁰, qui me ad materiam disceptationis invitat? Habeo siquidem litteras summi pontificis contra ipsum. Mihi tamen seni videtur absurdum contra senem et fratrem meum occasionem scandali suseitare. Nam, ut verbo Apostoli utar, *ego jam delibor, et in me responsum mortis accepi*¹¹ : et nihilominus mors in

A Januis est, dicente Apostolo : *Omne quod antiquatur et senescit, prope interitum est*¹². Ambo sentimus præambulos mortis, defectus videlicet sensuum et molestias senectutis. Quanto recessimus longius a die nativitatis nostræ, tanto propinquiores mortis termino facti sumus. Testimonio enim Salomonis, *Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, et aves laqueo, ita homines tempore malo*¹³. Utrique nostrum modicum vitæ restat, et illud non stat. In proximo dicemus sæculo : Vale; et relinquemus inviti, quæ nunc pertinacissime retinemus. Domina enim avaritia, quæ majorem in senibus solet exercere tyrannidem, testimonio Zachariæ, ipsa est oculus eorum in universa terra¹⁴. Et eodem teste, *A majore usque ad minimum omnes avaritiæ student*¹⁵. Hæc procul dubio est hydris Samaritanæ, de qua, *qui biberit, sitiit iterum*¹⁶. Quidquid enim desiderari potest, satiare non posset humanæ cupiditatis hiatum.

Quanto gloriosius senes ita juste et honeste viverent, et requiescerent in senecta uberi, ut essent aliis odor vitæ in vitam, justitiæ forma, et eruditio ad salutem. Scriptum namque est : *Corona justitiæ est senectus, quæ in viis justitiæ reperitur*¹⁷. Video valetudinarios senes, quorum consumptis carnibus, pellibus os adhæsit, eisque solum videtur superesse sepulcrum; membra frigescunt, cupiditas fervet, caro senectute opprimitur, et ambitio juvenescit, vix imponet avaritiæ finem vitæ finis; ardebit in eis quidam pœnalis infernus, donec fodiat peccatori fovea, donec in operibus manuum suarum comprehendantur peccatores, et descendant in infernum viventes. Subito enim anima, quæ tota temporalium desideriorum fervoribus æstuabat, in divortio ipsius et carnis exiens, nuda et misera, onerata peccatis, et ab Ecclesia beatorum perpetua excommunicatione præcisa in æternæ noctis horrorem, et in chaos terribile detrudetur. *In illa die peribunt omnes cogitationes illius, et cognoscetur Dominus judicium faciens*¹⁸, cujus monita intelligere noluerunt. Quia igitur *horrendum est incidere in manus Dei viventis*¹⁹ adjuro vos per illum districtissimum judicem, qui etiam justitias judicabit, ut justitiam meam in judicium convertatis, ut vestra ordinata jurisdictione ex officio judicis rogare velitis, quæ ad pacem sunt. Dedit enim vobis Dominus linguam eruditam, ut corrigatis errantes, sed et lingua vestra clavis cæli facta est. Denique constituit vos Dominus inter messorum angelos, ut omnia scandala tollatis de regno Dei, quæ est Ecclesia, quatenus secundum regulas justitiæ, quæ reddit unicuique quod suum est, mea mihi restituantur. Nihil enim deperit utilitatibus ecclesiasticis, si quæ sunt aliena reddantur.

² Psal. 11. ³ Luc. 18. ⁴ Gen. 27. ⁵ Psal. 44. epist. 54, 9. 6, c. 1. ⁶ I Tim. 2. ⁷ II Tim. 4. ⁸ Joau. 4. ⁹ Prov. 16. ¹⁰ Psal. 9. ¹¹ Hebr. 10.

¹² Matth. 25. ¹³ Matth. 5. ¹⁴ I Cor. 10. ¹⁵ August. ¹⁶ Hebr. 12. ¹⁷ Eccle. 9. ¹⁸ Zach. 4. ¹⁹ Jer. 6.

EPISTOLA CXLII.

AD P. PRIOREM ET CONVENTUM DE EVESHAM (84).

ARGUMENTUM.—*Consolatur monachos vehementer afflictos: hortaturque eos, ut patienter afflictionem ferant, et instruit quomodo gerere se debeant.*

Dilectis fratribus et amicis P. priori et conventui de Evesham, P. Blesens. Londoniens. archid., salutem, et si quid dulcius, aut desiderabilius est salute.

Afflictioni vestræ totis animæ præcordiis, et intensa charitate compatiens epistolam vobis consolatoriam sub aliqua styli urbanitate decreveram scribere, sed quia turba negotiorum mihi jugiter tumultuose incumbit, totus fere absorptus ab eis, aut non sum mecum, aut divisus et distractus sum, et sic dissipatæ sunt cogitationes meæ torquentes cor meum, ut vix, non dicam epistolam possim scribere, sed breve brevissimum. Vos autem, qui spirituales estis, quorum unicuique data est manifestatio spiritus ad utilitatem²⁰, in hujus tempestatis æstuante malitia, novistis qualiter vos oporteat conversari, et luctari cum mundo. *Mundus enim in maligno positus est*²¹, plenus laqueis, plenus scandalis et peccatis, circumseptus periculis, pravis colloquiis, iniquis consiliis, exemplis pessimis, et moribus animæ infinitis. Proinde redimamus tempus, quia dies mali sunt²², nec poterit vobis deesse solatium, si volueritis ferventer instare orationi, sacræque Scripturæ. Porro necesse est ut veniant scandala, et probentur corda hominum, atque inter flagella Domini præbeat improvidis vexatio intellectum. Omnes equidem filii iræ sumus²³ et si Dominus nobis iratus appareat, nos amorem ejus non odium æstimantes, ipsius flagellum cum æquanimitate portemus. Verbum prophetæ est: *Iram Domini portabo, quia peccavi ei*²⁴. Flagellat nimirum Dominus quem corripit, et in suis verberibus nobis memoriam abundantis suæ suavitatis abscondit, ut quos facit humiles, sibi conservet amabiles. Vult enim ut de patientia nostra quasi de ligno vitæ fructus spirituales, et justitiæ manipulos colligamus. *Sunt autem fructus spiritus*, teste Apostolo, *charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas*²⁵. Omnibus his privatur, qui sustinentia caret. Propter quod Salomon dicit: *Væ his qui sustinentiam perdiderunt*²⁶. Sustinentia ergo sunt patienter flagella Domini Dei, quibus nos erudit ad

A salutem. Dejecit enim ut erigat, vulnerat ut sanet, ut pressura vertatur in gratiam, et afflictio in coronam, ut qui prius flagellatus fuerat, cum propheta decantet: *Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi, conversus est furor tuus, et consolatus es me*²⁷. Christus itaque purgationem peccatorum faciens purgat quos diligit salutaribus monitis, tentationibus et flagellis. Quod enim Dominus per Satanam colaphizari permisit Apostolum, fecit eum audire: *Quia virtus in infirmitate perficitur*²⁸. Qui et de se ipso dicit: *Quando infirmior, tunc fortis sum et potens*²⁹. Utinam sic nos corrigan, et emendando emundet, ut non destruat: nec sera poenitentia nos oporteat querulari et dicere: *Destruxisti nos ab emundatione*³⁰. Et illud: *Multo sudore sudatum est, et non exivit de ea rubigo*³¹. Et rursus: *Percussi eos, et non doluerunt*³². Dolete igitur et plangite saltem dispendia spiritualis exercitii. Ex hac enim turbatione perditis quietissimos Rachelis amplexus, divinæ suavitatis experientias, et beatæ contemplationis excessus. Quomodo namque mens hominis perplexa et anxia, et humanis sollicitudinibus intricata spiritualibus inhærebit, aut cogitabit æterna? Sunt autem hujus mali occasio quidam inter conversos perversi, inter columbas corvi, angues inter anguillas, susurriones, detractores Deo odibiles. Hi ut habeant materiam equitandi, superseminant zizania inter fratres, concinnant dolos, fastidium manna, sanguineas dapes appetunt, mensuramque Gomor in ollas carniū, atque in allia et pepones Ægypti convertunt. Sic abominantes claustralis paradisi delicias exeunt, et post se trahentes sæculum, quod reliquerant, forensibus se ingerunt consistoriis, atque in viarum discursibus, et in tumultibus curiarum, quidquid in claustro meruerant, damnabili commercio, pro æterna perditione commutant. Denique facti transfugæ, et emansores a claustro effrenes, vagi, et Sarabaitæ (85) dantur in reprobum sensum, ut jam nec animæ discrimen attendant, nec vereantur infamiam, nec tremenda Dei judicia timeant, donec fodiatur peccatoribus fovea et poenitendi facultate prorsus ablata, a Deo perpetua excommunicatione præcisi corruant in gehennam. In tantæ igitur necessitatis articulo, psallite sapienter, orate ferventer, instate vigiliis, ignitis compunctionibus, jubilationibus, arcanis lacrymis, gemitibus, disciplinis. Sic enim Dominus hanc procellam convertet in auram, et absque dubio divinum sen-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(84) Ubi sit monasterium istud de Evesham dixi jam ad epist. 97.

(85) Quatuor genera monachorum describens S. Benedictus in principio suæ Regulæ, hoc ait de Sarabaitis: « Tertium monachorum teterrimum genus est Sarabailarum, qui nulla regula approbati experientia magistri sicut aurum fornacis, sed in

plumbi natura molliti, adhuc operibus servantes sæculi fidem, mentiri Deo per mensuram noscuntur. Qui bini aut terni, aut certe singuli sine pastore. non Dominicis, sed suis inclusi ovilibus, pro lege eis est desideriorum voluptas, cum quidquid putaverint vel elegerint, hoc dicant sanctum, et quod noluerint putent non licitum. »

²⁰ I Cor. 12. ²¹ I Joan. 5. ²² Ephes. 2. ²³ Ephes. 3. ²⁴ Mich. 7. ²⁵ Gal. 5. ²⁶ Eccli. 2. ²⁷ Isa. 12.
²⁸ II Cor. 12. ²⁹ Ibid. ³⁰ Psal. 88. ³¹ Ezech. 24. ³² Jer. 5.

tielis auxilium, quibus denegatur humanum. *Juravit Dominus, et non pœnitebit eum* ²², nec mentietur Veritas, quæ sub jurejurando firmavit, dicens: *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis* ²³. Quis ergo negligat pacem petere, nisi quid eam renuit impetrare? Corrigite, quæso, et in Deum dirigite vias vestras, quia testimonio Salomonis, *cum placuerint viæ hominis Deo, tunc inimicos ejus convertet ad pacem* ²⁴. Obsecro autem vos per misericordiam Dei ut erga pastorem vestrum, qui pro communi libertate tam periculosa viæ discrimini se exposuit, fidelem et sincerum atque indivisibilem habeatis affectum. Sitis etiam inter vos unanimes, et *unius moris in domo* ²⁵; *nec sint in vobis schismata* ²⁶, sed *unitas spiritus in vinculo pæcis* ²⁷. Ubi enim est pax, ibi est Deus. Nam *in pace factus est locus ejus* ²⁸. Omnis equidem congregatio vel conventus debet esse cithara David, ubi multæ et diversæ chordæ quodam regulari moderatione, quasi quodam plectro, de compositione diversarum mentium dulcissimæ faciunt harmoniæ concentum. Si sit ibi chorda, quæ rauce sonet, aut strepat, ne inducat discordiam, omni studio ad consonantiam reducat.

Miror autem, et conqueror, quod apud Dominum Cantuariensem virum magnæ prudentiæ et consilii præcellentis nullum super hac turbatione remedium

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(86) Conradus hic erat e Bavaria ortus, Friderici I imperatoris consanguineus, qui Arnoldo Moguntino archiepiscopo a seditiosis civibus intercepto, in ejus locum sufficitur, an. 1162, unanimi canonicorum consensu et petitione ipsius Friderici. Verum quia a partibus Alexandri legitimi pontificis stabat contra Octavianum antipapam, cui favēbat Fridericus imperator, biennio post electionem suam, id est anno 1164 ex Gaspare Bruschio, Romam ad Alexandrum papam confugit. Dodechinius in *Appendice ad Marianum Scotum* ad an. 1164, ait, Conradum Moguntinum electum ab imperatore Friderico pulsum esse episcopatu, quod Alexandro papæ fide et juramento confœderatus esset. « Tunc imperator, inquit Conradus episcopus in *Chronico Moguntino*, instituit dominum Christianum, suæ quidem curiæ cancellarium, loco domini Conradi Bavari, virum utique miræ prudentiæ, in rebus ambiguis et arduis subtilissimi consilii et velocissimi inventorem. Erat etiam vir miræ patientiæ in adversis. Nulla in prosperis superbia extollabatur; vultus benignitate omnibus gratus, et alias honestis moribus adornatus. Hunc ergo, quia tam ecclesiasticarum quam sæcularium personarum favorem cognovit habere, constituit episcopum Moguntinensem; duravit hoc schismata annis octodecim. Tandem dominus Christianus se interponens inter papam et imperatorem, ambos ad concordiam revocavit. Actumque est de episcopatu Moguntinensi, ut dominus Christianus archiepiscopatum Moguntinensem obtineret pacifice et quiete, et dominus Conradus Saltzburgensem archiepiscopatum accipiens gubernaret. Erat enim in ipsa Ecclesia a puero enutritus. » Tum de morte Christiani disserit, et ad Conradum reversus, ita prosequitur: « Post hæc principes quidam dominum

A invenistis. Solet enim quandoque desperatas lites compescere, et inexorabiles magnatum discordias in gratiam reformare. Utinam vero nullam haberetis fiduciam in Romanis! Nam, ut aliqua quæ in libro experientiæ legi, sub silentio claudam, illud possum vobis ad memoriam revocare, quod Machabæorum principes, quandiu in Domino confisi sunt, de hostibus suis reportavere titulos triumphales; at ex quo inierunt fœdera cum Romanis miserabiliter in prælio corruerunt. Vos autem confidite in Domino. Qui enim confidit in eo, non confundetur. *Turris fortissima nomen ejus* ²⁹, *Christus heri, et hodie, et in æternum* ³⁰, nec abbreviata est manus ejus, ut salvare non possit. Petite tantummodo in nomine Salvatoris, promitto enim quod nullam apud eum patiemini repulsam, si salutaria postulatis.

EPISTOLA CXLIII.

AD CONRADUM ARCHIEPISCOPUM MOGUNTINUM.

[A. D. 1192.]

ARGUMENTUM. — *Moguntinum archiepiscopum per veterem in scholis olim initam amicitiam obsecrat, ut omni ope cum aliis imperii principibus nitatur vinculis eximeret regem Anglorum Ricardum ab Austria duce et imperatore captum.*

Reverendo Patri et domino C. Dei gratia Moguntino archiepiscopo (86), Petrus Bles. Bath. archid., salutem in auctore salutis.

C Conradum Saltzburgensem archiepiscopum imperatoris recuperata gratia reformant, ita ut ipse imperator eundem archiepiscopum Conradum ad Maguntinensem Ecclesiam redire postularet; quod ipse dominus Conradus maximo desiderio affectabat. Suscipitur ergo dominus Conradus in Ecclesia Moguntinensi tanquam fuisset angelus Dei. » Similia etiam de eo narrant et alii ejusdem ævi scriptores. Romualdus Salernitanus archiepiscopus in *Chronico* apud Baronium ad an. 1177: « Tempore concilii Turonensis Conradus nobilis clericus Alemanniæ, et imperatoris consanguineus, qui in Moguntina Ecclesia erat electus, nolens Octaviano et imperatori schismatico consentire, Ecclesiam suam deserens, ignorante imperatore, ad Alexandrum papam in Franciam festinus advenit. Quem papa satis benigne recipiens, postmodum secum Romam usque adduxit; dehinc in cardinalem episcopum Sabinensem promovit; postremo in Moguntinum archiepiscopum sublimavit. Quo audito imperator ira commotus, Christianum nomine cancellarium suum in Moguntina Ecclesia eligi fecit, et a suis suffraganeis consecrari. » Joannes Sarisberiensis eadem fere scribit S. Thomæ Cant. archiep. in litteris quæ habentur apud Baronium ibidem: « Electus Moguntinus, qui nuper recessit a domino papa, et a curia, nuntium Guidonis (scilicet antipapæ Callisti III), ad se venientem de terra sua ejecit, et comminatus est ei, quod si ipse, vel alius nuntius ex parte schismaticorum ad se ulterius pervenerit, oculos sibi erui faceret. Nomen domini papæ manifeste prædicat. Hoc novit imperator, et multum dolet. » Joannes Bromtom in *Chronico*, pag. 1150, postquam de pace inter Fridericum imperatorem et Alexandrum papam Venetiis facta locutus est, ita prosequitur:

²² Psal. 109. ²³ Joan. 15. ²⁴ Prov. 16. ²⁵ Psal. 67. ²⁶ I Cor. 1. ²⁷ Ephes. 4. ²⁸ Psal. 75. ²⁹ Prov. 18. ³⁰ Hebr. 15.

Quia quandoque in scholaribus castris militavi-
mus sub eodem doctore, et ex diutina ejusdem ho-
spitii cohabitatione socialis amicitiae jura contra-
ximus, fiducialius vobis scribo. Excursus enim
modici temporis nostro non praescribit amori; nec
apud me mutationem vestri status agnoscit affectio.
Sane postquam desideratissimam faciem vestram
novissime vidi, vos in archiepiscopalis eminentiae
gradum dispensatio divina promovit. Sed, si bene
recolo, quam solida semper apud me fuerit fidei
vestrae et amoris integritas, certus sum quod ho-
noris assumptio circa statum amicitiae vestrae nul-
lum praedictum mihi facit. Cum itaque hinc amor
audaciam loquendi mihi pariat, inde vero ad
placitum et gemitum dolor singultuosus urgeat
violenter, indulgete mihi, si in aliquo verbo so-
brietatem modestiae, et limites honestatis excedo:
ex abundantia enim cordis os loquitur ⁴³. Nam in
amaritudine est anima mea, quae totum hujus
epistolae cursum mihi de doloris amentario sub-
ministrat.

Quis vero inter communes lacrymas dolorem
dissimulet, aut supprimat planctus, ubi clerus dolet,
lamentatur religio, gemit populus, nobilitas anxia-
tur? Non potest omnium mœrore non plangi, qui
colitur et fovetur amore communi. Decidit corona
capitis nostri, et in luctum versus est chorus noster.
Rex noster in frivolo est, et occasione illius in
quampures provincias hujus malitiae sartago desæ-
vit. Suo domino patienti contabescit et commoritur
universitas, et per compassionem afflictio capitis
in membra discurrit. Vir sanguinum et cruentae
conscientiae dux Austriae (87) non est veritus in
christum Domini sacrilegas manus injicere, et pedes
calceatos in Evangelio pacis ferreis humiliare com-
pedibus. Terribilis in judiciis Deus destruat illum
in finem, et evellat de tabernaculo suo, et radicem
ejus de terra viventium, pro eo, quod non est re-
cordatus facere misericordiam, sed persecutus est
hominem innocentem et peregrinum adhuc in ob-
sequio crucifixi et in procuratione reipublicae con-
stitutum. Cum enim pro testamento Dei labores

anxios tolerasset, exhaustis bellicis sudoribus et ex-
pensis ad propria remeabat, ut denuo majus testi-
monium fidei redditurus prudentiore consilio, et
felicioribus auspiciis viam secundae peregrinationis
instrueret.

*Et nunc, reges, intelligite, reminiscimini, qui judi-
catis terram* ⁴⁴, si unquam ab infantia nascentis
Ecclesiae aliquis rex pacificus, fidelis, innocens,
peregrinus, tam subdole captus, tam malitiose de-
tentus, tam crudeliter est venditus, tam indigne
afflictus, et cum populis suis tam cupida et detesta-
bili exactione gravatus. Ubi est lex naturae? ubi
est aequitas? ubi peregrinorum reverentia, quos
etiam Christi crucifixores venerati sunt, dum in
agrum siguli ob peregrinorum sepulturam Christi
venditi pretium transtulerunt ⁴⁵? Porro cum Abra-
ham peregrinaretur in terra Chanaan, rex Abime-
lec ei gratiam plenae humanitatis exhibuit ⁴⁶. Jacob
apud Laban ⁴⁷, Moyses apud Jethro ⁴⁸, David apud
regem Achis ⁴⁹, et ceteri Patres antiqui *nondum
acceptis repromissionibus, sed longe eas aspicientes,
et confitentes quia essent peregrini et hospites super
terram* ⁵⁰, apud barbariem gentium multiplex suae
peregrinationis solatium invenerunt. Et qui eum
vendidit, et qui emit, in sortem Judae Iscariotis, et
in maledictione fraudis Judaicae reputentur, ut sit
cum eis ipsorum pecunia in perditionem; cum
Dathan et Abiron terra eos viventes absorbeat,
successores Judae, filios avaritiae, servos mammonae,
semen Chanaanæ, genimina viperarum, membra diabo-
li, ministros Satanæ, praeambulos Antichristi.
Seviente in populos istorum tyrannide publica
mortalitas invalescit, urbes evacuantur pestilentia
et fame, quae superveniunt universo orbi.

Nec dissimulare possumus, aut tacere, quod,
juxta verbum Apostoli, jam ministerium iniquitatis
Antichristus operatur, ut reveletur in tempore
suo ⁵¹: abundat enim iniquitas, et refrigescit cha-
ritas multorum ⁵². Optimus est, qui non est nimis
malus. In argumentum adventus illius filii perdi-
tionis generaliter mundus in maligno positus est ⁵³,
desævit morbus pestilens, et edulitas invalescit. Le-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

¶ In hoc concilio Conradus frater consobrinus præ-
dicti imperatoris archiepiscopatum Sauseburgiae
[Saltzburgensem, vel Salisburgensem] a manu do-
mini papæ recepit, et ipso imperatore annuente,
dominus papa concessit eidem Conrado totius Teu-
tonici regni quandiu vixerit legatiam. Iste vero
Conradus, cum tempore schismatis ad archiepisco-
patum Moguntinensem electus esset, ab Octaviano
antipapa noluit consecrari, sed maluit inter Catho-
licos pro Christi nomine citius egere [Hoveden legit
pauper vivere] quam inter schismaticos divitiis et
transitoriis abundare. Venit ergo in partes Gallia-
rum ad urbem Senonensem, et invento ibi Alexan-
dro summo pontifice, qui ea tempestate citra mon-
tes ad celebrandum concilium illuc pervenerat, pro
amore Dei, et pace Ecclesiae cum eo remansit. A

D quo honorifice susceptus, inter episcopos cardinales
connumeratus est. Hæc habent Gervasius Dorob.
et Rogerius Hoveden. Addit Ciaconius in Alexan-
dro III Conrado cum quibusdam episcopis et opti-
matibus Germaniae in Syriam pro recuperatione
terrae sanctae profectum esse, scilicet apostolicæ
sedis legatum a Cælestino III deputatum, quo in
itinere Leonem Armeniae regem coronavit. Obiit
autem anno 1205 ex Bruschio, licet alii eum anno
1200 decessisse contendat.

(87) In Sorb. 1 habetur *dux Astutiae, id est Au-
striae*. De hac Richardi regis captione dixi ad epi-
stol. 64.

Scripta est hæc epistola anno Christi 1192, nempe
quo in vinculis erat Richardus Anglorum rex.

⁴³ Matth. 12. ⁴⁴ Psal. 2. ⁴⁵ Matth. 27. ⁴⁶ Gen. 20. ⁴⁷ Gen. 29. ⁴⁸ Exod. 2. ⁴⁹ 1 Reg. 21 ⁵⁰ Hebr. 11. ⁵¹ 11 Thess. 2. ⁵² Matth. 24. ⁵³ 1 Joan. 5.

gitur quod mors cum eo est, et faciem ejus præcedit egestas⁸³. Nobis in germana Germania hæc mala germinant universis. Heu, heu, principes aquilonis! vere ab aquilone panditur omne malum⁸⁴. Sed hoc malum regi nostro bene utenti convertetur in bonum. Nam iudex innocentie Deus faciet in proximo iudicium injuriam patienti, faciet misericordiam Dominus Christo suo. Zelus Domini exercituum faciet hoc, et scient omnes quia sunt reliquie homini pacifico⁸⁵. Domine, in virtute tua lætabitur rex⁸⁶: justus de angustia sua⁸⁷ liberabitur: cadet autem impius in laqueum, quem tendit, et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet⁸⁸. O rubigo animarum avaritia, O linea cordium cupiditas, quæ sic homines excæcasti, ut Dei et iudiciorum ejus oblitii, neque suæ parcerent animæ, neque famæ. Consumetur quidem pecunia, sed nota perditionis non debetur. Tanti sceleris immanitas derivabitur ad posteros, et in ungue adamantino hæc iniquitas scribetur⁸⁹. Filii plorationis æternæ non de fscali ærario⁹⁰, non de thesauris regalibus hæc accipiunt, sed de patrimonio crucifixi, de sustentatione pauperum, de viduarum lacrymis, de substantia religiosorum, de pupillorum alimentis, de dotibus virginum, de ecclesiarum utensilibus; de crucibus, de calicibus consecratis. Quot solidos sibi congregant, tot accumulunt sibi maledictiones, tot interminabiles cruciatus sibi in die iræ terribilis thesaurizant. Quidquid ad decorem domus Dei venerandæ antiquitatis munificentia erogavit, nunc inexplēbilis avaritiæ hiatus absorbet, ut hæreditate possideant sanctuarium Dei, et tot sacrilegiis execrabilia fiant, quot in partibus Occidentalis Ecclesiæ profanantur.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(88) Littera A. denotat Alienoram, quæ dicta est ab Anglicis scriptoribus Alienor, Alienora, Alienordis, a Francis Eleonor, sive Eleonora. Fuit autem filia Guillelmi ultimi ducis Aquitanie et comitis Pictaviensis, qui cum poenitentia causa ad S. Jacobum in Hispaniam proficisceretur, in itinere obiit et sepultus est in ecclesia S. Jacobi, ut inter cæteros refert Joannes Frasquetus, in *Chronico ms.* apud S. Victorem ad annum 1135: «Sequenti anno Guillelmus comes Pictaviensis ad S. Jacobum proficiscitur, et in sexta feria Parasceve in ecclesia S. Jacobi moritur, et ante altare sepelitur. Qui moriturus proceres suos, quos secum habebat, contestatur, ut filia sua major Alienordis Ludovico Francorum regi cum Aquitanie ducatu tradatur: quam prædictus Ludovicus apud Burdegalam cum optimatibus regni præsentibus jungit sibi nuptiis quam solemnibus.» Exstat ipsius Guillelmi ducis testamentum apud Baronium ad ann. 1136, quo quidem declarat, se velle Eleonoram filiam suam majorem Ludovico Francorum regi nuptum tradi cum Aquitania et Pictavia; alteri vero nomine Petronillæ relinquere possessiones et castella quæ habebat in Burgundia. Ubi obiter notandum est Baronium ibidem historiam illam, quæ de stupenda Guillelmi

Exsurge igitur, homo Dei, exsurgant et alii Patres conscripti, quibus dati sunt gladii ancipites in manibus eorum. Succurrite plagæ Ecclesiæ, arripiat iudicium manus vestra, et evaginato linguæ gladio, zelum, quem Petrus in Ananiam et Sapphiram⁹¹ census ecclesiastici fraudatores exerçuit, in publicos ecclesiarum prædones et invasores sacrilegos exercete. Rex illustrissimus catenis carceralibus et fame torquetur; ferrum pertransiit animam ejus⁹²; sedet enim in mendicitate et ferro, et non est qui moveatur super contritione Joseph. Pallescit jejunio speciosa facies victualibus interdictis, virtusque corporis in robur animæ migratura, et vernans in facie decor natura succumbente marcescit. Si qua ergo in vobis benignitas, si quod solatium charitatis, si quis respectus ad Christum, si qua viscera miserationis, si qua memoria iudiciorum Dei, excitetur in vobis piæ compassionis affectus. Ascendite ex adverso, cursumque tam detestabilis sacrilegii cohibeat pontificalis auctoritas, ne vestri principes malignentur in sancta, ne diutius occidentales populi doloribus intabescant et fletu, ne de manu vestra sanguis innocens requiratur. Vale.

EPISTOLA CXLIV.

ALEONORÆ REGINÆ ANGLIÆ AD CÆLESTINUM PAPAM.
[A. D. 1192.]

ARGUMENTUM. — *Aleonora Angliæ regina papæ operam miserabiliter implorat pro liberatione regis Anglorum Richardi filii sui.*

Reverendo Patri et domino CÆLESTINO, Dei gratia summo pontifici, A. (88) in ira Dei regina Anglorum, ducissa Normanniæ et comitissa Andegaven., miseræ matri exhibere se patrem.

Silere decreveram, etc. *Vide inter variorum ad*

poenitentia circumfertur, refutare, cum apud nullos hujus temporis historicos habeatur; imo et plures illorum eundem, apud S. Jacobum in peregrinatione sua diem ultimum clausisse narrent, ut Frasquetus supra, Robertus de Monte in *Appendice ad Sigebertum*, Sugerius in *Vita Ludovici Junioris*, cujus supremus regni administer fuit. Guillelmus Gemeticensis in *Chronico*, apud Andream du Chesne historici Northmannorum lib. viii, cap. 42: «Circa hæc tempora Willelmus, dux Aquitanorum, non multo post mortuus est. Hujus filiam unicam cum ipsius ducatu Ludovicus filius regis Francorum accepit in uxorem.» *Chronicon* Lemovicense, tom. II bibliothecæ novæ, c. 48: «Guillelmus, Aquitanie dux, apud S. Jacobum peregrinus obiit, tumultus est.» Eadem fere habet Radulfus de Diceto in *Imaginibus historiarum*, pag. 267.

Clarius autem rem narrat auctor gestorum Ludovici VII, cap. 4, apud Andream du Chesne, tom. IV *Historiæ Francorum*, pag. 591: «Illis diebus Guillelmus, dux Aquitanie, apud S. Jacobum iter arripuit: qui, volente Deo, antequam ad terminum ad quem suæ peregrinationis accederet, peracta parte itineris exspiravit, nullum virilis sexus in ducatu Aquitanie relinquens hæredem. Verumtamen

⁸³ Job. 41. ⁸⁴ Jer. 1. ⁸⁵ Psal. 36. ⁸⁶ Psal. 20. ⁸⁷ Prov. 11. ⁸⁸ Psal. 7. ⁸⁹ Jer. 17. ⁹⁰ Lege C. Neubrig. l. iv *Rerum Anglic.* c. 35; Paris, Polyd. et alios. ⁹¹ Act. 5. ⁹² Luc. 1.

Cælestinum III epistolas post ipsius Regesta, Patrologiæ t. CCVI.

EPISTOLA CXLV.

EJUSDEM AD EUNDEM.

[A. D. 1192.]

Ejusdem argumenti.

Sanctissimo Patri, ac domino C., Dei gratia S. pontifici, A. eadem gratia regina Angliæ, ducissa Normanniæ et comitissa Andegaviæ, salutem et misericordiæ visceribus abundare.

Tædet animam meam vitæ meæ, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CXLVI.

EJUSDEM AD EUNDEM.

[A. D. 1192.]

Ejusdem argumenti.

Reverendo Patri et domino CÆLESTINO Dei gratia

summo pontifici, A. misera, et utinam miserabilis Anglorum regina, ducissa Normanniæ, comitissa Andegaviæ, miseræ matri exhibere se misericordiæ patrem!

Invidente locofum distantia prohibeor, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CXLVII.

AD ROBERTUM EPISCOPUM BANGORIENSEM.

[C. A. D. 1197.]

ARGUMENTUM. — *Reprehendit R. episcopum, qui beneficium ecclesiasticum jam alteri collatum sibi retinere conabatur.*

Dilecto quondam socio, nunc autem venerabili domino R. Dei gratia electo de Bangor (89), M. Petrus Blesen. Bathon. archid., radicare in eo qui in electis suis mittit radices.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

duas filias habuit, quarum una major natu Alienordis, et alia Alaidis vocabatur. Ludovicus VII Alienordam duxit, et secundam Alaidam Radulfo Vironanduorum comiti cognato suo matrimonio copulavit.

Cæterum Alienora post annos decem a Ludovico repudiata est, licet duas ex ea filias suscepisset. Causam istius divortii varie referunt historici. Albericus monachus Trium Fontium in *Chronico ms.* hæc habet, quæ desumpsit ex Elinando: « Relictam Ludovici Francorum regis, vel ut verius dicatur, repudiatam duxit in uxorem comes Andegavensis, et dux Northmanniæ Henricus, rex Angliæ mox futurus: unde guerra inter eos. Hanc reliquit rex Ludovicus propter incontinentiam ipsius mulieris, quæ non sicut regina se habebat, sed fere communem se exhibebat. Fuit autem Alienor dicta, Guillelmi filia Pictaviensis comitis et Aquitaniæ ducis. Quæ cum regi Franciæ duas filias peperisset, Mariam comitissam Trecensem, et Eleidem comitissam Blesensem, postea prædicto regi Henrico quatuor peperit filios et filias tres. » Matthæus Parisiensis ad ann. 1150 de eo ita loquitur: « Celebratum est divortium inter Ludovicum regem Francorum, et Alienor reginam suam, propterea quod diffamata est de adulterio etiam cum infideli, et qui de genere fuit diaboli. Erant enim consanguinei in 4 gradu. » Eadem fere habet Bromton, pag. 1040, et Gervasius in *Chronico*, pag. 1370: « Anno 1152, postquam reversus est rex Franciæ Ludovicus a peregrinatione Jerosolymitana, orta est quædam discordia inter ipsum et reginam suam Alienor, ex quibusdam forte, quæ melius tacenda sunt, quæ in illa peregrinatione contigerant. Et ecce subito sub consanguinitatis imagine moliri cœpit matrimonii solutionem. Divortio itaque inter regem Ludovicum et reginam suam Alienor labore multo et artificioso juramento in facie Ecclesiæ solemniter celebrato, » etc. Paulus Æmilius lib. v *Histor. Francorum*: « Reversus ex Syria in Franciam Ludovicus, nihil antiquius habuit quam ut Leonoræ matrimonium dirimeret. Baugenciaci concilium habitum. Remorum, Senonum, Rothomagensium, Burdegalsium archiepiscopi consedere. Interrogati testes; fides propinquitatis facta, constitutum constare conjugium pie non posse. Ita non sine admiratione terrarum dimissa Leonora, quam per tot annos uxorem habuerat, unde duas filias procrearat. » Quidquid sit, repudiata a Ludovico rege Alienora, relictis ipsi communibus liberis ocius Aquitaniam repetiit, et paulo post Henrico Northmanniæ duci et Andegavensium comiti, Angliæ regi mox futuro nupsit, ex quo quatuor filios et tres filias genuit. Verum cum dissidentes a rege patre filios ipsa incenderet, reli-

ctoque marito filios ad bellum prosequeretur, reconciliatis cum patre filiis, ipsa arctæ custodiæ ab Henrico tradita est, in qua per annos XII mansit, donec ad preces Balduini Cantuariensis archiepiscopi soluta est, ut habet Gervasius ad an. 1185, his verbis: « Regina Alienor ad preces B. Cantuariensis archiepiscopi a ditino carcere tempore modico liberata est, quo per annos fere XII tenebatur inclusa. » Sed paulo post denuo in carcerem detrusa est, in quo per IV annos, id est usque ad obitum Henrici viri sui mansit; quo mortuo, a filio Richardo rege soluta est, et regni moderaminis particeps effecta. Quæ de re sic Nicolaus Treuet in *Chronico ms.*: « Anno 1179, Henricus Anglorum rex senior abalienatus ab uxore sua, in custodia eam detinuit annis multis, et non nisi mortuo Henrico, scilicet an. 1189 educta a filio Richardo. » Et infra: « Ann. 1189, Alienora regina post mortem Henrici regis per mandatum filii sui Richardi educta fuit de custodia, in qua fuerat circiter per X annos. » Radulfus de Diceto, ad an. 1189: « Alienor regina quæ per annos plurimos arctæ fuerat deputata custodiæ, statuendi quæ vellet in regno potestatem accepit a filio. Custodiam dico decem annorum continuatam. » Similiter et Matthæus Paris., ad an. 1188: « Mater Richardi regina Alienora, quæ per annos XVI a toto patris separata, sub arctæ custodia tenebatur, statuendi quæ vellet a filio potestatem accepit. Datumque est regni principibus in mandatis, ut omnia disponderentur ad votum reginæ. Quæ continuo accepta potestate omnes captivos per Angliam a carceribus liberavit, sicut quæ experimento dedicerat, carcerales custodias hominibus nimis esse molestas. » Vixit autem post maritum XIV annis, id est usque ad annum Christi 1204, quo obiit ex Thoma de Walsingham in *Hypodigmate* Neustriæ, his verbis: « Anno 1204 Alienora ducissa Aquitanie, mater regis Angliæ, ex hac luce migravit. » Scilicet apud monasterium Fontebraldense, ad quod sub finem vitæ poenitentia causa se receperat, habitumque sanctimonialis induerat, ut habent tabulæ Fontebraldenses. Sepulta est in eadem Ecclesia Fontis-Ebraldi prope sepulchra Henrici mariti et Richardi filii, ut legitur in Necrologio hujus monasterii ad diem 30 Martii, ann. 1204.

(89) Est hic Robertus Salopiensis, qui consecratus est episcopus Bangorensis anno 1197. Hic anno 1210 captus est a Joanne rege Angliæ in ecclesia sua cathedrali, qui pro lytro dedit regi accipitres ducentos, inquit Matth. Westmonasteriensis. Obiit an. Christi 1213, et moriens corpus suum in medio fori Salopiensis inhumari mandavit. Ex eodem Matth. Westmon.

In die ordinationis vestrae debuistis veterem hominem cum suis actibus exuisse, et induisse novum, qui secundum Deum creatus est. Sic enim David a die unctionis suae mutatus est in virum alterum, et Spiritus Domini directus est in eum ⁶⁴. Vos autem incipientes ab injuriis, turbastis mihi in ipsa ordinatione vestra dominum archiepiscopum et ad iracundiam provocastis. Ecce sacerdos bonus, qui in die suae sanctificationis placere Deo et hominibus debuit, et in die iracundiae fieri reconciliatio. Vos autem primitias vestras discordiae consecrastis, et in tempore amicitiae facti estis rixae et seditiosis occasio. Testimonio Salomonis ⁶⁵: *Sex sunt, quae odit Dominus, et septimum detestatur anima ejus. Enumeratis vero sex odibilibus, septimum ponit, scilicet, inter amicos discordiam seminare. Si accepistis, imo quia accepistis non spiritum hujus mundi, sed Spiritum qui ex Deo est, quo aguntur hi, qui sunt filii Dei, si vos etiam graviter offendissem, debueratis esse promptiores ignoscere quam ulcisci. Sola inter vos dissensionis occasio est, quod beneficium alii jam collatum vobis non confero, contra formam canonum, contra meam conscientiam, contra vestram animam, contra Deum. Aperte vos tangit parabola illa, quam regi David Nathan propheta proposuit de divite, qui multas oves habuit, et pauperi unicam abstulit, quam habebat ⁶⁶. Pauper ille clericus, cui praebendam illam donavi (90), jam ad sedem apostolicam appellavit. Creditisne quod aequitas Romana adeo degeneret, ut hominem inopem et mendicum, literatum et honestum, in ecclesiasticis atque scholasticis eruditum opprimi sustineat a potente? Non oportet vos sic abhorreere ecclesiae vestrae paupertatem, quam in alienum gravamen tota die coram hominibus allegatis. Titulus paupertatis gloriosus est apud Christum; et quae Filium Dei decuit, vos dedecere non debuit. Princeps apostolorum et praesulum dicit: *Aurum et argentum non est mihi* ⁶⁷. Magnus etiam Augustinus ⁶⁸ ideo testamentum nullum fecit, quia, unde faceret, pauper Christi non*

habuit. Vestri officii est, vivere de Evangelio, sicut constituit vobis Dominus, non incedere pompaticae in vestium cultu, in equorum fastu, in multitudine clientelae. Decet vos, tanquam sacerdotalis et episcopalis sanctimoniae professorem, praecidere omnino vestigia conversationis antiquae. Quid vobis de caetero, et habitationi Wolverhamton? Omnes, quae, pravae opinionis occasiones abscondite, et juxta consilium Apostoli ⁶⁹: *Abstinate vos ab omni specie mali, et bona non solum coram Deo, sed coram hominibus providete. Plurimum quidem vestri honoris interest, ne vel modica praerogativa levitatis nota repullulet, aut assumptae innocentiae novitatem sinistra opinio vel minimo flatu contamine. Ut autem verbo Apostoli utar ⁷⁰: *Sic vos existimet homo, ut ministrum Christi. Sic vos modeste habere velitis, ut modestia vestra nota sit omnibus hominibus; omnesque motus animi sic ad temperantiam redigantur, ut vos talem dies consecrationis futurae inveniat, qualem discipulo suo describit Apostolus, dicens: Oportet episcopum esse sine crimine, sicut Dei dispensatorem, non iracundum, non litigiosum, non turpe lucrum sectantem* ⁷¹. Parcite ergo pauperi clerico, ne ipsum ad apostolicam sedem oporteat laborare. Si enim haec ad aures summi pontificis illius querela detulerit, sedes illa, quidquid de hoc misero reditu vel de aliis, quos hactenus habuistis, fuerit factum, sine omni retractione damnabit. Parcite vobis, amice charissime, parcite et mihi; et qui in hac praebenda meus quandoque fuistis (91), me nunc vobis in ipsa ad perpetuae dilectionis obsequium obligare velitis. Vale.*

EPISTOLA CXLVIII.

AD SAVARICUM BATHONIENSEM EPISCOPUM.

[C. A. D. 1195.]

ARGUMENTUM. — *Hortatur episcopum, ut ad suam diocesim revertatur, nec deserat Ecclesiam suam propter peregrinationem.*

Reverendo Patri ac domino S. Dei gratia Bathon. episcopo (92), PETRUS Bles. archid. suus, salutem in eo sine quo non est salus.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(90) Erat illa praebenda in decanatu Vultronehavi, cujus erat decanus Petrus noster, ut ipsemet loquitur epist. 152 ad Innocentium papam. Ex qua apparet ad ipsum spectasse collationem istarum praebendarum.

(91) Probabile est Robertum ante episcopatum fuisse canonicum in ecclesia illa, cujus erat decanus Petrus Blesensis.

Scriptis hanc epistolam circa annum 1197, quo electus est Robertus.

(92) Savaricus ille ex archidiacono Northamptoniae factus est episcopus Bathoniensis ad petitionem Richardi regis Angliae agentis in peregrinatione Jerusalem anno Christi 1192. De eo ita Radulfus in *Imag. hist.*, ad ann. 1192: « Dum rex Richardus peregrinaretur in Syria, dum vacaret sedes Cantuariensis, Savaricus Northamptonensis archidiaconus et thesaurarius Sarisberiensis a Bathoniensibus

D monachis, Vellensibus clericis reclamantibus, electus est in episcopum. Walterus Rothomagensis archiepiscopus, justitarius regni praebuit regis assensum. Savaricus Romam veniens, mandato summi pontificis ordinatus est presbyter in patriarchio Lateranensi. Manu consecrationis apposuit Albanus Albanensis episcopus III Kal. Octobris. » Cum autem Richardus rex Savarico abbatiam Glastoniensem dedisset, ipse ad eam voluit transferre sedem episcopalem, unde et se Glastoniensem episcopum saepius vocitabat. Erat hic imperatoris Henrici consanguineus, fuitque obses apud eum pro liberatione regis Richardi cum Waltero Rothomagensi archiepiscopo et aliis, ut habet Rogerius ad an. 1194, qui et eum facit Burgundiae cancellarium ad ann. 1197, his verbis: « Henricus Romanorum cepit aegrotare, et misit Savaricum Bathoniensem episcopum, consanguineum, et cancellarium suum

⁶⁴ Reg. 16. ⁶⁵ Prov. 6. ⁶⁶ II Reg. 12. ⁶⁷ Act. 5. ⁶⁸ Possid. in Vita. ⁶⁹ I Thess. 5. ⁷⁰ II Cor. 4. ⁷¹ I Tim. 3.

Super laboribus et fationibus vestris mea viscera concutiuntur assidue devoto compassionis affectu. Quis enim æquo animo ferat, ut nobilis illa anima vestra scholaribus exercitata militis, spiritualibus imbuta doctrinis, tot et tantarum gratiarum dotibus pollens ita degeneret, ut sui obliviscatur, suorum sit inmemor; nec desponsatæ sibi ecclesiæ, nec animarum curam, quas non sine magno discrimine custodiendas accepit, nec iudiciorum Dei terribilium recordetur? Miserere, benignissime Pater, animæ tuæ, pro qua Christus animam suam posuit, et quam quasi sub jactu alexæ posuisti. Tibi, reverende pontifex, me charitas compati et timere compellit: utinam et tu timeas! *Beatus enim homo, qui semper est pauidus* 69. Quis etenim de Domino et amico suo non timeat in tam longo incolatu, inter tot viarum discrimina, inter tot vagos, et varios, et incertos excursus? Quæ utilitas, quæ honestas, quæ necessitas ad tam longæ peregrinationis exsilium vos coegit? Veritas apostolis dicit: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam* 70. Non in tempore pacis, sed persecutionis fugam suis discipulis Salvator indulsit; eam tamen credo vestræ mentis constantiam, quod si vobis persecutio immineret, non leviter ad fugam hostilitatis impetus urgere vos posset. Nunc autem conditione mercenarii vestra fuga longe periculosior censetur a multis. Ille fugit, qui luporum terretur incursu, vos non lupos, sed vestras oves fugitis, qui beneficio præsentis vestræ lupos in oves mutare possetis. Quod enim in toto regno posset adeo vobis esse difficile, quod ille communis omnium favor erga vos, illa ingenii vestri nativa subtilitas, et multipliciter exercitata industria non posset ad vestrum libitum immutare?

Recolite, Pater, quia beati Petri vicarius estis (93). Vobis in eo quandoque dictum est: *Si diligis me, pasce oves meas* 71. Quid est oves pascere, nisi evangelizare subjectis? reddere Deo populum acceptabilem, verbo, opere et exemplo dirigere vias Domini, et parare Domino plebem perfectam? Sciat, quod semper exulare, et peregrinari summa est miseria, atque testimonio Salomonis 72: Ire de hospicio in hospitium vita pessima. Si hodie, quod Deus avertat, mors, quæ omnibus insidiatur,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

de Burgundia, ad Richardum regem Angliæ, et obtulit ei recompensationem pecuniæ, quam de eo ceperat pro redemptione sua. Sedit autem Savaricus annis XIII.

(93) Vide quæ de hac re diximus ad epist. 113.

(94) Intelligit translationem Bathoniensis sedis ad Glastoniensem Ecclesiam, de qua superius. Ubi et notandum est quod, etsi toto episcopatus sui tempore ibi sederit Savaricus, tamen statim post

A repente vos raperet, quæ lucra animarum, quas accessiones de talentis spiritualibus vobis creditis referretis ad Dominum? Non sustineat Dominus, quod de illorum numero sitis, de quibus Dominus dicit 73: *Dedi eis aurum et argentum meum; ipsi autem de auro et argento meo operati sunt Baal. Aurum sapientiæ et argentum eloquentiæ copiose contulit vobis Deus. Absit ut ista de cætero in vanitates et in insanias falsas hujus sæculi convertantur! Absit quod dominus meus tonitruum illius sententiæ terribilis audiat, quam servo inutili, et ideo nequam, qui talentum Domini involvit sudario, et in terra abscondit, indignatio cælestis intemat. Servus damnatus est etiam, qui talentum Domini custodivit, quia non est ex talento lucratus* 74. Nec *arbor tantum quæ malos fructus facit, sed et quæ fructus bonos non facit, excidetur et in ignem mittetur* 75. O quanta est eorum confusio, qui vos diligunt ex affectu, dum vident, et dolent ecclesiam vestram tanto tempore desolatam, et vos quasi avem, quæ avolavit a nido suo, et reliquerit pullos suos, quasi viatorem in solitudine, hominem sine causa exsulem et peregrinum, sponte vagum et profugum super terram. Absentiam vestram plangunt laici, clerici gemunt, religiosi lamentantur, et ad vestrum reditum pendent desideria omnium, totisque medullis animæ suspirant ad suarum pastorem et episcopum animarum.

Cum multis magnis et sapientibus viris negotio vestro Glastoniensi locutus sum (94); omnium sententia est rem vestram circa impossibile versari, regnum et sacerdotium in hoc pariter convenire, ut mitra una nullo modo corona regis aut Cantuariensis Ecclesiæ mutiletur (95). Si ergo videtis, quod vestri conatus votivos effectus non habeant, non sit vobis confusio redire ad propria. Scitis, quia *est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam* 76. Non confundatur, nec erubescat dominus meus, si non potest pro libitu obtinere quod cæterorum pontificum nullus posset. Quod si hoc ascribitis confusione et erubescentiæ, sciat, quod pro confusione hac et rubore dabitur vobis in terra vestra cum honore et gloria duplicia possidere. Revertimini, quæso, ne vituperetur ulterius ministerium vestrum; et ad reditum vos invitent brevi-

ejus obitum monachi Glastonienses abbatiam suam a rege Joanne recuperarunt, sibi que abbatem præfecerunt anno 1205, quo obiit Savaricus.

(95) Savaricus quippe Bathoniensis sedis suæ in Glasconiense monasterium translatione regnum Angliæ et Cantuariensem Ecclesiam una mitra, nimirum abbatiali, truncare conabatur.

Ex supradictis conjicere possumus hanc epistolam scriptam esse circa annum Domini 1195.

69 Prov. 28. 70 Matth. 5. 71 Joan. 21. 72 Eccli. 29. 73 Ezech. 16. 74 Matth. 25. 75 Matth. 3. 76 Eccl. 4.

tas hujus vitæ, peregrinationis pericula, Dei timor, A memoria mortis, amici lugentes et animæ desolatæ, quia, qui nullum peregrinantur, raro sanctificantur. Vale.

EPISTOLA CXLIX.

AD J. ET P. AMICOS.

[C. A. D. 1200 ?]

ARGUMENTUM. — *Conqueritur se jam senem et emeritum, malevolorum falsa criminatione dejici honore archidiaconatus, duorumque aulicorum ea in re auxilium implorat.*

PETRUS Bles. Bath. archid., J. et P., salutem et mox veri super contritione Joseph.

Ab amaritudine animæ meæ et ab inconsolabili dolore cordis mei totus absorbeor, et utinam omnes calaractæ capitis mei fluant in flum! Utinam maxilla pars cerebri, atque maxillarum totius miseri corporis mei liquescat in lacrymas, ut possim flere et plangere, quod videre non possum!

A rege Henrico vocatus in Angliam, et ab eo, atque filiis ejus ditatus largitionibus effusus, nec non ab archiepiscopis, et episcopis, et universis magnatibus terræ omni veneratione usque ad malitiam hujus temporis exaltatus, nunc occasione quarumdam litterarum, quæ et per taciturnitatem veritatis, et per expressionem falsitatis obtentæ sunt a domino papa, crudelissime circumvento toto populo et clero tantæ civitatis, quorum cura et custodia mihi commissa est: senex et emeritus a juvene, simplex et valetudinarius ab ambitioso, mansuetus et innocens a versuto: et ut temperatius loquar, turpi crimine diffamatus ab omni honore archidiaconatus mei violenter expellor. Porro lator præsentium tragœdiam istam vobis apertius explanabit; singultuosus enim dolor os meum syncopis et λιποθυμια impediens, me loqui aut scribere non permittit. Datus sum per astutiam malignantis in opprobrium et contemptum, nisi miseria mea vestram excitet misericordiam, et passiones meæ vestræ compassionis affectum provocaverint. *Miseremini mei saltem vos amici mei*¹⁶, quos, etsi meritum meorum exigentia mihi amicos non fecit, tamen miserum hunc amare compellat pia compassio, quæ venire frequenter in contractum amicitia consuevit. Nulli, nisi vobis duobus, in curia scribo: unicam enim post Deum in vobis spei meæ anchoram fixi; nec sum inmemor verbi quod Veritas in Evangelio¹⁷ dicit: *Super quacunque re duo ex vobis consenserint super terram, fiet illis.* Ethnicus etiam dicit:

Non caret effectu quod voluere duo,

Valete.

EPISTOLA CL.

AD CLERICOS AULÆ REGIÆ.

ARGUMENTUM. — *Mitigat quæ in epist. 14 asperius in aulicam vitam dixerat, fateturque conveniens esse ut clerici aliqui, atque etiam episcopi in aulis regum versentur, modo gregem suum non deserant, et aulæ vitia non imitentur.*

Charissimis dominis et amicis clericis de curia

¹⁶ Job. 19. ¹⁷ Matth. 22. ¹⁸ Gen. 19. ¹⁹ Isai. 45. ²⁰ Il Reg. 1.

domini regis, M. Petrus Blesens. Bathon. archid., salutem in auctore salutis.

In angustia corporis et mortis periculo constitutus scripsi vobis epistolam, in qua visus sum vitæ curialis militiam, ne dicam malitiam vehementius debortari. Eo enim tempore gravi ægitudine tactus, et ideo gravi pœnitentia ductus, non solum curiam, sed mundum, et omnia quæ mundi sunt, immunda et damnabilia reputabam. Sicut per experientiam didicistis, infirmitas expressa est imago naufragii; nam, dum navis illiditur saxis aut ventorum fluctuumque rabie procellosa concutitur, universa mundi pretiosa vilescunt, et in pœnititudinem transit, quidquid fuerat occasio voluptatis. Si ergo de corde contrito et humiliato ad vos exhortatoria manavit epistola, quempiam vestrum propter hoc scandalizari non decuit.

Diligo enim vos in Christi visceribus, et quidquid ad ædificationem vestram in ea scriptum est, non de odio curialium, sed de sincera charitate processit. Sane periculosum est in curia mori, nec leviter ascendet ad eminentiam perfectorum, qui se castrensibus alligavit vinculis, et curialem incidit labyrinthum. Sed ne vitam curialium damno; qui, licet orationi et contemplationi non vacent, rei tamen publicæ utilitatibus occupantur et frequenter opera salutis exercent. Nec possunt omnes viam vitæ arctioris arripere; angusta enim et ardua est via Domini; sed magnum est, si hi, qui in montis eminentiam non ascenderunt, comitentur Lot, et salventur in Segor modica civitate¹⁸. Scio, quia hi, qui in regis familiaritatis sacrarium admittuntur, multa facere possint, et dicere, quibus pauperum necessitas sublevetur, ioveatur religio, fiat æquitas, Ecclesia dilatetur. In his et consimilibus misericordix operibus possunt sibi curiales ædificare ad vitam, si tamen non detrahant, si non invident, si manus suas excutiant a muneribus, si malum pro malo retribuere non affectent. Vitium enim curialium commune est hoc, quod pro levissimo alterius excessu graviter excandescunt, atque simpliciter delinquentis errorem impatientissime ferunt, nec ad libram metiuntur injurias, quarum expetunt ultionem.

Fateor quidem, quod sanctum est domino regi assistere; sanctus enim et christus Domini est: nec in vacuum accepit unctionis regis sacramentum, cujus efficacia, si nescitur, aut in dubium venit, fidem ejus plenissimam faciet defectus inguinariæ pestis, et curatio scrophularum. *Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, subjiciam civitates et regna*¹⁹, dicit Dominus per prophetam. Ibi Cyrum regem, christum suum Dominus vocat. Unde et adolescenti, qui ad preces Saulis eundem occiderat, noluit David parcere²⁰, eo quod in christum Domini manus temerarias iniecisset. Mihi non videtur absurdum, si domino regi, juxta apostolum, tan-

quam præcellentî, honorem et obsequium exhibetis **A** ⁸¹. Regibus enim non solum bonis et modestis, sed etiam dyscolis in omni humilitate et reverentia sentio servendum ⁸². Nam et Hebræi præcipiuntur orare pro Babyloniis ⁸³, quia in pace principum quies est populorum. Sed et ipse Christus solvi a fidelibus Cæsari tributa decrevit ⁸⁴. Non solum ergo toleranda, sed desideranda est plerumque cum principibus conversatio clericorum. Legimus quidem sacerdotes et prophetas frequentiam et familiaritatem cum regibus habuisse. Tunc enim salubriter disponitur vita regum, cum religiosorum hortamenta sectantur, et ducuntur consilio sapientum. Veruntamen, licet episcopos et alios, qui curam in se gregis Domini susceperunt, regum consiliis frequenter expediat interesse, sua tamen interest, ne ministerium vigilantie pastoralis evacuent, sed sint in conspectu regum suæ conditionis memores, et Petri naviculam, cui præsumunt inter tempestuosos fluctus curiæ non relinquunt. Nam et vectes, quibus arca Domini deferrebat, licet moveri et trahi in varias partes possent, extrahi tamen, aut avelli omnino non poterant ⁸⁵. In quo manifestissime figuratur, quod Ecclesiæ prælati, etsi ad varias reipublicæ necessitates distrahuntur ad tempus, a sponsæ amplexibus, et a populi sibi crediti sollicitudine minime separentur. Ab antiquo desiderabile fuit in oculis principum gratiam invenire: nam et ethico teste,

Principibus placuisse viris non ultima laus est ⁸⁶. Non solum ergo laudabile, sed gloriosum reputo domino regi assistere, procurare rempublicam, sui esse immemorem, et omnium totum esse. Per me tamen nullus implicabitur, per me nullus explicabitur a vinculo curiali. Sequatur et teneat unusquisque propriæ voluntatis arbitrium. Nam et Josue in optione populi Israel ponit, servire diis Mesopotamiæ aut diis Amorrhæorum, aut Domino Deo, nulli volens imponere citra liberam voluntatem alienæ servitutis angariam ⁸⁷. Ego siquidem in hac et alia, quam præmisi vobis epistola, varia, et fortasse contraria scripsisse redarguar, sicut et Didymus in quodam librorum suorum ⁸⁸, quos innumerabiles fecerat, quamdam legitur reprobase historiam,

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(96) Erat hic ex illustri Herculorum comitum familia in Campania Italiæ ortus; qui primum Ecclesiæ Anaginiæ canonicus, mox Lateranensis Ecclesiæ canonicus regularis fuit. Tum Lutetiam Parisiorum, studiorum causa, se contulit, ubi in omni disciplinarum genere peritissimus evasit; adeo ut sacras litteras publice summa cum laude et admiratione docuerit. Dehinc a Clemente III cardinalis factus, et tandem post mortem Cœlestini III ad summum pontif. evehctus est anno 1198, licet xxx tantum annos haberet ex Ciaconio. Illud autem de ejus promotione notandum, quod Cœlestinus III

quam in alio quodam librorum vehementissime commendabat. Sane, cum Salomon verba ista penitus continuet: *Responde stulto juxta stultitiam suam* ⁸⁹, et: *Non respondeas stulto juxta stultitiam suam* ⁹⁰, si in proverbii et epistolis verba benignius exponantur, nec in vestro Ecclesiaste, nec in vestro Blesensi dicta sibi aliqua repugnabunt.

EPISTOLA CLI.

AD INNOCENTIUM III PAPAM.

[C. A. D. 1199.]

ARGUMENTUM. — *Obsecrat et adjurat summum pontificem, ut archidiaconatum Londinensem sibi jam sibi oblatum amplioribus curet ornari reditibus.*

B Domino papæ INNOCENTIO (96), P. BLESENSIS, Londoniensis archidiacon., salutem, et se totum ad pedes ejus.

Si ex abundantia cordis aliquid ore incircumciso imprudentius scribo, vos, qui spirituales estis, sustinete hujusmodi in spiritu lenitatis. Dedit enim vobis Dominus linguam eruditam, ut sciatis eum sustentare qui lapsarus est verbo, sed et lingua vestra clavis cœli facta est, et potestas, in cujus plenitudinem vocati estis, non ab homine, sed a Deo est. Audite ergo patienter, si plangam paululum dolorem meum, qui elevatus sum super ventum, ut turpius cadam, et flam cæteris in theatrum et derisum. Quando mihi offerebatur Londinensis archidiaconatus, ipsum renuebam; illudque verbum Isaïæ frequenter coram episcopo inculcabam: *Non sum medicus*; et etiam, *In domo mea non est pants aut vestimentum*: ideo nolite me constituere principem multitudinis hujus ⁹¹. Patriarcha Jacob, qui cum Domino frequenter habebat familiare verbi commercium, omnes dies vitæ suæ parvos et pessimos reputabat ⁹². Ego vero usque ad hunc archidiaconatum omnes dies meos meliore lapillo, felicique transactos auspicio computabam: nunc autem sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio elibit spiritum meum. In vespera vitæ meæ sum, si tamen, quod vivo, vita est. Oppressus enim morbis, variisque incommoditatibus senectutis obsessus præcipuum habeo in votis, Vale sæculo dicere. Jamque per Dei gratiam delibor, et mortis respon-

D moriens convocatis cardinalibus persuaserit ut nulum alium eligerent quam Lotharium diaconum cardinalem SS. Sergii et Bacchi, doctrina et moribus insignem. Quod et factum est. Quanta autem egerit in pontificatu Innocentius III fuisse narrant omnes historici, sed et ipsius scripta, maxime innumerabiles epistolæ decretales præclaras viri doctes abunde declarant. Sedit autem annis xviii et mensibus sex.

Scripta est hæc epistola sub finem vitæ P. Blesensis, id est circa ann. 1199.

⁸¹ 1 Petr. 2. ⁸² Ibid. ⁸³ Jer. 29. ⁸⁴ Matth. 22. ⁸⁵ Exod. 37. ⁸⁶ Horat. l. i. ep. 18. ⁸⁷ Jos. 24. ⁸⁸ Epist. 18. Hieron. in Catal. ⁸⁹ Prov. 26. ⁹⁰ Ibid. ⁹¹ Isai. 3. ⁹² Gen. 47.

sum in membris meis recepi, ejusque metatores se nituntur ingerere corpusculo tabescenti. O quam quietius et tutius mihi esset, semper latuisse sub modio quam in archidiaconatum Londinensem inconsultius ascendisse. Vere super ventum ascendi. Nam archidiaconatus ille draco est, non habens unde possit vivere, nisi vento. Ille siquidem honor est in solis et nudis, et puris intellectibus. Nam cum sint in illa civitate quadraginta millia hominum, atque centum et viginti Ecclesiarum; nec a laicis decimas, vel primitias, vel oblationes, quamvis sacerdotio fungar, accipio, nec ab aliqua Ecclesiarum synodalia, vel cathedraticum, sive procuraciones vel auxilia, seu hospitia, nec aliquas consuetudines debitas archidiaconi possum elicere a subjectis. Ego tamen supra vires meas correctioni et eruditioni tam cleri quam populi anxia et indefessa sollicitudine me impendo. Nunquid magnum esset, si spiritualia seminantes temporalia meteremus? Ubi est: *Sumite psalmum, et date tympanum* ⁹⁹? Ubi est: *Dignus est mercenarius mercede sua* ¹⁰⁰? Novit Deus, et novit tota regio, quod archidiaconus Londoniensis, nisi haberet aliunde subsidium vitæ, non posset se per mensem de universis illius honoris obventionibus exhibere. Quia igitur vocavit vos Deus in plenitudine potestatis, et inter angelos suos, ut auferatis scandala de regno ejus, quod est Ecclesia, obsecro et adjuro gloriam sanctitatis vestræ, quatenus hoc malum, hoc scandalum abscondatis, et quod a diebus antiquis inorditate factum est, reducere vobis placeat, antequam moriar, ad gloriam honestatis. Si enim ex hoc patior, magis tamen successoribus meis compatior. Nescient enim fodere, erubescunt egere, et ex necessitate cogentur turpiter et publice mendicare.

Præcipite, quæso, Eliensi et Wintonensi episcopis, ut ad locum accedant, et secundum statum aliorum archidiaconatum istum ordinent; et quod statuerint apud regem faciant inviolabiliter observari. Sanctissime et potentissime Innocens, cum sis nocentium malleus, et innocentium consolator, aut ab hoc archidiaconatu apostolica benignitate me liberes, aut secundum gratiam tibi datam a Deo sic ipsum sola jussione tua per aliquos bonos viros ordines ac disponas, quatenus apud posteros gratiæ et gloriæ tuæ memoria super omnem memoriam perseveret.

EPISTOLA CLII.

AD EUMDEM.

ARGUMENTUM. — *Supplicat summo pontifici, ut ecclesia de Wolverhampton, cujus ipse erat decanus, propter incorrigibiles mores cleri commutetur in cœnobium Cisterciensis ordinis.*

Reverendo Patri et domino I. Dei gratia summo

A pontifici, P. Blesen. London. archid., salutem, et devotæ humilitatis obsequium.

Eram decanus Ecclesiæ de Wolverhampton in diœcesi Cestrensi, quæ tamen nulli erat obnoxia, vel subjecta pontifici, nisi archiepiscopo Cantuariensi et regi. De antiquissima enim consuetudine, quæ apud multos pro jure habetur, reſes Angliæ semper illum donavere decanatum. Ad decanum vero spectabat donatio et institutio præbendarum. Porro, quia clerus ille omnino indisciplinatus erat, sicut Wallenses, et Scoti, tanta in eis obreperat vitæ dissolutio, ut vitium evaderet in Dei contemptum, in animarum perniciem, atque in infamiam cleri, et in totius populi sibilum et derisum. Et, ut verba Scripturæ transsumam, cantabantur eorum turpitudines in triviis Geth, et in campis Ascalonis ⁹⁷. Frequenter eis ad memoriam reducebam illud Osee: *Si fornicaris tu, Israel, non delinquat saltem Juda* ⁹⁸. Ipsi vero publice et aperte fornicantes prædicabant sicut Sodoma peccatum suum, et in palpebris popularis infamiæ ducebant uxores, alter alterius filiam, sive neptem; tantaque erat cognationis connexio inter eos, ut colligationes impietatis eorum nemo dissolvere prævaleret. Erant enim quasi squamæ Behemoth ⁹⁹, quarum una uni conjungitur, et spiraculum vitæ non incidit per eas. Terra proinde clamabat adversus eos, et cœli revelabant iniquitates eorum. Exactissima diligentia laborabam vitiorum in eis propagines venenosas excidere, sed facilius converterem lupos in oves, et feras in homines. Non enim mutabit Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas ¹⁰⁰. Quoties aliquos eorum in ecclesia poteram congregare, ut mihi liceret cum eisdem sermonis habere commercium, ipsi more aspidis obturabant aures suas, nolebant enim intelligere ut bene agerent ⁹⁹, imo quasi montes Gelboe, super quos nec ros, nec pluvia cadit ¹⁰⁰, salutaribus monitis adversantes de suis criminibus aut discriminibus non curabant. Miseri quippe projecerant intima sua, atque in reprobum sensum dati currebant effrenes, quasi equi emissarii in omnium præcipitia vitiorum.

Instabam correctioni eorum totis medullis animæ, toto charitatis affectu; erat enim dolor continuus cordi meo, sed oderunt corripientem in porta, et salutem loquentem abominati sunt. Incumbebam orationi, et ponebam in pulvere os meum, si forte esset spes, loquebar in amaritudine animæ meæ gemens: et ne adeps deesset compassionis sacrificio, amaritudinem contriti cordis lacrymis condiebam. Terribiles comminatorias scribebant eis rex et archiepiscopus: ego autem constantissime promittebam quod pontifex Romanus tolleret locum et gentem, et ejicerentur de habitationibus suis; sed de comminatione crescebat eorum contumacia, et de commonitione contemptus. Pauci erant, sed

⁹⁹ Psal. 80. ¹⁰⁰ Luc. 10. ⁹⁷ II Reg. 1. ⁹⁸ Ose. 4. ⁹⁹ Job 41. ¹⁰⁰ Jer. 13. ⁹⁹ Psal. 35. ¹⁰⁰ II Reg. 1.

eorum iniquitas in multitudinem plebescebat, multiplicabantur genimina viperarum. Ova aspidum erumpabant in regulos, et de radicibus venenosæ spuria vitulamina pullulabant. De semine Canaan progrediebatur generatio prava et exasperans, filii Belial, filii scelerati. Qui volentes hæreditate possidere sanctuarium Dei, quoties aliquo canonico decedente substituebatur aliquis vir honestus, defuncti nepos aut filius, patrimonium suum esse dicebat, quod erat patrimonium Crucifixi. Fugiens ergo in silvam, factusque socius furum, et spoliantium homines ferro et flammis, in substituti canonici perniciem grassabatur. Videns itaque, quod jam miseri appropinquabant ad portas mortis, meumque considerans imperfectum cupiebam anathema esse a fratribus tantæ malitiæ, cui finem imponere non poterat etiam finis vitæ. Erat dolor continuus cordi meo, quod temerarius ego curam eorum suscep-
eram, quorum iniquitates irrumpere non valebam. Intelligebam Judicem districtum rationem villi-
cationis meæ, et eorum perditionem de manu mea terribiliter exacturum, majusque esse omni thesauro, quod certo discrimini exponebam. Odivi ecclesiam malignantium, mihi que facta est cohabitatio eorum, sicut spelunca lætæ; sic dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ut eant post concupiscentias suas. Non est enim Deus in conspectu eorum; nec est inter eos, qui terribilia Dei judicia timere velit, aut credere, donec fodiat peccatori fovea, quousque Deus cognoscatur judicium faciens; et qui lætatur et exsultat in rebus pessimis, subito ad Inferna descendat. Proinde accessi ad dominum Cantuariensem, rogans humiliter et obnixè, quatenus auxilio ejus et assensu domini regis spurcitiæ illius abominatione sublata, Cisterciensis ordinis ibidem religio plantaretur. Ad hoc plurimum favoris addebat, quod locus ille abundat silvis, atque pascuis et irriguis aquis, atque redditibus, qui per industriam cauti viri magnum cito caperent incrementum. Sub expectatione ergo istius mutationis, quæ vere est dexteræ Excelsi, decanatum in manu ejus solemniter resignavi. Ipse autem, tanquam præcipuus religionis amator invigilat et insudat operi, et jam quosdam de Cisterciensi ordine introduxit, qui locum ecclesiæ, et officinarum limitent, et disponant.

Propterea vos, sanctissime Pater, quem constituit Deus inter messorum angelos, ut per vos de regno ipsius scandala colligantur, nostrum, quæso, confirmate propositum, et monasterio, quod archiepiscopus in exultatione universæ terræ de assensu regis ædificare intendit, favorem et gratiam benignitatis

A apostolicæ misericorditer indulgere velit. Porcorum stabulum, Satanæque prostibulum convertite in templum Dei, et in officinam Spiritus sancti. Auferantur impudicitia, atque latrocinia perditorum, et ædificetur his, qui quærent faciem Dei Jacob, paradus voluptatis, ubi fruantur contemplationis deliciis, Rachelis amplexibus; ubi sit præsepium Christi, fossa cubiti unius, quam vidit Ezechiel in altari¹. Exstirpate malitiam et seminate innocentiam, sanctissime Innocenti. Suscite de lapidibus filios Abraham. Arripite, quæso, zelum Phinees, ut cancerosa hæc pestis, quæ decorem domus Domini enormiter decolorat, præcidatur in istis; similesque apostolici rigoris terreantur exemplo. Cedet equidem ad gloriam, si per vos Christi gloria dilatetur, et de merito hujus boni obtinebitis æternaliter dies bonos.

EPISTOLA CLIII.

AD HENRICUM II REGEM ANGL.

[C. A. D. 1173.]

ARGUMENTUM. — *Rothomagen. et Lexov. episcopi legationis suæ ad Franciæ regem summam libere exponunt, causas belli ab eo in exitium regni regis-que Angliæ indicti produunt: monentque ut suis aliorumque precibus Deum sibi propitium reddat.*

HENRICO Dei gratia illustri regi Anglorum, etc.,
R. Rothomag. archiepisc. . ARNULFUS Lexoviensis episcopus, salutem in eo per quem reges regnant.

Tanto tempestivius ac diligentius injunctam nobis legationem duximus prosequendam (97), quanto periculosior in tanto discrimine dilatio videbatur. Accincti itaque ad laborem suscepti itineris, regem Francorum adivimus, blandissimaque salutatione præmissa ipsius prævenientes offensam, nulla cautela potuimus vestræ salutationis extorquere responsum. Singulos nostræ legationis articulos explicavimus seriatim, commoda pacis, et incommoda dissen-
sionis frequentius inculcantes. Ipse vero verbum nostrum in omnibus, sola salutatione excepta, patienter admisit. Expedito itaque diligenter nostræ legationis excursu, spatio modici temporis interjecto contumeliose cœpit nobis fraudes et versutias exprobrare, quibus se conquerebatur sæpissime circumventum. Dicebat, quod fidem inter vos mutuo compromissam frequenter occasione levissima violastis, vosque in omnibus adeo exhibuistis instabilem, quod non adhibebit de cætero vobis fidem. Non sit vobis, rex illustrissime, onerosum, si, quod audivimus, loquimur. Hæc est enim nuntiorum conditio, ut de injuncto sibi mandato nil subiceant, nil rescindant vel diminuant de responso.

Addebat etiam, se firmissimum habuisse propositum expugnandi vos, antequam Carnotum filius

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(97) De hac Rotrodi et Arnulfi legatione legendi passim historici hujus temporis ad ann. circiter 1173.

¹ Ezech. 43.

vester adventasset; istasque occasiones dissensionis A et odii proponebat, quod filiam suam ad virum suum redire non sinitis, quod ei dotem ejus non redditis, quod subditos suæ ditioni populos a montibus Alvernæ usque ad Rhodanum, in ipsius odium concitastis, quod in coronæ suæ dispendium comitem S. Ægidii in ligium hominem recepistis. Tandem etiam juramento firmavit, se nunquam de cætero vobiscum fœdus aut concordiam habiturum, nisi de vestræ uxoris et filiorum vestrorum assensu. Nunc igitur in custodiendis munitionibus vestris, et potissime in corporis vestri tutela saniorè consilio est utendum. Communi enim voto in exitium vestrum tota Francia conspiravit. Nec satis est ei exterminare terræ faciem igne et gladio; sed in vestram personam, quod absit! scelus execrabile B machinatur. Consulimus sane, si qua abstulisti, si læsisti aliquem, ablata restituere, et odia reformare in gratiam. Hoc enim inimicos vestros potissime invitat ad pugnam, quod intestinos hostes sentiunt vos habere; et qui vobiscum dulces capiunt cibos data opportunitate magnificabunt super vos supplantationem. *Maledictus qui confidit in homine, et pœnit carnem fortitudinem brachii sui*¹. Quid est amabilius filiis? quid uxore familiarius? recessit tamen uxor a latere vestro, et filii insurgunt in patrem. Ideo non frustratorie loquebatur homo ille hominum prudentissimus, qui dicebat: *Amico ne credas. Ab ea quæ dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui. Filius enim contumeliam facit patri; et inimici hominis domestici ejus*². Sane suffragia illius imploranda censemus, in cujus manu sunt corda regum³. In ejus nomine parvitati David Golix subjacuit magnitudo⁴. In ejus nomine Samaria adeo fame confecta obsidente Benadab⁵, quod triginta argenteis caput asini vendebatur, sub ictu oculi liberata est, exuberantique victualium affluentia redundavit. In eo siquidem sperans non infirmabitur. Si exurgat adversus vos prælium, in hoc sperate. Si exurgant adversus vos castra, non timebit eor vestrum; ipse enim docebit manus vestras ad prælium. Accipite vobis in auxilium preces Ecclesiæ; quam, si in aliquo offendistis, debita satisfactione impensa et de cætero omnem reverentiam exhibete. Sponsa enim Christi est, et injurias sponsæ Christus reputat suas; nec est, quod magis hostes vestros incitet ad confictum, quam quod arbitrantur vos Ecclesiæ Dei minus existisse devotum. Bene valeat charissimus dominus noster, et de his, qui se contra eum in superbia et abusione eri-

gunt, reportet in virtute Altissimi gloriam et triumphum.

EPISTOLA CLIV.

AD REGINAM ANGLORUM.

[A. D. 1175.]

ARGUMENTUM.— *Monetur regina Anglorum Aleonora, ut una cum filiis in patrem Henricum conspirantibus viro reconcilietur.*

Reginæ Anglorum (98), Rothomagensis archiepiscopus, et suffraganei sui, salutem, et quæ ad pacem sunt querere.

In publicam notitiam venit, nec alicui Christiano licitum est ignorare, quam firma et indissolubilis sit copula conjugalis. Matrimonia semel inita separari non posse sanxit Veritas, quæ mentiri non potest: *Quod Deus, inquit, conjunxit, homo non separet*⁷. Sicut autem divini mandati se transgressorem constituit, qui separat conjugatos, ita culpabilis conjugata est, quæ se a viro suo separat, fidemque socialis vinculi non observat. Cum una caro conjuges efficiantur, necesse est ut unionem corporum comitetur spirituum unitas et paritas in consensu. Naturæ conditionem, apostoli mandatum, et Evangelii legem mulier illa evacuat, quæ viro non est subdita. *Caput enim mulieris vir est*⁸, de viro sumpta est, viro est unita, viri subdita potestati. Omnes itaque communi et lamentabili quærimonia deploramus, quod, cum sis mulier prudentissima, divertis a viro, recedit latus a latere, membrum capiti non deservit, imo, quod enormius est, viscera domini regis, et tua pateris insurgere contra patrem, ut merito cum propheta dicat: *Filios enutrivit et exaltavit; ipsi autem spreverunt me*⁹. Utinam, sicut alius propheta commemorat, prævenisset hora novissima dies nostros, et operuisset terra faciem nostram, ne videremus hæc mala! Scimus quia, nisi revertaris ad virum tuum, eris generalis ruinæ occasio; et quod singulariter nunc delinquis, in commune dispendium convertetur. Revertere itaque, regina illustris, ad virum tuum et dominum nostrum; ut in tua reconciliatione reformetur laborantibus quies, et in tuo reditu lætitia redeat universis. Si te ad hoc non promovent preces nostræ, te saltem afflictio populorum, imminens pressura Ecclesiæ et desolatio regni sollicitet. Aut enim mentitur Veritas, aut *omne regnum in se divisum desolabitur*¹⁰. Sane hæc desolatio in dominum regem converti non potest, sed in filios ejus et successores ipsorum; contra manum femineam, et consilium puerile provocatis offensam domini regis, cui etiam

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(98) Ea est Alienora, de qua et de iis quæ in hac epistola aguntur, vide quæ superius diximus ad epist. 144.

Scripta est hæc epistola sicut et superior ann. 1173, quo Henrico patri bellum inferebant ejus filii.

¹ Jer. 17. ² Mich. 7. Matth. 10. ³ Prov. 31. ⁴ 1 Reg. 17. ⁵ Reg. 6. ⁶ Matth. 19. ⁷ Ephes. 5. ⁸ 1 Cor. 11. ⁹ Luc. 11.

fortissimi reges colla subjiciunt. Eapropter, antequam res in deteriorem exitum vergat, redeas cum filiis ad maritum, cui parere et cohabitare teneris; te converte, nec tibi aut tuis filiis sit suspectus. Certissimi enim sumus quod omnimodam exhibebit vobis dilectionem et securitatis plenissimam firmitatem. Mone, quæso, filios tuos, ut patri suo subditi et devoti existant, pro quibus tot passus est angustias, tot discrimina, tot labores. Unde ne inconsulta facilitas dilapidet ac disperdat quod tantis est sudoribus acquisitum, hæc tibi piissima regina, et zelo Dei dicimus et sinceræ charitatis affectu; parochiana enim nostra es, sicut et vir tuus. Non possumus deesse justitiæ. Vel redibis ad virum tuum, vel jure canonico constringemur et tenebimur in te censuram ecclesiasticam exercere. Quod quidem inviti dicimus, et quod, nisi respue- ris, cum dolore et lacrymis faciemus. Valet.

EPISTOLA CLV.

AD PRIOREM ET CONVENTUM DE CHARITATE (99).

[1174?]

ARGUMENTUM. — *Rothrodus archiepisc. Rothomag., tempore belli invitatus a monachis ad quietem, purgat se, quod a grege sine scandalo abesse non possit; rogatque ut, si pax componi inter regem patrem et filium ac regem Francorum non possit, precibus suis rem Domino commendent.*

R. Dei gratia Rothomagensis archiepiscopus charissimis amicis suis E. priori de Charitate, et universo conventui salutem in eo, qui salus est omnium.

Cum super impensis olim obsequiis vobis teneamur multipliciter obligati, cumulatus tamen redundat ad meritum, quod de tribulatione nostra vocatis nos in quietem, quod ad omne obsequium liberaliter vos offertis. Et quidem, si nulla dissensio Normanniam turbasset, si plena pace frueremur, ad vos anima nostra totis nisibus anharet: ne dum hac tempestate, cum apud vos conversari beatitudinem reputemus, et imaginem alterius paradisi. Nihil est quod nostras angustias hodie gravius exacerbet, quam et recordatio, et amissio quietis illius, quam vobiscum duximus inter vos tanquam extra sæculum, tanquam inter angelos conversantes. Nunc itaque ad nostrorum votorum plenitudinem accederet, facere quæ rogatis, si sine prægrandi et enormi scandalo posset fieri. Sed in hac strage publica desolatas oves relinquere, potius esset mercenarii quam pastoris: non dicimus quod hostibus velimus occurrere, qui hostes non videmus, qui dominos nostros aspiciamus utrobique, qui domini regis Francorum, et

A domini regis Anglorum, et junioris regis filii sui eminentiæ tenemur obnoxii et devoti. Si pacis reformatores esse non possumus, Deum saltem rogamus quæ ad pacem sunt. Vices ægemus episcopi, vivis condolebimus, et commoremur mortuis, et mutuo compassionis participio pressuram publicam, et commune discrimen proprium faciemus. Utinam nostro sanguine posset hæc strages redimi et compensari morte nostra cum generali dispendio; soli enim pateremur, quod passuri sunt universi. Orate igitur, dilectissimi fratres, Dominum nostrum, ut respiciat in faciem testamenti sui, et tumultum præsentis discordiæ tranquillet ad pacem. Si enim spes pacis nobis arrideret, hoc unum habemus in votis vobiscum illud tantillum vitæ expendere, quod nostræ residuum est senectuti. Valet.

EPISTOLA CLVI.

AD G. ELIENSEM EPISCOPUM.

ARGUMENTUM. — *Implorat auxilium episcopi, ut liberet se a re alieno.*

Charissimo domino suo G. Dei gratia Eliensi episcopo suus P. Bles. Bath. archid., salutem et misericordiæ visceribus abundare.

Neccitate urgentissima tractus vado Cantuariam crucifigendus a perfidis Judæis, qui in gravi patibulo debitorum me torquent et affligunt usuris. Eandem crucem exspecto Londoniis, nisi misericorditer me liberaveritis; apud quem misericordia et copiosa redemptio expectatur. Auferatis igitur, pater et amice charissime, crucem istam, et sex libras, quas debeo Samsoni Judæo, in vos suscipiatis, quatenus in hac liberatione mea obligationem in obsequium et debitum in gratiam convertatis. Valet.

EPISTOLA CLVII.

AD G. VICARIUM SUUM.

ARGUMENTUM. — *Monet vicarium suum, ut pro grege sibi commisso sedulam curam gerat, et vitæ exemplo præceat eos quos docet.*

M. PETRUS Bles. Bath. archid. G. vicario suo salutem in eo, qui salus est animarum.

Licet circa debitum ecclesiasticæ administrationis sis instructus ad plenum; quia tamen vices meas exsequeris in hac parte, plurimum interest mea tanto consideratius te sollicitudinem animarum gerere, quanto certius est hujus officii negligentiam in commune salutis nostræ dispendium redundare. Salus quidem animarum, quarum custodiam suscepisti, de tuis manibus in districto et summo examine requiretur; nec materiam excusationis habebis legitimam, qui, etsi curam ani-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(99) Prioratus hic, qui primum est Cluniacensis abbatiæ membrum, situs est ad Ligerim in diocesi Antissiodorensi. Dictus est autem de Charitate, ob ingentes eleemosynas quas ibi omnibus undequaque venientibus largiebantur monachi. Dicitur fundatus primo a Pippino rege Franciæ, circa annum Christi

754. Tum everso a Wandalis ann. 741 monasterio, aliud de novo a Gaufrido episcopo Antissiodorensi, et a patre ejus Hugone et fratre Guillelmo Nivernensibus comitibus ædificatum fuit anno 1056, et sancto Hugoni abbati Cluniacensi datum.

PATROL. CCVII.

marum non habuerim, ei tamen idoneum debui providisse pastorem. Eapropter moneo te, frater, et exhortor in Christo, vineam Domini Sabaoth, cujus tutela providentiæ tuæ commissa est, vigilantem et circumspicte custodias. Sunt enim vulpes, quæ demoliantur latenter hanc vineam, occulti videlicet inimici versutiæ, qui non solum subjectorum perniciæ defectantur, sed electorum observantur calcaneum, et prælatos sibi delicatius acceptant in cibum, sicut Scriptura testatur, quia cibus Behemoth cibus electus. O perditos homines, qui non attendentes, quantum eis ex animarum cura discrimen immineat, sic se ad susceptionem honoris cum aviditate præcipitant. Et cum Apostolus dicat, nemo sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron¹¹; ipsi non electi, non vocati, periculosæ administrationi se ingerunt et important. Infelicissimus sacerdos ad animæ suæ providentiam omnino non sufficit, et multarum animarum curam attentare præsumit; procul dubio mercenarius est, bursæ lucrum quærit, non animæ. Cum enim sentiat se peccatis oneratum, mole hujus corporis aggravatum, terrenis curis implicatum, carnalibus desideriis occupatum, contra persecutiones infirmum, timoribus trepidum, anxium suspicionibus, obnoxium infinitis necessitatibus, ærumnosum, proclivum ad vitia, invalidum ad virtutes, qua præsumptione aggreditur onus ferre, quod per horam non sufficit sustinere? Sed excærat miserum execranda ambitio qui, dum obventiones altaris percipit, de viduarum lacrymis, et patrimonio crucifixi pascitur, non attendit quod hæc in die tremenda a Domino exactissime requirentur. Propter hoc irritavit impius Deum; dixit enim in corde suo: Non requirit¹². Certe requirit Dominus usque ad novissimum quadrantem. Ipse tamen longanimis et in multos misericors ad tempus cum patientia sustinet nequitiam sacerdotum; sed cum dixerint, pax et securitas, tunc repentinus superveniet interitus, sicut dolor in utero habentis, et non refugient¹³. Hæc ideo tibi, dilectissime frater, intimanda decrevi, ut statum vitæ tuæ consilio maturiore disponas, et si circa curam Dominici gregis te negligenter hactenus habuisti, redimatur jactura temporis, et quod perperam factum est, in melius reformetur. Si vis alios regere et docere, prius te ipsum regas et doceas: Cæpit Jesus facere et docere¹⁴, prius fac, et postea doce. Male doces, si male agens bene loqueris; fortior est enim vox operis, quam vox oris. In ordina-

tione sacerdotis labia et manus Domino consecrantur. Labia enim sacerdotis custodiunt justitiam¹⁵. Manus vero mundi s' mas esse oportet, quæ mundissimam carnem et sanguinem Christi tractant. Sint ergo verba tua subjectis ad fructum; sint opera ad exemplum, teste Gregorio¹⁶: Si perverse agis, tot mortibus te dignum constituis, quot ad subditos tuos perditionis exempla transmittis. Sane vitam singulorum, qui de tuo grege censentur, diligenter explora; si quid inveneris corrigendum, primum illud corripias in spiritu lenitatis; si te non audierit, dic Ecclesiæ¹⁷; et si plaga incurabilis adhuc adhortationum fomenta non senserit, ferrum abscissionis appone. Argue, insta, obsecra opportune, importune¹⁸. Si quod tuum est feceris, et increpatio tua id non fecerit, ad quod missa est, sed vacua revertatur tanquam jaculum feriens et resiliens, non est quod tibi de cætero imputetur ad culpam. Ille enim te excusat, qui dicit: Nolunt audire te, quia nolunt audire me¹⁹. Et: Qui vos spernit, me spernit²⁰. Si exhortatio tua fructum fecerit, animam tuam lucraberis cum anima aliena. His et similibus te ad frugem vitæ melioris invitare poteram; sed, ut multa concludantur in paucis, consilium meum est, ut te a sollicitudine animarum omnino exoneret, aut te talem studeas efficere, qui ante terribile tribunal summi judicis de tua et aliorum animabus sufficias respondere.

EPISTOLA CLVIII.

AD JOANNEM CARNOTENSEM EPISCOPUM.

[A. D. 1176.]

ARGUMENTUM: — Graviter queritur in curia Romana quosdam muneribus corruptos hominem illitteratum et laicum contra canones præficere conatos abbatiæ, sed frustra.

Charissimo Patri et domino suo J. Dei gratia Carnotensi episcopo, suus P. Blesen. Bath. archid. salutem et promissæ misericordiæ reminisci.

Quia scio vos occupatum circa sollicitudinem ecclesiarum, paucis utor verbis, ne vestræ sanctitatis aures impediam utilitati publicæ deputatas. Expletis feliciter et super omne desiderium meum negotiis, quæ mihi Dominus meus specialiter injunxerat (100), accepta benedictione et licentia recedendi a domino papa, salutatis cardinalibus lætus ad reditum accingebar, cum superveniente electo S. Augustini, dominus papa magistrum G. (1) et me ab incepto itinere revocavit: benigne siquidem receptus est ab eis qui, sicut scitis, gratius acceptant hominum munera quam merita personarum. Sperabant enim quod promotio ejus esset rixæ mate-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(100) De hac legatione Petri Blesensis ad curiam Romanam pro archiepiscopo Cantuariensi adversus Rogerum abbatem Sancti Augustini, vide quæ dicta sunt in Vita ejusdem Blesensis, et in notis nostris.

(1) Ille est Gerardus Puella, de quo vide quæ dixi alias.

Scripta est anno 1176, cum Roma rediret Petrus Blesensis.

¹¹ Hebr. 5. ¹² Psal. 9. ¹³ I Thess. 5. ¹⁴ Act. 1. ¹⁵ Mal. 2. ¹⁶ G. 3, p. Pastor. adm. 5. ¹⁷ Matth. 18. ¹⁸ II Tim. 4. ¹⁹ Ezech. 3. ²⁰ Luc. 10.

ria et majoris emolumentum occasio; atque fluvium A absorbentes, habebant fiduciam, quod in os eorum Jordanis influeret. Stabat ex adverso constanter et prudenter magister G.; stabam et ego, sicut ministrabat in dulcedine sua pauperi Deus. Verumtamen et leges, et canones, et quidquid de sacro eloquio ad nostræ partis assertionem poteramus inducere, funestum quidam majores inter cæteros et sacrilegum reputabant, nosque hostes Romanæ Ecclesiæ publice judicabant, nisi cessarem ab hujusmodi verbis, quibus Ecclesiam S. Augustini, quam suam specialiter asserunt, Ecclesiæ Cantuariensi subjicere conabamur. Damna siquidem animarum non attendentes in monachis, omnia illicita eis licere permittunt, in iugo disciplinæ prorsus abjecto, vagi et petulantes ad omnes carnis currant illecebras, B omnesque excessus, quos per annum faciunt, annua redimant pensione. Cum itaque nobis publice fuisset inhibendum, ne in causa ista canones aut leges deduceremus in medium, sed privilegia duntaxat, si quæ haberemus ad manum, quorum nullum eo tempore nos habere sciebant, viderentque nos in hac parte omni solatio humano destitutos, et quod in votis haberent hominem illitteratum et laicum, sed in emendis honoribus circumspectum, prædicere abbatia, quam Simoniaca venalitate acquisierat, non occulta, sed publica et forensi, proslui ad accusationem, atque adversus electum paginam inscriptionis arripui. Cum enim manifesta et notoria proponerem contra eum, illi quos amicos sibi fecerat de mammona iniquitatis, opinionis ejus et infamie C vulneribus vinum et oleum infuderunt. Exhaustis itaque Flandriæ mercatoribus in argento, a Romanis tandem infinitam multitudinem auri mutuavit. Sic pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in fulgore auri fecerunt, ut non audirent illi duo, vel etiam unum de libertatibus et dignitatibus sanctæ matris Ecclesiæ Cantuariensis, pro quibus beatus martyr certavit usque ad mortem, et quas moriens confirmavit in cerebri sui effusione, et sanguine proprio rubricavit. Injunxerant electo, ut se tonderi et radi faceret, benedictionem a domino papa sequenti Dominica recepturus. Inter angustias igitur et cruces, inter mortes innumeras constitutus, videns quod non converteretur in iudicium justitia D nostra, ad nativæ rationis argumenta me contuli, fecique sine promissione aliqua, sine donorum aliquorum impendio, quod benedictio elongata est ab eo. Causa igitur Cantuariensis Ecclesiæ Deo et nostro martyri commendata, Julio ingrediente, cum febre gravissima curia sum egressus. Bene valeatis.

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(2) De illo Henrico vide notas ad epistolam 50.

EPISTOLA CLIX.

AD HENRICUM BAJOCENSEM EPISCOPIUM.

ARGUMENTUM. — *Episcopum Bajocensem sic officii sui commonefacit ut tamen veniam deprecetur quod id facere ausus sit.*

Dilecto et super omnia diligendo H. (2) Dei gratia Bajocensi episcopo, Petrus Blesensis salutem, et si quid pretiosius est salute.

Litteras vobis sæpissime destinassem, sed vereor ne importunitati detractor ascribat, si minus tempestive vestram interpello sollicitudinem publicis Ecclesiæ utilitatibus occupatam. Verum posthabito detractionis universæ discrimine, loquar ad dominum meum, cum sim pulvis et cinis. Licet enim supra hominem sit, tamen se non diffidetur hominem, et qui, dum in hac dissimilitudinis terra, et inter Chaldæorum officinas, in mundiâ castitatis puritati conversationis angelicæ se conformat, gloriæ sæcularis aura non quatitur, favorem populi calcans, quem alii cum labore venantur. Offerat itaque dominus meus caput et caudam hostiæ, et quod fideliter cœpit et feliciter, exitu feliciore consummet, et cuius nomen sicut unguentum effusum est, sit Christi bonus odor in vitam, ut quod mutabile est, convertatur in solidum, et quod mundanum in cœlestia, et quod temporale est in æternum. Posui os meum in cœlum, et sapientiam insipientissimus doceo: qui immundis conscientiæ vermibus plenus sum, eum moneo, cujus conversatio in cœlis est, qui ut myrrhæ fasciculus jam inter sponsæ ubera commoratur. Ipse est enim, qui in mundo existens mundum ignorat, et carnis propriæ persecutor in odore unguentorum decurrens cantat: *Læva ejus sub capite meo, et dextera ejus amplexabitur me*¹¹. Imposuisssem utique ori meo silentium, nisi quia scriptum invenio: *Mone sapientem, et te diliget: argue imprudentem, et te habebit exosum*¹². Nabal ex commotione legitur deterior¹³, Pharao pertinacior¹⁴. Manasses ex correptione respuit¹⁵, Balaam ex asini loquela maledicendi revocavit propositum¹⁶. Moyses ad monitionem Jethro publicæ administrationis officia consultius dispensavit¹⁷. Audiat itaque dominus meus asinum rugientem, et recensentem verbum illud Apostoli: *Quotquot perfecti sumus, sumus tamen imperfecti*¹⁸. Et alibi: *Cum omnia bene fecerimus, dicamus quia servi inutiles sumus*¹⁹. Job siquidem attestante: *Qui Deo serviunt, non sunt stabiles, et in angelis suis reperit pravitatem*²⁰. Elias so solum justum existimans clamabat ad Dominum: *Domine, altaria tua subverterunt, prophetas tuos occiderunt, et ego solus remansi inter eos, et quæruunt animam meam*²¹. Quem Dominus increpans: *Adhuc*

¹¹ Cant. 8. ¹² Prov. 9. ¹³ I Reg. 25. ¹⁴ Exod. 11. ¹⁵ II Paral. 33. ¹⁶ Num. 22. ¹⁷ Exod. 18. ¹⁸ Philipp. 3. ¹⁹ Luc. 17. ²⁰ Job. 4. ²¹ III Reg. 19.

inquit, restant septem millia, qui non curvaverunt A genua sua ante Baal²². Petrus ibi lapsus est, ubi confidentius promiserat se staturum²³. Qui ergo stat, videat ne cadat²⁴. Diffusius vobis scriberem, sed vereor, ne videatur converti epistola in sermonem. Indue, quæso, charissime, tunicam talarem Joseph, et sicut huc usque fecisti, persevera ut consummes, pugna legitime ut triumphes. Principium et finis omnium Deus tuo finem coarctet initio, teque sibi sanctum, et nobis conservet incolumem. Vale.

EPISTOLA CLX.

AD ODONEM PARIISIENEM EPISCOPUM.

[C. A. D. 1197.]

ARGUMENTUM. — P. Blesensis, quoniam viginti sex B annis in Anglia vixerat, petit ab Odone episcopo revocari in Galliam, ut si non vivere, saltem sepeliri possit in sua patria.

Suo domino O. (3) suus devotissimus P. Bles., salutem, et si quid desiderabilius est salute.

Gloriæ vestræ conglorior, quia sicut ex multiplici comœtantium relatione agnovi, famæ vestræ titulus, laus et honor incessanter accrescit. Sicut unguentum effusum est nomen vestrum, effundite tamen et dilatate amplius ejus gloriam, ut sicut Abram in Abraham, Odo transeat in odorem, quatenus Christi bonus odor sitis in omni loco²⁵, descendat de capite Aaron in oram vestimenti ejus generosæ liberalitatis unguentum²⁶, ut nos, qui ad vestræ tactum sinitriæ aspiramus, trahamur post vos, et curramus in odore unguentorum vestrorum²⁷. Oleum siquidem gratiæ crescit ex impendio, nec exuberantiam ignorabit, donec vasis deficientibus desinat erogari. Viginti sex annis in Anglia peregrinans, linguam, quam non noveram, audivi. Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est²⁸, tanto tempore, et non est qui compatiatur exsili; non est qui commoveat super contritione Joseph! Nunquid semper ero vagus et profugus super terram? Nemo finem imponet peregrinationi meæ, ut saltem semel ante supremi spiritus exhalationem in aere nativo mihi liceat respirare? Plerique peregrinationi diutinæ assueti patriæ præacceptant exsiliium, factique vitula Ephraim docta diligere tritura²⁹, tædium exsillii palearum solatio recompensant. Ego aliter sentio.

Me natale solum quadam dulcedine tangit :
Semper et immemorem non sinit esse sui³⁰.

Præsules Galliarum, apud quos factus sum tanquam mortuus a corde, tanquam vas perditum, mihi nimis obduruerunt ad gratiam; sed surgat aquilo, et ve-

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(3) Ille est Odo de Soliaco episcopus Parisiensis, de quo fuse locuti sumus ad epist. 126.

Videtur scripta hæc epistola circa an. 1197, nempe paulo post promotionem Odonis, qui consecratus est episcopus ann. 1196.

niat auster perfians cor vestrum. Veniat verbum Dei, et liquefaciat illud, et flante spiritu misericordiæ fluant in me vestrarum aromata gratiarum. Nescio sane, unde veniat, aut quo vadat benignus quidam spiritus suggerens assidue mihi, quod Deus gratiæ vestræ specialiter meæ revocationis ministerium reservavit. Obdurentur igitur contra me qui carnaliter sapiunt, et ille mihi ad misericordiam liquefiat qui spiritu Dei agitur. Nam et in deserto carnes olim obdurari ad solem et manna liquescere Scriptura testatur³¹. Propterea expectabo in silentio salutare meum, et audiam quid in me loquatur Dominus meus. Sæpe enim me jacentem erigit, et fiduciam mihi exhilarat languescentem, quod magni episcopi contribules vestri, quorum memoria in benedictione est, me quodam gratiæ specialis privilegio coluerunt, et exempti de terra in vobis plantaria veteris amicitiae reliquerunt. Cum Bituricensis Ecclesiæ præcentor essetis, ad solatium alienigenarum manum munificentiae vestræ usque ad novissimos fines Angliæ porrexistis, nec abbreviata est manus vestra, sed tanto facta est ex consecratione protensior, quanto præcentore major est præsul.

Quis nescit longas præsulis esse manus³²?

In promptu est, quantum vobis ex mea revocatione honoris et utilitatis accedat. Credo enim quod, sicut Apostolus dicit, data sit vobis manifestatio spiritus ad utilitatem³³. Sanc, ut prophético verbo utar : Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur, tantummodo invocetur nomen tuum super nos, auferat opprobrium nostrum³⁴. Auferat innata vobis liberalitas ignominiam peregrinationis et exsillii mei, ut me prorsus vindicetis in vestrum, totumque vestro militet honori et obsequio, si quid sum, si quid valeo, si quid scio, si quid habeo, si quid possum. Quidquid mihi feceritis, quoddam breve precarium erit, vestrumque beneficium cum multa gratiarum actione Dei et hominum tempestive redibit. Cui non licet in patria vivere, saltem liceat sepeliri. Et, ut in versu Lucani claudatur epistola,

. Liceat tumulo scripsisse, Catonis
Martia : sic liceat mihi scribere, Petrus Odonis.

EPISTOLA CLXI (4).

ARGUMENTUM. — Graviter conqueritur eum quem summum suum amicum arbitrabatur, factum infestum hostem et obrectatorem. Videtur scripta ad episcopum.

Inhonestum est illos severis altercari dissensio-

(4) Hæc et sequentes epistolæ non recensentur a multis inter epistolas Petri Blesensis : unde et carent titulis, saltem inscriptionibus, et in paucis exemplaribus reperiuntur.

²² III Reg. 19. ²³ Matth. 26. ²⁴ I Cor. 10. ²⁵ II Cor. 2. ²⁶ Psal. 132. ²⁷ Cant. 1. ²⁸ Psal. 119. ²⁹ Osc. 10. ³⁰ Ovid. *De Pont.* 1, eleg. 4. ³¹ Exod. 16. ³² Ovid. *Her.* ep. 16. ³³ I Cor. 12. ³⁴ Isai. 4.

libus, ad quorum æmulationem suæ vitæ statum cæteri debuerant conformare. Me equidem in tuæ familiaritatis sacrario repositum opinabar, te solum judicabam me alterum. Tu versutiæ toxicum fovens, vulpinæ machinam fraudis sophisticæ dilectionis involucre palliabas. Verum pictæ liberalitatis elusus eloquio, rerum experientia tandem edoctus, ambiguam amoris effigiem deprehendi, dum venenoso murmure me corrodis, dum absenti derogas, dum innoxium non cessas impetere maledictis. Vel igitur eloquiorum turpitudini silentium indicas, vel aceto respersus satyrico,

Flebis et insignis tota cantaberis urbe ⁴⁵.

Ab integritate dilectionis amor degenerat, quem claudicare cogit adulatio, quem occasio facilis inquietat: me siquidem mentis adeo sibi connivit identitas, ut eadem communicaremus anima, ut illum me alterum judicarem. Verum susurro livoris aculeo instigatus discordiæ toxicum seminavit, et junctos dispergens hostem mihi peperit in amicum. Quoniam igitur excellentiam prælatorum illustrat, contumelias mitigare, resarcire discordias, vestris advolutus genibus majestatem vestram efflagito, quatenus me et magistrum G. inter quos nubeculam odii seminavit adulatio, velit ad concordiam revocare.

EPISTOLA CLXII.

AD E. AMICUM SUUM.

ARGUMENTUM. — *Ait se ideo in externa regione versari, quod parum acceptus sit popularibus suis in patria: et gratias agit E. amico, quid pene solus se amicum et tanquam fratrem demonstravit.*

Idem E. amico suo intimo, salutem, et utinam corporaliter semetipsum.

Mihi ad votum frequenter occurrit terram natiuitatis meæ revisere, cum tamen illuc nulla alia me trahat affectio, quam desiderium vos videndi. Non sum *acceptus in patria mea* ⁴⁶; et, sicut Propheta succinit: Non cognoverunt me fratres mei ⁴⁷; utque alius propheta ⁴⁸ conqueritur: Domus natiuitatis meæ facta est mihi spelunca aspidum et habitatio scorpionum. Gremium misericordiæ mihi, et aliis concaptivis meis regio nativa præcludit, quos exspuens alibi facere patriam nos coegit. Inter amicos et fratres te solum experientia mihi fratrem exhibuit et amicum, cujus beneficio respondere non sufficerem, si totus auro efflugerem et argento. *Mendaces enim sunt filii hominum in stateris* ⁴⁹, quia obsequia libenter accipiunt, nec accepta retributionibus prosequuntur. Dominus retribuatur pro me; et quod meæ exiguitatis impotentia non præsumit, exuberans magnificentia illius exsolvat, qui de thesauris suæ gratiæ multiformiter erogat universis. Devotionis, quam erga vos habeo, testis est

A mihi juxta Apostolum ⁵⁰, in cælo, testis in terra. Ipsa duntaxat Deo et conscientiæ meæ patet, quam replicare ideo supervacuum censeo, quia verba et adulationem saperent et probabilitatem excederent: in immensum. Salute omnes amicos nostros. Certitudinem adventus mei vobis designare non possum, quoniam inopini labores viarum et fluctuationes implicant curiales. Latori præsentium facite præstari comitivam usque Londonias.

EPISTOLA CLXIII.

AD REGINALDUM BATHONIENSEM ELECTUM.

[A. D. 1177?]

ARGUMENTUM. — *Congratulatur Reginaldo, a quo magnis beneficiis affectus fuerat, quod in Bathoniensem episcopum electus sit.*

B Charissimo domino suo R. Dei gratia Bathoniensi electo P. Blesensis salutem in eo, qui salus est electorum.

Magnificat anima mea Dominum ⁵¹, quia magnifice et mirifice misericordiam suam exaltavit in eo, qui mecum misericorditer egerat; et cum ego ad suscepti beneficii retributionem non sufficerem, Christus, pauperum fidejussor, pro me exuberantissime respondit ad meritum, eum in cathedram erigens præsularem, qui me de lacu paupertatis erexit ⁵². Ad meorum plenitudinem gaudiorum nemo quidquam posset apponere, cum illum in portu securissimo videam navigare, pro quo solo ludibria fortunæ accipitis, et casuales verebar eventus, pro quo solo inter spem et metum anxius fluctuabam. O quam glorificanda sunt opera Domini, et miserationes ejus super omnia opera ejus! ⁵³ Cum in omnibus necessitatibus meis ejus misericordias sim expertus, desiderio meo longe nunc benignius aspiravit, quia quod incessanter suspiraveram ab antiquo, felici tamen consummavit effectu. Deum et conscientiam meam testes induco; non ideo electioni vestræ congratulor, ut in ea jam spem promotionis meæ concipiam, sed quia votis meis video satisfactum. Secure jam possum, et mori, et vivere; quia hoc solum cum desiderio expectabam, ut esset, qui vestræ liberalitati, qui vestræ magnificentiæ, qui vestris laboribus responderet. Adhuc tantillum mihi vitæ Dominus indulgeat, ut in eminentia pastoralis vos videam, quem Deus elegit in sacerdotem sibi.

EPISTOLA CLXIV.

AD MAGISTRUM PHILIPPUM.

ARGUMENTUM. — *Incepatur quidam qui Cantuariensem archiepiscopum de nimia mansuetudine arguebat.*

Dilecto socio et amico magistro PHILIPPO magister PETRUS Blesensis perseverantiam salutis, et linguæ modestiam.

Dure arguis dominum meum Cantuariensem ar-

⁴⁵ Horat. l. II, *Serm. sat.* 1. ⁴⁶ Luc. 4. ⁴⁷ Psal. 94. ⁴⁸ Jer. 7. ⁴⁹ Psal. 61. ⁵⁰ I Thess. 2. ⁵¹ Luc. 4. ⁵² Psal. 39. ⁵³ Psal. 144.

chiepiscopum, cujus consilia et judicia depravando, A desipientiæ ac levitati ascribis quidquid loquitur, quidquid statuit aut disponit. Omnium apud te reus factus est, quia in eo solo deliquisse videtur. Minus acute videtur alienos actus decernere qui in uno judicat universos. Utinam taceres, aut si assumis judicantis officium, te et non alium judicares! Job ad amicos suos loquens: *Utinam, inquit, taceretis et videremini sapientes* ⁸⁵! utinam et tu, amice, apponas orî tuo custodiam, ut silentio saltem pallies aut dissimules inconsultos, ne dicam cerebrosos animi tui motus! Si dominus meus Radulphum ab ea qua fungebatur administratione suspendit, si justitiam convertit in judicium, sententia hæc juxta exigentiam culpæ Radulphi de prudentium virorum consilio ac deliberatione processit. Nam super feneratitio censu, lapsu etiam carnis et varia vitæ turpitudine in jure convictus multos exemplo prævæ operationis et liberæ impunitatis licentia traxisset in culpam, nisi segetem succrescentium vitiorum et fructificantem in eo malitiam animadversio canonica succidisset. Porro ille conversus ad cor stultit inunctanter extraordinarios carnis motus cingulo sobrietatis accingere, longique jacturam temporis pœnitentiæ austerioris compendio et honesta conversatione redimere. Sollicitavit in domino meo pietatis affectus dejectissima ejus pœnitentia, quæ dominum ipsum movisse ad misericordiam publice credebatur. Cumque dominus rex ei supplicatorias destinasset ut præfatum R. in antiquæ administrationis officium et suæ serenitatem gratiæ renovaret, habita cum prudentioribus deliberatione imitatus est eum qui iratus misericordiæ recordatur, et qui in schola Evangelii Petrum atque in Petro nos docet non semel, non septies tantum, sed septuagies septies indulgere ⁸⁶. Dominum meum arguis levitatis quod pœnitenti compassus est, quod cum proximo suo et amico veteri et probato misericordiam fecit; cum tamen scias esse securius in die tremenda de exhibita misericordia respondere, quam de exacta justitia et districto rigore. Domino meo levitati ascribis quod post sententiam suspensionis ab eo latam, domini regis precibus, eni, juxta Apostolum ⁸⁶⁻¹⁰⁰, tanquam præcellenti præcipuus honor exhibendus est, quasi sententiæ suæ contradicens liberaliter acquievit. Novisti quia eminentiæ regalis obtentu quandoque rigor temperatur ecclesiasticus et canonum severitas mansuescit. Legimus magnum Gregorium et alios reverendos Ecclesiæ Patres, non solum ratione humilis pœnitentiæ aut supplicatione principum, sed ob simplicem amicorum gratiam

quandoque in his et similibus ac majoribus multo formiter dispensasse. Noli ergo in domino meo detestabiliter accusare quod quotidiana in hominibus benignitas consuevit. Quod si opera modernorum sequi, aut communem usum trahere ad consequentias dignaris, audi, quæso, et te moveat inaudita, sed diligenter audiendæ benignitatis exemplum. Eusebio dictante in *Ecclesiastica historia* legi quod, cum beatus Gregorius Cæsariensis episcopus, urgente temporis procella et angustia, in Alpibus interceptus divertisset in fanum Apollinis, et a sacerdote loci ethnico et profano, officiosissimo fuisset susceptus hospitio, memor obsequii et hospitii, Apollinem quem suspenderat a responsis et iudificationibus animarum, ad sacerdotis instantiam relaxavit. Sacerdos igitur admiratus illius majestatem cujus humiles servi possent ita magnifice diis gentium imperare, atque ipsos verbo suspendere aut torquere, contempto et relicto Apolline, Gregorium et in eo, Christum secutus est, et sic Gregorius Apollinis sacerdotem quem habuit in fide Christi discipulum, habuit postmodum in Neocæsariensis Ecclesiæ regimine successorem. Cum igitur videas quod homo ad hominis preces dæmonem quem ligaverat relaxavit, non mireris si dominus meus, qui communi omnium judicio mansuetissimus omnium est habitantium super terram, ad instantiam domini regis et magnatum terræ, apud hominem humiliter ac veraciter pœnitentem, veteri amicitia satisfecit.

EPISTOLA CLXV.

GUIDONIS ARCHIEP. SENON. AD GREGORIUM PAPAM.

[A. D. 1187.]

ARGUMENTUM. — *Purgatur episcopus Laudunensis de impositis sibi criminibus.*

Sanctissimo Patri ac domino G. Dei gratia summo pontifici G. divina permissione Senonensis Ecclesiæ minister humilis ejusque suffraganei quorum sigilla præsentibus litteris sunt appensa, devotissima pedum oscula beatorum.

Cum paternitatis vestræ prudentiam, etc. *Vide in Gregorio papa VIII, ad an. 1187, post ipsius Regesta.*

EPISTOLA CLXVI.

AD PAPAM.

ARGUMENTUM. — *Intercedunt quidam pro abbate Salmurii.*

Summo pontifici.

Cum ex vicinitate locorum et honorum relatione didicerimus fratrem M. (5) venerabilem abbatem Salmurii, et ante promotionem suam vitæ laudabilis existisse, et post promotionem suam ascensionem

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

(5) Denotat Mainerium, qui undecimus S. Florentii prope Salmurium abbas fuit, et creatus est

an. 1176. Quod monasterium per xxvi annos et sex menses administravit.

⁸⁵ Job. 13. ⁸⁶ Matth. 18. ⁸⁶⁻¹⁰⁰ I Petr. 2.

in corde suo ascendisse, et de virtute in virtutem; et abbatiam suam bene per quatuordecim annos vel amplius laudabiliter rexisse in pace et ordinis observantia: ita quod cœnobium illud in spiritalibus et temporalibus, inter alias abbatias Turo-nensis provinciæ præfulgebat; miramur plurimum audito quod quidam sinistro, ut dicitur, ducti consilio pacificum ipsius abbatiæ statum concutere non verentur; licet abbas et ante appellationem et post eis obtulerit secundum monastici ordinis instituta, accitis vicinis abbatibus et bonis viris, paratus erat stare eorum consilio; et si quid emendandum fuerat emendare. Pro pace igitur et tranquillitate ipsius Ecclesiæ vel abbatiæ vobis, Pater sanctissime, supplicamus, ut per malorum repulsam, et eorum qui recto sunt corde approbationem, tranquillitati ipsius Ecclesiæ clementius intendatis. Bene et diu valeatis.

EPISTOLA CLXVII.

AD ALEONORAM REGINAM ANGLIÆ.

[A. D. 1185.]

ARGUMENTUM. — *Consolantur Aleonoram Angliæ reginam Christiani e terra sancta, ob intempestivum obitum filii Henrici III, Anglorum regis, indicantque se exsequias ejus, præsentis sedis apostolicæ legato, celebrasse.*

Rumor flebilis et tristis adventus in terra nostra nuper insonuit, amaritudine plenus et plenitudine doloris non vacuus, ac diri novitate vulneris corda nostrorum saucians, cunctis quidem dolendus fidelibus, cunctisque Christicolis deplorandus; sed nobis eo ferendus molestius, eo acerbius molestaudus, quo inter luctuosi pericula et anxietates funebres constituti, unde subventionis expectavimus auxilium; unde tranquillitatis portum de tot fluctibus confidimus obtinere; unde denique terræ sanctæ per incrementa temporum a primævis temporibus beneficia continuata provenerunt, et grata remedia se effundunt, illuc, proh dolor! refundere antidotum consolationis compellimur, illuc compassionis affectum expandere cogimur; illuc denique mitigationis unguentum et curationis solatium ministrare arctamur. Sed qui ad vestris luctibus desistendum, et nostris repellendum periculis nequaquam sufficimus, quomodo ad temperamentum tam acerbi doloris vestræ celsitudinis sufficientes poterimus reperiri? Qui nostris mitigandis vulneribus vel curandis omnino defecimus, qualiter materno vulnere medicantis manum et medicinæ remedium apponemus? Scimus quidem animum vestrum ex acerbo raptu filii dolentem non modicum, et intimis præcordiis sauciatum: nec immerito; quia turbato fatalitatis ordine mater pro filio lacrymas offert, quas matri filius reservabat. Juvenem necdum firme puberem prius conspicit intempestivæ mortis subisse judicium, quam senectutis judicium advenisse. Et qui successor talis dignitatis exspectabatur ab

A omnibus, nunc sicut flos decidens ante fructum, sicut fructus decerptus, statu temporis immaturi juste lugetur et deploratur ab omnibus qui posteritatem talium diligunt, et generis sui immortalia cupiunt incrementa. Magna igitur undique dolendi materia, sed non desunt consolationis antidota, si rationem vis doloris admitteret, si non carnalis sensus sequeremur voluntatem. Sed cum prudentiam et regum exempla revolvimus antiquorum, sane rex ille inclytus et Spiritu Dei plenus, licet in morbo nati lugeret graviter, et luctuosos deduceret dies, tamen in funere nati non solum se, sed et alios consolatione multiplici a doloris pelago relevavit: dum se iturum ad filium de cætero non rediturum ad eum, nec fletus alicujus subsidio reversurum tam prophetico spiritu, quam humanæ fuit rationis perspicacitate professus¹⁻⁴⁷. Mementote, inclyta domina, vos filium genuisse mortalem, nec ullam momentaneæ mortalitatis celsitudinem accepisse, nec satis diuturnam doloris habere materiam, in unius subtractione filii, quam Dominus tanta dotavit sobole, tanta denique prosperitate ditavit. Quis scit, si Spiritus sanctus idcirco humanæ generationis novacula, vitæ telam in nato regio, quam nondum perfecte texerat, tempestive præciderit, ne fascinatio nugacitatis in posterum averteret sensum ejus, et mundanæ fictionis dolositas deciperet animam illius? Et ideo, quia placita erat Deo anima ejus, ideo factus dilectus de tenebris ad lucem, de carcere ad regnum, de mortalitate ad vitam, de exsilio denique ad patriam est translatus. Sed quid agamus, nunquid non indigne reprehensioni patebimus, cum potum fonti, cibum pani, consolationem consolatrici omnium præsentamus? Scimus equidem, inclyta domina, quod in totum orbem per Dei gratiam fama regalis nominis est diffusa: quod etsi ex naturali affectu materna viscera super funere tanti nati, et raptu talis liberi sint commota, tamen ex cœlestis charismatis unctione, qua vos præ cæteris prædecessoribus vestris omnipotens copiose perunxit, ad exemplum virtutis et patientiæ tanta in vobis consolatio redundavit, quod refusa in alios, aliis refrigerium præstitit, aliis exultationem refudit, alios ad exemplum virtutis et patientiæ provocavit. Præterea, excellentissima et specialis domina, verbis consolatoriis, velut minus sufficientes et idonei, desistentes, magnitudini vestræ compassionis præcordia; et devotionis insignia intimamus, quibus totus populus Acconensis audita morte charissimi filii tui in plenæ subjectionis et affectionis ostensionem effluxit. Nam universis prælatis et rectoribus Ecclesiarum, regni que Hierosolymitani baronibus, ac universo populo advocatis in ecclesia S. Crucis, celebratisque ex more exsequiis, ac in crastinum missarum solemnibus per legatum sedis apostolicæ celebratis, magna que data indulgentia

¹⁻⁴⁷ II Reg. 12.

ex parte legati et aliorum praelatorum, praedictus legatus nobis sibi assistentibus pro requie mortui speciales orationes injunxit populo universo. Sed et pro vita regis, reginae, et filiorum et fratrum conservanda per tempora longiora specialius et amplius orare mandavit. Regnum et regem cum consorte, et liberis Bethlehemitanae puerperae devotius recommendans, sicut semper in suis sermonibus consuevit.

EPISTOLA CLXVIII.

AD N. PONTIFICEM ROMANUM.

ARGUMENTUM. — *Rex quidam sibi totique Occidenti gratulatur, quod N. ex ipsius terra ad summum pontificatum pervenerit, eumque hortatur, ut dignos tantum ad dignitates ecclesiasticas promoveat.*

Tali papae talis rex.

Aures nostras aura dulcis afflavit, quia, sicut accepimus, creationis vestrae novitas tanquam aurora rutilans desolationis Romanae Ecclesiae tenebras propulsavit. Gaudet sedes apostolica viduitatis suae solatium consecuta. Gaudent omnes Ecclesiae lucem novam oriri videntes, et ipsam usque ad perfectam diem crescere praestolantes. Sed gaudet praecipue noster Occidens, quod velut Oriens novum lumen influere promeruit orbi terrae, et solem Christianitatis, qui versus Orientem nuper occubuit, divino munere Occidens restauravit. Nos itaque, Pater sancte, honori vestro magnifice colletantes, et divinae majestatis magnificentiam devotis inde laudibus persequentes paternitati vestrae, de cujus fervore filiali devotione confidimus, vota nostra familiariter aperimus. Si enim carnalis filius carnales affectus patri fidenter aperit, quanto fidentius spiritualis spiritualia potest desideria reserare? Sane inter caeteras affectiones nostras non mediocriter affectatus, quod cum divina dextera reverendissimam personam vestram, tanquam lignum vivificum in medio paradisi spiritualiter plantandum duxerit, et de terra nostra in suum pomœrium transplantandum, summopere studeatis fructuosis operibus et doctrinis Ecclesias omnes ita rescire, quod beatam dicant omnes generationes vestrae beatitudinis nationem. Illud quoque sincero corde sitimus, quod spiritus procellarum, qui dignitatum culmina vehementius consuevit perficere, nunquam a sanctitatis studio vos avellat, ne (quod absit!) alius dignitatis fastigium, gravius praecipitulum subsequatur. Sed et illud intime affectamus ut, cum universarum Ecclesiarum ordinatio ad vos pertineat, tales ordinare curetis sine dilationis dispendio cardinales, qui onus vestrum sciant, et velint, et valeant supportare, non respicientes ad patriae propinquitatem, generis qualitatem, aut potentiae quantitatem, sed quod Deum timeant, avaritiam odiant, justitiam sitiunt, et zelo ferveant animarum. Nec modicum nostrum movet affectum ut, cum Ecclesiis supra modum officiat indignitas ministrorum, summa sollicitudine vigilare curetis, cum super dignitatum vel praebendarum collatione vestram

A continget requiri providentiam, ne quis indignus irruat in patrimonium Crucifixi. Cum autem felix terra, felicitatis redemptionis origine, conversatione ac sanguine Christi consecrata, quam Christiana devotio praecipue venerari tenetur, tantis, sicut oculata fide novistis, perturbatur nationum incursibus, abominationibus polluitur, desiderio desideramus quod ad ipsius liberationem vestrae sollicitudinis vires accingatis. Illud autem olim illustre imperium Constantinopolitanum nunc graviter desolatum, quis affectare non debeat, ut, vestra providente prudentia, consolationem recipiat opportunam? Siquidem et honoris vestrae considerationis, et commoditatis communis æmulatione affectare debemus, ut qui promotione divina universali praesidetis Ecclesiae, circa omnium Ecclesiarum informationem ac reformationem assidue vigiletis. Confidimus autem in Domino, et speramus quod sicut de virtute in virtutem, et de honore in honorem divinitus sublimati secundum ipsorum exigentiam lucere curastis, sic ad apostolicæ sublimitatis apicem evocati subjectas Ecclesias illustrare ac inflammare curabitis, ut non sit, qui se abscondat a vestro lumine et calore, relicta talia post decessum vestrum vestigia sanctitatis, quod terra nativitatis vestrae, quae de felici jucundatur origine, de felici fine poterit feliciter in Domino gloriarum. Demum paternitatem vestram ex speciali confidentia requirimus et rogamus, quatenus nos et familiares nostros, et statum regni nostri in sermonibus et orationibus vestris specialiter habere dignemini commendatos.

EPISTOLA CLXIX.

AD REGINAM QUANDAM.

ARGUMENTUM. — *Consolatur reginam lugentem de morte filiorum.*

Salutem et felicem dierum longitudinem cum votivae salutis et gaudii incremento.

A praesentis mundi exordio rerum Creator omnium, licet rebus ipsis naturas indidit varias, in hac tamen conditione concludi voluit universas, ut et mobilitati et corruptioni subsisterent, et tandem defectui subjacerent, sicque reducerentur cuncta in nihilum, quae de nihilo primordialiter processerunt. Hinc est, quod ipsi aemœnae luci diei noctis succedit tenebrositas, prosperitati annexa est tribulatio, stabilitatem variat mutabilitas, illud felicitati adversitas, gaudium doloris aculeus vulnerat, et mors demum de praesenti reportat vitam triumphum. Haec quippe regula, quae nullam exceptionem recipit: haec est summi conditoris voluntas immobilis. Haec est, quae nec summas dignitates, nec immensos potentatus excipit, sed

..... *Sceptra ligonibus aequans,*

omnibus aequa, omnes in hoc efficit aequales. Ferenda est igitur æquanimiter lex communis, et illius depositioni parendum humiliter, cujus consiliarius nemo fuit, qui etiam ut hanc nobis non parcendam ostenderet, ipsam proprio Filio non pepercit. Quid est ergo quod de multorum talium transitu glorioso

doloris irremediabiliter singultuosos gemitus, tristia lamenta, dolorosas voces, et amaras lacrymas, prout intelleximus, emittitis incessanter? Equidem animus magnificus, nobilitatis titulus, prudentiæ modus talia nec approbant, nec admittunt. Rogamus itaque sublimitatem vestram precibus quantis possumus, et in Domino Jesu obsecramus, quatenus prædictas anxietates, pusillanimitatis filias, penitus deponentes, ad ipsum Dominum corporeos et mentales oculos dirigatis, ipsum in omnibus operibus suis toto mentis ardore totoque studio collaudandò. Nam etsi doletis carnaliter, quia tantos, tam sublimes, tam magnificos amisistis, regratiari potius debetis Altissimo, et jus clementiam collaudare, quia ipso præstante, habere tales, ut prædictum est, memistis. Attendatis etiam diligenter, quod quidquid habemus, a Deo mutuum est, non donum; deposuit enim, non dedit, quæcunque sub ipso beneficia possidemus. Agamus ergo de usu gratias, et reddamus, cum repetierit, non ingrati, sed ut ad gratias vos obnoxios recognoscatis iterum pro felici copia liberorum, in quibus, si bene advertitis et gaudiorum vobis adest materia, et mul a insuper restitutio amissorum.

EPISTOLA CLXX.

AD REGINAM QUAMDAM.

ARGUMENTUM. — *Hortatur reginam ne plus æquo lugeat ob mortem regis Arragoniæ.*

Tibi forsitan profuit hactenus ignorasse mortem regis Arragoniæ, et tantum temporis subripuisse dolori, sed nobis quidem obfuit manifeste, quia doloris gladium, qui nostram in ipsius morte sauciavit animam, tecum sentire cogimur. Iterato etiam vulnus, quod ipsa temporis diuturnitate obduxerat cicatricem, redivivis hians suspiriis reviviseit. Quid enim prodesset hortari, ne tam acerbo vulnere sauciata non doleas, cum dolore non careat plaga recens, aut suadere, ne fleas in funere tam deflendo, cum ipsi nostras in ipsa doloris recentia nullatenus potuerimus, et adhuc in hujus memoria vix possimus lacrymas continere? Habet quippe dolor, sicut affectus cæteri, leges suas, quæ nullius imperium patiuntur; et quemadmodum quemlibet viventem pallore timor, et verecundia rubore perfundit, ita vis doloris intimis inclusa præcordiis ad exteriora nullius imperio retardata prorumpens se ipsam per lacrymas erumpentes effundit. Sic patriarcha Jacob credens filium suum Joseph a bestia devoratum dies multos continuavit in luctu⁴⁸. Sic Job⁴⁹ exemplum patientiæ singularis in natorum acerba morte expressit scissione vestium vim doloris. Nunc igitur persuadere intendimus, ut quasi fortior in supradictis in tanta dolendi materia dolorem prorsus excludas; quia te modum habere volumus in dolendo, ac ipsum Job, de quo jam præcessit mentio, imitari; qui, postquam doloris vehementiam ex-

pressit, sicut præmissum est, continue beneficia memorans Creatoris, et humiliter divinæ obsequens voluntati: *Si bona, inquit, suscepimus de manu Domini, mala quare non suscipiamus*⁵⁰? Et tu, qui multa bona de manu Domini etiam largitiue suscepisti, cur igitur indignaris, si dulcibus tot amaritudo respersit? an ignoras, quod peregrinatio est vita hominis super terram? Et, sicut in longo peregrinationis itinere, nunc est pulvis, nunc lutum, nunc serenum, nunc pluvia; ita modo spes, modo timor, modo dolor, modo gaudium in hac vita⁵¹. Denique, quid potes dolore supervacuo proficere, nisi affligere temetipsam, et subditorum tuorum animos consternare? Ecce David regis tibi referimus exemplum, ut regina regem prudenter imiteris; qui servientibus suis admirantibus, quod cum filius suus adhuc viveret, jejunabat et flebat; postquam autem fuit mortuus, comedit lota facie, et respondit, inquit: *Dum adhuc viveret, jejunabam et flebam, si forte donaret Dominus illum mihi; nunc autem quia mortuus est, cur jejunem? nunquid poterò eum amplius revocare? Ego ibo ad eum, ipse vero ad me non redibit, consolatusque est*⁵² rex factò et verbo hujusmodi se et suos. Et tu ergo, filia charissima, consolari te ac tuos incipias his exemplis, non deficiens, sed proficiens, cum a David corripieris, ne sic dejiciaris præteritorum memoria, quod præsentium jucunditatem amittas, sed in te fiduciam potius erigas futurorum, pensans quam transitoria sit et caduca gloria temporalis, ut illam, quæ finem non habet, sollicita studeas promereri.

EPISTOLA CLXXI.

ARGUMENTUM. — *Quendam consolatur mœrentem ob mortem multorum*

Contra casus mundi, tam varios quam amaros, contra insultus pestiferos, quibus humana conditio affligitur incessanter, cujus cithara in luctum convertitur, quam mortis insidiæ lacerant, quam errores angustant, et quam respirare non sinunt, arma patientiæ oportet assumere, tot adversa mansuete sufferre, et beneplacitum Dei, ad cujus nunc nutum orbis concutitur, et universa tremiscunt, non solum patienter, sed cum gratiarum actionibus tolerare. Sane, etsi rumor amarus, rumor anxius et absynthio plenus super casu, nec non occasu talium circumquaque diffusus materiam ploratus accumulens, et cordis interiora compungant, tamen aggravatam manum Domini prudentis est animi cum modestia tolerare, ne desiderando contrarium, convincatur nolle, quod Altissimo placuit, et quod Dei judicium ordinavit. Prudentiam igitur cordis vestri, quam circumspectam scimus, quam in prosperis non elatam, quam in adversis non depressam pro certo cognovimus, duximus exorandam,

⁴⁸ Gen. 37. ⁴⁹ Cap. 1. ⁵⁰ Job 2. ⁵¹ Aug. serm. 2. *De consol. mort.* ⁵² 1 Reg. 12.

quatenus occasum talium, quos de mundi miseria A transtulit gratia Creatoris ad regnum, tam forti animo toleretis, quod patientiæ munus muneretur in vobis.

EPISTOLA CLXXII.

[A. D. 1189.]

ARGUMENTUM. — *Acerbissime deplorat infaustam mortem Friderici imperatoris, dicti Barbarossæ.*

Rumor terribilis, et horribilis, et nefandus nostris et aliorum auribus nuper inculcatus, omni bicipiti gladio penetrabilior nostri cordis vitalia sic acerbe, sic medullius, sic lethaliter sauciavit, quod vix speratur antidotum, vix restat vivendi fiducia, vix spes aliqua subsistendi. Audivimus enim, et in ipso pene auditu defecimus præ dolore, quod illa imperii columna immobilis et regni Apuliae stabile firmamentum, ille Lucifer matutinus omni micanti stella micantior; ille, inquam, ingens chrysolithus omni jaspide et lapide pretiosior, Fredericus videlicet noster serenissimus imperator sui fati diem, proh dolor! clausit extremum. Ad cuius obitum universis ejus fidelibus, et præsertim regnicolis, qui tuo præsidio defensante inconcussæ pacis quiete vigeabant, quasi sol et luna, et universa cæli luminaria tenebrescunt, dum illud lumen lucidissimum obturatur, quo ubilibet coruscante, hactenus nullius erroris vel horroris offendiculum timebatur. Heu! quid agimus, ad quem confugimus, cuius præsidia præstolamur? Quis fiet amodo grande præsidium? Quis regnicolis mite le- C vamen? Quis gentis Apuliæ tuta defensio? Occubuit enim leo fortissimus, cuius facies incluta, cuius præpotens dextera feroces terræ bestias deterebat, et rebellium colla sibi subjiciens ubique terrarum monstra placabat. Plangite igitur, regni fideles tanti principis præsidio destituti; ululate, juvenes; plorate senes, nuptæ ac virgines cum ephæbis. Nam vitæ vestræ dux et regimen, vita et salus, lux et defensio, tutela et virtus, ancora spei, refugium et auxilium, heu! mortis imperio subjugatur. Heu! heu! importunæ mortis protervitas effrenata, et effrenis præsumptio sororum triplicium vitæ hominum fila trahentium, quæ sumptis a parcendi vocabulo suis nominibus antiphrastice ponuntur, cur saltem in tanto principe vera sibi nomina non asciscunt, ut illius capitis saluti præessent, quod mille damnandis capitibus jam percipit? O mortalium miranda conditio, et, si fas est dicere, conditio deploranda, dum mortis imperio curvantur imperia, et ejus iugo colla nobilium subjugantur, quorum dominio pauperum ac divitum, debilium et potentum capita supponuntur. Hoc tamen divina creditur providentia definitum, ut sicut est similis cunctorum nascendi conditio, ita similis finis et interitus universis et singulis subsequatur. Quia igitur de tanto et de

tam irrecoverabili damno fere inconsolabiliter est dolendum; multorum mentes ita sunt in dubio positæ, quod incertum est eis de facto guerrarum et pacis quid fieri debeat in futurum, cum domini imperatoris hæredibus existat non impotens adversator, qui totis, ut creditur, viribus nititur contra eos mala malis quotidie, si prævalet, cumulare. Hinc est quod dilectionem vestram, de qua plene confidimus, exoramus, quatenus vos, ad ejus notitiam curiæ secreta perveniunt, et aliquorum consilia revelantur, si quid potestis conjicere de futuris, quod jucundum esse debeat, aut damnosum, nobis vestris litteris enodetis, ut juxta quod nobis possibile fuerit, securiorem viam in dubiis eligamus. Nam jacula, quæ ab hostibus B jaciuntur, si prævisa fuerint, minus inferunt læsionis.

EPISTOLA CLXXIII.

AD EPISCOPOS SUFFRAGANEOS ET ABBATES.

ARGUMENTUM. — *Archiepiscopus Rothomag. auxilium episcoporum et abbatum implorat, ut pontificis Romani inopie subveniant.*

Rothomagensis archiepiscopus suffraganeis et abbatibus salutem.

Novistis, et in fines terræ credimus exivisse, quantis turbationibus et pressuris Romanæ Ecclesiæ diutissime sit vexata. Credimus in communem notitiam devenisse, qualiter dominus papa pro tuitione ecclesiasticæ libertatis se ad omne discrimen objecerit, Ecclesiæque Dei persecutionibus commoriens incessanter sit afflictione propriæ personæ, et debitorum onere prægravatus. Clamat itaque ad vos vestra mater Ecclesia sumptibus importunis exhausta, plenamque reportans de vestra largitione fiduciam, postulat ut in vestra consolatione respiret, pro quibus desolatam se sentit et mœrore confectam. Sane schismaticæ potestatis procella jam pro parte detumuit; jam portum securiorem naviculæ Petri promittit aura clementior, si pacis oportunitati, quam Deus obtulit, obsequia vestræ liberalitatis aspirent. Efferatam siquidem Romanorum malitiam, et inexplebilem pecuniæ sitim domini papæ munificentia et consilio toties expugnatam succubuisse certa relatione comperimus. Nec ad omnimodam pacis et securitatis plenitudinem quidquam deest, nisi ut dominus papa sumptibus exinanitus immensis, sibi et suis victualium sufficientiam de vestra largitione restauret. Bene valet.

EPISTOLA CLXXIV.

AD DOCTORES ACADEM. NEAPOLITANÆ.

ARGUMENTUM. — *Lamentatur de obitu M. Walteri professoris grammatices.*

Sedentibus super aquas amaritudinis in salicibus organa suspendentibus Neapolitani studii doctoribus universis magister P. solamen sancti Spiritus, et

illam, quæ omnem sensum exsuperat, pacem Domini nostri Jesu Christi.

De sæculo nequam, et valle miseriæ ad scholas florentis patriæ, ubi garrulitatis improbiæ nullus auditur tumultus, illius vocatione, cujus imperium in cælo et in terris et in omnibus extenditur creaturis, grammaticorum eximius consocius noster et frater, M. Walterus noviter evocatus, ab oculis nostris pertransiit velut umbra, imo evanuit; ad cuius transitum studii Parthenopes obscuratus est sol, et luna versa est in eclipsin. Nam ars grammaticæ, quæ lunæ vocabulo designatur, privata decoris radiis tristis sedet in tenebris, et habet, unde suum possit reiterare dolorem, duobus maritis tam modico tempore viduata. Nondum præcedentis et recentis doloris sanata sunt vulnera, et sic calamitati calamitas, et tempestas additur tempestati, dolor doloribus, et vulneribus vulnera inferuntur. Mirum in modum hic est ordo præposterus et turbatus; quia naturaliter magistrum sequitur discipulus; hic autem magister est discipulum subsequutus, et hoc ideo, quia mortis irregularitas de suo more perverso pervertit ordinem; quæ præponenda erant postponit; præponit e contrario postponenda. Proh dolor! vitis frondosa quam subito aruit, cujus fructus exuberarat ad plenum. Nam in multitudine filiorum, quos genuit indefessus ille uterus magistralis, cunctis prævaluit, et tanquam cedrus Libani superexcrevit, cui non sunt adæquatæ virgultæ de deserto. Ipse quidem fuit alter Joseph in terra Ægypti⁵³, cui omnes inviderunt potentes, quem sæva bestia devoravit, videlicet mors, quæ per aphæresim cunctis aufert mortalibus caput, et a membris dividit et scindit; in cuius decisione vos, qui floretis in cathedris, tanquam multorum capita plena oculis retro respicite, et diligenter attendite quantum sit tenuis et fragilis gloria singularis; quæ est quasi quidam vapor ad modicum durans, fenumque quod mane florescit, vespere decedit et arescit. Ad tutelam igitur bene vivendi, doctores inelyti, subtracti magistri, per illam syncopen a qua nullus grammaticus excusatur, statum et transitum reciprocantes in vobis, unum efficax per locum a simili colligite argumentum, similiter istud iter currere, quod vester socius præcurrit; cum de similibus idem iudicium habeatur.

EPISTOLA CLXXV.

AD AUDITORES GRAMMATICES.

Ejusdem est argumenti cum superiori epistola, deplorat enim mortem professoris grammatices.

Vagientibus in cunis adhuc artis grammaticæ, natisque recens discipulis, quilibet homo, qui sequitur veritatem, vitam bonam et exitum meliorem.

Quia materia ita se habet, quod ab amaritudine sumat exordium; nec dolorosa possunt sine animi

A perturbatione narrari; non miremini, si anxietate quadam et oratione singultuosa vobis scholaribus, qui habitatis orbem, a mari usque ad mare, præcipue filiis, quos in dolore peperit mater ars grammatica, dura nimis et amara præsentibus nuntiamus. Est enim quod non sine dolorum aculeo dicimus, grammaticæ artis noviter extincta lucerna, et desiccatus est fons irriguus, frugifer Euphrates magistri N. qui non ab infimo positivi, sed ad superlativi nomine meruit derivari, cum super se nullum habuerit ascendentem; imo sicut aquila transcendit omnia genera pennatorum, vir potens in opere et sermone; rara in terris avis, quæ sine pluralitatis consortio meruit dici singularis. Ad cuius transitum, velut sole petente occasum, tenebræ factæ sunt super universam faciem terræ. Nam ipse solus de tenebrosis et confusis Prisciani tractatibus educens lucem purgavit tenebras; ipsius veterem et antiquum Donatistam compescuit, et apostatam reformavit, et quasi de caligine montis Sinai alter Moyses legifer, a Deo et non ab homine sibi scriptam grammaticam hominibus reportavit, in qua subtili et tanto artifice, non solum prima, sed artes quoque cæteræ pariuntur. Unde quid facient parietes, cum corrui fundamentum? Quid infelix grammatica orba parente suo? de quo completum est illud propheticum: *Vox in Rama*, hoc est in excelsis, *audita est, ploratus et ululatus multus: Rachel* plorat maritum suum, et non est, qui consoletur eam ex omnibus charis suis⁵⁴. Nam quis similis sibi, ut suscitaret Dominus spiritum suum per aliquam pythonissam, ut loqueretur vobis ad tempus magister magistrorum ille doctissimus, qui ducebat alios in stuporem? Verum, quia omnes morimur, et sicut aquæ quæ non revertuntur, dilabimur, ac testante philosopho⁵⁵, crudelitatem fati æqualitas consolatur, mœrore deposito, qui talem et tantum dilexisti auctorem, ad ejus obsequia concurratis, orantes pro illo doctore mirabili; qui et a mane usque ad vesperam clamavit, sicut pullus hirundinis, et meditatus est, ut columba, ponendo animam pro scholaribus docendo desiiit, et docuit desinendo.

EPISTOLA CLXXXVI.

AD JURIS CIVILIS PROFESSORES.

ARGUMENTUM. — Deplorat obitum eximii cujusdam professoris juris civilis.

Juris civilis professoribus universis P. salutem, et attendere ultimum ante primum.

*Amaritudo amarissima*⁵⁶, et materia concreta doloribus humanis noviter mentibus occurrerunt. Nam unicus et singularis homo, in quo, velut in suo proprio, leges convenerant et vivebant, eloquentiæ tuba, consilii plenitudo, vox populi, ad fluxum et in fine optimus persuasor omnium excel-

⁵³ Gen. 57. ⁵⁴ Jer. 31, Matth. 2. ⁵⁵ Sen., lib. *De consol. ad Polyb.* c. 2. ⁵⁶ Isa. 38.

lentissimus Jacobus de Regione (6), Jesu Christo vitam spiritum resignavit, et attrita est nimium repente gloria vultus ejus. In cujus occasu non solum Lombardia sole privata suo, verum etiam maxima pars viventium continuis lacrymis ingemisit et doloris gladius multorum viscera perforavit⁸⁷. Nec immerito, cum ipse quasi legifer et supremus doctor, de præscriptis juris codicibus sensus informavit informes, et quasi adhuc vivens informare non desinit, quia licet, ut homo, desiderit, non tamen desinit ut magister; quia mortuus ipse docet, quantum sit appellatio mortis difficilis et violenta, quia resistentia nulla ei fieri potest, quia ex modo necessitatis omnem superat syllogismum, exceptiones non recipit, dilaciones aliquas non attendit. Verum, quia mirabilis est ista regula mortalium, nunquam fallitur, et omnes fallit, fallacia videlicet veridica, quæ in credentia non habetur. Ipsa quidem est lætitiæ nebula, tristitiæ genitrix, dilatatio lacrymarum, universæ carnis exterminium, et singularium destructiva. Ideoque, viri prudentes, in doctore mortuo prudenter addiscite quidquid possit, et quantum fortior exstat angelis; et diligenter attendite, quod legum facundia mortis imperio non resistit.

EPISTOLA CLXXVII.

ARGUMENTUM. — *Monet quemdam ne vita defunctum immoderate deploret.*

*Proprio Filio suo Dominus non peperit*⁸⁸, ne jus causæ communis gloria et humana natura exceptionem haberet, quæ a mortalitate primæ corruptionis egressa moriendi necessitatem incurrit, et ideo naturæ debitum reddere licet et decet, quia scriptum est: *Fili, in mortuum produc lacrymas*⁸⁹. Sed vestræ non debent a Salvatoris lacrymis discrepare, si estis Salvatoris amici, qui non pro morte Lazari, sed pro ipsius revocatione ad miserias temporales planxisse dicitur⁹⁰ et luxisse. Qui enim ultra debitum naturam impugnat, non naturam, sed naturæ impugnat auctorem; nec est tutum illi inferre injuriam, qui nemini novit inferre eam. Videte igitur et cavete, ne terreno affectui, et postmodum perituro cedat æternus et salutaris affectus. Ideoque sinceritatem vestram monemus et hortamur attente, per apostolica scripta mandantes, quatenus ob reverentiam Dei et vestram, omnem tristitiam deponentes, gaudeatis in illo, qui cælestis profunditate consilii disponit et ordinat, vocat et revocat subjectas suæ providentiæ creaturas; qui affectibus paternis et patriis filios corrigit, et ad vitam disponit æternam; attentius provisuri, et in sacramentorum suffragiis, aliisque operibus pie-

(6) Hic fuit unus e quatuor primis qui studium juris civilis Bononiæ repararunt, ibique docuerunt.

tatis, quod perire non potest, et æternum est sine fine vivens. Unde sancti viri Job consolationem memoriæ commendate, post rerum et filiorum amissionem dicentis: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum*⁹¹.

EPISTOLA CLXXVIII.

ARGUMENTUM. — *Consolatio super morte.*

*Si omnis caro fenum*⁹², et omnis gloria ejus quasi flos agri⁹³; si lunam pallescere, si solem videmus aliquando eclipsari, quid est homo quod ingemiscis lacrymis, mortuo fratre tuo? cur non tacet pupilla oculi tui doloris amaritudinem transfundendo? Nescis quod omne compositum, attestante philosopho, dissolvitur, et præter angelos omnis occidit creatura? Unde illud propheticum: *Homo vanitati similis factus est, et dies ejus, sicut umbra, prætereunt*⁹⁴; et quasi vas figuli confringetur⁹⁵. Humanum quidem est flere, sed continuare fletus, penitus inhumanum; cum dicat Apostolus: *Nolite contristari, sicut et ceteri qui de resurrectione spem non habent*⁹⁶. Unde Augustinus⁹⁷: « Non illos amissimus, sed præmissimus, qui de hoc sæculo recesserunt. » Est et solatium aliud, quod a mortis regulâ nullus excipitur:

Æquat enim sceptrâ ligonibus.

⁹⁸ Nam pari sententia senes et juvenes, fortes et debiles, potentes et infirmos, divites et egenos involvit. Omne namque quod nascitur, moritur, et nihil est perpetuum sub sole. Magnus est enim Dominus qui mortificat et vivificat, et magna virtus ejus ut possit extollere quod decrevit et sanare, etc.

Cum igitur frater tuus ad regionem sanctorum spirituum transmigravit, utpote, qui partem habuit in resurrectione prima, desine flere, ne nomen Domini exacerbes, si velis, licet incassum, sententiam mutare. *Dominus* namque est qui *mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit*⁹⁹, cujus nutu disponuntur omnia, et suos in tribulationibus consolatur.

EPISTOLA CLXXIX.

Argumenti ejusdem.

*Vox audita est, ploratus et ululatus multus*¹⁰⁰ in obitu viri egregii fratris vestri, qui tanto majoris tristitiæ reliquit materiam, quanto majori dote natura privilegiavit eundem, et prærogativo morum spiritualium titulo insignivit. O mors invida, mors amara, quæ in eo telam vitæ succidit, dum adhuc ordiretur, pulcherrima vite præcisa, palmitē non relicto. Scimus quidem causam adesse doloris; modus tamen debet esse dolentis, quia *Dominus*

PETRI DE GUSSANVILLA NOTÆ.

Videndus Bulæus tom. II *Historiæ Universitatis Parisiensis*, pag. 348.

⁸⁷ Luc. 1. ⁸⁸ Rom. 8. ⁸⁹ Eccli. 38. ⁹⁰ Joan. 11. ⁹¹ Job. 1. ⁹² Eccli. 14. ⁹³ Isa. 40. ⁹⁴ Psal. 143. ⁹⁵ 101. ⁹⁶ Psal. 2. ⁹⁷ 1 Thess. 4. ⁹⁸ Ep. 6, ad *Italicam*. ⁹⁹ Aug. serm. 2, *De consol. mort.* ¹⁰⁰ 1 Reg. 2. ¹⁰¹ Matth. 2, Jer. 21.

dedit, Dominus abstulit ⁷¹ : in cujus manibus mors et vita. Qui enim dedit originem, dedit et obitum, et sic communis est lex tam vitæ quam mortis, nec jus mutatur imperiõ vel favore. Cum ergo usus sit Dominus jure suo, non fecit injuriam, licet videatur manus ejus ad præsens plena fuisse rigore. Cæterum, quia decet, ut voluntati ejus nostros conformemus affectus, consulimus et pro gratia petimus speciali, ut temperato dolore, et fluxu lacrymarum restricto, jam vobis parcatis, consanguineis et amicis existentibus consolationis speculum, et confortationis exemplar.

EPISTOLA CLXXX.

AD REGINAM QUAMDAM.

ARGUMENTUM. — *Consolatur reginam lugentem mortem viri et filii.*

In mundi rota volubili constituti, si successus varios sentiant, et ex temporis mutabilitate instabili diversas vicissitudines patiantur, non mirantur, nec stupent, qui recto reguntur judicio compositæ rationis. Norunt enim quod nil potest consistere solidum, cujus est sub motu perpetuo fundamentum. Ideoque felici quadam providentia casus volentes prævenire ambiguos, et accidentia futura contemnere, sic dispositioni nobili virtuosæ constantiæ suos animos statuerunt, ut æquanimitè omnia supportantes, nec minantem fortunam pertimeant, nec congaudeant in prosperis. Hæc est laudanda magnanimitas, quæ prosperis non extollitur, nec frangitur adversis, sed in omni eventu permanens eadem sufficit ipsa sibi. Sane de talibus partibus, secundum varietatem ipsius, vos rumores audisse credimus plurimos, et inter alios jucundum Christiani exercitus processum, per vestrorum inclytæ recordationis domini regis consortis et domini Joannis filii, ne dicamus obitum, sed gloriosum transitum ad superna, multipliciter desolatum. Et, licet serenitatem vestram sic prædictæ magnanimitatis virtute possimus dotata præsumere, ac tanto uti judicio rationis, ut hac adversitate irrevocabili ultra naturæ debitum non frangatur; charitas tamen, qua vos sincere diligimus, nos cogit credere quod vis doloris virtutem nesciat et tristitiæ motus modum debitum non permittat. O utinam non sic agitemini superflui doloris fluctibus! non sic absorbeamini immoderatæ tristitiæ faucibus, quin attendatis sollicitè quod mors nil aliud est quam peregrinationis mors quid sit terminus, finis miseræ, laborum meta, exsilii limes, janua patriæ, nativitatæ vitæ, principium beatitudinis, primitiæ præmiorum omnibus, qui in Domino moriuntur!

Cum igitur prædicti Christi pugiles, fidei zelatores pro agone suorum regnorum, prout speramus, stipendia percipiant æternorum, lætandum est po-

Atius de commercio tam felici, ubi pro terrenis dantur cœlestia, pro transitoriis sempiterna. Sed et si consolationem velimus temporalem admittere, non potestis totaliter quasi vidua plangere, vel quasi desolata desolationis incommoda deplorare. Ditavit enim vos Altissimi clementia prole multiplici, ut jucunda liberorum numerositate tolerabilior sit unius sublatio, et viri carentiam residua suppleat multitudo. O si mater vestra tanto fuisset tempore potita conjugio, si tot liberorum optato usa solatio, si tot filiorum septa consortio, cessisset profecto doloris materia gaudiis liberorum. Hæc itaque diligenter sublimitas vestra consideret, et inutilibus finem ponens lacrymis, ulterius dolore nocuo non adjiciat damna damnis.

EPISTOLA CLXXXI.

Argumenti ejusdem.

Satis credimus, et sine dubitatione tenemus, quod audita morte talis, multi doloris, multæque amaritudinis calicem suscepisti; sed nec prima, nec sola; quoniam antequam scire debuimus, et priusquam ad te dolor ille perveniret, per nos transitum habuit; fecitque in nobis, quantum secundum Deum licuit rationi. Equidem satis in vivo monstravimus, quantum in morte doleremus, et notavit affectus in amico, quæ sequeretur tristitia de amisso. Meritoque inter alios principes sæculares, quos dileximus, illum speciali quadam prærogativa præulimus in eo quod contra Saracenæ gentis perfidiam, tanquam singularis Christianitatis athleta quasi proprium proprii Christiani commune persecutus est interesse. Porro non est verisimile quod summi liberalitas largitoris non respondeat ejus laboribus recompensatione condigna, cum non sit in retributione difficilis, qui de sola gratia merita supplicum excedit et vota gratæ abundantia pietatis. Sane nullam fecit injuriam, si usus plenitudine sui juris, spiritum, quem commisit corpori ad tempus, suo tempore revocavit. *Quis enim homo, qui vivit, et non videbit mortem* ⁷²? Nonne pulvis in pulverem revertitur ⁷³? Nonne quasi flos egressus homo conteritur, et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet ⁷⁴? Habet quippe humanæ conditionis fragilitas debita solvere certa morti. Hinc nescit importunæ mortis exactio quidquam de debito humanæ relinquere sorti sine differentia discretionis illud extorquens. Cæterum tibi non omnino cœcessisse videatur, post se illustris in cœlis filium derelinquens, qui suum pro tempore poterit representare parentem, ut propago respondeat pro radice. Restat igitur ut in eo spiritum consolatoris assumas, qui summus est in tribulatione consolator, memor, quod magnus ille rex David amare filium suum flevit ægrotum, sed mortuum non ploravit, ne divinæ videretur contrarius voluntati ⁷⁵.

⁷¹ Job. 1. ⁷² Psal. 88. ⁷³ Gen. 3. ⁷⁴ Job 14. ⁷⁵ II Reg. 12.

Ut igitur non acerbes Dominum Deum, quæ A
posita es ad regimen aliorum, consoleris alios in
teipsa existens præsentibus in exemplum, et po-
steris in doctrinam. Adhuc illud considerare te
volumus, quod quanto plus tuorum visa es destituta
præsentia, tanto majorem divina clementia tibi
faciet in prosecutione proventum.

EPISTOLA CLXXXII.

Argumenti ejusdem.

Cum amaræ mortis imperium nullus præsentis
vitæ hospes valeat evitare, et homo sit corrupti-
bilis et mortalis, debetis, si placet, vestram tristi-
tiam moderari, quam in mente vestra concepistis,
de vestri fratris Nicolai obitu. Deus enim nolens
ipsum in hoc sæculo præsentis vitæ corruptionibus
ulterius agitari, revocavit eundem ad ejus nomini
confitendum. Præterea cum ecclesiastica et divina
sumpserit sacramenta, vivit in Domino: Nam
beati mortui, qui in Domino moriuntur ⁷⁶. Quare
amicitiæ vestræ duxi præsentibus consulendum,
quatenus attendentes dictum propheticum: *Consti-
tuisti terminos ejus qui præteriri non poterunt* ⁷⁷,
quod frater vester terminum mortis non potuit
præterire, vestro dolori finem imponere debeatis,
ne, quod a Domino factum est, videamini repro-
bare.

EPISTOLA CLXXXIII.

Argumenti ejusdem.

Inter cæteros flebiles humanæ conditionis defe-
ctus, incertus et labilis status hominis a mortalibus C
est potissime deplorandus; in quo dum quisque
de conceptu matrum procedit ad partum, et in
lucem apertam ex obruso ventris cubili prodit,
innumeris offertur miseriis, et angustiarum vallo
nimium angustante circumdatur. Sicque in illo,
dum vivit variis mortis expositus casibus, flos
factus a dñe exitus matris suæ raro post florem
frondescit, rariusque penam crescit in arborem
post frondium venustatem. Nunquid homo et dies
ejus sicut fenum, et ut flos agri, sicut legitur, ef-
florebit ⁷⁸? Videtur, inquam, ut fenum, quod est
hodie, et cras in clibanum mittitur ⁷⁹, et ut flos
agri; cujus delectabilis pretiositas, et amœnitas
florida nimia venti vel æstus percussa uredine ad
modicum evanescit halitum. Scio quod nuper D
acerbæ mortis G. nostri tuique consanguinei, lu-
ctuosum nuntium omnium nostrum dolore grandi
plurimum exacerbavit animum. Dumque casum
necis consideramus, qua periit, animæ magis in eo
quam carnis exitum deploramus, incerti et dubii
valde, si in statu salutis ipsum tam rapida rapuit
mors, quæ tam absorbitur repentina. Verum, quia
hæc sunt occulta Dei omnipotentis judicia, qui,
juxta suum beneplacitum, quando et quomodo vult
rationales ab hoc sæculo nequam revocat crea-

turas, nobilitatem tuam rogamus in Domino, mo-
nemus quoque et hortamur attente, quatenus conce-
ptam de subtractione dicti G. excludas a corde
mœstitionem, et lugere jam desinas, quem reddere
nequit vobis singultus lugubris, vel quantalibet
lacrymarum pietas; sed super hoc Dominicæ po-
testatis flagello animi consolationem recipias, et
Deo, cui sic placuit, benedicens, hæc circa ip-
sum fraterni amoris ostendas indicia, ut spiritu
diligas, quem in carne amasti, animam G. ju-
vando quibuslibet virtutis remediis et suffragiis
charitatis.

EPISTOLA CLXXXIV

B: DUCISSÆ GLIRIGEOTI AD THEOBALDUM COMITEM.

Domino et fratri suo comiti THEOB., senescallo
B Franciæ, B. ducissa GLIRIGEOTI, quondam uxor, sa-
lute.

Principatus nomen amittere promeretur qui a
justo judicii declinat tramite, præsertim cum il-
circo Deus posuerit in terra principes, ut recto
definiant et decidant examine quod ad eos perve-
nerit quæstionum. Sicut mihi nuper auditum est,
Guido de Bonavalle fidelem meum Jo de Alludia
de homicidii reatu impetit et intendit convincere,
si qua via possit. Quocirca fraternitatem imploro
præsentibus ut prædictus Joannes propitium in hac
causa vos habeat: adeo ne queratur indebite se
tractatum.

EPISTOLA CLXXXV.

Responsio quedam exsecutoria.

Non est leve defendere reatum hominis, quem
communis opinionis auctoritas infama, et impetit,
et incusat. Charitatis vestræ recepi litteras, ut fide-
lem vestrum Jo. nomine sic in sua justitia conlove-
rem, ne adversus eum iniquitas et injustitia præ-
valeret. Petitioni vestræ consensi quod potui, sed
præfatus ille destituit æquitatem, et audire judicium
recusavit, qui se novit judicio condemnandum. In-
teriore siquidem habebat judicem, et illius ju-
dicio secessit a causa, nec humanum judicium ex-
spectavit.

EPISTOLA CLXXXVI.

Commendatio tutelæ.

Conservare fideliter amici depositum, æquitatis
auctoritas et amoris ratio nos compellit. Cum a ve-
stris exirem finibus, et se mihi nullorum offerrent
studia, totam rerum mearum custodiam charitati
tuæ committere prælegi. Unde dilectionem tuam
deprecor et exhortor præsentibus ut in rerum
mearum custodia te fidelem velis eatenus exhibere
quod multorum gratia dignum te facias et fa-
vore.

EPISTOLA CLXXXVII.

Responsio.

Cum amicis nostris promissio nos astringit, justa

⁷⁶ Apoc. 14. ⁷⁷ Job. 14. ⁷⁸ Psal. 102. ⁷⁹ Matth. 6.

confundimur erubescencia, si promissa non ducimus ad eventum. Cum tuarum rerum recepi custodiam, promississe tibi me fateor et recordor universa mihi commissa fideliter et in bona custodia servaturum. Non recedam a pacto quod tecum habui, nec res tuæ, si potero, sustinebunt in aliquo detrimento.

EPISTOLA CLXXXVII.

In ministros Dei sævitiam exercentes, et in suis sceleribus obstinati, supremi iudicis iram exacuunt et in suam exasperant ultionem. Offendistis autem in summo pontifice tutorem pontificum et summum vindicem; qui ad tempus sustinet excessus hominum et offensas non præterit impunitas. Scitis autem quod præsumens offendere ministrum cuiuslibet, offendit et dominum, et si nostra curatis admittite consilia, maturate deponere Pharaonem.

EPISTOLA CLXXXIX.

Omni excessui fenestram aperit, qui quod vovet injuriæ licere permittit. Appellatur simplicitas in rege remissio, cum sit ejus excessum corrigere, non habenas excessui relaxare. Alexander ille quem papam dicitis, in personam nostram admisit indebita, quæ plectenda censuimus ex regni consilio, non remissæ simplicitatis modestia sustinenda. Nobis tamen consultis ut a tali vindicta de cætero desistamus, etsi majus eo velletis consulere crederemus.

EPISTOLA CXC.

Responsio.

Non est nostra justitia quæ potentis personam considerat et ut votis ejus deserviat inclinatur. Si tyrannus imperatoris furorem exercuit in Romanam Ecclesiam, et furoris gladium in eam exercuit, nunquid ei nocere necesse est; ut a sua desistat sævitia? Nunquid est dignius ut qui scelus præsumit admittere, supplicentem se præbeat, quam ab eo qui patitur admittendi de venia supplicetur. Æquitatis vigor et ratio postularet ut qui sanctam lacessere præsumpsit Ecclesiam, ipse quoque de venia supplicaret. Verum sicut tuæ testantur litteræ, pœnitentem animum imperator induit et contritum: sic pœnitentia perorat ad veniam quod excessus præteritos ei remittimus, et amoris sinum et gremium aperimus.

EPISTOLA CXCI.

Amicus amico salutem et hoc totum quod ipse est.

Parum confert venustas eloquii, quæ petentem non provehit ad petita, nisi preces sint pretio coloratæ, super tuæ petitionis sollicitus implemento laboravi quod potui; sed roganti parum licere permittitur, si pro eo donorum auctoritas et interventio non perorat. Et quid plura? Repulsam sustinui, quia manus agebat vacua, cui nil conceditur obtinere.

EPISTOLA CXCH.

Viris potentibus in arcto positis ut fideles sui subveniant, ad eorum contraria propulsanda, sacramenti præcipit et hortatur religio, rebus semper in

omnibus observanda. Contumaciæ regis Anglorum audacia regnum nostrum aggressa est; et de nostris quosdam inclusit in oppido nihil minus quam tale quid exspectantes. Improvisus quidem inclusit improvidos, et ut nobis illorum aperuit littera, provideri sibi desiderant festinanter. Cujus audaciæ proponentes occurrere fidelitatem tuam præsentibus admonemus, ut collecta militia nobis Parisios offerri festines. Eum enim retundere multam nobis accedet ad gloriam et perennis eum sequetur confusio, si conatus sui se viderit impotentem.

EPISTOLA CXCHII.

Responsio.

Salutem et obsequium.

Quos communis injuria irritare non metuit, excitari debent communiter ad vindictam. Ex quorundam relatu didiceram, et relatu nolebam fidem apponere, quod de vestris munitionibus unam rex Anglicus obsedisset, sed debere me credere non credebam quod hic esset audacia præsumptionis. Si præscissem id antea, quod et modo scire non audeo, qui ducaturus in tempore locus fuit, novum rursus in balneum introisset.

EPISTOLA CXCV.

De amore de levi amisso.

Qui re sibi dilecta carere sustinet, et ab ea brevi se jungitur intervallo, se indignum constituit amoris nomine quod mentitur. In amoris nostri principio procellosa maria solebas ingredi, cum et fluctus maris et ventorum sævitia nimis tibi minaciter intonarent. Desævire consideras elementa; sed eorum duritiam induxisse te sentio; quod admiror, meretricum, ut video, te decepit astutia, novus amor blanditias interjecit, et te nimis invenit volubilem, quem eventum nullo credideram immutandum. Satis mihi contraria promittebam, sed incassum sibi promittit quispiam, quod est in sortis alea constitutum.

EPISTOLA CXCVI.

[A. D. 1219.]

De captione Damiatæ.

Sanctissimo Patri ac domino H. Dei gratia summo pontifici, A. patriarcha, Jo. rex Jerusalem, bucon. Nichol. arch. p. Alban. J. Acconen. . . . epi. hospital. Sancti Joannis, templi. hospital. Alamannicorum magr. de eucado commertar. Savari de Maloleone de Jovis villa. E de Castro consules comitatum, salutem et subjectionis cum reverentia famulatum.

Exaudivit Dominus de excelso sancto suo voces servorum suorum, non permittens tot expensas apud Damiatam a Christianis factas ita inutiliter fieri, et tantam Christianorum stragem relinqui. Sed in his nobis misericorditer providens ac clementer in parte magna nostrum desiderium adimplevit. Cum enim propter multiplicem sui defensionem nec per terram nec per aquam posset manifeste capi civitas Damiatæ nec virtute nec probi-

tate alicujus; sed solius Dei dextera pugnante A pro nobis, impugnantibus omnibus de exercitu præter illum, qui quantum ad studium communis negotii pertinet procuravit, Non. Febr. intempestæ noctis silentio furtive, imo potius miraculose capta est civitas Damiatæ: ita quod nullus de nostris in captione illa exstitit interfectus, nec etiam leviter vulneratus. De Sarracenis vero tot ceciderant in ore gladii, quod etiam nobis displicuit admirari. Tamen et alii Sarraceni majores ad quamdam munitissimam turrin confugerant usque meridiem, nec reddere voluerunt, sperantes quod soldani Babylonis et Damasci in castra nostra insultum facerent; et si contingeret Christianos succumbere, ipsi per turrin illam civitatem reciperent, ut sperabant. Sed totus exercitus noster præter paucos qui civitatem invaserant adeo plene cucurrerunt ad litias et fossata quæ inter nos et Sarracenos facta fuerant ad munitionem castrorum nostrorum, quod Sarraceni nullatenus in castra nostra irruere ausi fuerant. Facto autem mane in die Martis: cum tunc primum intellexissent soldani quod civitas capta esset, lanialis vestibis et injectis unguibus in capillos, amarissime flentes nec de succursu civitatis, sed de fuga post cogitarunt, timentes ne exercitus noster faceret insultum in eos. Nunc autem ex quo Dominus aperuit nobis portam Ægypti, sanctitati vestræ flexis genibus supplicamus et petimus, et per effusionem sanguinis Christi obsecramus, quatenus maturatum consilium tam hominum quam pecuniæ transmittere studeatis, scituri pro certo quod populus Christianus in multitudine veniet expugnaturus civitatem Cairi: facile satis erit partem Ægypti residuam obtinere, et per consequentiam regnum Hierosolymitanum, quod ad præsens per Ægypti subsidium retinent, ut gravius periculum evitetur, et ad inquisitionem Ægypti securius procedatur; imperatorem venire compellatis, prout nobis sæpissime promisistis; et alii cruce signati similiter compellantur exsequi vota sua, votorum redemptione cessante de quo nullum sentimus commodum; sed de redemptione hominum sustinemus evidentissimum detrimentum. Utrum autem vicesimam, quæ ex generalis concilii consensu ad terræ sanctæ subsidium specialiter fuerat deputata, licuerit vel decuerit quod non expedit ad alios usus converti vos ipsi videte. Datum Damiatæ in Idus Novembris.

EPISTOLA CXCVI.

CONGRATULATIO SUPER CAPTIONE DAMIETÆ.

[A. D. 1219.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus per Turonensium provinciam constitutis, salutem, etc.

Exsultet in Domino suorum turba fidelium et in vocem benedictionis gratiarum et laudis lætunda prorumpens, cum Apostolo dicat: *Benedictus Deus, etc., qui nos in omni tribulatione consolatur*⁸⁰. Nimis quidem natus est sibi soli, nimis intentus est propriis, nimis negligit communem causam populi Christiani, qui diebus istis in mentis angustia et tribulatione non fuit: cum sciret Christianum exercitum civitatem Damietæ magnam et munitissimam obsedis, in ipso quasi medio paganismi, ubi a fidelibus aliis tanto terrarum maris et vallis intervallo divisus, et ab infidelibus ex omni fere parte circumdatus non tam obsidens dici poterat quam obsessus. Cujus vestrum animus ad dubium non pendeat et pavebat eventum, non tam pro singulorum salute sollicitus quam pro universo exercitu spe ac timore alternante suspensus, imo quis ipsius non obliviscatur exercitus, quis ejus recordabatur periculi pensans sub quanto staret discrimine, quamve tenui filo penderet honor totius populi Christiani? Profecto in eo erat statu res posita, ut idem exercitus de viribus suis jam omnino diffideret: et memor magnalium quæ divina potentia pro fidelibus suis facere consuevit de ipsius sola miseratione speraret. Unde ipse qui de sua sperantes misericordia non reliquit, qui prope est omnibus in veritate invocantibus nomen ejus, qui suos in tribulatione dilatat, ut cum se consumptos putaverint velut Lucifer oriantur Ecclesiam, ecce in eorum manibus tam mirabiliter quam misericorditer antedictam tradidit civitatem non solum thesauris, sed etiam victualibus longe plus spe et opinione repletam. Et ut hujus rei gloriam evidenter nomini suo daret, nullus Christianorum in ejus captione interiiit, aut etiam lethale vulnus accepit, sicut venerabilium fratrum nostrorum, P. Albanensis episcopi et apostolicæ sedis legati, cujus ministerio Deus potissimum uti voluit in hoc facto, necnon patriarchæ Hierosolymitani et regis et fratrum Hospitalis et Templi ac domus Teutonicorum Hierosolymis litteræ nobis missæ liquide manifestant. Et ut manifesto divini favoris lætarentur et confortarentur indicio, cum timerent ne ipsis civitatem intrantibus circumstans Sarracénorum exercitus castra invaderet, eorundem fluvius divino nutu adeo inundavit subito, ut inaccessibleia reddiderit castra ipsa; et manifeste patuerit quod pro Christianis contra insensatos ipsa elementa pugnarent⁸¹, pluribus miraculis aliis ibi factis, quæ longum esset per singula enarrare. *Psallite igitur Deo nostro, psallite regi nostro, psallite*⁸². Psallite quidem, sed utique sapienter, non elatione tumidi, sed humilitate devoti, recognoscentes prudenter et humiliter confitentes quod non manus humana, sed Dominus fecit hæc omnia, ut qui

⁸⁰ II Cor. 1. ⁸¹ Sapient. 5. ⁸² Psal. 146.

*gloriatur in Domino gloriatur*⁸¹, eique laudes et A gratias factis per singula opportuna loca processionibus solemniter exsolventes. Porro cum Dominus fecerit nobiscum signum in bonum, cum tantum nobis ostium aperuerit, nunquid deerimus gratiæ suam nobis dextram porrigentis, qui memor est improperiortum suorum quæ sunt a Sarracenis insipientibus, tota die exsurgens iudicare cœpit causam suam et inimicos suos terribiliter dissipare. Nunc certe, nunc tempus est de somno corporis exsurgere⁸², nunc necesse est athletis nostris existentibus ibi succurrere festinanter et idololatris a Dei facie fugientibus toto conatu, totis viribus, toto posse rerum et personarum instare, dum recenti adhuc vulnere trepidant: dum ex captione civitatis prædictæ, quæ caput et robur Ægypti B fuerat, consternati, nullum locum sibi contra Christianorum, imo contra Christi potentiam tutum putent. Denique nunquam subventionem amplius indigni exercitus Christianus, cum nequam sufficiant et prædictam incolere civitatem et procedere ad alias impugnandas, sine quibus cum illa teneri a Christianis non possit, non restat nisi aut eam cum tanta gloria conquistam ignominiose deserere, aut circumstantes expugnare viriliter et Christiano nomine præeunte Deo feliciter subjugare. Nos quidem futuris præterita coaptantes, illa videmur tempora intueri, quibus Machabæi sancta sua profligatis gentibus cum magna populi sui lætitia restaurarunt⁸³; et de divinæ pietatis C abundantia confidentes speramus quod modernis temporibus hæc in populo Christiano debeat lætitia innovari. Monemus igitur universitatem vestram, rogamus et obsecramus per aspersionem sanguinis Jesu Christi, quatenus accensi hujusmodi lætitiæ desiderio ad subventionem exercitus sæpe dicti renovatis animis et viribus in tantæ opportunitatis articulo intendatis. Nos autem præter fratres a principio indulgentias innovantes omnibus qui laborem istum in propriis personis subierint, et expensis; ac iis nihilominus qui non in propriis personis illuc accesserint, sed in expensis suis juxta facultates suas viros idoneos destinaverint, necnon et istis qui in alienis expensis, in propriis tamen personis accesserint, plenam suorum peccatorum, D de quibus fuerint corde contriti et ore confessi, veniam indulgemus: et in retributione justorum æterni præmii pollicemur augmentum. Hujus quoque remissionis volumus et concedimus esse participes juxta quantitatem subsidii et devotionis affectum, omnes qui ad subventionem prædicti negotii de bonis suis congrue ministrabunt; aut impendent consilium vel auxilium opportunum.

EPISTOLA CXCVII.

Inductiva.

Sublimitati vestræ credimus notum esse quod tandiu cum cæteris cardinalibus inclusi stetimus

pro summo pontifice eligendo; et quod nondum potuimus unanimitè concordare, sed in quantum per præterita conjicere possumus de futuris, imo in quantum nos docent ea, quæ singulis diebus tractamus præsentialiter et videmus, visibiliter timere possumus quod tractatus in Ecclesia Romana non modicum periculum in longi temporis spatium transeat, ac in ejusdem Ecclesiæ multarum regionum, ne totius dicamus Christianæ religionis detrimentum, electio summi pontificis differatur. O quot per diversa mundi climata nova insurgunt scandala! quot provincias turbat seditio! quot regiones et regna concutit bellica rabies! quibus, etsi Romana Ecclesia materno compatatur affectu, ipsis tamen quia vidua nequit effectualiter providere, pro his quoque dolemus et gemimus. Sed maxima nobis est per Dei gratiam consolatio conservata, quia videlicet ferventi desiderio et desiderabili fervore vos Ecclesiæ devotum novimus, et tanto erga ipsam constantiores, quanto majoribus procellis et tumidioribus fluctibus visa est agitari, ut sic fides vestra multo purior sit auro quod per ignem probatur, quod quidem multorum conatus illicitos reprimat, ac presumptuosam limitat audaciam et compescit. Consolamur etiam quia serenitati vestræ cordi esse scimus terræ sanctæ tribulationibus et periculis subvenire. Ad quod vos inclytosque liberos vestros divinæ crucis assumpto signaculo viriliter accinxistis. Cæterum, ut cum gratia vestri loquamur sincero cogente affectu, quo vos diligimus toto corde, quamvis hujus terræ sanctæ credamus utilem, terræ tamen vestræ ac Ecclesiæ Romanæ ipsum minus utilem formidamus; forsitan enim plerique jamdudum suas nequitiæ conceperunt, quas ausi non sunt in vestræ excellentiæ provincia parturire, quibus per absentiam facultas permittitur, quod nequiter est propositum nequius perpetretur. Penset hæc ergo et alia multa regalis sublimitas, et eam non pigeat consilium in melius immutare, ut videlicet tali transfretante cum honorabili comitiva; cui quoties oportuerit tam pecuniarum quam militiarum poteritis subsidium destinare; vos vestrique liberi, quos tenella non sinit ætas adhuc armorum onera supportare, ad terræ vestræ multarumque aliarum tranquillitatem et pacem in regali solio velitis remanere; sic equidem terræ vestræ multarumque aliarum et Ecclesiæ Romanæ utilitatibus multipliciter consulatis. Quare has utilitates suademus et credimus aliis præferendas, sed si placet, parcatis nobis, quia sic loquimur; urgens enim necessitas et evidens utilitas, ac insuper affectus sinceritatis quo vos diligimus tanta animi puritate ad hoc specialiter nos inducunt.

EPISTOLA CXCVIII.

Tenet de magnificentia vestra considerationis nostræ iudicium, quod de continentia status nostri

⁸¹ II Cor. 10. ⁸² Rom. 13. ⁸³ I Machab. 2.

et talis curæ processibus vos delectat audire rumores, quos felices in Domino vos novimus continue affectare. Quapropter ut super his expectatio vestra certitudine digna non careat; cui de his tam nuntiorum quam frequens litterarum nostrarum narratio veritatem potuit hactenus attulisse, celsitudini vestræ deferimus quod, divina nos prosequente clementia, votiva satis nobis affluunt beneficentia corporeæ sanitatis, quanquam de reformatione talis Ecclesiæ, cui cum aliis talibus incessanter insistimus, nos privat anxietatis sollicitudinis cogitatio curiosa. Tandem speramus in Domino qui pietatis suæ dona continere non novit, quod ad id sic salutaris semitam præparabit et faciet tractatorum mentes unanimi voluntate concordēs, quod eidem Ecclesiæ de tam bono et utili pastore in proximo providebitur, et ipsi Deo cedet ad laudem; et Christianæ professioni copiosæ salutis provenient incrementa, et de ipso Domini talis vestro ac vestra vota poterunt tranquilla suavitate lætari. Ut autem de processibus continentie vestræ quam prosperam affectamus, placitis nobis utinam rumoribus satisfiat! Rogamus quatenus, quibus vobis propitiet beneficiis benignitas Salvatoris, vestra nobis si placet insinuet responsiva; per quam nobis etiam si placet intimetis, si qua nos vobis velitis efficere placitura.

EPISTOLA CXCIX.

Quia convenit ut talem super gravi talis obitu consolemur, opportunum tibi duximus committere, ut talem personam sine dilatione personaliter adeas, litterasque de credentia quas sibi dirigemus exhibeas; eas enim lator præsentium tibi tradet. Ordinis itaque consolationis apud eam sermonem ex parte nostra sicut opportunum videbis; compassionem nostram quam ad totius christianitatis et Ecclesiæ Romanæ statum, necnon personis ipsius et turbatam animi sui tranquillitatem pensato talis principis damnoso defectu dirigimus; ordine congruenti exponens, et consolationis subjungens remedium, quod in superstite prole tam laudabiliter disposita, et potentie ac amicorum, nec minus gratiæ divinæ robore suffulta ipsa potest assumere Dei beneplacitis ascribendo humanæ fragilitatis debitum quod subire erit necessarium omni carni. Postremo vero te nullatenus omittere volumus, ut ei bonam voluntatem vestram, et promptam sollicitudinem in omnibus negotiis suis et suorum offeras ex parte nostra, rogans et instans ut beneplacitorum suorum promotionem fiducialiter nobis committat; quia fideles et voluntarios omnium efficaciam nos reperiet; et etiam magis attentos quam hactenus fuerimus, quoniam sibi de cætero magis novimus expedire. His itaque et aliis quæ videris opportuna et digna attente pensatis, ad eorum præsentiam te conferas sine mora.

EPISTOLA CC.

Talis cardinalis venerabili fratri episcopo Parisiensi salutem in Domino.

A Non bene pondus in se continent, si diligenter attendis, verba quæ scribimus, cum ex gravi materia prodeant admirationem non modicam nostris ingerente mentibus, et quasi novum genus dissimilitudinis judicante; cujus negotii qualitas et facti minus congrui novitas evidenter causam insinuant qua de te tuisque processit us, quos circumspeditionis gravitas, quos veritatis prævidentia, quosque justitiæ rectitudo prævenire merito debuerunt, mirari compellimur et turbari: sic se rebus habentibus sicut sunt ad nostrum auditorium introductæ. Hic siquidem accepimus contigisse, quod cum ad auditum tuum pervenisse prætenderis, venerabilem fratrem nostrum, A. tituli Sancti Praxedis presbyterum cardinalem, fuisse viam universæ B carnis ingressum, tu non ex picto quod de statu tali tantæque personæ certior habereris; quinimo propriæ voluntatis arbitrium æquitati præferens, et quod exigebat in hac parte justitiæ debitum prætermittens, ad domum, in qua sui archidiaconatus Parisiensis curæ tenebatur, quamque venerabilis frater noster, R. Sancti Angeli diaconus cardinalis ad se spectantem sibi ad tempus duxerat concedendam, baillivum et quosdam alios tuos nuntios destinasti. Officium dicti A. cardinalis per eos districtius inhibens ne jurisdictionem aliquam exerceret; ejus sigillifero nihilominus injungendo, quod sigilla dictæ curiæ signaret frangenda, sicut fieri pro tempore obeunte Parisiensi archidiacono consuevit. Et licet idem sigillifer, saisitis iisdem C sigillis et in quadam bursa reconditis, per baillivum et nuntios supradictos ad te super his recursum fiducialiter habuisset; et ut hic revocares cum instanter postulasset, asserens dominum suum vivere, ad quæstionis litteras quas ab eo de novo receperat, et in quibus specialiter habebatur quod sospitæ vigeat, tibi patenter ostendens, cum non solum quod non desistens a gravaminibus sic inceptis; iterum etiam respondens eidem sigillifero expressius præcepisti quod, cum de morte præfati cardinalis tibi plene constaret, prædictis sigillis penitus resignatis, de ipsorum emolumento percepto a tempore quo eundem archidiaconum decessisse dicebas et redderet rationem; finaliter autem officium et D sigillifero loco gratiæ quæ manifesta potius et enormis apparet injuria diceris concessisse; et in exercenda jurisdictione officii conjudicem et sigillifero consigillatorem adjungens, ac emolumentum ex sigillis proveniens in sequestro quotidie poneretur. Profecto tali convenienter locum apud talem præsum habere non debuit multiplici, quam pontificalis modestiæ prævidere decuit oculis incongruitate pensata. Erat enim de continentia cardinalis, etiam si minori dignitate vel officio fungeretur, priusquam taliter procedens contra ipsum diligentius veritas inquirenda; potuitque curialibus præfato R. cardinali deferri, ne taliter in domo sua dicti archidiaconatus possessio turbaretur, et ne sibi locum ibidem talis in jure vindicaret. Erat etiam per te ipsum propriæ famæ protendendus, ne tuo pro-

cessu jus læderent alterius; et ne in posterum A exinde noxium sumeretur exemplum. Inter cætera quoque potissimum Ecclesiæ Romanæ vitanda fuerat offensa, in cujus opprobrium et contemptum dignoscuntur membrorum suorum cedere læsiones; nec minimum erat attendere turbationes cardinalium eorumdem, quorum tibi debueras benevolentiam studiosius conservare. Unde, cum ex te ipso possis aperte colligere quod eandem Ecclesiam nos et præfatos cardinales offenderis in præmissis; fraternitatem tuam rogamus et hortamur attente præcipiendo mandantes, quatenus sic providere salubriter et prudenter agere studeas, quod iudiciale horum examinationem satisfactio condigna præveniat, quodque in cordibus illorum quos injuria tetigit nihil nobili remanere contingat, et per nos seu per futurum summum pontificem adhuc aliter corrigenda non oporteat aliud consilium vel remedium adhiberi.

EPISTOLA CCI.

Lamentatio de morte amici.

Recensentes in amaritudine animi annos nostros et multiplicis affectionis materiam, quam licet immerito in nobis et in nostris patimur cogitationibus; nunquam tanti doloris occasio nostris sensibus inolevit; quantum de talis obitu legis divinæ zelatoris et religionis cujuslibet amatoris, nuper nobis fuit veritas declarata. E^out ea, quæ ex gestis exterioribus quæ nonnunquam secreta mentis turbatæ indicant, circa personam nostram facile potuerunt audito tanto incommodo illico deprehendi ab astantibus, omitamus; accessit etiam nobis stupefactis ex eventu sinistro calix tribulationis et angustiae, non inebrians sed insanens misto plenus; qui felle amaritudinis et horrore absinthii propinato, nostra intima nullo interveniente consolationis remedio duplici vulnere penetravit, nec immerito ut a capite et digniori incipiat lacrymabilis noster sermo undique angustiis sic oppressus.

EPISTOLA CCII.

Invectiva papæ regi.

Intra paternæ claustra memoriæ residere devotionis regiae magnitudine promerente, vota nostra circa te frequenter excitata dirigimus, ut supernæ benedictionis rore perfusa sospitatis gratia vigeas, et tandem ad vere lucis pervenire gaudia merearis. Hoc itaque desiderium ab olim in nostro pectore ferbuit, eoque potius suscepit incrementa fervoris, quo licet immeriti sedis apostolicæ residentes, et pastoralis onera gerentes officii, pro tua et cunctorum salute fidelium tenemur amplius vigilare. Principalis igitur exhortationis nostræ quærit et petit instanter, ut intentæ considerationis oculos habentes ad Redemptorem nostrum Dominum Jesum Christum gerens in tuis visceribus figuratum, sua beneplacita prosequi delecteris, et pensans proinde quod

hujus mundi figura præterit: quodque abierunt et adhuc abeunt reges et principes, cæterique corruptioni subjecti; nullo quod sub sole nascitur habente stabile firmamentum, in divini nominis amore persistas ædificans prudenter in inferioribus veluti transitorii et caducis sua vilitate contemptis, ut in regno cælestis gloriæ perennem, quæ non deficiet nec peribit, tibi constituas mansionem. Cæterum, cogitantes non sine magno compassionis affectu circa illatas oppressiones et angustias terræ sanctæ, quas vidimus et propria manu palpavimus in minori officio constituti, ac desiderantes de celeri ne totaliter pereat sibi subsidio provideri, tali mentem nostram super hæc aperire decrevimus per litteras speciales, quas per talem nobis et fratribus nostris B suarum dōna virtutum charum multipliciter et acceptum, ei duximus dirigendas. Ideoque regalem magnificentiam cum paterna fiducia rogamus et hortamur attente, quatenus apud eundem ad id partes tuas officialibus studiis interponas: ita quod exinde retributionis æternæ percipias incrementum. Ut autem tibi nostra plenius intentio pateat, credas, quæsumus, indubitanter sic ab ore nostro prolata, quæ talis super præmissis omnibus ex parte nostra, tuæ duxerit excellentiæ referenda. Nec mireris quod bulla non exprimens nomen nostrum est appensa præsentibus, quæ ante consecrationis vel benedictionis nostræ solemnia transmittuntur, quia semper hi qui fuerunt in Romanos electi pontifices consueverunt in bullandis litteris, ante suæ consecrationis munus modum hujusmodi observare.

EPISTOLA CCIII.

Responsio ad præmissam.

Tenorem vestræ litteræ pleno collegimus intellectu. Adhuc vero noveritis quod causas mortis de tali in ipsis adjectas litteris minus decentes, minusque rationabiles iudicamus. Non enim ista duo bene conveniunt, quod officium sibi commissum exerceat, nobisque assistat necessitatis articulo incumbente. *Nemo enim potest servire duobus dominis*, sicut meminimus nos legisse⁶⁶, adeo quidem posset a nostra distare presentia quod nos solvere humanæ naturæ debitum, aut alia corporis et animæ incurrere pericula contingeret, antequam ipsius possemus frui visitatione et consilio si necessitas immineret. Unde grave imo gravissime gerimus quod nostris in hac parte non annuistis desideriis, consideratis mœstitiis, amaritudinibus et angustiis involventibus mentem nostram. Quod autem a vobis obtinere nequivimus, archiepiscopus aut episcopus seu alia persona vobis inferior apud vos, sicut credimus, impetrasset. Quid plura? Ex quo eum habere nequimus, nobis non placet incommoditatibus compati; ad alios recurremus minusque favoris habebimus apud nostros.

⁶⁶ Matth. 6.

EPISTOLA CCIV.

Inductiva quædam.

Præclara dilectionis indicia, quæ ad talem in sinceritatis plenitudine hactenus expandistis, datur nobis aperte intelligi, quod ipsius repositam in pectore nostro memoriam in talibus eo uberiori beneficiorum munificentia excitare, quo ipsorum statum prosperiorem zelare credimini; et de honore ac commodo eorundem dicuntur materna diligenter studia nos hortari. Præterea cum potius spei suæ in vobis pendeat plenitudo, nec aliud quam vestrum post Deum iis videatur adesse præsidium, quo res ipsorum dirigatur utiliter et negotium feliciter foveatur, vos affectuose rogamus, quatenus cum de successione talis hæreditatis tali viro diebus istis graviter infirmante tam per aliquos ex parte talium discrimen, quam talis non sine turbatione successuri dissidii jam videatur suscitari pruritus, qui talibus (quod absit!) non modicum afferre posset, timetur si iis ad quos ipsius hæreditatis digne devolvi debet successio, sicut ad illos qui de vilifrumen linea soli supersunt adesse velint, prout expedire videritis; et hic dubietatis articulo et prodesse: quod ipsorum debito statui utiliter caveatur; nec inde incurrere possint aliquod detrimentum super hoc ad eundem talem, si placeat, nuntios et litteras vestras mittentes; per quas date sibi intelligi, quod statui et tranquillitati ipsius loci expediat, de commodo et quiete talium sibi suggerente consilio sic statuatur, ordinet et disponat; quod si de ipso (quod absit!) aliquid sinister succederet, eorum gaudere possitis commodis provenisse, ac in eorum felici statu vestra desideria delectentur.

EPISTOLA CCV.

Responsio ad prædicta.

Versa est in luctum cithara mea, et organum meum in voces fletuum ⁸⁷: *infirmata est doloribus virtus mea, et ossa mea in genitibus conturbantur* ⁸⁸, cum ipse vestræ tenor epistolæ inopinatum fatum et calamitatem mihi perpetuam nuntiaret. Sunt ergo *lacrymæ meæ panes die ac nocte* ⁸⁹, qui utinam intra ventris septa consumptus essem, ne talia oculus meus videret, vel diem clausissem extremum, ne tantorum periculorum gustator miserabilis exstitissem. Heu ^D me dixerim, filii mi, ut quid me mater peperit filium amaritudinis et doloris? Cur exceptus genibus, cur lactatus uberibus, cur doloribus deditus, cur tribulationibus circumventus? et utinam mortuus fuisset in utero matris, et fuisset quis non essem de utero translatus ad tulum! Heu me miserum! perdidisti filium animæ meæ individuum, vitæ meæ solatium, oculorum meorum lumen et meæ baculum senectutis. Quid plura? *propter Sion non tacebo et propter Jerusalem non quiescam* ⁹⁰, sed continuabo dies meos in lacrymis et dolore, donec deficiam lacrymando. Vobis tamen grates refero, quia per li-

A teras mihi consolationis remedium assignastis; et consolari non valeo, quia dolori meo similis non est dolor.

EPISTOLA CCVI.

De eo qui creditur mortuus.

Dictu res horribilis et amara ac mæta pervertens gaudia in mœrorem, nuper meis auribus jam pervenit quod magister Nicolaus, unicus frater meus, qui erat spes vitæ meæ, refugium et tutela, morte carnis vitam sinivit, ad quam ulterius non redibit. De quo tantum sunt mea viscera conturbata, ac repletus sum doloribus infinitis, quod a planta pedis usque ad verticem capitis non est membrum quod non sit positum in dolore. Et merito; quoniam ipsum sine spe recuperationis amisi, qui fuit os de ossibus meis et caro de carne mea, ac bona quæ habeo ipso mediante percepi; necnon et in futuro sperabam consequi meliora. Veruntamen quia hoc ad me non aliunde nisi fama referente pervenit, de vita dubito, nec de morte consto firmissima ratione. Vestram igitur amicitiam duxi præsentibus rogitandam quatenus, sive verum sit vel contrarium rationi, mihi vestris litteris intimetis, ut de morte doleam, et mihi condoleant consanguinei pariter et amici velut humana conditio exigit et requirit, et de vita valeam more solito exsultare, et qui de tali relatione tristantur mihi congaudeant sicut solent ad ipsam.

EPISTOLA CCVII.

Consolatio de morte amici.

Nimis dira sorte constringimur; nec minus dira cordis angustia cruciamur. Nam lacrymarum fontem producit dolor intrinsecus ex oculis subductus animus amaritudinis tenebris, læsa viscera tela penetralibus mœstitiæ interius commovetur, et sic quod mente concipimus, nec verbis exprimere, nec continere possumus serie litterali. Doloris enim immensitas et profunda luctus infusio dicendi facultatem excludunt; compendiosa tamen litterula imo potius dolorosa vobis intimare compellimur: quod pater ille noster, lapis promotionis nostræ primarius, universalis Ecclesiæ membrum præcipuum, columna justitiæ, basis immobilis, amicorum fida defensio, securum generis sive gentis confugium, tutus patriæ clypeus, et firmus paternæ baculus senectutis, consilio clarus, maturitate conspicuus, scientia rutilans, et supremus constantia, G. pater vester et filius diversis respectibus, sicut Domino placuit, die post Annuntiationem beatæ Virginis, pro dolor! fati munus implevit, in cuius obitu pater et paternæ quamvis cohabitationem naturæ lugere dolentem et dolere lugentem vos deceat, cum dolores vestros et luctus rectæ considerationis arbitrio, consolationis multiplici juxta causa subducit. Nam ejus sollicitudinis onera sive vicem devotione integra, charitate plena et obsequio filiali circa paternitatem vestram supplere volumus et

⁸⁷ Job 30. ⁸⁸ Psal. 70. Thren. 1 ⁸⁹ Psal. 41.⁹⁰ Isa. 62.

habere, et eo beneplacitis vestris in antea parere devotius, quo avidius implere partes ejus intendimus in vestris desideriis obsequendis, et sic æstimari non debet amissus qui vivere vicaria substitutione sancitur. Præterea reverenda senectus et annosa prudentia incommodo senili compatiens, prole superstitie grate respiret in Domino a principe quem exigentibus meritis, et summi pontificis amplectitur gratia, et prosequitur benevolentia dominorum. Temperat etiam fletus nostros pia miseratio pii patris, qua tum in domino nostro hæc me fratres nostro, tum in filio vota vestra complevit, de cujus judicio si revocare voluit quod concessit et tollere quod creavit, conquiri non debetis, quia si de manu Domini bona suscepimus, moleste contraria non feramus. Est et solatium aliud quod et a

Equat enim sceptrâ ligonibus.

Nam pari sententia senes et juvenes, fortes et debiles, potentes et infirmos, divites et egenos involvit. Omne namque quod nascitur moritur et nihil est perpetuum sub sole. Magnus est enim Dominus qui mortificat et vivificat ¹, et magna virtus est ut possit extollere quod depressit, et sanare quod vulneravit. Hortamur igitur et rogamus attente, quatenus sic concepti doloris incendia rore rationis infusa funditus extinguatis, sumentes in dolore remedium, et in mœrore solamen quod transeat cæteris in exemplum, ut exacerbare nomen Domini non possitis. Nos enim fratribus nostris scribinus et mandamus quatenus mandatis vestris velut nostris in omnibus obsecudent.

EPISTOLA CCVIII.

De beneficio scripturæ ad præteritorum memoriam conservandam.

Illæ, quorum memoriam perpetuat scriptura, superveniens senium non delebit. Consuetum est enim ut ea quæ expedit retineri, litterarum apicibus commendentur, ut beneficio scripturæ a calumniosis litibus secunda in posterum perseverent. Inter commoditates inventionis humanæ, nil censetur utilius beneficio Scripturarum, quibus memoria reformatur; et in novitatem redit quod obscuravit oblivio; et quod vetustas temporis antiquavit. Adeo temporibus nostris humanæ ambitionis ardor invaluit, ut legitimæ donationes et opera misericordie versutiam calumniantium evitare non possint, nisi memorialibus scripturis et numerositate testium in posterum mutantur.

EPISTOLA CCIX.

ARGUMENTUM. — Archidiaconi querela contra officiales episcoporum.

In H. et E. concilio statutum est quod unaquæque dignitas suo privilegio gaudeat, et episcopus, qui solus beneficium dare potest, honorem datum minuere aut auferre præsumat. Damasius papa consilio beati Hieronymi cum omni senatu Romani

ordinis statuit, et postea omnes episcopos orbis ad consensum induxit, ut eorum officium et officii memoriam in perpetuum deleterent. Omni enim auctoritate carebant, et tanto vilius abjecti sunt, quanto magis ambitiose et superbe circa sacra spiritualiter præsumebant; et subjungit quod in comitiva Christi duo tantum sunt genera ministrantium statuta, scilicet apostoli et diacones, et alii discipuli qui sub iis in suo ministerio servierunt, et post multa concludit quia quod ratione et auctoritate caret extirpare necesse est. In hoc differentia est quod coepiscopi sacerdotes erant et tum ministrare sacra debita episcopis non præsumebant; nunc autem acolyti et amplius subdiaconi episcopale officium contra Deum et canonum scripta usurpare præsumunt; nomen coepiscopi, a sede Romana judicatum et damnatum et exterminatum æternaliter quodam nominis adventitii subornatu denuo latenter obrepit. Resuscitantur cineres jam sopiti, et ova aspidis diu in occulto basilisci confosa patibulo in regulum eruperunt. Hi sunt vipera: officiales iniquitatis omnem malitiam aspidis atque basilisci transcendentes. Vadit hodie solus ad synodum vel cum paucissimis archidiaconus. Officialis autem cum dracone, qui de cælo cecidit, trahit secum tertiam partem stellarum, atque decanos et sacerdotes archidiaconi secum trahens, dum nec se nec alios pascere sciat, quærens quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi ², manifeste non ovium pastor est sed luporum. Vulgo dicitur: « Mala custodia pascit lupum. » Quomodo custodiet animas alienas, qui mores nec scientiam nec ordinem habet, ut propriam animam custodire sufficiat? Iterum vulgariter dicitur quod archidiaconi sunt oculi pontificis sui; moderni autem pontifices idem archidiaconos oculos suos obstruunt et confundunt, et noviter assumentes oculos Argi, evangelistarum oculos, quos ad suam et subjectorum suorum salutem ante et retro et in circuitu habere debuerunt, in quæstum pecuniarum non sine sua damnatione convertunt. Legi quandoque puerulus in Catone de hoc genere hominum in hac forma:

Est genus hoc hominum quod dicitur officiperdi.

Credo tale officium esse in perditionem et scandalum, quod studet totum et spirat in malitiam et rapinam. Innocentissime Innocenti, puto quod tales non ab officii nomine, sed ab officii verbo nomen et nominis causam trahunt. Usus Ecclesiæ activus fuit, ut archidiaconus esset officialis hominum et peccata hominum per archidiaconum inquisita, quæ per ipsum corrigi non poterant, ad episcopos referrentur. Eritne hic officialis inofficiosus aut episcopus aut coepiscopus, cujus nomen atque memoria et officium ad totius Ecclesiæ catholicæ materculæ detrimentum est. Dabitur forsitan episcopo archidiaconus ad quem appellant omnes ab archidiacono qui profanas et sacrilegas causas habent.

¹ I Reg. 2. ² Phil. 2

Quandoque nos archidiaconi diximus ei : *Quis te constituet judicem super nos* ? Omnes enim archidiaconi dissecuerint et appellant unanimiter ad thronum suæ innocentiae. Innocenti, mox ternis temporibus cessavit in Ecclesia officium et nomen archidiaconi, provide quia multi contra Deum hoc officio abutuntur, nomen et officium hoc diebus in perpetuam deleatur. Certe nunquam hunc archidiaconatum, ad quem invitatus non traheretur et coactus, atque post multas inducias, quas petebam a sanctis et religiosis viris, potius onus quam honorem suscipere, sum expulsus et gloria vestrae est, Pater sancte, ut imponantur homines super capita nostra et qui heri sedebat ad pedes meos hodie sine meo et aliorum archidiaconorum assensu assumptis novis cornubus ventilet totam Ecclesiam nostram, meque praesente suspendat et excommunicet sacerdotes meos, atque excommunicationis sententiam intentans, antequam ad eos litterae istae perveniant, indulta sibi hac tenebrarum potestate in his et gravioribus contra me abutatur : hodie unus est et cras alius, et sic de septimana in septimanam vices eorum episcopus ablatat. Scio et inficiari non possum quod R. Eb. episcopus qui in diebus nec in Anglia nec in Normannia justitiarius domini regis fuit et proreus litteraturæ ignarus, potius saecularis quærit occasionem quam Dei presbyteros officiales constituit. Cujus opus in hac vel in aliis nunquam alicui catholico ad exemplum vel consequentiam debet trahi. Heus, heus, appellat oppressus ad justitiam et misericordiam apostolicæ sedis. Officialis autem appellacione dissimulata negotium suum agit et abusione superba opprobriis et comminationibus os appellacionis violenter conclusit. Nunquid illiterati aut potius laici temeritas aut cupiditas imitatores habere debuit ? Ad hujus igitur cupiditatis exterminium sufficere potest quod quæstus in causa fuit quod hujus singularitatis auctoritatem ab apostolica sede vel ab antiquorum canonum habuit Lincoln, Eliensis et cæteri suos archidiaconos fovent. Aut servetur hic status aut in perpetuum nomen ejus deleatur. Ego autem sacerdos Domini atque senior et contestis miserationum Christi quodam zelo æquitatis indignor quod hoc officium sic vilescit et plebescit in Ecclesia Dei, ut honor archidiaconorum, qui a beato Stephano incœpit, atque in beatis Laurentio et Vincentio cæterisque martyribus usque ad sanctitatis perfectionem gloriosæ profecit, hodie supervenientibus novis officialibus, datus est in contemptum, in opprobrium, in theatrum, in derisum.

EPISTOLA CCX.

[AD P. EPISCOPUM.]

ARGUMENTUM. — *Excusatio et querelæ ejusdem de mendacio et falsitate scriptorum.*

Reverendo Patri ac dom. Dei gratia P. ep., P. B., salutem et si quid dulcius est salute.

Ex eorum qui vos viderunt relatione multiplici vestri corporis staturam vultumque et lineamenta cognovi ; honestissimos etiam mores vestros, matura eloquia, et quosdam bene compositæ mentis affectus, in libro publicæ opinionis adhuc assidue lego, et plura quæ nunquam oculus vidit, nec auris audivit, in anima mea mihi quadam imaginaria representatione depingo. Jaecturam siquidem corporalis absentiae charitas mirabili artificio recompensat ; quos videre carnaliter prohibemur, delectabilius intuemur et amplectimur oculis animæ et brachiis charitatis. Redimat ergo visus dispensia et absentiae carnalis dilectio quæ fortis est ut mors. Separantur enim morte præsentis amici et per indivisos dilectionis affectus uniuntur absentes, atque in præcordiis animæ et in visceribus Christi quodam dulcissimo commeatu affectio media intercurrit. Amor enim charitas quæ non agit, sed si *charitas nunquam excidit*, hæc est communicatio Spiritus sancti, quæ diversos conjungit animos, quæ vere diligenti amicum representat absentem. Nec enim ulla tempora, nulla loca, nulla spatia, nullæ aquæ possunt extinguere charitatem. In ea igitur charitate, quam de vestra sanctissima opinione concepti, vobis offero, si quid sum, si quid scio, si quid habeo, si quid valeo, si quid possum. Quidam post recessum vestrum ex parte vestra rogaverunt me ut epistolas meas, quas commendaveram aliis, eidem facerem commendari. Quæsi vi eis exemplar correctissimum, quæsierunt scriptorem, et datis omnibus quæ necessaria illi erant, ille, duobus aut tribus quaternis mendose et turpiter scriptis, remotus est ab opere illo, nec postea invenire potuimus nisi falsarios et operarios iniquitatis. Dabo tamen, Domino dante, operam cum indigenis vestris ut illas epistolas correctas habere possitis. Noveritis autem quod quoties se mihi offert opportuna mihi scribendi occasio libentissime scribo, quod aliis ad ædificationem, mihi cedere debeat ad salutem, et, ut utar Ovidii verbo,

Non emendo tamen ; labor est quam scribere [majus,

plane quia magna est apud nos scriptorum raritas et falsitas. Ad solatium expectationis vestrae gratis et de intimo timoris affectu mitto vobis quædam de aliis opusculis meis, processu temporis, Domino dante, meliore et acceptiora missurus.

EPISTOLA CCXI.

AD S. EPISCOPUM ET ABBATES.

ARGUMENTUM. — *Assignatio rationum quæ induxerunt Baldwinum archiepiscopum Cantuariensem Ecclesiam constituere clericorum et de quibusdam quæ circa hæc miraculose acciderunt.*

Reverendis Patribus et amicis N. S. episcopo et abbatibus de N. et E., P. B. devotissimus eorum, salutem in eo sine quo non est salus.

Sollicite quæritis quæ ratio induxerit Baldwinum

²³ Luc. 12. ²⁴ Cant. 8. ²⁵ I Cor. 13.

gloriosæ recordationis, Cantuariensem archiepiscopum, clericorum Ecclesiam ad Lamehya constituere in contumeliam Cantuariensis Ecclesiæ, sicut quidam garriunt, quasi altare contra altare erigere aut potius Dagon⁹⁶ contra arcem sedens exaltare: monet nos quod archidiaconus, qui approbatissimæ religionis erat, et inter cæteras columnas C[isterciensis] ordinis, sanctitate, dignitate, sapientia præminebat, ecclesiam sæcularium, quam quidam monachi prostibulum Veneris et synagogam Satanæ vocant, satis sæculariter quadam perturbatione animi condescendebat, ut quidquid vox funesta succenseat, Ecclesia tamen est sanctorum martyrum Stephani et Thomæ, martyris primi martyrisque primatis. Vos enim vidistis magni nominis umbram, quæ hanc Ecclesiam martyrum, adhuc infantæ cunabulis vagientem, a fundamentis subvertit. Sed infra brevissimum tempus in festo beatissimi Stephani mortuus, et in festo sancti Thomæ sepultus est, ac si unus peremisset eum et alius tumulo infodisset. Pensandum est quam fuerit in operibus suis, qui in omni tempore vitæ suæ vas suum in sanctificatione et honore custodivit⁹⁷, quia prima lanugine pubertatis pars inter cathedrales præcipuum obtinuit eminentiæ principatum. Qui etiam Oxoniensis archidiaconus factus est, et non acquievit carni et sanguini⁹⁸, sed relictis omnibus se in Christi obsequium cingulo militiæ Cisterciensis accinxit. Consuetus invitatus et tractus promotus est in abbatem, deinceps in episcopum, demum in archiepiscopum et primatem. Totus expertus et probatus in tantis aliquid noverat idem monachus et pontifex, clericos in Christi obsequium congregabat, et ut propositum apertius expediam, paulo remotius atque seminarium dissensionis inter eum et monachos succincta oratione excurrem. Præfecit eum Dominus ad dandam scientiam salutis plebi ejus⁹⁹. Ipse vero spiritualibus exercitiis assuetus, provinciam indisciplinatum inveniens, correctionis sarculum generaliter exercere disposuit. Incœpit itaque a sanctuario Domini, a capite regni, ut, sicut Ecclesia Cantuariensis fuerat quandoque primipilaria fidei et est metropolis provinciæ, ita cæteris Ecclesiis materia fieret disciplinæ. Suos itaque filios cohibebat a firmis in casibus quarum occasione quidam pauci tamen cum corporibus suis turpe fœdus inierant et sinistra opinione scholam claustralis innocentis prægravabant. Verba igitur vitæ æternæ habens, has et aliorum vitiorum propages, quas abusione longa nutrierat mater dissoluta impunitas, radicitus exstirpabat summum capitis genus asserens vagam excurrendi licentiam et sub iugo Dominicæ servitutis plenam esse animæ libertatem. Cumque super creditum sibi gregem pastoraless continuaret excubias, oves in lupos mutatas sunt et filii obedientiæ conversi sunt in arcum pravum. Porro vir Dei, non in sermone sed

A in virtute reputans regnum Dei¹⁰⁰, non solum verbis sed factis intra se jugiter omnibus mirabilem, amabilem, immutabilem exhibebat, ut redirent prævaricationes ad cor, et quidam timore, quidam amore, sui patris arbitrio consentirent. Remansit tamen apud aliquos circa medullas animæ plaga interior, quam dissimulatio palliabat ad tempus, donec occasio rebellionis erumperet, quod et rerum postea indicavit eventus. Elapso enim modici temporis interjectu, quidam eorum suscitaverunt aquas contradictionis, quas silebant veterunt in aquas Rasin¹, et emittentes aquas facti sunt capita jurgiorum. Qui ergo suspirabant ad ollas Ægypti² redeuntes ad firmas *firmaverunt sibi sermonem nequam*³, ut ad sedem apostolicam appellarent, ut jugum sui pontificis et abbatis a sua cervice dejicerent, obedientiam abuegerent, et cum eo de propriis contenderent. Profecti ergo ad summum pontificem nil aut modicum proficerunt, nisi quod eundem adversus Cantuariensem usque ad inexorabile odium turbaverunt. Protestor vobis in eo qui summa vita est, quæ audivi et vidi. Urbano papa Veronam egresso et proficiscente Ferrariam, equitabam cum eo, et cœpi pro archiepiscopo devotius et instantius supplicare. Commendabam ei virum Dei tanquam vas a Domino electum, vas fide solidum, humilitate, prudentia, fortitudine, charitate quadratum. Ipse vero graviter excaudescens, « Nunquam, inquit, placeat Domino quod descendam de hoc equo et ascendam in ipsum vel alium, si eum ab archiepiscopatu infra modicum tempus non depono. » Vix verbum emiserat, et crux aurea, quæ ante faciem ejus a subdiacono ferebatur, ante pedes nostros fracta corruit. Cumque omnes turbati horrerent, quidam frater Templi, R. ejus camerarius, accepta pallii sui fibula, eamdem sicut potuit crucem baculo alligavit. Ipsa vero die Sutoro venimus, ubi arreptus gravi dysenteria de navigio usque ferri fecit, nec unquam postea ascendens in equum alium brevi tractu temporis exspiravit. Quæ scimus loquimur, et quæ vidimus testamur, atque ipsum, cujus testimonia credibilia et judicia terribilia facta sunt nimis, hujus assertionis testem et judicem invocamus. Si quæritis quæ me illuc traxit occasio, dico amor amborum, nam in scholis Urbani socius et discipulus fueram maldyberyig, tunc vero ejusdem archiepiscopi commensalis. Volens ergo uni subvenire per alterum, non sine gravi discrimine vitæ injeci me in illius controversionis labyrinthum. Sciebam quod magister omnium gratiarum, verbi divini præco, tuba Evangelii, sal terræ, patriæ lumen, religiosorum gloria, deliciæ Dei, morum fama, schola virtutum monarchorum quietem et publicum regni commodum procurabat. Bonarum enim mentium institutor Spiritus sanctus sic adaptaverat et aptaverat sibi ut Deo totus inhærens unus cum eo spiritus esset, nec agens aut loquens quod

⁹⁶ I Reg. 5. ⁹⁷ I Thess. 4. ⁹⁸ Gal. 1. ⁹⁹ Luc. 1. ¹⁰⁰ I Cor. 4. ¹ Isa. 8. ² Exod. 16. ³ Psal. 63.

charitas non rediret, et ut campum hujus cursus A pede inoffenso currat expeditior intellectus. Ad pleniorē evidentiam propositi quædam, quæ opportuna mihi offert occasio, summam interserendo decrevi ad hoc viventium memoria scriptisque probata authenticis. Quod enim beatus Anselmus ab Angliæ rege Willelmo secundo proscriptus in Galliarum partibus exsularet, soli clerici ejus cum eo in suis tentationibus permanserunt, nec a suffraganeis aut monachis suis ullum habuit in tam longa desolatione solatium. Morte igitur prædicta regis, eadem die, qua in Anglia peremptus est, vir Dei apud Lugdunum cœlitus revoluta sanctus ad propria rediit, et receptus in exultatione universæ terræ in honore beati Stephani ecclesiam clericorum Cantuariensium juxta muros civitatis des ruxit, cumque ibi præbendas de parochialibus ecclesiis ad suam donationem pertinentibus ordinaret, vocatus est a Domino raptusque in cœlum, quo mundus non erat dignus, ejus desiderium non implevit effectum. Processu vero temporis beatissimus martyr, sicut publice scitur, toto exsilii sui septennio suffraganeis suis et monachis suis factus est tanquam mortuus a corde ⁴, nisi quod pluri illorum, a quibus remedia meliora sperabat, addiderunt dolorem super dolore ejus. Soli vero clerici cum eo et pro eo proscripti eidem in agone suo fideliter et filialiter astiterunt. Propterea, restituta ei simulatoria pace, regressus in Angliam, sicut verba et scripta suorum publice perhibent, ad C instaurationem ecclesiæ Beati Stephani, quam sanctus Anselmus inœceperat, ferventiori studio vota sua circumtulit. Sed martyrio consummatus in brevi affectum non mandavit.

Vidimus successorem martyris Ricardum bonæ memoriæ, licet de gremio Cantuariensis Ecclesiæ fuisset, ejusdem propositi desiderio æstuante: in hoc tamen diversus a suis decessoribus erat, quod apud M. non propter varias loci commoditates transferre situm ecclesiæ disponebat; verumtamen homo simplex et mansuetus et valde tractabilis ad urgentissimam sui prioris atque conventus instantiam suspendit. Negotium autem affectionis ex dilatione corrui et cecidit ad defectum.

Huic succedens beate recordationis Baldewinus D archiepiscopus opus antecessorum quod mors invida bonorum operum pervertrix, quasi telam a texente succiderat, reformare studebat, et ecce inimicus homo superseminavit zizania, vertens in materiam scandali quidquid ad commune compendium charitas ordinabat; pene a memoriæ meæ sinu evolverat quiddam, quod sine conscientiæ scrupulo silentio claudere aut dissimulare non possem.

EPISTOLA CCXII.

AD INNOCENTIUM PAPAM.

ARGUMENTUM. — Rogat P. B. Londoniensis archidiaconus Innocentium papam ut liberet eum a vequissima et versutissima vexatione B. cantoris.

⁴ Psal. 30. ⁵ Psal. 26.

Reverendo Patri et domino INNOCENTIO Dei gratia summo pontifici, suus P. B., salutem et inter afflictionum pressuras esse judicem et ukorem.

Solitus olim scribere dominis meis ex abundantia cordis, atque spirituales aquas et haustus de fontibus Salvatoris derivare in plateas, nunc de doloris atramento scribere atque fletu et gemitu crebroque singultu verba interrumpere potius quam proferre compellor. Indignatio enim totum ebibit spiritum meum et inter molestias senectutis veteranus et emeritus invitor ad bellum, ut aperirentur cataractæ miseri capitis mei, ut cerebrum meum ossiumque medullæ liquescendo effluerent in fletum. Quidam nuntius domini L episcopi, vestram circumveniens sanctitatem, ex parte domini sui vobis flebile suggestit prædictum episcopum habere in votis novam cantariam in ecclesia L. statuere, vestramque super hoc indulgentiam postulavit. In primo verbo *mentita est iniquitas sibi* ⁵, G. vero bonæ memoriæ tertio ante istum est [*sic*] filium viri præclarissimi Ecclesiæ prædictæ canonicum instituit et cantorem. Iste autem factus est cantor de nihilo. Rex autem donavit huic episcopo pauperem ecclesiolam parochialem sub ea forma, ut duo capellani inde invenirentur, quorum unus serviret illi ecclesiolæ, alter in ecclesia Londoniensi singulis diebus pro anima domini regis atque antecessorum et successorum celebrarent missam quotidie pro defunctis. Non est reditus illi de quo duo sacerdotes possunt tenuissime sustentari. Unde ergo surget fundamentum et materia cantoriæ, non est data cantandi, sed flendi occasio, nisi de antiquis redivitis nostris ipsi reditus et honoris dignitas in nostram contumeliam assignetur. Indulstis episcopo et jura quæ alii cantores habent in stallis, in processionibus et aliis in ecclesiis Anglicanis. Istarum prætextu litterarum petit iste cantor stallum et alia jura L. archid. qui majorem in ecclesia post decanum et a singulis personis ecclesiæ de suis dignitatibus aliquid auferri sibi que conferri, quod expresse contrarium est illi clausulæ litterarum vestrarum, ubi indulgetis episcopo, ut hæc fiant sine alicujus læsione vel damno. Sub generali petitione sua et simplici petit ille, qui omnium novissimus est et quasi abortivus, ut habeat primam vocem in electione decani et secundam in electione episcopi, et alia multa quæ a primis fundamentis ecclesiæ noscuntur archidiaconi illius quiete et honorabiliter hactenus habuisse. Ergo sævas spectante cruce et pio compassionis affectu viro jam veterano et emerito benigne condescendatis, absurdissimum enim esset, quod tanti nominis virum juvenis ambitiose et superbia superductus antiqua et debita dignitate ita crudeliter spoliaret, cum enim totius civitatis clerus et populus post eum episcopum soli archidiacono teneantur dilectionem exhibere, quis videre siccis oculis poterit ignominiam et dejectionem archidiaconi et omnem archi-

diaconatus honorem coram clero et populo a juveue, qui nondum plene creatus est et jam garriv, nondum est et jam accessit, tam crudeliter usurpari? Intolerabile est apud bonos et graves quod sine judicio, sine peccato, dilecto Deo et hominibus excitatur ita enormiter, nec est qui moveatur super contritione Joseph. Provide respiciatis ad innocentiam ejus, innocentissime Innocenti. Convertite justitiam ejus in judicium, sollicitè, diligenter inquirete si litteræ primæ quas indulstis, et si secundæ quas C. episcopo misistis, vera vel falsa suggestione fuerant impetratæ, placeat vobis ut locum habeat illa indulgentiæ vestræ clausura, ut dignitates quas petit habeat sine alterius læsione. Sane cum Ecclesiam Metropolitanam debeant subjectæ dioceses sequi, auferetur ab ecclesia vestra universæ turbationis occasio, ut secundum jura et dignitatis cantor ecclesiæ sustineret suæ ambitionis insaniam lentari. Variæ quidem sunt consuetudines in ecclesiis Anglicanis; quædam habent decanum, quædam non, quædam thesaurarium, quædam non. In quibusdam cantor est minor, in quibusdam thesaurarius est major; absit autem ut Sponsa Christi amicta varietatibus, clericali, monicali, albi et nigri, linei aut lanei, pro unius ambitione sustineret pallium Joseph aut Christi tunicam ita scindi!

Dominus L., providens turbationem hanc ex litteris sibi missæ indulgentiæ securatam, suppressit eas triennio, nec eis unquam voluit uti. Porro sæpe dictus B., litteras indultices clandestina subreptione adeptus, fecit eas denuo revocari et mitti domino G. quadam inextricabili prolixitate armatur. Ut enim huic malo consentire aut contradicere nos oportet, consentientes omni quod habemus jure spoliamur, contradicentes auctoritate illarum litterarum censura Ecclesiæ percellimur. Sed, volente Deo, inde procedent injuriæ unde jura sumuntur. Exploravit hostis occultus infirmitatem et defectum corporis mei, nec a persecutione cessabit donec vitam extorqueat mihi, et eveniat quod Achab idololatra: dictum est de vita et morte Naboth: *Occidisti insuper et possedisti* ⁶. Unde archid. Lon. ante creationem et in creationem illius cantatoris cum omnibus personis ecclesiæ contra eum solemniter appellavit. Audivit enim et adhuc memoriter tenet illud Sapientiæ verbum: *Fili, si spiritus potestatem habens super te venerit, locum tuum non deseras* ⁷. In hac forma verborum commendat in Dei et vestris manibus sortes suas.

EPISTOLA CCXIII.

FRIDERICI IMPER. AD SALADINUM.

ARGUMENTUM. — *Fridericus imperator petit restitutionem quorundam locorum a Saracenorū præside S. alioquin ipsi grave bellum minitatur.*

FRIDERICUS, Dei gratia Romanorum imperator, semper augustus, et hostium imperii magnificus triumphator, totiusque monarchiæ formatus mode-

⁶ Ill Reg. 21. ⁷ Eccle. 10.

A rator, S. præside Saracenorū, quondam viro illustri, Jerusalem fugere exemplo Pharaonis

Devotionis tuæ litteras, multis ad nos retroactis temporibus destinatas, super arduis negotiis, tibi quidem, si fides verbis fuisset consona, profuturas; majestatis nostræ ut decuit magnificentiam, suscepimus. Epistolarum nostrarum alloquiis magnitudinibus tuæ consulere dignum duximus; nunc autem quia terram sanctam profanasti, nos qui per æterni Regis imperamus imperium, in præside Judææ, Samariæ et Palæstinorum, in tanti sceleris præsumptuosam et plectibilem audaciam, debita animadversione decernere, sollicitudo imperialis officii nos admonet. Quamobrem, nisi occupatam terram ante omnia restituas, adjuncta satisfactione, sacris institutionibus pro tam nefariis excessibus taxata, ne minime legitimum videamur gerere bellum, a capite Kal. Novembrii, evoluti anni spatio, terminum præstituimus ad experiendam belli fortunam in Campotaneo, et in virtute sanctæ crucis, et in nomine veri Joseph. Vix enim credere possumus hoc te latere, et ex scripturis veterum, et ex historiis antiquis nostri temporis et facti novitatem ignorare. Nunquid scire dissimulas ambas Æthiopias, Maurithumanæ, Parthiam, Syriam, Persiam, ut Marci Crassi dictatoris nostri facta sunt prima turrita; Judæam, Samariam, Mauritaniam, Arabiam, Chaldæam, ipsamque Ægyptum. Ubi, pro pudor! civis Romanus Antonius, vir insigni virtute præditus, citra nitorem temperantiæ et secus quam debebat militem a tanto culmine rerum emissum, minus sobrius Cleopatæ inservivit amoribus: hæc quidem etiam scire dissimulas Armeniam et alias innumerabiles terras nostræ ditioni subditas? Norunt hoc reges, quorum cruore gladii Romani crebrius sunt inebriati. Et quidem in ipsa rerum experientia, Deo auctore, intelliges, quid possint nostræ victrices aquilæ ac cohortes diversarum nationum; quid furor Teutonicus in pace arma capessans,

Quid caput indomitum Rheni; quod vindicus Hister, Hister qui fugam nunquam novit; quid Bavaria, quid Suevus astutus; quid Franconia circumspecta, quid in gladio ludens Saxonia; quid Thuringia, quid Westphalia, quid agilis Brabantia, quid nescia pacis Lotharingia, quid inquieta Burgundia, quid Alpini salaces, quid Fresonia in armento prævalens, quid Bohemia ultro mori gaudens, quid Polonia suis feris ferior, quid Auchonitana Marchia, quid partes Illyricæ, quid Lombardia, quid Tuscia, quid Venetia, quid Pisanus naclerus; denique qualiter dextra nostra, quam senio arguis effectam, gladium vibrare didicerit, dies illa plena reverentiæ et jucunditatis triumpho Christi te docebit.

EPISTOLA CCXIV.

AD WALTERUM ROTHOM. ARCHIEP.

ARGUMENTUM. — *Consolatio in exsilio.*

Rev. Patri et domino WALTERO D. G. Rothom. arch., P. B., sal. in eo sine quo non est salus.

Audivi et dolui, quod quidam de familiaribus A vestris quærentes potius quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi ⁹, frequenti litterarum instantia vobis suadere non cessant ut redeatis ad allia et pepones Ægypti, et ecclesiasticæ libertatis auctoritate rejecta patiamini vobis aures in perpetuæ servitutis opprobrium subula perforari ⁹. Ecclesia quidem vestra, quæ est mater nostra, libera erat, sed hodie cogitur auxillari cum Agar ¹⁰. Ideoque migrastis ne videatis Ecclesiæ vestræ mala, sicut propheta lamentatur et dicit : *Migravit Judas propter afflictionem et multitudines servitutis* ¹¹. Utinamque sic curratis non quasi incertum sit et pugnetis non quasi aera verberans ¹², sed ita cor vestrum stabiliatis in Domino, ut ipse tandem vos annumeret inter filios excussoris. Diligenter in primis deliberate vobiscum, et, juxta evangelicam parabolam ¹³, sedentes prius computate sumptus, et videte si possitis ei cum decem millibus occurrere, qui cum viginti millibus venit. Videte quod solus Christus qui summa justitia est, sit in causa tanti propositi; verbum enim beati Petri est : *Si pro Christo patimini, beati* ¹⁴; et adjungit : *Nemo ex vobis patiatur ut fur aut homicida, aut ut alienorum appetitor* ¹⁵; *sed si pro justitiâ sustinetis, hæc est gratia* ¹⁶. Facit equidem mortem hominis pretiosam in confessoribus vita, in martyribus causa. In hac ergo pressura vexillum Christi et innocentiae titulum per omnia præferatis. Aliter sane affligitur impius et aliter justus; cumque pari modo agitentur unguentum et cœnum, ex uno fragrat suavitas et ex C alio fetor exhalat; in eodem igne aurum rutilat et palea sumat. Sunt plerique qui Dominum in prosperis benedicunt juxta illud : *Confitebitur tibi cum benefeceris ei* ¹⁷; sed deficient in duris et in miseriis non subsistunt. Si autem flagellis Dominus vos interrogat in voce exultationis et confessionis et salutis dicite cum Psalmista : *Bonum mihi, Domine, quod humiliasti me; justus es, Domine, et rectum judicium tuum* ¹⁷. Nam testatur Apostolus : *Non sunt condignæ passionis hujus sæculi ad futuram illam gloriam quæ revelabitur in nobis* ¹⁷. Beatus Job filiorum morte, possessionum amissione, propriique cordis afflictione percussus, de justitia Dei sentiens in bonitate dicebat : *Cum expleverit Deus voluntatem suam in me adhuc multa præsto sunt ei* ¹⁸. Apostolus inter angustias constitutus clamat : *Infelix ego homo, quis me liberabit a corpore mortis hujus* ¹⁸? Et idem : *Supra modum gravati sumus, ita ut tædeat nos vivere* ¹⁹. Considerans itaque quod breve hoc et momentaneum tribulationis nostræ immensum gloriæ pondus operatur in nobis, dicit ²⁰ non solum hoc si gloriamur sed et in tribulationibus nostris. Si ergo æmuli nostri jactitant nunc se prævaluisse in vanitate sua, sciatis quod gaudium eorum, ut verbo Job utar,

est ad instar puncti ²⁰, quorum finis interitus ²⁰, quorum sepultura asini ²¹, quorum retributio ignis et vermis. Inauditum est quod Ecclesiæ persecutores impune unquam evaserint ultricem illius manum qui potentes potenter punit ²¹, qui semper superborum et sublimium colla propria virtute calcavit. Nam si ad tempus supra dorsum justi Dominus peccatores fabricare permittit, ei coronam gloriæ et æternæ pulchritudinis ex ipsa impiorum malleatione componit. Sæpe legimus et vidimus quod in quo modo quis judicavit ²², judicatur, et mensuram recipit pro mensura. Sapientia spiritus est qui dicit : *Per quæ peccavit quis, per hæc et punietur* ²³. Phærao, submersus est quia submerserat infantes Hebræos ²⁴. Goliath occisus est gladio quo appetierat David ²⁵. Anan in cruce suspensus est, quam paraverat Mardocheo ²⁶. Caveant igitur sibi quorum rebellio de provincia vestra vos exire coëgit; de his enim qui suis prælatis et sacerdotibus contumaciter sunt rebelles, scribit Osea propheta et dicit : *Uxor tua in civitate fornicabitur, filii ac filia tua in gladio cadent; terra tua in funiculo metietur, in terra polluta morieris, et populus tuus de terra sua captivitate migrabit* ²⁷. In promptu est ut judicet Deus causam vestram et vereor ne tempestivius et gravius quam velitis. Scio enim quod magnificentiam cordis vestri nunquam sic potuit absorbere tristitia, ut circum filios vestros affectio paterna degeneret. Scriptum est in libro Job ²⁸ : *Non te sic supprimat ira ut aliqua opprimas*. Pastor equidem pius subditis suis dura comminando denuntiat, quæ tamen ab iis pie conatur avertere, cumque zelo charitatis contra delinquentes sæviat, pro iis tamen si oportuerit mori desiderat. Simila quidem quæ offertur in craticula vel in clibano prius aspergitur oleo juxta doctrinam Levitici, ne per ignis violentiam comburatur; et vos conscientiam vestram ita charitatis et misericordiæ oleo perfundatis, ne ignis iracundiæ vertat in animæ læsionem quod in vobis dispensatio cœlestis disposuit ad salutem. Mallet subditos vestros devotione filiali redire ad vos, quam conversos in arcum pravum et in malitia obstinatos pœnam cœlestis sententiæ incurrere. Quidam sumunt sibi de hostium suorum perditione solatium; ista, quæso, consolatione renavat consolari anima vestra; sed proponite ante oculos cordis vestri David, qui cum in eum tentatio irrueret, persecutor grassaretur, affligeret æmulus, malediceret suus, animam ejus quæreret filius, non reddidit retribuentibus sibi mala. Sollicitus enim de persecutoris salute et de morte inimici afflictus, exprobrari voluit, nec sustinuit vindicari. Nimirum *charitas patiens est, benigna est* ²⁹, quæ tunc in David, et in ejus imitatoribus hodie, malitiam persecutorum humiliter tolerat, et eorundem salutem officiose

⁹ Phil. 2. ⁹ Exod. 21. ¹⁰ Gal. 4. ¹¹ Thren. 1. ¹² Cor. 9. ¹³ Luc. 14. ¹⁴ I Petr. 3. ¹⁵ I Petr. 4. ¹⁶ I Petr. 2. ¹⁶ Psal. 48. ¹⁷ Rom. 8. ¹⁸ Job 14. ¹⁸ Rom. 7. ¹⁹ II Cor. 1. ²⁰ II Cor. 4. ²⁰ Job 20. ²⁰ Phil. 3. ²¹ Jer. 22. ²¹ Sap. 6. ²² Matth. 7. ²² Sap. 11. ²³ Exod. 15. ²⁴ I Reg. 17. ²⁴ Esther 7. ²⁵ Amos 7. ²⁵ Cap. 50. ²⁵ I Cor. 13.

procurat. Tu vero, amantissime Pater, custodi A innocentiam et vide æquitatem, quia sunt reliquæ homini pacifico; facite de necessitate salutis et virtutem, et peccatum convertatis ad meritum, et pax vestra pacem quæ exsuperat omnem sensum ²⁶ apprehendat. Pax vestra in Januis est. Nam sicut in Proverbiis legitur: *Cum placuerint Domino via hominis, inimicos ejus convertet ad pacem* ²⁷. Secundum exigentiam stricti juris vestris incumbit adversariis pacem humiliter implorare; quos vestra constantia superbos invenit et incorrigibiles, vestra inclinēt humilitas. Modestia itaque vestra nota sit omnibus hominibus; mansuetudinem vestram audiant mansueti et lætentur. Obtentu mansuetudinis non exspectate rogari, sed rogate quæ ad pacem sunt. Suscipite in mansuetudine insitum verbum, ut nec inferatis nec referatis injuriam: hæc est enim vestra mansuetudo nec inimicum fieri nec ultorem: hac via dirigit Dominus mansuetos in salutem; si superexaltet misericordia vestra iudicium, si promptior estis ignoscere quam ulcisci, et sic justitiæ zelus erga filios moveat patrem, ut salvatricem nunquam deserat charitatem. Inter subditos quidem vestros sunt plerique dyscoli et perversi, qui quasi inquieta jumenta in junctura non trahunt. Eos difficile est induci ad unitatem Spiritus sine qua omnis junctura scissura est. Detrahatur ergo aliquid severitati, ubi multorum strages jacet, donec annuntietis annum placabilem Domino, donec hostes in filios et ira in gratiam convertantur. Unum super omnia rogo ut cum ad pacis cautiones ventum fuerit iis formam lex divina præscribat. Sic citra honorem Dei et observantiam ecclesiasticæ libertatis vestra versetur intentio, sic sacerdotes Domini plena auctoritate induantur justitiam ut in Christum aut ejus Ecclesiam non redundet impunita præsumptio. Non enim contumelia vobis sed Christo illata est. Moyses autem loquens ad incredulos et rebelles: *Non est, inquit, murmur vestrum contra nos, sed contra Dominum. Nos enim quid sumus* ²⁸? Cedat ergo vestra pax Deo ad gloriam et honorem Ecclesiæ, clero et populo ad quietem, ut ex hac parte, sicut prudentissime distinguit angelus: *Sit gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* ²⁹. Si alias pacem feceritis, erit in pace amaritudo vestra amarissima et dicetur: *Pax, pax, et non erit pax* ³⁰. Poterimus etiam conqueri cum Lucano:

Libertas cum pace perit.

Recolite, quæso, Pater, quam fecit rex Israel Achab cum rege Benadab, quæ postea eidem Achab a populo suo versa est in singulum. Ut multa colligamus in summa, pax, quæso, vestra plenæ restitutionis beneficium cum honore Dei et ecclesiasticæ libertatis integritate contineat. Circa satisfactionem vero poenitentium plurimum de austeritate recidat

A misericordia, transeat vindicta in gratiam, in mansuetudinem disciplina.

EPISTOLA CCXV.

Ad famæ labitur dispendium iudicis gloria, qui, spreto paupere, prostat donis inhians locupletum. Meorum quidem plenitudini votorum accrevisse confiteor, quod a me vestræ liberalitatis gratia mei qualitatem carminis imploravit. Exarationem itaque, quam præ manibus habemus, angusti conditio temporis et præcipitata scribendi festinatio jecundum postulant reformari. Tanti namque iudicis examen reformidat, utpote nec persuasionis rhetoricæ picturis venustata, nec efficacibus armata sententiis, sed macilentæ rationis jejuniū deturpata. Si quid igitur tenue, si quid supervacuum discretio vestra reperit, lima diligentior castiget; nec enim onerosum censebo, si meæ delictum ignorantie tantæ personæ castiget examen. Vir tanti nominis, vir adeo promulgatæ rationis qui nec famæ mendicet dispendium, nec sanguine supplicet alienæ.

Dic, homo, quid sit homo, qui *vanitati similis* est, cujus *dies sicut umbra prætereunt* ³¹, tuam prius originem investiga, tuæ generationis ordine principium, et tunc vel regum applaude natalibus. Regum omnium principium ac totius humanæ multitudinis primus homo primum exstitit seminarium: hujus ergo revolve primordia. Quo se jactat sanguine, quibusve natalitiis progeniem nobilitat nascituram? Terra siquidem mater ejus fuit, vetus et longæva humani generis nutricula. Cui de limo plasmato in fragile corpus luteum, beneficium Dei vitæ cælestis insufflavit spiraculum. Ecce humani generis nobilitas, ecce humanæ sublimitas jactantiæ, ecce gloria parentelæ! Sed quomodo sustinebit descendere purpuratus, quomodo regiæ majestatis assessor humiliabitur? Quomodo regalis gloriæ festività popularibus erit pius et plebeicæ complanabitur fertilitati, ut eadem sanguinis dominatio cum populo sit communis, ut similis sit procreatio servorum et regis, ut regium germen et vulgus ex iisdem constet elementis? descendat rex a gloriæ suæ solio, sacco indutus pro purpura, et regali caput majestate sertatum cinere respergat et cilicio, nudis pedibus calcet humum, et revolvens atavos se a paupere agricola fateatur progenitum. Factus est de limo terræ hominum homo pater primus, cujus de limi sæcibus est homo in sobolem propagatus. Perversæ generationis origo concepit negligentiam in primum Creatoris præceptum, cujus statim recepit talionem in retributionem et in scandalum. Recepit suæ posteritatis impropriū, pro lapsu obedientiæ mortem, pro negligentia servitutem, denique datum est ei pro conditione viaticum, ut ex sudore laboris continui, vitæ mortalis et caducæ miserum sustineret denarium. Cur ergo recolis proavos, quorum si revolvās originem, tutius est

²⁶ Phil. 4. ²⁷ Prov. 16. ²⁸ Exod. 16. ²⁹ Luc. 2.

³⁰ Jer. 6. ³¹ Psal. 143.

tacuisse quam factasse principium? declinanda est A
suasio quæ plus habet detrimenti quam commodi, plus turpitudinis quam honesti, præcipue in conspectum sapientium, a quibus nequit, quod salutis eliminat incommoda, quod honore debito spoliatur honestatem. Pro tempore et moribus hominum innovari condecet, maxime his temporibus in quibus utilitas præponderat honestati. Benedictus Dominus Deus Israel qui temporibus nostris et pauperibus pacem et Ecclesiæ antiquam reformavit honestatem. Divinum munus et omnium bonorum bonis declamandum constemur vitiis accessisse Judicem, moribus fundatorem. Exaltatum est solium justitiæ, rebusque suus ordo sub rege clementissimo restituitur, qui novit reddere quæ sunt Cæsaris Cæsari et quæ sunt Dei Deo. Porro candidioris fortunæ adeptus est gloriam, qui diem perditum judicat, in quo pro perditis moribus agere non contingit. In cujus curia sic addiscitur militia ut non dediscatur honestas. In castris ejus nec obsequium præmio nec virtus reverentia defraudatur, qui non attendit merita, sed meritis antecedit universos.

EPISTOLA CCXVI.

AD ABBATEM ET CONVENTUM CROYLANDIÆ.

ARGUMENTUM. — *Implorat Petrus or. omnium suffragia.*

Petrus dilectis in Christo dominis et amicis H. Dei gratia abbati et conventui Croylandiæ, salutem in eo sine quo non est salus

A domino Cantuariensi vocatus, et tractus, tempestive Northmanniam transfretare decrevi, longius forsitan profecturus. Non est enim in homine via ipsius, et licet vias suas homo disponat, solius Dei est dirigere gressus ejus²¹. Vos itaque in spiritu humilitatis et affectione devotissime precor, ut votivis precibus viam meam Domino commendatis. Imperfectum meum et insufficientiam corporis mei pia compassione videant oculi vestri, ut virtute orationumstrarum convalescat infirmitas ad laborem, et labor fructifera in salutem. Docet vos experientia liber quantum de se desperantibus et in aliis sperantibus, diffidentibus de meritis suis et de aliorum sanctitate confidentibus, fides vel oratio proficiat aliena. Virtutem alienæ intercessionis in filia Chananæ²², in Lazaro²³, in puero centurionis²⁴ et reguli²⁵, cæterisque quam pluribus, jugiter evangelizat Ecclesia. Petrus apostolus de manibus Herodis et ab omni expectatione Judæorum oratione Ecclesiæ liberatus evasit²⁶. Denique Doctor gentium inter imminentium discrimina tentationum sanctorum orationes humiliter implorabat: *Obsecro, inquit, vos per Dominum Jesum Christum, ut adjuvetis me orationibus vestris apud Deum*²⁷. Ego autem pulvis et cinis et vermis in comparatione beati Pauli et cunctis miserabilior hominibus, sanctarum instantia precum vehementer

tius egeo, atque micæ, quæ cadunt de mensa dominorum meorum offerentium Deo placabiles hostias, avido et famelico appetitu mendico. Scitis quod omnes unum in Christo sumus, et ex uniformi convexione membrorum consistens Ecclesiæ integritas vobis circa vestri proximi necessitatem regulam misericordiæ et compassionis indicit, ut onus meum indivisis affectibus et quasi unanimi cordis humeris supportetis. Quocirca vos obtestor in unitate fidei, in sanctorum communione, et in unius confessione baptismi, ut pias affectiones vestras excitet circa me vinculum charitatis, lex naturæ, compassio prompta, vinculum fraternitatis et spiritualis obligatio promissionis olim in vestro capitulo factæ, amoris exhibitio, debilitas mei corporis, viæ discrimen, et devotio supplicantis. Caritas nunquam excidit, nec excidere potest oratio, vel aliud, quidquid pro Christo ex charitate impenditur. Oratio vestra in sinum vestrum revertitur. Nunquam enim alicui deficit, quod per illum alii proficit; imo crescit gratia ex impendio, et lechytus olei tanto plenius exuberat, quanto copiosius ex ipso mater virtutum charitas vasis quæ offeruntur infundit.

Bene valete, universi et singuli, et apud misericordem Deum meorum, quæso, vulnerum doloribus oleum misericordiæ infundatis.

EPISTOLA CCXVII.

ARGUMENTUM. — *Commendatio cujusdam abbatis post mortem.*

C Erit fortasse, qui macilentam et exanguem præsentis epistolæ fastidiat nuditatem; sed sicut usui adversari inter lacrymabiles chari funeris exsequias solemnem vestium apparatu fulgere, ita in tam lugubri et singultuosa materia non decuit orationem exquisitis verborum flosculis lascivire. Si enim facunda sermonis suavitas lectoribus blandiretur, dum animos sua dulcedine fascinosos in sui consideratione suspensos alliceret, legentibus exhibendæ compassionis furaretur affectum. Cumque ita vobis non legenda, sed lugenda destinemus, in præsentibus litteris non ornatum attendere, sed ploratum, non verborum venustatem, sed fletuum ubertatem. Non enim vobis exaravimus quæ diu dolor improbus elimaverit; sed quæ de pleno lacrymarum et amaritudinis haurientis atramentario, dolor ipse dictavit, dolor, inquam, qui quadam lætaturæ irreparabilis singularitate, doloribus præponderans universis usque ad illum calamitatis gradum nos detrusit, ut plurimum dignitatis plurimumque consolationis dolori nostro videatur accedere, si præ cæteris miserabiles videamur. Vos igitur, domini fratres dilectissimi, rogamus et obsecramus in Christo Jesu, quatenus nostræ condolentis miseræ, non ut quodammodo quasi massa doloris in vobis decrescat, sed usque ad afflictos condolentium per passionem derivetur. Verum

²¹ Prov. 16. ²² Matth. 15 ²³ Joan. 11. ²⁴ Matth. 8. ²⁵ Joan. 4. ²⁶ Act. 12. ²⁷ Rom. 15.

vicem supplebit solatii si nostrorum infortuniorum acerbitatem tantæ æstimationis apud vos esse noverimus ut affectum miserationis possit ab omnibus extorqueri. Cur autem habent dolendi principatum præ cæteris lugentibus ambiamus, nullus si nostrorum fletuum causam cognoverit mirabitur, sed avaram lacrymarum et pene insensibilem vestri cordis duritiam causabitur, non satis lacrymis indulgere. Decessit enim, decessit, et corpore mortis hujus liberatus est, Pater et pastor noster bonæ memoriæ, dominus G. Blesensis abbas. Cujus vitæ meritum si ad plenum styli officio prosequamur, pene blandientibus erimus affines, nec invidiam mendacii poterimus declinare. Nam, sicut vita ejus supra hominem pene existit, ita supra fidem est quanta virtutum fuerit in eo, dum viveret, plebescens infinitas. Cæterum, si mores ejus ad unguem compositos leniter et tepide delibemus, sibi simulacrum detractionis inducet remissioni in commendatione sedulitas; propriis non derogare est paucas ipsorum virtutes attingere, dum pars earum elegantior sepulta silentio prætermittitur, et ad lucem publicæ cognitionis videtur erumpere. Sanioris enim censuimus esse consilii prosequi castigatius, et infra veritatem sui meriti restringere titulos, ut nos potius lector parcos veritatis et veræ laudis avaros inveniat, quam prodigos falsitatis. Ille etenim fuit, qui sic præfuit, ut plus prodesse appetens quam præesse, nunquam coesse dedisceret, nec singularitatem prælationis, sed conditionis qualitatem attendens omnibus se socium exhibuit vel ministrum. Legerat enim: *Qui major est vestrum, fiat sicut junior, vel qui præcedit sicut qui ministrat*³⁹. Magistrum itaque nullus hunc sensit, nisi cujus perversitas magistratus virga fuerat reprimenda. Quippe quamdam in eo suavem et delectabilem pietatis et justitiæ misturam temperaverat mater virtutum discretio, ut nec magistrum diffiteretur in patre nec patrem in magistro desciret. Sic utrumque servavit in altero, ut in eo nec indignationem prælati paterna benignitas desereret, nec inter paternos affectus dormiret magistratis severitas disciplinæ. Sic in arca discreti pectoris virgam et manna repositum servavit; sic oleum misericordiæ vino distractionis commistum; ut in sanandis vitiorum vulneribus Samaritani nostri diligentiam reformaret et quod scriptum est et noverat: *Os quod mentitur occidit animam*⁴⁰, non minus mendacium quam homicidium abhorrebat. Sic misericordiæ visceribus affluebat, ut quodam compassionis participio velut appropriatum suis adnumeraret incommodis quidquid proximum infestabat. Sentiebat enim cum Apostolo dicente: *Quis infirmatur et ego non infirmor? quis scandalizatur et ego non uror*⁴¹? Cæterum tanta virtute largitatis enituit, ut probrose venditum reputaret obsequium, quod amicus precibus extorsisset. Manu

A enim munifica petitionem præveniebat amici, tanquam necessitatem præsagens rogati. Quam diffuse vero in eleemosynarum largitione affectus universos laxavit, continua pauperum lamenta testantur, qui sicut nos de pastore sublato inconsolabiliter conqueruntur. Quam sollicitus in susceptione hospitum extiterit, quam liberalem, quam devotum erga susceptos se exhibuerit, ipsa melius attestatur experientia, quam sufficiat sermo noster exprimere, etiam si refloreat duplicata in nobis gratia Tulliani eloquii. Non enim querulus sed sedulus, non suspiciosus, sed officiosus œconomus, omnia, quæ impendebat humanitatis obsequia, quadam jucunda et solemnem vultus hilaritate quæ omni pretiosior est obsequio serenabat. Noverat enim in hospite Christum suscipi et in fine dicturum: *Hospes eram et collegistis me*⁴². Quam solerti vigilantia rebus sibi commissis excubaverit, fide perhibet oculata domi exuberans victualium plentudo. In exigendis quidem ædificiis perspicax redintegrationi dirutorum efficaciter insudabat, quod aptissime confitetur tam constructio novorum quam eorum reparatio quæ consumpserat edax invidia vetustatis. Et quod familiariter ad cumulum emendationis accedit, libertatem remissius agendi quæ cæteris abbatibus clementius indulgetur, ita suos monachos intra vitæ arctioris terminos coarctavit, ut non haberet vita subjectorum districtior quid de abbatis laxiore licentia murmuraret. Ut autem sub expeditiore compendio diffusam suæ laudis materiam concludamus, vita ejus nil aliud quam quidam honorum conventus et quædam virtutum congeries, formam morum et exemplar vivendi præbuit universis. Licet autem tam multiplici virtutum eminentia scalam sibi erexerit ad æterna, sciens se non habere hic manentem civitatem, sed futurum inquirens, tum quod præsentis vitæ iter sine aliqua terrenæ conversationis macula nequaquam exstiterit, vestræ gratiam fraternitatis exoramus in Christo, quatenus vestrarum orationum instantia prætaxati patris nostri suppleat imperfectum; vestræ etiam supplicamus charitati, ut ita præsentium lateri munificentiæ vestræ suffragentur beneficia, ne viatici officii carentia injunctum sibi retardetur officium.

EPISTOLA CCXVIII.

ARGUMENTUM. — *Gratulatio pro Carnotensi episcopo electo, et impediensibus responsio.*

Charissimo domino et Patri, Dei gratia Carnotensi electo, suus P. B., salutem in auctore salutis.

Diu antequam desideratissimam nobis vestram faciem videremus, sicut unguentum effusum fuerat nomen vestrum. Nec enim abscondi poterat lucerna sub modio⁴³, super Ecclesiæ candelabrum exaltanda. Ubi autem placuit ei qui vos segregavit, ut

³⁹ Luc. 22. ⁴⁰ Sap. 1. ⁴¹ II Cor. 11. ⁴² Matth. 25. ⁴³ Matth. 5.

ei in ecclesia Beatæ Virginis Matris suæ residuum vitæ vestræ offerretis sacrificium vespertinum; venimus sicut regina Austri videre sapientiam et honestatem ⁴⁴, quam in vobis fama publica prædicabat. Venientes itaque, sicut audivimus, sic vidimus, nisi quod minor erat fama quam veritas; famæque decursus aut per invidiam, aut per insufficientiam multa de substantia rei tacendo retardat. Gratias autem ago opifici gratiarum qui talem nobis contulit in pastorem et episcopum animarum nostrarum, qualem ecclesiæ nostræ necessitas exigebat. Necessary equidem nobis erat, qui alienata revocaret, consolidaret fracta, lapsa erigeret, congregaret dispersa, errata puniret, prohiberet illicita, inordinata componeret, roboraret infirma et perditâ restauraret. Nil est quod in vobis causari possit æmulus, præter habitus vilitatem. Porro Jesus sacerdos magnus in sordidis vestibus apparuit Zachariæ. Quidam præterea insufficientiam ætatis vestræ submurmurant. Verumtamen, sicut frequenter dico, si juxta fatalitatis excursus tributum senectutis solvitis, nihilominus homo interior, qui secundum Deum creatus est, de die in diem renovatur in vobis. Meminique legisse in Job ⁴⁵, quod *in antiquis est sapientia, et in multo tempore est prudentia*. Sunt aliqui forte, qui in spiritu scissuræ adhuc habitantes murmurant in electione, machinati sunt in regalium ablatione, sed in tertio in consécratione videlicet, nocere non poterunt. Prostratus est Goliath in tertio lapide et magi in tertio signo defecerunt ⁴⁶. Quod autem importabilis est, hi qui hodie vobis porrigunt libellum repudiî, jactant se in posterum vestram gratiam plenius habituros, eo quod jus regale, et vestras vobis segetes ademerunt. Factum Absalon possunt isti trahere in exemplum; qui ut Joab sibi gratiam sui patris acquireret, segetes illius legitur incendisse ⁴⁷. *Væ tamen homini per quem scandalum venit* ⁴⁸. Vos autem, si quis adversum vos spiritum suæ temeritatis insibilat, cum patientia sustinete. In patientia enim vestra possidebitis animam vestram. Scio quod juxta verbum prophetæ ⁴⁹ Dominus aperuit vobis aurem ut sciatis sustinere obloquentis injurias. Dedit vobis etiam linguam eruditam ut sciatis quando oporteat vobis proferre sermonem. Dissimulate igitur quia habetis in Domino hujusmodi dissimulationis exemplum, sicut in Isaia legitur ⁵⁰: *Mentita es, inquit, et non es mei recordata, neque cogitasti in corde tuo, quia ego tacens, et quasi non videns*. Exemplo etiam illius qui dorsum posuit ad flagella, sustinete, ut supra dorsum justi fabricent peccatores. Tanto minoris apud vos debet esse vestrorum æmulorum detractio, quanto viliores inter cæteros reputantur. Sane majores et meliores ad instantiam illorum qui vos diligunt ex affectu, redierunt ad cor. Conversa est procella in

auram, motus quoque tempestuosos et inconsultos blandior et prudentior oratio temperavit. Ad Balthoniensem itaque episcopum qui, sicut mihi per suas significavit litteras, desiderio desiderat vos videre, festinanter excurro, vester cum eram vobiscum, nunc autem vestrior, vestrissimus cum redibo. Rogo autem vos in ea humilitate, in qua Dominum orare quis potest, ut detis voci vestræ vocem virtutis, et me ad obsequium Virginis gloriosæ de dimidio integrare velitis. *Unam petii a Domino, hanc requiram ut inhabitem in domo Dominiæ meæ* ⁵¹. In omnibus enim requiem quæsvi, et in hæreditate ipsius morabor, atque in domo ejus vitæ meam ducere et finire proposui, in qua omnia fidei Christianæ sacramenta percepi. Et licet alibi mihi majores divitiæ offerrentur, dico tamen cum Gedeone, quod melior est racemus Ephraim vindemiis Abiezer; *meliorque est mihi dies una in atris istis super millia* ⁵². Quia igitur in manibus Dei et vestris est, ut inveniam requiem aut vagus sim et profugus super terram ⁵³, cum ex migratione mea nihil erga alios de vestra largitione deperiat, et me omnino vindicetis in vestrum, in manibus Dei et vestris constituo sortes meas.

Bene valeat charissimus meus dominus, et omnes qui cum diligunt ex affectu.

EPISTOLA CXXIX.

AD HENRICUM REGEM ANGLIÆ.

Audivimus quomodo Jerusalem destructa est, et quomodo crux, in qua Christus nos redemit, capta est. Rex Jerusalem in Babylonem ductus est; omnes civitates et munitiones, præter Ascalonem et Tripolim, captæ sunt, et adhuc utrum Jerusalem poterit canibus immundis resistere, dubitatur. Dominus rex Siciliæ, auditis his rumoribus, statim se cilicio induit, et per quatuor dies plangens et a facie hominum se abscondens, illi terræ succurrere pro posse suo anxie et constanti devotione promissit. Cardinales autem, de assensu domini papæ, inter se firmiter promiserunt quod, abjectis omnibus divitiis et deliciis, prædicabunt crucem Christi non solum verbo, sed opere et exemplo, et cunctes mendicando accipient crucem Christi, et prædicabunt et præcedent alios in terram Jerusalem. Statuerunt etiam, de assensu domini papæ, firmissimas treugas inter omnes principes Christianos usque ad septennium, ita quod quicumque guerram contra Christianum medio tempore moverit, maledictioni Dei et domini papæ aique excommunicationi omnium prælatorum universalis Ecclesiæ subiacebit. Firmiter etiam inter se promiserunt, quod de cætero nulla munera recipient ab aliquo qui causam habeat in curia, sed ea tantum recipere poterunt, quæ fuerint pro eorum necessitate donata vel missa et non ascendent in equum, quandiu

⁴⁴ III Reg. 20. ⁴⁵ Cap. 12. ⁴⁶ I Reg. 17. ⁴⁷ II Reg. 14. ⁴⁸ Matth. 18. ⁴⁹ Isa. 50. ⁵⁰ Cap. 57. ⁵¹ Psal. 26 ⁵² Psal. 83. ⁵³ Gen. 4.

terra, in qua steterunt pedes Domini, fuerit sub pedibus inimici. Valete.

EPISTOLA CCXX.

Excursus sæculi, tendentis ad exitum incessanter, humanæ conditionis miseriam tot errorum laqueis irretivit, tot adversionum contagiis maculavit, quod multi, despectis Sion sariibus, excelsa Samaræ conscendentes suas liniunt preces bitumine dogmatum hæreticæ pravitatis, et sub quadam humilitatis specie suæ elationem animæ palliantes, cujus tumoribus ultra modum interius efferuntur, habitatores Jerusalem non metuunt aspernari, et in se ipsis suum adipem concludentes, non verentur illud incurrere maledictum, quod qui despiciunt Sion et confidunt in montem Samaræ, dicentes: *Non est nobis pars in David, nec hæreditas in filio Isai*⁸⁵, quibus posset Dominus merito comminari: *Mittam famem in terram, non famem panis, nec sitim aquæ, sed audiendi potius verbum Dei*⁸⁶, quia ipsæ vult neminem perire; imq̄ in amplexus occurrit revertentium filiorum. Opus cælestis seminis suis adhuc committit fidelibus dispensandum. Verum, licet in omnem terram insonuerit sermo Dei, cum oculi ejus gloriam enarrarent, et adhuc per locorum antistites qui a sede apostolica in partem sollicitudinis sunt vocati, effundatur imber evangelicæ veritatis, sic tamen velut in ortu crescentis Ecclesiæ Doctor egregius proficitur. *Oportet hæreses esse ut qui probati erant, manifesti fierent*⁸⁷. Ad præsens plurimi de peccatorum pondere deprimuntur, et obscuratur insipiens cor eorum, ut ad rectitudinem anfractus non revocent quo sequuntur, nec vocitent cum Propheta: *Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ*⁸⁸! sed velut domus exasperans et prævaricans legem Christi, ad amaritudinem doctrinæ prosiliunt insensate; pabula cælestis eloquii contemnentes et animas simplicium occultis tendiculis captivantes. Sane inter cæteros, sicut nostris est auribus intimatum, tanta in Narbon. provincia excrevit copia perfidorum quod deficiente materiali gladio, spiritualis contemptui habeatur, et obrepat in catholicas propagines corruptio lambruscarum, dum ad tuitionem illorum qui nondum tanquam plumbum in pestilentia pelagus sunt demersi⁸⁹, et erectionem eorum, si potest fieri, qui jacent in latibulis cæcitatibus, nullus ibi murum pro domo Domini se opponat nec ascendere audeat ex adverso. Licet autem rumor hujusmodi fluxum fatuarum ad audientiam quorundam religiosorum ascenderit, et ipsorum animos ad fontes suæ scientiæ derivandos foras commoverit contra ipsos et aquas dividendas cum fervore, ipsis in plateis, quia tamen si non mittuntur, auctoritate propria non sunt ausi assumere officium prædicandi, ne cum Dathan et Abiron quos terra vivos absorbit acciperent portionem⁹⁰, non est qui

A causam Dei alleget populo devianti oliva non zelus domus ejus nos comedit⁹¹, qui nobis immeritis concessit in eminenti specula residere, volumusque cum infirmantibus infirmari et apponere paterna consilia, quibus exhibeatur vulneribus medicina: et curam, quantum in nobis fuerit, recipiat etiam plaga tumens d. t. p. a. s. m. qu. juris probatis quos ad id videris idoneos exsequend. qui paupertatem Christi pauperis imitando, in despecto habitu et ardenti spiritu non pertimescant accedere ad despectos, in remissionem studeas injungere peccatorum, ut ad eosdem hæreticos festinantes per exemplum operis et documentum sermonis eos, Domino concedente, sic revocent ab errore, quod nisi frontem eorum atterat impudentia culpa frequens, et de his merito possit dici: *Frons mulieris meretricis facta est vobis; erubescere nolulistis*⁹², per spem illud Evangelii se gaudeant consecutos: Ne timeas, *græ pusille, quia Patri meo in te complacuit*⁹³: ac id religiosi assequentes Salomonis, videlicet qui arguit hominis vias g. mag. quam his qui loquitur q. delectant, redundo cum exsultatione, de sparso semine manipulos valeant reportare.

EPISTOLA CCXXI.

Episcopo Vacien., spiritum consilii sanioris.

Sal infatuatum esse diceris, non habens sapientiæ condimentum. Sed interrogamus te, si unquam legendi studium ad illum Levitici locum te adduxit, ubi sal in omni sacrificio jubetur apponi⁹⁴. Porro si affirmando responderis, argui poteris de contemptu, cum non sint opera tua discretionem condita. Sed ut hanc objectionem effugias, in umbram excusationis allegabis mandatum illud vagum oculum præterisse, vel linguam præcipitem non expectasse, lentum ingenium vel saltem infidelem memoriam paratam dispersisse, si quid ei circa talem materiam imaginatio commendavit, et ne in his deesse tibi probationis copiam conqueratis, actus cui perhibeant testimonium necessitati et ille processus iniquus adversus dilectum filium Vacien. præpositum evidenter ostendit quod talem in te jurisdictio habere debet effectum, qualem gladius bis acutus in manibus furiosi. Postulaveras siquidem absolutionis beneficium ab eodem, quia sacerdotem quondam non tuæ jurisdictioni subjectum pro injuria, quam idem tibi intulerat, ut dicebas, dum in Albensi Ecclesia præposituræ fungebarris officio, nudum ad velle tuum, ut quarumdem litterarum tuarum verbis utamur, in tua fecisti præsentia fustigari. Cumque se præpositus per litteras excusaret, proponens quod hoc non licebat eidem sine mandato sedis apostolicæ spirituali, tu paratas habens ad omnem impetum tuum excommunicationis sententias, adversus ipsum verba satis experimentia excommunicationis affectum temere

⁸⁵ Il Par. 10. ⁸⁶ Amos 8. ⁸⁷ I Cor. 11. ⁸⁸ Psal. 50. ⁸⁹ Exod. 15. ⁹⁰ Psal. 105. ⁹¹ Psal. 68. ⁹² Jer. 3. ⁹³ Luc. 12. ⁹⁴ Levit. 2.

protulisti, et quasi illud non sufficeret ad offensam, **A** eundem præpositura Vacien. Ecclesiæ spoliasti, licet ad exsequendum crucis negotium, non a quocunque, sed a sede fuisset apostolica deputatus. Ex hoc itaque terhate tales tibi elicias quæstiones: primo si odium in præpositura conceptum in episcopatu portare debuisti, sic retinendo rancorem ut mora præter morem plus indignationis adjiceret cum factus potentior potentius vindicaberis: qui in minori officio forte quia possibilitas defuit præteristi. Secundo, si ordo sacerdotalis vel saltem illius reverentia, qui per sacerdotale ministerium in altari Deo Patri pro salute humani generis victimatur, tanti tibi esse debuerit, ut non exponeres nudum sacerdotem ludibrio exacuens in ipsius contumeliis et verberibus velle tuum. Quarto, si **B** ad Christum et sedem apostolicam respectum tantum habere debueris, ut hominem tam honesti testimonii non antequam injunctum sibi exsequeretur crucis negotium excommunicares, et præpositura et rebus aliis contra justitiam spoliare. Collige igitur sequelam hujusmodi quæstionum, ut ex prima diligens dicaris odii conservator, secunda vero affectuosus sacrilegus; tertia satis insipiens, quarta præsumptuosus nimium et inimicus justitiæ censearis: unde aperiatis oculos tuos et videas si super his præcesserunt palpebræ gressus tuos et factum deliberationis iudicium expectavit. Verum cum sedes apostolica et frenum opprimentium et refugium debeat esse oppressorum, nos tam tuis quam Vacien. Ecclesiæ capituli litteris diligenter **C** auditis, promulgatam a te in eundem præpositum ex causa prædicta excommunicationis sententiam, si tamen sententia dici debeat, decernentes penitus esse nullam, ipsi præposituram restituimus, sic subtractam sive adhuc illam in manibus tuis retineas, sive alium intruseris in eandem, mandantes illum quatenus ipsum in illius præposituræ corporalem possessionem inducant et tueantur inductum; detentorem si quis forsitan apparuerit post mandatum eorum infra 10 dies plenaria sibi restitutione providerit, omni beneficio ecclesiastico et officii executione privantes, contradictores alios per censuram ecclesiasticam compescendo: super aliis nihilominus substantiis eidem satis fieri faciant **D** competenter. Tibi quoque districte præcipimus, ut non solum super his præfato præposito nihil difficultatis opponas, verum etiam expensas et ablata restituas universa, teque nostro conspectui repræsentas, ut super promissis et etiam signo crucis abjecto, sicut accepimus, apud apostolicam sedem addiscas quid modestiam deceat pastorem: cæterum, quia quales sint tuæ sententiæ, satis tu ipse potes agnoscere, nisi religaveris impetu rationem, ut puniaris in eo in quo dignosceris deliquisse, præsentium auctoritate statuimus, ut nullam de cætero in sæpe dictum præpositum sententiam ferre præsumas, nec cum communi consilio totius capituli Vacien. alioquin robor non obtineat firmitatis.

EPISTOLA CCXXII.

CAPITULI VIGORNIE AD PAPAM INNOCENTIUM.

INNOCENTIO PAPÆ capitulum Vigornie.

Evangelicum rete, propitiante Domino, sanctitati vestræ commissum, sic maxime vestris in manibus prosperabitur ad quæstum, si discretionis clavo ibi appensus trajiciatur in fluctibus, ubi uberior piscium copia confluat in capturam. Hoc in dextra navigii ex voce Domini expeditius proveniet cum excellentia apostolatus vestri in consueta mansuetudine suscepit vota supplicantium, promoverit ad gratiam quod universalis Ecclesiæ procurat incrementum. Sedit in diebus antiquis in cathedra Wigorniensis Wulstanus pontifex, rexit eam directus a Domino, ampliavit religionem, dotibus cumulavit, Virgini virginum consecravit; quomodo ad vitam vir simplex, et rectus, ac timens Deum; quomodo ad mortem conscius cælestium et domesticus Dei, quam in vita venerabilis et in morte extiterit gloriosus documenta signorum, quæ nobis reliquit antiquitas, argumentis perspicuis probant. Quorum eo subsistit fides firmior, quo adhuc non desinit nobiscum miracula operari, magnifice quidem quia ad gloriam nostram, quia temporibus nostris salubriter, quia ad proventum subditorum, quatenus novis supervenientibus renoventur vetera, recalcant frigidi, ut qui non crediderunt verbo signi prioris, credant vel verbo signi sequentis. Ut autem sanctæ paternitati vestræ liqueat quæ nobiscum operatur Deus prodigia super terram, misimus de gremio Ecclesiæ nostræ viros fide dignos, qui fidem fideliter faciant eorum quæ viderunt modo, quem iis discretionis vestra prudentia præfixerit ad fidem. Paternitatis itaque vestræ pedibus advoluti postulamus et obsecramus in Domino quatenus auctoritas sedis apostolicæ devotioni filiorum assistat, annuat petitioni, ut annumeretur in catalogo sanctorum in terris, quem ut credimus ascripsit Deus numero civium suorum in cælis. Confidimus enim quod in hoc incolumitas sedis vestræ prosperabitur in Domino, si promoveantur vota fidelium, si diebus vestris augeatur honor sanctorum. Sanctitatis vestræ incolumitatem, quam ut decet in Domino tam devote quam debite desideramus, in tempora diuturna conservet Altissimus!

EPISTOLA CCXXIII.

FRATrum MAJ. MON. AD EPISC. NANNETENSEM.

Episcopo Nannetensi fratres Majoris Monasterii

Cum dominus Matthæus de Lire, pro horrendo et horribili facto, quod in nostræ et totius Ecclesiæ injuriam perpetravit, in sententiam excommunicationis inciderit, qui audiunt mirantur quod occasione mandati apostolici a vobis sub generali forma recepti, prætermissa vel penitus diminuta illa qualicumque satisfactione, quam ante impetrationem ejusdem mandati pro illo delicto nobis promiserat, ad ejus absolutionem procedere (quod Deus avertat!) intendatis. Licet enim illa quæ satisfactio dici non debet, ad quantitatem delicti sufficere non de-

beret, nos tamen ea quæ pœnis sunt quærentes eam parati sumus recipere, sicut ad ejusdem Matthæi petitionem de bonorum fuit consilio prolocuta et ab utraque parte concessa. Unde paternitatem vestram exoramus et petimus quatenus, ne pœnæ facilitas alios ad consimile factum invitet, vos intuitu Dei et amore beati Martini in hac parte erga nos et Ecclesiam nostram taliter habeatis, ne Ecclesia nostra, quæ se vobis in bonorum spiritualium et temporalium participatione devotam exhibet, in illius pauperulæ satisfactionis diminutione sentiat se gravatam: imo vos murum pro domo Dei Israel taliter opponatis ut pœnæ formidine alii ab excessu consimili retardentur, nosque vobis ad grates uberrimas teneamur.

EPISTOLA CCXXIV.

Intra paternæ claustrum memoriæ residet devotionis regniæ magnitudine promerente, bonum materia et requeti excitata digis ut supernæ benedictionis rore perfusa sospitatis gratia vigeas, et tandem ad beatæ lucis gaudia pervenire merearis. Hoc utique desiderium ab olim in nostro pectore fervebat, eo quo potius suscepit incrementa fervoris, quo, licet immeriti sedis apostolicæ residentes, et pastoralis gerentes onera officii, pro tua et cunctorum salute tenemur amplius vigilare. Principalis ergo exhortatio mea quærit et petit instantius ut intentæ considerationis oculos habeas ad redemptorem Dominum nostrum Jesum Christum, gerens in tuis visceribus figuratum, sua beneplacita prosequi delecteris, et pensaris proinde quod hujus mundi Ogura præterit, quodque abierunt et abeunt reges et principes cæterique subjecti corruptioni; nulloque quod nascitur sub sole habente stabile firmamentum, in divini nominis amore persistas, ædificans prudenter in supernis, inferioribus veluti transitoriis et caducis sua vilitate contemptis, ut in regnum cœlestis gloriæ perenne, quæ non deficiet nec peribit, tibi constituas mansionem. Cæterum cogitantes non sine magno compassionis affectu circa delatas oppressiones et angustias terræ sanctæ, quas vidimus et propria manu palpamus, in minori officio constituti, ac desiderantes de cætero ne totaliter percat si sibi subsidio tali provideri possit, mentem meam super hoc aperire decrevimus per litteras speciales, quas per tales vobis et fratribus vestris suarum dono virtutum earum multiplices et acceptum ei duximus dirigendas. Ideoque regalem magnificentiam cum paterna fiducia rogamus et hortamur attente, quare apud eundem ad id preces tuas officialibus studiis interponas, ita quod exinde retributionis æternæ percipias incrementum. Ut autem tibi nostra plenius intentio pateat, credimus quod indubitanter sic ab ore nostro prolata quæ talia super passis omnibus ex parte nostra tua duest excellentiæ referendam. Nec mireris quod bulla nostrâ non exprimens nomen nostrum est

A appensa præsentibus, quæ ante consecrationis vel benedictionis nostræ solemnia transmittuntur. C. hi qui fuerunt in Romanorum electi pontifices consueverunt in bullatis litteris inde suæ consecrationis munus modum hujusmodi observare.

EPISTOLA CCXXV.

AD ARCHIDIACONUM SARESBERIENSEM.

ARGUMENTUM.— *Deprecatoria.*

Reverendo domino suo . . . archidiacono Saresberiensis, PETRUS SUUS B., salutem et visceribus abundare in me.

B Loquar ad dominum meum, cum sim cinis et pulvis. Namque de nativa ejus benignitate præsumens, eundem, licet ecclesiasticis occupationibus implicitum, confidentius interpello. Si enim aliquid minus circumspecte dixerò, quod liberalem domini mei frontem possit in rugam contrahere, scio tamen eum legisse illud propheticum: *Dominus mihi dedit linguam eruditam ut sciam sustentare eum qui lassus est verbo*⁶⁴.

Recolere potest reverentia vestra, benignissime Pater, quam devote et quam diu in ministerio Ecclesiæ vestræ militaverim, quam exiles fructus reportaverim ex labore. Oportet siquidem, juxta Apostolum, agricolam laborantem de fructibus suis percipere. *Quis enim unquam suis militat stipendiis*⁶⁵? aut quis non est transgressor legis, si mercenarii sui denarium usque in noctem penes se decreverit retinere. Beata es, Isaia testante, filia Sion, in retributionibus tuis, quia *pasuntur in te agni juxta ordinem suum*⁶⁶. Et Gregorio attestante, ecclesiasticis utilitatibus desudantes, ecclesiastica dignum est remuneratione gaudere. Post varias et enormes fortunæ pressuras, tandem per gratiam Jesu Christi de tempestate respirans ad portum, vestram misericordiam imploro, quatenus intuitu misericordiæ et obtentu Domini clementiores super me oculos reducat, et in assignatione primo vacantis præbendæ mihi servo vestro manum munificentiae porrigatis. Vestræ siquidem celsitudini modicum, meæ vero parvitati permagnum est quod imploro. Ex eo tamen et misericordiam Dei et gratiam Romanæ curiæ, et favorem hominum vindicatis. Ut enim verbis Apostoli utar, *quod in præsentibus est momentaneum, æternæ vitæ gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus quæ videntur, sed quæ non videntur*⁶⁷. Et Augustino testante inenarrabiliter reddit Deus quæ misericorditer conferuntur. Possem siquidem ad vos coactivas litteras domini regis Anglorum et ex parte domini papæ cogentius habere mandatum, sed erga dominum meum humiliter et modeste incedo, volens potius id obtinere per misericordiam, quam per violentiam extorquere. Sic enim gloriabitur securis erga eum

⁶⁴ Isai 50. ⁶⁵ I Cor. 9. ⁶⁶ Isai 5. ⁶⁷ II Cor. 4.

qui incidit in eam, aut exaltabitur terra erga eum a quo trahitur.

Vobis offerro et dono me totum; vestrum est siquid sum, si quid valeo, si quid possum.

EPISTOLA CCXXVI.

ADRIANI PAPÆ AD HENRICUM II REGEM ANGLIÆ.

ADRIANUS SERVUS SERVORUM Dei, charissimo in Christo filio illustri regi Anglorum HENRICO, salutem et apostolicam benedictionem.

Laudabiliter et satis fructuose, etc. *Vide in Adriano papa post ipsius, Regesta, Patrologiæ t. CLXXXVIII.*

EPISTOLA CCXXVII.

ARGUMENTUM. — *Consolatoria episcopo suo.*

Desolationi vestræ filiali devotione compatiens, quantum scivi et potui, salutaribus monitis vobis studueram suadere, ut ab hujus mundi sarcinulis excussus sicut locusta in viam mandatorum Domini curreretis; cumque alii plures ex ditationibus amicorum a consimilibus injuriis et pressuris et animi sui pacifica tranquillitate respirent, vos a tribulatione malorum et dolorum quasi abyso desperationis absorptus, ad omnem consolationem vestrum animum induratis, et rapinam bonorum vestrorum, quam alii jugum Domini suave et onus leve⁶⁶ reputant, vos iram Domini crudelem et inexorabilem æstimatis. Proinde quod aliis est odor mortis, sic et quod aliis ad gaudium, ad supplicium vobis cedit: sic nimirum eodem sole carnes indurantur et manna liquescit.

Porro Dominus Deus Sabaoth, qui aperit et nemo claudit⁶⁷; qui aperit manum suam et implet omne animal benedictione⁶⁸, qui dives est in omnibus qui invocant eum⁶⁹, qui dat omnibus affluenter et non improperat⁷⁰; ipse qui surdos facit audire et mutos loqui⁷¹, nunc mihi gratiam cœlestis eruditionis inspiret, vestrumque cor emolliat, ut sit hæc exhortatiuncula mea capax consolationis et perceptibilis disciplinæ. Quid est hoc quod in ore hominum plebescit? vos inconsolabiliter vestra et parentum vestrorum damna plangere, cum ista et illa teneamini constanter et æquanimiter sustinere. Compassio, quam ad parentes habetis non ad nummorum oblationem, sed ad morum correctionem porrigi exigebat. Erant enim divites antequam eis aliquem redditum conferretis; verum hujus tempestatis episcopi, reprobatis viris prudentibus et honestis, cor suum, et quidquid cum corde habent parentibus reprobandis insana prodigalitate infundunt, nec implent vasa vacua, sed plenis et ad summum exuberantibus mensuram confertam et coagitatam superfluenter accumulunt, pium quippe est proximo compati ne egeat, sed major est misericordia compati proximo ne pereat. Bonum est condolere malis quæ proximus patitur, sed Deo acceptius est condolere malis quæ proximus ope-

ratur. Scriptum est autem: *Inimici hominis domestici ejus*⁷², multis enim perniciose est affectio parentelæ, frequenter enim dum studet propitius esse parentibus, sibi crudelis efficitur. Christus pro amicis suis animam suam misericorditer posuit. Sollicitus amor parentum animam suam crudeliter pro amicis suis ponit; nunc anxius et totus æstuans in parentibus promovendis. Sed cum diem extremum clauserit, nulla est animæ suæ consolatio de prosperitate viventium. Imo vereor ne peccata, quæ divitiarum occasione commiserint, cedant mortuis in singultum æternumque supplicium. Unde enim parentibus suis præstitit materiam delinquendi, relevasse potuit multorum indigentias suæque animæ salubris in posterum providisse. Verum blandissima seductrix est parentum affectio; *nemo enim carnem suam odio habuit*⁷³, verba tamen hæc circumspicere exigunt intellectum, nam cum idem Apostolus alibi dicat: *Qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit et est infideli deterior*⁷⁴, a se ipso dissentire videtur. Sed sciendum quod huic amori, quo se vel suos parentes homines diligunt, natura originem modumque præscribit: facit natura ut gallina super pullos suos infirmetur, ursa et læna fetibus blande immurmuret. Lamia etiam nudat mammas suas atque catulos alat. In his et in omnibus animantibus natura quosdam dulces amoris operatur affectus. amat utique homo naturaliter se, amat et parentes suos: sicut autem utrumque hunc affectum non admittere impossibile est, sic eum non sequi maximæ virtutis est. Quia igitur hic naturalis affectus et pronior et indulgentior et tam suis quam animæ salutis expediat, oportet ut frenum rationis habeat cujus moderatione ducatur. Vult itaque Apostolus ut domesticorum amore, ratione dispensante, quærat aut eorum necessitas aut æstimatio meritum. Quid autem naturalis affectus quandoque transgrediatur fines legitimis rationis, quodque nos Dei et nostrum faciat oblivisci, experientiæ magisterio docemur assidue, dum quidam mollis et dulcis affectio carnis nostræ ad suavia et illicita suis nos blandimentis inclinat. Hos indiscretos amoris affectus, quibus homines diligunt se aut suos, Apostolus ad Timotheum scribens inordinatos insinuat dicens: *Scio quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa et erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, sine pace, criminatores, incontinentes, tumidi, et protervi, voluptatum amatores magis quam Dei*⁷⁵. Utrumque amoris motum secundum rationem et secundum effectum Christus brevi sermone distinguit: *Qui amat, inquit, animam suam perdet eam*⁷⁶. Notat amorem qui ex irrationabili affectione procedit. Item: *Qui odit animam suam in hoc mundo in vitam æternam custodit eam*⁷⁷. Odium quippe vitæ præsentis quæ per animam hic notatur sequi-

⁶⁶ Matth. 11. ⁶⁷ Apoc. 3. ⁶⁸ Psal. 144. ⁶⁹ Rom. 10. ⁷⁰ Jac. 1. ⁷¹ Marc. 7. ⁷² Matth. 10. ⁷³ Ephes. 5. ⁷⁴ I Tim. 5. ⁷⁵ II Tim. 3. ⁷⁶ Jean. 12. ⁷⁷ Ibid.

sur rationem et ideo in æternum custoditur. Quod exponens Augustinus : « Si male, inquit, amaveris, id est ex affectu non ex ratione, tu odisti; si bene, id est propter Christum et sic ex ratione, si vitam tuam oderis, tunc amasti. » Nimirum qui diligit iniquitatem, odit animam suam⁸⁰. Irregularis autem et iniquus est amor quo suavia et dulcia diligimus. Amor vero quo diligimus dura et aspera propter Christum, animæ prævius est ad salutem; proinde si ex parentum locupletatione videmus animabus nostris imminere discrimen aut scandalum famæ, pium et sanctum est eos a nimia nostri amoris affectione præcidere. Sic equidem pietatis auctor Sanctusque sanctorum sub quadam membrorum nostrorum imagine nos informat. Si oculus, inquit, tuus, aut pes tuus scandalizet te, erue et abscide eum a te⁸¹, nec ab hujus abscisionis seu odii sententia excipiuntur pater et mater, quos ex legali decreto tenebamur accuratius honorare. Quocirca longe satius est mihi amorem, qui ex affectu et non ex ratione est, patri et matri vitæque meæ subtrahere quod cujusdam odii speciem in se habet, quam me et ipsos sic diligere irrationabiliter ut sim Christo indignus et merear incendium gehennale. Quid agimus? Quid verba in ventum jacimus? lavamus laterem et aerem in vacuum verberamus! videmus namque illos, qui rerum suarum damna diu flevant :

Fletur enim lacrymis amissa pecunia veris,
videmus, inquam, quod in suis doloribus consepulti, quasi a mortuis resurrexerunt. Cumque esset in iis extinctus amor proprius et parentum, reæstuat et antiquus amor affectus in cineribus jam sopitus. Sua nimirum et parentum ducti affectione manibus et pedibus repunt iterum ad divitias et honores, et nunc eos insanis exagitat spiritus hujus mundi, spiritus vertiginis et erroris, solito ambitiosius ab hominibus quærent gloriam hujus mundi, et non gloriam quæ a Deo est; sed confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos⁸²; indicant enim quotidiani eventus quod eorum fama et memoria, quæ ventum sæcularis gloriæ captant, citius vento transit; eorum laus, quam crediderant perpetuo duraturam, sepelitur oblivione damnabili, et peccata eorum, quæ nulli fuisse revelata existimabant, in infamiæ maculam et commune opprobrium publice residimant; nunc autem apparet quod habebant oleum sed amurca infectum, habebant scientiam sed infantem, intellectum, sed præstigioso versutum, memoriam sed injuriarum, facundiam, sed in malum, et ut brevius loquar, omnia quæ sibi ascribebant ad magnificentiam et gloriam, nunc eis cedunt in opprobrium turpe et, quod gravius est! in gehennam. O doxa, doxa, o fallax gloria! o ventus urens, o aer pestilens, o aura corumpens, o inflatio aurium, o vesica intumescens

A tam plena vento quam nihilo, quomodo ludis et illudis magnatibus, quos adulatorie beatificans in errorem inducis! Aliter sentiebat Apostolus dicens: Non nosmetipsos commendantes, charissimum⁸³, et de se ipso: Si quid sum, gratia Dei sum id quod sum⁸⁴. Ipse minimum apostolorum et quasi abortivum se reputat; prælatus autem ecclesiastici honoris insufficientis et inutilis usurpator, se ipsum magnificans et extollens, assentatores adultores habet, qui proditoria laude auriculas ejus palpant, eique persuadent de se ipso credere multa et magna, quorum conscientia miseri penitus est ignara. Factum enim ore glorificant et corde condemnant, et quandoque retrorsum faciem avertentes in derisionem ipsius canis Apuli linguam seu rostrum ciconiæ vel auriculas asini manu mobili representant. Si Terentii comici recordaris, manifesto ibi poteris Thrasonis personam exprimere et generationis; licet autem sacerdos Domini debeat habere testimonium ab his qui foris sunt, gloria tamen ejus hoc esse debet, testimonium conscientiæ suæ⁸⁵. Vera quidem laus est, de qua dicitur: In Domino laudabitur anima mea⁸⁶. Et sicut beatus Petrus apostolus dicit: Conscientiæ bonæ interrogatio in Dominum⁸⁷. Campus hujus materiæ latissime patet; sed ut sermo succingatur ad compendium, illud totum curiositati mundanæ impenditur quod sibi exigebat Dei cultus et necessitas animarum. Petro et omnibus prælatis in eo dictum est: Pasce oves meas⁸⁸; non præcepit ut clauderent et pascerent in vivario pisces et in indagine feras. Lingua mea pruriens prosequi gestiebat hoc verbum, sed ne videar gravis his qui oderunt corripientem in porta, digito compescam labellum: vidi, Pater, et doleo me vidisse quando eras cor et anima principis, summus inter aulicos, deusque et dominus Pharaonis. Sane familiaritas illa diu stare non potuit, caduca est enim dilectio curialis, nec ad illam pertinet charitatem, quæ nunquam excidit⁸⁹. Putastis vestris implere largitionibus cupiditatis abyssum in his qui sequuntur munera et retributiones? Sed apud eos auri et argenti fames insatiabilior est inferno. Dona ergo, quibus exactionum fiscalium angarias cupiebatis evadere, misistis in saccum pertusum⁹⁰. Omnia etenim perdidistis:

*Sic, ut non perdat, non cessat perdere tuor,
Et revocat cupidas alea blanda manus.*

Contritus et afflictus mendicabat in suis pauperibus Christus, nec erat qui moveretur super contritione Joseph. Sed, sicut quibusdam improperat Augustinus: « Tollit fiscus quod non recepit Christus, postremo effudit in vos apud regem venenum linguæ detractoriæ malitia viperarum, pacemque vestram turbavit in occulto omni serpente crudelior invidia detractorum. » Nimirum Achitophel in universis fere curiis magnatum multos reliquit hære-

⁸⁰ Psal. 10. ⁸¹ Sap. 5, Matth. 18. ⁸² Psal. 52. ⁸³ Petr. 3. ⁸⁴ Joan. 21. ⁸⁵ I Cor. 13. ⁸⁶ Agg. 4.

⁸⁷ II Cor. 5. ⁸⁸ I Cor. 15. ⁸⁹ II Cor. 1. ⁹⁰ Psal. 33.

des; adhuc ibi sunt Jamnes et Mambre qui resistunt Moysi sanctoque Spiritui contradicunt ⁹¹. Quia igitur experimento novistis quanta sit amaritudo divitiarum et honorum hujus sæculi, quam fallax et sophistica sit gloria hujus mundi, *gustate et videte quam suavis est Dominus* ⁹² et de maximis obventionibus reddituum quos habetis, id quod quotidianis usibus superest per manus pauperum thesaurizate in cælo. Fidelis enim est Deus quia veritas est ⁹³, nec in ore ejus aut in corde inventus est dolus ⁹⁴, nihil enim vobis poterit fur subripere aut raptor auferre, seu præpotentem violentia extorquere. Tunc denique cum Apostolo plena conscientie securitate dicere et cantare poteris: *Scio cui credidi et certus sum quia potis est depositum meum servare in illum diem justus iudex* ⁹⁵.

EPISTOLA CCXXVIII.

ARGUMENTUM.—*Supplicatio pro Ecclesia Rothomagensi.*

Illata ovili afflictio in ignominiam negligentie pastoris, et subjectorum injuria retorquetur in opprobrium præsentis. Regalis ministracionis adjacet exercitio pauperes Christi refovere, et iis indilate protectionis propinare munimentum. Rex justissime, depressionis nostræ singulare remedium, nostræ naviculæ salutare subsidium, ad vos multis afflicta contumeliis nostra conelamat Ecclesia, diurnæ adversitatis passura naufragium, nisi vestra miseratio nostræ angustie præterdat remediale fulcimentum. Præsumptuosa enim malignitas de die in diem nostram exacerbabat innocentiam, et possessionibus nostris dilaceratis conventum nostrum cogit mendicare. Ad vestræ igitur protectionis auxilium confugimus, ut nobis de injuria illata satisfactionem et de rapina condignam restaurationem faciatis exhiberi. Dignum enim est ut elemosynas, vestro nobis collatas beneficio, a luporum..... circumstantium studeatis obsitare.

EPISTOLA CCXXIX.

AD DECANUM ET CAPIT. CARNOT

Viris venerabilibus domino G. decano et capitulo Carnotensi, suus P. Bles. Londoniensis archidiaconus salutem in eo sine quo non est salus.

Habebam in votis præcipuum ad Ecclesiam vestram ante diem Dominicæ ascensionis ascendere, sed a desiderabili proposito me revocarunt quidam nuntiantes tempestivum domini Cantuariensis adventum. Scribo itaque vobis ut officio scripturæ et devotione scribentis inter nos quoquo modo jactura corporalis absentie redimatur. Amor equidem Dei, qui adhærere ei nos facit, est quoddam ineffabile vinculum unionis. Teste namque Apostolo: *Qui adhæret Deo, unus spiritus est cum illo* ⁹⁶, servans cum Deo et proximo unitatem spiritus in vinculo pacis ⁹⁷. Ab Apostolo arguuntur homines se ipsos amantes. Si enim charitas est, esse solitaria dedi-

gnatur. Proinde se ultra se porrigit, nec volens aliquid singulariter possidere, bonum proprium etiam in commune deducit; quodque mirabilis est, quodam ineffabili artificio charitatis sæpe quod homo non habet in se, diligit in alio, nec solum bona quæ censentur, sed necessitates et angustias alienas compassionis beneficio suas facit. Nimirum sicut gaudenti congaudet, ita flet cum flente, et alterius scandala vel onera communi humero portans, quamvis singularitatem non diligit, tamen ut proximi afflictio relevetur, se singulariter præcipat affligi.

Duo in charitate notat apostolus Petrus, quod sit mutua et continua. *Ante omnia, inquit, mutuam in vobismetipsis continuam charitatem habentes* ⁹⁸. Mutua est, quæ a me in te et a te transit in me; hæc non verbo et lingua diligit, sed opere et veritate. Continua vero est; quæ nullis suspicionibus interruptitur, nec simulationibus adumbratur. In libro etiam experientie legimus quod lex amoris mutui in membris meis scripta est. Si una manus læditur, altera manus eidem compatiens patienti blande obsequitur. Pedi aut tibiæ dolenti non dedignatur caput aut oculus humiliter inclinari; venarumque et nervorum compagnes sic amoris unione constrinxit quædam nature benignitas, ut tota illa operatio interior etiam in nobis imitationis exemplo ad fructum socialis amicitie coalescat. Pater misericordiarum et Deus totius consolationis pater est miserorum. Proinde et si videar consolatoriis indigere, renuit tamen consolari anima mea. Nam ut verbo Job ⁹⁹ utar: *Etsi me occiderit Deus, sperabo in eum*. Rapinam bonorum meorum æquanimiter fero, nec plango suppellectilis terrene jacturam. Quid enim mihi est præter te, Deus, et a te quid volui super terram? Teste Apostolo: Divitiæ hujus sæculi sunt impedimenta salutis, quæ faciunt miseros, nec solum impedimenta sunt, sed quasi aurei compedes et catenæ, nisi quod aurum ferro est ponderosius et gravius ad ferendum. *Dominus dedit, Dominus abstulit* ¹⁰⁰: si ad data respicio, minor sum cunctis miserationibus ejus; si ablata considero, *excussus sum sicut locusta* ¹, et abjecta sarcina gravi ad currendum in via Domini expeditior sum effectus. Ille se miserum fateatur, cui conscientie vermes interius scatent, qui cum morte incunt fœdus et pactum faciunt cum inferno. Ibi vere est miseria, ibi nulla est consolatio, ibi dives guttam aquæ de digito leprosi postulat et accipere non mereatur. Væ his qui nec exemplo alienæ nec propriæ damnationis expectatione terrentur, et ut moneantur terribiliter gehennalis horrore supplicii, atque in iis compleatur quod scriptum est, *quia terribi purgabuntur* ². Sane de loco voluptatis parentes aut potius preemptores nostros ejecit Domi-

⁹¹ II Tim. 3. ⁹² Psal. 33. ⁹³ II Cor. 1. ⁹⁴ Joan. 1. ⁹⁵ II Tim. 1. ⁹⁶ I Cor. 6. ⁹⁷ Ephes. 4. ⁹⁸ I Petr. 4. ⁹⁹ Cap. 13. ¹⁰⁰ Job. 1. ¹ Psal. 108. ² Job 41

nus in vallem plorationis, ubi nemo postea natus est nisi in ejulatu et planctu, excepto solo Zoroastre, qui in sua nativitate risisse legitur, prodigioso et detestabili auspicio. Ipse enim primus artem magicam invenisse et docuisse narratur. Verum non ideo paradisi nobis abstulit Dominus, ut temporalem paradisi nobis in sæculo faceremus. Res magni discriminis est quod spiritus hominis vadens et non rediens ita vento gloriæ sonorabilis et ambulatione ducatur, ut intima sua nusquam abiciat, ut ad diripiendas hujus mundi sarcinulas currens et æstuans obliviscatur sui et judiciorum Dei, nec in Christo qui vita est, sed in morte obdormiat. Væ misero, cujus fides mortua, cujus opus mors, cujus hæreditas vermis, cujus habitatio est gebenna! O quam horrendum est incidere in manus Dei viventis ³, ante cujus tribunal omnes nos ad stare oportet, ut unusquisque recipiat prout gesserit in corpore, sive bonum sive malum ⁴. Ibi omnia erunt nuda et aperta; ibi nulla tergiversatio proderit; nulla ibi locum habebit exceptio, sed sicut distinguit Dominus inter Lazarum et divitem epulonem, qui malum hic sustinet cum Lazaro recipiet bonum ⁵; qui autem hic deducit in bonis dies suos, in momento descendet ad illud interminabile malum, ubi de voluptuoso dicitur: *Quantum exaltavit se in deliciis, tantum date illi tormenta et luctum* ⁶. Sternetur linea subter eum et operimentum ejus erit vermis. Porro bona est negotiatio, per quam transitoria subtrahuntur et conferuntur æterna, ut qui emancipatus est a servitute peccati mittatur in plenariam possessionem hæreditatis æternæ. Vere vero miseri sunt, qui titulum sacræ paupertatis abhorrent, et ut sibi damnabiles accumulent divitias quasi sub jactu aleæ animas suas ponunt. O quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Deus ⁷, dum circa servos tuos adversa et prospera salubri moderatione dispensas, nunc tanquam sapiens medicus utens cauterio, nunc fomentis! testimonio Salomonis medicinam dabit Deus hominibus et stulti despiciunt eam ⁸; flagellum Domini medicina est, hæc hominis insolentiam reprimat, vitium curat; per hanc innotescit hominis virtus et in fructum gloriæ convalescit. Utiliter ergo adversitate corripitur qui prosperitate corrumpitur. Verbum Prophetæ est: *Increpationes Domini sustinebo, quia peccavi* ⁹: hoc speculum quasi mare est spatiosum, ubi tanquam diluvio inundante surgunt elationes maris, sæviunt turbines procellosi, circumfluunt torrentes iracundiæ, ebulliunt abyssi cupiditatis et avaritiæ: colliduntur invicem tumores superbiæ, luxuriæ impetus, et voracitas gulæ. Laborantibus in hujus naufragio tempestatis patienter paupertatis portus est et porta vitæ; nimirum quia si voluerimus strenue luctari seu natare, vel viatores expediti fieri, vestil-

menta projiciamus, etiam si non sint onerosa. Sanctum Joseph adultera tenebat chlamydis apprehensa lacinia; sed relicto pallio manibus adulteræ liberatus evasit ¹⁰. Diu vos tenuit adulterina cupiditas: beati qui relinquunt chlamydem, magnæque et modicæ suppellectilis Christi proferunt nuditatem. Nunquam a divitiis et deliciis hujus mundi venit ad delicias cæli; nullusque sanctorum appetit florere in mundo et in æternum regnare cum Christo. Qui divitias habent, habeant, quæso, ut Abraham ex justis causis ad usus licitos, ad hospitalitatis gratiam, non ad thesaurizandum, sed ad distribuendum pauperibus: sustentatio enim pauperum substantia est et redemptio locupletum. Denique paupertas potius ex humilitate animi, quam ex censu tenui æstimatur. Et notandum quod dives sui sollicitus est; Deus autem pauperis juxta illud: *Ego autem mendicus sum et pauper: Dominus sollicitus est mei* ¹¹; *Parcet Pater Deus inopi et pauperi et animas pauperum salvas faciet* ¹²; dicit autem divitibus: *Væ vobis, divites, qui habetis hic consolationem vestram* ¹³! Sane titulus paupertatis, etsi despicibilis sit apud homines, amabilis tamen et honorabilis est apud Deum. Regnum cælorum pauperum est, non solum ad habendum sibi, sed ad communicandum aliis ut eos recipiant in æterna tabernacula: jam cælestis vitæ primitias prægustantes potantur, non de torrente sed rivulo quodam voluptatis internæ. Sciunt autem quod quidquid in sæculo affluit defluit; ideo ejus affluentiam dedignantur. Cum istis et de istis dicit Apostolus: *Tanquam tristes semper autem gaudentes, tanquam nihil habentes et omnia possidentes; sicut egentes multum autem locupletantes, sicut morientes et ecce vivimus* ¹⁴. Cæteri quidam, abundantes divitiis et vitiis, imitatores sunt Naaman divitis sed leprosi, nonne divites illi merito leprosi censentur, qui sunt diversitate et multitudine criminum, velut quadam lepræ varietate respersi? Isti passionum suggestionem putant esse melius sustentare pauperes de exuberantia hujus mundi quam in paupertate Christi sequi: præferebat Naaman Damasci fluvios Abbana et Pharpar Jordani ¹⁵, qui interpretatur *humilitas* vel *descensus*, et qui lepræ spiritualis curationem suavius et efficacius operatur. Porro non solis pauperibus beneficiorum humilitas exhibenda est, licet enim scriptum sit: *Dispersit, dedit pauperibus* ¹⁶, tamen usu et experientia docente cognovimus aliquos divites naturæ subsidiis indigere, juxta illud: *Divites eguerunt et esurierunt* ¹⁷, et item: « Qui multa possident, multis egent. » Sic etiam justos et injustos sagena charitatis includit; nam quamvis legimus: *Desudet eleemosyna in manum tuam, donec invenias justum cui des*; et item: *Da misericordiam et ne suspicias peccatorem* ¹⁸, tamen et

³ Hebr. 40. ⁴ II Cor. 5. ⁵ Luc. 16. ⁶ Apoc. 18. ⁷ Psal. 30. ⁸ Eccli. 58. ⁹ Mich. 7. ¹⁰ Gen. 39. ¹¹ Psal. 39. ¹² Psal. 71. ¹³ Luc. 6. ¹⁴ II Cor. 6. ¹⁵ IV Reg. 5. ¹⁶ Psal. 111. ¹⁷ Psal. 35. ¹⁸ Eccli. 12.

Injustis et peccatoribus affectum pietatis, si egeant, exhibere debemus: unde Augustinus: «Sunt qui aestimant elemosynas justis tantummodo conferendas, peccatoribus autem nihil. Sed debemus in malis eorum iniquitatem persequi, et in iisdem communi subvenire conditioni.» Item Joannes Chrysostomus: Quiescamus ab hac absurda curiositate diabolica et peremptoria. Si quis enim in clero electum se dicit, si vero pro nutrimento postulat, in his ne examines. Si Abraham scrutator fuisset adventantium, nunquam fortassis angelos in suo hospicio recepisset. Sed qui recipiebat omnes recepit et angelos, teste beato Ambrosio. Ordo charitatis est ut prius parentibus socisque et fratribus, si boni sunt sive a suis divitiis exciderunt, sive carnales sive spirituales sint, benignæ compassionis affectio impendatur. Beneficia hujus distinguit et dicit voluntas, non necessitas, consilium non præceptum, nemo enim in necessitatibus liberalis existit. Unde Apostolus ad Corinthios scribit in hæc verba: *Non quasi imperans dico, sed per aliorum sollicitudinem et etiam nostræ charitatis ingenium bonum probans: scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis, et consilium in hoc do: hoc enim vobis utile est*¹⁹. Ecce enim non imperat sed approbat; dat consilium, non præceptum; utile dicit, non necessarium; hæc autem utilitas ex voluntate pensatur. Unde idem Apostolus ad Corinthios, *Si voluntas prompta est, accepta est Domino*²⁰, quærit enim non satum sed fructum, non quæstum sed pietatem. Ut vero prophetæ verbo utar: *Ego vir videns paupertatem meam*²¹, misericordiam Domini in silentio exspectabo, quia silentium justitiæ custos est, eritque in silentio et spe consolatio mea. *Quare ergo tristis es, anima mea, et quare conturbas me*²², quare cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum? *Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi*²³? nunquid abbreviata est manus Domini, ut te salvare non possit et collocare in tuto atque in pulchritudine pacis? Et tu, Domine, forma pulchritudinis ac signaculum sanctitatis. Signa tuo amore cor meum, Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum. Tu etiam, o bone Jesu, o benigne, o amabilis, o suavis, o dulcis amor! o Deus, o charitas! Deus, pro me Carnotensi decano respondere digneris ad meritum, qui mihi nec volenti nec petenti sui medietatem redditus gratis obtulit, atque ad misericordiam quosdam alios assistentes exemplo suæ liberalitatis induxit. De promisso ejus non minus teneor quam de dono, et licet certum et fixum habeam, nec ab eo vel ab alio in hac persecutione recipiendi propositum, suum tamen confiteor esse si quid sum, si quid habeo, vel habere potero in futuram. Virgo virginum omnibus, qui ei

A devote serviunt et eam humiliter venerantur, formam diligendi Deum ac proximum in suæ charitatis ordinatione præscribit. Rex enim qui eam introduxit in cellam vinariam²⁴, ipsam poculo amatorio inebrians suam in illa ordinatione studuit charitatem. O pulcherrima mulierum, quæ vulnerata charitate quandoque dicebas: *Filiæ Jerusalem, dicite dilecto quod amore languet*²⁵? nunquid adhuc langues: nunquid charitas languor est? certe potius deberet medicina censi. Charitas enim operit multitudinem peccatorum quæ manifeste liquet in eo de quo Veritas dicit: *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum*²⁶; peccatum enim animæ morbus est et charitas medicina. Charitas tamen quandoque languor est, dum anima anxio æstuat et suspirat affectu, dum desideratur et differtur amplius. Proinde aliter habetur amor in desiderio utendi et aliter in usu desiderii: ille desiderat et nondum utitur, iste utitur desiderato nec tamen desiderium minorat. Sicut scriptum est, *Qui enim edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt me adhuc sitient*²⁷: habet utendi desiderium viator: habet usum desiderii comprehensor. Illud est viæ, istud est patriæ: illud laborem Liæ et Marthæ; istud fruitionem atque quietem Rachel exprimit et Mariæ. Sed quid tibi, o dilecta, ad filias Jerusalem, id est angelicas potestates, ut de languore tuo aliquid ei nuntient, qui te vocat unicam suam columbam, suam sororem et sponsam²⁸? Nonne ipse est cujus læva sub capite tuo, cujus dextra amplexatur te²⁹? Quis poterit ei de te familiaris loqui quam tu ipsa, quæ es mater illius et quæ speciali prærogativa dicere potes: *Ego dilecto meo et dilectus meus mihi*³⁰, quæ favore privilegiato petis et impetras, ut osculetur te osculo oris sui³¹. Quid est, o beata, ut conquerendo vel congratulando dicis, tulisse pallium tuum custodes civitatis? Quid est hoc pallium, nisi hoc corpus tuum, quod tres in Christo naturas, scilicet divinitatem, carnem et animam, palliabat? Hoc est illud aromaticum, de quo Spiritus sanctus ex tribus speciebus, id est tribus prædictis naturis, illud thumiam confecit. Quod Christus assistens pontifex Deo Patri sacrificium obtulit vespertinum³². Custodes civitatis, id est angeli, hoc pallium, id est tuum corpus, conditum virtutum omni balsamo, tulerunt in cœlum. Sane qualitercunque pallium tuum tulerunt, scimus quia tuam camisiam non tulerunt reliquisse eam nobis quasi arrham, et pignus charitatis illius, quam habebat in passione sua. Christus ad nos et tu ad Christum, dolenti condolens et commoriens morienti. Credent aliqui quod secundum Salvatoris charitatem erat in eo charitas ordinata. Transfigebantur manus et pedes filii tui clavis ferreis; transfigebatur etiam anima tua, quod acerbius est, quando latus ipsius jam mortui lancea perfora-

¹⁹ II Cor. 8. ²⁰ Ibid. ²¹ Thren. 3. ²² Psal. 41. ²³ Jer. 3. ²⁴ Cant. 2. ²⁵ Cant. 2. ²⁶ Luc. 7. ²⁷ Eccli. 24. ²⁸ Cant. 3. ²⁹ Cant. 2. ³⁰ Cant. 8. ³¹ Cant. 1. ³² Psal. 140.

bat ²², nihil sentiebat ille, sed tuam ipsius animam A gladius pertransibat ²³. O vere anima tua erat ipsius, non eo duntaxat modo quo filius tuus dicit: Omnes animæ meæ sunt, et in Job ²⁴, Omnem flatum, id est omnem animam, ego feci, sed tuam ipsius animam, sanctus Simeon dicit: « Quia in omni sanctificatione et gloria illam cunctis prætulit creaturis. » Redeamus igitur ad camisiam virginis, sub cuius protectione in omni necessitate confugimus, o vestis deifica!

EPISTOLA CCXXX.

Domino suo se totum.

Viva voce vos et adhuc supplicatione litteraria exhortor, ut qui pontificalem suscepistis honorem, honoris onera diligenter æstimare velitis. Animæ, pro quibus Filius Dei morti se obtulit, sollicitudini vestræ commissæ sunt; vestrum, quæso, pensate periculum. Teste namque Gregorio: Ars artium est regimen animarum, nec minus attendatis officii vestri fructum; princeps enim apostolorum et testis passionum Christi sic ad coepiscopos suos scribit: « Quando apparuerit, inquit, Princeps pastorum, accipietis immarcescibilem æternæ gloriæ coronam. Gravissimum, quidem animæ discrimen est, quod quis præsit et non prosit, quod cathedram doctoris ascendat, subjectosque non doceat. Cum steteritis ante tribunal summi iudicis reddituri rationem villicationis vestræ, dulcius et gloriosius vobis erit verbo ædificationis convertisse aliquot animas a suis iniquitatibus ad salutem, quam omnes divitias et triumphos Alexandri Magni et Julii Cæsaris habuisse. » Doctrina Hieronymi ad lectionis instantiam vos exhortans: « Vita, inquit, hominis sine lectione sacra vivi est hominis sepultura. » Paulus ad Timotheum discipulum suum dicit: *Testificor te coram Deo et Christo Jesu per adventum et regnum ejus, prædica verbum, insta opportune, inopportune: opus fac evangelistæ, ministerium tuum imple* ²⁵. Idem etiam Apostolus de se scribens: *Væ, inquit, mihi si non evangelizavero! Si autem egero diligenter, mercedem salutis accipiam* ²⁶. Verbum beati Gregorii est: Pastor prædicationis nescius, præco est mutus. « Exactissime petit Dominus panem vitæ, id est verbum Dei simplicibus sollicitudine indefessa distribui. Proinde lamentans propheta conqueritur dicens: *Parvuli petierunt panem et non erat qui frangeret iis* ²⁷. Sane nulla ignorantia potest super hoc excusare prælatum, maxime si exercitatos habeat sensus. Hi enim qui sunt obtusioris ingenii lubricæque memoriæ et linguæ impeditioris eorum graviore se condemnationi injecerunt, quia cum insufficientes essent, in suam et suorum perniciem onus importabile suis humeris imponere præsumserunt ²⁸. Verum nullus excusationis color potest vos

ab hoc periculo relevare; Deus enim contulit vobis ingenium perspicax et subtile, capacem et tenacem memoriam, linguam expeditam, et indagacem cœlestium rationem. Facite ergo ut cum Apostolo dicatis: *Gratia Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non erit* ²⁹. Evacuabitur enim gratia cœlestis in vobis, nisi talentum divinæ gratiæ cum usurariis accessionibus ad Dominum reportetis. Nimirum lamentabiliter conqueritur Dominus per prophetam: *Non feneravi, inquit, nec feneravit mihi quisquam et omnes maledicunt mihi* ³⁰. Maledictionem reputat Dominus prælati silentium, qui pecuniam Dominicam dare debuerat in causam crediti et spirituales exercere usuras. Ipse enim talentum Domini terræ infodit vel abscondit in sudario ³¹, lumenque quod omnibus lucere debuerat, sub modio claudit ³². Deus est liberalis, Deus nunc in paucis vos probat, ut probatum super multa constituat de his qui sapientiam et eloquentiam habent, eamque non impendant ædificationi proximi, sed ad degeneres usus mundi ipsam adulterari permittunt, Dominus per prophetam graviter quebatur et dicit ³³: *Dedi iis aurum meum et argentum meum; ipsi autem de auro et argento meo operati sunt Baal. Per aurum et argentum sapientiam et eloquentiam insinuat; per Baal vero mundi hujus spurcitiam notat. Philisthæi olim versute procuraverant ne in toto Israel inveniretur ferrarius faber, qui faceret arma vel acueret* ³⁴. Hæc autem parabola prælatis præsentis temporis satis congruit, quia inter omnes collegas vestros vix hodie aliquis invenitur qui non sit præco mutus, et si dicere liceat, canis mutus et latrare non valens ³⁵. Quia ergo dies mali sunt, redimatis tempus ³⁶, aut pro amore Dei et salute vestra populi que vobis commissi qualibet die saltem horulam unam lectioni sacræ Scripturæ indulgere velitis, sancto Spiritui committite ausus vestros, dabiturque vobis manifestatio spiritus ad utilitatem. Nunquam vobis deficiet quod per vos alii proficiet, sicut Salomon ³⁷ asserit se fecisse: Sine fictione discite et sine invidia communicate. Donum enim Dei ex largitione magis exuberat et omnis scientia ex impendio crescit. Erit de die in diem memoria vestra capacior et lingua eruditior; libenter enim requiescet Spiritus sanctus super sapientiæ amatorem seque desiderii ejus gratanter aspirat ³⁸. Nam Sapientia Dei in libro sui nominis dicit de se: *Fili, concupisce sapientiam, et eam Dominus tibi dabit. Opportunissima hujus rei vobis offertur occasio; varia scripta potestis habere, quæ de magnis voluminibus excerptis antiquitas, et quasi de latissimis pratis flores ad mellificandum colligens, ut singula quando vellet haberet ad manum, in aliquo sermone aliove brevi tractatu, diligenti studio et*

²² Joan. 19. ²³ Luc. 1. ²⁴ Cap. 34. ²⁵ II Tim. 4. ²⁶ I Cor. 9. ²⁷ Thren. 4. ²⁸ Matth. 23. ²⁹ I Cor. 15. ³⁰ Jer. 15. ³¹ Luc. 19. ³² Marc. 4. ³³ Ose. 2. ³⁴ I Reg. 13. ³⁵ Isa. 56. ³⁶ Ephes. 5. ³⁷ Sap. 7. ³⁸ Eccli. 1.

utili labore compegit. Cæterum, scitis scribere A quod maxime cooperari potest, ut nunc hanc auctoritatem nunc illam post vel ante ponatis, et secundum quod vulgariter aut Latine loquendum est singula verba loco suo diligentius et secretius ordinetis. Hlud pro certo noveritis quod licet initia vobis difficilia videantur, brevis tamen usus omnia lævigabit, et legetis in libro experientię quanta messis ubertas de studii vestri labore proveniat, cum de animarum acquisitione justitię manipulos offeretis. Absit, quæso, a vobis illud pigri pastoris opprobrium! *Noluit intelligere ut bene ageret* ⁹⁰, et ignorans ignorabitur et qui noluit lucere aliis in exteriores tenebras detrudetur. Ego autem melius absens fortasse quam præsens totum honori et utilitati vestrę gratanter impendam, si quid sum, si quid scio, si quid valeo, si quid habeo, si quid possum!

EPISTOLA CCXXXI.

Cardinalibus episcopis apostolicę sedis, P. peccator monachus, salutem in Domino.

Sicut verba præsentibus indicia sensuum, sic inter absentes litterę sunt instrumenta verborum. Bellatorię artis industria, sicut in bello discitur, ut in pace postmodum doceatur, sic aliquando dum docetur in otio, cautius exercetur in bello. In conflictu sedis apostolicę, in quo vos adhuc unanimiter desudatis, concertator et ipse pugnari. Sed cum ex militari cingulo sim solutus, et in municipii pace compositus, libet jam docere quod didici. Itaque inter omnes vitiorum circumfremantium acies, inter densissimas jaculorum ingruentium more grandinum tempestates, adversus avaritiã vobis est attentius vigilandum, ejusque sagittis fidel opponendus est clypeus. Quæ nimirum ad hoc præcipitanter anhelat ut lethale miseris vulnus infligat, præcipue cum obtutum frontis non cordis exstinguat. Unde vir sapiens ait: *Encania et dona excæcant oculos judicum et quasi mutus in ore avertit correptiones eorum* ⁹¹. Armata enim muneribus adventantes et per eos expugnat ac cæcat corda quæ suggerendi locum apud aures obtinent principalem. De quibus per Isaiam ⁹² Dominus conqueritur dicens: *Principes tui infideles, socii furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones*. Dicat aliquis: Ego quidem nihil quæro; sed si quid gratis offertur, accipere non recuso. Ecce hic non notantur hi qui munera quærunt, sed qui tantummodo diligunt ⁹³. Qui etiam socii furum non immerito dicuntur, quia dum furtiva dona suscipiunt, etiam a comministris et sodalibus deprehendi velut in furti crimine perhorrescunt. Et notandum quod dicitur: *Sequuntur retributiones*. Quia, quamvis munificis suis auxilium quod postulant impendunt, reatus tamen maculas non evadunt. Quia dum, beneficii sui talionem re-

cipiunt, fructum æternę mercedis amittunt. De quibus et paulo post dicit: *Hec, consolabor super hostibus meis et vindicabor super inimicis meis* ⁹⁴. Filii plane Samuelis nullum aliud crimen habuisse noscuntur, nisi quia munera dilexerunt. Et quia paternę munditię non sequebantur exemplum, irrecoverabiliter amiserunt plebis Israelitię principatum. Et notandum quia cum de illis Scriptura dicit: *Declinaverunt post avaritiã, acceperunt munera*; protinus intulit: *Perverterunt judicium* ⁹⁵. Vicinum quippe est atque contiguum, ut post munus acceptum pervertatur etiam corrupto censore judicium. O quam mundam Samuel frontem habebat a muneribus cum dicebat: *Conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad diem hanc. Ecce præsto sum: loquimini de me coram Domino et coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim aut asinum; si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi, et contemnã illud hodie restituamque vobis* ⁹⁶. Unde et in lege præcipitur: *Ne accipias munera, quæ excæcant etiam prudentes et subvertunt verba justorum* ⁹⁷. Et in Deuteronomio ⁹⁸ non dissimile: *Non accipies, inquit, personam nec munera, quia munera excæcant oculos sapientium et mutant verba justorum*. Quam aversus a suscipiendis muneribus erat Abraham cum regi Sodomorum Melchisedech obsistebat dicens: *Levo manum meam ad Dominum meum excelsum, possessorem cœli et terrę, quod a filo subtemeris usque ad corrigiam caligę non accipiam ex omnibus quę tua sunt* ⁹⁹. Quam mundus a susceptis muneribus Moyses erat, qui scientem omnia Dominum in testimonium deducebat: *Tu, inquit, scis quod non arellum quidem unquam acceperim ab iis, nec affixerim quempiam eorum* ¹⁰⁰. Nam ubi muneribus inhia-tur, consequens est ut, sicut judex hunc accepta mercede justificat, sic illum qui nil dedit affligat. Unde per Isaiam dicitur: *Væ qui justificatis impium pro muneribus et justitiã justı aufertis ab eo* ¹⁰¹. Quibus illico vindictã quæ illis debetur intentat, cum subdit: *Propter hæc, sicut devorat stipulam lingua ignis et flammę calor exurit, sic radix eorum quasi favilla erit, et germen eorum ut pulvis ascendet* ¹⁰². De quibus idem propheta alibi conqueritur dicens: *Omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiã suam a summo usque ad novissimum* ¹⁰³. Avaritiã plane Dei omnipotentis adversum se iracundiam provocat et cor quod possidet variis semper cogitationibus vexat. Unde est quod de avaro conqueritur propheta dicens: *Propter iniquitatem avaritię ejus, iratus sum et percussi eum, et abscondi et indignatus sum; et abiit vagus in via cordis sui* ¹⁰⁴. Nulla sane putredo vulneris in Dei naribus intolerabilius feiet quam sterco avaritię. Et cupidus quisque dum sordentis pecunię quæstus accumulat,

⁹⁰ Psal. 35. ⁹¹ Eceli. 20. ⁹² Cap. 1. ⁹³ Isa. 1. ⁹⁴ Ibid. ⁹⁵ I Reg. 8. ⁹⁶ I Reg. 12. ⁹⁷ Exod. 23. ⁹⁸ Cap. 16. ⁹⁹ Gen. 14. ¹⁰⁰ Num. 16. ¹⁰¹ Isa. 5. ¹⁰² Ibid. ¹⁰³ Isa. 56. ¹⁰⁴ Isa. 57.

vertet cathedram in latrinam, quasi molem stercoreis coacervat. Hinc est quod per Ezechielem dicitur: *Argentum eorum foras ejicietur et aurum eorum in sterquilinum erit. Argentum eorum et aurum non valebit liberare eos in die furoris Domini*⁶⁸; et alibi scriptum est: *Væ illi qui multiplicat non sua, usque quo et aggravat contra se densum lutum*⁶⁹. Avaro sane contra se densum lutum ægravare est terrena lucri cum peccati pondere cumulare. Habacuc etiam propheta: *Væ, inquit, qui congregat avaritiam malam domui suæ, ut sit in excelso nidus ejus, et liberari se putat in die mali*⁷⁰. Porro sicut ignem ligna non satiant, sic æstum avaritiæ pecunia cumulata non sedat. Sed sicut flamma fomentis extollitur, ita nihilominus avaritia, dum lucria cumulantur, augeatur. *Avarus, inquit, non replebitur pecunia, et qui amat divitias fructus non capiet ex iis*⁷¹. Fructus ex illis quippe caperet, si eas bene spargere non amando vovisset; quia vero retinendo diligit, hic utique sine fructu derelinquit. Ubi et sequitur: *Ubi sunt multæ opes, multi sunt qui comedunt eas: et quid prodest possessori nisi quod cernit divitias oculis suis*⁷²? de quibus idem Salomon ait: *Divitiæ conservatæ in malum domini sui pereunt et in afflictione pessima generabit filium qui in summa egestate erit*⁷³. Et ut ostendat quam infideles sunt divitiæ possidenti, mox subjicit: *Sicut egressus est nudus de utero suæ matris, sic revertetur et nihil auferet se cum de labore suo*⁷⁴.

EPISTOLA CCXXXII.

ARGUMENTUM. — *Exhortatio ad eos qui nec accipiunt nec prædicant crucem.*

Dicite, pusillanimes, dicite pavidus et imbecilles; quid timetis mortem momentaneam, quæ viam vitæ aperit et ostiaria facta est in regnum filiorum Dei? *Quid timetis, modicæ fidei*⁷⁵? timenda esset potius mors æterna, cum qua sædus et pactum, sicut video, pepigistis; ut illud vobis merito conveniat quod dicitur per prophetam: *Percussimus sædus cum morte et cum inferno fecimus pactum*⁷⁶. Procul dubio morituri estis, mortemque temporalem evadere non potestis; scriptum est autem: *Mementote quia mors non tardat*⁷⁷; omnis siquidem creatura vanitati subjecta est; omnesque sumus debitores nature: omnes ei vectigal mortis tenemur exsolvere.

Quis autem de die præsentis securus est? quis scit si eum mors ignominiosa, mors turpis, mors subitanea improvidum rapiat, et non sit qui eripiat? Cum dulcior et jucundior est homini vita sna, tunc separat amara mors: *Cum dixerint, inquit, pax et securitas, tunc repentinus superveniet interitus et dolor, sicut in utero habentes et non effugient*⁷⁸. Nam, teste Job⁷⁹: *Qui deducunt in bonis dies suos in*

A momento *ad inferna descendunt*; meta præfixa est omni carni et ad eam, volumus nolumus, trahuntur universi. Dies mei, dicit Job⁷⁷, transeunt, et per viam, qua ingredior, non revertar. *Non revertetur oculus hominis ut videat bona*⁷⁸. *Spiritus pertransibit in illo, et non subsistat et non cognoscat amplius locum suum*⁷⁹. Mors æquo pulsat pede tabernas pauperum⁸⁰, et solia regum; nam, sicut Ecclesiasticus dicit: *Rex hodie est et cras morietur. Cum autem morietur homo, hæreditabit serpentes, bestias et vermes*⁸¹. Sancta ergo et salubris est cogitatio novissima sua semper habere præ oculis cordis; morte quasi quodam beneficio uti et inevitabiles necessitates illius convertere in virtutem. Consilium est vitam suam in eo abscondere qui potens est depositum munus servare in illum diem. Ipse est enim fidelis custos et sapiens, defensor potens, retributor admiens; securus in eum facta cogitatio tuum et sollicitudinem tuam, cujus non potest sapientia falli, nec vinci potentia, nec benevolentia fatigari. In libro vitæ jam scripti sunt qui se ad hanc peregrinationem pro Christi nomine accinxerunt. Nam, testimonio Malachiæ⁸²: *Audivit Dominus et attendit, et scriptus est liber monumenti coram Domino timentibus Deum et cogitantibus nomen ejus. Eos autem scriptos et proscriptos in libro mortis existimo, qui lentescunt in omnia sancti propositi, et habentes manna cœlestis contemptui præeligunt remanere et sedere ad ollas carnium, convertentes in otium negotium Domini et mensuram. Gemon in moderantiam voluptatum*⁸³. Sane non tepide sed ferventer et cum omni cordis exultatione illuc ire debuerant, ubi de lapidibus vivis fundatur mons Sion in exultatione universæ terræ⁸⁴. Hi ergo, qui sic detrectant jugum Domini et seminant scandalum crucis, fortassis existimant flagellum Domini removendo evadere, in quorum persona loquens Isaias: *Flagellum, inquit, inundans cum transierit, non veniet super nos; mendacio protecti sunt*⁸⁵. Nunquid credunt civitates in quibus habitant a divina indignatione immunes, cum Dominum videant in sanctam civitatem et in terram quam sua præsentia consecravit ita terribiliter desævire? quomodo parcat peregrinis civitatibus qui propriæ non pepercit? a sanctuario suo incepit Dominus, et nisi aversus fuerit furor ejus, calicem iræ suæ propinabit his qui longe sunt; eosque, qui desidiam sibi refugium constituunt, eodem aut graviore turbine tempestatis involvet. De calice indignationis ipsius in Jeremia⁸⁶ sic legitur: *Hæc dicit Dominus: Bibentes bibetis, quia ecce in civitate in qua invocatum est nomen meum, ego incipiam eos affigere; vos autem qui innocentes immunes eritis. Scitote quia immunes non eritis. Cum Dominus olim patribus offenderetur antiquis, hi qui gladios studebant*

⁶⁸ Ezech. 7. ⁶⁹ Hab. 2. ⁷⁰ Ibid. ⁷¹ Eccle. 5. ⁷² Ibid. ⁷³ Ibid. ⁷⁴ Ibid. ⁷⁵ Matth. 8. ⁷⁶ Isa. 28. ⁷⁷ Eccle. 14. ⁷⁸ I Thess. 5. ⁷⁹ Cap. 21. ⁸⁰ Cap. 16. ⁸¹ Job. 7. ⁸² Psal. 102. ⁸³ Hor. Od. 3. ⁸⁴ Eccle. 12. ⁸⁵ Cap. 3. ⁸⁶ Exod. 16. ⁸⁷ Psal. 47. ⁸⁸ Isa. 28. ⁸⁹ Cap. 25.

evadere, frequenter fame periclitabantur aut peste. **A** *opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple* ⁹⁸. Unde et Jeremias : *Melius, inquit, erat occisis gladio quam interfectis fame* ⁹⁷. Jam vero qui fidem Christi confessi sunt non solum gladium, quæso, aut pestem timeant, sed infernum. Cogitent infideles horrendum diem judicii, terribile tribunal, iratum judicem, ardentem fluvium, vermes qui non moriuntur flammis inextinguibiles ⁹⁸, fetorem mortificantem, dentium stridorem, umbram mortis et dolorem cui non poterit cogitari similis aut æqualis; hæc omnia sibi thesaurizant qui excitant scandalum crucis ædificantes excelsa Tophet ⁹⁹, nec attendentes quod Christus purgationem peccatorum faciens ministerium crucis pœnitentiæ nobis constituit ad salutem. Cur, quæso, sic abhorrent, sic ventur infelices accipere Christi crucem? Nisi latrones essent, crucem non timerent. Vis videre latrones? Christus de Ecclesia loquens : *Vos, inquit, fecistis eam speluncam latronum* ⁹⁸, sed hodie facta est fovea hericii et spelunca hyænx; sed respondes et dicis : Quid facerem inter milites clericus inermis, inter armatos, inter bellicosos imbellis? Miles Christi es, nec te debes reputare inermem, cum audias Apostolum scribentem Corinthiis et dicentem : *Arma, inquit, militiæ nostræ non carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitio- num, destruentes omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, captivantes omnem intellectum in obsequium Christi* ⁹¹. Nota utique eris inter milites otiosus nisi otium et alligatum in ore tuo **C** verbum Dei. Audi quid Apostolus ad Timotheum scribat : *Ab infantia Scripturas sacras nosti quæ possunt instruere ad salutem* ⁹². Omnis enim Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum in justitia. Docet experientiæ liber quod tubæ æneæ et cymbala necessaria sunt in bellis. Non solum enim corda hominum sed etiam equorum ad pugnam animant ad conflictum. Clangore tubarum subversa est Jericho ⁹³; quantum, obsecro, potest viva vox ubi tantum potest *æsonans* et *cymbalum tinniens* ⁹⁴? Verbum Hieronymi est : *Nescio quid latentis energię viva vox habet. Si sonus tubæ manus remissas et genua dissoluta erigit in statum audaciæ et virtutis, quid faciet sermo Domini vivus et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad divisionem animæ et spiritus* ⁹⁵. Nihil est quod militibus Christi fortius ad virtutis exercitium et laborum solatium cedat, quam si exhortationem assidue tuba intonet salutaris. Tuba hæc in die tremenda, in momento, in novissima tuba auditores suos liberabit *ab auditione mala* ⁹⁶ et *a verbo aspero* ⁹⁷. Hanc tubam discipulo suo Apostolus committebat, cum diceret : *Prædica verbum : insta opportune, inopportune, argue, obsecra, increpa et in omni patientia et doctrina*

opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple ⁹⁸. Speculatorem dedit te Dominus domus Israel, audi ergo quid de te et consimilibus per Ezechielem ⁹⁹ Dominus comminetur : *Si speculator viderit gladium venientem et non insonuerit buccina, veneritque gladius et tulerit animam unam de populo, sanguinem ejus de manu speculatoris requiram. Nobis Dominus sacramentum reconciliationis et fiduciam salutis in cruce constituit; tum vero, venerabilis Pater, vide, si tuæ famæ consulas, dum crucem nec accipis nec prædicas, et injurias Christi turpi silentio et periculoso neglectu dissimulas. Si nunc inter molestias et labores saluberrimæ peregrinationis evadis, scias quod Dei judicium non evadis. Si non credis mihi, crede Apostolo ad Hebræos scribenti : **B** *Quomodo, inquit, nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem* ¹⁰⁰. Noveris, amantissime Pater, quod idem vocavit, elegit te Dominus in sacerdotem sibi, ut sis in populo ejus doctor et ductor, exemplum pœnitentiæ, forma sanctitatis ad dandam scientiam salutis plebi ejus, sollicitus facere populum acceptabilem Domino, sectatorem bonorum operum, viam Christi diligere et parare Domino plebem perfectam; sapientiam dedit tibi Deus, ut eam in usus publicæ utilitatis expendas, et in intellectibus manuum tuarum deducens alios dicas : *Sine fictione didici et sine invidia communicavi* ¹. Gratiam quam contulit tibi Deus tibi ipsi obesse non dubites, si per eam aliis prodesse non studes. Dicis autem : Sufficit mihi illis prodesse quibus voluerit Dominus me præesse. Nunquid ita alligatum aut potius decuratum est verbum Domini, ut ad unius parochiæ limites angustetur? Debitor erat Apostolus sapientibus et insipientibus, Græcis et barbaris ². Cumque olim in Judæa tantum casset Deus, venire tandem voluit ad cognitionem sui nominis omnes gentes. Ideo dilatatur Abrahæ nomen : ideo egreditur de terra et cognatione sua, ut in gentibus crescat. Ille etiam qui non erat missus nisi ad oves quæ perierant domus Israel ³, omnes gentes in invocatione sanctæ Trinitatis præcipit baptizari ⁴. Ipsius testimonio, *messis quidem multa, operarii vero pauci* ⁵; si de hac paucitate te subtrahis, negligentia aut infidelitatis argui potes, quia quantum in te est, proventum Dominicæ messis imminuis; constituerunt te custodem in vinea. Tua ergo interest ut vinea Domini Sabaoth latius extendat palmites suos, ut oleastris inseratur oliva et labrusce in vineam propagetur. Tua interest ut qui ignorant et errant, tuis salutaribus monitis exeant ab errore, et qui ad cœlestes nuptias venire contemnunt, tuo ministerio compellantur intrare. Sed dicis : Qui infideles occidit, homicida est. Nolo homicidii crimen incurrere viros; nam sanguineum abominabitur Dominus : unde et David a*

⁹⁷ Thren. 4. ⁹⁸ Isa. 66. ⁹⁹ Jer. 7. ⁹⁰ Marc. 11. ⁹¹ I Cor. 10. ⁹² II Tim. 3. ⁹³ Jud. 7. ⁹⁴ I Cor. 13. ⁹⁵ Hebr. 4. ⁹⁶ Psal. 111. ⁹⁷ Psal. 90. ⁹⁸ II Tim. 4. ⁹⁹ Cap. 53. ¹⁰⁰ Hebr. 2. ¹ Sap. 7. ² Rom. 1. ³ Matth. 15. ⁴ Matth. 28. ⁵ Matth. 9.

templum ædificatione repellitur : amice, plurimum refert qualiter quis occidat. Nam si præcepto legis hæc facit, eum ab homicidii crimine lex excusat. Et quæ major lex excusat, quam communis Ecclesiæ constitutio, præceptum summi pontificis, zelus Domini, amor Christi? Cedit equidem Christianis ad meritum, si zelo charitatis accensi eos impugnant viriliter, qui Christum blasphemant, qui sanctuarium Domini polluunt, atque in superbia et abusione sua gloriam nostri Redemptoris humiliant. Verbum Domini est : *Blasphemos occides, et maleficos non patieris vivere* ⁶. Credo acceptissimum Deo esse si de terra sancta canes immundissimi extrahentur : hujus rei ministerium penes homines est, penes Dominum vero auctoritas et potestas. Zelus enim Domini exercituum faciet hoc. Nunquid sanctiorem te reputas quam fuit Moyses, quam Samuel, quam Phineas, quam Elias aut Petrus. Nonne Moyses xxiii millia de populo suo interficiens peccatum idololatriæ ipsorum mortibus expiavit ⁷? Samuel Agag regem in frusta concidit ⁸; Phineas Judæum cum Madianitide coeuntem pugione confodit ⁹. Helias quinquagenos cum centum viris cælestis ignis immissionis consumpsit ¹⁰. Petrus Ananiam et Saphiram terribiliter interfecit ¹¹, ut Josue et aliorum judicium, David quoque et aliorum antiquorum regum prælia taceamus. Machabæi, quia pro patriis legibus pugnaverunt, vivunt; nomina eorum in æternum acceperunt in cælo, triumphales coronas et laudes ipsorum enarrat omnis Ecclesia sanctorum. Nunc autem tuæ pusillanimitatis exemplo corda multorum dissoluta sunt et hi usque in foveam diffidentiae corruerunt. In Ecclesiastico autem legis : *Væ dissolutis corde, qui non credunt Domino ! væ his qui perdidit sustinentiam, qui dereliquerunt viam rectam* ¹². *Constantur equidem se nosse Deum, factis autem negant* ¹³. Procul dubio Domino increduli sunt, Dominumque negare videntur qui se hujus viæ labore pro necessitate Christianæ fidei non impendunt. Paulus siquidem ad Timotheum scribens ait : *Si pro Christo, inquit, sustinemus, etiam conregnabimus*.

Si negaverimus eum, et ipse negabit nos ¹⁴. Jam quosdam audio murmurantes, quos plane non dubitaverim dicere *inimicos crucis Christi, quorum finis interitus* ¹⁵, qui nondum viam ingressi sunt et jam de viæ periculis conqueruntur et murmurant, cum de talibus scriptum sit : *Murmuraverunt et a serpentibus perierunt* : refrigescit siquidem charitas multorum et abundat iniquitas ¹⁶, unde et jam mihi audire videor blasphemias antiqui et infidelis populi, quoties provocaverunt Dominum in deserto et sanctum Israel exacerbando dicebant : *Forsitan non erant sepultura in Ægypto, ideo tulit nos Do-*

A minus ut moreremur in solitudine ¹⁷. Sic ille populus infidelis ob aquæ penuriam quondam lugebat in Mara ¹⁸. Sic pro defectu panis murmurabant in Elim ¹⁹. Sic in Raphidim, ubi non erat aqua, contra Moysen jurgati sunt ²⁰. Imitatores istorum hodie surrexerunt vel contemntes vel portantes in angaria crucem Christi, et gratiam Dei a se murmurationibus elongantes. Ideo vereor ne dicat Dominus quod quandoque dixisse legitur de populo murmurante : *Non est anima mea cum populo isto* ²¹. Et Jeremias : *Nunquam visitabo super his, dicit Dominus, et in gente terræ non ulciscetur anima mea fortissime* ²²? magne potens Dominus exercituum nomen tibi, tu omnia potes facere superabundantius quam petimus aut intelligimus. Voluntaria oris mei beneplacita facias in auribus hominum, ad quos loquor, et emollias duritiam cordis eorum. Teste enim propheta, *Verba mea quasi ignis et quasi malleus conterens petram* ²³. Qui mihi aperis os tuum, sermo meus aperiet ostium voluntatis; homines enim teneri et delicati voluptatum ligati consuetudine, nec in sublimitate sermonis, nec in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in virtute Dei ²⁴ convertuntur ad cor ut relinquunt vanitates et insanias falsas, atque renuntiantes vitæ deliciis propter verba laborum tuorum custodiunt vias duras ²⁵. O via, veritas et vita! O sapientia, quæ attingis a fine usque ad finem ²⁶! Deus meus, misericordia mea! tibi dixit cor meum, Tu scis omne desiderium meum, et gemitus meus a te non est absconditus ²⁷ : tu secundum ineffabilem abundantiam suavitatis tuæ et in fortitudine manus tuæ, Deus exercituum, congrega et custodi et dirige Christianos exercitus. Ego autem confido in tuis miserationibus magnis non visurum me mortem donec terra promissionis ab oppressione infidelium liberata respiret, donec videam meum Joseph, imo Jesum meum regnantem in terra Ægypti dominari Jacob et finium terræ.

EPISTOLA CCXXXIII.

AD CONVENTUM CANTUARIENSEM.

Charissimo domino et amico GALFRIDO priori Ecclesiæ Christi Cantuariensis, suus PETRUS Blethensis, Bathoniensis archidiaconus, salutem et se promptissimum ad verum obsequium et honorem.

Rex, qui semper voluit Baldwinum Cantuariensem archiepiscopum graves et inexorabiles discordias et continuas habere sollicitudines, ut sic semper eum haberet humiliatum et obnoxium sibi, compulsi et coegit me pro ipso contra vos, imo Deum et contra me, octo mensibus in expensis meis et in continuo vitæ periculo in Romana curia laborare. Perdidit autem operam et impensas, meisque peccatis exigentibus permisit me Dominus occasione illius archiepiscopi damnose deludi, qui pro

⁶ Exod. 22. ⁷ Exod. 32. ⁸ I Reg. 15. ⁹ Num. 25. ¹⁰ III Reg. 18. ¹¹ Act. 5. ¹² Eccli. 2. ¹³ Tit. 1. ¹⁴ 2 Tim. 2. ¹⁵ Philip. 3. ¹⁶ Cor. 10. ¹⁷ Matth. 24. ¹⁸ Exod. 14. ¹⁹ Exod. 15. ²⁰ Ibid. ²¹ Exod. 17. ²² Jer. 5. ²³ Jer. 23. ²⁴ Cor. 2. ²⁵ Psal. 16. ²⁶ Sap. 8. ²⁷ Psal. 37.

peccatis populi permittit regnare hypocritam. Benedictus autem Deus, quod fructum non retuli de labore illicito. Hoc autem faciat et addat mihi Dominus, ut quæ commisi redimam, et contumelias, quas alieno instinctu dominis meis irrogavi, exhibitione honoris et obsequii recompensem. Promitto autem et testificor ante Deum et in eo qui spes et vita mea est, quod vobis aut vestræ Ecclesiæ aut honori vestro adversarium non videbit me homo et vivet. Intellego flagellum Domini; nam sicut octo mensibus contra vos steti, ita Dominus octo mensibus me supplicio gravissimæ infirmitatis afflixit. Mihi ergo indulgete et orate pro filio vestro pœnitenti, promittente satisfactionem. seque ad defensionem dignitatum ac libertatum vestrarum ad omne obsequium impendendum humiliter et extotis animi visceribus offerenti. Bene valeatis et bene valeant domini universi et singuli.

EPISTOLA CCXXXIV.

ARGUMENTUM. — *Moniales ad sanctimoniam et castitatem monet.*

Obsecro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem ²⁸, charissimæ filiæ et sorores. Paulus apostolus hortatur, ad observandam continentiam quam vovistis. Periculosum est enim vovere et non solve-
vovere. Vovete, inquit Propheta, et reddite ²⁹. Exigit enim districtissime Christus castitatem oblatam, qui non exegerat offerendam. Factæ estis hodie sponsæ Christi; sponsa dicitur a spondendo, quia hodie votum continentiæ; spondidistis, hodie per misericordiam suam dignatus est vos sibi filius Altissimi desponsare. Sicut propheta dicit: *Desponsabo te, inquit, in misericordia et miserationibus, et desponsabo te mihi in fide* ³⁰, hoc est quod Apostolus dicit: *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo* ³¹: Christus eas solas sponsalitiis amore sœderat, quas sæculum non sœdavit. Amator est enim virginitatis et pudicitæ. Præcessit ergo Virgo virginum, virgo in thalamum summi Regis, ut postea aliæ virgines adducantur. *Adducentur, inquit, regi virgines post eam et proximæ ejus offerentur in lætitia et exultatione, adducentur in templum regis* ³². Hoc est templum de quo dicit Apostolus: *Qui violaverit templum Domini, destruet eum Dominus* ³³. Hodie vobis, filiæ charissimæ, gratiam et gloriam dedit Dominus, gratiam quia despucitia hujus sæculi vos eduxit; gloriam, quia hodie misericorditer desponsavit. *Videte igitur, sicut Apostolus dicit, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis* ³⁴, gratiam siquidem recepistis in vacuum et lampades defertis vacuas, si non habetis oleum charitatis, si Christum sponsum vestrum ex totis animæ vestræ visceribus non amatis. Nec enim placet Domino vel pulchra est ei castitas sine charitate. Sicut Sapiens commemorat: *O quam pulchra est casta generatio*

cum charitate ³⁵! Grata siquidem est Christo nuptialis secunditas, sed gratior est ei virginitas, quia nuptiæ replent terram, virginitas paradysum; atque beneficio virginitatis reformantur in homine vita et conversatio angelorum. Bona siquidem testimonio Scripturarum secunditas conjugalis, sed melior est vidualis continentia; optima est virginalis integritas, sed superoptima et superexcellentissima est secunditas virginalis. Verumtamen hæc in nulla muliere est inventa, nisi in illa quæ est sola sine exemplo.

Gaudia matris habens cum virginitatis honore.

Nec primum similem visa est nec habere sequentem.

ista apud Christum humilitate sua hanc prærogativam, hoc privilegium acquisivit, hoc, inquam, privilegium quod nunquam auferetur. Vide quantum placuerit humilitas Virginis ei qui in cœlis habitat et humilia respicit in cœlo et in terra. Non ejus sapientiam, non pulchritudinem, non nobilitatem, sed humilitatem ancillæ suæ respexit ³⁶. Vos itaque, quæ arripuistis viam humilitatis, quæ abjecistis mundum et elegistis esse abjectæ in domo Domini, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum ³⁷, confidite in Christo qui visitabit vos et requiescit in vobis. Sic ipse per prophetam commemorat dicens: *Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem et mansuetum et timentem ad verba mea, hæc requies mea in sæculum, hic habitabo quoniam elegi eam* ³⁸. Ipse in judicio terribiliter dicit: *Veni, electa mea, et amica mea, ponam te in thronum.* Hanc gloriam, hunc honorem reservat Dominus virginibus illis quæ mentem sanctam Deo devotam et puram conscientiam Domino assidue immolant, in hac devotione finaliter perseverant. *Onnis enim gloria filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis* ³⁹ quia ab intus gloria nostra est testimonium conscientie nostræ; ut apostolus dicit: *Et, bene in fimbriis aureis in quibus notatur perseverantia et finis; nam fimbriæ sunt extremitates vestimenti. Unde et Propheta, finalem justii viri indicans charitatem: Et posteriora, inquit, ejus in pallore auri* ⁴⁰. Gaudeant igitur virgines quas sibi desponsavit altissimus Altissimi Filius, collocaturus eas in æthereo thalamo, cum benedictissima matre sua, cum Domina angelorum. Viduæ vero et aliæ quæ fuerunt peccatrices, si non possunt virginitatis assequi dignitatem, gaudeant tamen se hujus mundi pelagus evasisse. Cedat viduis ad solatium, vidua Sareptana, quæ meruit Eliam prophetam suscipere ⁴¹. Cedat iis ad solatium beata Anna vidua, quæ non solum prophetavit de Christo, sed ipsum Salvatorem mundi videre meruit et tenere ⁴². Erigat in spera et excitet ad confidentiam peccatrices, Chananæ devotio, Ægyptiæ pœnitentia, Magdalenæ dilectio, quæ non solum mundari ab omnibus iniquitatibus

²⁸ Rom. 12. ²⁹ Psal. 75. ³⁰ Ose. 2. ³¹ II Cor. 11 ³² Psal. 44. ³³ I Cor. 3. ³⁴ II Cor. 6. ³⁵ Sap. 4. ³⁶ Luc. 1. ³⁷ Psal. 83. ³⁸ Isai. 66. ³⁹ Psal. 131. ⁴⁰ Psal. 44. ⁴¹ Ibid. ⁴² III Reg. 17. ⁴³ Luc. 2.

suis; sed fratrem suum jam triduanum, lacrymis A suis meruit suscitari⁴⁴. Procul dubio ex magna devotione procedebant lacrymæ, quæ Christum ad lacrymas compulerunt. Quæ ergo fuerat in civitate peccatrix, dilectione et lacrymis, non solum liberari meruit a peccatis, sed fieri apostola et evangelista, imo (quod majus est), apostolorum apostola, festinans ad annuntiandum apostolis resurrectionem Domini, et currens in odore unguentorum ipsius. O immensa, o indeficiens, o inexhausta misericordia Salvatoris! Ad se et post se virgines trahit, vitluas respicit, peccatrices admittit. In peccatrice constituit sibi hostiam viventem, in vidua hostiam sanctam, in virgine hostiam Deo placentem. Peccatrici dat misericordiam, viduæ gratiam, virgini gloriam. Sic in peccatrice, in vidua, in virgine, nos ad illud gaudium patriæ cœlestis invitat, quod diligentibus se Dominus prœponisit, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen!

EPISTOLA CCXXXV.

Reverendo Patri et domino A. Glocestrensi abati, P. Bles. Londoniensi archidiacono, salutem et cum mansuetudinis observantia iracundiæ obvisci.

Miror miranturque mecum quamplurimi, quod cum magister Alexander de Glocestria, vir honestæ opinionis et commendabilis literaturæ, a primitiis adolescentiæ suæ vobis et domui vestræ fideliter et utiliter atque honeste servierit, nunc eum quasi abdicando et avellendo a sinu gratiæ vestræ molestare intenditis, vosque illi durum et inexorabilem atque ingratum, sicut publice dicitur, exhibetis. Sane inter omnia mala quæ a primis parentibus vel potius peremptoribus nostris, quasi successorio jure contraximus, nihil apud Deum et homines gravius ingratitude reprobatur. Ingratitudo enim alumna turpitudinis et noverca est honestatis. Ipsa testimonio sacri eloquii est ventus urens, sicca fontem pietatis, rivulos dilectionis obturans et exsiccans fluentia gratiæ et beneficium satiæ humanæ. Si deliquit aut in aliquo vos offendit, humanum est delinquere, inhumanum vero se veniam postulanti pertinaciter obdurare. Paratus est bonorum virorum consilio satisfacere, et uberiore obsequiorum fœnore culpam negligentiam aut ignorantiam suam humiliter compescere. Non ergo sit ira vestra vehementior ad vindictam quam ipse neglectus ad culpam. Culpæ siquidem sunt in quibus culpa est totam persequi culpam, vestramque religionem præcipue decet restringere et cohibere freno modestiæ conceptæ impetum ultionis. Si cecidit, Dominus adjiciet ut resurgat. Forte alicujus detractoris unquam suggestio vos turbavit, vestrique amoris dulcedinem amaricavit in odium: sed absit ut alicujus rancoris amaritudo dominetur in prælatum, fiat potius quod Apostolus scribens ad Ephesios dicit: *Omnis amaritudo et indignatio tol-*

*latur a vobis ut sitis misericordes invicem, commissa donantes*⁴⁵. Pater, si non audis Apostolum, attende quid de principe gentili poeta commemorat:

*Tu piger ad pœnas, princeps ad præmia velox
Quique doles quoties cogieris esse ferox.*

Dominica oratio, imo totius fere Evangelii textus nos ad debitum misericordiæ obligat. Non remittetur tibi, Pater, si non remiseris. Si non feceris misericordiam, sine misericordia punieris. Utere ergo Christi et apostolorum consilio, nec Prosperi verbum contemptibile putes:

*Det peccatori veniam peccator, ut æqua
Conciliet Dominum conditione sibi.*

Famæ, quæso, atque honori et utilitati domus tuæ consule maturius, innocentissime Pater. Magister B Alexander notus et dilectus a multis, vir multarum litterarum et odoriferæ opinionis tua negotia promovere aut impedire per se, vel per alios, multipliciter potest. Hæc tibi, charissime Pater, dilectione sincera succincte prælibare decrevi, ut tuo nutritio et fideli liberaliter parcas,

Et sibi si non vis parcere, parce tibi.

EPISTOLA CCXXXVI.

Vereor ne coram apostolicæ magnificentia majestatis imprudenter, aut potius impudenter, censear quædam deliramenta proponere, dum sub modio fumigans, lucernæ super candelabrum positæ, imo serenissimo luminari, quod Ecclesiæ præradiat universæ, tenebras meas compellor inferre. Omnia C quippe interiora mea exæstuant ad scribendum, et, ut verbo Job utar, spiritus meus est quasi mustum quod novas dirumpit lagunculas⁴⁶, et quia *ex abundantia cordis os loquitur*⁴⁷, si segnius vel incautius scripsero, vos qui spirituales estis, corripite hoc in spiritu lenitatis⁴⁸. Dedit nobis Dominus linguam eruditam, ut sciatis sustentare eum, qui lassus est verbo⁴⁹. Forte consiliosius esset mihi si concepta scribendi præsumptio lateret in sinu scientiæ meæ, et intra silentii cardines clauderetur. Da mihi veniam seni, qui super senes intelligis; mihi enim jam advesperascit et accelero ad vitæ transeuntis occasum; quod mihi manifeste declarat memoria fatiscens, cæcutiens oculus, crassior intuitus rationis et ingenium quondam acutioris venæ nunc incommodo senectutis rationis obtusum. Viroris equidem gratia raro solet procedere de stipite veterioso cujus radix exaruit. Ego autem jam delibor et responsum mortis accepi in membris meis: modicum de tempore vitæ meæ restat et illud non stat; sed antequam mundanæ conversationi dicam ultimum Vale, summo desiderio vellem datam a Deo nobis sapientiam consulere et scrupulum periculosæ dubitationis, quæ multorum mentibus altius infixa est, et quæ totum ebibit spiritum meum, falce apostolicæ auctoritatis auferre. Magnus quidem stupor et horror incutitur ministrantibus in altari, cum inter verba vitæ, inter sacra-

⁴⁴ Joan. 11. ⁴⁵ Ephes. 4. ⁴⁶ Job. 32. ⁴⁷ Matth. 12. ⁴⁸ Gal. 6. ⁴⁹ Isa. 50.

menta salutis æternæ verba quidem aliena Christo ascribuntur, quæ suspectam faciunt veritatem, quæ non continentur sibi, nec Christi sunt, nec in Evangelio leguntur; etenim in consecratione sanguinis Christi sic habetur: *Simili modo postquam carnaliter est, etc.*

EPISTOLA CCXXXVII.

ARGUMENTUM. — *Casus servi de hæreditate habenda tractatur.*

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.

Quidam in testamento suo servum suum et liberum et hæredem instituerat, ita tamen si hoc mereretur apud quatuor filias quas habebat. Duæ istarum filiarum gratanter ad hoc impartuntur assensum, ut et libertatem assequatur et hæreditatem. Duæ aliæ penitus contradicunt. Istæ quatuor filiæ, fratres charissimi, sunt filiæ Regis magni, misericordia scilicet, veritas, iustitia et pax. Testator est Dominus, qui in sanguine sacrificiorum Vetus Testamentum primo constituit; postea Novum Testamentum sanguine proprio confirmavit. Servus vero est homo qui cum creatus esset in plena arbitrii libertate, seipsum vendidit sub peccato, et factus est servus pœnæ. Huic voluit misericordia et pax libertatis et hæreditatis beneficium impartiri, sed iustitia et veritas e contrario asserunt hunc utraque prorsus esse indignum. Erat magnum inter sorores litigium et crescebat contentio in immensum, nisi quia pax interponebat partes suas et rogabat ea quæ ad pacem sunt. Non probris, inquit, aut contentionibus, o sorores, sed ratione et legibus disputetur; adeamus iudicem et coram eo lex nostra discurrat, petamus iudicium Salomonis viri pacifici, qui facit utraque unum id est Christi. Omne enim iudicium dedit Pater Filio ⁹⁰, sicut scriptum est: *Deus, iudicium tuum regi da, et iustitiam tuam filio regis* ⁹¹. Placuit consilium in communi, veniunt ante iudicem et resumpto aliquantum spiritu misericordia ut sic majore trahatur affectu, assumit assessoris officium: eo enim tempore forte nondum fuerat illa constitutio promulgata de assertionem tollenda. Multa igitur in primis allegans de miseria hominis, ut ad pietatem iudicem inclinaret: Homo, inquit, per se non cecidit, sicut diabolus, sed impulsus eversus est ut caderet, et ideo miseratione est dignissimus. Miseremini igitur, Pater, quia *venit tempus miserendi ejus, quia venit tempus* ⁹². Et conversa ad iustitiam, Quare, inquit, soror, vis addere super dolorem vulnerem istius miseri? Quare Patrem nostrum ad iracundiam provocas contra istum? Contra folium quod vento rapitur, ostendis potentiam, et stipulam siccam persequeris; scribis enim et inscribis contra istum amaritudines, et consumere vis misericordias patris nostri quæ permanent in æternum ⁹³ et in sæculum sæculi.

Nunquid vis præscribere certos fines misericordiarum, cujus misericordiarum non est finis; cujus pietatis

mensura est immensitas? Pater et Dominus noster ipse est misericordiarum pater, et dominus totius consolationis, dulcis et mansuetus et mitis et præstabilis super malitia, cui proprium est misereri et parcere. Nunquid in æternum projiciet Deus et non apponet ut complacitor sit ad luc? Nunquid obliviscitur misereri Deus, aut continebit in ira misericordias suas? Non auferes ei quod suum est, quia et iratus misericordiarum recordatur. Confiteor siquidem quia diffiteri non possum, quod homo se vendidit sub peccato. Sed nec venditio tenuit de jure, nec in præjudicium hominis potuit reducere: quod et rationibus et legibus manifestissime convincemus. Nam et jure civili partes habemus maximas et ipsius rigorem frequentissime temperamus. Homo aut lapsus est dolo et calliditate adversarii, aut lubrico et facilitate consilii. Utrolibet istorum modorum sit lapsus, restitutionis beneficium ei indulgetur. Si tamen adversarii calliditate læsus est, etiam si sit major viginti annis, ei restitutionem impartitur lex illa Codicis de dolo: *Si major*. Ad plurimum impartitur lex illa Digestorum de emptione apud Celsum et dicta lege: *Si major*, ubi dicitur, quod si dolo uxoris inductus quis repudiet hæreditatem, licet sit major viginti quinque annis, poterit tamen actione de dolo convenire uxorem. Ad hoc etiam et efficacissime suffragatur lex illa Codicis de rescindenda venditione: *Si dolo et lege Dolus*, ubi dicitur: « Quod si dolis adversarii inductus est quis ut venderet, venditionem præses provinciarum revocabit. » Dolus enim ex qualitate facti, non ex quantitate pecuniæ æstimatur. Si contractus est bonæ fidei, quæ in istis contractibus exuberanter exigitur, ad idem probandum, regulam juris produxit in medium, legem *Consilii* et legem *Conventio*; ubi dicitur, quod consilii fraudulentum nulla est obligatio, nec meretur effectum quod a fraude inceptum. Quod si consilii fallacis facilitate sit lapsus, ei restitutionis auxilium non negatur argumento Codicis de in integrum restitutione minorum, lege *Minoribus*, ubi dicitur, minores viginti quinque annis restituuntur, in his in quibus se captos æstimant licet dolus adversarii probari non possit, et de Codice, de liberali causa, lege *Non ideo*; ubi dicitur, quod femina major viginti annis, etiamsi a fisco sit vendita, nisi gratia participandi pretium se ipsam vendi permisit, non præjudicatur sibi. Et Digestis, de liberali causa, lege *Liberis*, « si quicumque sciens tantum... qui dolum allegat, ex perspicuis indicibus probet dolum; » per uxorem enim dolo inductus est ut se venundaret sub peccato, et allegat legem illam Digestorum de dolo: *Qui enim*, et legem *Quisquis*; excusat præterea factum hominis per ignorantiam et errorem, ut in Institutis de hæredum qualitate, paragrapho *Sciendum* et Digestis de jurisdictione omnium iudicum, lege *Super errorem*, ubi dicitur, quia restitutio datur, sicut

⁹⁰ Joan. 5. ⁹¹ Psal. 71. ⁹² Psal. 104. ⁹³ Psal. 60.

illis, qui alium prætorem pro alio adierunt; nihil enim fecisse intelliguntur, nam qui errant nullo modo consentiunt. Ultra adhuc procedimus, dicit misericordia. Regulare est et ordinatum, ut dolus suus nemini debeat protrocinari, ut Digestis, pro socio, lege *Verum est*, paragrapho, *Tempus*, et est sententia legis quia nemini subvenit dolus suus.

EPISTOLA CCXXXVIII.

Quis daret capiti meo fontem, ut mens mœroris obruta caligine, suspiriorumque turbine concitata pro regis severitatis immanitate, confuse lamento velut imbrem incessanter educeret profluvia lacrymarum? Quis sermones meos maledicæ objurgationis amarioraret absinthio seu fellica conviciorum acredine venenaret? Quis horrendæ materiæ impares invectivas ironicæ feritatis armaret aculeo? Quis linguæ cuspidem ad detestationis ictus acueret, sicut fulgur, ut invasor idoneus potenter transigeret scelestæ flagitium, nuper in deplorandæ memoriæ dominum Andream, Jerusalem et Siciliae regem, nefandis auxiliis perpetratum? Hoc nimirum non satis audacter aggredior, metuens probabiliter ne tam gravis tamque atrocis magnitudo nequitiæ per mundi climata remotis populis divulganda forsitan audientium crudelitatem excedat, mei modulum ingenii prægravescat, et debilis eloquii superet facultatem: cum hoc ferale monstrum et monstruosum spectaculum interior visus aspernetur impatiens, attonitus auditus refugiat et trepidus animus horrescat. Sed qualiter potest quantumlibet per se modestiæ freno compositi? quomodo taciturnitatis conclavi patitur obfirmari doloris impetus, ex publica consurgens injuria, in personam unius fidelibus universis sed præsertim regali eminentia præditis damnabiliter irrogata? Heu quantum matris Ecclesiæ detrahatur statui! quantum suo derogatur honori, quod unice diligendus filius pariter et alumnus velut inter ejus brachia trucidatur! Heu quam sordidis ignominia: notis, quam notabilibus infamiae maculis hanc respergit ætatem et præsentia tempora labefacit hoc novum facinus, insolita rabie truculentum, incognitum barbaris et præteritis sæculis inauditum! Dicite, quæso, quos priscorum voluminum studiosa cura sollicitat, ubi longævæ referunt cornices aut antiquæ tragœdiæ declamant, ubi aliqua recenset historia seu veterum annalium recolunt monumenta, quod principem dulcore clementiæ placidum, prosapiæ splendore præfulgidum, sincero innocentia nitentem candore, ac primævo adolescentiæ flore virentem, cujus indoles in parva ætate gesta spondebat magnifica et sub teneris adhuc annis dispositissimum regimen prætendebat, sic inclementer oppresserint, suppresserint viliter, perfide supplantaverint et succiderint præmature, non hostium patentes manipuli, non ex professo vel palam rebellantium cunei, sed curialium imo scurrarum cohortes et subdolæ subditorum catervæ dolosis munitæ fraudibus et conviciis fallacibus subornatæ. Isti quidem, in quos divinæ

indignationis sagitta dirigitur, nulli præliis offensæ irritati stimulis; nec rerum provocati dispendiis, aut verborum contumelia lacesciti, dum coronationis instarent solemnia, ut infausto funere festum præcurrerent et bonorum luclu lætitiæ organa prævenirent, fœdissimo conspirantes fœdere, adversus regiam majestatem eorum custodiæ parum caute commissam, in adversaria urbe triste nomen infelicitatis nomine comprobante, intempesto noctis silentio, quod animantibus ad quietem disposuit natura provida dispensatrix, de thalami abdito, tutissimo salutis humanæ refugio, in mortis victimam proditorialiter seduxerunt. Ad cujus accleratum ministerium execrabili ter consummandum, prout famæ secretorum consciæ rumor insinuat, post funis laqueum innoxii collo clandestine ac nocenter injectum, quem pro pleciendis latronibus, non autem pro regibus suffocandis, legalis induxit severitas, et quod sine pudore non refero, unus ex illis impias manus impudenter ingressit ad invasi Domini seminarii vasa crudeliter perstringenda: sicque intolerabili tormentorum angustia vitalem expugnare vigorem mortiferis cruciatibus vita cessit. Post hæc caninæ ferocitatis termino non contenti, quæ supervacua inquietationis molestia prædam nescit vexare peremptam, extinctum corpus, quod paulo prius altæ spei magnanimus vegetabat spiritus, in ruinam præcipitii dejecerunt. Insuper nescio cujus prærabidi furoris exagitati vesania, prout amici relatio patefecit, ejusdem principis funeri omnem comitivam procerum, cunctam sequelam nobilium perfide subtraxerunt: illa pietatis jura erga Dominum violando, quæ frequenter in capitalibus æmulis imitatione digna servavit antiquitas, ut si supremo concertationis exitu alter in alterum prævalens sibi necis auctor existisset, post interitum non acerbitatis odio privatam accipiendo personam, sed humanitatis officio omnem pensando naturam ejus exsequiis libere indulgeret. O jubar unionis! O sidus irradians, quod a turbidæ Italiae mierum solum firmandum, æquitatis solo ac pacis radio perlustrandum clare diffudit Hungariam, quot fueris obumbratum opprobriis, quantis denique suppliciis eclipsatum, nec scripturali stylo disserere nec productæ lamentationis tenore sufficio mediocriter explicare! Nam nunc ad lacrymabilem casum per singula serius prosequendum, utinam doctorem eximium facundæ sapientiæ ac sapientis facundiæ plenitudine redundantem Hieronymum, qui etiam de Hungaria partibus traxit ortum, sine suæ gloriæ detrimento de sepulcri gremio potentia suscitatum divina sui terrigenæ consideratio revocaret! Quid si modo causæ meritis disertis oratoris eloquio sufficienter instructi, præcipitati Andreae afflictissimæ genitrici ac illustrissimæ ipsius consorti tam miserabiliter viduatæ, contra detestabiles criminis auctores sententiam justam decerneret, vivificante Domino, reviviscens famosissimus quondam Minos Cretæ rex inclytus præci-

pitati ultor et genitor Androgei avus, ut legitur, Athicos occisores ejusdem legis durante censura teterrimus labyrinthus implicuit, et vorax absorbit Minotaurus. Quid si Hungaricus Attilas ad vitales auras emergens, permissio sibi flagello, quo sui temporis attrivit malitiam, nunc pro nationis suæ particeps, sed sævitæ non consorte pietatis auctore jubente pie desæviat ad vindictam? O anxii doloris vehementiam, quam ad mortuorum præsidia memoranda reflectit præsentium tarditas ad exhibendæ justitiæ metam interpellatis passibus gradiens, et in ipso processus exordio, si dici licet, petere quasi timide non cessabit! Sed lugentis affectus hoc saltem solamine refovetur, quod etiam ministris cessantibus superni principis vigilantia non cessabit, et eis quantacunque gravitate detentis se promptus accinget Deus zelotes et aget libere Deus ultionum.

EPISTOLA CCXXXIX.

ARGUMENTUM. — *Querela anxia contra prælatum.*

Ditissime hoc cruciatus fui, et adhuc in interioribus mei cordis hæc pertago desævit.... hoc terribilis in judiciis Deus longanimitè mala te dissimulans fore destruet eum in finem quia persecutus est homines.... et devotum corde magnificans totus rapinis inhiat, ut pecunias accumulet infinitas, filius avaritiæ, idololatra pecuniæ, servus mammonæ; ibi legit ubi studet, ibi cor ejus quia thesaurus ejus : quemque portat gladium Petri, obtunderi elideri justitiam emollire, arcum Domini et rigorem justitiarum evacuare; inquisitionem quæ facta est semper vocastis negotium vestrum; absit ut degeneret in.... et in negotiatione opprobrium : clamat clerus, clamat populus; clamant scripta, et voces eorum qui de insufficientia et inutilitate ipsius submurmurando testificati sunt nos quæ ipsorum est nunc nunquid Ecclesia parcat ei qui totam Ecclesiam profanavit? Diebus fere singulis me pugnare oportet ad bestiam : eo sic pugno quasi aerem verberans, nec repugnans impugnor, sed ethici testimonio,

Non pugna est, ubi tu pulsas, ego vapulo tantum ¹¹ : fruges abstulit, domos combussit. Supplicam et damna hæc mihi paret ipsi afflicti et magnatum plus subsannans insultabat gravius mihi damnum, damnique et confusionem meam in theatrum publicæ derisionis publicavit; in omnibus his, et non est conversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extensa ¹², nunquam beneficium mihi dabit nec in aliquo benefaciet; malificia vero ejus a post tempore suæ promotionis jugiter in libro experientiæ lege : Quosque, Domine Jesu, durabit iniquitas,..... ut quid terram occupat labor inutilis. Securis ad radicem posita est, nec est qui eam succidere velit, sed qui malefactorem non corripit cum possit, omnia mala opera ejus facit, alia vice fruges violenter ablatas, luto potius

A conculcari quam exculti fecit, ut duorum jactura me afficeret, quia restitutionem mihi humiliter fieri postulabam, non conventum nec vocatum a se nec ab alio, prius appellatorem, sine omni causa, sine omni judiciario ordine me suspendit. In omnibus his autem non sufficit quod cito ovicula tua,..... tissime pastor, rapta dirius affligitur et torquetur. Cum enim expersus episcopus et omnes aliosque potentissimos sui nec sufficiunt nec suffragio indigent alieno. Respice senem debilem incessanter afflictum, nec enim aliud quærit, nisi ut cum dolore canos meos deducat ad mortem ¹³. Proinde ne tuus Naboth pro vinea vel pro Ecclesia sua potius occidatur, dura, inquit, sed sera est querela dicentis ad Achab : *Occidisti inuuper et possedisti* ¹⁴. Romani principes olim solo verbo suos emancipabant, quos domini sui malitiose vexabant. Emancipe hunc miserum et intolerabili servitute oppressum, pontifex urbis Romanæ, qui solus habes super omnes pontifices plenitudinem potestatis. Si vero magni emancipare simpliciter eximatur, saltem usque ad quinquennium; jam enim in membris meis responsum accepi; certusque sum quod excussa misere hujus vitæ cuti, Deus aliquid gratiæ vitalis adjiciat extra translimitabit unum animam. Poteritne Innocentius ita esse crudelis, ut oviculæ suæ discrimen enorme dissimulet nec eam faucibus irruentis eruat leonis aut lupi? Aut mihi pacem providere velitis, aut quidquid habeo in manu vestra promitto et sine ulla contradictione resigno. Præcepistis E. epo. et I. decano, ut super ablatis mihi justitiam exhiberent : ego autem terribiles ejus minas et ad certa discrimina vitæ meæ consilio amicorum coactus digito labella compesco, et facit a magistris suis puerili cogendum lacrymam ab oculo prorumpentem iterum oculo resorbere. Vulgo dicitur eum flagellari infeliciter qui conqueri de flagello non audet. Audite, cœli, et auribus percipe, terra, magna mala quæ patior et graviora quæ timeo et exspecto. Si.... apud eum, qui præ omnibus antecessoribus suis terribilis est apud reges terræ ¹⁵ ut sitis mihi testes quod liberare me potest et de faucibus bestię crudelis eripere uno verbo, O unum verbum, sis mea. O solatio, sis honor; o gloria ejus, qui liberat pauperem a potente ac senem et debilem cui non est adjutor ¹⁶ : *Infelix ego homo, quis me liberabit de carcere mortis hujus* ¹⁷? Quam infelice auspicio de dulci Francia ubi natus et nutritus et editus fueram, in hanc servilem barbaram sum translatus, sed Innocentio loquar, et certus sum quod de malitia sua potest innocentia propulsare.

EPISTOLA CCXL.

ARGUMENTUM. — *Dehortatio a vinculis curialibus.*

Dilecto et prædilecto domino et amico G. decano Sancti Martini et Archid. Norwici, suus P. B. Lond.

¹¹ Juven. 3. ¹² Isa. 5. ¹³ Gen. 44. ¹⁴ III Reg. 21. ¹⁵ Psal. 75. ¹⁶ Psal. 71. ¹⁷ Rom. 1.

archid., salutem et si quid dulcius aut desiderabilius est salute.

Gratias magnas refero gratiarum magnifico et munifico largitori, qui vos de fornace carnarum curialium, quasi de gravi labyrintho aut potius de ventre inferi revocavit in tranquillam animæ libertatem. Ubi quidem spiritus ibi libertas, ut anima hominis de multiplici tumultuatione respirans secum habitet, sibi vacet ac videat quam suavis est Dominus, qua libertate dotavit vos Christus. Cum enim mundi gloria favorque magnatum vobis dulcius arridebat, ambitionem curiæ quæ multiplici bonorum tenociniis vos palpabat, cum Joseph cujus laciniam apprehenderat adultera relicto pallio aufugistis ⁶¹. Sane cordi magno nil est magnam: ideoque quod alii per discrimina corporis animæque venantur, vos quodam fastu nobili animæ despexistis. Enimvero nobilis superbia est præferre sapientiam divitiis, honoribus honestatem. Nam et sapientia divitiis et delicias suas habet, sicut ipsa in hoc sui nominis dicit: *Apud me sunt opes superbiæ et gloria* ⁶². Proinde totis in hoc medullis animæ vobis congratulor; nam in contrarium veræ amicitiae veniunt omnia quæ amicis cedere credimus ad honorem et pacem cordis animæque salutem: currant cæteri ad diripiendum sarcinas hujus sæculi, ponentes animas suas, pro quibus mortuus est, quasi sub jactu alexæ, dum circa ambitiosos honores spiritu dæmoniaco agitantur non sine periculo perditionis æternæ. Hi sunt quos exagitat spiritus hujus mundi, spiritus vertiginis et erroris; qui eriguntur super ventum ut gravius cadant, qui mittunt se in turbam populi et peccata duplicia sibi accumulunt. Sanctus Eusebius scribit quod sicut gemma in luto, sic pontificalis auctoritas si collata sit inhonesto. Prosequimur verbum Salomonis: Qui dat honorem insipienti, sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii. Super his non tacet Hieronymus; ejus ad Pammachium verba hæc sunt: « Clarus honos vilescit in turpi. » Et ut bestiarum exemplo confundatur ambitio humana, subjungit: « Inter animalia non degener taurus præcedit armentum; sed corpulenta viribusque præstantior: in elephantis etiam robustior et elegantior statura quadam prærogativa omnes alios antecedit: hodie autem D obrepunt pedibus et manibus ad honorem, qui, juxta meritordam suorum exigentiam, locum in Ecclesia tenere novissimum non deberent. » O quam longe est cor eorum a proposito beati Ammonii, de quo sanctus Hieronymus refert, quod cum propter litteraturam et honestatem suam a clero et populo in episcopum raperetur, diu renitens et prævalens sibi, ne promoveretur, auriculam radicitus amputavit, factaque relatione ad metropolitanum rescripsit eum nunc episcopatu dignum. Sed cum iterum ad cathedram traheretur: Nisi me, inquit,

A dimiseritis, linguam meam, pro cujus gloria et honore me trahitis, abscedam dentibus, et sic honorem ejus pericula vovebatur evasit. Galfridus Peronenis, quem in scholis Parisiis vidi, postea prior Clarævallensis electus est in episcopum Tornacensem, qui episcopatum respuit, et licet ab illius ordinis abbatibus multipliciter coactus fuerit, nullatenus tamen episcopatum recipere acquievit; qui postea defunctus cuidam socio suo et familiari apprensus, et querenti qualiter secum esset, respondit ei: « Optime, et scias me a Domino certificatum, quod si episcopatum suscepissem fuisset de numero reproborum. »

Procul dubio prius probandi essent, nam Petro etiam apostolo non sunt commissa claves regni celorum ⁶³, donec ter interrogatus in confessione dilectionis et fidei probaretur. Conqueritur Ecclesiastes ⁶⁴ super hoc dicens: *Vide malum quod est sub sole: stultum positum in dignitate sublimi et sapientes sedere deorsum.* Væ homini si præsit et non prosit, si præsideat hominibus et non præsideat ei Dominus! In electionibus olim divinum implorabatur auxilium; hodie nulla oratione præmissa, nulla præcedente inquisitione de vita, de scientia illius qui ordinandus est, cæterisque meritorum circumstantiis, quorum longum Apostolus catalogum texit scienter; hodie sequuntur homines contra propriæ conscientiæ sententiam magnatam favorem et vagæ opinionis incertum. Princeps populi Israel Moyses in libro Numeri ⁶⁵ pro successore sibi substituendo Dominum deprecatur. *Provideat, inquit, Dominus virum qui sit super multitudinem hanc, et meretur audire responsam: Tolle, Josue, filium Nuni, virum in quo Spiritus Domini est, et pone manum tuam super eum, ut ingrediatur et egrediatur ante populum meum.* Ideo Moyses dum mittitur ut liberet populum Israel de Ægypto se factum impeditioris linguæ ab heri et nudius tertius profiteretur ⁶⁶. Jeremias ⁶⁷ etiam, quamvis sanctificatus ab utero, cum ei Dominus officium legati et doctoris injungeret, timens insufficientiam suam, quasi elementarius puer esset, excusavit se dicens: *A, a, Domine Deus, nescio loqui, quia puer ego sum.* Quis hodie suum imperfectum allegat? quis imperitiam suam detegit? quis indignum se reputat? quis renititur? quis reclamat? quis aufugit? quis hodie facit sicut plerique fecere sanctorum, qui s: in cavernis foveisque, ne pontificarentur, absconderunt? Indigna talium prælatura facit hac tempestate ut ecclesia, quæ olim libera erat, cum Agar contemptibiliter ancillari cogatur ⁶⁸. Et est parabola instantis temporis quæ olim dictum est ⁶⁹, quia *repulit Dominus tabernaculum Sijlo, tabernaculum suum, ubi habitavit cum hominibus.* Olim dicebat Deus Ecclesiæ: *Ponam te in superbiam sæculorum; gaudium in generationem et generationem.*

⁶¹ Gen. 39. ⁶² Prov. 8. ⁶³ Matth. 16. ⁶⁴ Cap. 10. ⁶⁵ Cap. 27. ⁶⁶ Exod. ⁶⁷ Cap. 1. ⁶⁸ Gal. 4. ⁶⁹ Psal. 77.

Suges lac gentium et mamilla regum lactaberis ⁷⁰. A non redecatis ad vanitates et insanias falsas, sed anima vestra tot et tantis elegantibus disciplinis imbuta, ei serviat, cui servire regnare est. Vacate, quæso, lectioni, et descendat frequenter animus contemplator in hortos aromatum; ut ibi pascatur deliciis spiritualibus et gratissima sibi colligat lilia gaudiorum. Verbum quidem Hieronymi est: « Otium sine litteris mors est et vivi hominis sepultura. » Testimonio autem Salomonis: Otiositas amica est animæ. Est tamen otium quod ædificat ad salutem. Nam vacare a curis et sollicitudinibus hujus mundi, et legere ac studere, otium quidem negotiosum est et negotium otiosum. De hoc otio Salomon dicit: *Sapientiam scribe in otio, et qui ministratur actu, percipiet eam* ⁷¹. In hujus rei figuram discipuli Domini B Sabbato, id est die otii transeuntes per sata fricabant spicas et vescebantur iis ⁷². Nam in tempore vacationis subtiliores sententias, quibus reficiuntur animæ trahimus de occultis; denique porta in Ezechiele ⁷³, quæ respiciebat ad Orientem, non aperiabatur, nisi in Sabbato, id est in otio sancto. Propterea quærite vobis solitudinem a strepitu hujus mundi. Nam de his qui volunt vacare et videre quam suavis est Dominus ⁷⁴, loquens beatus Job ⁷⁵: *Hi, inquit, sunt, qui ædificant sibi solitudines, ne vocem audiant exactoria*. Exactor est spiritus nequam, qui velut instrumentis vocum mansuetis principum gratiam turbat veneno linguarum prociacium. Nonne voces seu linguæ ipsius sunt adulatorum subdoli et detractores, sicut dicit apostolus Paulus ⁷⁶: *Deo odibiles hi suat, ranæ in penetrabilibus regum ipsorum*. Nec desunt hodie in curiis Jamnes et Mambre qui apud Pharaonem Moysi adversantur ⁷⁷. Achitophel quoque multos in curiis reliquit hæredes, qui consilia magnatum infatuant. Multi Aman hodie sunt, qui regem Assuorum in odium et exitium innocentis Mardochei sollicitant ⁷⁸. Plenitudo voti mei et summa exhortationis hæc est, ut accingatis vos ad opus fortitudinis, ne præclaræ primitiæ spiritus in vobis degenerent, sed per Christi amorem mundique contemptum in fructum justitiæ et salutis æternæ manipulos coalescant; nullamque ordinis observantiam suadeo vobis, sed sic obsecro vivatis in sæculo, ut altior sæculo sitis, ut habeatis sub pedibus vestris mundum, et juxta verbum Apostoli: Quærendo et sapiendo quæ sursum sunt ⁷⁹ vestra conversatio sit in cælis ⁸⁰.

EPISTOLA CCXLI.

ARGUMENTUM.— *Consolatoria P. B. directa, episcopo suo, graviter in adversis afflicto.*

Reverendo Patri et domino H. Dei gratia Sar. episcopo P. B. Lond. arch., salutem et constantiam in adversis.

Qui prius de vestra gloria gloriabar, de vestra

⁷⁰ Gn. 60. ⁷¹ Thren. 1. ⁷² Psal. 77. ⁷³ Matth. 25. ⁷⁴ Exod. 11. ⁷⁵ Matth. 20. ⁷⁶ Jent. 32. ⁷⁷ Sap. 6. ⁷⁸ Ezech. 34. ⁷⁹ Psal. 10. ⁸⁰ Isa. 14. ⁸¹ Jos. 22. ⁸² Joan. 5. ⁸³ Eccli. 38. ⁸⁴ Matth. 12. ⁸⁵ Cap. 40. ⁸⁶ Psal. 45. ⁸⁷ Cap. 3. ⁸⁸ Rom. 1. ⁸⁹ II Tim. ⁹⁰ Esther. 5. ⁹¹ Col. 3. ⁹² Phil. 3.

nunc afflictione affligor; nec enim fidelis amicus est qui pressuras amici sui dissimulat, qui eas condolentis affectu suas non efficit, qui casus adversitatis illius communicato compassionis humero non supportat. Proinde, proposui quod valeo et debeo facere, devotæ scilicet servitutis obsequium vobis exhibere, tanquam domino, affectusque fideles et filiales ut patri, ne in hac sapientia bonorum vestrorum mens insueta talibus absorbeat in tristitia, et salutaribus monitis delinita in præsentis flagello gratiam divinæ dilectionis agnoscat. Utinam me et dominos meos corripiat *justus in misericordia* ⁹², non in furore suo, ne vehementia verborum patientiam cordis frangat! Visitat equidem electos suos *oricus ex alto* ⁹³, nunc visionibus, nunc scriptis, nunc beneficiis, nunc flagellis cœlestis medicus, nunc utens cauterio, nunc fomentis; nunc adversa, nunc prospera, circa nos saluberrima moderatione dispensat. Propterea in spiritu humilitatis amplectenda est divina correctio, etiam si fiat immissio ejus per angelos malos; nam et Apostolus ⁹⁴, nisi eum Satanæ colaphizasset, non audivisset a Domino: *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*; pœna quippe transitoria transigit cum æterna, piusque judex habet pro fustibus quæstione furem acerbè flagellat, ut absceionem capitis aut furcarum discrimen. evadat. Quocirca solerter æstimanda sunt Dei judicia, quibus nos examinat; hominem enim quem diligit visitat diluculo et subito probat illum, *mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit; pauperem facit et ditat, humiliat et sublevat* ⁹⁵, hominisque salutem misericorditer in tanta vicissitudinum varietate procurat. Quod si Deus convertit in auram incumbentis procellæ discrimen, continuo concurrunt ad diripiendam hujus sæculi prædam. Ponunt animas suas quasi sub jactu alexæ, nec habito respectu ad Dei judicia vel ad pericula hujus vitæ curis sæcularibus se immergunt, seque autumant obtinere Deum et mundum. Sed vix homini iaccedunt duabus viis, quia *nemo potest duobus dominis servire* ⁹⁶; diversus est enim, nam amor mundano non communicat amor Dei; audi poetam:

*Serta bipertito cum mens discurrit utrinque,
Alterius vires subtrahit alter amor* ⁹⁷.

Denique his quos cupiditas excæcavit immittit Deus rotam malorum; dum enim in avaritiæ labyrintho circumvolant et æstuant importabilibus curis, Samsonis expriment miseriam privati oculis et ligati ad molam. Experientia vero quotidiana docemur quod quidquid homo *laborat sub sole* ⁹⁸, quidquid in sæculo molitur, ambit, congregat, quidquid per sollicitudines et animarum discrimina suis usibus præparat aut conservat, totum *ad nihilum* deveniet *tanquam aqua decurrens* ⁹⁹, tanquam visio nocturna

A transit ¹, sicut fumus deficiet et sicut somnium avolabit. *Dives nimirum cum interierit non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria domus ejus* ². *Dormierunt, inquit, somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis* ³; propterea viri sublimes et in eminentia pontificalis speculæ constituti divitias abhorrere deberent, sicut effeminatrices aquas Salmacis; nam Apostolus vocat eas impedimenta hujus sæculi eo quod salutem nostram impediunt, enervant animos fortes, emolliunt constantissimos charitatis affectus, a divinis beneficiis nos elongant, imo auferunt nobis Dominum, et *quid prodest homini, si habeat divitias Cræsi, glorias Salomonis, quidquid et Julius Cæsar aut magnus Alexander cæterique potentes in terris* B in thesauris ac deliciis possederunt, *si suæ animæ patiatur detrimentum* ⁴. Porro sunt qui divitias congregant, ut se per eas redimant a damnatione terribili. Sed Eliphaz in libro Job dicit ⁵: *Non credat quis in errore deceptus quod aliquo pretio sit redimendus*; non enim corruptibilibus auro vel argento se redimere homo potest, sed per mundi contemptum, per sui abjectionem, per humilitatem, per fidem, per spem, per amorem et compassionem proximi, per mortem Christi, et per eam qua Deum tenemur diligere charitatem. Amor divitiarum sic hominem frequenter absorbet, ut nec meditari, nec audire nec annuntiare ipsi liceat verbum Dei. In forma eruditionis nostræ mulier Samaritana prius dereliquit hydriam ⁶, per quam cupiditas hujus sæculi designatur et cucurrit prædicare populo verbum Dei. Sequamur, quæso, Prophetæ consilium dicentis: *Divitiæ si affluent, nolite cor apponere* ⁷. Non divitiæ, sed cordis cupiditas prohibetur. Unde Apostolus: *Non qui habent divitias, inquit, sed qui volunt habere divitias, incidunt in tentationem et laqueum diaboli* ⁸. Possunt ergo haberi divitiæ, sicut eas Abraham habuit ex justis causis ad usus licitos, ad gratiam hospitalitatis, ad sustentationem pauperum, ut nos in sua tabernacula recipiant. *Ipsorum enim est regnum cælorum* ⁹, ita quod non solum sibi habere, sed communicare aliis illud possunt. Consolamini, filii pauperis Crucifixi, discipuli Petri, qui non habetis argentum et aurum, sine argento redimendi. Properate, emite et comedite: regnum enim hoc facilius sumunt nihil habentes quam omnia possidentes. In sancta paupertate est rei tam pretiosæ commercium confertque paupertas, quod divitiæ conferre non possunt. Vide hoc quam lucrosam sit non habere partem in ruina hujus sæculi, ut partem habeas in Christi resurrectione, ut recipias pro transitoriis bona quæ tibi mansura sunt sine fine. Scriptum est enim: *Divites eguerunt et esurierunt* ¹⁰. Ideoque dives indigere non credens semper sollicitus est sui. Sed beatus

⁹² Psal. 140. ⁹³ Luc. 1. ⁹⁴ II Cor. 12. ⁹⁵ I Reg. 2. ⁹⁶ Matth. 6. ⁹⁷ Ovid. R. A. 443. ⁹⁸ Eccle. 1. ⁹⁹ Psal. 57. ¹ Job. 20. ² Psal. 48. ³ Psal. 75. ⁴ Matth. 16. ⁵ Cap. 15. ⁶ Joan. 4. ⁷ Psal. 61. ⁸ I Tim. 6. ⁹ Matth. 5. ¹⁰ Psal. 13

qui dicere potest : *—go autem mendicus sum et pauper : Dominus sollicitus est mei* ¹¹. Sic dives sui, Dominus autem sollicitudinem pauperum gerit; Dominus parcit pauperi et inopi et animas pauperum salvat faciet. David sciens quam pretiosus et nobilis sit apud Deum titulus paupertatis, licet sit despicibilis apud mundum, inter divitias regales et in throno regio sedens, quia pauper erat spiritu, secure dicebat : *Inclina, Domine, aurem tuam et exaudi me, quia pauper et inops sum ego* ¹². Paupertas enim æstimatur apud Deum magis ex humilitate animi quam tenuitate patrimonii. Proinde Salomon dicit : *Substantia hominis secundum cor ejus, audi beneficia paupertatis. A se omnes curas mordaces eliminat,*

..... *et in proprio purgata canino*

ignem purgatorium non formidat. Pauper certum pignus futuræ jocunditatis habet in se, jamque primitias salutis æternæ degustat, et quasi de ligno vitæ colligens desiderabiles fructus, qui testimonio Apostoli sunt : *justitia, gaudium et pax in Spiritu sancto* ¹³. Ejus est quod Dominus in brevi eum in plenariam possessionem hæreditatis perpetuæ introducet et cantabit exultans : *Dominus pars hæreditatis meæ et calicis mei : tu es qui restitues hæreditatem meam mihi* ¹⁴. Dives moriens dolet a se suas divitias separari. Pauper, ælitudinem hujus mundi calcans pedibus, ad concupiscentiam vilis prædæ suos oculos inclinare dedignatur. Reputat enim divitias cœnum. Nam, dum fiducialiter aspirat in cœlum, abhorret divitiarum nomen, dum ipsum ad delicias cœlestes festivus exercitus cœlorum exspectat. Dives valedicens sæculi affluentia pauper exit. Quidquid enim in mundo affluit, defluit, suumque amatorem pereffluere facit. Audi, quæso, Apostolum de suis compauperibus disserentem : *Tanquam tristes, inquit, et semper gaudentes, et tanquam nihil habentes et omnia possidentes, tanquam morientes et ecce vivimus* ¹⁵. Insinuat Apostolus per hoc adverbium *tanquam*, quod mala quæ pauperes patiuntur in hoc sæculo, vera mala non sunt, sicut nec bona divitum vera bona. Quomodo vera bona esse possunt, quæ transeunt ad momentum? *Deducunt, inquit, in bonis dies suos, in momento autem ad inferna descendunt* ¹⁶. Existimat dives inter divitias et delicias suas se cœlo æqualem. Sed *Cum dixerit : Pax est et securitas, tunc repentinus ei superveniet interitus* ¹⁷, enimque cum divite purpurato subito absorbebit infernus. Quod Veritas in Evangelio notans : *Et tu, inquit, Capharnaum, usque in cælum exaltaberis et usque ad infernum detraheris* ¹⁸. Sic præterit figura hujus mundi ¹⁹. Sic dives epulo acerbissime cruciatur, et Lazarus in sinu Abrahamæ requiescit ²⁰. Sic Jacob cancellat manus suas super

A filios Joseph ut ei sinistra manus imponatur qui dexteram exspectabat ²¹. Per sinistram adversitas, per dexteram prosperitas designatur. Recolite ergo inter prospera et adversa sufferentiam Job et patientiam Christi eorumque constantiam, qui rapinam bonorum suorum cum gaudio perferebant. Proinde nullus vestræ paternitati subrepat diffidentia motus, nec enim abbreviata est manus Domini, ut ablata restaurare non possit. Dominus qui dedit ipse abstulit, sicut ei placuit, ita factum est ²²; et benedicendo nomini ejus dicite cum propheta : *Iram Domini portabo, quia peccavi* ²³. Eram filius iræ et iram Domini merui. Scio tamen, Domine, quod cum iratus fueris, misericordiam recordaberis ²⁴; et cum Isaia cantabo : *Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi : conversus est furor tuus et consolatus es me* ²⁵. Absit, dulcissime Pater, omnis murmuratio apud Deum vel proximum, quia testimonio prophetae : *Bonum est præstolari cum silentio salutare Deum* ²⁶. Erit enim in silentio fortitudo vestra; flagella, quæso, Domini, quæ vobis videntur amara, in ipsius dilectione dulcescant; *diligentibus autem omnia cooperantur in bonum* ²⁷, nec permittet vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum ²⁸.

EPISTOLA CCXLII.

AD G. ELECTUM S. MARIE.

Reverendo Patri et domino G. Dei, gratia electo Sanctæ Mariæ PETRUS, etc., salutem in eo qui in electis suis mittit radicem.

Cum bonæ memoriæ abbas, Philippus nomine, tributum mortis exsolverit, — testimonio enim prophetae fœdus cum morte percussimus omnes, quia responsum mortis habemus in nobis ²⁹, — electus es, Pater charissime, a tuis fratribus in abbatem. Sic namque a diebus antiquis Ecclesiæ pro patribus nati sunt filii, et juxta verbum Osee, *Suscitat Dominus de filiis prophetarum, et de juvenibus Nazaræos* ³⁰, sic veteribus amicis evanescentibus novæ propagines ad ultiores et dulciores fructus amicitia coalescunt. De vestra gloria glorior, quia sunt Domini nomine magnorum qui sunt in terra vestra : magnificavit Dominus vobiscum misericordiam suam, si tamen misericordia est, et non potius quædam probatio, ut quæstus honoris quandoque transeat in querelam. Sera vero querela est, *Elevans allisisti me* ³¹, erat longe securius coesse quam præesse : meritorium tamen valde est si sie præsis ut prosis. Charissime mihi Pater, dum in minore officio ministrabas, sæpe fuisti tibi ipsi scandalo, frequenter tædio, semperque periculo; nunc autem super candelabrum constitutus intrasti arenam eventus ancipitis. Nam si possessionem sollicitudinis et animarum discrimen penses, foris

¹¹ Psal. 39. ¹² Psal. 85. ¹³ Rom. 14. ¹⁴ Psal. 15. ¹⁵ II Cor. 6. ¹⁶ Job. 21. ¹⁷ I Thess. 5. ¹⁸ Luc. 10. ¹⁹ I Cor. 7. ²⁰ Luc. 16. ²¹ Gen. 48. ²² Job. 1. ²³ Mich. 7. ²⁴ Habac. 3. ²⁵ Isa. 12. ²⁶ Thren. 3. ²⁷ Rom. 8. ²⁸ I Cor. 10. ²⁹ II Cor. 1. ³⁰ Amos 2. ³¹ Psal. 101.

sunt pugnae, intus timores; juxta verbum Salomonis: Iminisisti te in turbam, et alligasti tibi peccata duplicia³³; id plerique noluit latere sub modio et intra conscientiae fines claudunt interioris gloriae bonum, foventes in sinu memoriae verbum illud propheticum: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi*³⁴. Pater amantissime, in vana distrahi te oportet, pro aliis molere, sollicitari cum Martha, postponere unum illud necessarium, et transire de Mariae otio ad quemdam animae labyrinthum; porro non sic exterior te sollicitudo rapiat ut animam tuam, pro qua Christus mortuus est, curarum saecularium abyssum absorbeat; quamdam itaque interiorum sollicitudinem semper tibi iratum feras, ut in se collectus animus ad exteriora non defluat, non attendat quod apparet foris, quod exterius sonat. Inter multos eris tecum, factus de illorum numero quos beatus Job insinuat dicens: Hi sunt qui aedificant sibi solitudines, ut vocem exactionis non audiant. Sic ergo ministres ut non vituperetur ministerium tuum, ut servum singulorum te reputes, omnium sis dominus, omni sic in te contemplativa et activa vices suas alternent, ut nullum tempus habeas feriatum. Melior est spiritus quam corpus, et corporis exercitatio ad modicum prodest; pietas autem valet ad omnia, *habens promissionem vitae quae nunc est pariter et futura*³⁵. Aemulare ergo *charismata meliora*³⁶; caro enim et sanguis regnum Dei non possidebunt: *Caro non prodest quidquam*³⁷; *fructus autem spiritus sunt charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, fides, modestia, mansuetudo, continentia, castitas*³⁸: bonum est sollicitari cum Martha, sed quietius est sedere ad pedes Domini cum Maria³⁹, providere Dominum in conspectu tuo, semper vacare, et videre quam suavis est Dominus: postquam ergo disposueris ea quae necessitas fraterna deposcit, descende in hortos aromatatum ut pascaris deliciis spiritualibus, et gratisima colligas lilia gaudiorum. Cum enim animam tuam resolveris ad quietem, nullus, quaeso, eam excitet, donec ipsa velit; nec pertimeas ut te quis praepropere ab amplexibus vacuet, et ab uberibus sanctae voluptatis anhelet.

Scis quod sanctae Regulae professores, si saecularibus negotiis curiose se involverint, magna spiritualis exercitii dispendia patiuntur; navis enim, licet inter procellosos turbines statim non pereat, rerum tamen suarum jacturam sustinet, ut in portum vacua inanisque perveniat. Elegerunt te fratres tui: esto in illis quasi unus ex illis: aedifica eos breves actu, vultu, habitu et gestu: sic te amabilem exhibeas et mutabilem, ut tota conversatio tua aedificet alios ad salutem: age quod non solum tibi expediat, sed quod multis.

Nunquam singulariter vivas ut vulpes habeas fo-

veam: non ut volucres nidum, non leonulos sicut Judas, a primitivis motibus ad olestrenae mæœ movi. Pater venerabilis, motus tuos redolentes mansuetum socialem ad comitum humiliate conditas, et ad omnem compositas honestatem. Vulgare est quod honores vel mutant aut potius monstrant: administratio, quaeso, praesens nunquam ab illa morum nobilitate degeneret; nulla elationis, nulla gloriae titulatio de tua protectione obrepit; si gloriari oporteat de tuis infirmitatibus, gloriaris ut inhabitet in te virtus Christi; si enim ad hoc onus infirmum, solum idoneum minusque dignum te reputes, ipsa tui objectio convalescet ad gratiam, exuberabit ad fructum, cumulabitur ad coronam: ipse Dominus gloriae dicit: *Si ego quaero gloriam meam, gloria mea nihil est*⁴⁰. *Gloriam, inquit, adinvicem quaeritis, et gloriam quae a solo Deo est non vultis*⁴¹. *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam*⁴². Tu vero, Pater, si in Deo volueris gloriam, noveris insipiens ut qui gloriantur in Domino gloriantur, illam vero gloriae, quae est testimonium conscientiae tuae Domino et non tibi ascribe: nam, ut verbo Apostoli utar, *Quid habes, quod non accepisti*⁴³? Si ergo te ad vocem demulcentium aures tuas aura favoris afflaverit, sit in corde et ore tuo verbum illud Apostoli, *Gratia Dei sum id quod sum*⁴⁴, nihil est quod divinae majestati familiarius aut confidentius assistat, et gratius quam vera humilitas: ipse auctor humilitatis se quotidie humilem confitetur et mitem; sed non veniat pes superbus, sed quanto major es humilia te in omnibus et administrationem hanc onus reputa non honorem: omnemque motum superbiae prurientis verbo illo Salomonis extirpa: *Potentibus potenter tormenta tolerabunt, atque cito et horrende judicium fiet his qui praesunt*⁴⁵. Cogita semper quod requiret a te Deus de omnibus suis exactissimam rationem. *Propter hoc irritavit impius Deum; dixit enim in corde suo: Non requiret*⁴⁶. Deus autem per Malachiam: *Ecce ego requiram oves meas de manu pastoris*⁴⁷. Dominus dicit, *Requiram*, impius dicit, *Non requiret*. Cujus putas assertio praevalebit? Verbum Isaiae prophetae est: *Juravit Dominus exercituum dicens: Si non, ut putavi ita erit, et sicut mente tractavi sic eveniet*⁴⁸. Nolite, quaeso, aemulari in malignantibus⁴⁹. Sunt enim abbates quaerentes quae sua sunt, non quae Jesu Christi⁵⁰: a fructibus eorum cognoscetis eos⁵¹. Hi, animarum cura omnino posthabita, summam sui officii reputant, si in suam et suorum perniciem possessionem Ecclesiae suae per fas nefasque culturis et aedificiis magnificent quae et dilatent; animarum vero quae a spiritu timoris conceperant fructum salutis quasi aborsum perniciose procurant, ut eis merito aptetur verbum salutis prophetae dicentis: *Statuerunt praegnantem Galaad ad dilatandum termi-*

³³ Eccli. 7. ³⁴ Isa. 24. ³⁵ Tim. 4. ³⁶ I Cor. 12. ³⁷ Joan. 6. ³⁸ Gal. 5. ³⁹ Luc. 10. ⁴⁰ Joan. 8.
⁴¹ Joan. 5. ⁴² Psal. 113. ⁴³ I Cor. 4. ⁴⁴ I Cor. 15. ⁴⁵ Sap. 6. ⁴⁶ Psal. 10. ⁴⁷ Ezech. 34. ⁴⁸ Isa. 14.
⁴⁹ Psal. 36. ⁵⁰ Philipp. 2. ⁵¹ Matth. 7.

nos suos⁸¹, hi sunt quos agitat spiritus hujus mundi, A spiritus vertiginis et erroris. Melius est tibi domum tuam augere moribus quam possessionibus; melius est cælum implere quam horreum, et hæc facere potes et illa non omittere⁸²; veterosas autem vitorum propagines, quæ ex quorundam decessorum tuorum negligentia pullularunt, succide maturius, ne vitulamina quæ nunquam fructificant furcula novæ viscomis sua prædicant incrementa; fac omnia comite consilio; non tamen credas omni spiritui, sed prius proba utrum ex Deo sit⁸³. Semper autem potius de ovem quam de præ Deum tua, de Deo tantum et non de principum familiaritate confidas, quia *Maledictus qui confidit in homine*⁸⁴, et juxta sententiam Sapientis: Nomen Domini plurima B *fortitudo*⁸⁵; scientes autem vos ex continuo versuti hostis assultu graves molestias sustinere, ideoque nobis esse necessaria sacræ Scripturæ suffragia, cujus lectio frequens conatus hostiles evacuet atque turbines æstantium tentationum quadam animæ serenitate tranquillet; propterea librum orium cum instantia repetitis, quam *O unum* ex quatuor appellatis. Scio quod sine tentatione vix hora dimidia claustralis vita transigitur. Unde et militia regularis arma spiritualia exigit, de quibus Apostolus ad Corinthios scribens dicit: *Arma militiæ vestræ non carnalia, sed pura Deo ad destructionem munitionum, destruentes omnes altitudines extollentes se adversus scientiam Dei, captivantes omnem intellectum in obsequium Christi*⁸⁶. Sacra itaque lectio vobis necessaria est, ipsa enim est mensa tabernaculi, quæ ad aquilonem, unde omne malum panditur, posita est, quod Psalmista insinuans dicit: *Posuisti in conspectu meo mensam adversus eos, qui tribulant me*⁸⁷; de mensa hæc et spiritualibus armis loquitur Isaias⁸⁸: *Ratione, inquit, mensam contemplaris in specula, surgite principes et arripite clypeum*; sacra lectio cibus est quia teste Veritate: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit ex ore Dei*⁸⁹; per hunc cibum speramus et vivimus: *Verba, inquit Dominus, quæ ego loquor, spiritus et vita sunt*⁹⁰; teste certæ solo sacri eloquii testimonio Christi contra omnes diaboli tentationes usus est in deserto⁹¹. Si ergo consistent adversus vos castra, scuto bonæ voluntatis armate vos et gladio spiritus quod est verbum Dei: si infirmata sunt genua, si dissolutæ manus, si moti pedes aut effusi sunt gressus, confidite quod *verbo Dei cæli firmati sunt*⁹²; si ad ignitas compunctiones et arcæus cordis nubilationes, refrigerescit anima vel torpescit, si obdurescit ad lacrymas, si cælum æneum factum est ei, ut ros spiritualis aut pluvia super monte Gelboe non descendat; vos sacræ Scripturæ curam impendite, mittet quia Dominus verbum suum et liquefaciet ea; mittet spiritum suum et fluent aquæ, imo

fluent aromata illius, ut vestræ opinio sanctitatis odorem aromaticæ suavitatis effundat; meæ quidem exhortationis campus latissime patet, sed irruens occupationum necessitas ei succingens epistolam ad compendium, ad alia me extorquet.

EPISTOLA CCXLIII.

Viro venerabili, et amico in Christo S. priori C. Petrus Blesensis arch. Lon., salutem.

Rogastis me ut in scriptis redigerem quid significant illæ antiphonæ quæ, imminente Christi nativitate, scilicet *Magnificat*, quadam speciali prærogativa cantantur, ut *O sapientia! O Adonai!* et similes. Ego autem vobis viva voce respondi, me a magnis doctoribus didicisse, quod prædictæ antiphonæ, quasi voces patriarcharum et prophetarum erant, desiderantium et petentium ut Deus adventum suum accelerans eos de potestate inimici et de angustia carcerali eriperet. Verum petitioni vestræ satisfacere non poteram nisi responsi, quod vobis verbo feceram, sanctorum Patrum auctoritatibus confirmarem. Quod ego sine fictione didici, sine invidia vobis communico. Lacrymosa vox cujusdam desiderantis adventum Domini erat: *Putas durabo, putas ridebo, putas inveniet me hic illa nativitas?* Unde et super versiculum illum: *Exspectans expectavi Dominum, et intendit mihi et exaudivit preces meas*⁹³, legitur quod antiqui Patres incarnationem Christi suis precibus meruerunt. Isaias⁹⁴: *Domine, utinam dirumperes cælos atque descenderes!* et subjungit: *Dirupisti et descendisti*, et David: *Inclina cælos et descendas*⁹⁵. Dicit et Auctoritas, quia merita sanctorum Patrum Dominum de cælo traxerunt.

Dominus quidem propter duritiam et incredulitatem quorundam distulerat Christum suum: *superbis enim resistit Deus et humiles gratanter exaudivit*⁹⁶. Præterea super versiculum illum: *Respexit in orationem pauperum et non speravit preces eorum*⁹⁷; verba hæc expositoris sunt: hic loquitur in persona fidelium qui humilitatis spiritu pleni orabant ut Christus veniret. Item super versiculum: *Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem?*⁹⁸ dicitur quod hic prius exponitur in persona antiquorum patrum in adventum Christi expectantium et desiderantium. Denique, sicut in libro Regum⁹⁹ legitur: *rex Salomon dedit reginæ Sabu quiddam petiit*, et alia quæ non petiit, quia Christus Ecclesiæ suæ donat, non solum ea quæ petiit, sed etiam quæ petere non præsumit. Item Origenes super Cantica caanticorum in persona Ecclesiæ loquens, dicit: Quousque Sponsus mittit mihi oscula per Moysen et prophetas, veniat ille, *osculetur me osculo oris sui*¹⁰⁰, et Pater sponsam exaudivit eique Filium suum misit. Item super versiculum Isaiæ¹⁰¹: *Confitebor tibi, Domine, quoniam exaudivisti me*, legitur quod priores justi auxilium Christi devote implora-

⁸¹ Amos. 4. ⁸² Luc. 11. ⁸³ I Joan. 4. ⁸⁴ Jer. 17. ⁸⁵ Prov. 15. ⁸⁶ II Cor. 10. ⁸⁷ Psal. 32. ⁸⁸ Cap. 21. ⁸⁹ Matth. 4. ⁹⁰ Joan. 8. ⁹¹ Matth. 4. ⁹² Psal. 32. ⁹³ Psal. 39. ⁹⁴ Cap. 64. ⁹⁵ Psal. 143. ⁹⁶ Jac. 4. ⁹⁷ Psal. 101. ⁹⁸ Psal. 12. ⁹⁹ III Reg. 10. ¹⁰⁰ Cant. 1. ¹⁰¹ Cap. 12.

bant. Non igitur sine causa, sed alto Dei consilio institutum est, ut desideria antiquorum de primo adventu Christi, quem puris affectibus et singulis crebris igitisque devotionibus ac suspiriis expectabant et petebant tam celebri cantu, privilegiato applausu in Ecclesia recitentur; quatenus nos, veterum patrum muniti præsidii et eruditi exemplis, eum in secundo adventu ita recipiamus in nos venientem, ne in tertio adventu eumdem timeamus contra nos venientem. In primo enim adventu venit humilis, in secundo venit in nos desiderabilis et prædulcis, sicut Veritas in Evangelio testatur de illo: *Qui diligit sermones Dei, Pater, inquit, meus diligit eum, et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus*⁷². Venit in multos qui eum receptum turpitudine suæ iniquitatis eieciunt. Scriptum est autem quod tria eieciunt hospitem de domo sua: litigiosa mulier, et hæc est concupiscentia carnis; stultitium quod de excelso stillat et inferius cadit, hoc est superbia quæ de cælo corruit; et fumus qui est concupiscentia oculorum, quæ carnis oculos excæcat. Legimus autem quod turpius eieciatur quod non admittitur hospes; hoc est de primo et secundo adventu; de tertio autem scriptum est: Homo est et quis videbit eum? Quis poterit stare cum igne devorante, aut quis stabit cum ardoribus sempiternis? Ignis enim ante eum præcedet et inflammabit in circuitu inimicos ejus, *vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur*⁷³. Per querulas voces antiquorum patrum ac per eorum preces et merita dicuntur ipsi primum obtinuisse Christi adventum; videtur tamen quamplurimis incarnationem Redemptoris non hominum meritis sed soli Dei gratiæ ascribendam. Unde in Epistola ad Romanos⁷⁴ super locum illum: *Qui factus est ei ex semine David*, dicit Auctoritas quod Apostolus maluit dicere Christum factum esse *ex semine David*, qui circumcisis fuerat, quam de semine Abrahamæ justis; ut non pro merito, sed per gratiam Dei natus de Virgine crederetur. Haimo: Deus multa facere potest quæ nemo peteret vel intelligeret, ut quod Deus fieret homo aut quod mortem pro homine pateretur. Item super illud verbum Isaïæ⁷⁵: *Filius datus est nobis*, subjungit Auctoritas: *Datus est nobis a Deo sola gratia*. Solet autem scrupulosus quaerere utrum incarnationem Christi beata Virgo meruit, quod per illam meruimus auctorem vitæ suscipere Dominum nostrum Jesum Christum, quod sic intelligendum est: Per quam meruimus suscipere, id est per cujus meritum suscepimus auctorem vitæ; nam quod concessit annuntiationi angelicæ, videtur se matrem Domini fieri meruisse, et insuper oravit ut pareret Dominus et promissio angeli impleretur, dicens: *Fiat mihi secundum verbum tuum*⁷⁶. Oravit autem pie et pro se atque ad salutem et perseveranter quod in ipsa concepit. Est autem in theologia

regula generalis et irrefragabile argumentum, quod si justus petit aliquid a Deo pie et pro se atque ad salutem et perseveranter, exaudiri meretur; secure autem dicimus eam meruisse quod ex ea Dominus nasceretur. Est tamen meritum tripliciter dictum, scilicet pro causa quod meritum Justitia est quare salvetur; dicitur etiam pro exigentia; exigebat enim miseria nostra ut misericors Deus, qui laborem et dolorem considerat, culpam nostram sua passione deleret: unde scriptum est: *Felix culpa Adæ quæ talem ac tantum meruit habere Redemptorem*⁷⁷; dicitur etiam meritum pro dignitate, sicut cum dicitur Virginem meruisse quod de carne sua Dei Filium generaret: propter hoc enim præfigurata est signis et oraculis patriarcharum, a prophetis præcipitata et prænuntiata, officiosissime ab angelo salutata, consecrata virtute Spiritus sancti et in ejus visitatione multiplici divinis muneribus uberantissime prædotata. Nimirum oportebat Virginem esse sanctam, quæ paritura erat Sanctum sanctorum, quia sicut inter cætera membra solus oculus perceptibilis est luminis, sic sola Virgo inter omnes mulieres inventa est quæ in corpore suo clauderet divinæ magnificentiam majestatis; nam testimonio Apostoli plenitudo divinitatis in eo corporaliter habitavit⁷⁸. Proinde dignissime pertinet ad beatam Virginem illa octo antiphonarum novissima: *O Virgo virginum!* Unde loquens ad filias Jerusalem, id est angelicas virtutes et animas sanctas: *Filie, inquit, Jerusalem, quid admiramini? divinum est ministerium quod cernitis; vere divinum ministerium absconditum a sæculis, et quod Deus revelavit in tempore opportuno, id est quando venit plenitudo temporis in quo misit Deus Filium suum. De hoc mysterio sive sacramento loquens Apostolus dicit: Magnum est hoc pietatis sacramentum absconditum a sæculis, manifestatum in carne, justificatum in spiritu, revelatum angelis, creditum mundo, assumptum in gloria*⁷⁹. Istarum igitur cantus antiphonarum est tantquam quædam vox præconia et nostrorum excitativa mentium, ut quasi quoddam Dominicæ nativitatis invitatorium præcinamus, ac secundum multitudinem dolorum in cordibus nostris consolationes Delectificent animas afflictorum et qui fuimus in tenebris occurramus Salvatore nostro dicentes: *Benedictus qui venit in nomine Domini: Deus Dominus et illuxit nobis*⁸⁰. Ideo in prima antiphona *O Sapientia* postulat devotio antiquorum ut veniat sapientia Dei ad eos, et doceat ipsos viam prudentiæ. In secunda vocant *Adonai*, id est *Dominum nostrum* ignem qui Moysi apparuit in igne⁸¹, missurus eum pro redemptione Israel, ut ipse nunc veniat et redimat eos. In tertia invocant eum qui est *radix Jesse*, id est Christum, de quo facta est promissio in figura Isaac patri ejus Abrahamæ et in figura Salomonis patri ejus David filio Jesse. In quarta humiliter

⁷² Joan. 14. ⁷³ Isa. 66. ⁷⁴ Cap. 1. ⁷⁵ Cap. 9. ⁷⁶ Luc. 1. ⁷⁷ *Offic. eccles.* in cant. *Exsultet.* ⁷⁸ Coloss. 2. ⁷⁹ Tim. 3. ⁸⁰ Psal. 117. ⁸¹ Exod. 3.

⁷⁸ Luc. 1. ⁷⁷ *Offic. eccles.* in cant. *Exsultet.* ⁷⁸ Coloss. 2. ⁷⁹ Tim. 3. ⁸⁰ Psal. 117. ⁸¹ Exod. 3.

orant ut Christus qui aperit et nemo claudit, qui salvat et nemo condemnat, veniat et eos de carcere exterioribus inferni deducat. In quinta clamant ad Filium Dei, qui est splendor lucis æternæ et Sol justitiæ, ut veniat et illuminet sedentes in interioribus et in umbra mortis. In sexta sub persona gentilis populi affectuose clamant et rogant, ut duos populos quasi duos parietes in uno lapide angulari convenire et eos salvare dignetur. In septima humili jubilatione supplicant, ut qui a Deo Patre per Isaiam vocatus est Emmanuel, id est *nobiscum Dominus*, tanquam rex noster et legifer nobis a Deo missus veniat et salvet nos. Denique quia plerique illorum Deo inspirante prænoverant quod salutis humanæ mysterium per filium Virginis impleretur, octavam antiphonam, quam ex certa causa incidenter præmisimus, ad Virginem virginum dirigunt, ut ipsa virtutibus cæli et sanctis animabus annuntiet divinæ sapientiæ salutare mysterium.

Hæc de canticis veterum et antiphonis vespertinis, quæ Nativitatem Domini antecedunt, succincta brevitate transcurri, nec propter hoc omisi vel distuli, quin scriberem et cantarem quæ ad honorem Dei et Ecclesiæ atque ædificationem populi Christi pertinere credebam. Scio quod longe dulcius et fructuosius est cogitare et scribere quæ operantur ad salutem animæ, quam ea quibus venamur pompam mundi et gloriam sæcularem. Est autem inter hæc duo quoddam medium, ut scribentes reverenter Deum habeamus præ oculis, atque populum Christianum ad ædificationem animæ salutaribus monitis instruamus. Eapropter juxta sacram Scripturam, et hæc oportet facere et illa non omittere, etenim cum non habeam vasa aurea vel argentea vel lapides pretiosos, quos offeram in opus tabernaculi, duo tamen minuta offero cum paupere vidua, honorem Deo et ædificationem populo Christiano. Nec enim in Dei facie vacuus apparere præsumo cantico; novum canticum cum modernis cantaverunt veteres canticum modo vetus, Christum scilicet incarnandum. Cantamus et nos eundem cantum, sed novum;

²¹ Marc. 11. ²² Judic. 16.

A quem enim cantabant incarnandum, nos canimus incarnatum. Scriptum est enim: *Et qui præibant et qui sequebantur cantabant: Hosanna in excelsis* ²¹! Umbra veterum nobis in lucem conversa est, figura in veritatem, spes in certitudinem, promissio in plenariam hæreditatis possessionem. Si arguendus, imo quia multipliciter arguendus sum, et de canticis et de rhythmis culpam meæ levitatis agnoscens, me ipsum reprehendo; vos quæso, qui spirituales estis, corripite hujusmodi levitatem in spiritu lenitatis. Humanis tamen vocibus et musicis instrumentis prophetæ usi sunt, metricæque scripserunt: metra enim et cantica hominum corda fortius movent et ubi sermo communis inutilis est, exquisita sententia verbis vestita elegantibus quandoque efficaciter ædificat ad salutem. Habebam pro amore vestro in votis de oneribus, quæ Isaias proponit et disponit octo excipere et eadem octo beatitudinis quadam proportionem quasi contraria mutuo coaptare. Ulterius etiam proficiscens fixeram in animo meo octo antiphonas, quæ incipiunt per *O!* quasi octo vias ad octo beatitudines, quasi osculo et consensu prædulcissimo cunire, atque per Christum virgam exactoris et jugum operis ejus offerre, sicut in die Madian. Christus enim panis ille est subcinerosus qui in figura Gedeonis subvertit castra Madian ²². Ipse quidem sub cinere nostræ mortalitatis in clibano crucis tortus et coctus est, sed reservatus est ille panis, qui de cælo descendit per gloriam resurrectionis, per quam a carne sua cinerem passibilitatis excussit, cumque voluntas hæc in corde ferventius æstualet, dictum est mihi a quodam magno et prudentissimo viro se vidisse et legisse tractatum quemdam magistri Acardi de sancto Victore super octo Isaiæ oneribus, et ibi per preces et desideria antiquorum auferebantur onera, et octo beatitudines succedebant. Ego autem in ea veneratione et reverentia quam Statius in fine Thebaidos exhibet Virgilio, magistro Acardo defero, dicens animæ meæ:

*Non tu divinam exæquare Æneidu tenta,
Sed longe sequere, et vestigia semper adora.*

PETRI BLESENSIS SERMONES.

(Opp. edit. J. A. GILLES, Oxon. et London. 1846, in-8, tom. IV.)

SERMO PRIMUS

DE ADVENTU DOMINI.

Cum medium si'entium tenerent omnia et nox in

¹ Sap. 18

*duo cursu medium iter ageret, omnipotens sermo a
regalibus sedibus venit* ².

A diebus antiquis postquam clamaverat Dominus